CONSILIUL JUDEȚEAN MUREŞ

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREŞ

LIBRARIA

ANUAR XVI-XVII

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREŞ

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREŞ

LIBRARIA

ANUAR XVI-XVII

STUDII ŞI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

Tîrgu Mureş
2017-2018

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor şef:
Dr. Monica AVRAM

Secretar de redacție:
Gabriela POP

Redactori:
Ramona BÂNDILĂ
Liliana MOLDOVAN

CONSILIUL ŞTIINȚIFIC:
Academician Ioan Aurel POP
Dr. Lidia KULIKOVSKI
Dr. Libusa VAJDOVA
Dr. Corina TEODOR
Dr. Maria BERÉNYI
Dr. Eva MÂRZA

Lucrările au fost supuse procesului de evaluare de către comisii de specialitate formate din:

Biblioteconomie
Silvia NESTORESCU
Dr. Liviu Iulian DEDIU
Dimitrie POPTĂMAŞ

Istorie
Dr. Vasile DOBRESCU
Dr. Silviu BORŞ

Literatură
Dr. Nicoleta SĂLCUDEAN
Dr. Iulian BOLDEA

ISSN 1583 - 4468

Anuarul **LIBRARIA** este editat de Biblioteca Judeţeană Mureş
540052 Tîrgu Mureş, str. George Enescu, nr. 2
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384
E-mail: secretariat@bjmures.ro ; biblio@bjmures.ro ; itbjm@bjmures.ro
Adresa web: www.bjmures.ro

Acest volum a fost editat din bugetul alocat de
Consiliul Judeţean Mureş

Cuprins

Lista autorilor ..... p. 11

BIBLIOLOGICA

Dr. MONICA AVRAM (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Bibliotecari şi cititori în secolele XVIII-XIX - *(Librarians and Readers During the XVIIIth and XIXth Centuries)* ..... p. 17

NICOLAIE CONSTANTINESCU (kosson.ro, Bucureşti)
Cărţile electronice - e-books. Context, formate, protecţie, tehnologie şi provocări pentru biblioteci
(Electronic Books - e-books. Context, Formation, Protection, Technology and Challenges for Libraries) ..... p. 32

LILIANA MOLDOVAN (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Este biblioteca publică un factor de integrare a persoanelor cu dizabilităţi în comunitate? *(Is the Public Library a Factor of Integrating Persons with Disabilities in the Community?* ..... p. 53

SIMONA BLEAHU (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Ilustraţia de carte - arta atragerii copiilor către lectură
(*Book Illustrations - the Art of Attracting Children to Reading*)..... p. 63

DOINA GABRIELA VANCA (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Serviciul public de lectură în Finlanda. Studiu de caz: Biblioteca Provincială Oulu
(Public Service of Reading in Finland. Case Study: Oulu Province Library) ..... p. 83

ANA MARIA LAZĂR (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Verificarea gestionară a colecţiilor la Biblioteca Judeţeană Mureş *(The Inventory of the Mureş County Library Collections)* ..... p. 94

CARTE VECHE

Dr. ELENA DAMIAN (Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir", Bucureşti; Facultatea de Drept, Cluj-Napoca) - **Din istoria tiparului parizian din epoca Renaşterii: familia Du Pré (I)** (*De l'histoire de l'imprimerie parisienne à l'époque de la Renaissance: la famille Du Pré (I)* ..... p. 115

GORDÁN EDINA (Biblioteca Documentară „Bethlen Gábor" Aiud); Dr. FLORIN BOGDAN (Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia)
Cărţi româneşti vechi în colecţia bibliotecii documentare „Bethlen Gábor" din Aiud (*Old Romanian Books in the Collection of the Reference Library „Bethlen Gábor" from Aiud)* ..... p. 122

Dr. MONICA AVRAM (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Tipografia de la Buda după cenzoratul lui Petru Maior *(The Typography of Buda after the Censorship of Petru Maior*)..... p. 146

K. WEISZ SZIDÓNIA (*Biblioteca Judeţeană Mureş)*
Varietas Cartographica. O nouă expoziţie temporară la Biblioteca „Teleki-Bolyai" (*Varietas Cartographica. A New Temporary Exhibition at the Teleki-Bolyai Library*) ..... p. 167

ITINERARII LIVREŞTI

Dr. IOAN TOMOIAGĂ (Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj)
Familia criticului literar Liviu Petrescu: exemplu de parcurs social în România secolelor XIX-XX *(The Family of the Literary Critic Liviu Petrescu: an Example of Social Development in Romania in the XIXth and XXth Centuries)* ..... p. 181

Dr. ALEXANDRU CISTELECAN (Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade", Tîrgu Mureş)
Începuturi literare la Tîrgu Mureş (*Literary Beginnings in Tîrgu Mureş*) ..... p. 196

Dr. ELA COSMA (Institutul de Istorie „George Bariţiu" Cluj-Napoca)
Portretul criticului în tinereţe. Anton Cosma: *Astra, un model de acţiune literară, un argument pentru modernitate* *(The Portrait of the Critic in his Youth. Anton Cosma: Astra, a Model for Literary Action, an Argument for Modernity)* ..... p. 218

Dr. MIRCEA POPA (Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia)
Despre ciumă şi ravagiile ei din perspectivă morală *(About the Plague and its Damages from a Moral Perspective)* ..... p. 231

SANDA VIŢELAR (Consiliul Judeţean Mureş)
Puterea cuvintelor (*The Power of the Words*) ..... p. 243

BIOGRAFICA

DOINA GABRIELA VANCA (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Pagini de memorie locală: Alexandru Papiu Ilarian (*Pages of Local Memories: Alexandru Papiu Ilarian*) ..... p. 251

Arhim. dr. POLICARP CHIŢULESCU (Biblioteca Sfântului Sinod, Bucureşti)
Ioan Bianu - corespondenţă inedită cu preotul Nicolae M. Popescu (*Ioan Bianu - Unpublished Correspondence with the Priest Nicolae M. Popescu)* ..... p. 279

Dr. VIOREL CÂMPEAN; dr. MARTA CORDEA (Biblioteca Judeţeană Satu Mare) - **Dr. Augustin Lauran, noi informaţii şi trei portrete inedite** (*Dr. Augustin Lauran, New Information and Three New Portraits)* ..... p. 300

ANNAMARIA VINTILĂ; EMILIA CĂTANĂ (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Biblioteca Judeţeană Mureş reflectată în presa scrisă în anii 2015-2016. Bibliografie selectivă (*Mureş County Library Reflected in the 2015-2016 Written Newspapers. Selective Bibliography)* ..... p. 322

MISCELLANEA

Dr. CORALIA BONTA (Muzeul Judeţean Mureş)
Natural Background and Space Management in an Early Mediaeval Site from Someşul Mic Valley: Jucu de Sus - Răscruci, Cluj County (*Context natural şi utilizarea spaţiului într-un sit medieval timpuriu din Valea Someşului Mic: Jucu de Sus - Răscruci, judeţul Cluj)* ..... p. 373

Dr. GEORGETA FODOR (Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade", Târgu Mureş)
Gen şi naţiune: rolul femeilor în procesul de construire a identităţii naţionale la românii din Transilvania (a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX) *(Gender and Nation: the Part Women Played in the Process of the National Identity Building at the Romanians in Transylvania (the Second Part of the XIXth Century*

and the Beginning of the XXth Century) ..... p. 386

Dr. FÁBIÁN ISTVÁN (Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţă şi Tehnologie „George Emil Palade" Târgu Mureş)
Statuaria de piatră romană din colecţia Teleki-Gorneşti
(The Roman Stone Statues from the Teleki Collection-Gorneşti) ..... p. 404

Dr. ANGELA PRECUP (Universitatea de Arte Târgu Mureş)
Publicaţia *Ardealul Nou* (1946-1952) şi tranziţia presei mureşene spre comunism (*The Publication Ardealul Nou (1946-1952) and the Transition of the Mures Press to Communisn*) ..... p. 412

Dr. FLORIN BENGEAN (Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin)
Cultura reghineană în cei 100 de ani de la Marea Unire
(Reign Culture in 100 Years from the Great Union) ..... p. 429

Drd. MARIANA POP (Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti) - **Câteva aspecte privind cadrul legislativ românesc care reglementează politicile publice pentru românii de pretutindeni (II)** (*A Few Aspects Regarding the Romanian Legal Framework Regulating Public Policies for Romanians Abroad (II)* ..... p. 461

NOTE DE LECTURĂ

Petru Maior şi prietenii. Lucrările Simpozionului Naţional desfăşurat la Reghin în perioada 2-3 septembrie 2016
(Dr. Florin Bengean) ..... p. 493

Gheorghe Dărăban, ***Iustin Handrea - istorie şi destin***
(Dr. Florin Bengean) ..... p. 497

***Românii mureşeni pe fronturile Marelui Război. Documente*,**
ediţie, studiu itroductiv şi note de dr. Virgil Pană
(Ramona Bândilă) ..... p. 501

Leontina Pop, ***Am plecat copil în lume, Cântecu' mi-a dat un nume***
(Dr. Florin Bengean) ..... p. 503

Alina Csatlos, ***Cartea cu aripi***
(Liliana Moldovan) ..... p. 506

Ioan David Legman, ***Impactul serviciilor în creşterea şi dezvoltarea economică a României în context european***
(Aurica Mureşan) ..... p. 508

Lista autori

Monica Avram - doctor în istorie, director, Biblioteca Judeţeană Mureş

Ramona Bândilă - bibliotecar, Biroul Evidenţa, Prelucrarea şi Dezvoltarea Colecţiilor, Biblioteca Judeţeană Mureş

Florin Bengean - doctor în istorie, director, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin

Simona Bleahu - bibliotecar, Biblioteca Copiilor, Biblioteca Judeţeană Mureş

Florin Bogdan - doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Naţional al Unirii, Alba Iulia

Coralia Bonta - doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Judeţean Mureş

Emilia Maria Cătană - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Judeţeană Mureş

Viorel Câmpean - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Judeţeană Satu Mare

Policarp Chiţulescu - arhimandrit, doctor în istoria literaturii creştine patristice şi postpatristice, director, Biblioteca Sf. Sinod, Bucureşti

Alexandru Cistelecan - doctor în filologie, profesor universitar, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţă şi Tehnologie „George Emil Palade" Tîrgu Mureş

Nicolae Constantinescu - arhitect informaţional, kosson.ro, Bucureşti

Marta Cordea - doctor în istorie, bibliotecar, Secţia Colecţii Bibliofile şi Fond de Patrimoniu, Biblioteca Judeţeană Satu Mare

Ela Cosma - doctor în filologie, cercetător ştiinţific, Institutul de Istorie „George Bariţiu," Cluj-Napoca, bibliotecar, Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca

Elena Damian - doctor în istorie, lector universitar asociat, Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir," Bucureşti, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Fábián István - doctor în istorie, lector, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţă şi Tehnologie „George Emil Palade" Tîrgu Mureş

Georgeta Fodor - doctor în istorie, lector universitar, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" din Tîrgu Mureş

Gordán Edina - bibliotecar, Biblioteca Documentară „Bethlen Gábor" Aiud

Ana Maria Lazăr - bibliotecar, Compartimentul Împrumut Carte pentru Adulţi - Literatură, Biblioteca Judeţeană Mureş

Liliana Moldovan - şef Birou, Biroul Evidenţa, Prelucrarea şi dezvoltarea colecţiilor, Biblioteca Judeţeană Mureş

Aurica Mureşan - bibliotecar, Biroul Evidenţa, Prelucrarea şi Dezvoltarea Colecţiilor, Biblioteca Judeţeană Mureş

Mariana Pop - doctorand, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti

Mircea Popa - doctor în filologie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Angela Precup - doctor în filologie, lector Universitatea de Arte Tîrgu Mureş, jurnalist TVR Tîrgu Mureş

Ioan Tomoiagă - doctor în Istorie, bibliotecar, Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj

Doina Gabriela Vanca - bibliotecar, Centrul de Resurse American Corner Tîrgu Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş

Vintilă Anna - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Judeţeană Mureş

Sanda Viţelar - consilier comunicare, Consiliul Judeţean Mureş

K. Weisz Szidónia - doctor în istorie, bibliotecar, Biroul Colecţii Speciale. Biblioteca „Teleki-Bolyai," Biblioteca Judeţeană Mureş

BIBLIOLOGICA

Bibliotecari şi cititori în secolele XVIII-XIX

Dr. MONICA AVRAM
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Librarians and Readers during the XVIIIth and XIXth Centuries

Public libraries have a well-established role in the community, their mission, tasks and goals started to be written down long time ago. Nevertheless, the most important part is played by the librarian, the one that implements and brings it all to life.

The way in which the librarian is seen reflects the image of the library as an institution. The concern for the professional training and also the way the librarian acts in public is an old one. There are many notes in the past centuries` press reflecting the role the librarian had in the community, the respect received from the readers, as well as regarding the librarian`s responsibilities, and also his status, which changed in time, becoming more and more complex.

Keywords: *library, librarian, readers, Astra, newspapers*

Biblioteca publică are rolul ei bine determinat în comunitate; misiunea, atribuţiile şi obiectivele ei sunt legiferate de mult timp. Cu toate acestea, cel care pune în practică ceea ce spune legea, cel care dă viaţă bibliotecii - definită nu doar ca o colecţie de cărţi sau o încăpere cu multe rafturi - este **bibliotecarul**.

În ultimii ani, accentul pe pregătirea profesională şi pe modelarea caracterului bibliotecarului a sporit; bibliotecarul are şansa de a se pregăti cu specialişti în domeniul biblioteconomiei (dar şi domenii conexe) şi de a-şi însuşi cunoştinţele de bază în vederea asumării rolului care îi revine ca gestionar de informaţii. Pare - la prima vedere - o preocupare nouă... Cu toate acestea, grija pentru pregătirea temeinică a bibliotecarului, felul în care se prezintă el în faţa comunităţii - atât în cele câteva ore petrecute la

bibliotecă, cât şi în viaţa cotidiană - este mult mai veche. Dovadă stau numeroasele menţiuni din presa secolelor trecute a rolului pe care bibliotecarul îl avea în comunitate şi a respectului de care se bucura în ochii cititorilor; menţiuni referitoare la modul în care îşi asuma responsabilităţile care nu erau deloc lipsite de importanţă pentru comunitate; menţiuni referitoare la statutul lui, la felul în care se transformă, devenind un pilon al comunităţii locale.

Felul în care este perceput bibliotecarul, modul în care el se impune în faţa comunităţii, este un aspect care ne interesează într-un mod aparte şi azi. Pentru că percepţia lui reflectă imaginea bibliotecii ca instituţie, reflectă atitudinea oamenilor faţă de actul lecturii, importanţa pe care societatea o dă cunoaşterii. Iar toate acestea conferă gradul de civilizaţie a omului de azi.

Şi pentru a înţelege mai bine bibliotecarul de azi, să ne întoarcem în secolele trecute, când postul de bibliotecar începea să se definească.

Imaginea bibliotecarului în comunitate în secolele XVIII-XIX

Percepţia bibliotecarului în comunitate cunoaşte o transformare destul de vizibilă încă din secolul al XVIII-lea, pe fondul accentuării rolului cărţii, a sporirii activităţii editoriale şi - în cazul nostru - a folosirii limbii române în scris, fapt care permite o lărgire a cercului de cititori, evident cu rezerva procentului scăzut de ştiutori de carte. Această schimbare se datorează contactului cu mediile universitare şi cu spiritul educativ european, cu procesul de instituţionalizare al culturii, dar şi cu constituirea unei elite intelectuale laice româneşti, tributară dialogului cu Apusul.[1] O elită care a recunoscut rolul cărţii, al cuvântului scris, al informaţiei şi care a pus bazele unor impresionante biblioteci particulare. Contribuind la dezvoltarea, consolidarea şi implementarea unui sistem cultural - care viza educaţia, învăţământul, culturalizarea, mai bine spus alfabetizarea maselor largi ale

[1] M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, Ş. Papacostea, P. Teodor, ***Istoria României***, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1999, p. 277.

populației - această clasă elitară nu face decât să promoveze și să faciliteze renunțarea la imobilismul tradițional, dacă se poate numi astfel.[2]

Dacă ne raportăm la curentul cultural european al epocii - și avem în vedere evenimentele de la sfârșitul secolului al XVIII-lea care au permis, în opinia lui Pompiliu Teodor, trecerea de la „*mica*" la „*marea Europă*" și, implicit, crearea unor noi posibilități de integrare a zonei centrale și de sud-est în spațiul spiritual al luminilor europene,[3] de care cultura românească se lasă puternic influențată și din care preia și adaptează o serie de aspecte - vom observa că fenomenul este unul generalizat: în lumea franceză, spre exemplu, dacă inițial bibliotecarul era doar „*un servitor de rang înalt*" care avea grijă de cărți, în secolul al XVIII-lea el devine un personaj central în cercurile elitare ale vremii, care gestionează puterea și oportunitățile oferite de informație.[4]

În spațiul românesc, odată cu laicizarea activității editoriale și cu constituirea bibliotecilor publice, se poate observa cum bibliotecarul - prin extensie, cel care este responsabil de colecție - dobândește calități aparte. Beneficiar al unei temeinice pregătiri intelectuale, el se oferă comunității și se deschide - spune Pompiliu Teodor[5] - noilor idei care promovează acea „*nobleță*" pe care numai activitatea intelectuală o poate conferi.

Bibliotecarul se transformă treptat; chiar dacă nu renunță definitiv la vechile atribuții ale bibliotecarului din alte timpuri - nu mai este copist, dar întocmește cataloage și liste; nu mai este numai păstrător al documentelor care i se oferă, ci caută să fie la curent cu noile apariții editoriale, să selecteze el însuși ceea ce depozitează etc. - poate mai mult ca oricând, dată fiind „explozia" tipografică, el este prin excelență un om educat, capabil să valorifice la modul științific documentele pe care le are în grijă și care sunt scrise în românește, în maghiară, în germană, în latină etc.

---

[2] ***Ibidem***, p. 280.

[3] ***Ibidem***, p. 334.

[4] Gh. Buluță, ***Scurtă istorie a bibliotecilor din România***, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 52.

[5] ***Istoria României***, p. 278.

O dovadă a statutului său special este şi faptul că, în cadrul Astrei, încă de la înfiinţare, bibliotecarul-arhivar face parte dintre oficialii Asociaţiunii, alături de preşedinte, vicepreşedinte, secretar-primar, secretar, casier şi controlor.[6] Mai mult, bibliotecarul Astrei este obligat prin statut să participe la fiecare Adunare Generală a Asociaţiunii pentru a prezenta raportul de activitate al bibliotecii pentru anul anterior. Deşi el trebuie să aibă avizul preşedintelui pentru a împrumuta cărţi, are în acelaşi timp drepturi depline asupra fondurilor, luând singur decizii privitoare la numărul de documente pe care le poate împrumuta unei persoane,[7] când şi în ce cazuri le recuperează înainte de termen,[8] cum procedează la organizarea bibliotecii, cum păstrează colecţiile în bună stare de conservare etc.

Pe de altă parte, printre cei care au îndeplinit funcţia de bibliotecar al Astrei se regăsesc personalităţi de seamă ale vremii, precum Visarion Roman, Nicolae Cristea, Nicolae Petra-Petrescu, „copilul de suflet" al canonicului blăjean Ioan Micu Moldovan[9] şi alţii. De remarcat faptul că, în anul 1861, pentru această funcţie, alături de V. Roman (61 de voturi obţinute), au candidat şi sighişoreanul Zaharia Boiu (30 de voturi), N. Popea (7 voturi), Pavel Vasici (2 voturi)[10] etc., dovedind că a fi bibliotecar nu era doar o simplă activitate, ci o demnitate personală. În plus, cum membrii conducerii Asociaţiunii beneficiau de remuneraţii anuale pentru munca prestată, din raportul de activitate pe anul 1897 aflăm că bibliotecarul şi

---

[6] Statutele Astra din 26 septembrie 1861, articolul 11.

[7] ***Regulament pentru folosirea bibliotecei „Asociaţiunei Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român" din 17 august 1893***, articolul 7. „*Numărul tomurilor ce se pot împrumuta deodată unei persoane îl determină bibliotecarul.*"

[8] ***Ibidem***, articolul 10. „*În cazuri estraordinare şi urgente bibliotecarul este îndreptăţit a cere înapoiarea cărţii şi înainte de espirarea terminului fiscat.*"

[9] Elena Dunăreanu, ***Nicolae Petra Petrescu - bibliotecar al Astrei. 100 de ani de la naştere***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, 1985, vol. IX, p. 145.

[10] Pamfil Matei, ***Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (Astra) şi rolul ei în cultura naţională (1861-1950)***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 220.

cassarul primeau câte 200 de florini pe an, în vreme ce arhivarul şi economul - doar 120. Este o demonstraţie simplă, care arată de fapt care este statutul bibliotecarului în cadrul Asociaţiunii şi că de la el se aştepta mult mai mult decât de la un arhivar.[11] Cu alte cuvinte, bibliotecarul nu mai este un mânuitor de documente, ci de cunoaştere.

Nu doar bibliotecarii Astrei au calităţi intelectuale neîndoielnice; dacă ne gândim la „*cinstitul ieromonah Grigore Maior*,"[12] primul căruia i se încredinţează „*buna pază a bibliotecii*" după deschiderea şcolilor Blajului, în 1754, la Samuil Micu Klein, care a inventariat fondul de aici în 1777, la Timotei Cipariu, la Ioan Micu Moldovan, care a îndeplinit funcţia de bibliotecar între 1860-1878[13] pentru a ne opri asupra blăjenilor; la protopopul Grigore Maior din Ocna de Mureş, tot din familia Maioreştilor, a cărui bibliotecă a fost inventariată în 1824;[14] la istoricul Bod Péter care, mai aproape de ţinuturile mureşene, a organizat pe criterii moderne biblioteca familiei Teleki,[15] a activat ca bibliotecar la Aiud şi şi-a constituit o bibliotecă personală impresionantă, însumând 400-500 de volume;[16] la canceliştii târgumureşeni - Avram Iancu, Papiu Ilarian, Iacob Bologa, Elie Farago etc. - care şi-au creat propria bibliotecă, se conturează limpede portretul bibliotecarului-intelectual, care dobândeşte, prin carte, puterea de a îndruma şi schimba destine.

---

[11] ***Raport general al comitetului central al „Asociaţiunii pentru literatura şi cultura poporului român pe anul 1897***, în ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 175 din 12 / 24 august 1897, p. 3.

[12] Sidonia Puiu Fărcaş, ***Contribuţii la istoricul Bibliotecii Centrale din Blaj. Concepţii şi principii de organizare până la 1860***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, 1985, vol. IX, p. p. 237.

[13] ***Ibidem***, p. 247.

[14] Iacob Mârza, ***O bibliotecă particulară românească în 1824***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, 1991, vol. XV, p. 78-89.

[15] Gudor Kund Botond, ***Istoricul Bod Péter (1712-1769)***, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2008, p. 15.

[16] ***Ibidem***, p. 85.

Extinzând aceste impresii la întreaga lume românească, nu putem să nu amintim afirmaţiile lui Nicolae Iorga din anul 1899; istoricul consideră că, dacă la sate biblioteca poate fi pusă sub autoritatea unui profesor, bibliotecile de la oraşe au nevoie de personal calificat. Fără o astfel de pregătire, nu vor exista adevărate biblioteci, ci doar depozite de carte.[17]

Cine, ce, cum - cititorul în secolele XVIII-XIX

În strânsă corelaţie cu imaginea bibliotecarului este imaginea cititorului; cine, ce şi cum se citeşte în spaţiul mureşean?

O întrebare care îşi aşteaptă încă răspunsul este cea legată de interesul oamenilor de la ţară pentru carte; interesantă este „ancheta" propusă de Roger Chartier, ale cărei rezultate reprezintă o provocare la adresa societăţii româneşti. El include posibilele răspunsuri date de oamenii de la ţară la această întrebare - „*oamenilor de la ţară le place să citească?*" - în patru categorii: *nu, pentru că nu ştiu să citească*; *nu, pentru că de-abia ştiu s-o facă*; *cartea nu slujeşte la nimic, pentru că nu poate fi dată cu împrumut*; *cum să le placă!?*[18]

Extrapolând, ne punem întrebarea: *cine citeşte în lumea românească din Transilvania, în special din zona mureşeană? Şi ce se citeşte?*

Este greu să identificăm în lumea românească „*cititorul ideal*" despre care se vorbeşte în studiile de specialitate.[19] Credem că relaţia autor-lector ilustrată de Mircea Vasilescu[20] este mult simplificată la românii ardeleni în secolele XVIII-XIX; dat fiind numărul redus al celor care ştiau să citească - avem în vedere masa largă a oamenilor simpli - considerăm că interesele de lectură vizau informaţiile clare, concise, pe care serialele vremii le puteau

---

[17] Apud Gheorghe Popescu, ***Formarea concepţiei biblioteconomice româneşti şi pregătirea profesională a bibliotecarilor. Contribuţii***, în ***Probleme de bibliologie***, 1967, nr. 2, p. 56.

[18] Roger Chartier, ***Lecturi şi cititori în Franţa vechiului regim***, Bucureşti, Editura Meridiane, 1997, p. 243-244.

[19] Paul Cornea, ***Introducere în teoria lecturii***, Bucureşti, Editura Minerva, 1988, p. 75-78.

[20] Mircea Vasilescu, ***„Iubite cetitoriule...". Lectură, public şi comunicare în cultura română veche***, Piteşti, Editura Paralela 45, 2001, p. 151.

oferi; doar cei familiarizaţi mai mult cu slovele se aventurau în lumea lecturii, aşa cum o înţelegem noi azi.

Dacă ne gândim însă la intelectualitatea românească, poate cel mai bine ar fi să ne raportăm în primul rând la canceliştii mureşeni, deoarece ei reprezintă un grup socio-profesional şi intelectual aparte; ei vin la Tabla Regească din toate părţile Transilvaniei, aducând cu ei specificul fiecărei zone; dar, locuind împreună, lucrând alături, cunoscând şi discutând problemele cu care se confrunta naţiunea română, ei devin o clasă aparte. Un grup unitar, solidar, condus de aceleaşi principii de acţiune.

Aşadar, unde şi cine? Pentru perioada 1803-1840, numele multora dintre cancelişti se regăsesc în registrele de cititori ale Bibliotecii Teleki din Tîrgu Mureş, deschisă publicului în 1802; printre ei: Ioan Moga (1824, 1827); Ioan Dunca (1823-1824); Dumitru Dunca (1824, 1827); Ioan Boer (1826-1827); A. Bătrâneanu (1830); D. Ioanovici (1831-1832); Ioan Făgărăşanu (1830); Ioan Suciu (1832); Dumitru Moga (1836); Ioan Bran (1836-1837); Ioan Cosma (1836); Ioan Brad Lemeni (1836-1837).[21]

Care erau interesele de lectură ale canceliştilor? În funcţie de opţiunile personale şi de studiile efectuate, de anturajul şi de grupurile din care făceau parte, canceliştii erau interesaţi de literatura şi filosofia clasică greco-latină, de Cicero, de Vergiliu, de Platon;[22] nu lipseau nici lecturile iluministe şi romantice franceze, germane, engleze: Rousseau, Voltaire, Mably, Montesquieu, Mirabeau, Kant, Herder, Krug, Wolf, Pufendorf, Gibbon, Young, ***Enciclopedia franceză*** etc.

Interesele de lectură şi studiu se îndreptau şi spre legislaţia veche a Transilvaniei şi spre hotărârile dietale, firesc, dacă ne gândim la profesia lor; sau spre istorie - opera lui Kazincz, cronica lui Anonimus, ***Miscellanea statistico-politica Hungariae et Transilvaniae***. Cancelistul Dumitru Dunca citea în 1826-1827 ***Historia Valahica*** a lui Anton Maria del Chiaro şi ***Genealogiae familiarum transylvanicarum***; un alt cancelist, Ioan

---

[21] Grigore Ploeşteanu, ***Lectori români la Târgu-Mureş înainte de 1848***, în ***Vatra***, s.n., 20 iunie 1971, nr. 3, p. 17.

[22] ***Ibidem***.

Cosma, era interesat de ***Transilvania sive Magnus Transilvaniae Principatus*** a lui Iosif Benkö, tipărită în 1778. Iar luptătorul paşoptist Ioan Bran citea ***Istoria*** lui Anonimus. Iacob Bologa studia, la rândul său, ***Biblia Valachica***, adică ***Biblia de la Blaj din 1795***.[23]

Se citea şi presa zilnică; cei care doreau să fie la curent cu evenimentele din Europa dovedeau interes sporit pentru ***Allgemeine Zeitung*** şi ***Magyar Kurir***.[24]

Dovada că actul lecturii este răspândit stă şi numărul destul de mare al prenumeranţilor unor reviste şi ziare apărute în lumea românească. De altfel, în special ***Gazeta Transilvaniei*** era aşteptată şi elogiată, o mare parte dintre cititorii ei fiind şi colaboratori, ocazionali sau permanenţi. A. Papiu Ilarian afirma în legătură cu această publicaţie: „*Meritele Gazetei pentru cultura și deșteptarea națională nime*(ni) *nu e în stare a le descrie după cuviință*."[25]

Isaia Moldovan de la Chirileu, din familia Moldovanilor care a dat revoluţiei paşoptiste un tribun - pe Vasile Moldovan -, a fost unul dintre cei mai longevivi abonaţi ai ***Gazetei Transilvaniei***, apreciat ca atare chiar în paginile gazetei.[26] Drept răspuns la felicitarea transmisă cu ocazia împlinirii a 50 de ani de existenţă a publicaţiei, el trimite redacţiei un mesaj plin de semnificaţii, în care subliniază rolul pe care ***Gazeta Transilvaniei*** l-a avut asupra lui, ca individ, dar şi asupra generaţiei sale. „*De când am luat Gazeta în mână și-o am cetit întâiu în seminar în Blașiu, m-am amoresat de ea cum se amorezează un june în idealul său și o am cuprins nu de ideal, ci în realitate de mamă*."[27]

Ca să arate importanţa publicaţiei pentru formarea intelectuală a românilor, o denumeşte „*mamă bună*", iar motivele pentru care aceasta a reuşit să se menţină în prim planul vieţii cultural-politice a românilor timp

---

[23] ***Ibidem***.

[24] ***Ibidem***.

[25] ***Ibidem***, apud Alexandru Papiu Ilarian, ***Istoria românilor din Dacia Superioară***, tom 1, Viena, 1851.

[26] ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 282 din 15 / 27 ianuarie 1896, p. 3.

[27] Isaia Moldovan, ***O salutare Gazetei***, în ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 4 din 5 / 17 ianuarie 1896, p. 2.

de peste cinci decenii consideră că se datorează oamenilor care au lucrat la editarea ei, lui George Bariţiu în primul rând, pe care Isaia Moldovan l-a avut profesor la Blaj. ***Gazeta Transilvaniei*** a început iniţial ca o foaie mică, săptămânală, dar „*a crescut sub ochii lumei şi a naţiunei românesci precum o vedem astăzi*."[28]

Interesant este şi modul în care defineşte publicaţia, pe care o percepe ca un rezumat al istoriei naţiunii, dacă cineva „*ar pune cap la cap toate peripeţiile prezentate*."[29] În concepţia lui, scopul ***Gazetei Transilvaniei*** era de „*a stărui să se ridice naţiunea română la nivelul naţiunilor celor mai civilisate şi libertatea deplină egală cu celelalte naţiuni conlocuitore*."[30]

Pentru a-şi justifica preferinţa pentru ***Gazeta Transilvaniei***, Isaia Moldovan oferă o listă destul de consistentă a principalelor publicaţii româneşti pe care obişnuia să le citească, fără să ştim însă dacă era printre abonaţi sau doar un cititor ocazional: ***Concordia***, ***Gura satului***, ***Preotul român***, ***Foaia scolastică şi bisericească***, ***Unirea***, ***Dreptatea***, ***Tribuna***, „***Archivul fericitului Cipariu***."[31]

Printre prenumeranţii mureşeni ai gazetelor româneşti îi mai putem aminti încă din anul 1838 pe protopopul greco-catolic Ilie Farago, pe comerciantul Dimitrie Fogaraşi, pe preotul Mihai Crişan, pe Ioan Pop Maior, abonaţi atât la ***Gazeta Transilvaniei***, cât şi la ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***; ultimii doi aveau chiar un al treilea abonament la ***Organul luminării***, din 1847, alături de Teodor Şerban Lupu.[32] I. Munean era abonat la ***Foaia Duminecii***, iar negustorul reghinean Ioan Mihailovici, protopopul Petruţa Efrem din Scaunul Mureşului şi comerciantul Marinovici la ***Biblioteca românească*** a lui Zaharia Carcalechi.[33] Sau

---

[28] ***Ibidem***.

[29] ***Ibidem***.

[30] ***Ibidem***.

[31] ***Ibidem***.

[32] Grigore Ploeşteanu, ***Reghinul în mişcarea politică şi culturală a românilor transilvăneni în secolul al XIX-lea***, în ***Vatra***, s.n., 20 martie 1979, nr. 96, p. 6.

[33] Idem, ***Lectori români la Târgu-Mureş***, p. 17.

Zaharia Boiu, profesorul sighişorean, care în perioada 1862-1865 a fost chiar redactor al ***Telegrafului român***.[34]

Pentru o imagine mai clară asupra impactului pe care aceste gazete le-au avut asupra românilor, foarte interesantă este urmărirea listelor de abonaţi, în care regăsim nume ale unor personalităţi consacrate ale vieţii cultural-ştiinţifice, bisericeşti sau politice româneşti, dar şi necunoscuţi; numele lor au fost periodic publicate, în special la insistenţele lui George Bariţiu, care încerca să nu ţină seama de reticenţele exprimate de unii abonaţi ce nu doreau să fie cunoscuţi ca şi cititori; dar aceste liste sunt singulare în reconstituirea unui capitol major din viaţa culturală românească.[35] În plus, aşa cum afirma Bariţiu, listele cuprindeau doar pe cei care plăteau să citească; pe lângă aceştia, fiecare număr din gazete mai era citit de încă zece persoane, care nu aveau posibilităţi financiare, dar care beneficiau de generozitatea prenumeranţilor şi primeau spre lectură foile.

Conform acestor liste, românii mureşeni apar ca prenumeranţi în listele publicate în anul 1862, când din zona Tîrgu Mureş - Reghin au fost plătite 74 de abonamente, şi în listele publicate în 1865, când se înregistrează 21 de abonamente.[36] Chiar dacă se ştie că ***Gazeta Transilvaniei*** - de exemplu - era deja de mult cunoscută în arealul mureşan.

Şi elevii români de la Colegiul Reformat citeau ***Gazeta Transilvaniei***; dovada interesului lor este scrisoarea din 19 ianuarie 1847 pe care Ioan Marsinai şi alţi români i-au transmis-o lui George Bariţiu:[37] „*... noi studenţii din Vaşarheli de la Colegiul reformaţilor ... foarte mult preţuim acei Gazetă a Dumni voastre şi ne fălim cu ea ... şi noi vă respectăm din prunciene*". Mai departe, ei îl roagă pe Bariţiu să-i ajute în procurarea la jumătate de preţ a gazetei, în condiţiile

---

[34] Tuliu Racotă, ***Zaharia Boiu***, în ***Vatra***, s.n., 20 iulie 1985, nr. 172, p. 172 / C.

[35] George Em. Marica, ***Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea***, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 14.

[36] ***Ibidem***.

[37] Scrisoarea este păstrată la Biblioteca Academiei Române, Ms. rom. 1004, f. 155-156.

în care sunt fii de oameni sărmani şi abia cu greu reuşesc să se menţină la şcoală, lucru de altfel cunoscut şi de Bariţiu. Drept răspuns, acesta include studenţii români din Tîrgu Mureş în lista abonaţilor la ***Gazeta Transilvaniei*** şi la ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură*** pe anul 1847. Dovadă clară că mureşenii sunt abonaţi şi înainte de anul 1862.

Dacă ne raportăm la lumea satului, un răspuns parţial ar putea fi cel oferit de Ilarie Chendi care, referindu-se la satele transilvănene, scria: „*În zilele de sărbătoare, trecând prin satele româneşti de acolo ai satisfacţia rară de-a vedea pe băncile cele lungi de la porţile primitive grupuri-grupuri de ţărani, bărbaţi şi femei, flăcăi şi copile, ascultând cu atenţia încordată pe câte un cititor isteţ din mijlocul lor. Se citeşte îndeosebi Foaia poporului, un ziar săptămânal cu rubrici politice şi sociale şi în foileton cu multă literatură populară. Scris adeseori într-o limbă greoaie, ziarul acesta vine tot la a zecea casă (aşa era cel puţin până acum 5 ani) şi constituie şcoala neoficială a poporului.*

Afară de ziar, mai găseşti la fiecare preot şi învăţător o mică bibliotecă. Cei tineri ştiu pe Coşbuc de-a rostul şi cunosc foarte bine pe Creangă. Cei bătrâni ţin mult la bătrânul lor Mureşanu. Şi toată dragostea lor de cetit nu e pornită din îndemnul statului - care ar înăbuşi-o, dacă ar putea - ci din iniţiativă privată, pe ascuns mai mult, din instinctul de conservare, plus cele câteva idei de progres care îşi fac drum până la dînşii.”[38]

Dacă însă ne gândim că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea creşte numărul abonaţilor din zona rurală la periodicele vremii, considerăm că se poate vorbi de apariţia nevoii de lectură şi informare.[39]

Nu trebuie să credem însă că tot ceea ce s-a scris a fost absorbit fără reţineri de românii avizi de carte, după cum nu trebuie să credem că toţi cei care au creat, care şi-au deschis sufletul prin carte au fost percepuţi la fel în epocă. Petru Maior, de exemplu, „*prearespectatul şi preaînvăţatul domn*” este

---

[38] Mircea Popa, ***Colecţii şi „biblioteci” de carte în Transilvania până la 1918***, în Idem ***Cărţi, manuscrise, biblioteci***, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2010, p. 19-20.

[39] George Em. Marica, ***op. cit.***, p. 29.

doar o excepţie fericită.[40] Ar fi chiar lipsit de cuviinţă să presupunem că, în secolele XVIII-XIX, ştiinţa cititului era cunoscută de toată lumea. Nu putem generaliza o astfel de atitudine dacă ne gândim la cele 14,1 procente de cunoscători de carte înregistraţi în rândul românilor din Transilvania în anul 1890.[41] Cu mult mai puţini decât germanii (cu 63 de procente), maghiarii (53,6 procente), slovacii (43,2 procente), sârbii (30,9 procente); doar rutenii erau mai puţini - 9,6 procente. Din aceştia, doar 2,69 la sută frecventau bibliotecile în primii ani ai secolului XX. Mai mult, existau chiar preoţi care nu ştiau să scrie şi să citească, fiind nevoiţi să recurgă la unele subterfugii, cum ar fi de pildă învăţarea mecanică a predicilor, a rugăciunilor etc.

Faptul că, la sfârşitul secolului al XIX-lea, între cei 364.433 de români ştiutori de carte se numărau 105.551 femei (28,96 %)[42] aruncă o lumină interesantă asupra statutului femeii, care beneficiază de drepturi cel puţin egale la învăţătură. Ele se numără printre abonaţii la reviste şi ziare, oferă donaţii, se înscriu cu drepturi depline în asociaţiile culturale.

De altfel, femeile se implică, la rândul lor, în viaţa culturală, se afirmă prin spiritul lor organizatoric, prin voinţă. Chiar dacă rolul lor este unul de mai mică importanţă - în condiţiile în care, chiar în societatea europeană, abia la cumpăna secolelor XIX-XX femeile devin mai active în viaţa publică.[43]

---

[40] Corina Teodor, ***Petru Maior de la nume la renume. Lecturi în vremuri iluministe şi preromantice***, în vol. ***Petru Maior şi iluminismul Europei Centrale***, coordonatori Cornel Sigmirean, Corina Teodor, Tîrgu Mureş, Editura Universităţii „Petru Maior", 2011, p. 221.

[41] ***Statistica culturală***, în ***Transilvania***, nr. 1-2 din ianuarie-februarie 1899, p. 2-3.

[42] ***Ibidem.***

[43] Ilustrative sunt, în acest sens, lucrările istoricilor Gisela Bock, ***Femeia în istoria Europei***, Iaşi, Editura Polirom, 2002; Stana Buzatu, ***Condiţia femeii - dimensiune a progresului contemporan***, Bucureşti, Editura Politică, 1979 şi Alin Ciupală, ***Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea***, Bucureşti, Editura Meridiane, 2003.

În secolele XVIII-XIX, *femeia* a fost percepută ca alteritate - aşa cum bine remarcă Simona Stiger;[44] întotdeauna pe locul al doilea, în comparaţie cu bărbatul. Cu toate acestea, într-o epocă în care, deşi bărbatul continuă să conducă şi să aibă întâietate, el înţelege importanţa instruirii femeii, dar în limitele servirii familiei, pentru a deveni o bună coordonatoare a gospodăriei. Şi atât. Cercetătoarea amintită consideră că nu este vorba de o emancipare reală, ci mai degrabă de o reflectare a femeii într-o matriţă care respectă întocmai tipicul masculin.[45]

În lumea românească, emanciparea femeii îşi găseşte şi o explicaţie cu conotaţii religioase şi care se fundamentează totodată pe deschiderea spre cunoaştere: după conştientizarea perceptelor biblice conform cărora femeia este egala bărbatului, atitudinea faţă de femeie s-a schimbat atât în mediul familial, cât şi în cel social.[46] Dumnezeu a făcut oamenii egali, nu i-a înzestrat pe bărbaţi cu drepturi mai mari decât pe femei. Dacă din punct de vedere spiritual femeia este egala bărbatului, de ce nu s-ar ţine cont de egalitate şi în ceea ce priveşte accesul la educaţie?[47]

Helena Georgescu - despre care ştim doar că era învăţătoare, dar nu ştim unde - semnează două articole sugestive în *Foaia scolastică*,[48] organul de

---

44 Simona Stiger, ***Imaginea femeii la românii ardeleni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea***, în vol. ***Călători prin istorie. Omagiu profesorului Liviu Maior la împlinirea vârstei de 70 de ani***, coordonatori Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2010, p. 167.

45 ***Ibidem.***

46 Joanu Georgescu, ***Educatiunea femeiei***, în ***Foia Scolasteca. Organu pedagogicu, literariu si scrientificu***, nr. 6 din 15 martie 1886, p. 92.

47 P. Ungureanu, ***Ce-va despre educaţiunea femeiloru***, în ***Foia Scolasteca. Organu pedagogicu-didacticu pentru scolele romane***, nr. 15 din 1 / 13 - 15 / 27 decembrie 1881, p. 179.

48 Helena Georgescu, ***Câte-va cuvinte referitorie la crescerea fetiteloru de pre la sate***, în ***Foia Scolasteca. Organu pedagogicu-didacticu pentru scolele romane***, nr. 1 din 1 / 13 ianuarie 1879, p. 4-5 şi nr. 2 din 15 / 27 ianuarie 1879, p. 13-14.

presă al şcolilor româneşti, în care trage un semnal de alarmă faţă de ceea ce însemna în epocă starea intelectuală a femeii. La bază stă ideea că fata / femeia ar trebui deplânsă pentru izolarea în care trăieşte, chiar dacă nici băieţii de vârstă şcolară nu se bucură de mult mai multe avantaje, în condiţiile lacunelor existente în sistemul de învăţământ. Dar, fără măsuri concrete de educare a fetelor, românii sunt în pericol de a avea în viitor mame şi soţii needucate, care nu se vor putea achita de responsabilităţile care le revin.

Şcoala reprezintă singura soluţie pentru emanciparea femeii; în şcoală, ea poate învăţa să devină o mamă mai înţeleaptă şi o gospodină mai bună, deoarece ea nu ştie nici măcar cum să valorifice ceea ce îi oferă gospodăria şi grădina. Din familie, fetele nu au ce învăţa, pentru că şi mamele lor sunt destul de neştiutoare, deşi pe motivul că oricum nu o să le fie de folos învăţăturile, că „*nu vrea să faca nemenea din ele preutese*," nu se dă importanţă anilor de studiu.[49]

Prin şcoală se urmăresc la nivelul instruirii feminine aceleaşi obiective ca şi în cazul învăţământului masculin: educaţie pentru emancipare individuală - ca fundament pentru cea naţională, dar şi sfaturi practice, pentru a evolua la nivel de gospodărie. Odată educată, femeia poate fi autoarea unor reforme, atât în gospodăria proprie, cât şi în societate. Avantajele sunt simple şi uşor de intuit: casă mai curată, gospodărie mai îngrijită, copii mai curaţi vestimentar şi mai bine educaţi etc.[50]

Pentru instruirea femeii - considerată drept una dintre „*probleme cele mai maretie*"[51] propuse spre rezolvare în epocă - se lansează şi apeluri în vederea înfiinţării de şcoli pentru fete, şcoli în care să activeze învăţătoare bine educate, harnice, devotate, care să nu se teamă de efortul care le aşteaptă.

Pe fondul culturalizării generalizate, al tendinţei de răspândire a culturii în toate mediile sociale, culturale etc., femeia devine un beneficiar implicit al procesului de alfabetizare, care o va ajuta să-şi depăşească

[49] P. Ungureanu, ***op. cit.***, p. 178-182.
[50] Helena Georgescu, ***op. cit.***, p. 13-14.
[51] Joanu Georgescu, ***op. cit.***, p. 91.

condiţia intelectuală şi socială.[52] Mai mult, iese din starea de izolare casnică la care a fost condamnată de secole de istorie şi pătrunde, decis, în lumea de afară.

În acest context, „doamnele" îşi găsesc locul în revirimentul cultural al epocii; identificăm numele femeilor în rândul celor care se abonează la ziare sau îşi constituie propria bibliotecă etc. Interesant este faptul că în 1874, la Turda, biblioteca poporală era deservită de o bibliotecară femeie, al cărei nume însă nu ne este cunoscut.[53] Sau chiar printre cei care scriu, precum *Maria Şuţu* - fiica preotului Ioan Mureşan din Şardu Nirajului, născută în 1836; ea îşi publică amintirile, ajutată de Grigore Maior, care facilitează apariţia lor în ***Gazeta Transilvaniei***;[54] sau „*Maria din Câmpiă*" care semnează în ***Gazeta Transilvaniei*** o informare cu privire la o petrecere de vară desfăşurată la Luduş în august 1898;[55] sau *Helena Georgescu*, deja amintită, care pune în discuţie în ***Foaia scolastică*** importanţa educării femeii.[56]

Putem spune aşadar că, în secolele XVIII-XIX, bibliotecarul se bucură de un statut aparte, având ca fundament cunoştinţele sale intelectuale, atribuţiile care depăşesc de cele mai multe ori biblioteca şi se reflectă în munca în folosul comunităţii sau a unor asociaţii şi fundaţii culturale. Putem oare concluziona că Femeia s-a îndreptat spre bibliotecă - spre postul de bibliotecar - tocmai pentru că era bine văzut în comunitate şi făcea mai uşoară acceptarea ei în noua postură emancipată? Poate că da... Poate a fost doar o întâmplare... Dar percepţia bibliotecarului în comunitate, aşa cum transpare din presa vremii, nu poate fi trecută sub tăcere.

---

[52] Simona Stiger, ***op. cit.***, p. 167.

[53] Ioachim Crăciun, ***Biblioteci şi cititori români în trecut şi azi***, în vol. ***Omagiu Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorire***, Sibiu, s.n., 1940, p. 366.

[54] Melinte Şerban, ***Evocări istorice şi literare***, Tîrgu Mureş, Fundaţia Culturală „Vasile Netea", 2001, p. 21-22.

[55] ***Marginea Câmpiei***, în ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 168 din 1 / 13 august 1898, p. 3. Semnează *Maria din Câmpiă*, p. 3.

[56] Helena Georgescu, ***op. cit.***, p. 13-14.

Cărţile electronice - e-books
Context, formate, protecţie, tehnologie şi provocări pentru biblioteci

NICOLAIE CONSTANTINESCU
kosson.ro, București

Abstract

Electronic Books - e-books
Context, Formation, Protection, Technology and Challenges for Libraries

2019 was declared by law as „The Year of the Book", aiming at the development of the taste for reading by organising thematic events. Under such circumstances, the focus was on the book, as instrument of sharing information. A real challenge is to develop a similar impact of the digital books, which offer the same model of information structure, but combined with the flexibility of the digital formats. The problems with the ebooks start with the discution regarding their format, the acces to their content, the way of getting and also keeping them.

Keywords: *e-book, format digital, software, resurse digitale*

Introducere

Anul 2019 a fost declarat prin lege „*Anul cărții*." Această inițiativă legislativă binevenită ţinteşte să dezvolte gustul pentru lectură prin organizarea de evenimente tematice. În acest context, am putea pune în punctul focal însuşi instrumentul care permite transmiterea de informaţie, cartea. Acest punct focal se doreşte a fi conturat privind la mediul digital ca extensie deja firească a celui tradiţional.

Cărţile electronice oferă un alt model de structurare a informației, respectând convenţiile de paginare, îmbinate cu flexibilitatea formatelor digitale. Problemele cu e-book-urile încep din momentul în care se deschide discuţia legată de formatele acestora, de accesul la conţinut, fie acesta deschis, fie limitat prin ceea ce se numeşte *Digital Rights Management* sau de

modul de achiziție și, nu în ultimul rând, de necesitatea de a le păstra. Cărțile electronice care există de mai bine de un deceniu, începând cu anul 2007, sunt software, de fapt. Mai corect, sunt date organizate prin formate a căror informație este afișată cu ajutorul unui software specializat. Cel mai adesea, acestea rulează pe dispozitive de lecturare specializate.

Un aspect important care se leagă de accesibilitatea la conținut este cel legat de necesitatea de a avea un software sau un dispozitiv specializat pentru a citi diversele formate de e-book.

În acest material vom jalona câteva caracteristici ale resurselor digitale pe care le înțelegem a fi cărți în format electronic și câteva întrebări la care va trebui găsit un răspuns pe măsură ce consumul acestor resurse crește.

Elemente de poziționare

Uniunea Europeană are drept țel realizarea unei *Piețe Unice Digitale* și parte a acesteia este și comerțul și serviciile legate de cărțile electronice pentru care sunt dezvoltate politici specifice. Pentru a impulsiona dezvoltarea pieței e-book-urilor, a ziarelor și periodicelor, în data de 2 octombrie 2018 s-a propus ca taxa pe valoarea adăugată să fie redusă printr-o Directivă a Consiliului sub limita de 5% până la 0%. În România, conform unui document sumator, pentru cărți se aplică un TVA de 5% indiferent de format. Cât privește dezvoltarea pieței de carte electronică în Uniunea Europeană, avem raportată o creștere la un procent de 6% - 7% din întreaga piață conform unui studiu al Federației Editorilor Europeni. La nivel european, datele privind creșterea și consumul de carte în format electronic nu au un punct central de agregare, cifrele necesare conturării unei perspective generale fiind culese din diferite studii sau la nivel individual de țară dezvoltată. Există totuși un studiu interesant întreprins de Joint Research Center (JRC) al Comisiei Europene, care analizează dinamica cărților în format electronic focalizat pe Amazon. Studiul se numește ***Fragmentarea geografică a pieței UE pentru eBook-uri*** și este axat pe datele pe care compania Amazon le prezintă, ceea ce nu-l oferă candidat pentru o bună interpretare și înțelegere a pieței ebook-urilor la nivel european.

Înainte de a părăsi spaţiul european, trebuie remarcat faptul că în producţia de carte electronică nu se află doar marile edituri sau companiile care au creat adevărate ecosisteme, ci şi autorii care vând operele în sisteme de auto-publicare (*self-publishing*). Conform unui studiu statistic intitulat ***Barometrul cărţilor consumatorului digital***, ţările cele mai dezvoltate ca piaţă poziţionează vânzările în procente absolute per ţară luată în studiu. Ceea ce se observă pentru anul 2019 este că piaţa europeană are vârfuri de vânzări de până la 15%, dar media este sub 10%.

În Statele Unite ale Americii, conform instrumentului de acumulare a datelor Public Libraries Survey, în anul fiscal 2017 numărul cărţilor în format electronic achiziţionate a fost de 463.49 milioane.

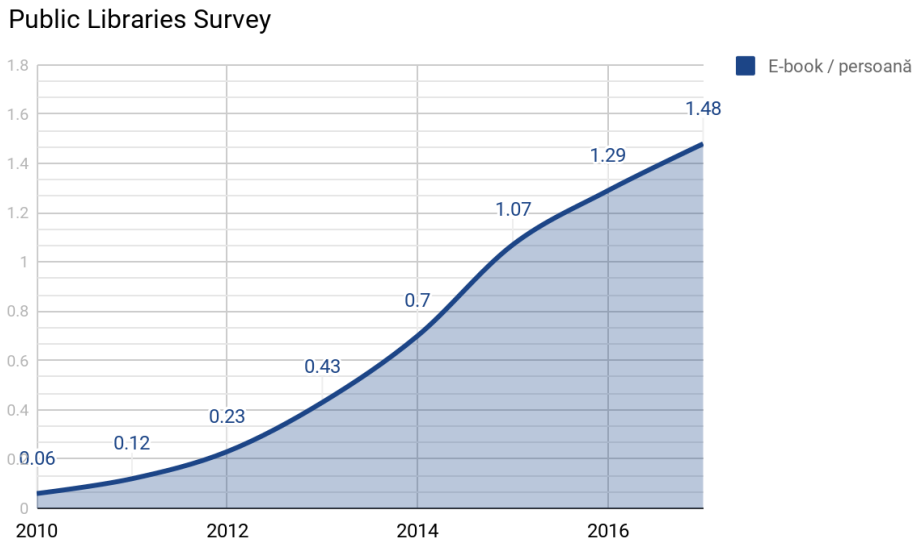

Un rol în dezvoltarea pieţei cărţilor electronice îl joacă companiile, care alocă sume importante dedicate cercetării în ceea ce priveşte modalităţile de integrare a conţinuturilor şi respectarea standardelor. Aceste

eforturi ale zonei private sunt congruente cu eforturile bibliotecilor de a pune la dispoziţia publicului aceste cele mai noi titluri în format digital. Macmillan recunoaşte poziţia importantă a bibliotecilor în ceea ce priveşte achiziţia de carte în format digital - *lecturarea cărţilor digitale în bibliotecă este de 45%*. Compania Rakuten, care oferă o aplicaţie de împrumut a cărţilor digitale prin OverDrive menţiona la începutul acestui an (2019) faptul că împrumuturile cărţilor digitale au crescut cu un procent de 22% în 2018 faţă de anul anterior.

Pentru a încheia seria reperelor importante ce permit poziţionarea punctelor de interes ce urmează, vom mai aduce la lumină un fapt interesat, dacă nu cumva în contrast cu oscilaţiile pieţei de e-book-uri. O prezentare a binecunoscutului organ de standardizare National Information Standards Organization (NISO) din 2018 privind viitorul dispozitivelor de citire a cărţilor electronice indică faptul că numărul ecranelor e-ink / e-paper creşte în continuu. Mare parte din acestea sunt dispozitive de lecturare care fac parte din instrumentarul a 29% dintre adulţi.

Depozite de carte digitală accesibile liber

Cel mai adesea, când se discută despre cartea electronică, primele locuri care intră în domeniul reflex sunt cele construite de marii furnizori de carte în format digital: Amazon, Barnes and Noble Google sau Apple. Aceste depozite digitale au rolul lor în ecosistemele pe care le formează împreună cu dispozitivele de lecturare specializate. În principal, sunt oferite cărţi ale autorilor contemporani, punctele de intrare fiind proiectate să aducă a vitrină de librărie.

Pe lângă acestea, pe Internet mai sunt depozite digitale care oferă operele autorilor a căror operă a ieşit din perioada de protecţie. Vom explora câteva dintre acestea cu scopul de a identifica formatele de e-book pe care le folosesc pentru a distribui conţinutul. Navigarea şi inspectarea formatelor folosite este un bun indiciu al popularităţii, care în schimb indică posibilitatea ca acele formate să reziste testului timpului.

Proiectul Gutenberg

Acest site, accesibil la adresa https://www.gutenberg.org/, oferă peste 60.500 de cărţi electronice al căror conţinut a ieşit din perioada de protecţie a drepturilor de autor. Este o bună colecţie care poate fi integrată în posibilele programe pilot pentru experimentarea serviciilor pentru cărţi electronice.

Proiectul Gutenberg distribuie cărţile din colecţie în următoarele formate: HTML

Archive.org

Acest site are în misiunea sa să constituie cea mai mare arhivă digitală existentă. O parte din colecţiile sale sunt constituite din cărţi aflate în Domeniul Public sau sub Licenţe Deschise. The Internet Archive oferă peste 20 de milioane de volume.

Wikisource şi Wikimanuale

Wikisource şi Wikimanuale sunt două dintre proiectele Fundaţiei Wikimedia. Wikisource şi are în colecţiile sale opere care fac parte din patrimoniul culturii române. Aceste texte sunt introduse în pagini de wiki, dar este oferită posibilitatea de a le salva în format EPUB.

Open Textbook Library

Atunci când ne gândim la carte, trebuie să privim acest obiect şi din punctul de vedere al vehiculului ce transmite informaţie necesară procesului de învăţare şi celui pedagogic. Open Textbook Library este un exemplu de nod care pune la dispoziţia celor interesaţi manuale în format digital.

Formate

Ce este un format de fişier

Pentru a desluşi mai uşor hăţişul informaţiilor privind diferitele aspecte legate de modul în care este structurată informaţia unei cărţi electronice, se cuvine a fi lămurite aspectele care ţin chiar de natura unui format. Vom explora câteva definiţii care îşi au izvorul în disciplina prezervării digitale a conţinuturilor.

Biblioteca Congresului American

[...]*pachete de informații care pot fi stocate ca fișiere de date sau trimise prin rețea ca fluxuri de date (aka bitstreams, byte stream).*

Unified Digital Format Registry (UDFR)

Un format este un set de reguli semantice și sintactice care reglementează corespondența între informațiile abstracte și reprezentarea acesteia în formă digitală.

Formate pentru cărți electronice

Dacă pentru hârtie cunoaştem felul în care este organizată pentru a forma o carte tradiţională, în cazul cărţilor electronice, a e-book-urilor, acestea se bucură de mai multe formate după care datele conţinutului pot fi structurate. Anul acesta, 2019, am celebrat două evenimente pentru subiectul abordat, la care trebuie să medităm. În 12 martie am celebrat 30 de ani de când s-a născut World Wide Web, acest model de acces şi distribuţie electronică prin intermediul căruia resursele electronice sunt accesibile prin linkuri, şi mai aproape de data la care acest material a apărut, pe 29 octombrie, am aniversat 50 de ani de când Internetul s-a născut. În 2004, compania Sony a lansat pe piaţă un produs electronic pentru lecturarea cărţilor electronice numit Sony LIBRIé, care introduce tehnologia e-ink într-un produs dedicat lecturii. Acesta este momentul în care începe şi expansiunea formatelor care puteau fi citite, de la Adobe PDF, care avea suport pentru DRM, ePub şi chiar un format propriu numit BroadBand eBook. Este şi momentul în care se poate vorbi despre noile posibilităţi de împrumut al cărţilor electronice.

Formatele folosite pentru e-book-uri sunt convenţiile care oferă structura documentului electronic în sine.

Conform ***Ghidului de aplicare a WCAG 2.0 pentru informaţie non-web şi a tehnologiilor de comunicare (WCAG2ICT)*** avem doi termeni pe care îi vom viza atunci când ne vom referi la conţinut, documente şi user agent:

• **conţinut** *(conţinut web): informaţie şi experienţe senzoriale care sunt comunicare utilizatorului prin intermediul unui agent al utilizatorului, incluzând cod şi markup care defineşte structura conţinutului, prezentarea şi interacţiunile;*

• **document** *(aşa cum este el folosit în WCAG2ICT): un ansamblu de conţinut aşa cum este un fişier, set de fişiere sau streamed media care funcţionează ca un singur obiect, nu ca o colecţie şi care nu este parte a unui software şi nici nu include propriul său user agent;*

• **user agent***: orice software care descarcă şi prezintă conţinut Web pentru utilizatori.*

Să pornim cu o trecere în revistă a formatelor cu ajutorul cărora putem reprezenta conţinutul cărţilor electronice. Datorită acestor formate a fost posibilă proliferarea cărţilor electronice şi mai ales saltul acestora de la user agent-ul prezent pe monitorul unui computer la cel pe care îl include dispozitivul electronic modern de lecturare, indiferent de producător.

Text - .txt

Fişierele text simplu pot fi considerate forma cea mai simplă în care conţinutul unei cărţi poate fi introdusă. Marcarea capitolelor, subcapitolelor şi a secţiunilor se face prin mijloace de numerotare cel mai adesea. Textul simplu nu dispune de mijloace de formatare vizuală. Formatul text este cel mai mic numitor comun al tuturor formatelor de carte electronică.

HTML - Hypertext Markup Language

Imediat după apariţia World Wide Web, a fost necesar un set de etichete cu ajutorul cărora să fie jalonate părţile componente ale unui conţinut cu scopul de a indica ce reprezintă acestea (titlu, paragraf etc.). Astfel, câteva elemente din SGML (Standard Generalized Markup Language) au constituit subsetul necesar cunoscut ca Hypertext Markup Language - HTML.

Astăzi, împreună cu CSS3 (Cascade Style Sheets) şi limbajul de programare JavaScript, HTML-ul face parte din supersetul tehnologiilor numite generic Open Web Platform. Aceste detalii sunt necesare pentru a înţelege înalta capacitate şi expresivitate ale acestor tehnologii însumate.

EPUB - .epub

Acesta este cel mai des întâlnit format pentru e-book-uri datorită versatilității și suportului oferit de instrumentele software și hardware necesare citirii. Este un format deschis. Pentru că este cel mai des întâlnit, oricine poate crea o carte electronică în format EPUB folosind chiar editoarele de text familiare care opțiunea de export în formatul *.epub* sau, dacă se dorește, se pot folosi pachete software cu ajutorul cărora pot fi create de la zero aceste cărți. Recomandabil ar fi să utilizați unele cu sursă deschisă precum Sigil sau utilitarele pe care le pune la dispoziție software-ul de management al cărților electronice cunoscut de toată lumea: Calibre.

Adobe - .pdf

Majoritatea cărților electronice pe care le putem întâlni, fiind oferite ca rezultat al diferitelor proiecte sau edituri, vezi https://www.manuale.edu.ro/ pentru exemple concrete, sunt în format PDF. Este chiar una din preferințele de a salva conținutul creat cu ajutorul procesoarelor de text sau a altor pachete de editare. Acest format este preferat în mare parte din inerția obișnuințelor create. Sintagma „*save as pdf*" este încă a doua natură pentru creatorii de conținut.

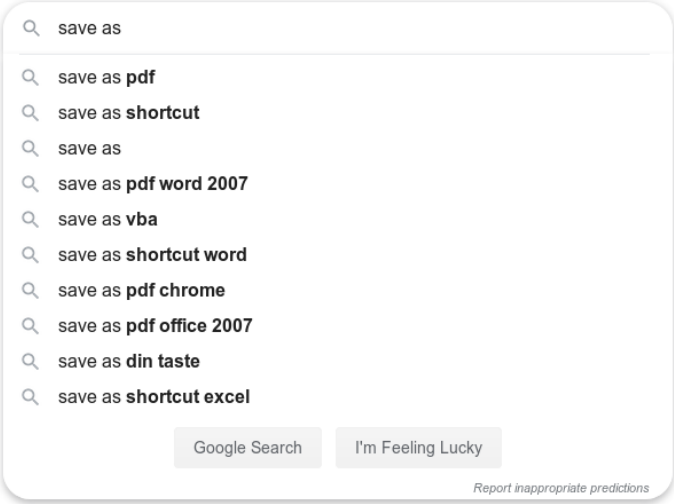

Acest format este deja intrat în legendă, dar, surprinzător, nu este cel mai potrivit pentru realizarea unei cărți electronice. Din anul 2008 a devenit standardul ISO 32000.

Mobipocket - MOBI / AZW / AZW3

Este un format dezvoltat de compania franceză cu acelaşi nume, bazat pe standardul Open eBook. Este un format care permite protejarea conţinutului prin DRM. Din 2005 a fost achiziţionat de Amazon, iar din 2016 nu mai există suport. Inspiraţi de format, tehnicienii Amazon au dezvoltat propriul format, iar din 2011 apare şi propriul format KF8 (Kindle Format 8). Acest format mai este cunoscut sub AZW3, un format care incorporează HTML5 şi CSS3, tehnologii ale Open Web Platform.

DejaVu - .djvu

Este un format cu o circulaţie mai restrânsă decât a pdf-urilor. Chiar dacă acest format a fost dezvoltat pentru a oferi conţinut de imagine la o calitate foarte bună beneficiind de o compresie foarte eficientă, acest format şi-a găsit drumul ca o alternativă pentru pdf-uri în ceea ce priveşte utilizarea ca e-book-uri.

FictionBook - .fb2

Este un format de e-book care introduce întregul conţinut într-un singur fişier XML (Extensible Markup Language). Datorită formatului pentru conţinut, acest format se pretează unei uşoare transformări în alte formate.

Compiled HTML - .chm

Este un format proprietar al companiei Microsoft.

Apple - .iba

Este un format proprietar al companiei Apple, care prezintă similarităţi cu EPUB.

După ce am trecut în revistă cele mai întâlnite formate, ne vom concentra atenţia către cel care oferă cel mai mult în termenii deschiderii şi ai compatibilităţii: EPUB. Acest format, aflat în dezvoltarea W3C în acest moment, a prins interesul Uniunii Europene încă din momentul în care se

elaborau politicile privind realizarea Pieței Unice Digitale sub Agenda Digitală.

Digital Rights Management şi drepturi de autor

În momentul în care se achiziționează cărți în format electronic, ceea ce intră în fondurile digitale ale bibliotecii sunt conținuturile, dar nu numai atât. Pur şi simplu o sumedenie de obligații suplimentare şi un portofoliu de licențe care trebuie ținute din scurt.

Cărțile achiziționate de la Barnes and Noble folosesc standardul ADEPT DRM de la Adobe Inc.

Amazon aplică la rândul său DRM-ul propriu pentru formatele AZW8, KF8 şi Mobipocket. Apple aplică propriul DRM pentru EPUB-uri. Panasonic, Philips, Samsung şi Sony au dezvoltat sistemul Marlin.

Pe parcursul anului 2019 mai multe edituri şi-au modificat modelele de licențiere de la statutul peren la o limitare de doi ani.

Asociația Bibliotecilor din America (ALA) susține *doctrina primei achiziții* chiar şi pentru documentele în format electronic.

EPUB - formatul deschis pentru cărți electronice

EPUB este un format deschis care îşi are originile într-un alt format mai vechi intitulat Open eBook Publication Structure (OEBPS). Acest format inițial se baza pe XML (eXtensible Markup Language) şi prezenta conținuturile sub forma unui pachet zip. Chiar extensia fişierelor indica ideea de pachet; .opf - OEB Package Format. Continuatorul acestui format este EPUB.

EPUB este un format larg răspândit în acest moment pentru conținut electronic organizat ca o carte. Chiar dacă a pornit în 2007 ca o inițiativă privată din partea International Digital Publishing Forum (IDPF), acest format deschis a ajuns să fie gestionat de World Wide Web Consortium (W3C), organismul care elaborează standardele Web, prin Grupul de lucru dedicat publicațiilor (Publishing@W3C) https://www.w3.org/publishing/. În acest moment versiunea formatului a ajuns la trei, existând chiar un grup dedicat acestuia la https://www.w3.org/publishing/groups/epub3-cg/.

Tehnologiile pe care le angrenează EPUB-ul sunt cele ale paginilor web, folosind tehnologiile Platformei Web Deschise (Open Web Platform). Propriu-zis, cărțile care folosesc acest standard sunt suma standardelor care compun agregarea de software și conținut codificat care este cartea electronică modernă. În anul 2017, W3C a emis un document de viziune, care militează pentru transformarea cărților în cetățeni de primă clasă a web-ului. Odată cu acest document este introdus un concept important, care este lămurit în vara acestui an (2019) printr-un document de lucru:

O Publicație Web este o colecție de una sau mai multe resurse organizate împreună folosind un manifest într-o singură operă logică care are o ordine de citire implicită. Publicația Web este identificabilă unic și prezentată folosind tehnologiile Open Web Platform.

Prin această mișcare importantă, se va putea folosi chiar browserul pentru a citi Publicațiile Web (PW), în speță cărțile electronice.

În imagine am dorit capturarea unei imagini de ansamblu a ceea ce poate fi considerată un PWP (Packaged Web Publication). Putem aduce o lămurire în plus legată de locator, care poate fi un URL ce permite accesarea sa pe Web, iar identificatorul unic poate fi ISBN-ul.

Aceste Publicații Web pot fi împachetate pentru a forma o unitate care să fie identificată unic. Scopurile eforturilor Grupului W3C pentru Publicații este acela de a apropia cât mai mult PWP-urile (Packaged Web Publications) de mijloacele și funcționarea Aplicațiilor Web Progresive, care nu sunt altceva decât tot pagini web, dar care au capacitatea să se comporte precum aplicațiile native ale platformelor mobile. Această intenție dezvăluie puțin din viitorul cărților digitale. Așteptarea va fi legată de dinamismul și varietatea pe care o oferă o aplicație.

W3C propune chiar și o variantă de EPUB pentru educație. În acest moment, formatul EPUB are și un mime-type specific: **application/epub+zip**.

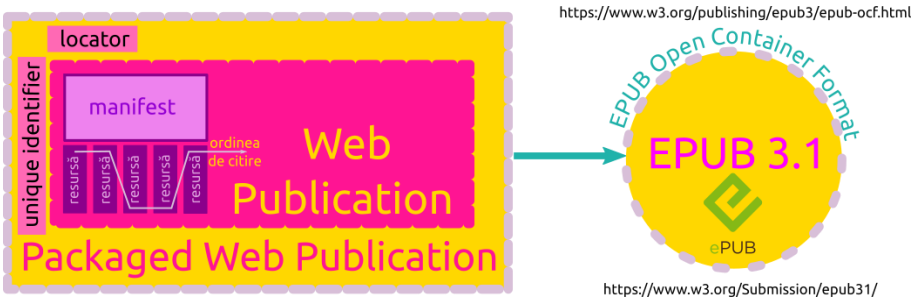

EPUB3 a apărut în 2011 și, chiar dacă au trecut mulți ani de atunci, multe edituri încă nu au făcut o migrare de la versiunea 2. Motivul este legat de instrumentele existente pentru crearea de EPUB-uri versiunea 3.1. Totuși, eforturile de standardizare continuă, fiind ușor de înțeles dorința de a uniformiza modul în care este procesat și afișat conținutul cărților electronice. Începând cu 2016, odată cu preluarea eforturilor în dezvoltare de către W3C, concentrarea acestora este către alinierea cu tehnologiile web.

În acest moment, EPUB3 este un standard recunoscut internațional: ISO/IEC TS 30135-2:2014 Information technology - Digital publishing -EPUB3 - Part 2: Publications. În acest moment se pregătește versiunea a patra a standardului, cea care va beneficia de integrarea tehnologiilor Open Web Platform.

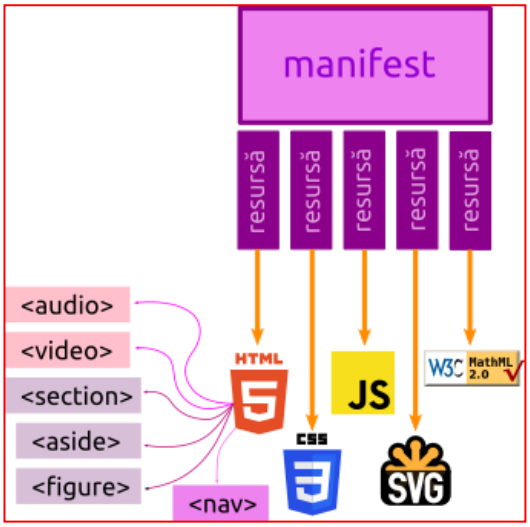

Mică anatomie

Un ebook în format EPUB3 este un fișier care are extensia *epub*, dar care, de fapt, este o arhivă zip. Acest pachet poate fi dezarhivat și, cu această ocazie, este oferită posibilitatea de a investiga conținutul.

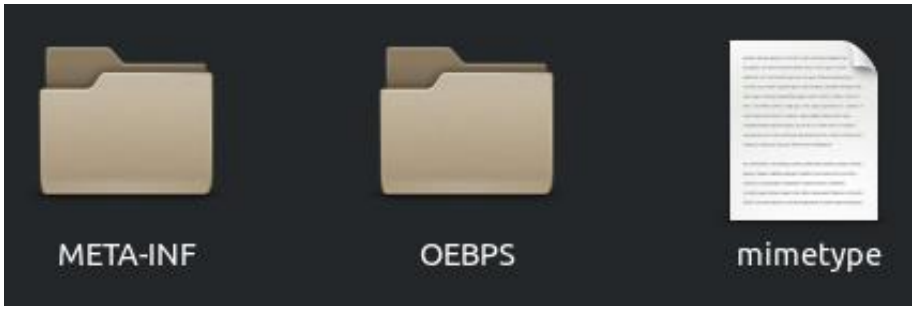

Ceea ce observăm este structura subdirectoarelor, care include OEBPS, o reminiscenţă a primului format pentru e-book-uri apărut în 1999 - Open eBook Publication Structure (OEBPS). Putem considera formatul EPUB drept continuator al acestuia.

Fişierul de tip text mime-type specifică în interior tipul de media care este arhiva, iar în directorul META-INF există un fişier XML, **container.xml,** în care este specificată calea către adevărata coloană vertebrală a unei cărţi electronice, fişierul XML, **content.opf**.

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8"?>
<package unique-identifier="unique-identifier"
         version="3.0"
         xmlns="http://www.idpf.org/2007/opf"
         xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/"
         xmlns:dcterms="http://purl.org/dc/terms/"
         xmlns:opf="http://www.idpf.org/2007/opf">
  <metadata>
    <dc:identifier id="unique-identifier">f824ffce-ed07-4f76-aa73-41beb6096f69</dc:identifier>
    <dc:title>Cărţile electronice: e-books</dc:title>
    <dc:creator>Constantinescu Nicolaie</dc:creator>
    <dc:language>română</dc:language>
    <meta property="dcterms:modified">marţi 19 noiembrieZ</meta>
    <meta content="LibreOffice/6.3.3.2$Linux_X86_64 LibreOffice_project/30$Build-2 (libepubgen/0.1.1)" name="generator"/>
  </metadata>
  <manifest>
    <item href="images/image0006.png" id="image0006" media-type="image/png"/>
    <item href="images/image0005.png" id="image0005" media-type="image/png"/>
    <item href="toc.xhtml" id="toc.xhtml" media-type="application/xhtml+xml" properties="nav"/>
    <item href="images/image0002.png" id="image0002" media-type="image/png"/>
    <item href="images/image0003.png" id="image0003" media-type="image/png"/>
    <item href="toc.ncx" id="toc.ncx" media-type="application/x-dtbncx+xml"/>
    <item href="images/image0004.png" id="image0004" media-type="image/png"/>
    <item href="sections/section0001.xhtml" id="section0001" media-type="application/xhtml+xml"/>
    <item href="styles/stylesheet.css" id="stylesheet.css" media-type="text/css"/>
    <item href="images/image0001.png" id="image0001" media-type="image/png" properties="cover-image"/>
  </manifest>
  <spine toc="toc.ncx">
    <itemref idref="section0001"/>
  </spine>
</package>
```

Acest fişier oferă detaliile de structură. Un fişier EPUB este considerat a fi un pachet (**<package>**). Descrierea bibliografică pentru care se folosesc elementele Dublin Core se află în secţiunea **<metadata>**.

Totuşi, din elementele tradiţionale ale cărţii fizice, corespondentul digital a păstrat cotorul (**<spine>**). Acesta este şi elementul care indică originea sensului de citire a cărţii şi inventarul părţilor. Privind modul de

organizare a conţinuturilor, se remarcă faptul că modul de aranjare a informaţiei este încă influenţat de codex.

Păstrarea cărţilor electronice - prezervare digitală

Privind la originea cărţilor electronice, acestea pot apărea în urma unui proces de digitizare, iar altele sunt *nativ digitale*, provenind fie prin efectele legislaţiei privind depozitul legal, fie ca metodă de reintroducere în circulaţie a unor opere digitizate. În cazul British Library, avem legea UK's Non-Print Legal Deposit (NPLD) Regulations care cere editurilor să depună chiar şi versiunile electronice ale cărţilor publicate, ceea ce reprezintă garanţia pentru prezervarea cărţilor digitale. La fel se petrece şi în Franţa, ca efect al legii depozitului legal, Biblioteca Naţională a Franţei primeşte cărţile în format tradiţional, dar, acolo unde aceasta are un echivalent digital, BnF (Bibliothèque Nationale de France) primeşte şi o copie digitală.

Conform noilor reglementări privind Depozitul legal, în Norvegia colectarea materialelor se face indiferent de media. În Germania, rolul depozitarului la nivel naţional este îndeplinit de Biblioteca Naţională a Germaniei, care păstrează şi e-book-uri în sistemul dezvoltat cu sprijinul Ministerului Educaţiei şi Cercetării. În cazul Germaniei, la momentul în care numărul obiectelor digitale ajunsese la un milion, cărţile electronice deţineau o pondere de 49%. Library & Archives Canada prezintă aceleaşi preocupări, iar ca menţiune generală, majoritatea organismelor bibliotecare sunt implicate în activităţi de prezervare digitală, formatele preferate pentru cărţile electronice sunt PDF şi EPUB.

Preocupaţi de prezervarea digitală sunt şi marii furnizori de baze de date ştiinţifice sau de servicii editoriale. În cazul EBSCO, pentru prezervarea digitală, s-a apelat la serviciile binecunoscutei firme Portico.

Din investigarea documentelor care fundamentează activităţile dedicate prezervării digitale, nu au fost descoperite prevederi speciale pentru e-book-uri. Aceste resurse digitale sunt tratate egal cu restul. Sistemele de prezervare digitală indică respectarea modelului OAIS (Reference Model for an Open Archival Information System).

Ceea ce vom investiga succint sunt câteva puncte problematice în ceea ce priveşte păstrarea pe termen lung (prezervare digitală) a cărţilor electronice.

Condiţii necesare pentru prezervarea digitală a cărţilor electronice

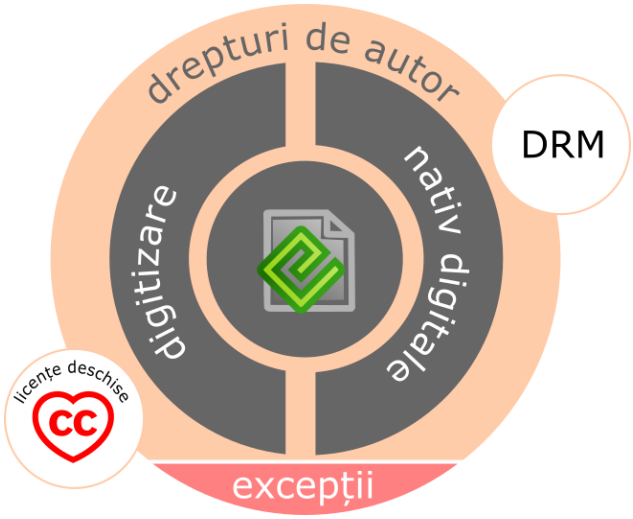

Fără mecanisme DRM

Cărţile electronice trebuie să nu fie protejate prin mijloace precum Digital Rights Management. Astfel de mecanisme permit un control al conţinutului, precum şi al perioadei cât acesta este disponibil. Un al doilea argument este acela al mecanismului DRM în sine, pentru care nu este garantată perpetuitatea. Nu trebuie uitat nicio clipă faptul că operele nu sunt protejate decât pentru o perioadă limitată în timp. Acesta este şi motivul principal pentru care aceste măsuri de protecţie nu sunt potrivite a fi luate în calcul atunci când se plănuiesc politicile de prezervare digitală.

Instituţia care plănuieşte prezervarea digitală trebuie să *deţină* cartea digitală din punct de vedere legal analog situaţiei exemplarelor în format tradiţional.

Formatul ales să fie unul deschis

Păstrarea pe termen lung a unui format digital implică o cunoaştere în cele mai mici detalii a părţilor care constituie entitatea digitală. Practica indică faptul că pentru prezervarea digitală a unor tipuri de fişiere, pentru a le putea vizualiza sau interpreta, la un moment dat, în viitor, este nevoie de software specializat care emulează condiţiile originale.

Biblioteca Congresului American face câteva recomandări utile privind formatele cele mai potrivite pentru păstrarea pe termen lung. Vom reproduce un fragment din ***Library of Congress Recommended Formats Statement 2019-2020*** pentru valoarea de orientare a profesionistului:

ii. opere în format letric - Digital (cărţi electronice etc.) Pentru seriale electronice, vezi mai jos la sec. I.iii; pentru aranjamente muzicale digitale, vezi sec. I.iv, mai jos		
	Preferabil	*Acceptabil*
A. Caracteristici tehnice în ordinea preferinţelor	*1. Codarea caracterelor în ordinea preferinţelor:* *a. UTF-8, UTF-16 (cu BOM), US-ASCII* *b. ISO 8859*	*1. Alte codificări ale caracterelor care nu sunt enumerate aici*
B. Formate în ordinea preferinţelor	*1. Formate bazate pe markup XML, având schemele/DTD-ul accesibile, fişiere de formatare (stylesheets) XSD/XSL şi codificări de caractere menţionate explicit* *a. Conform EPUB3* *b. Conform BITS (NLM Book DTD)* *c. Alte formate folosite*	*1. Alte formate structurate sau markup* *a. XHTML şi HTML cu DOCTYPE declarat şi foi de formatare* *b. Formate de documente bazate pe XML (folosite pe scară largă, fiind bine documentate), folosind foi de formatare, acolo unde este cazul. Este inclus*

	pe scară largă, cum ar fi diferite scheme/DTD (ex. TEI, DocBook etc.) *2. Formate de machetare a paginilor* *. PDF/UA (conform (ISO 14289-1)* *a. PDF/A (conform ISO 19005)* *b. PDF (cea mai bună calitate posibilă, care oferă posibilitatea de a face căutări, de a introduce fonturi, de a face o compresie fără pierderea calității, introducerea de imagini de înaltă calitate, menționarea unor scheme de culoare independent de diferitele dispozitive, etichetarea conținutului, includerea de formate precum PDF/X.*	*DOCX/OOXML 2012 (ISO 29500), ODF (ISO/IEC 26300) și OOXML (ISO/IEC 29500)* *c. SGML cu DTD inclus sau accesibil* *d. Alte formate XML neproprietare, având foi de formatare pentru machetare* *e. Formate bazate pe XML care folosești DTD-uri proprietare sau scheme cu foi de formatare* *2. Formate de machetare* *. PDF (optimizat pentru web)* *3. Alte formate* *. Rich Text Format* *a. Plain text* *b. Formate de procesare a textului utilizate pe scară largă.* *c. Alte formate bazate pe text sau pe imagine, care nu sunt menționate aici, care reprezintă opere în format letric.*

Cazul Portico

Portico este un serviciu dedicat prezervării digitale susţinut de ITHAKA, o organizaţie non-profit care oferă servicii comunităţii bibliotecare şi de cercetare din întreaga lume. În funcţie de format, Portico oferă servicii de prezervare digitală personalizată conform unor politici de prezervare stabilite intern. Din punctul de vedere al Portico, unitatea arhivistică atribuită unui e-book este cartea. În anumite cazuri, Portico face o transformare a formatului clientului în propriul format dedicat cărţilor electronice. Serviciile Portico sunt folosite de foarte multe biblioteci, consorţii şi chiar edituri şi furnizori de baze de date de prestigiu.

Direcţii necesare privind prezervarea digitală a cărţilor electronice

Pentru a fi pregătiţi să elaborăm politici privind prezervarea digitală a cărţilor electronice, trebuie să înţelegem faptul că acestea, în ierarhia reprezentărilor digitale, sunt la nivelul cel mai de jos, adică al datelor. Este locul în care voi atâţa curiozitatea profesionistului şi vă voi invita să explorați câteva aspecte utile dintr-o nouă disciplină, pe care trebuie să o explorăm integrându-i practicile cât mai repede: http://www.dcc.ac.uk/training/data-management-courses-and-training.

Câteva concluzii

Formatul electronic al cărţilor este oferit ca necesitate în atingerea unei mai largi audienţe, fie că vorbim de produsul comercial, fie că vorbim de monografiile rezultate în urma unui proces de digitizare. În acest moment, putem întâlni o diversitate de formate, care intră în calculele privind circulaţia, dar mai ales în cele privind dimensionarea eforturilor de prezervare digitală.

Wikipedia poate fi consultată la https://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_e-book_formats pentru a găsi un document comparativ al acestor formate descrise sumar. Tentaţia ar fi reducerea formatelor la cele mai des întâlnite, PDF şi EPUB, dar o privire atentă indică faptul că există profile XML specifice, care încearcă să ofere o viziune unificată aşa cum este JATS (Journal Article Tag Suite), BITS (Book Interchange Tag Suite), STS (Standards Tag Suite) sau DocBook.

Dacă până în acest moment bibliotecile aveau în preocupare formatele de carte limitate la dimensiunea şi cel mult varietatea formatului de prezentare (cărţi pentru copilăria timpurie, cărţi pentru preşcolari etc.), odată cu apariţia cărţilor electronice, preocupările pentru formatele în care conţinutul este prezentat s-au intensificat. Preocuparea în plan european pentru interoperabilitatea trans-frontalieră a formatelor, a modului în care sunt descoperite şi nivelul de interoperabilitate a avut ecouri chiar şi în noua Directivă privind drepturile de autor.

Preocuparea bibliotecilor privind cărţile în format digital trebuie să capete amplitudine din raţiuni ce ţin de promovarea culturii scrise şi în domeniul digital pentru care publicul are deja obişnuinţe şi preferinţe formate. Un videoclip de prezentare a JSTOR explică cazul în care o carte ce are o circulaţie aproape de zero în format tradiţional, poate fi pusă în lumină şi înapoi în circulaţie de îndată ce este reintrodusă ca format electronic. Capacitatea sistemelor electronice de gestiune permit o interconectare şi referire încrucişată cu alte resurse, care astfel reintroduc în circuit titluri, care în modelul tradiţional pur şi simplu sunt invizibile. Astfel, bibliotecile devin editurile care reintroduc opere din propriile colecţii sau din domeniul public cu scopul de a realiza un context bogat operelor pentru care utilizatorii manifestă interes. Această modificare a poziţiei bibliotecilor aduce cu sine introducerea unor abilităţi tehnice şi organizatorice necesare.

Un motiv în plus pentru introducerea în preocupările nucleu a abilităţilor digitale necesare manipulării şi păstrării cărţilor electronice este şi cel al ascensiunii numărului de cărţi electronice publicate sub o licenţă liberă, fie că acestea provin din sfera Resurselor Educaţionale Deschise (manuale, culegeri etc.), fie că acestea sunt generate de îmbrăţişarea principiilor Accesului Deschis şi în domeniul cărţilor.

Există puncte de conexiune cu educaţia şi cercetarea mijlocite prin cărţile în format electronic, fie acestea manuale, popularizare sau literatură ştiinţifică. O bună înţelegere a dinamicii acestora va permite proiectarea sistemelor care să permită *exploatarea textelor şi a datelor* (text and data mining), dar va mai oferi ceva important: portabilitatea conţinuturilor mijlocită de standardizare. Înţelegerea standardelor care guvernează

constituirea EPUB-urilor, de exemplu, va permite un lucru esenţial pentru raţiunea de a fi a bibliotecilor: transmiterea în timp a obiectelor carte, chiar şi în format digital. Această disciplină a prezervării digitale trebuie să capete pondere în politicile publice izvorâte din primele bune practici pe care bibliotecile trebuie să le ofere.

Este biblioteca publică un factor de integrare a persoanelor cu dizabilităţi în comunitate?

LILIANA MOLDOVAN
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Is the Public Library a Factor of Integrating Persons with Disabilities in the Community?

Public libraries have an important part in supporting disadvantaged social groups. Perspectives on public libraries are continuously changing, thus bringing forward new challenges. Such is the one referring to the necessity that public institutions must support the processes of including persons with disabilities. Discrimination can be avoided by correct information of the people and also by educating them, and libraries can here play an important part.

Public libraries can play a decisive part in changing the preconceptions regarding the status of the persons with disabilities in Romania, since they are institutions that hold the necessary mechanisms to contribute to the diminishing of their social and educational exclusion.

Keywords: *libraries, disabilities, discrimination, integration*

Abordarea problematicii legate de rolul bibliotecilor publice ca factori de sprijinire a unor grupuri sociale defavorizate trebuie să pornească de la premisa că cetăţenii percep rolul social al bibliotecii din perspective diferite care se schimbă şi dau naştere unor noi şi permanente provocări. Una dintre aceste provocări se referă necesitatea mobilizării instituţiilor guvernamentale, educaţionale, culturale în vederea sprijinirii proceselor de incluziune a persoanelor cu dizabilităţi şi de intensificare a preocupărilor legate de schimbarea imaginii sociale specifice acestei categorii de cetăţeni.

Nu este un secret faptul că modul în care societatea percepe ideea de dizabilitate şi felul în care comunitatea se raportează la persoanele cu nevoi speciale este unul extrem de negativ. Discriminarea apare de cele mai multe

ori din etichetarea persoanei cu dizabilităţi ca fiind anormală sau infirmă, punându-se accent pe ceea ce nu poate să facă, şi nu pe ceea ce e capabilă să realizeze o astfel de persoană. Formele apriorice de discriminare pot fi evitate prin corecta informare a populaţiei, prin educarea publicului iar bibliotecile s-ar putea manifesta ca un factor activ în acest sens.

În studiul de faţă, doresc să demonstrez că bibliotecile publice pot avea un rol decisiv în cadrul proiectelor de schimbare a prejudecăţilor privind statutul persoanelor cu dizabilităţi din România, fiind instituţii care deţin mecanismele necesare pentru a contribui la reducerea fenomenelor de excluziune educaţională şi socială la care sunt supuşi cetăţenii ce suferă de anumite deficienţe fizice, psihice, de comunicare sau de integrare. Schimbarea percepţiei cetăţenilor români asupra ideii de dizabilitate poate deveni pentru angajaţii din biblioteci o misiune realizabilă.

Destul de recent, problematica susţinerii drepturilor cetăţenilor cu nevoi speciale a fost reluată şi clarificată la întrunirea din 7 septembrie 2015, a Forumului European al Dizabilităţii. Constituirea acestei organizaţii europene a fost determinată de necesitatea monitorizării situaţiei persoanelor cu nevoi speciale şi a familiilor acestora în condiţiile în care s-a constatat o creştere a nivelului de discriminare, o sporire a numărului indivizilor afectaţi de sărăcie şi reducerea accesului la educaţie a acestei categorii de cetăţeni. Realitatea este cu atât mai îngrijorătoare, dacă ne gândim că în Europa, potrivit unor date statistice furnizate de EUROSTAT, trăiesc 44 de milioane de cetăţeni activi care manifestă o anumită formă de dizabilitate, dintre care 42 de milioane sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 15 şi 62 de ani. La nivelul statelor din Uniunea Europeană, Ungaria a înregistrat cel mai mare număr de persoane care au raportat o dizabilitate reprezentând 28,5% din totalul populaţiei. La polul opus se află Malta, unde procentul este de 12%.

Datele statistice ale EUROSTAT oferă un tablou detaliat asupra situaţiei persoanelor cu deficienţe aceştia fiind împărţiţi în diverse grupuri şi subcategorii în funcţie de diverse criterii de gen, vârstă, nivel de educaţie, acces la viaţa socială, cuantumul veniturilor şi accesul pe piaţa muncii. S-a constatat, spre exemplu, că numărul femeilor care au raportat o dizabilitate

este cu peste 8% mai mare decât al bărbaţilor. Sub aspect educaţional, cifrele colectate la nivel european scot în evidenţă faptul că, în medie, 15% din cetăţenii cu dizabilităţi au studii superioare, aproximativ 25% au studii liceale, iar marea majoritate au absolvit şcoala primară şi gimnazială. România se află aproximativ la mijloc (între statele Europei) pe scara nivelului de asigurare a accesibilităţii la educaţie a copiilor, tinerilor şi adulţilor cu dizabilităţi. Potrivit studiului, care a inclus 28 de ţări, România se află pe poziţia a 10-a, rezultatele cercetărilor statistice demonstrând că: 32% dintre cetăţenii români - cu deficienţe fizice, senzoriale sau cu tulburări psihice ori de comportament - sunt absolvenţi ai învăţământului pre-şcolar, primar sau secundar, sub 15 % au absolvit liceul, iar doar puţin peste 5 % au studii superioare.[1]

Conform unor statistici europene mai ample, 16% din totalul cetăţenilor din statele membre ale Uniunii Europene au o dizabilitate, reprezentând peste 80 de milioane de persoane. Este inclus în această statistică şi numărul indivizilor cu deficienţe intelectuale, cu probleme de adaptare şi comportament. Fiind vorba de o categorie socială vulnerabilă, nivelul de integrare pe piaţa muncii europene a persoanelor cu dizabilităţi este de doar 30%.

Datele statistice nu sunt deloc încurajatoare şi demonstrează că în ciuda eforturilor întreprinse la nivel mondial, european şi naţional de a adopta o legislaţie şi metodologii de îmbunătăţire a modului de viaţă al persoanelor cu dizabilităţi, realitatea dovedeşte că politicile de susţinere a dizabilităţii s-au dovedit adesea ineficiente. La acestea se adaugă şi adîncirea prejudecăţilor cu privire la ideea de dizabilitate şi ignorarea faptului că numărul persoanelor cu dizabilităţi este în creştere. Se ştie că oamenii cu nevoi speciale fac parte dintr-o categorie socială vulnerabilă. Se ştie că beneficiază de susţinere financiară din partea statului. Foarte puţini cetăţeni ştiu, sau vor să ştie că lista persoanelor cu dizabilităţi care au contribuit la dezvoltarea culturii şi civilizaţiei lumii este destul de lungă şi include : actori

[1] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Disability_statistics_-_prevalence_and_demographics

de renume mondial, sportivi de mare performanţă, cercetători, scriitori de succes, pedagogi de excepţie şi inventatori şi oameni geniali. Se ştie oare că: Dostoievski, Ion Creangă, Charles Dickens, Gustave Flaubert, Lewis Caroll, Alfred Nobel, Edison, Ronald Reagan, Papa Ioan Paul al II-lea, pentru a da doar câteva exemple, s-au confruntat cu diverse forme de handicap. Dacă Creangă, Dostoievski, Flaubert şi Carroll Lewis aveau crize de epilepsie, Beethoven şi Edison s-au confruntat cu deficienţe de auz, iar Papa Paul al II-lea s-a îmbolnăvit de Parkinson.

Prin intermediul serviciilor de informare şi documentare pe care le oferă comunităţii, bibliotecile publice pot deveni factori de susţinere a politicilor de incluziune socială, mai ales atunci când este vorba despre o categorie socială în jurul căreia gravitează încă destul de multe prejudecăţi. Chiar dacă nu mai sunt atât de acute, stereotipurile referitoare la ceea ce pot face sau nu pot face persoanele cu deficienţe, atitudinile negative se manifestă destul de frecvent chiar şi în rândul unor clase sociale considerate elevate, cum ar fi cele din domeniul educaţional. Campaniile de informare publică şi punerea la dispoziţia cititorilor a unor colecţii cu lucrări de specialitate din domeniul medical, juridic, din sfera asistenţei sociale, sau informaţii generale despre viaţa unei persoane cu dizabilităţi, pot deveni extrem de utile în acest sens.

Trebuie să reţinem că modalităţile de intervenţie a bibliotecilor publice în direcţie combaterii excluziunii profesionale şi sociale a cetăţenilor cu nevoi speciale sunt variate şi se referă la :

- ✓ încurajarea participării persoanelor cu nevoi speciale la viaţa culturală şi socială a bibliotecii
- ✓ organizarea unor conferinţe, seminarii, campanii educaţionale care să sensibilizeze factorii decizionali şi să îi atragă de partea lor pe membrii comunităţii.
- ✓ pregătirea unor campanii de informare a populaţiei şi oferirea unei imagini realiste asupra modului în care persoanele care poartă o dizabilitate reuşesc să se încadreze în mediul eduaţional, profesional şi cultural actual, coroborate cu cunoaşterea obstacolelor care stau în faţa dezvoltării personale, profesionale, educaţionale şi sociale a cetăţenilor cu dizabilităţi.

✓ îmbunătățirea abilităților personalului din bibliotecă de a interacționa cu utilizatorii cu nevoi speciale.

După cum menționam mai sus, schimbarea atitudinii cetățenilor și gradul de receptivitate al populației față de procesele de incluziune depind de succesul campaniilor de diseminare a informațiilor pozitive și de prezentarea unor povești de succes despre persoanele cu dizabilități. Desfășurarea propriu-zisă a sesiunilor de informare, poate avea loc la sediul bibliotecii, în școli și licee și poate lua forma unor întâlniri ale elevilor cu tineri cu dizabilități. Campaniile de acest gen își vor găsi un binemeritat loc în categoria proiectelor care își propun :

✓ să îi ajute pe beneficiari să înțeleagă cum este viața unei persoane cu deficiențe de mobilitate;

✓ să afle care sunt nevoile speciale și care sunt barierele cu care se confruntă aceștia;

✓ să cunoască tipurile de deficințe de mobilitate existente și cum pot fi dobândite;

✓ să fie corect informați și să facă diferența între deficiențele fizice ori senzoriale și cele de natură cognitivă și de comportament;

✓ să învețe cum să se comporte în prezența tinerilor cu dizabilități;

✓ să cunoască faptul că ideea de dizabilitate nu este opusă ideii de succes și că există multe astfel de persoane care au reușit să atingă culmile celebrității.

Evaluarea rezultatelor obținute în cadrul sesiunilor de informare se poate realiza prin intermediul unor chestionare din care să reiasă: dacă beneficiarii și-au îmbunătățit atitudinea față de tinerii cu dizabilități, dacă au înțeles că grupurilor vulnerabile trebuie să li se acorde șanse egale la viață, educație, informare, dezvoltare personală și profesională și așa mai departe. Intră în această categorie și proiectele de atragere a persoanelor cu dizabilități la bibliotecă, fie prin introducerea unor servicii de bibliotecă specializate, fie prin crearea unui mediu care să favorizeze accesul persoanelor cu deficiențe la informație accesibilizată și să asigure creșterea nivelului de participare a acestora la activitățile culturale și educaționale organizate de bibliotecari.

Elaborarea şi implementarea unor programe de susţinere a drepturilor cetăţenilor cu deficienţe este justificată de rezultatele ultimului sondaj de opinie realizat în 2013 pentru Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, care arată că „*49% dintre români afirmă că fenomenul discriminării este des şi foarte des întâlnit în România. În acelaşi timp, aceştia consideră că persoanele cu dizabilităţi fizice şi psihice sunt cele mai discriminate categorii sociale alături de persoanele de etnie romă, cele infectate cu HIV, persoanele fără adăpost, orfanii şi persoanele dependente de droguri*."[2]

Nu trebuie să uităm că cele mai multe situaţii discriminatorii sunt legate de lipsa accesibilităţii şi limitarea accesului în diferite instituţii publice. Este reflectată şi imposibilitatea de a beneficia de anumite servicii publice din cauza inexistenţei unor forme de amenajare specială care să faciliteze accesul în diverse spaţii publice şi să asigure un grad ridicat de mobilitate în interiorul clădirilor respective. Pentru a afla cum stau bibliotecile publice la capitolul accesibilizare ar trebui întreprins un studiu sociologic amplu, realizat pe diverse criterii, studiu care să includă cel puţin bibliotecile publice din capitală, pe cele judeţene şi municipale.

Dacă măsurile de modificare a infrastructurii în vederea accesibilizării bibliotecilor publice sunt greu de realizat şi implică investiţii suplimentare, implicarea bibliotecilor în acţiuni de sensibilizare a comunităţii şi a oficialităţilor în privinţa respectării drepturilor persoanelor cu nevoi speciale devine cu atât mai importantă. În acest sens deciziile de susţinere, de către bibliotecile publice, a mişcărilor de popularizare a drepturilor persoanelor cu nevoi speciale vor înscrie biblioteca pe făgaşul unor campanii de lungă durată deoarece, după cum se ştie, schimbarea opiniei comunităţii nu se produce peste noapte, dimpotrivă angajează instituţia pe termen lung, presupune elaborarea unor proiecte bine conturate, de cele mai multe ori, fiind realizate prin colaborarea cu reprezentanţi oficiali ai persoanelor cu nevoi speciale, prin colaborarea cu organizaţii, asociaţii şi fundaţii de profil.

---

[2] http://cncd.org.ro/files/file/Studiu%20accesibilitate%20persoane%20cu%20dizabilitati%202013.pdf

La fel de utile sunt campaniile de informare destinate persoanelor cu dizabilităţi care trebuie să afle ce beneficii au dacă vin la bibliotecă iar serviciile create pentru ei sunt gratuite şi sunt furnizate de personal calificat. În plus, numărul clienţilor cu nevoi speciale care utilizează serviciile de bibliotecă va fi cu atât mai mare cu cât instituţiile respective vor îndeplini criteriile de accesibilizare stabilite la nivel legislativ, iar angajaţii vor demonstra că ştiu cum să se comporte cu cititorii cu nevoi speciale.

Este extrem de trist să citeşti că, potrivit unor rapoarte elaborate de Consiliul Naţional al Discriminării din România, cetăţenii cu deficienţe de mobilitate, de văz sau auz, au raportat situaţii concrete în care au fost discriminaţi sau au fost trataţi cu lipsă de respect. Deşi nu au avut prilejul să cunoască oameni care nu văd, nu aud sau nu pot să se deplaseze, cetăţenii obişnuiţi au tendinţa de a se comporta cu aceştia ca şi cum ar fi copii, ca şi cum ar avea probleme mintale.

Cu toţii trebuie să înţelegem că persoanele cu dizabilităţi sunt în marea lor majoritate oameni inteligenţi şi capabili, care se orientează, merg, văd sau aud altfel. Scările prea înalte, lipsa liftului, în general instituţiile şi spaţiile neaccesibilizate pot crea probleme nevăzătorilor ori indivizilor care nu se pot deplasa ori merg cu dificultate. Excluderea lor din viaţa socială, pe motiv că societatea nu ştie sau nu vrea să înveţe cum să se comporte cu astfel de persoane, este cea mai mare greşeală şi o evidentă formă de discriminare. Iniţial, prezenţa unei persoane care se comportă sau se mişcă altfel poate genera o stare de disconfort fizic şi emoţional. Acest disconfort trebuie depăşit şi poate fi evitat dacă bibliotecarii care vin în contact cu persoane cu dizabilităţi se concentrează pe abilităţile şi nu pe constrângerile fizice ale oamenilor cu nevoi speciale. Cum nu există nu cod al bunelor maniere în acest sens, este bine ca atitudinea bibliotecarului să fie cât mai firească iar modul în care doreşte să vină în sprijinul persoanei cu dizabilităţi să se plieze pe tipul de dizabilitate cu care se confruntă acesta, mai ales că regulile de comportament în prezenţa persoanelor cu dizabilităţi se situează, în general, la nivelul bunului-simţ. Situaţiile nepotrivite pot fi gestionate adecvat dacă: evităm privirile insistente, nu punem întrebări incomode şi folosim un limbaj adecvat. Pot fi utile în acest sens recomandările

comportamentale incluse de Raluca Oancea şi Chris van Maanen în ***Ghidul de bune practici pentru o bună interacţiune cu persoanele cu dizabilităţi***.[3] În privinţa limbajului, autorii ghidului atrag atenţia asupra evitării folosirii unor termeni cu tendinţă discriminatorie, în favoarea unor noţiuni care să reflecte mai bine atitudinea de respect. Este bine să evităm, în primul rând, folosirea termenilor de *handicap* sau *handicapat*, care au conotaţii negative extreme. Sunt de evitat şi alte expresii lipsite de tact, care pot fi înlocuite cu alte noţiuni adecvate.[4]

Dacă modificarea infrastructurii şi reamenajarea spaţiului din biblioteci par a fi obiective dificil de realizat - deoarece presupun investiţii suplimentare şi obţinerea de fonduri speciale - atragerea indivizilor cu dizabilităţi la bibliotecă, inclusiv a celor care se deplasează în fotoliu rulant, poate fi un obiectiv cu şanse de succes. El poate fi atins dacă bibliotecarii reuşesc să diminueze nivelul de discriminare al persoanelor cu nevoi speciale prin proiectarea unor servicii şi măsuri speciale cum ar fi: extinderea perioadei de împrumut, dezvoltarea serviciului *Biblioteca mobilă* pentru persoanele care au dificultăţi de deplasare, numirea unui „tutore" din partea bibliotecii, care să transporte la domiciliu acestor persoane cărţile solicitate, numirea unor voluntari, care să ofere servicii de lectură orală pentru indivizii cu deficienţe vizuale, constituirea unor biblioteci digitale care să permită consultarea sau descărcarea gratuită a publicaţiilor (cărţi, periodice) în format PDF, constituirea cataloagelor OPAC cu introducerea funcţiei de mărire a fontului în funcţie de necesităţile utilizatorilor cu deficienţe vizuale. Constituirea în biblioteci a unor colecţii speciale de cărţi cu tipar mărit, audiobook-uri şi cărţi electronice în format DAISY contribuie, în mod direct, la facilitarea accesului la lectură a nevăzătorilor. După cum se ştie, cărţile DAISY (Digital Accessible Information System) reproduc conţinutul

---

3 https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1055/GUIDANCE%20Handbook%20RO.pdf?

4 https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1055/GUIDANCE%20Handbook%20RO.pdf?, p. 10

cărţilor tipărite într-un format digital special, accesibil utilizatorilor care întâmpină dificultăţi de citire. În cazul persoanelor cu deficienţe de auz este benefică crearea unor colecţii de materiale audio-vizuale (MAV-uri) cu subtitrare.

Eliminarea barierelor de comunicare cu tinerii sau adulţii care au dificultăţi de lectură şi concentrare, suferă de autism sau sunt dislexici, depinde în primul rând de comportamentul adecvat al bibliotecarului, dar şi de folosirea unor cărţi adaptate care favorizează lectura facilă. În condiţiile în care asemenea documente sunt greu de găsit pe piaţa editorială românească, se recomandă organizarea unor activităţi de *lecturi uşoare* sau biblio-terapie destinate în special elevilor care au probleme de memorare, atenţie şi citire. Desigur, colaborarea bibliotecilor cu grupurile de persoane cu dizabilităţi depinde în primul rând de modul în care comunică şi relaţionează bibliotecarul cu tinerii şi adulţii cu nevoi speciale. În această categorie intră indivizii cu deficienţe senzoriale (văz, auz), cei cu mobilitate redusă sau alte deficienţe fizice şi persoanele cu deficienţe intelectuale ori de comportament.

În concluzie, ce aşteaptă cetăţenii cu dizabilităţi de la o bibliotecă?

În primul rând, implicarea acestor instituţii în procesele de incluziune socială. Incluziunea socială - conform Legii 292/2011 - se referă la „*ansamblul de măsuri şi acţiuni multidimensionale din domeniile protecţiei sociale, ocupării forţei de muncă, locuirii, educaţiei, sănătăţii, informării - comunicării, mobilităţii, securităţii, justiţiei şi culturii, destinate combaterii excluziunii sociale şi asigurării participării active a persoanelor la toate aspectele economice, sociale, culturale şi politice ale societăţii.*”[5]

În al doilea rând, introducerea unor servicii de bibliotecă specializate, fie prin crearea unui mediu care să favorizeze accesul persoanelor cu deficienţe la informaţie accesibilizată şi să asigure creşterea nivelului de participare a acestora la activităţile culturale şi educaţionale organizate de bibliotecari.

[5] http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Transparenta/2014-01-31-DGAS-IntrebariFrecvente-incluziune.pdf

În al treilea rând, reamenajarea spaţiului din bibliotecă şi a căilor de acces astfel încât, indiferent de problemele de sănătate şi diferitele deficienţe senzoriale sau motorii, toţi cetăţenii să se simtă confortabil la bibliotecă şi să aibă acces egal la sursele de informare, studiu şi documentare.

În ultimul rând, bibliotecile publice trebuie şi pot să susţină drepturile de formare şi integrare profesională a tinerilor cu nevoi speciale, pot să contribuie la respectarea dreptului la muncă ale persoanelor cu dizabilităţi prin angajarea în bibliotecă a unor persoane cu nevoi speciale şi crearea condiţiilor de muncă specifice pentru desfăşurarea eficientă a muncii acestora în bibliotecă.

Prin îndeplinirea cerinţelor menţionate mai sus, după cum scriam într-un fragment din ediţia revăzută şi adăugită a volumului ***Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă*** (Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2017, p. 125-144.), „*pe lângă sensibilizarea opiniei publice în privința drepturilor persoanelor cu dizabilități, bibliotecile sunt capabile să dezvolte servicii specializate prin intermediul cărora să contribuie la orientarea profesională a grupurilor vulnerabile ori la sensibilizarea angajatorilor cu privire la beneficiile pe care le au în urma angajării tinerilor cu dizabilități, sau, pur și simplu, pot să ofere spații adecvate de interacțiune socială și culturală. Prin astfel de acțiuni, angajații bibliotecilor publice vin în sprijinul eforturilor întreprinse de instituțiile statului, asociații, fundații și organizațiile naționale și internaționale care luptă pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și veghează ca aceștia să fie tratați cu respect având acces la o viață mai bună, mai dreaptă și, de ce nu, mai frumoasă.*”

Ilustraţia de carte - arta atragerii copiilor către lectură

SIMONA BLEAHU
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Book Illustrations - the Art of Attracting Children to Reading

The interest of children and teenagers for reading seems to be diminishing these last years. It has become a real challenge for the libraries to make an attractive offer to their youngest readers, this implies offering books they are interested in, besides the ones that are compulsory reading at school. So, the focus should be on the books which they find attractive at a certain period in time.

A very important aspect, when we talk about books for children, is the one regarding the illustrations of a book, because a child is very much influenced and drove to find a book interesting when it comes in an attractive presentation.

Keywords: *children, book illustration, stories, imagination, characters*

„Ilustraţia de carte nu este - probabil - ceva absolut necesar vieţii omului,
dar ea aduce o plăcere nesfârşită şi e atât de intim îngemănată cu
cealaltă artă absolut necesară vieţii,
literatura, încât ar trebui să rămână unul din cele mai
preţioase lucruri la care să aspire creativitatea omului raţional."
William Morris[1]

Lucrând într-o bibliotecă pentru copii, pot spune că în ultimii ani scăderea interesului copiilor şi tinerilor faţă de carte este un fenomen real şi foarte îngrijorător.

[1] William Morris (n. 24 martie 1834 - d. 3 octombrie 1896) a fost un scriitor, arhitect, artist plastic şi traducător englez, susţinător şi stimulator teoretic - dar şi practic - al ilustraţiei de carte.

De ce a devenit oferta culturală a bibliotecilor neinteresantă şi cum am putea deveni mai atractivi? Probabil încercând să fim flexibili şi să luăm în considerare preferinţele de lectură ale copiilor „*din ziua de azi*”, care s-ar putea să fie cu totul altele decât cele pe care le aveam noi, când eram de vârsta lor. E posibil ca lecturile cu care noi am crescut, care ni se par esenţiale şi fără vârstă şi pe care suntem tentaţi să le recomandăm, să li se pară plictisitoare. Cele cuprinse în programa şcolară vor fi citite din obligaţie.

Nu trebuie să ne descurajăm şi să renunţăm la recomandările de lectură, acestea ar trebui să rămână o obligaţie pentru orice bibliotecar, dar trebuie să încercăm să descoperim alături de ei alţi autori contemporani extrem de buni (Roald Dahl, Cornelia Funke, Rick Riordan, Neil Gaiman) şi să le oferim accesul la diverse fenomene literare pe care nu le apreciem în mod deosebit (serii de jurnale pentru puşti şi puştoaice sau fantasy-uri facile), dar care pot deschide, până la urmă, apetitul pentru lectură. Pentru că acesta este lucrul cel mai important: ca un copil să înveţe să citească, să îi placă să citească, să considere cititul distractiv şi util, să descopere lumea cărţilor. Acesta este şi scopul tuturor evenimentelor şi proiectelor care promovează lectura în rândul copiilor.

Copiii preferă poveştile noi şi, în special, tot ce nu se găseşte în bibliografia şcolară. Au propriile criterii de alegere, personajele lor preferate, au un cod la care noi, dacă tragem cu ochiul din când în când, ne vom da seama ce vor ei cu adevărat. Vom observa că sunt preferate cărţile frumoase, cu dialog, cu aventuri, cu subiecte care să aibă legătură cu viaţa lor de azi. Cei puţin mai mari sunt atraşi de subiecte diverse şi întrebări existenţiale, de călătorii în univers şi în lumi paralele. Dar, cu o condiţie: toate acestea să fie însoţite de multe ilustraţii. Chiar o carte de matematică sau de istorie poate să devină extrem de atractivă dacă e frumos ilustrată. Nu trebuie să uităm permanentul bombardament vizual la care sunt supuşi de la vârste mici, ceea ce le formează un tipar de receptare a informaţiei, bazat pe o gramatică vizuală dinamică care le diminuează atenţia şi puterea de concentrare. Tocmai din acest motiv, ilustraţia frumoasă de carte i-ar putea atrage către lectură.

1. Importanţa ilustraţiei la cărţile pentru copii

Experienţa lecturii începe de obicei cu o poveste. De cele mai multe ori, copilul are nevoie de ajutor pentru a găsi portiţa spre această lume imaginară. Trecerea se poate face aproape instantaneu cu ajutorul ilustraţiilor unei cărţi.

Să ne întoarcem în timp în anii în care eram copii, la cărţile pe care le-am răsfoit sau pe care părinţii noştri ni le-au citit înainte de culcare. Ce ne amintim din ele oare?

Chiar dacă a trecut foarte mult timp, ne-au rămas întipărite în memorie figura răţoiului Mac, piticul Cipi, Ciopârţilă, Harap-Alb, Setilă, Alice în Ţara Minunilor, Hobbitul sau poate pletele blonde ale Micului Prinţ.

Astăzi, în faţa abundenţei de cărţi pentru copii apărute şi a importanţei cruciale pe care o are lectura, noi, bibliotecarii, suntem investiţi cu un rol delicat. Să alegem. Care să fie oare criteriile?

În primul rând, o carte trebuie să atragă vizual. De aceea, este important ca aceasta să fie viu colorată şi să aibă multe imagini, astfel încât să fie atrăgătoare pentru copil. Cel mic va fi atras de o carte frumoasă şi o va îndrăgi. De aceea, nu este recomandat să se cumpere cărţi ieftine, care sunt de o calitate poligrafică îndoielnică. Multe edituri tipăresc cărţi pentru copii fără nicio ilustraţie, ca pentru adulţi. Un copil nu va citi niciodată (poate doar obligat) o poveste pe hârtie de ziar, fără ilustraţii, prost tipărită şi necusută. De aceea, este de dorit să oferim copiilor cărţi ilustrate generos, care să le educe gustul pentru frumos şi să-i atragă.

Literatura pentru copii, prin specificitatea percepţiei acestuia, este întotdeauna asociată cu imaginea, jocul şi obiectele culturale ale copilăriei. Ştim că înainte de a scrie şi de a citi, copiii privesc imaginile şi uneori le desenează. Frumuseţea şi mărimea caracterelor, vocabularul bogat, un discurs care să îndemne la meditaţie şi visare sunt esenţiale. Dar, pe primul loc este calitatea ilustraţiei a cărei bună selecţie este indispensabilă.

„*O carte pentru copii, dacă e ilustrată cu talent și chibzuință, poate substitui vremelnic jucăria, întrucât și joaca și jocul și parcurgerea unei cărți presupun folosirea aceloraşi tipuri de reflexe primare, aflate sub semnul gratuității acțiunii, a loisir-ului și,*

ce e mai important, a stimulării inconştiente a unor gesturi, mişcări şi mimetisme ce vor forma la vârsta adultă repertoriul comportamental şi psihic specific şi propriu al copilului. De aceea, cartea trebuie privită, în acest caz, şi ca o jucărie; ea trebuie să îndeplinească toate calităţile obiectului ludic: să fie frumoasă, atractivă, spectaculoasă, surprinzătoare, tentantă, uşor de înţeles şi de receptat, diferită de modele similare, pozitiv-educativă şi nicidecum plictisitoare.

În acest sens au apărut cărţile-obiect şi cărţile de colorat, mult mai atractive pentru copiii de vârstă preşcolară şi care fac o trecere gradată de la jucărie la carte."[2]

Încă prin anii 1604-1695, John Locke arăta marea nevoie de imagini a copilului: „*Nu e nimic în minte, care să nu fi trecut mai întâi prin simţuri.*"[3] Combătând teoria idealistă a ideilor înnăscute, Locke afirmă că toate cunoştinţele provin din experienţa senzorială.

Pe vremuri nu foarte demult trecute, pe care unii dintre noi încă ni le amintim, cartea era un obiect magic dintr-un regat fermecat. Era suficient să deschizi o carte pentru a călători, a râde, a plânge, a ne apropia de alţii, a afla cuvinte noi sau câteodată pentru a adormi. Nu este de mirare că aceste obiecte magice erau atât de apreciate.

Valul de informaţii de care cei mici sunt acaparaţi astăzi poate fi un impediment în calea dorinţei de a citi. În prezent, „*în secolul vitezei*," cum l-au numit unii, cei mici riscă să adopte o atitudine pasivă faţă de zâne şi croitoraşi viteji. Aici intervine părintele şi, dacă i se dă ocazia, bibliotecarul cu rolul său de mentor, ajutat de povestitori şi de desenatori pentru conservarea acestei lumi a copilăriei.

2. Scurtă istorie a ilustraţiei de carte pentru copii

Preocuparea pentru transpunerea în plan vizual a unei idei sau a unui text datează din perioada civilizaţiilor antice, însă putem vorbi despre o atenţie deosebită acordată acestui segment o dată cu apariţia manuscrisului

---

[2] Cristian Cheşuţ, ***Designul grafic şi literatura română pentru copii***, Cluj Napoca, Editura LIMES, 2008, p. 15.

[3] John Locke, ***Eseu asupra intelectului omenesc***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961, pag. 117.

din Evul Mediu. Ilustrarea textului literar ia o nouă turnură în secolele XV-XVII, când este acordată o atenţie specială calităţii ornamentaţiei şi decoraţiei, prin aportul adus de către tipografii şi artiştii renascentişti, deschizători de noi orizonturi în conceperea cărţii ilustrate. Dar marii artişti n-au luat în seamă acest capitol al artei, nu vom găsi nici o schiţă de-a lui Dürer sau Rembrandt care să se adreseze exclusiv micuţilor. Sesizând noutăţile aduse de secolul al XVIII-lea din punct de vedere tehnic (gravura în lemn tăiat perpendicular pe sensul fibrelor lemnului şi litografia), se poate observa atenţia sporită acordată de către ilustratorii acestui secol cărţii pentru copii şi ilustraţiei simbolice.

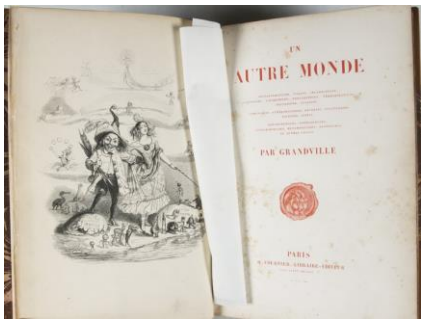

Secolul al XIX-lea aduce cu sine importante modificări legate de tehnica de reproducere (prin introducerea cromolitografiei), dar şi din perspectiva imaginii ce decriptează un text literar, mult mai variată ca stil şi mod de abordare, pe fondul unei atenţii speciale acordate ilustraţiei, care pătrunde şi în presă. Se produc schimbări majore şi la nivel conceptual:

Grandville[4] înfăţişează personaje fantastice conturând ***Une autre monde*** în 1844.

Walter Crane[5] iniţiază cartea pentru copii ilustrată în întregime, acordând o atenţie sporită compunerii suprafeţei paginii (***Scufiţa Roşie***).

---

[4] Desenator, ilustrator de cărţi şi caricaturist francez (n. 3 septembrie 1803, Nancy - d. 17 martie 1847), recunoscut mai târziu ca precursor al suprarealismului.

[5] Walter Crane (15 august 1845 - 14 martie 1915), artist şi ilustrator de carte englez. Este considerat cel mai influent şi prolific ilustrator de carte pentru copii din generaţia lui.

Aubrey Beardsley[6] sintetizează la începutul secolului XX stilul Art Nouveau în ilustraţii realizate cu minimum de mijloace plastice.

Tot din această perioadă trebuie să o amintim şi pe Helen Stratton (1867-1961), cunoscută pentru ilustraţiile făcute pentru cărţile cu poveşti scrise de către MS Regina Maria a României, pentru poveştile lui Hans Christian Andersen, fraţii Grimm şi mulţi alţii. În ilustraţiile ei se vede o oarecare influenţă din arta Prerafaeliţilor.

Ilustratorii ruşi transferă personajele poveştilor într-o atmosferă tradiţională, cu decoruri şi vestimentaţie specifică, iar Beatrix Potter[7] creează cele mai delicate personaje umanizate.

Secolul XX aduce cu sine remarcabile inovaţii în abordarea ilustraţiei de carte, o varietate de stiluri artistice, viziuni plastice şi explorări tehnice. În ceea ce priveşte explorarea

[6] Aubrey Vincent Beardsley (n. 21 august 1872, Brighton - d. 16 martie 1898) a fost un artist vizual englez influent, fiind cunoscut mai ales ca desenator, ilustrator şi grafician.

[7] Helen Beatrix Potter (28 iulie 1866 - 22 decembrie 1943), autoare, ilustratoare, renumită pentru cărţile care prezintă personaje antropomorfice, ca în ***Povestea iepuraşului Peter Rabbit***, care preamăresc peisajele şi viaţa rurală englezească.

simplificării şi a metamorfozării formei, amintim opera ilustratorilor Iela Mari şi Leo Leonni, inovatori din prisma stilizării şi a economiei mijloacelor de expresie plastică în cadrul imaginii pentru copii, toate acestea, însă, cu un maxim efect de plasticitate.

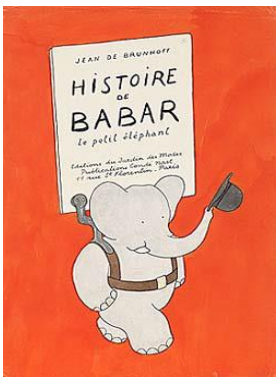

Personaje create acum zeci de ani (***Babar şi poveştile sale***, scrise şi ilustrate de Jean de Brunhoff,[8] iar mai apoi de fiul acestuia) încă dăinuie în cărţi republicate şi, mai nou, la televizor sau pe computere.

Anii '30 au fost plini de culoare şi imaginaţie. Astfel, artişti precum Edward Ardizzone şi Mervyn Peake şi-au scris şi ilustrat ei înşişi povestioarele.

[8] Jean de Brunhoff (9 decembrie 1899 - 16 octombrie 1937), ilustrator francez cunoscut pentru cărţile din seria ***Babar, micul elefant***, care au apărut în 1931.

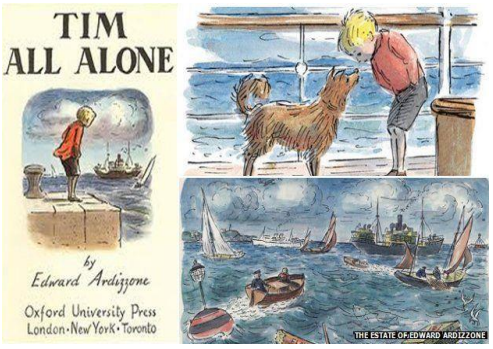

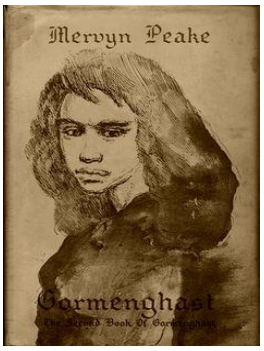

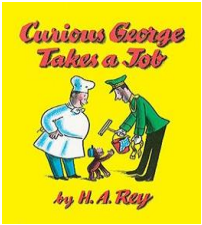

În faimoasa Americă, în anii 1940, *Curious George* a fost unul din cele mai populare personaje. A fost momentul pentru ca dezvoltarea graphic design-ului să ia startul.

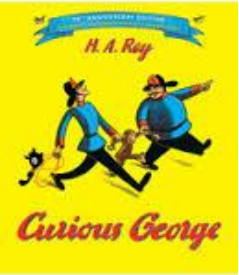

Astfel, artiştii au devenit interesaţi de studiul tipografiei şi îndeosebi al ilustraţiei. Structura unei cărţi pentru copii ilustrate a luat altă formă. Cu cât ne apropiem de începutul acestui secol, cu atât mai tare observăm o evoluţie în abordarea subiectului. Nu este de trecut cu vederea nici impactul pe care Disney l-a avut asupra ilustraţiei de carte.

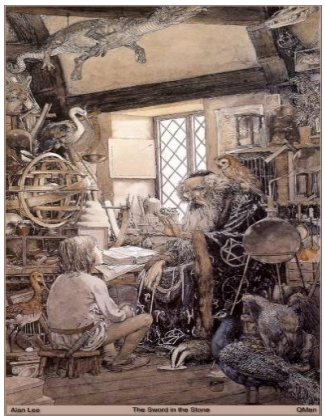

Un ilustrator englez celebru de la sfârşitul secolului XX este (pentru că încă trăieşte) Alan Lee, cel care a dat viaţă, prin imagini, lumii lui Tolkien. A ilustrat aproape, dacă nu chiar, toată opera lui Tolkien şi a fost directorul artistic pentru filmele din trilogie, muncă ce i-a adus un Oscar.

3. Ilustraţia de carte în România

La noi în ţară, începuturile editării cărţii pentru copii se datorează Editurii Tineretului, înfiinţată în anul 1948. În 1949 se înfiinţează Direcţia Generală a Editurilor, Întreprinderilor Poligrafice şi Difuzării cărţii. Literatura pentru copii se diversifică, iar calitatea ilustraţiei de carte creşte şi ea. Grafica a început să capete o importanţă din ce în ce mai mare în viaţa artistică autohtonă odată cu instaurarea regimului comunist. Expoziţiile încep să conţină o secţiune separată de grafică, asemenea picturii şi sculpturii. Iniţial, recomandarea oficială era ca ilustraţiile pentru copii să redea aspecte reale ale vieţii (ascunzând, totuşi, adevărul) şi să nu prezinte imagini ideale.

La sfârşitul anilor '50 apare în pictură o tendinţă către un realism cu trăsături neobizantine, care afişa un proaspăt „*arhaism stilistic*”[9] - acesta se regăseşte şi în grafica de carte, care se potriveşte foarte bine cu genul literar al basmului sau al baladei populare: creează o atmosferă atemporală, în care toate elementele magice ale basmului par credibile, dar care este ancorată totuşi în trecutul naţional prin prezenţa elementelor folclorice.

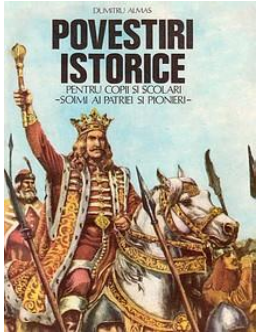

Apoi, în anii '60-'70 începe să dispară cerinţa de a produce ilustraţii aservite realismului socialist şi încep să apară mai multe colecţii şi serii de carte pentru copii şi tineret: ***Traista cu poveşti***, ***Prima bibliotecă***, ***Povestiri istorice***, ***Biblioteca şcolarului***, ***Poveşti nemuritoare*** şi ***Lyceum***.

În paginile editurii Tineretului au semnat mari scriitori, clasicii literaturii universale şi româneşti pentru copii. Dintre ilustratorii editurii îi

[9] Magda Cârneci, ***Artele plastice în România 1945-1989. Cu addenda 1990-2010***, Bucureşti, 2013, p. 51.

amintim pe Marcela Cordescu, Gheorghe Adoc, Celia Ottone, Angela Petrescu, Val Munteanu, Stela Creţu, Jules Perahim, George Juster, Done Stan, Corneliu Baba, Anton Perusssi, Puiu Manu şi alţii.

În anul 1969, Editura *Tineretului* se scindează în editura *Ion Creangă* şi editura *Albatros*. Editura *Ion Creangă* se va specializa în literatura pentru copii, în timp ce editura *Albatros* va promova literatura pentru tineret.

Mare parte din vechile colecţii de carte s-au păstrat, într-o formă sau alta, literatura publicată fiind tot mai diversă, iar calitatea tot mai performantă.

La ilustratorii enumeraţi anterior, se adaugă Silviu Băiaş, Ethel Lucaci-Băiaş, Sabin Bălaşa, Vasile Olac, Ligia Macovei, Livia Rusz şi alţii.

Unii dintre ilustratori se ocupă şi cu scrierea de cărţi: Anamaria Smighelschi, Nell Cobar, Burschi Gruder.

A fost o perioadă de glorie pentru ilustraţia de carte în ţara noastră. România acelor ani era, paradoxal, mai bogată şi mai colorată la capitolul cărţi pentru copii decât cea de acum.

Pe majoritatea acestor ilustratori îi putem încă regăsi în cărţile Secţiei pentru copii, unde se păstrează un exemplar pentru conservare. Nu de puţine ori ne-au fost solicitate aceste cărţi de către nostalgici, de către tineri graficieni, studenţi sau doctoranzi pentru a le studia, pentru a se inspira sau doar pentru a le admira.

Ne propunem în continuare să-i menţionăm pe cei mai importanţi ilustratori români de carte pentru copii, amintind şi câteva din lucrările lor.

Val Munteanu (1927-1996)

Grafician, caricaturist şi designer grafic de mare prestigiu, opera sa este dedicată în primul rând copiilor, consacrându-l drept cel mai valoros ilustrator român al tuturor timpurilor.

Într-o carieră de aproape 50 de ani, artistul, care a debutat în 1946 cu ilustraţii şi caricaturi, a abordat toate domeniile graficii, de la caricatură la afiş şi grafică publicitară, dar şi la arta decorativă, fiind unul dintre cei mai prolifici artişti români de după război. În primii ani ai carierei, a publicat caricaturi în revista *Urzica*, caracterizate prin stilul realist socialist. Abia după

aproape un deceniu, stilul său a devenit exuberant, iar în anii ’70-’80, când a ilustrat preponderent basme şi povestiri populare, a ajuns la un geometrism hieratic. Multe dintre ilustraţiile sale fac trimitere la estetica Art Nouveau, prin compoziţia lor, cel mai adesea încadrată în chenare şi prin maniera decorativ-organică în care sunt tratate detaliile de textură, vestimentaţie, coafuri şi natură.

A realizat ilustraţiile la ***Tânărul englez*** de Wilhelm Hauff, la ***Basmele isteţilor*** de Eugen B. Marian, la poveştile lui Ion Creangă, la ***Mathias Sandorf*** de Jules Verne, la ***Motanul încălţat*** al lui Charles Perrault, pentru a le aminti numai pe cele mai inspirate. A venit apoi, rândul, minunatului ***Til Buhoglindă***, al ***Albei-ca-Zăpada*** şi al ***Minunatelor isprăvi ale vestitului cavaler Don Quijote*** după Miguel de Cervantes Saavedra şi al lui ***Pinocchio: povestea unei păpuşi de lemn*** de Carlo Collodi. Merită să adăugăm şi spectaculoasele imagini din ***Aventurile şahului*** de Mihail Sadoveanu.

O parte din desenele lui originale se află în Cabinetul de stampe al Muzeului Naţional de Artă al României (40 de ilustraţii) şi la Muzeul Ermitaj din Leningrad (5 ilustraţii).

Livia Rusz (n. 28 septembrie 1930)

Grafician şi pictor de origine maghiară, născută în Cluj-Napoca, una din marile personalităţi ale ilustraţiei de carte pentru copii din România. La liceu, a fost remarcată şi îndrumată de profesorul Kovács Zoltán, ulterior fondatorul şi rectorul Institutului de Arte „Ion Andreescu" din Cluj.

După ce şi-a dat bacalaureatul, s-a înscris la Institut, pe care l-a absolvit in 1955. Până în 1958, a lucrat ca asistent universitar, apoi postul s-a desfiinţat; a debutat în nr. 1/1967 al revistei ***Cutezătorii*** cu ilustraţiile la serialul de benzi desenate ***Dan Buzdugan***, după scenariul lui Dumitru Almaş. A fost una dintre desenatoarele cele mai importante ale revistei ***Arici Pogonici*** şi ***Napsugár***.

Lívia Rusz emigrează în 1987 în Germania, de unde s-a mutat în Ungaria, unde trăieşte şi astăzi, într-o mică vilă din Budapesta. Este cunoscută pentru ilustraţiile la traducerea cărţii lui J.R.R. Tolkien, ***The Hobbit*** (apărută în româneşte în 1975 la Editura Ion Creangă, sub titlul ***O poveste cu un Hobbit***), ***Aventurile lui Mac şi Cocofifi*** (serie de trei cărţi), de Lucia Olteanu, ***Cipi, piticul uriaş*** de Fodor Sandor, ***Poveşti. Povestiri. Amintiri*** de Ion Creangă, ***Basme*** de Wilhelm Hauff, ***Cântareţul Vrăjitor*** de Robert Browning.

Autoportret

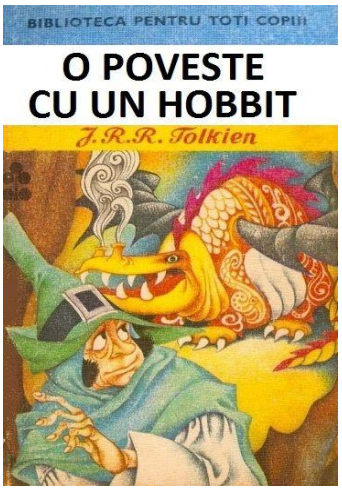

În 2004, Dodo Niţă, lucrând la o ediţie îmbunătăţită a ***Dicţionarului Benzii Desenate din România***, are inspiraţia să trimită o epistolă editurii Alexandra din Pécs (care publicase numeroase cărţi ilustrate de Livia Rusz), care, redirecţionată spre artistă, deschide capsula comunicării, ce se va prelungi într-o revitalizare a destinului artistic al Liviei Rusz: expoziţii în Ungaria şi în România, reeditări sau reajustări editoriale, dar cel mai important act de recuperare istorică rămâne monografia ***Livia Rusz***, realizată de Dodo Niţă şi Kiss Ferenc.

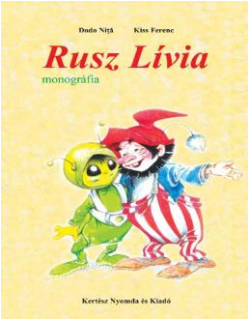

Done Stan (n. 1937)

Absolvent al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" Bucureşti, 1964, clasa profesor Vasile Kazar. Este redactor artistic şi şef de redacţie între anii 1964-1991 la editurile *Ion Creangă, Tineretului, Cartea Românească, Minerva*. Ilustrator a numeroase cărţi aparţinând celor mai importanţi scriitori români. A debutat în nr. 14/1967 al revistei ***Cutezătorii*** cu ilustraţia la poezia ***Cronică*** de Ion Horea. A mai publicat în ***Almanahul copiilor*** din 1987 şi este unul dintre cei mai valoroşi ilustratori de carte şi presă pentru copii.

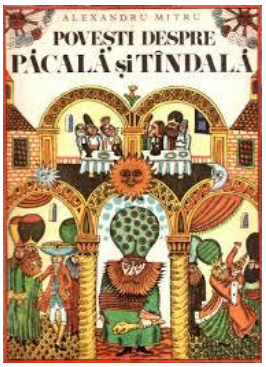

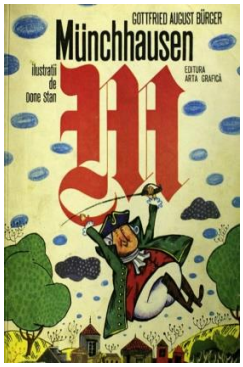

Cărţi ilustrate: ***Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*** de Petre Ispirescu, 1970, ***Münchausen*** de G.A. Burger, 1977, ***Mica Vrăjitoare*** de Otfield Preussler, 1981, ***Cartea cu poveşti*** (antologie în două volume), 1981, ***Poveşti despre Păcală şi Tândală*** de Alexandru Mitru, 1984 - toate la Editura *Ion Creangă*.

Noel Roni (1912 - 1984)

Absolvent al Academiei de Arte Frumoase Bucureşti (1935), clasa prof. Camil Ressu, a fost şef de lucrări la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti (1950-1956).

Grafician activ în anii instaurării comunismului, Roni Noel a făcut parte dintre artiştii dedicaţi propagandei noilor idei de luptă ideologică, publicând ilustraţii în majoritatea ziarelor şi revistelor vremii, lucrând afişe cu tematică oficială şi expunând desene şi gravuri de culturalizare politică.

În sfera ilustraţiei pentru copii s-a apropiat de literatura clasică (Ion Creangă, Mihail Sadoveanu) sau cu subiect istoric (Dumitru Almaş, Alexandru Mitru), dar, probabil, cartea sa cea mai frumoasă rămâne ***Doi feţi cu stea în frunte*** de Ioan Slavici, elaborată în ultimii săi ani de viaţă.

În 1955 a primit Premiul de Stat şi Medalia de Argint la Expoziţia Internaţională a Cărţii de la Leipzig.

Vasile Olac (n. 1936)

Absolvent al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" Bucureşti, secţia grafică (1967), s-a specializat în machete şi ilustraţie de carte. A fost redactor artistic la revista ***Flacăra*** şi la editura *Ion Creangă*. A

participat la expoziții internaționale de grafică de carte pentru copii - Brno, (1980, 1984), Bratislava (1981), Damasc (1981), Barcelona (1984).

Vasile Olac este un artist prolific, având o linie grafică mai temperată. Creionajul personajelor este la limita realismului, doar cât să păstreze o atmosferă de aventură fantasy, lăsând povestea să decurgă în limitele ei narative. A ilustrat numeroase volume de carte. În anii '80 a publicat benzi desenate în ***Almanahul Copiilor***. A ilustrat numeroase cărți.

Celia Ottone

Scenograf de teatru de păpuși și grafician cu o remarcabilă activitate în ilustrația de carte pentru copii; a debutat în nr. 1/1957 al revistei ***Arici Pogonici***.

Dintre cărțile ilustrate de Celia Ottone amintim:

Povestiri de Lev Tolstoi, editura Tineretului, 1965, ***Isprăvile lui Ciopârțilă*** de Tiberiu Utan, Editura Tineretului,1966, ***Lebedele*** de H. C. Andersen, Editura Tineretului, 1962.

Ligia Macovei (1916-1998)

Pictor, grafician şi ilustrator de carte şi presă, conferenţiar universitar la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti (1950) şi consilier cultural la Ambasada României la Paris (1954-1958). A debutat ca grafician în nr. 4/1956 al revistei ***Luminiţa***.

Unele dintre cele mai frumoase cărţi ilustrate de Ligia Macovei sunt ***Somnoroase Păsărele*** de Mihai Eminescu, 1966 şi ***Povestea a doi pui de tigru numiţi Ninigra şi Aligru*** de Nina Cassian, Editura Tineretului, 1969. Interpretarea sa este sensibilă cu un desen fluid şi delicat, înclinări expresioniste în pictură, uneori cu accente satirice.

Azi, odată cu dispariţia Editurii Ion Creangă, majoritatea cărţilor pentru copii publicate recent merg pe variante tradiţionale şi descriptive de ilustraţie, când nu apelează la soluţiile Disney.

Cu rare excepţii, sunt preluări (mai vechi) de la editurile străine. Dezinteresul editorilor duce la lipsa unei pieţe pentru ilustratorii români. Scriitorii de literatură pentru copii sunt foarte rar publicaţi de editurile româneşti. În alte ţări există asociaţii ale scriitorilor şi ilustratorilor, care vin în întâmpinarea problemelor specifice breslei. Există şcoli create în jurul unor ilustratori cu prestigiu şi un mod de a concepe ilustraţia ca artă. La noi, lipsei complete a infrastructurii care să susţină această meserie delicată i se adaugă prejudecata de a vedea în ilustraţie un domeniu minor, un hobby. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu felul în care sunt priviţi autorii de literatură pentru copii.

Sperăm, totuşi, ca această tradiţie remarcabilă în domeniul ilustraţiei şi literaturii pentru copii să se revigoreze. Constatăm cu bucurie că încep să apară din nou cărţi frumoase, scriitori cu har, care reuşesc să ajungă la sufletul copiilor. Amintim în acest sens doar câteva exemple.

Adina Rosetti şi Adina Popescu scriu cărţi pentru copii. Adina Rosetti are deja două cărţi, mai vechea ***Domnişoara Poimîine şi joaca de-a Timpul*** şi mai recenta ***De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură?*** (ambele apărute la Editura Curtea Veche, ilustrate de Cristiana Radu). Adina Popescu scrie pentru copii ceva mai mari şi titlul romanului ei spune totul: ***O istorie secretă a Ţării Vampirilor. Cartea Pricoliciului*** (Editura Arthur). Traducătorul Alex Moldovan a publicat şi el un roman: ***Olguţa şi un bunic de milioane*** (Editura Arthur), iar Ioana Nicolaie, cunoscută drept poetă şi romancieră, a ajuns deja la a treia carte pentru copii: după ***Aventurile lui Arik*** (acum şi în varianta audio-book la Editura Casa Radio), continuată cu ***Arik şi mercenarii***, a scris şi romanul ***Ferbonia*** (aceeaşi Editură Arthur). Toate sunt ilustrate minunat de Walter Riess. Nu putem să nu o menţionăm pe talentata Ana Alfianu, care a scris şi ilustrat de curând minunata carte ***Val şi cetatea sufletelor***, apărută la Editura Humanitas Junior.

Ioana Nicolaie
Aventurile lui Arik
Ioana Nicolaie
Ferbonia
Arik și Prințesa Florii de Cireș
pregătesc o mare serbare
ANA ALFIANU
VAL ȘI CETATEA SUFLETELOR

Fără existenţa ilustratorilor de carte ca intermediari între textul scris şi sufletul cititorului, lumea spirituală a copiilor ar fi mult mai săracă. „*De unde să ştim cum arată Baba Cloanţa, Zmeul, Flămânzilă, Pasărea Phoenix, Balaurul, Vasiliscul, Aspida sau Dulful? De unde dacă nu din imaginarul, ludicul şi spiritul narativ-ilustrativ, sau dimpotrivă, simbolic al graficienilor de carte? Toate acestea închegate într-o expresie artistică unică, unitară, diversă şi complexă, ilustraţia de carte*."[10]

Ştiinţa biblioteconomiei a rezervat o atenţie specială relevării diverselor aspecte ale „fixării" informaţiei în carte. În descrierea ISBD se are în vedere menţionarea numelor traducătorilor, a editorilor de marcă şi, bineînţeles, a ilustratorilor. Pentru cercetători sau pentru utilizatorul de rând, interesat, citirea cu atenţie a fişei bibliografice a cărţilor poate fi un indiciu preţios în descoperirea şi aprecierea aportului sau a acestei laturi speciale din activitatea unor artişti plastici. De aceea, suntem convinşi că un bibliotecar va prefera atunci când alege o carte spre a fi achiziţionată, dacă are în faţă mai multe ediţii, cartea care are ilustraţiile realizate de o personalitate in domeniu.

În cazul cărţilor pentru copii, metafora din arta plastică merge mână în mână cu fantasmele, preferinţele şi aşteptările micilor cititori, care au o imaginaţie încă netocită sau deformată de realităţile vieţii cotidiene. Este o posibilitate şi pentru creatorul de artă plastică să-şi amintească de propria copilărie şi să-şi sondeze inconştientul ca sursă de inspiraţie.

Din toate acestea, până la urmă, are de câştigat cititorul, iar bibliotecarului îi revine frumoasa misiune de a îndruma pe această cale a descoperirii.

[10] Cristian Cheşuţ, ***op. cit.***, p. 50.

Bibliografie

❖ Academia RSR, ***Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900***, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1979;

❖ Barbosa, Constantin, ***Dicţionarul artiştilor români contemporani***, Bucureşti, Editura Meridiane, 1976;

❖ Buluţă, Gheorghe, ***Scurtă istorie a editurii româneşti***, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996;

❖ Cârdroveanu, Hristu, ***Literatura română pentru copii***, Bucureşti, Editura Albatros, 1988;

❖ Chateau, Jean, ***Copilul şi jocul***, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970;

❖ Cheşuţ, Cristian, ***Designul grafic şi literatura română pentru copii***, Cluj Napoca, Editura LIMES, 2008;

❖ Chimet, Iordan, ***Grafica americană***, Bucureşti, Editura Meridiane, 1976;

❖ Raţiu, Iuliu, ***O istorie a literaturii pentru copii şi adolescenţi***, Bucureşti, Editura Biblioteca Bucureştilor, 2004;

❖ https://prezi.com/.../ilustratia-de-carte-pentru-copii-in-romania-anilor-60-70

Serviciul public de lectură în Finlanda. Studiu de caz: Biblioteca Provincială Oulu

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Județeană Mureș

„*Rațiunea de a fi a fiecărei biblioteci*
o constituie cititorul și nevoile sale informaționale"
Mircea Regneală

Abstract:
Public Service of Reading in Finland. Case Study: Oulu Province Library

All the libraries functioning in Finland try to keep up with the new requirements of the users and of the new information era, aiming to achieve: the provision of services at a professional level within the framework of public libraries upgraded.

This paper also present a case study of a library in Finland: the Oulu Province Library.

Keywords: *libraries, Finland, Oulu, new technologies, network of libraries, users needs, book loan, fees, penalties.*

Finlanda, numită adesea și *Țara celor o mie de lacuri*, este situată în Europa de Nord, în Peninsula Scandinaviei. Este o republică divizată din punct de vedere administrativ-teritorial în șase provincii: Finlanda de Sud, Finlanda de Vest, Finlanda de Est, Oulu, Laponia și Aland.

Principalele orașe ale Finlandei sunt: Helsinki, capitala țării, Tampere, Turku, Lahti, Oulu și Pori.

Preocuparea pentru amenajarea, dotarea și funcționarea bibliotecilor publice, ca serviciu gratuit oferit cetățenilor, în această țară există de foarte

multă vreme, devenind deja o tradiţie. Încă începând cu anul 1905, fiecare oraş al Finlandei avea câte o sală de lectură.[1]

Tot în acelaşi an, Granfelt şi Sippola au elaborat un ghid de biblioteconomie menit a veni în sprijinul tuturor bibliotecarilor, oferindu-le acestora o primă modalitate de specializare, documentare şi perfecţionare.

Totodată, Finlanda este prima ţară nordică ce dispune de un cadru juridic în domeniul biblioteconomiei, prin adoptarea unui ***Act al Bibliotecilor Publice*** încă din anul 1928.[2]

Serviciile oferite de bibliotecile publice din Finlanda sunt la mare căutare. Nevoia de informare şi-a găsit în această ţară un puternic refugiu în bibliotecile publice, dovadă stând sistemul actual al structurilor info-documentare finlandeze care cuprinde 987 unităţi, 431 biblioteci centrale, 464 filiale, 197 biblioteci mobile (bibliobuze).[3] Dintre acestea, 20 sunt biblioteci publice municipale.

Toate bibliotecile existente în Finlanda încearcă să ţină pasul cu noile cerinţe ale utilizatorilor şi ale noii ere informaţionale, încadrându-se în ceea ce astăzi se încearcă a se realiza la nivel mondial, şi anume oferirea de servicii la un nivel profesionist în cadrul unor biblioteci publice modernizate.

În toate ţările nordice, inclusiv în Finlanda, se aplică principiul accesului liber şi egal la informaţie şi la experienţele culturale pentru toţi cetăţenii, precum şi cel al unităţii dintre calitatea serviciilor şi dreptul la liberă opinie.

În Finlanda, găsim biblioteci publice bine dotate nu doar în centrele urbane, ci în orice localitate, indiferent de mărimea ei, inclusiv în zonele slab populate. În această ţară există o puternică tradiţie în asigurarea accesului egal la informaţie şi cultură al grupurilor de populaţie cu nevoi speciale, fie

---

[1] Nicoleta Roxana Dinu, ***Concepte de bibliotecă şi bibliotecar într-o ţară nordică: Finlanda,*** în revista ***Biblioteca***, An XIX, nr 8-9, 2008, p. 269.

[2] ***Ibidem***, p. 269.

[3] ***Ibidem***.

ei cu diverse handicapuri, minorităţi culturale sau locuitori din zone izolate.[4] De asemenea, a devenit deja un fapt firesc neimplicarea nici unui criteriu politic, moral, confesional sau discriminatoriu în selectarea materialelor care constituie colecţiile unei biblioteci publice sau în conceperea şi finalizarea serviciilor oferite de acestea.

Finlanda dispune de biblioteci publice de mare calitate, frecvent utilizate de public (60-80% din populaţia ţării). Clădirile în care acestea funcţionează sunt moderne, adaptate serviciilor oferite. Bibliotecile sunt finanţate de către municipalităţile locale, dar primesc şi finanţare de la stat, deoarece sunt considerate ca făcând parte din serviciile publice de bază.

Bibliotecile publice furnizează tuturor cetăţenilor acces în mod egal la informaţiile înregistrate, cunoştinţe şi cultură, fie în format electronic, fie în format tradiţional. Se utilizează din ce în ce mai mult sistemele de autoservire, prin care cititorii îşi pot verifica împrumuturile. La biblioteca centrală din Helsinki sau la biblioteca provincială şi municipală din Oulu, dar şi în alte biblioteci publice finlandeze, clienţii pot primi o parolă pentru a-şi verifica împrumuturile, datele de restituire, rezervările, restanţele şi taxele aferente prin acces la terminalele publice. Astfel de terminale pentru accesul public la baza de date, internet, CD-ROM-uri sau OPAC-uri există deja în multe biblioteci. Unele biblioteci pun la dispoziţia utilizatorilor şi un serviciu telefonic, unde aceştia îşi pot reînnoi împrumuturile, practicând taxele locale obişnuite sau mai mici, care să acopere costurile liniei telefonice.[5]

În Finlanda există 36 de sisteme regionale de bibliotecă, partajate de către două până la zece localităţi prin proiecte de colaborare regională. Mai mult de zece sisteme diferite de reţele regionale sunt utilizate în bibliotecile publice finlandeze, în principal de origine autohtonă. Cele mai utilizate sunt

---

[4] ***Biblioteca publică, o resursă pentru comunitate***, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2000, p. 16.

[5] Păvi Jokitalo, ***Bibliotecile publice şi societatea informaţională: Finlanda***, în Thorhauge, J., Larsen, G., Thun, H. P., Albrechtsen, H. Vezi şi ***Bibliotecile publice în societatea informaţiei***, Bucureşti, ABBPR, 1998, p. 100.

Kirgasto 3000, Primas, Pallas, dar şi Kitt, Oorninki, Fintek. Există şi două cataloage colective originale: Fredrika şi MANDA, ambele accesibile pe Internet.[6]

Un proiect interesant şi bine realizat este cel intitulat Biblioteca „*Cartea prin Cablu*" din Helsinki. Această bibliotecă originală a fost prima bibliotecă publică din lume care a oferit acces la internet utilizatorilor săi. Situată în clădirea unei foste fabrici de cabluri, această bibliotecă oferă CD-ROM-uri, software pentru DTP şi televiziune prin satelit pentru public. Interesul nu este de a oferi un volum mare de informaţii nestructurate, ci servicii foarte exacte legate de temele uzuale ale bibliotecii tradiţionale, dar folosind noile mijloace tehnologice.[7]

Bibliotecile care oferă publicului acces la internet nu solicită bani pentru acest serviciu, dar percep taxe pentru proiectarea şi scanarea documentelor. Transferul de fişiere este de asemenea gratuit dacă cititorii îşi folosesc propriile dischete sau CD-uri.

Încă din luna august 1996, 73% dintre biblioteci sau reţele regionale şi-au alcătuit propria pagină web cu informaţii despre bibliotecă, servicii şi colecţii deţinute şi link-uri către site-uri de interes pe Internet. De asemenea, există încă din acelaşi an două cataloage de biblioteci disponibile pe internet, şi anume *Catalogul colectiv al bibliotecilor oraşelor Helsinki, Espoo, Vantaa şi Kauniainen* şi *Catalogul colectiv Fredrika*. Mai există şi o bază de date regională *Botnia*, accesibilă on-line.[8]

Majoritatea bibliotecilor conectate la internet dau sfaturi de utilizare a acestuia când este nevoie. Se organizează şi ore de instruire şi ateliere de folosire a internetului pentru cei interesaţi.

Răspunsul bibliotecilor publice din Finlanda la explozia informaţională s-a concretizat şi în adaptarea propriilor colecţii, programe şi activităţi la condiţiile şi cerinţele comunităţii pe care o deservesc. Obiectivele acestora prevăzute în legislaţia din Finlanda cuprind responsabilităţi

---

[6] ***Bibliotecile publice şi societatea informaţională***, p. 43.

[7] ***Ididem***, p. 29.

[8] Păvi Jokitalo, ***op. cit.***, p. 102.

„*obligatorii*" şi „*recomandabile*." Bibliotecile trebuie să furnizeze cărţi şi alte materiale celor interesaţi, să asigure accesul public la informaţii de interes general, local sau naţional, pot împrumuta muzică şi materiale video şi ar trebui să asigure servicii de lectură pentru cei care nu pot veni personal la bibliotecă. De asemenea, trebuie să se îngrijească de calitatea, diversitatea şi adecvarea tematică a materialelor din propriile colecţii şi de permanenta lor actualizare. Cantitatea, calitatea şi tematica acestor colecţii trebuie să corespundă dimensiunii şi structurii populaţiei pentru care funcţionează.

Bibliotecile trebuie să organizeze diferite programe culturale, care să determine colaborarea dintre diferite instituţii şi care să încurajeze formarea şi exprimarea opiniilor proprii ale utilizatorilor.

Serviciile de bază oferite de bibliotecile publice finlandeze sunt:

- înnoirea permanentă a documentelor din colecţii şi achiziţionarea acestora pe diverşi suporţi;
- oferirea unui înalt grad de profesionalism în toate activităţile prin angajarea de personal specializat;
- reţea de biblioteci computerizate;
- posibilitatea accesării acestor servicii de pe internet, existând conexiune şi pentru cititori;
- acces la informaţiile produse la nivel global;
- dezvoltarea proiectelor cu diferite structuri info-documentare din afara ţării;
- fac accesibile colecţiile şi serviciile pe întreg mapamondul datorită creării bibliotecii digitale.[9]

Toate bibliotecile publice din Finlanda oferă spaţii şi posibilitatea de a organiza expoziţii, seminarii, cursuri de scurtă durată, întruniri, conferinţe, lansări de cărţi, albume foto sau muzicale şi alte activităţi culturale. De obicei, expoziţiile de artă fotografică, pictură sau grafică sunt organizate pentru o durată de o lună, atât în sălile bibliotecii, cât şi pe coridoare sau săli

[9] Nicoleta Roxana Dinu, ***op. cit.***, p. 269.

special amenajate în acest scop. Vernisajele sunt ocazii căutate de întâlnire şi socializare pentru cetăţeni.

Bibliotecile finlandeze se vor a fi resurse şi procedee ale cunoaşterii globale.

Biblioteca Provincială Oulu în noua eră informaţională

„Accesul on-line asigură fundamentul colaborării şi al utilizării în comun a resurselor la nivel mondial"
Anderson Douglas

Provincia Oulu este situată în nordul Golfului Botnic, la gura râului Oulijoki. Municipiul reşedinţă al acestei provincii este Oulu.

Biblioteca Provincială Oulu este una dintre marile biblioteci existente în Finlanda şi datorită faptului că municipiul Oulu este un important centru universitar. Ea deţine şi rolul de bibliotecă municipală pentru oraşul Oulu, iar în anul 2008 deservea peste 137.000 de cetăţeni.

Ca puncte de lucru, în acelaşi an era structurată astfel: o bibliotecă centrală, 13 filiale (Kaijonharju, Karjasilta, Kaukovainio, Koskela, Kuivasjarvi, Maikkula, Myllyoja, Oulunsuu, Pateniemi, Puolivalinkangas, Rajakyla, Tuira, Ylikiiminki), 2 biblioteci cu serviciu special în spitale, 3 biblioteci mobile (bibliobuze) cu 69 de staţii, 6 alte puncte de lucru.

În medie, un cititor a vizitat biblioteca de 11,27 ori într-un an. Ca procent din populaţie care împrumută materiale de la bibliotecă, biblioteca municipală Oulu se află sub media pe ţară, serviciile sale fiind utilizate de doar 44,66% din cetăţeni (60.313 persoane). Deţine o colecţie de peste 900.000 de volume de cărţi, partituri tipărite şi alte materiale (înregistrări muzicale, cărţi audio, casete video, CD-uri, DVD-uri şi altfel de materiale media).

Biblioteca municipală Oulu asigură accesul on-line la mai multe tipuri de surse de informare electronică, incluzând cataloage digitale, baze de date, cărţi de referinţă şi dicţionare digitizate. Diferitele baze de date pot fi accesate simultan utilizând serverul Pohjanportti, care permite şi salvarea

surselor de informare favorite şi a rezultatelor unor căutări pentru utilizatorii care au un cont şi sunt logaţi la acest motor de căutare web.

Serviciul de împrumut la distanţă dă posibilitatea comandării de cărţi sau alte materiale şi primirea lor la domiciliu utilizând acelaşi cont pe serverul Pohjanportti. Prin acelaşi server se asigură şi accesul la baza de date a bibliotecii, care altfel ar fi posibil doar prin intermediul terminalelor pentru cititori din cadru bibliotecii.

Pagina de căutare permite selectarea materialelor în funcţie de suportul material, limbă, anul publicării, tip de document, tematică, departamentul în care se află, pentru o rapidă găsire a titlurilor căutate în baza de date. Se pot utiliza unul sau mai multe criterii de căutare. De asemenea, sunt disponibile şi diferite centre de suport precum VESA web, Fuzzy Search Programe etc.

Accesând propriul cont creat pentru acest server ţi se permite să rezervi materiale, să vizualizezi materialele deja rezervate, termenele de restituire sau să imprimi din faţa propriului calculator cu imprimanta de acasă anumite materiale.

De asemenea, acest server este conectat la baza de date regională, Ostrobotnia, la care contribuie şi Biblioteca Municipală Oulu, dar şi la baza de date Kakaravaara, cu materiale dedicate copiilor, creată de Biblioteca Municipală Oulu pentru a fi utilizată de părinţi şi educatori în căutarea de materiale pentru copii, sau Pakkala, motorul de căutare al scriitorilor şi artiştilor finlandezi.

Serviciile bibliotecii sunt disponibile tuturor celor care îndeplinesc prevederile regulamentului bibliotecii. La înscriere se întocmeşte un permis de intrare personal, pe baza cărţii de identitate, sub formă de card, cu un cod PIN care se primeşte doar personal, de la bibliotecă şi nu prin telefon sau e-mail şi care nu este transmisibil, iar pentru persoanele sub 15 ani şi pe baza acordului persoanei tutelare. Acesta conferă deplină responsabilitate posesorului pentru toate materialele împrumutate. Nu se percepe taxă de înscriere, dar, în cazul în care cardul de intrare în bibliotecă este pierdut, se percepe o taxă de înlocuire, care se va face doar pe baza cărţii de identitate a persoanei în cauză. Dacă cititorul refuză să restituie cărţile împrumutate şi să

plătească penalizările de întârziere nu va mai avea dreptul de a împrumuta alte materiale până când această situaţie va fi remediată.

Împrumutul de materiale prin terminale, internet sau accesarea propriului cont în baza de date a bibliotecii din faţa calculatorului se face doar prin introducerea în câmpurile afişate a codului personal de pe card-ul de intrare şi a codului PIN.

Un cititor poate avea maxim 60 de materiale împrumutate în acelaşi timp, dintre care nu mai mult de 20 CD-uri şi câte cinci DVD-uri video, DVD-ROM-uri sau CD-ROM-uri. Împrumutul unui material poate fi prelungit, dacă nu este cerut de un alt utilizator, de maxim cinci ori.

Materialele se pot rezerva contra unei taxe cerute pentru fiecare exemplar reţinut. Se permite rezervarea a cel mult 30 de materiale odată. Rezervările se pot face fie de la terminalele puse la dispoziţia cititorilor, fie pe internet. Taxa va fi introdusă în contul personal de îndată ce materialul respectiv este disponibil. Se va achita în momentul în care cititorul se prezintă pentru a ridica materialele reţinute. Cititorul va fi notificat în legătură cu intrarea materialelor în bibliotecă fie prin poştă, fie prin e-mail. Trebuie precizat că o rezervare, odată făcută, nu mai poate fi anulată.

Atât la împrumut, cât şi în ceea ce priveşte rezervarea există unele materiale care nu se pot împrumuta la domiciliu, ci doar consulta în săli de lectură, de exemplu cărţile mai vechi de 100 ani sau periodicele mai vechi de 24 ani păstrate în depozite. Utilizatorii pot folosi serviciul de fotocopiere, dar acesta se taxează.

Cititorul poate, de asemenea, solicita împrumutul interbibliotecar pentru materialele care nu există în colecţiile bibliotecilor din Oulu, dar pentru acestea va achita o taxă. Numărul de materiale astfel împrumutate de către un cititor nu trebuie să depăşească 20 de exemplare odată.

Dacă materialele nu sunt restituite la timp se percepe o taxă de întârziere. De asemenea, există o taxă de un euro pentru fiecare notificare trimisă pe adresa de acasă a utilizatorului, notificări care se trimit după trei luni de la data scadentă. Dacă nici în acest caz nu sunt restituite materialele împrumutate, se apelează la o agenţie de recuperare. Nu se penalizează

întârzierile în restituirea de materiale de către copii, cu excepţia CD-urilor şi a DVD-urilor.

Este permisă înlocuirea sau plata materialelor deteriorate sau pierdute, dar, în cazul casetelor video, a DVD-urilor sau a CD-urilor, trebuie achiziţionată şi o taxă de copyright, neacceptându-se copii neînregistrate efectuate de utilizator şi cu condiţia ca materialul original defect să rămână în proprietatea bibliotecii.

Se acceptă şi se ţine cont de propunerile făcute de cititori cu privire la materialele care ar trebui achiziţionate de bibliotecă. De asemenea, se cer sugestii cu privire la posibilitatea îmbunătăţirii serviciilor de bibliotecă.

Datele despre utilizatori înregistrate în baza de date a bibliotecii nu sunt făcute publice sau transmise către terţe părţi. Orice schimbare intervenită în datele personale ale utilizatorului trebuie comunicată cât mai repede.

Cardul de intrare la Biblioteca Municipală Oulu asigură de asemenea accesul în toate bibliotecile din reţea, adică filialele acesteia, bibliobuze, alte biblioteci cu care există un acord de colaborare. Cardul eliberat de Biblioteca Municipală Oulu se poate utiliza şi la Biblioteca Universităţii Oulu, Biblioteca Politehnicii din Oulu sau Biblioteca Outi, iar cardurile eliberate de acestea sunt şi ele valabile pentru a beneficia de serviciile Bibliotecii Municipale Oulu.

Penalizările se pot plăti de asemenea la oricare dintre filiale, incluzând bibliotecile mobile, utilizând bani lichizi sau carduri bancare. Toate penalizările vor trebui plătite odată în caz că s-au cumulat mai multe de la o secţie sau de la mai multe secţii.

Orice material împrumutat poate fi returnat la oricare filială sau la bibliotecile mobile, indiferent de modul în care s-a efectuat împrumutul.

Toate filialele bibliotecii sunt dotate cu unul sau mai multe terminale pentru accesul publicului la internet şi la pachetul Microsoft Office, acces la modem-uri wireless şi posibilitatea de lucru pe propriul laptop, staţii audio pentru ascultarea audio-book-urilor şi a muzicii, aparat xerox.

Există posibilitatea de a organiza expoziţii, inclusiv în cadrul filialelor, în sălile de împrumut, pe coridoare sau în spaţiile special amenajate în acest

scop. De asemenea există şi o sală de conferinţe, în care au loc periodic seminarii, cursuri de instruire etc.

Pentru copii este amenajată şi o ludotecă, în care aceştia se pot juca, pot desena şi interacţiona cu alţi copii sub îndrumarea unor specialişti.

Există o colaborare strânsă cu alte biblioteci regionale, precum cele din Lapland, Kajaani sau Kainuu.

Biblioteca pune la dispoziţia utilizatorilor şi serviciul *Întreabă bibliotecarul*, răspunsurile cerute fiind transmise în cel mai scurt timp posibil prin e-mail.

Bibliotecile mobile constituie un serviciu care funcţionează în Oulu încă din anul 1975. Programul de dimineaţă al acestora presupune staţii la aproximativ 20 şcoli primare din Oulu şi împrejurimi, iar după amiaza şi seara peste 30 staţii în jurul oraşului, inclusiv în zone mai izolate.

Din 2001 există şi un camion mobil, cu serviciul specializat pentru copii, vârstnici şi persoane cu dizabilităţi, care are program doar în zilele de luni. Dimensiunea mai mare a acestuia permite transportarea unui număr mai mare de materiale, aproximativ 2.000 cărţi. Acesta transportă materialele la centrele de îngrijire ale copiilor, către bibliotecile spitaliceşti şi centrele de îngrijire ale persoanelor în vârstă sau cu dizabilităţi. Este dotat cu lift pentru scaun cu rotile şi are facilităţi de telecomunicaţii.[10]

După această succintă prezentare a Bibliotecii Municipale Oulu, concluzia la care am ajuns este că serviciul de bibliotecă, cu tot ceea ce presupune acesta, poate deveni atractiv pentru utilizatori în măsura în care acesta ţine pasul cu noile tehnologii apărute. Combinarea serviciilor tradiţionale cu cele moderne, lărgirea sferei de servicii oferite şi de adresabilitate, colaborarea intensă cu alte instituţii de profil info-documentar, de cultură şi educaţie conduc la perceperea bibliotecii ca un spaţiu de bază, de importanţă maximă în obţinerea de informaţii atât de necesare în viaţa cotidiană, pe plan profesional sau pur şi simplu ca spaţiu de deconectare, relaxare şi socializare.

---

[10] Materiale selectate de pe site-urile www.lib.hel.fi, www.libraries.fi şi www.ouka.fi

Bibliografie selectivă:

❖ ***Biblioteca publică, o resursă pentru comunitate***, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2000.

❖ Dinu, Nicoleta Roxana, ***Concepte de bibliotecă şi bibliotecar într-o ţară nordică: Finlanda***, în revista ***Biblioteca***, an XIX, nr. 8-9, 2008, p. 268-270.

❖ ***Finlanda: ghid complet***, Oradea, Editura Aquila'93, 2003.

❖ Pilppula, Rebekka, ***Adolescenţii şi bibliotecile din Finlanda***, în revista ***Biblioteca***, an XIX, nr. 8-9, 2008, p. 270-272.

❖ Thorhauge, J., Larsen, G., Thun, H. P., Albrechtsen, H., ***Bibliotecile publice în societatea informaţiei***, Bucureşti, Editura ABBPR, 1998.

Verificarea gestionară a colecţiilor la Biblioteca Judeţeană Mureş

ANA MARIA LAZĂR
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

The Inventory of the Mureş County Library Collections

The inventory of the actives, passives and own capitals represents the assembly of the operations by which we can establish the real situation of these elements by the time when this operation is carried out and also the comparison with the data from the Accounting departnent.

This paper also presents the particularities of the inventory carried out at the Mureş County Library.

Keywords: *inventory, Mureş County Library, legislation, procedure*

„Gestionarea, dezvoltarea şi reînnoirea unei colecţii formează esenţa însăşi a meseriei de bibliotecar"
Bernard Calenge

I. Introducere

Inventarierea elementelor de natura activelor, datoriilor şi capitalurilor proprii reprezintă ansamblul operaţiunilor prin care se constată situaţia reală a tuturor elementelor respective, cantitativ şi valoric sau numai valoric, după caz, la data la care aceasta se efectuează şi care permite compararea datelor obţinute pe această cale cu datele din contabilitate.[1]

[1] Ordinul Ministrului Finanţelor Publice nr. 2861/2009. Anexa 1. *Norme privind organizarea şi efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor şi capitalurilor proprii.*

Actul normativ care reglementează efectuarea operaţiunilor de inventariere este OMFP nr. 2861/2009 pentru aprobarea Normelor privind organizarea şi efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor şi capitalurilor proprii. Conform Legii contabilităţii nr. 82/1991 republicată - Art. 7(1), unităţile au obligaţia să efectueze inventarierea gestiunilor deţinute:

a) la începutul activităţii;
b) cel puţin o dată în cursul exerciţiului financiar;
c) în cazul fuziunii, divizării sau lichidării;
d) în alte situaţii prevăzute de lege:
   - ori de câte ori intervine o predare-primire de gestiune;
   - când sunt indicii că există lipsuri sau plusuri în gestiune;
   - ca urmare a calamităţilor naturale sau a unor cazuri de forţă majoră;
   - când apar modificări ale preţurilor;
   - la cererea organelor de control.

Inventarierea constituie baza de pornire pentru deschiderea şi organizarea evidenţei operative şi contabile la unităţile nou înfiinţate, iar în al doilea rând, în decursul exerciţiului inventarierea este determinată de faptul că între datele contabilităţii şi realitatea de pe teren pot să apară anumite diferenţe de ordin cantitativ, calitativ, valoric, ca urmare a influenţei unor factori obiectivi sau subiectivi. De exemplu, unele bunuri îşi pierd din greutate şi valoare, ca urmare a proprietăţilor fizico-chimice sau a modului de păstrare, nereguli săvârşite în timpul gestionării bunurilor (neîntocmirea sau întocmirea greşită a unor documente, neglijenţa şi neatenţia persoanelor care gestionează bunurile şi valorile economice), stării defectuoase a aparatelor de măsurat, erori sau omiteri la înregistrarea în contabilitate etc.

Inventarierea bunurilor unei unităţi este importantă, deoarece astfel se realizează o verificare a modului de gestionare a patrimoniului şi se stabileşte situaţia reală a unităţii în vederea întocmirii bilanţului contabil la sfârşitul anului (închiderea exerciţiului financiar).

Inventarierea este o lucrare complexă care se derulează în mai multe etape:

1. Pregătirea inventarierii;

2. Inventarierea propriu-zisă;
3. Stabilirea rezultatului inventarierii

1. Pregătirea inventarierii

Inventarierea bunurilor se efectuează de către o comisie de inventariere numită de conducerea unităţii printr-o decizie scrisă. În decizia de numire se menţionează în mod obligatoriu componenţa comisiei (numele preşedintelui şi membrilor comisiei), modul de efectuare a inventarierii, metoda de inventariere utilizată, gestiunea supusă inventarierii, data de începere şi de terminare a operaţiunilor.

„*Răspunderea pentru organizarea şi efectuarea inventarierii patrimoniului de către regii autonome, societăţi comerciale, instituţii publice, unităţi cooperatiste şi alte persoane juridice, precum şi de către persoane fizice care au calitatea de comerciant revine administratorului, ordonatorului de credite sau altei persoane care are obligaţia administrării patrimoniului*”[2] şi care elaborează şi transmite comisiilor de inventariere proceduri scrise adaptate la specificul unităţii.

Aceştia vor lua măsuri pentru crearea condiţiilor corespunzătoare de lucru comisiei de inventariere, prin:

- „*Inventarierea valorilor materiale să se facă la locul de depozitare şi păstrare a bunurilor;*

- *Organizarea depozitării bunurilor grupate pe sortimente, dimensiuni, codificarea acestora şi întocmirea etichetelor de raft;*

- *Asigurarea personalului necesar pentru manipularea bunurilor care se inventariază, respectiv pentru sortare, aşezare, cântărire, măsurare, numărare etc.;*

- *Dotarea gestiunii cu aparate şi instrumente adecvate şi în număr suficient pentru măsurare, cântărire, cu cititoare de coduri de bare etc., cu mijloace de identificare (cataloage, mostre, sonde etc.), precum şi cu birotica necesară;*

- *Dotarea comisiei de inventariere cu mijloace tehnice de calcul şi de sigilare a spaţiilor inventariate;*

---

[2] M. Epuran, ***Bazele contabilităţii***, Timişoara, Editura de Vest, 1997, p. 300.

- Asigurarea protecţiei membrilor comisiei de inventariere în conformitate cu normele de protecţie a muncii;

- Asigurarea securităţii uşilor, ferestrelor, porţilor etc. de la magazine, depozite, gestiuni, etc."[3]

Comisia de inventariere este formată din cel puţin două persoane, iar la gestiunile mici poate fi efectuată de o singură persoană.

În comisiile de inventariere vor fi numite persoane cu pregătire corespunzătoare economică şi tehnică, care să asigure efectuarea corectă şi la timp a inventarierii.

Din comisia de inventariere nu vor face parte gestionarul bunurilor inventariate şi contabilul care ţine evidenţa gestiunii. Lucrările de inventariere se desfăşoară numai în prezenţa tuturor membrilor comisiei de inventariere şi a gestionarului (gestionarul fiind angajatul unităţii care primeşte, păstrează şi eliberează produsele din magazie, depozit etc.)

Membrii comisiilor de inventariere nu pot fi înlocuiţi decât în cazuri bine justificate şi numai prin decizie scrisă, emisă de către cei care i-au numit (caz de spitalizare etc.).

Comisia de inventariere are următoarele atribuţii:

„a) *înainte de începerea operaţiunii de inventariere să ia de la gestionarul răspunzător de gestiunea bunurilor o declaraţie scrisă din care să rezulte dacă:*

- gestionează bunuri şi în alte locuri de depozitare;

- în afara bunurilor unităţii respective are în gestiune şi alte bunuri aparţinând terţilor, primite cu sau fără documente;

- are plusuri sau lipsuri în gestiune, despre a căror cantitate ori valoare are cunoştinţă;

- are bunuri nerecepţionate sau care trebuie expediate, pentru care s-au întocmit documentele de expediere;

- a primit sau a eliberat bunuri fără documente legale;

- deţine numerar sau alte hârtii de valoare rezultate din vânzarea bunurilor aflate în gestiunea sa;

---

[3] ***Ordinul MFP nr. 2861/2009.*** Anexa 1, art. 7.

- are documente de primire-eliberare care nu au fost operate în evidenţa gestiunii sau care nu au fost predate la contabilitate."

De asemenea, gestionarul va menţiona în declaraţia scrisă felul, numărul şi data ultimului document de intrare/ieşire a bunurilor în/din gestiune.

Declaraţia se datează şi se semnează de către gestionarul răspunzător de gestiunea bunurilor şi de către comisia de inventariere. Semnarea declaraţiei de către gestionar se face în faţa comisiei de inventariere.

b) identificarea tuturor locurilor (încăperilor) în care pot fi depozitate bunuri de natura celor supuse inventarierii şi aplicarea sigiliilor în situaţia în care există mai multe căi de acces într-un spaţiu de depozitare;

c) bararea şi semnarea în dreptul ultimei operaţiuni înscrise în fişele de magazie;

d) să controleze dacă toate instrumentele şi aparatele de măsură sau de cântărire au fost verificate şi sunt în stare de funcţionare;

e) să organizeze zone tampon, în care vor avea loc toate operaţiile de intrări şi ieşiri, din timpul inventarierii, şi care vor fi certificate în documentele justificative întocmite, de către membrii comisiei de inventariere cu menţiunile „primit/eliberat" în timpul inventarierii;

f) afişarea pe uşa de intrare în gestiune a perioadei de efectuare a inventarierii.[4]

2. Inventarierea propriu-zisă

Este etapa care marchează începerea efectivă a inventarierii. Comisia de inventariere trece efectiv la stabilirea stocurilor faptice prin măsurare, cântărire sau numărarea bunurilor, în prezenţa gestionarului. Bunurile constatate faptic sunt înscrise în listele de inventariere, cu precizarea denumirii, codului, unităţii de măsură, indicilor calitativi, preţului unitar de evidenţă şi se semnează pe fiecare pagină de membrii comisiei şi de gestionar. Listele de inventariere se întocmesc separat pe locuri de depozitare, pe categorii de bunuri şi pe persoane responsabile de integritatea

[4] ***Ibidem***, art. 8 (a).

lor. Se întocmesc liste de inventariere, separat pentru bunurile necorespunzătoare calitativ, bunuri fără mişcare şi de prisos.

„*Completarea listelor de inventariere se efectuează fie folosind sistemul informatic de prelucrare automată a datelor, fie prin înscrierea elementelor de active identificate, fără spaţii libere şi fără ştersături, conform procedurilor interne aprobate*."[5]

3. Stabilirea rezultatului inventarierii

Este etapa în care se confruntă datele din contabilitate cu datele din listele de inventariere. „*Înainte de stabilirea rezultatelor inventarierii se procedează la o analiză a tuturor stocurilor înscrise în fişele de magazie şi a soldurilor din contabilitate pentru bunurile inventariate. Erorile descoperite cu această ocazie trebuie corectate operativ, după care se procedează la stabilirea rezultatelor inventarierii*."[6] Prin compararea stocurilor faptice cu cele scriptice pot rezulta următoarele situaţii:

a) Stocurile faptice corespund cu cele scriptice;

b) Lipsuri în inventar - situaţie în care stocul faptic este mai mic decât stocul scriptic;

c) Plusuri în inventar - situaţie în care stocul faptic este mai mare decât stocul scriptic.

În primul caz gestiunea este corect administrată, iar în ultimele două incorect.

Pentru toate plusurile, lipsurile şi deprecierile constatate la bunuri, comisia de inventariere solicită explicaţii scrise de la cei care gestionează bunurile, conducători de compartimente etc.

După terminarea inventarierii, comisia întocmeşte un proces verbal care trebuie să conţină, în principal, următoarele elemente: data întocmirii, numele şi prenumele membrilor comisiei de inventariere, numărul şi data deciziei de numire a comisiei de inventariere, gestiunea inventariată, data începerii şi terminării operaţiunii de inventariere, rezultatele inventarierii, concluziile şi propunerile comisiei cu privire la cauzele plusurilor şi ale

[5] ***Ibidem***, art. 34 (1).

[6] ***Ibidem***, art. 35 (2).

lipsurilor constatate şi persoanele vinovate, precum şi propuneri de măsuri în legătură cu acestea, volumul stocurilor depreciate fără mişcare, cu mişcare lentă şi propuneri pentru reintegrarea lor în circuitul economic.

„*Propunerile cuprinse în procesul-verbal al comisiei de inventariere se prezintă, în termen de 7 zile lucrătoare de la data încheierii operaţiunilor de inventariere, administratorului, ordonatorului de credite sau persoanei responsabile cu gestiunea unităţii. Acesta, cu avizul conducătorului compartimentului financiar-contabil şi al conducătorului compartimentului juridic, decide asupra soluţionării propunerilor făcute, cu respectarea dispoziţiilor legale.*”[7]

Între inventariere şi inventar există deosebiri. Inventarierea este activitatea de constatare faptică la o anumită dată a elementelor patrimoniale, iar inventarul este documentul contabil întocmit pe baza listelor de inventariere şi consemnat în Registru-inventar.

Dacă până acum am prezentat câteva generalităţi despre organizarea unei inventarieri la o gestiune oarecare în continuare voi prezenta verificarea gestionară a colecţiilor unei biblioteci publice.

II. Verificarea gestionară a colecţiilor bibliotecii publice

Unul din obiectivele fiecărei biblioteci este constituirea şi dezvoltarea colecţiilor de documente. Toate documentele intrate în bibliotecă şi înregistrate alcătuiesc gestiunea bibliotecii. După prelucrarea biblioteconomică documentele sunt predate, sub semnătură, bibliotecarilor care le gestionează (le aranjează la raft, le păstrează, le împrumută cititorilor şi se îngrijesc de recuperarea lor - având atribuţii aproape similare cu gestionarul dintr-o unitate economică.)

Evidenţa de bibliotecă reprezintă totalitatea operaţiunile de înregistrare a datelor cantitative (numărul de documente) şi valorice (preţul tuturor documentelor deţinute de o bibliotecă) – globale (stocuri, loturi pe provenienţe) şi individuale (volum cu volum) referitoare la mărimea, componenţa şi dinamica colecţiei. Prin ea se urmăreşte:

- păstrarea, identificarea şi gestionarea corectă a documentelor;

[7] ***Ibidem***, art. 43.

- cunoaşterea, în orice moment – global şi pe tipuri de documente – a volumului şi valorii fondului de publicaţii;
- urmărirea ritmicităţii intrărilor în bibliotecă – pe provenienţe - şi a ieşirilor – pe cauze;
- obţinerea de date necesare politicii de completare şi dezvoltare a colecţiilor şi pentru statisticile interne sau cele departamentale şi naţionale;
- facilitarea verificărilor gestionare periodic.[8]

Evidenţa fondului bibliotecii se ţine de către bibliotecar conform normelor biblioteconomice şi de către contabil, în acord cu legislaţia contabilă. Cele două evidenţe se confruntă ori de câte ori este nevoie, dar cel puţin o dată pe an.

Normele biblioteconomice prevăd ca instrumente de evidenţă: Registrul de mişcare a fondului **(RMF)** şi Registrul inventar **(RI).** Înscrierea datelor în instrumentele de evidenţă trebuie să fie clară, exactă şi corectă din punct de vedere biblioteconomic şi financiar.

Registrul de mişcare a fondului (RMF) este un registru unic pe bibliotecă, dar secţiile sau filialele care au peste 10.000 de volume este indicat să întocmească un RMF al secţiei, să-şi ţină o evidenţă proprie. RMF reflectă mărimea, valoarea şi structura colecţiei de publicaţii a bibliotecii. Acest registru este compus din trei părţi: partea întâi – **Intrări**, partea a doua – **Ieşiri** şi partea a treia **Recapitulare**. Datele din partea a treia a RMF se confruntă cu evidenţele contabile şi ajută la stabilirea măsurilor privind creşterea şi orientarea structurii colecţiilor bibliotecii.

Registrul de inventar (RI) este instrumentul pentru evidenţa individuală a fiecărei unităţi de bibliotecă în parte. Fiecărui document de bibliotecă, înscris în registrul de evidenţă individuală, îi revine un număr de identificare unic. Acelaşi număr este înscris şi pe documentul respectiv, direct sau prin aplicarea unor etichete, inclusiv cod de bare, în funcţie de natura suportului pe care este imprimată informaţia. Fiecare document de

[8] ***Evidenţa de bibliotecă a diferitelor tipuri de documente: norme metodologice***, Bucureşti, Biblioteca Centrală Universitară, 1992.

bibliotecă, purtător al unui numar de identificare, constituie o unitate de evidenţă.

Cele două registre (RMF şi RI) reprezintă istoria diferitelor etape din dezvoltarea bibliotecii, constituie munca mai multor generaţii de bibliotecari, de aceea trebuie asigurată securitatea lor, trebuie legate, numerotate, parafate. Ele oglindesc baza materială şi spirituală din evoluţia bibliotecii.

Principalul document legal al gestiunii unei biblioteci este registrul inventar, iar cel mai important instrument de lucru pentru verificarea rapidă şi corectă a colecţiilor bibliotecii este catalogul topografic.

Catalogul topografic cuprinde fişele cu descrierea sumară a fiecărui document, care formează colecţiile unei biblioteci (cotă – nr. de inventar – autor – titlu – preţ). Fişele sunt aranjate fie în ordinea locului pe care acestea (documentele) îl ocupă pe raft, fie în ordinea numerelor de inventar. Când elementul de ordonare este cota topografică, fişele pot fi organizate numeric sau alfanumeric. Succesiunea numerică (aritmetică) a fişelor în catalogul topografic se utilizează în cazul cotei pe formate, de la 1 – la infinit pentru fiecare format în parte şi se folosesc îndeosebi în cazul colecţiilor de bază (depozitele sălii de lectură), iar succesiunea alfanumerică în cataloagele organizate pe baza cotei sistematic – alfabetică (colecţiile destinate împrumutului la domiciliu).

Catalogul topografic are caracter intern, de serviciu, fiind folosit doar de bibliotecari şi este absolut necesar pentru colecţiile cotate şi aranjate pe formate.

Rolul catalogului topografic este să oglindească exact întregul fond al bibliotecii (secţiei), acesta constituind, alături de catalogul alfabetic general de serviciu, cel mai cuprinzător instrument de evidenţă a colecţiilor unei bibliotecii. Alte cerinţe pe care trebuie să le îndeplinească un catalog topografic sunt:

- Să se întocmească după reguli stricte şi uniforme;
- Să se dezvolte în acelaşi ritm cu creşterea colecţiei;
- Când un document îşi schimbă locul în depozit, schimbarea trebuie să se opereze concomitent şi în catalogul topografic.

În practică se foloseşte termenul de inventariere pentru a denumi operaţia de înregistrare a publicaţiilor în Registru Inventar. Pentru a nu se crea confuzii, voi folosi expresia „*verificare gestionară*" în loc de inventariere.

Importanţa verificării gestionare a colecţiilor constă în stabilirea exactităţii şi a realităţii datelor din registrele bibliotecii, precum şi diagnosticarea stării colecţiilor.

Ca orice gestiune, biblioteca se verifică gestionar conform Legii 22/1969. Conform acestei legi verificarea totală se face când se iveşte una din situaţiile:

- la schimbarea bibliotecarului gestionar (dacă există un singur bibliotecar);
- când se constată anumite nereguli în păstrarea publicaţiilor;
- cu prilejul comasării, divizării sau desfiinţării bibliotecii sau a unor secţii;
- când au avut loc evenimente deosebite (inundaţii, incendii, spargeri etc);
- la cererea organului superior.

În afara acestor situaţii (prevăzute în lege) există şi o verificare periodică, programată după numărul de volume din bibliotecă.

Verificarea periodică a colecţiilor bibliotecilor este obligatorie, iar termenele la care se efectuează sunt stabilite în raport cu numărul de volume existente în patrimoniul fiecărei biblioteci.

Legea bibliotecilor 334/2002 republicată şi reactualizată prevede în Cap. 3 art. 40. pct.(8):

Documentele specifice bibliotecilor se inventariază periodic astfel:

a) fondul care cuprinde până la 10.000 de documente - o dată la 4 ani;
b) fondul cuprins între 10.001 - 50.000 de documente - o dată la 6 ani;
c) fondul cuprins între 50.001 - 100.000 de documente - o dată la 8 ani;
d) fondul cuprins între 100.001 - 1.000.000 de documente - o dată la 10 ani;
e) peste 1.000.000 de documente - o dată la 15 ani.

Efectuarea verificării gestionare presupune parcurgerea a 3 etape:

1. Pregătirea pentru efectuarea verificării
2. Efectuarea propriu-zisă a verificării;

3. Reflectarea rezultatelor verificării.

II (1). Pregătirea pentru efectuarea verificării

Decizia privind efectuarea operaţiunilor de verificare a colecţiilor se emite de către conducerea bibliotecii, în cazul bibliotecilor cu personalitate juridică (biblioteci judeţene şi municipale), iar în cazul bibliotecilor fără personalitate juridică (care nu au contabilitate proprie) de către conducerea administrativă în subordinea căreia se află biblioteca (Primărie, şcoală etc).

Prin decizie, se numeşte comisia de verificare:

- componenţa nominală a comisiei;
- atribuţiile fiecărui membru al comisiei;
- modul de organizare şi desfăşurare a verificării;
- termenul de realizare.

Numărul persoanelor din comisia de inventariere variază între 3-5 membri în funcţie de numărul de volume al fiecărei secţii care se verifică. Bibliotecarul (bibliotecarii) secţiei care se inventariază nu poate face parte din comisia de inventariere dar obligatoriu trebuie să participe.

În perioada de pregătire a verificării gestionare bibliotecarului de la secţie îi revin următoarele atribuţii:

- să anunţe perioada în care biblioteca (secţia) va fi închisă pentru public;
- să recupereze cărţile împrumutate;
- să verifice aranjarea publicaţiilor la raft după indice de clasificare, semnul de autor, cotă, format;
- ordonarea fişelor catalogului topografic după locul pe care publicaţiile îl ocupă la raft, ordonate numeric sau alfanumeric;

Comisia de inventariere va lua măsuri privind:

- pregătirea documentelor necesare: Registre de inventar, Registrul de mişcare a fondurilor;
- se pregăteşte ştampila care se va aplica pe publicaţii;
- întocmirea unui program al inventarierii;
- se va face instruirea celor care fac parte din comisie de către şef Serviciu Comunicarea Colecţiilor şi şef birou Evidenţa şi Prelucrarea colecţiilor.

Odată cu decizia de numire a comisiei de inventariere, conducerea bibliotecii va emite şi o Procedură de lucru (Metodologie de lucru) pe care ulterior o semnează toţi membrii comisiei. Aceasta se înregistrează la secretariatul (registratura) organului administrativ care a emis decizia de verificare gestionară.

Procedura este emisă în scopul prezentării regulilor privind modul de organizare şi efectuare a inventarierii, a etapelor ce trebuie urmate în realizarea sarcinilor, pentru asigurarea unui echilibru între sarcini, competenţe şi responsabilităţi.

La încheierea inventarierii Procedura de lucru se introduce în acelaşi dosar cu procesul verbal al comisiei de verificare, ca anexă a acestuia.

II (2). Efectuarea propriu zisă a verificării.

În practica biblioteconomică se cunosc mai multe metode şi tehnici de verificare a colecţiilor de bibliotecă:

1. Confruntarea fiecărui document cu registrul inventar (folosit la bibliotecile mici);
2. Metoda confruntării directe cu ajutorul fişei de control sau a fişei cărţii;
3. Metoda verificării colecţiilor cu ajutorul catalogului topografic;
4. Metoda electronică;

1*) Confruntarea directă a existentului cu registrul inventar* este cea mai sigură metodă de verificare, deoarece bibliotecarii văd direct în faţă atât colecţia, cât şi registrul inventar. Datele de pe pagina de titlu a cărţii sunt dictate cu glas tare pentru persoana care confirmă sau infirmă datele din registrul inventar. Această metodă se practică în bibliotecile cu un fond redus de publicaţii.

Metoda are şi dezavantaje:

- consum mare de timp;
- sistarea împrumutului către cititori;
- imposibilitatea asigurării unor condiţii de lucru ireproşabile pentru membrii comisiei de verificare;
- uzura prematură a registrului inventar.

2) *Confruntarea directă cu ajutorul fişei de control sau a fişei cărţii* este o altă metodă de verificare în care se pot folosi atâtea persoane câte rafturi sunt. Fiecare persoană ia un raft şi întocmeşte o fişă de catalog cu principalele date: număr de inventar scris în partea dreaptă sus cu culoare roşie, cota, autor, titlu, an de apariţie, preţul. Se introduce fişa în carte, iar bibliotecarul – gestionar al colecţiei controlează dacă este bine întocmită, bifează numărul inventar pe carte, scoate fişa din carte şi o aşează în ordinea numerelor de inventar. Mai departe, biblioteca se poate deschide, el verificând la masă fişele cu Registrul inventar. Avantajele acestei metode sunt:

- protejarea integrităţii fizice a registrului inventar;
- asigurarea corectitudinii, eliminarea confuziilor şi a înregistrărilor eronate.

Metoda are dezavantajul unui consum mare de timp.

3*) Metoda de verificare conform catalogului topografic* este cea mai folosită în bibliotecile mari, datorită faptului că are multe avantaje:

- consum redus de timp;
- protejarea integrităţii fizice a registrului inventar;
- asigurarea corectitudinii, eliminarea confuziilor.

Metoda este folosită pentru verificarea colecţiilor uzuale, cât şi a colecţiilor de bază în bibliotecile sau secţiile unde se foloseşte cotarea pe formate. Fişele catalogului topografic la colecţiile de bază se ordonează în cadrul unui format după cotă, în ordinea intrării în gestiunea bibliotecii. La verificările gestionare se pot folosi mai multe echipe de verificare pentru fiecare format în parte. Verificarea se face prin confruntarea cărţii de la raft cu fişa catalogului topografic, ordonată aritmetic. Această metodă s-a folosit şi la Biblioteca Judeţeană Mureş la verificarea colecţiei de la Sala de lectură.

4) Inventarierea electronică este o metodă de inventariere mai nouă, care se face folosind tehnologia codurilor de bare sau a benzilor magnetice.

Pentru aceasta este necesară aplicarea de etichete cu coduri de bare pe toate documentele de bibliotecă. Se trece cu cititoarele de coduri de bare peste barcodurile/etichetele magnetice ale cărţilor aflate la raft. Soft-urile utilizate în biblioteci (Qulto, Tin-Read, e-Bibliophil, Alephino etc.) deţin module speciale pentru inventariere, cititoarele de bare fiind conectate la

softul de inventariere utilizat. Pentru aceasta este obligatoriu ca tot fondul de documente şi registrul de inventar să fie introdus în baza de date utilizată. Avantajele inventarierii electronice sunt:

- reducerea timpilor alocaţi inventarierii şi a costurilor;
- creşterea eficienţei inventarierii;
- diminuarea erorilor umane.

II (3). Reflectarea rezultatelor verificării

Indiferent de metoda folosită, după terminarea operaţiunilor de verificare gestionară comisia de inventariere întocmeşte un proces verbal care trebuie să conţină în mod obligatoriu urmatoarele:

a) Data întocmirii;
b) Componenţa comisiei (nume şi prenume);
c) Numărul şi data deciziei de numire a comisiei;
d) Gestiunea inventariată;
e) Perioada şi metoda de verificare folosită;
f) Menţionarea documentelor utilizate în această acţiune (RMF, Registru inventar, fişe topografice etc.);
g) Constatările comisiei şi propunerile acesteia

Legea bibliotecilor 334/2002 republicată şi reactualizată prevede la:

ART. 40 (5) Bibliotecarii nu sunt obligaţi să constituie garanţii gestionare, dar ei răspund material pentru lipsurile din inventar care depăşesc procentul de pierdere naturală stabilit potrivit legii.

(6) Documentele, bunuri culturale comune, găsite lipsă din inventar, se recuperează fizic, prin înlocuirea cu documente identice, sau valoric, prin achitarea valorii de inventar a documentelor, actualizată cu aplicarea coeficientului de inflaţie la zi, la care se adaugă o sumă echivalentă cu de 1 - 5 ori faţă de preţul astfel calculat.

ART. 51 (1) Personalul din bibliotecile de drept public, care are în responsabilitate colecţii cu acces liber şi/sau destinate împrumutului la domiciliu, beneficiază de un coeficient anual de 0,3% scădere din totalul fondului inventariat, reprezentând pierdere naturală datorată unor cauze

care nu puteau fi înlăturate ori în alte asemenea cazuri în care pagubele au fost provocate din riscul minimal normal al serviciului.

Comisia va consemna în procesul verbal toate aspectele întâlnite în cursul verificării gestionare: documente lipsă, neînregistrate ori înregistrate greşit, întocmirea defectuoasă a evidenţelor sau lipsa instrumentelor de evidenţă (RMF).

Stabilirea rezultatelor inventarierii se face având la bază prevederile Legii contabilităţii 82/1991 şi se realizează prin punerea de acord a situaţiei scriptice cu situaţia faptică.

Încheierea matematică a inventarierii înseamnă numărarea poziţiilor existente bifate în Registrul inventar şi adunarea valorilor fiecărei poziţii pentru obţinerea datelor finale. Aceste 2 date trebuie să coincidă cu numărul de volume şi valoarea de RMF.

Valoare carte existentă + valoare cărţi lipsă = Valoare fond din RMF

Număr carte existent + număr cărţi pierdute = Număr cărţi din RMF.

III. Studiu de caz - Verificarea gestionară a colecţiei Secţiei de Împrumut Carte pentru Adulţi

Verificarea gestionară a colecţiei fondului de publicaţii a Secţiei de Împrumut Carte pentru Adulţi a Bibliotecii Judeţene Mureş s-a făcut la solicitarea bibliotecarilor de la Secţia Literatură, deoarece evidenţele secţiei erau neclare, termenul de efectuare a verificărilor periodice a fost depăşit cu mulţi ani şi toţi bibliotecarii secţiei la angajare au fost integraţi în gestiune fără a exista inventar de predare/primire.

La verificarea gestionară a fondului de carte am folosit metoda catalogului topografic.

- Prima operaţie a fost împărţirea fişelor catalogului topografic pe secţii: Secţia Ştiinţe Socio – Umane şi Secţia Literatură;
- Ordonarea fişelor topografice după CZU;
- La secţia Literatură, fondul de publicaţii fiind în mai multe locaţii, am folosit ca metodologie de lucru culori diferite pentru a marca existentul de publicaţii (negru – cărţi în depozitele de la subsol, verde - cărţi în depozitul de la parterul clădirii şi cărţile puse în aşteptare pentru a fi recondiţionate de

serviciul Legătorie, roşu – cărţile aflate în circulaţie, la raft şi fişa cititorului - pentru cărţile împrumutate).

Conştienţi fiind că verificarea unui număr atât de mare de publicaţii ia foarte mult timp şi pentru a nu întrerupe activitatea cu publicul am început operaţia de verificare gestionară în depozite în orele de suprapunere a schimbului de serviciu.

În cadrul verificării propriu-zise am format echipe de 2 persoane, au fost confruntate cărţile de la raft luate pe rând carte cu carte, s-a deschis la pagina de titlu şi s-a confruntat cu elementele înscrise pe fişa topografică - număr de inventar, autor, titlu, preţ. Dacă datele de pe fişa topografică au coincis cu cele de pe pagina de titlu a cărţii verificate pe fişă am aplicat un semn convenţional, valabil pentru întreaga acţiune de verificare, din anul respectiv. Noi am aplicat ştampila cu cifrele anului în care s-a făcut verificarea **20xx**. Aceeaşi ştampilă s-a aplicat şi pe verso-ul paginii de titlu. Dacă datele de pe carte nu se regăsesc în fişele catalogului topografic am întocmit o fişă „duplicat."

După confruntarea existentului la raft cu fişele topografice s-a trecut la verificarea cărţilor împrumutate. Din „Fişa cititorului" s-a luat fişa cărţilor împrumutate şi s-a confruntat cu fişa topografică. Dacă toate datele din fişa topografică au fost identice cu fişa cărţii am aplicat ştampila **20xx** pe ambele fişe. Fişele topografice pe care s-a aplicat semnul (**20xx**) s-au pus într-o altă cutie, iar fişele rămase în cutia catalogului topografic reprezintă cărţile negăsite la raft (lipsă).

După încheierea confruntării tuturor publicaţiilor existente la raft şi pe fişa cititorului cu fişa catalogului topografic s-a trecut la ordonarea fişelor topografice după numărul de inventar. În cazul existenţei a două fişe cu acelaşi număr de inventar – una fiind „duplicat" - am păstrat doar fişa originală. În această fază de lucru am fost ajutaţi şi de voluntari.

Urmează o nouă etapă şi anume: confruntarea fişelor topografice cu registru inventar, operaţie pe care am efectuat-o doar bibliotecarii de la secţii în orele de suprapunere a schimbului de serviciu. Această etapă ne-a luat foarte mult timp.

În registrul de inventar, la rubrica „*Însemnări la verificarea fondului*" s-a aplicat semnul secţiei **I** pentru Secţia Literatură şi **II** pentru secţia Socio – Umane în căsuţa din dreptul fiecărui număr de inventar existent în momentul verificării. Pe coloana din capul de tabel s-a trecut anul în care s-a făcut verificarea fondului **20xx.** Dacă datele de pe fişa topografică nu corespund cu cele din registrul de inventar de la publicaţia cu acelaşi număr de inventar, cartea respectivă s-a pus separat, urmând ca situaţia ei să se clarifice la sfârşitul verificării.

Concomitent cu această operaţie am întocmit electronic în programul Excel un centralizator cu existentul de publicaţii conform registrului de inventar cu rubricile – nr. de inventar, preţ - cotă.

Poziţiile din Registru inventar rămase nebifate şi numărul fişelor topografice rămase în cutiile catalogului topografic trebuie să fie identice şi reprezintă lipsa constatată la încheierea acţiunii de verificare gestionară.

Publicaţiile găsite lipsă la inventariere, adică figurează în registrele inventar, dar nu le-am găsit în raft, şi a căror fişă topografică nu a fost ştampilată, au fost trecute în borderou în ordinea crescătoare a numerelor de inventar.

Borderoul cuprinde datele obişnuite: nr. crt., nr. inventar, autor – titlu, an de achiziţie, cota, preţul, limba publicaţiei, observaţii. Fiecare filă de borderou are preţul publicaţiilor totalizat.

Cu ocazia verificării (inventarierii), au fost puse deoparte publicaţiile uzate moral şi fizic. După încheierea verificării, acestea s-au trecut pe borderouri separate, fiind propuse pentru casare, iar după aprobarea casării se vor scoate din evidenţele secţiei.

Cu ocazia verificării am clarificat şi situaţia cărţilor nerestituite de cititori de la ultima verificare gestionară până în prezent. Acestea au fost puse pe un borderou şi propuse pentru scoaterea din evidenţă pentru că, deşi s-au făcut demersurile necesare recuperării, nu mai sunt şanse de a fi recuperate.

În urma verificării gestionare s-a stabilit cantitatea şi valoarea exactă a fondului de documente; atât pentru a avea un control al acestora şi pentru a putea răspunde în orice moment oricărei întrebări legate de intrările şi

ieşirile de documente în colecţiile secţiei, am conceput un document intern pe care l-am denumit RMF Literatură, cu o rubricatură redusă faţă de RMF-ul bibliotecii.

După terminarea operaţiunilor de verificare gestionară s-a întocmit un proces verbal în care pe lângă datele obligatorii prezentate la punctul II (3) s-a menţionat:

- Numărul şi valoarea publicaţiilor existente;
- Numărul şi valoarea publicaţiilor lipsă şi lista acestora;
- Numărul şi valoarea publicaţiilor neînregistrate sau înregistrate eronat şi lista acestora;
- Numărul şi valoarea publicaţiilor împrumutate la cititori (şi lista acestora) pentru care există documente justificative.

Ţin să menţionez că pe toată durata desfăşurării verificării gestionare s-a asigurat serviciul de restituire a publicaţiilor împrumutate şi obţinerea de către cititori a permisului de bibliotecă. Verificarea propriu-zisă s-a făcut cu responsabilitate şi operativitate, terminându-se înainte de termenul stabilit, deşi nu au participat decât bibliotecarii secţiilor, nu şi ceilalţi membri ai comisiei de inventariere.

Bibliografie selectivă

❖ *** ***Biblioteconomie*** - *Manual*, Bucureşti, ABBPR, 1994;

❖ *** ***Evidenţa de bibliotecă a diferitelor tipuri de documente: norme metodologice***, Bucureşti, Biblioteca Centrală Universitară, 1992;

❖ *** ***Legea bibliotecilor*** nr. 334/2002, republicată şi reactualizată;

❖ *** ***Legea gestiunii*** nr. 22/1969;

❖ *** ***Ordinul Ministrului Culturii nr. 2062/2000*** pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidenţa, gestionarea şi inventarierea documentelor specifice bibliotecilor publice;

❖ *** ***Ordinul Ministrului Finanţelor Publice nr. 2861/2009***. Anexa 1. *Norme privind organizarea şi efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor datoriilor şi capitalurilor proprii*;

❖ Buluţă, Gh., ***Vademecum legislativ pentru biblioteci***, Târgovişte, Editura Bibliotheca, 2004;

❖ Ciorcan, M., ***Organizarea colecţiilor de bibliotecă***, Cluj, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2001;

❖ Epuran, M., ***Bazele contabilităţii***, Timişoara, Editura de Vest, 1997;

❖ Horvat, S., ***Introducere în biblioteconomie***, Bucureşti, Editura Grafoart, 1996;

❖ Richter, B., ***Ghid de biblioteconomie***, Bucureşti, Editura Grafoart, 1995;

❖ Simionescu, D., ***Biblioteconomie***, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1979.

CARTE VECHE

Din istoria tiparului parizian din epoca Renaşterii: familia Du Pré (I)

Dr. ELENA DAMIAN
Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir", Bucureşti
Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Résumé

De l'histoire de l'imprimerie parisienne à l'époque de la Renaissance: la famille Du Pré (I)

Le fondateur de la famille Du Pré, Jean Du Pré, typographe et libraire, a joué un rôle important dans l'histoire de l'imprimerie parisienne de la fin du XV-ème siècle et dans l'évolution du nouvel art. Les beaux ouvrages illustrés, religieux ou laïques, qui ont été réalisés par lui ont des gravures en bois, ensuite, c'est lui qui a introduit la gravure en métal. Il a été l'initiateur des ***Livres d'heures****. De même il a été bien doué pour le commerce avec le livre et ses affaires ainsi que ses collaborations se sont étendues dans toute la France. Avec Jean Du Pré apparaît un nouveau type de libraire dont les entreprises couvrent un grand territoire du pays et qui fournit le matériel aux imprimeurs d'autres villes. Pour ses réalisations il mérite pleinement une place d'honneur dans l'histoire de l'imprimerie française de Paris à l'époque de la première Renaissance.*

Mots-clés*: Jean Du Pré, histoire, imprimerie française, Paris, Renaissance*

Cartea tipărită, „acest ferment", în opinia lui Lucien Febvre, a produs transformări profunde în cultura europeană. Tiparul a asigurat progresul şi triumful umanismului, a creat o lume nouă, cu o mentalitate nouă. Autori, editori, comentatori, traducători, prefaţatori, corectori, tipografi, librari, negustori de hârtie, de pergament sau piele, miniaturişti sau legători de cărţi au constituit destul de repede o lume aparte, care avea un spirit nou,

deschis, modern, progresist. Am putea spune că „*oamenii au creat cărţile, iar cărţile, la rândul lor, au modelat oamenii*”[1] de tip nou.

Încă de la începutul secolului al XVI-lea, care a fost denumit „*secolul Renaşterii*,”[2] şi în Franţa ia naştere un curent de aspiraţii noi. Renaşterea a fost o epocă de efervescenţă şi de avânt creator care a elaborat o nouă concepţie despre om, despre viaţă şi univers. Renaşterea s-a produs nu doar în gândire, ci şi în creaţie. Marile descoperiri geografice şi ştiinţifice au condus la o revoluţie a ideilor, iar tiparul a înlesnit răspândirea lor. Tiparul va avea, aşadar, un rol decisiv în procesul de înnoire generală pe care l-a reprezentat Renaşterea şi, în acelaşi timp, în dezvoltarea şi fixarea limbilor naţionale. Cartea devine forţa motrice a evoluţiei culturale şi ştiinţifice.

După inventarea artei tiparului de către Johannes Gutenberg şi instalarea primelor tipografii în oraşele germane, această artă s-a răspândit destul de repede şi în celelalte ţări europene. Din artă, treptat, cartea devine o marfă din ce în ce mai căutată.

În Franţa, în jurul anului 1500, funcţionau tipografii în vreo 40 de oraşe, procesul accelerându-se în special între anii 1480 şi 1500, dar în adevăratul sens al cuvântului au existat 3 centre tipografice mari: Paris (1470, Ulrich Gering, Michael Freiburger şi Martin Krantz), Lyon (1473,

---

[1] Lucien Febvre et Henri-Jean Martin, ***L'apparition du livre,*** Paris, Editions Albin Michel, 1971, p. 7.

[2] Pentru Franţa, Renaşterea corespunde, în mare, secolului al XVI-lea, aşa cum o afirmă o bună parte a cercetătorilor din domeniu. Autorii lucrării ***Littérature française. La Renaissance*** propun perioada 1480-1624, care corespunde mai bine din punctul lor de vedere Renaşterii. Vezi: Yves Giraud, Marc-René Yung, ***Littérature française. La Renaissance. Vol. I, 1480-1548***, Paris, B. Arthaud, 1972; Enea Balmas, ***Littérature française. La Renaissance. Vol. II, 1548-1570***, Paris, B. Arthaud, 1974; Jaques Morel, ***Littérature française. La Renaissance. Vol. III, 1570-1624***, Paris, B. Arthaud, 1973. Prima Renaştere sau cea timpurie (1480-1548), Renaşterea propriu-zisă şi Reforma (1548-1570) şi criza intelectuală (1570-1624) sunt cele trei mari perioade propuse de aceşti autori. Pentru prezenta lucrare, ne vom apleca asupra celei dintâi perioade, Renaşterea timpurie.

Guillaume Leroy) şi Rouen (1485, Guillaume Le Tailleur). Tipografiile nu au rezistat în toate oraşele unde au fost instalate; ele s-au dezvoltat cel mai bine în centrele universitare sau comerciale unde nevoia de cărţi era mai mare.

Numeroşi specialişti au fost preocupaţi de istoria cărţii şi a tiparului francez, iar opiniile lor şi datele oferite sunt adesea diferite. Începuturile tipografiei franceze, respectiv ale celei pariziene sau lioneze ne-au atras şi nouă atenţia, în consecinţă le-am dedicat câteva studii publicate deja în volume de specialitate.[3] De această dată, ne-au reţinut atenţia alţi reprezentanţi ai tipografiei pariziene din epoca Renaşterii. La Paris, în secolul al XVI-lea, aproximativ 1.000 de persoane lucrau în meseriile legate de carte, iar la Lyon, între 500 şi 600. Printre cei care au activat la Paris, se numără şi reprezentanţii familiei Du Pré.[4] Familia Du Pré nu era de origine pariziană, ci se pare că îşi avea rădăcinile în comitatul Artois din provincia Flandra. În anul 1541, un fiu, Simon, care era agricultor, şi o soră locuiau în Artois. Sosiţi la Paris, cei din familia Du Pré şi-au dobândit dreptul la cetăţenie, datorită serviciilor pe care le-au adus oraşului.

Întemeietorul familiei, Jean Du Pré (Johannes de Prato),[5] tipograf şi librar, a avut un rol însemnat în istoria tiparului parizian de la sfârşitul

---

[3] Elena Damian, ***Tipografi lionezi din secolul al XVI-lea în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene***, în ***Libraria***. Anuar I, Tîrgu Mureş, 2002, p. 156-181; ***Idem, Mărturii ale începuturilor tipografiei pariziene în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene*** (I), 1501-1530, în ***Libraria***. Anuar V, Tîrgu Mureş, 2006, p. 116-134/ despre Jean Petit I-er; ***Idem, Mărturii ale începuturilor tipografiei pariziene în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene*** (II), 1501-1530, în ***Libraria***. Anuar VI, Tîrgu Mureş, 2007, p. 229-246/ despre Josse Bade. Despre alţi tipografi francezi, precum cei din familia Stephanus sau despre Sebastian Gryphe, Jean de Tournes, Guillaume Rouille, Antoine Vincent sau Christophe Plantin, vezi lucrările publicate în volumele revistei ***Biblioteca şi cercetarea***, Cluj-Napoca, numerele XIII, XIV, XVII, XIX, XX, XXII, XXIII, XXIV, XXVI-XXVIII.

[4] În diferite surse bibliografice cercetate, numele apare ortografiat şi du Pré sau Dupré.

[5] În unele surse bibliografice: Jean I Du Pré.

secolului al XV-lea şi în evoluţia noii arte. Inventarea tiparului cu litere mobile la mijlocul secolului al XV-lea, dar şi folosirea gravurii pentru ilustrarea cărţilor, au făcut ca munca plină de migală a miniaturiştilor să fie concurată şi treptat înlocuită de editorii plini de iniţiativă care şi-au dat repede seama de rentabilitatea comerţului de carte. Gravura ia locul miniaturii. Principala tehnică în ilustrarea cărţilor începând cu sfârşitul secolului al XV-lea şi până la mijlocul secolului următor era gravura în relief, pe lemn (xilogravura) sau pe metal. În anul 1481,[6] tipograful Jean Du Pré şi-a început activitatea în atelierul numit „*Două lebede*," imprimând două cărţi liturgice ilustrate, cu gravuri în lemn: ***Missale Parisiensis*** (22 septembrie 1481) şi ***Missale Virodunense*** (28 noiembrie 1481). La începutul acesteia din urmă, apar pentru prima dată, se pare, elementele unei pagini de titlu.[7] De asemenea, „*în această carte figurează pentru prima oară borduri formate din ornamente în formă de frunze, cu animale şi personaje groteşti luate direct din manuscrise: chiar de la început, un stil original de ilustrare, mai suplu decât stilul gravurilor germane din aceeaşi epocă, se dezvoltă deci la Paris, iar influenţa lui se va simţi la Rouen şi în Anglia.*"[8] Lui i se datorează „*prima carte în limba franceză cu viniete care a ieşit dintr-un atelier parizian. El a fost cel care a introdus în cărţile de ore şi gravura în metal, procedeu care a asigurat ilustraţiilor o mai mare longevitate şi o fineţe în desen.*"[9] La sfârşitul secolului al XV-lea, Parisul a fost centrul de necontestat al industriei cărţilor de ore,[10] bogat ilustrate. Într-o epocă în care lectura era puţin practicată, cărţile de ore s-au bucurat de un mare succes şi au fost vândute în numeroase exemplare. „*Nu exista familie înstărită care să nu aibă o carte de acest gen. Ediţiile s-au succedat la intervale apropiate şi tipografii parizieni, care*

---

[6] Înainte de acest an, nu se cunosc date despre Jean Du Pré.

[7] Albert Flocon, ***Universul cărţilor. Studiu istoric de la origini pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 151.

[8] Lucien Febvre et Henri-Jean Martin, ***op. cit.***, p. 137.

[9] Rodica Maiorescu, ***„Les Livres d'Heures" în colecţia Bibliotecii Naţionale***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, XVI, Cluj-Napoca, 1992, p. 47.

[10] Cărţile de ore sunt „*culegeri de rugăciuni şi cântări pentru diferite slujbe religioase ale cultului catolic, săvârşite la anumite ore din zi.*" Rodica Maiorescu, ***op. cit.***, p. 52.

excelau în producerea lor, aprovizionau cea mai mare parte a diocezelor din nordul Franței, chiar și mai multe orașe și mănăstiri din Anglia și Germania. Concurența și cererile publicului impuneau ca ei să facă eforturi pentru a înfrumuseța aceste publicații, cu toate resursele artei lor."[11]

Cartea de ore cea mai veche de la Paris, care este cunoscută, a fost realizată de celebrul editor Antoine Vérard,[12] însă Jean Du Pré „*a fost* [fără îndoială] *inițiatorul acestui nou gen de cărți.*"[13] A fost foarte priceput în comerțul de carte, a colaborat cu numeroşi tipografi, iar afacerea lui s-a întins în întreaga Franță. A tipărit la Chartres, în 1482-1483 (o carte de rugăciuni și un breviar; finanțarea a fost asigurată de un canonic din eparhia locală), la Limoges, în 1483 (***Le Missel***), la Tours, în 1485, la Abbeville, în 1486, în colaborare cu Pierre Gérard (***La cité de Dieu***, de Sfântul Augustin, lucrare tradusă în franceză de Raoul de Presle, cu ilustrații deosebite); în colofon, J. Du Pré şi P. Gérard se prezintă drept „*marchands libraires.*"[14] Tot în anul 1486, Jean Du Pré a tipărit la Paris *Heures*, pentru Antoine Vérard, dar a imprimat câteva ediții și în contul lui, în 1488/ 1489 şi 1490 (***Heures à l'usage de Rome***). În 1486 (o altă ediție va apărea în 1494) a ieşit de sub presele sale lucrarea ***Vie des saints Pères hermites***; în 1493, a apărut ***Les Vigiles du roy Charles VII***, de Martial d'Auvergne, iar în 1494, ***Vie des saints Pères***.[15]

---

[11] Robert Brun, ***Le livre français illustré de la Renaissance***, Paris, Editions A. J. Picard, 1969, p. 13-14.

[12] Antoine Vérard a fost un caligraf şi un miniaturist experimentat. El a dominat istoria cărții pariziene ilustrate, fiind primul veritabil editor parizian al cărților de lux. A finanțat munca tipografilor și a gravorilor și a avut primul atelier propriu de înluminare. Între anii 1485 şi 1510, a publicat 280 de ediții în limba franceză, în cea mai mare parte cărți de rugăciune, somptuos decorate.

[13] Albert Flocon, ***op. cit.***, p. 189.

[14] Frédéric Barbier, ***L'Europe de Gutenberg. Le livre et l'invention de la modernité occidentale (XIIIe-XVIe siècle)***, Paris, Editions Belin, 2006, p. 181.

[15] Albert Labarre, ***Les incunables: la présentation du livre***, în ***Histoire de l'édition française. Vol. I, Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu***

Jean Du Pré nu s-a limitat doar la cărţile liturgice; a tipărit şi texte profane ilustrate, precum ***Cas de nobles hommes et femmes infortunez***, în traducerea lui Laurent de Premierfait, după Boccaccio, în 1483/1484; ***Triomphe des neufs preux***, în 1486 şi 1487 (la Abbeville, în colaborare cu Pierre Gérard; fiecare viteaz îşi avea portretul gravat); ***Le Roman des Chevaliers de la Table ronde***, în 1488; ***La Légende dorée***, în 1489 şi 1494; ***Le Chevalier délibéré***, de Olivier de La Marche, în 1488 (pentru A. Vérard); ***L'Arbre des batailles***, de Honoré Bonet, în 1493 (tot pentru Vérard).[16]

Jean Du Pré s-a bucurat de mare succes şi i se atribuie, printre altele, şi colaborarea cu Jean Le Bourgeois pentru tipărirea lucrării ***Lancelor du Lac***, în 1488, la Rouen. De asemenea, se pare că a avut legături şi cu Jean Dupré de la Lyon, în 1487.[17] Influenţa lui Jean Du Pré a fost deosebită mai ales în nordul Franţei, iar numeroşi tipografi care l-au admirat (de exemplu, Jean Le Bourgeois, la Rouen, Etienne Larcher, la Nantes sau Mathieu Lutheron, la Tours) i-au folosit ilustraţiile în cărţile lor.[18]

Scrierea cea mai des folosită în incunabulele franceze a fost cea gotică, scriere care era, de fapt, cea uzuală, a manuscriselor de la sfârşitul Evului Mediu. Tipografii din acea perioadă erau obişnuiţi cu manuscrisele, deoarece mulţi dintre ei fuseseră înainte copişti, caligrafi, miniaturişti sau librari. Treptat, caracterele gotice au fost înlocuite cu cele romane, în special în textele clasice şi umaniste. Primii care au folosit caracterele romane au fost umaniştii italieni. Chiar dacă scrierea gotică a fost predominantă în tiparul din secolul al XV-lea, în Franţa caracterele romane şi-au croit şi ele drum destul de repede, în incunabule, mărturie fiind şi numeroasele tipărituri

du XVIIe siècle, sous la direction Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/ Promodis, 1989, p. 250-251.

[16] ***Ibidem***.

[17] Jean-Marie Dureau, ***Les premiers ateliers français***, în ***Histoire de l'édition française***, p. 193.

[18] Albert Labarre, ***op. cit.***, p. 254.

pariziene, printre care şi cele ale lui Jean Du Pré, redactate în latină sau în franceză.

Primul reprezentant al familiei Du Pré, Jean, a avut un rol important pentru începuturile tipografiei pariziene din epoca Renaşterii timpurii. El s-a remarcat prin imprimarea unor cărţi liturgice şi, mai ales, cărţi de rugăciune, ilustrate cu gravuri în lemn, apoi, a introdus în cărţile de ore şi gravura în metal. A fost iniţiatorul acestui gen nou de cărţi. Textele profane ilustrate s-au numărat şi ele printre realizările sale, fiind o mărturie a unui spirit deschis spre nou. Considerăm că Jean Du Pré merită din plin locul pe care îl ocupă în istoria tiparului parizian, iar punerea lui în valoare cu această ocazie ni s-a părut necesară.

Bibliografie suplimentară

❖ Charon-Parent, Annie, ***Le monde de l'imprimerie humaniste: Paris***, în ***Histoire de l'édition française. Vol. I, Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle***, sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/ Promodis, 1989, p. 280-302 ;

❖ Connat, Madeleine, ***Galliot Dupré et sa famille. Documents inédits***, în ***Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance***, Tome IV (1944), p. 427;

❖ Coq, Dominique, ***Les incunables: textes anciens, texts nouveaux***, în ***Histoire de l'édition française, op. cit.,*** p. 203-227;

❖ Crişan, Sorin, ***Arta, fizionomia şi circulaţia cărţii în Transilvania secolelor XV-XVI (cu o scurtă introducere în tiparul european)***, Cluj-Napoca, Editura Avalon, 2014, p. 47-49;

❖ Labarre, Albert, ***Istoria cărţii***, Iaşi, Insitutul European, 2001, p. 64-79;

❖ Martin, Henri Jean, ***Le livre humaniste***, în ***Histoire de l'édition française, op. cit.***, p. 271-273.

Cărţi româneşti vechi în colecţia bibliotecii documentare „Bethlen Gábor" din Aiud

GORDÁN EDINA
Biblioteca Documentară „Bethlen Gábor" Aiud
Dr. FLORIN BOGDAN
Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia

Abstract
Old Romanian Books in the Collection of the Reference Library „Bethlen Gábor" from Aiud

One of the most important reference libraries of Transylvania and Romania is that developed next to the „Bethlen Gábor" College from Aiud, a college that bears the name of the prince of Transylvania whose name is connected to its set up in Alba Iulia, in the first half of the XVIIth century. Moving this educational institution from Alba Iulia to Aiud also meant the beginning of a new phase of activity, phase tightly connected also to the development of the reference library. Currently, the library from Aiud is one of the most valuable and important, its collection comprising incunabula, valuable manuscripts, but also XVIth-XIXth century printings.

A distinct category of old books is that of Romanian book, usually printed with Cyrillic letters, but also with Latin letters or in Latin or German language. The 12 copies of old Romanian book kept in Aiud, date to XVIIIth century and beginning of the XIXth century, being the works of some personalities of Romanian culture: Dimitrie Cantemir, Samuil Micu or Ioan Molnar Piuariu.

Keywords: *old Romanian book, XVIIIth-XIXth centuries, Reference Library „Bethlen Gábor", Aiud, ex-libris*

Peisajul bibliotecilor transilvănene din secolele XVIII-XIX este dominat de prezenţa unor astfel de lăcaşuri de cultură create din iniţiative private, ale membrilor celor mai importante familii nobiliare: Teleki, von Brukenthal sau Batthyány, ca să amintim doar câteva exemple. Pe lângă

aceste biblioteci au existat şi altele, de mai mici dimensiuni, aparţinând cultelor religioase, dar şi pe lângă instituţiile de învăţământ. Un astfel de caz este cel al bibliotecii aflată, iniţial, în uzul elevilor de la Colegiul „Bethlen Gábor" din Aiud. Numărul volumelor aflate în biblioteca aiudeană a crescut de-a lungul timpului, domeniile acoperite fiind tot mai variate.

În perioada contemporană biblioteca avută în vedere se adresează cercetătorilor din spaţiul românesc şi nu numai. Printre exemplarele de carte veche păstrate în bibliotecă, alături de incunabule, tipărituri din secolele XVI-XVII sau manuscrise, în limba latină, maghiară, germană etc. se regăsesc şi cărţi în limba română.

În stadiul actual al cercetării au fost identificate un număr de 18 tipărituri româneşti vechi şi alte 14 tipărituri româneşti moderne. Inevitabil, atenţia noastră s-a îndreptat spre cele 18 titluri care aparţin perioadei vechi a tiparului românesc (1508-1830). Dintre acestea, un număr de 12 exemplare sunt cărţi propriu-zise, iar alte 6 sunt foi volante care conţin diverse decrete şi reglementări legale care privesc Transilvania, fiind tipărite la Blaj şi Sibiu în perioada finalului secolului al XVIII-lea.

Cele 12 volume de carte românească veche acoperă intervalul 1720-1825, ele fiind tipărite în centre precum: Leipzig, Hamburg, Frankfurt, Viena, Buda, Sibiu, Blaj, Bucureşti sau Cluj. O privire succintă arată că volumele pe care urmează să le prezentăm îşi merită locul în biblioteca aiudeană, în marea lor majoritate aceste tipărituri reprezintă lucrări cu un pronunţat caracter ştiinţific, lucrări care erau căutate nu doar în spaţiul românesc, ci şi în întreaga Europă în momentul apariţiei lor. Ele sunt tipărite în limba germană, latină şi română (aceasta din urmă cu alfabet chirilic, dar şi cu alfabet latin).

Cel mai vechi titlu păstrat este un exemplar al ***Octoihului*** apărut la Bucureşti în anul 1720.[1] Cartea a apărut, în tipografia care funcţiona pe

[1] Cota: 573. Ioan Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simonescu, ***Bibliografia Românească Veche (1508-1830)***, vol. I-IV, Bucureşti, Atelierele Grafice „Socec & Co.", 1903-1944 (în continuare ***BRV***), vol. II, nr. 179, p. 2-4; Dan Râpă-Buicliu

lângă Mănăstirea Tuturor Sfinţilor din Bucureşti, sub patronajul mitropolitului Daniil şi a domnului Ioan Mavrocordat.[2] Tipărirea a fost începută de către Dionisie Floru - decedat între timp - şi finalizată de Savva.[3] Exemplarul este incomplet, se păstrează p. 83-86, 89-286, 291-464 din prima numerotare şi p. 1-147 din cea de-a doua numerotare, lipsind cele [4] f. de la început, p. 1-83 din prima numerotare şi p. 148-159 din a doua numerotare; volumul beneficiază de o legătură modernă, din carton, colţurile coperţilor şi cotorul fiind din piele. Pe paginile cărţii se păstrează câteva note manuscrise relevante atât pentru circulaţia volumului, cât şi ca informaţie privitoare la evenimente din viaţa celor care s-au aflat în posesia acestuia de-a lungul vremii. Astfel, la p. 168-182 este următorul text: „*Să se ştie de acest Oftoic cându adus-o la mine* […] din […] *Madefalău* [Siculeni, jud. Harghita] *de la Popa On în cinci zile a lui ghen*[u]*arie la anul de la H*[risto]*s 1781*." P. 464 - p. 11 (numerotarea a II-a): „*Scris-am să ştiu de când au făcutu* […] *Vorişca* [?] *pre fiica sa Rebeca în luna lui noemvr*[i]*e 12 zile anul de la H*[risto]*s 1784. Scris-am să ştiu de când au răposatu maica noastră Safta în luna lui octomvrie 25 de zile anul de la H*[risto]*s 1784."* P. 105: „*1758*". P. 107-120: „*Scris-am să ştiu de când au răposatu jupânul Terek Lazlou din Şopteri* [jud. Bistriţa-Năsăud?] *tatăl jupânesi*[i] *Vârvari şi* […] *a jupânesi*[i] *Anuşcă surori şi a coconului dumisale Iancu în sâmbăta lui Lazăr în anul de la H*[risto]*s 1784*." Cartea a ajuns în colecţia bibliotecii în urma donaţiei făcută de Ercsey János din Mădăraş (judeţul Mureş), în anul 1954.

Următorul titlu din punct de vedere cronologic este ediţia a II-a a lucrării lui Nicolae Mavrocordat - ***Despre datorii***, apărută la Leipzig în anul

Bibliografia românească veche. Additamenta, Galaţi, Editura Alma, 2000, p. 229.

[2] Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), ***Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărţilor româneşti (1508-1830)***, Sibiu, Editura Astra Museum, 2013, p. 89.

[3] ***Ibidem***, p. 110.

1722.[4] Textul este tipărit în greacă şi latină, traducerea aparţinându-i braşoveanului Ştefan Bergler. Cartea a fost tipărită în oficina lui Thomas Fritsch.[5] Exemplarul este aproape complet, lipseşte doar gravura care îl înfăţişează pe autor, domnitorul Nicolae Mavrocordat, şi realizată de Johann Wolfgang - gravorul curţii Prusiei - în anul 1721 la Berlin.[6] Lucrarea se află într-o bună stare de conservare şi beneficiază de o legătură specifică primei jumătăţi a secolului al XVIII-lea: carton îmbrăcat în piele, pe cotor sunt prezente ornamente florale aurite. Pe foaia de titlu se păstrează şi o ştampilă cu textul „*A N. ENYEDI REF. COLEGIUMÉ.*" Este vorba despre prima ştampilă a bibliotecii din Aiud, făcută probabil prin anii 1850. O altă ştampilă păstrată pe foaia de titlu, cu referire la aceeaşi instituţie, este mult mai recentă: „*BETHLEN-FŐISKOLA Könyvtára.*" Volumul a ajuns în colecţia bibliotecii prin donaţia lui Salamon József (1790-1871), preot reformat, profesor, editorul celor 9 volume ***Erdélyi Prédikátori Tár*** (conţine predici, a apărut la Cluj între 1833-1837). Acesta a donat bibliotecii Colegiului din Aiud peste 600 de volume.

Următoarea lucrare este cea a lui Dimitrie Cantemir: ***Geschichte des Osmanischen Reichs***, tipărită la Hamburg în anul 1745.[7] Lucrarea nu mai păstrează planşele finale, ci doar partea de text cu 64 p. + 852 p. Volumul se află într-o bună stare de conservare, cu o legătură din carton îmbrăcat în hârtie. Exemplarul este valoros şi prin prisma fostului posesor: un ex-libris aplicat pe interiorul coperţii 1 atestă faptul că volumul s-a aflat în biblioteca contelui Mikó Imre, guvernator al Transilvaniei în 1849 şi 1860-1861. Mikó Imre a fost un bibliofil transilvănean, important om politic şi istoric, a colecţionat cărţi legate de istoria Ungariei şi a ţărilor învecinate. Deasupra

---

[4] Cota: 1903. ***BRV***, II, nr. 181, p. 19-20; Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 232-233; Andrei Veress, ***Bibliografia română-ungară***, vol. I-II, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931, vol. I, p. 170.

[5] Cunoscut tipograf, editor şi librar din Leipzig; a trăit între anii 1666-1716. Vezi şi Eva Mârza, Florin Bogdan, ***op. cit.,*** p. 113.

[6] ***Ibidem***, p. 296.

[7] Cota: 610. ***BRV***, II, nr. 238, p. 84; Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 249-251; Andrei Veress, ***op. cit.***, I, p. 211-212.

ex-librisului amintit este şi cota Th. Mik. I. 18. Prezenţa lucrării lui Cantemir în biblioteca uneia dintre personalităţile vieţii politice şi culturale a Transilvaniei celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea atestă faptul că lucrarea era de actualitate încă şi se bucura de succes la mai bine de un secol de la momentul apariţiei![8]

Următorul titlu îi aparţine tot lui Dimitrie Cantemir; este vorba despre ediţia apărută în 1771 la Frankfurt şi Leipzig a lucrării ***Beschreibung der Moldau*** *[Descrierea Moldovei]*.[9] Volumul este complet, cuprinzând [2] f. + 341 p. şi o hartă a Moldovei la final. Volumul nu beneficiază de o legătură propriu-zisă, cele două coperţi fiind realizate din hârtie. Ca şi în cazul lucrării anterioare, ce îl are ca autor tot pe Dimitrie Cantemir, şi exemplarul din ***Beschreibung der Moldau*** păstrează ex-librisul contelui Mikó Imre.

O prezenţă interesantă în biblioteca de la Aiud este lucrarea lui Ioan Molnar Piuariu - ***Economia stupilor***, apărută la Viena în 1785.[10] Lucrarea

---

[8] Sunt cunoscute patru ediţii ale acestei lucrări: două în limba engleză (Londra, 1734 şi 1756), una în limba franceză (Paris, 1742) şi cea în germană (Hamburg, 1745).

[9] Cota: 1616. ***BRV***, II, nr. 375, p. 196-197; Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 284-285; Andrei Veress, ***op. cit.***, I, p. 269-270. Asupra genezei apariţiei ***Beschreibung der Moldau*** vezi şi Florian Dudaş, ***Ediţia princeps a cărţii lui Dimitrie Cantemir „Descrierea Moldovei". Beschreibung der Moldau, Hamburg, 1769-1770***, Oradea, Editura Lumina, 2013 şi Grigore Ploeşteanu, ***Românii în conştiinţa Europei***, vol. II: ***Receptarea operei şi a personalităţii lui Dimitrie Cantemir în Europa***, Tîrgu Mureş, Editura Veritas, 2007.

[10] Cota: 2147. ***BRV***, II, nr. 493, p. 307-309; ***BRV***, IV, nr. 493, p. 264; Dan Râpă-Buicliu ***op. cit.***, p. 314; Andrei Veress, ***op. cit.***, II, p. 39; Ioan Chindriş, Niculina Iacob, Eva Mârza, Anca Elisabeta Tatay, Otilia Urs, Bogdan Crăciun, Roxana Moldovan, Ana Maria Roman-Negoi, ***Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identităţi naţionale. Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a cultural identity***, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016 (în continuare ***CRVIH***), p. 870-872.

redactată de medicul ardelean[11] şi considerată a fi una dintre primele lucrări româneşti de economie a apărut în cunoscuta tipografie vieneză a lui Joseph Kurzböck,[12] care desfăşura şi activitate de librar în capitala Imperiului. Exemplarul studiat este complet, conţinând 188 p. şi alte [10] f. şi se află într-o stare de conservare relativ bună. Legătura este realizată din carton îmbrăcat în hârtie marmorată. Pe foaia de titlu a cărţii se păstrează - pe lângă ştampila bibliotecii colegiului Bethlen - şi un ex-libris manuscris: „*Zeyk Danielé*." Persoana în cauză a fost asesorul Tablei regeşti, membru al unei importante familii nobiliare din Transilvania. Zeyk Károly (1810-1885) a fost fiul lui Zeyk Dániel (1745-1796) şi a moştenit biblioteca sa; a fost primcuratorul Colegiului şi în 1852 a donat întreaga sa bibliotecă de la Aiton.[13]

O lucrare deosebit de importantă apărea la Cluj, în anul 1791, ***Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae***,[14] în filiala din localitate a tipografiei sibianului Martin Hochmeister.[15] Exemplarul păstrat în colecţia bibliotecii documentare din Aiud este complet, păstrând cele 59 de pagini. Legătura este una simplă, din carton îmbrăcat în hârtie marmorată, pe cotorul din pânză fiind trecut titlul lucrării încadrat de ornamente aurite. Volumul a circulat în mediul intelectual ardelean, cel mai cunoscut posesor al cărţii a fost contele Mikó Imre, al cărui ex-libris etichetă se păstrează pe

---

[11] Asupra biografiei lui Ioan Molnar Piuariu vezi Mircea Popa, ***Ioan Molnar Piuariu***, Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană, 2016.

[12] Eva Mârza, Florin Bogdan, ***op. cit.***, p. 178.

[13] Turnowsky Sándor, Vita Zsigmond, ***Biblioteca Bethlen din Aiud***, Bucureşti, 1957, p. 12.

[14] Cota: 2501. ***BRV***, II, nr. 548, p. 343-344; Petrik Géza, ***Magyarország bibliográphiája***, III, Budapest, 1891, p. 463; Andrei Veress, ***op. cit.***, II, p. 76-77; CRVIH, p. 615-616. Despre ***Supplex Libellus Valachorum*** vezi şi David Prodan, ***Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării naţiunii române***, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998.

[15] Cunoscut tipograf şi librar sibian, fiul lui Martin Hochmeister (1740-1789), la moartea căruia a preluat afacerea familiei. Vezi Eva Mârza, Florin Bogdan, ***op. cit.***, p. 145-146.

prima copertă.[16] Pe foaia de titlu se regăsesc, de asemenea, iniţialele *S. M.*, probabil aparţinând unui fost proprietar.

Un nou text religios prezent în colecţia avută în vedere îi aparţine lui Samuil Micu, este vorba despre ***Teologie morală*** (partea I şi partea a II-a), tipărită la Blaj în anul 1796.[17] Lucrarea pare să fi avut un tiraj destul de mare, în anul imediat următor tipăririi, 1797, erau menţionate în stocurile tipografiei blăjene un număr de 1297 exemplare.[18] Exemplarul este incomplet, se păstrează [2] f. + 296 p. din prima parte şi [2] f. + 367 p. din partea a II-a; volumul, aflat într-o bună stare de conservare, are o legătură confecţionată din carton îmbrăcat în hârtie marmorată, cotorul şi colţurile coperţilor fiind din piele. Cartea a ajuns în colecţia bibliotecii în anul 1893 prin donaţia văduvei Lőcsey Spielenberg Lajos. Lőcsey Spielenberg Lajos a fost editor, legător de carte în Aiud.

În traducerea lui Samuil Micu apărea, în anul 1799, în tipografia de la Buda lucrarea lui Friedrich Christian Baumeister - ***Logica***.[19] Exemplarul păstrat la Aiud este complet, cuprinzând cele 205 p. şi se află într-o bună stare de conservare, legătura este realizată din carton îmbrăcat în hârtie marmorată. În afara însemnelor de proprietate ale bibliotecii Colegiului

---

[16] ***Supplexul*** a circulat în mediile intelectuale maghiare din Transilvania, fapt dovedit de prezenţa unui alt exemplar aflat la un moment dat în posesia juristului Mike Sándor (1795-1867) ajuns ulterior în biblioteca Gimnaziului Unitarian din Cristuru Secuiesc şi, în final, în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş. Vezi Florin Bogdan, Maria Borzan, Diana Ciugudean, Simona-Loredana Bogdan, ... ***Scris-am eu Protopop Petru Maior*** ..., Sibiu, Editura Astra Museum, 2014, p. 22.

[17] Cota: 3061 Th. ***BRV***, II, nr. 600, p. 385-386; Petrik Géza, ***Magyarország bibliográphiája,*** V, Budapest, 1971, p. 260; Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 340; Eva Mârza, Anton Rus, ***Bibliografia cărţilor blăjene de la începuturile tipografiei până la anul 1948***, Blaj, Editura Buna Vestire, 2004, p. 21; ***CRVIH***, p. 263-265.

[18] Gabriela Mircea, ***Tipografia din Blaj în anii 1747-1830***, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 313.

[19] Cota: 2507. ***BRV***, II, nr. 622, p. 418; Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 344-345; Petrik Géza, ***op. cit.,*** V, p. 49; ***CRVIH***, p. 375.

Bethlen se mai păstrează, pe foaia de titlu, şi o cotă la care se regăsea la un moment dat cartea: Phls. Ib 12. Cartea a fost donată bibliotecii din Aiud de către Teleki Lajos.

La Cluj apărea, în anul 1805, în tipografia Colegiului Reformat din localitate, lucrarea lui Ştefan Crişan (Körösi) ***Ortographia latino-valachica***.[20] Volumul, legat în hârtie, se află într-o bună stare de conservare şi este complet, cuprinzând [1] f. + 10 p. + [1] f. + 37 p. + [1] p. Exemplarul păstrat în Biblioteca Documentară de la Aiud este deosebit de important prin prisma notei manuscrise şi a ex-librisului de pe interiorul primei coperţi. Astfel, se pare că, iniţial, cartea i-a fost dăruită lui György Aranka (1737-1817) - important scriitor şi traducător maghiar din Transilvania la graniţa secolelor XVIII şi XIX - chiar de către autor. Ulterior, înainte de a ajunge în biblioteca de la Aiud, cartea s-a aflat în posesia contelui Mikó Imre, cel care a achiziţionat întreaga bibliotecă a lui Aranka György.

De un foarte mare succes s-au bucurat ediţiile ***Psaltirii*** apărute la Sibiu la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, mai ales cele tipărite de Petru şi Ioan Bart.[21] Un astfel de caz este şi cel al ediţiei sibiene din anul 1817.[22] Lucrarea aflată în colecţiile bibliotecii din Aiud, la fel ca şi restul exemplarelor cunoscute, nu păstrează primele 2 pagini şi se încheie cu pagina 288. Volumul, serios afectat de un atac xilofag, beneficiază de o legătură confecţionată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele, coperţile sunt decorate cu un chenar completat de ornamente florale şi un crucifix în câmpul central al primei coperţi, o compoziţie florală în cazul celei de-a doua. Pe p. 3, prima păstrată, se regăseşte ştampila bibliotecii din Aiud şi o

---

[20] Cota: 8172. ***BRV***, II, nr. 684, p. 462-463; Andrei Veress, ***op. cit.***, II, p. 143-144; Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 360; ***CRVIH***, p. 618-619.

[21] Vezi şi Cornel-Mihai Maria, ***Cartea românească veche în tipografia dinastiei Bart (sfârşitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XIX-lea)***, Sibiu, Editura Armanis, 2018.

[22] Cota: 1285. Daniela Poenaru, **Contribuţii la Bibliografia Românească Veche**, Muzeul Judeţean Dâmboviţa, Târgovişte, 1973, p. 120; ***CRVIH***, p. 786-787.

cotă mai veche aparţinând aceleiaşi instituţii. Pe foile de gardă de la final sunt câteva texte manuscrise, redactate cu alfabet chirilic: „*Această Saltire* [sic!] *au cumpărat cu preţu* [?] […] *sloţi* [sic!]", „*Aceasta Saltire* [sic!] *au cu*[m]*părat jupa*[n] […] *cu 4* [?] *s*[l]*oţi* [?]." Nu se păstrează alte informaţii cu privire la modul în care volumul a ajuns în colecţia de la Aiud.

În tipografia lui Martin Hochmeister de la Sibiu apărea, în anul 1822, o altă lucrare a doctorului Ioan Molnar - ***Wörterbüchlein Deutsch und Wallachisches*** / *Vocabular nemţesc şi românesc.*[23] Este vorba despre o tipăritură - dicţionar - bilingvă, în germană şi română (cu alfabet chirilic şi latin). Volumul este unul complet, cu [2] f. + 184 p. + [44] f., legat în carton îmbrăcat în hârtie marmorată, cotorul este din piele. Starea generală de conservare este relativ bună. Pe filele cărţii se păstrează câteva însemnări care ne oferă numele unor persoane care, presupunem, s-au aflat în posesia cărţii: Iosif Şinco în anul 1881 (interior coperta 1 şi foaia de titlu) şi preotul Ignatie Cerbicean (foaia de titlu). Exemplarul a ajuns în bibliotecă prin donaţia elevului Molnár József în 1902.

În aceeaşi categorie se înscrie şi ultima - din punct de vedere cronologic - carte românească veche păstrată în biblioteca din Aiud: ***Lexiconul de la Buda***[24] (Buda, 1825). Rezultat al eforturilor intelectualităţii române din Transilvania, ***Lexiconul*** este prima mare realizare lexicografică, datorată în mare parte Şcolii Ardelene. Exemplarul, aflat într-o stare de conservare relativ bună, mai păstrează doar cotorul de piele din legătura originală, iar în ceea ce priveşte corpul cărţii constatăm că este complet, cu 8 p. + VIII p. + 103 p. + 771 p. Pe foaia de titlu a cărţii a existat un ex-libris manuscris care este ilizibil, fiind şters intenţionat. Tot pe foaia de titlu se mai păstrează iniţialele „*A. H.*" şi „*J. P.*," care aparţin probabil unora dintre

---

[23] Cota: 13087. ***BRV***, III, nr. 1159, p. 462-463; Andrei Veress, ***op. cit.***, II, p. 234; ***CRVIH***, p. 798-799.

[24] Cota: 4227. ***BRV***, III, nr. 1240 p. 460-464; Andrei Veress, ***op. cit.***, II, p. 244; Petrik Géza, ***Magyarország bibliográphiája,*** II, Budapest, 1890, p. 583; ***CRVIH***, p. 551-552.

foştii posesori ai cărţii. Cartea a fost donată bibliotecii Colegiului din Aiud de către Székely Gyula.

Tipăriturile româneşti vechi din colecţia Bibliotecii Documentare „Bethlen Gábor" din Aiud, deşi reduse numeric, oferă o imagine atât asupra receptării culturii româneşti din Ţara Românească şi Moldova din prima jumătate a secolului al XVIII-lea în spaţiul transilvan dacă ne gândim la prezenţa lucrărilor lui Nicolae Mavrocordat şi Dimitrie Cantemir, dar şi asupra activităţii şi operei Şcolii Ardelene şi a iluminiştilor români din Transilvania raportându-ne la exemplarele de carte ce îi au ca autori sau traducători pe Samuil Micu, Ioan Molnar Piuariu, Ştefan Crişan, Vasile Coloşi, Ioan Corneli sau Petru Maior. Prezenţa cărţilor religioase într-un număr redus (3 exemplare) sugerează o posibilă lipsă de interes pentru această categorie de lucrări în limba română şi tipărite cu alfabet chirilic.

Fig. 1 - Pagină din ***Octoih***, București, 1720

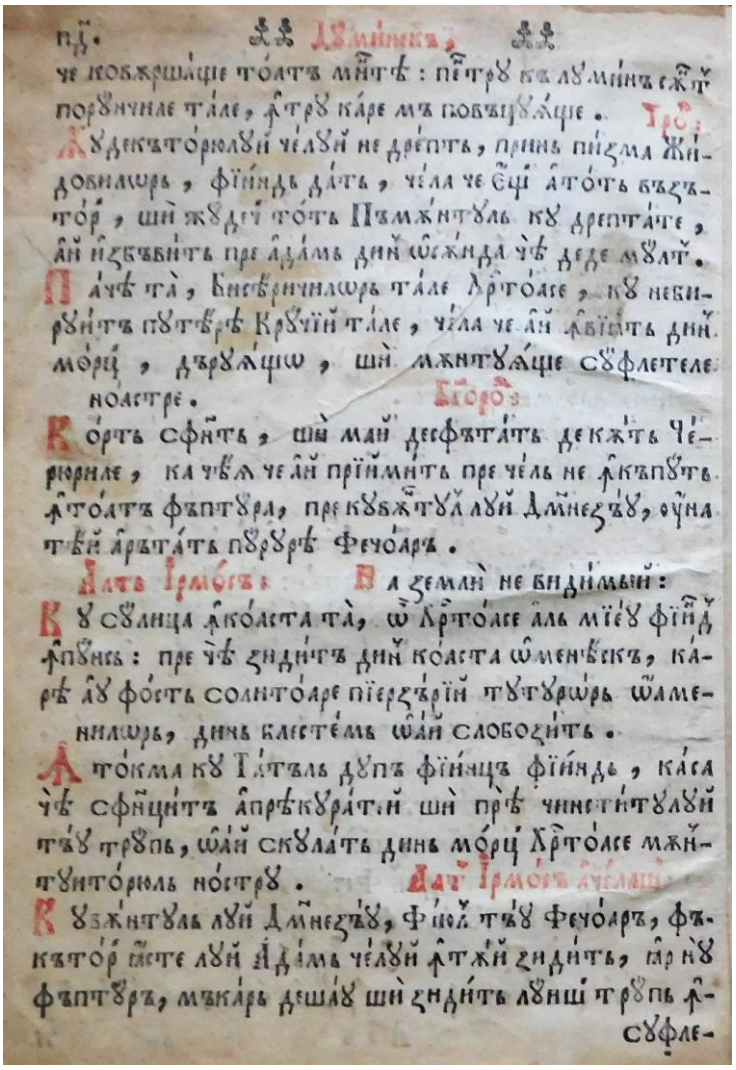

Fig. 2 - Nicolae Mavrocordat, ***Despre datorii***, Leipzig, 1722 - foaia de titlu

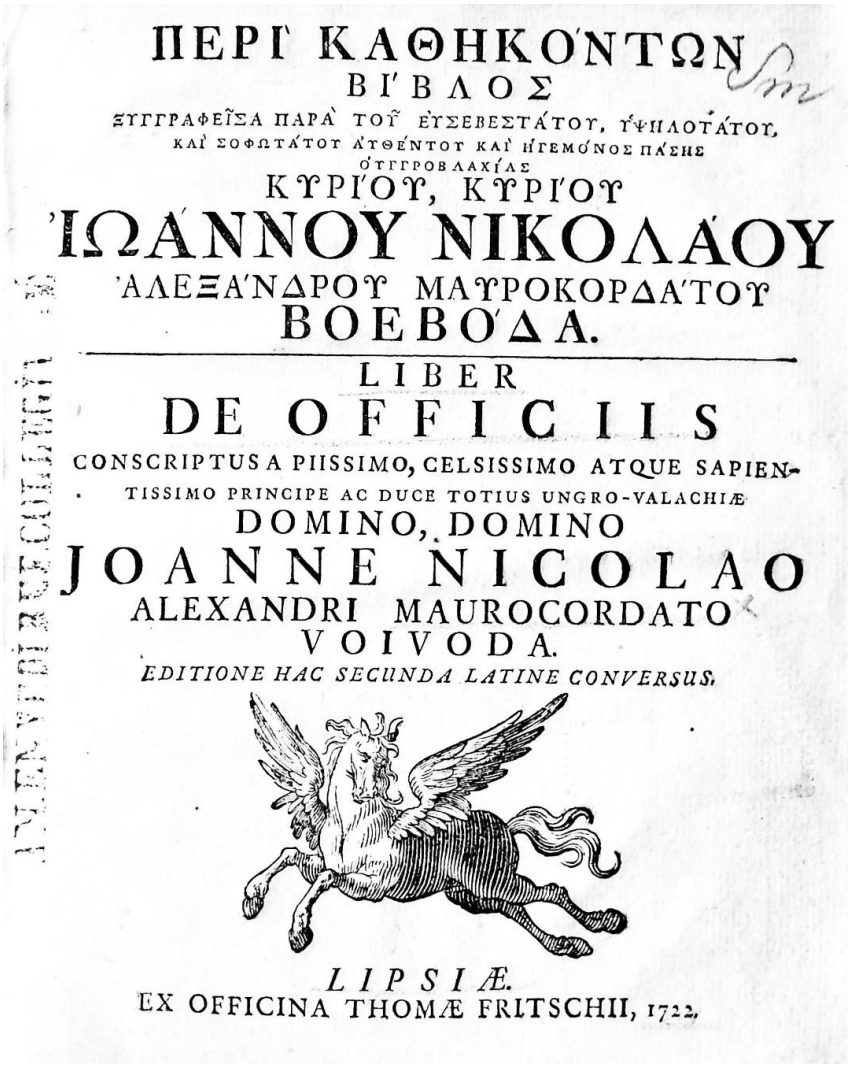

ΠΕΡΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ
ΒΙΒΛΟΣ
ΞΥΓΓΡΑΦΕΊΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΆΤΟΥ, ΥΨΗΛΟΤΆΤΟΥ,
ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΆΤΟΥ ΑΥΘΈΝΤΟΥ ΚΑΙ ΗΓΕΜΌΝΟΣ ΠΆΣΗΣ
ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΊΑΣ
ΚΥΡΙΟΥ, ΚΥΡΙΟΥ
ΙΩΆΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΆΟΥ
ΆΛΕΞΆΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΆΤΟΥ
ΒΟΕΒΟΔΑ.

LIBER
DE OFFICIIS
CONSCRIPTUS A PIISSIMO, CELSISSIMO ATQUE SAPIENTISSIMO PRINCIPE AC DUCE TOTIUS UNGRO-VALACHIÆ
DOMINO, DOMINO
JOANNE NICOLAO
ALEXANDRI MAUROCORDATO
VOIVODA.
EDITIONE HAC SECUNDA LATINE CONVERSUS.

LIPSIÆ.
EX OFFICINA THOMÆ FRITSCHII, 1722.

Fig. 3 - Dimitrie Cantemir, ***Geschichte des Osmanischen Reichs***, Hamburg, 1745 - foaia de titlu

Geschichte
des
osmanischen Reichs
nach seinem
Anwachse und Abnehmen,
beschrieben von
Demetrie Kantemir,
ehemaligem Fürsten in Moldau.
Nebst den Bildern der türkischen Kaiser,
die ursprünglich
von den Gemälden in dem Seraj durch des Sultans Hofmaler
sind abgenommen worden.
Aus dem Englischen übersetzet.

Hamburg, bey Christian Herold, 1745.

Fig. 4 - Dimitrie Cantemir, ***Beschreibund der Moldau***, Frankfurt-Leipzig, 1771 - foaia de titlu

Demetrii Kantemirs
ehemaligen Fürsten in der Moldau,
historisch- geographisch- und politische
Beschreibung
der
Moldau,
nebst
dem Leben des Verfassers
und
einer Landcharte.

Frankfurt und Leipzig,
1771.

Fig. 5 - Ioan Molnar Piuariu ***Economia stupilor***, Viena, 1785 - foaia de titlu

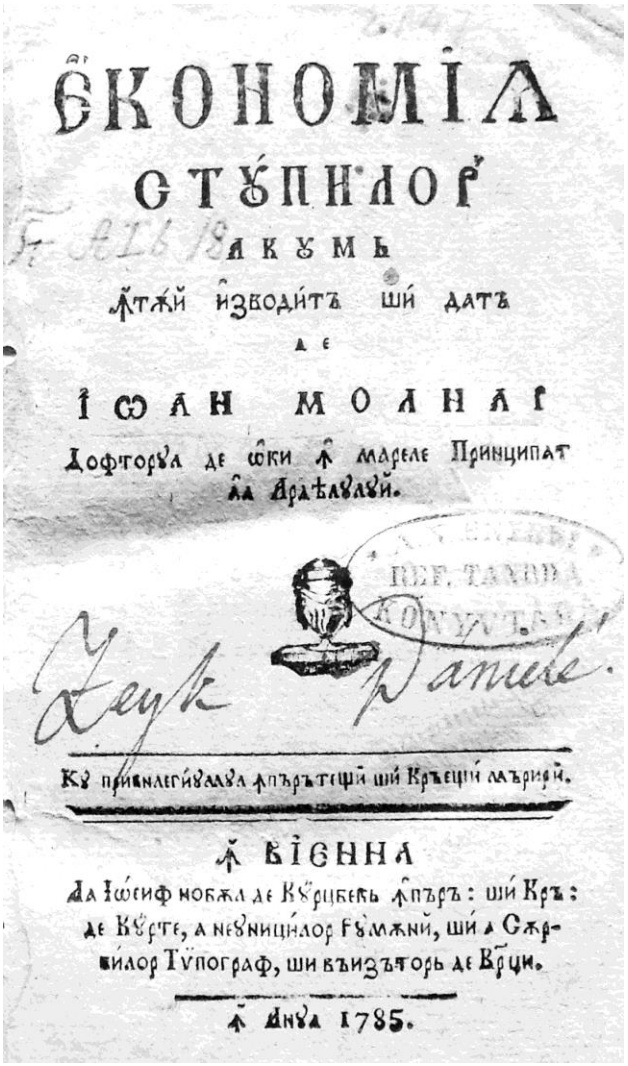

ЕКОНОМІА
СТУПИЛОР
АКУМЪ
АТЖЙ ИЗВОДИТЪ ШИ ДАТЪ
ДЕ
ІОАН МОЛНАР
Дофторул де оки ал маделе Принципат
ал Ардѣлулуй.

Ку приволегиулуй апъръцещ ши Кръещи латориу.

А ВІЕННА
Ла Іосиф нобжл де Кърцбекъ апъръ: ши Кръ:
де Кърте, а неуницилор Рымжни, ши а Сжр-
силор Тупограф, ши въизъторь де Връци.

А Анулу 1785.

Fig. 6 - ***Supplex Libellus Valachorum***, Cluj,1791 - foaia de titlu

SVPPLEX LIBELLVS
VALACHORVM
TRANSSILVANIÆ
IVRA TRIBVS RECEPTIS NATIONIBVS COMMVNIA
POSTLIMINIO SIBI ADSERI
POSTVLANTIVM.

CVM NOTIS HISTORICO - CRITICIS
I. C. E.
CIVIS TRANSSILVANI.

CLAVDIOPOLI.

Sumptibus et Typis *Martini Hochmeister*, Caes. Reg. Dicast. Typographi & pr. Bibliopolæ. MDCCXCI.

Fig. 7 - Samuil Micu, ***Teologie morală***, Blaj, 1796 - foaia de titlu

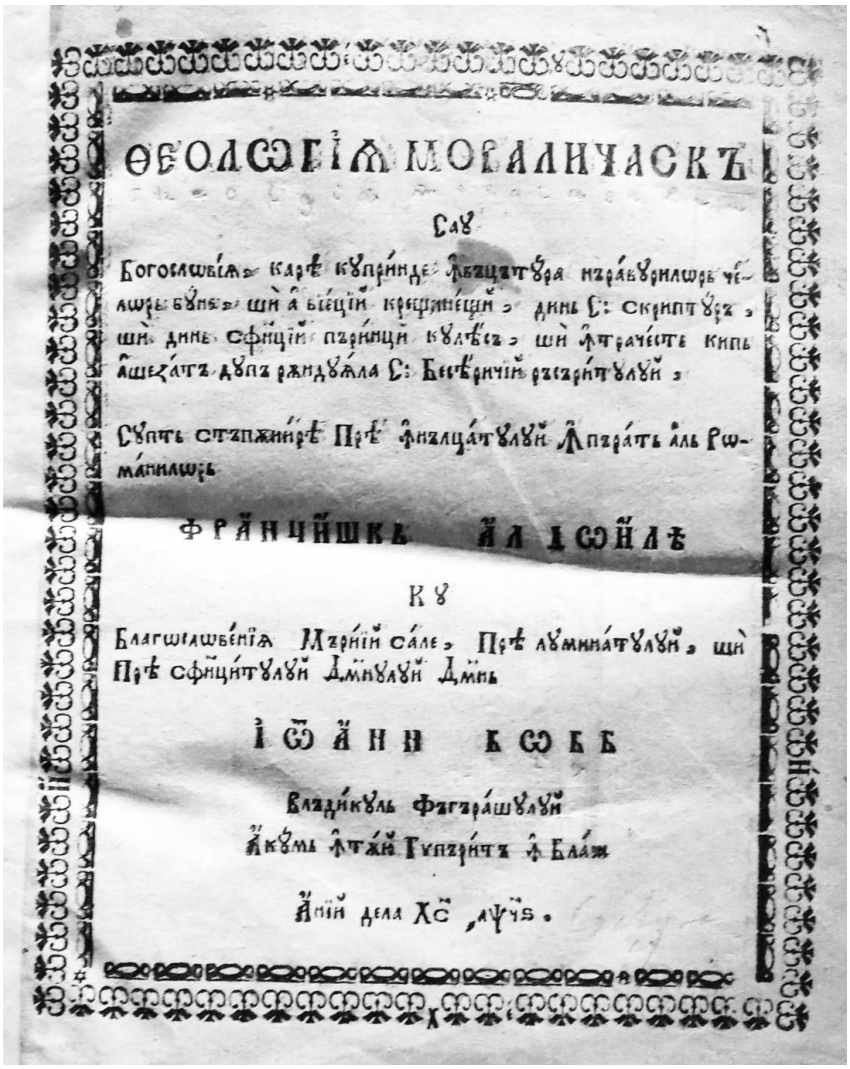

ѲЕОЛОГІА МОРАЛИЧАСКЪ

САУ

Богослоўіа, карѣ кўпринде лецатўра нъраўдилоръ челоръ бўне, шй а бієцій крещинєцій, дин С: Скрипт ўръ, шй дин сфнцій пъринцй кўлтїъ, шй ѧтрачєсте кипъ ашезатъ дўпъ рендўала С: Бисѣрічій рєгірітўлўй,

Сўпт стъпжинірѣ Пірѣ фнцлцатўлўй Апъратъ аль Рωмапилоръ

ФРАНЦІЙШКЪ АЛ ІСОЙЛѢ

КЪ

Благоілашвєніа Мъріній сале, Пірѣ лўмінатўлўй, шй Пірѣ сфнцитўлўй Дмнўлўй Дмнъ

ІОАНН КОБЕ

Владікўль Фъгъраштўлўй
Акўмъ ѧтай Гипъріт ѧ Блаж

Анїй дела Хс ,аѱчъ.

Fig. 8 - Friedrich Christian Baumeister, ***Logica***, Buda, 1799 - foaia de titlu

Л Ѡ Г И К А

А Д Е К Ъ:

ПА́РТЕ ЧЕ КУЕ́ЖИТЪТО́РЕ

А

ФИЛОСОФІЕ́Й.

BETHLEN-FÖISKOLA
könyvtára.

Л Е У́ Д А:

Са̀ типъри́т А̂ Врѫ́ска Тѵ̄пограф́іе
Ѡ̂рїенталичаскъ а̂ Ѵнїверсїта́тей Пе́шїй.

1799.

Fig. 9 - Ştefan Crişan (Körösi) ***Ortographia latino-valachica***, Cluj, 1805 - foaia de titlu

ORTHOGRAPHIA

LATINO

VALACHICA

CLAUDIOPOLI

Impreſs. Typis Coll. Reformatorum

Anno 1805.

Fig. 10 - Pagina 3 din ***Psaltire***, Sibiu, 1817

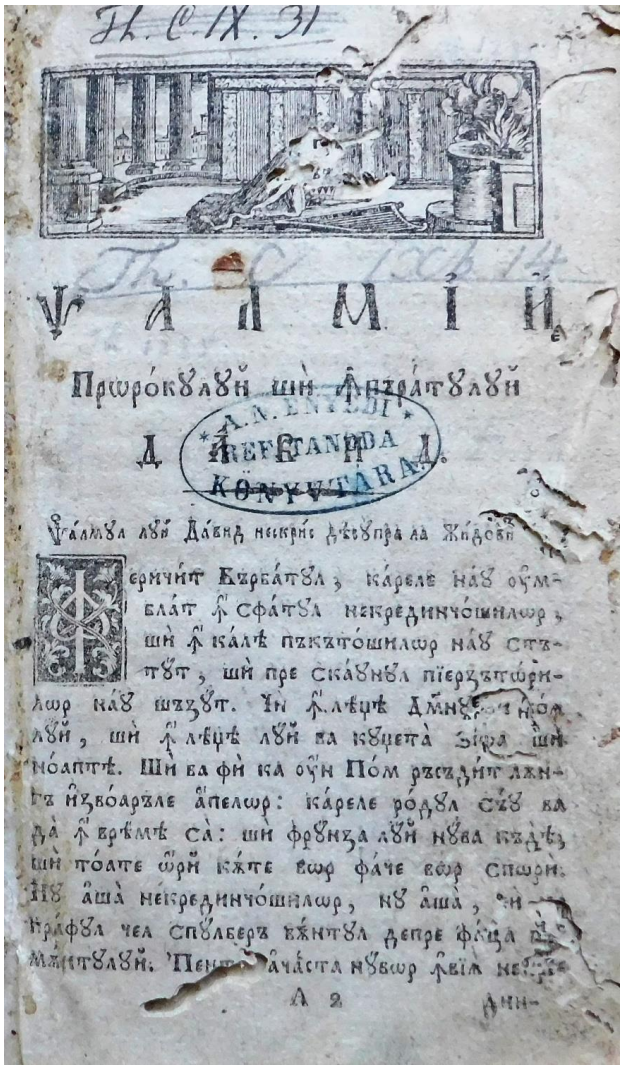

Ψ А Л М І Ѝ

Прѡрокꙋлꙋй шѝ ѧнзрăтꙋлꙋй

Д ІЕРУСАЛИМ

A.A. EMINESCU KÖNYVTÁRA

Ѱалмꙋл лꙋй Дăвид неикрис дăꙋпрă ла Жидовй

Фericит Бărбăтꙋл, кăреле нăꙋ оѹмблăт ѧ сфăтꙋл неикрединчошилор, шѝ ѧ кăлѣ пăкăтошилор нăꙋ стăтꙋт, шѝ пре скăꙋнꙋл пїерзătорилор нăꙋ шăзꙋт. Ѝн ѧ лѣцѣ Дмнезеꙋ нă лꙋй, шѝ ѧ лѣцѣ лꙋй ка кꙋцетă зїуă шѝ ноаптѣ. Шѝ ка фѝ ка оѹн Пом рăсăдит лăнгă нѧзвоарăле ăпелор: кăреле родꙋл сăꙋ ка дă ѧ врѣмѣ că: шѝ фрꙋнзă лꙋй нꙋма кăдѣ, шѝ поате ѡрй кăте ѡор фăче ѡор спѡрѝ. Нꙋ ăшă неикрединчошилор, нꙋ ăшă, ѝнрăфꙋл чел спꙋлберă ăнтꙋл депре фаца пămîнтꙋлꙋй. Пентрă ăчăста нꙋ ѡор ѧ реїа неи-

Fig. 11 - Ioan Molnar Piuariu, ***Wörterbüchlein Deutsch und Wallachisches*** / *Vocabular nemțesc și românesc*, Sibiu, 1822 - foaia de titlu

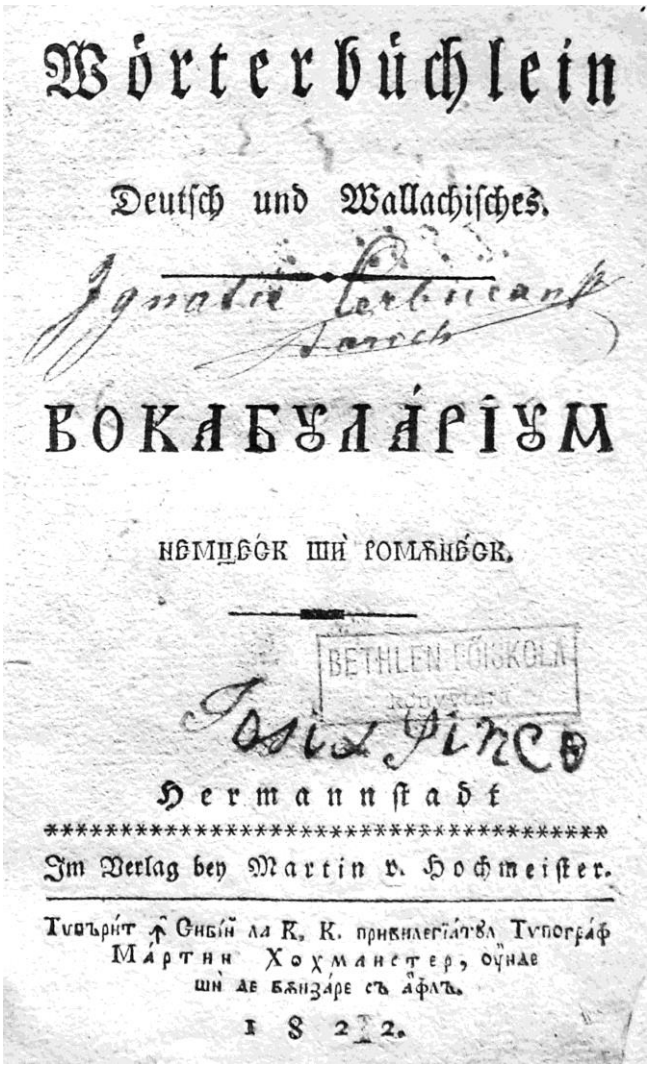

Wörterbüchlein

Deutsch und Wallachisches.

ВОКАБУЛА́РІУМ

НЕМЦЕ́СК ШЍ РОМЪНЕ́СК.

BETHLEN FŐISKOLA

Hermannstadt

Im Verlag bey Martin v. Hochmeister.

Тъпъри́т ѿ Сибі́ѝ ла К. К. привилегі́а́тъ́л Тъпогра́ф Ма́ртин Хохманетер, оу́нде шѝ де бѫнза́ре съ а́флъ.

1 8 2 2.

Fig. 12 - ***Lexiconul de la Buda,*** Buda, 1825 - foaia de titlu

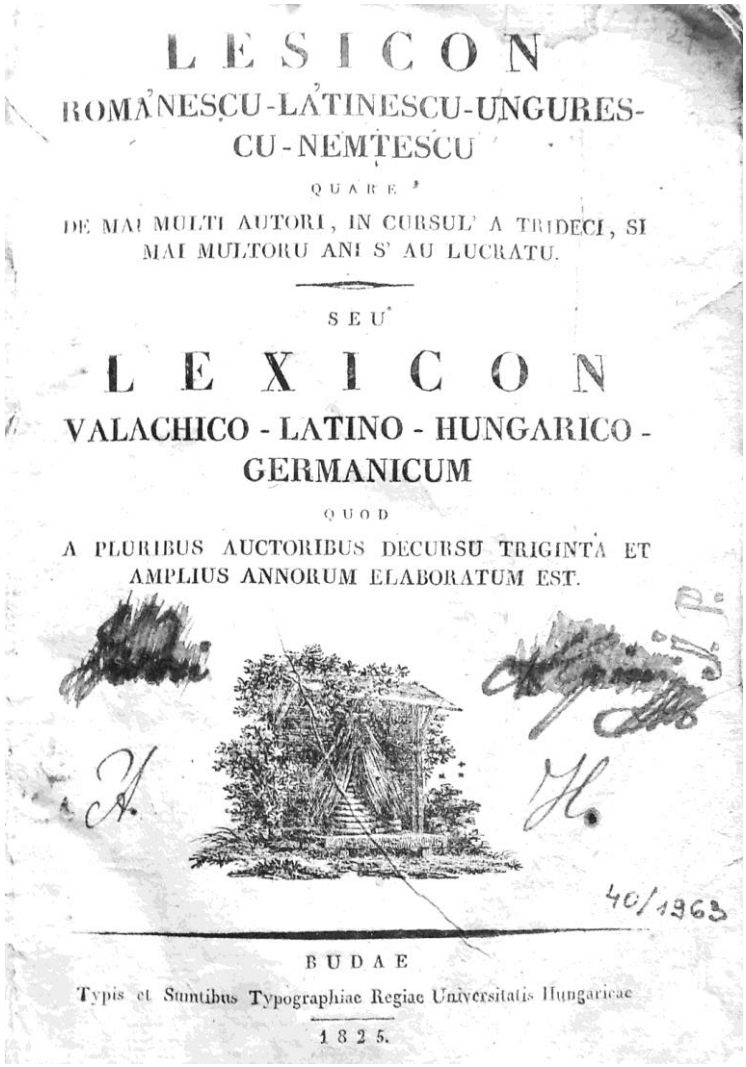

LESICON
ROMANESCU-LATINESCU-UNGURES-
CU-NEMTESCU
QUARE
DE MAI MULTI AUTORI, IN CURSUL' A TRIDECI, SI
MAI MULTORU ANI S' AU LUCRATU.

SEU

u LEXICON
VALACHICO - LATINO - HUNGARICO -
GERMANICUM
QUOD
A PLURIBUS AUCTORIBUS DECURSU TRIGINTA ET
AMPLIUS ANNORUM ELABORATUM EST.

BUDAE
Typis et Sumtibus Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae
1825.

Bibliografie selectivă

❖ Bianu, Ioan, Hodoş, Nerva, Simonescu, Dan, ***Bibliografia Românească Veche (1508-1830)***, vol. II-IV, Bucureşti, Atelierele Grafice „Socec & Co.", 1910-1944;

❖ Bogdan, Florin, Borzan, Maria, Ciugudean, Diana, Bogdan, Simona-Loredana, ... ***Scris-am eu Protopop Petru Maior*** ..., Sibiu, Editura Astra Museum, 2014;

❖ Chindriş, Ioan, Iacob, Niculina, Mârza, Eva, Tatay, Anca Elisabeta, Urs, Otilia, Crăciun, Bogdan, Moldovan, Roxana, Roman-Negoi, Ana Maria, ***Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identităţi naţionale. Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a cultural identity***, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016;

❖ Dudaş, Florian, ***Ediţia princeps a cărţii lui Dimitrie Cantemir „Descrierea Moldovei". Beschreibung der Moldau, Hamburg, 1769-1770***, Oradea, Editura Lumina, 2013;

❖ Maria, Cornel-Mihai, ***Cartea românească veche în tipografia dinastiei Bart (sfârşitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XIX-lea)***, Sibiu, Editura Armanis, 2018;

❖ Mârza, Eva, Bogdan, Florin (coordonatori), ***Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărţilor româneşti (1508-1830)***, Sibiu, Editura Astra Museum, 2013;

❖ Mârza, Eva, Rus, Anton, ***Bibliografia cărţilor blăjene de la începuturile tipografiei până la anul 1948***, Blaj, Editura Buna Vestire, 2004;

❖ Mircea, Gabriela, ***Tipografia din Blaj în anii 1747-1830***, Alba Iulia, Editura Altip, 2008;

❖ Petrik, Géza, ***Magyarország bibliográphiája***, II, Budapest, 1890;

❖ Petrik, Géza, ***Magyarország bibliográphiája***, III, Budapest, 1891;

❖ Petrik, Géza, ***Magyarország bibliográphiája***, V, Budapest, 1971;

❖ Ploeşteanu, Grigore, ***Românii în conştiinţa Europei***, vol. II: ***Receptarea operei şi a personalităţii lui Dimitrie Cantemir în Europa***, Tîrgu Mureş, Editura Veritas, 2007;

❖ Poenaru, Daniela, ***Contribuţii la Bibliografia Românească Veche***, Târgovişte, Muzeul Judeţean Dâmboviţa, 1973;

❖ Popa, Mircea, ***Ioan Molnar Piuariu***, Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană, 2016;

❖ Prodan, David, ***Supplex Libellus Valachorum***. ***Din istoria formării naţiunii române***, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998;

❖ Râpă-Buicliu, Dan, ***Bibliografia românească veche. Additamenta***, Galaţi, Editura Alma, 2000;

❖ Turnowsky, Sándor, Vita, Zsigmond, ***Biblioteca Bethlen din Aiud***, Bucureşti, 1957;

❖ Veress, Andrei, ***Bibliografia română-ungară***, vol. I-II, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931.

Tipografia de la Buda după cenzoratul lui Petru Maior

Dr. MONICA AVRAM
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

The Typography of Buda after the Censorship of Petru Maior

The present study aims to complete a page of history, referring to the Romanian typography in Buda, definitory for the evolution of the Romanian culture and old books printing. It comprises the period after the death of Petru Maior, when it proved to be very difficult to find the right person to continue his activity, presenting the ones to follow on his position and also their activity.

Keywords: *typography of Buda, Petru Maior, old books, Romanian culture*

Studiul de faţă se doreşte a fi o completare la o pagină de istorie românească, o pagină definitorie pentru evoluţia culturii şi a cărţii vechi româneşti în secolele XVIII-XIX: tipografia românească de la Buda. Cele două studii publicate anterior în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***[1] creionează activitatea acestei tipografii de la începuturile ei - practic, din 1795, când Consiliul Locumtenenţial a achiziţionat pentru Tipografia din Buda literele „*illiro-româneşti*" - în fapt chirilice - ce au aparţinut anterior tipografiei din Viena a lui Kurzbeck şi până la cenzoratul

[1] Monica Avram, ***Activitatea tipografiei de la Buda de la începuturi şi până la cenzoratul lui Petru Maior***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, Tîrgu Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, vol. V, 2006, p. 144-169; idem, ***Tipografia românească de la Buda în timpul cenzoratului lui Petru Maior. 1809-1821***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, Tîrgu Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, vol. IV, 2005, p. 227-242.

lui Petru Maior, care s-a stins din viaţă la începutul anului 1821. Se impunea, aşadar, o continuare... O continuare care să completeze informaţiile oferite deja în cele două studii amintite şi să ducă mai departe istoria tipografiei budense.

Moartea lui Petru Maior la începutul anului 1821 a dus la vacantarea postului de cenzor al cărţilor româneşti, post extrem de important şi care necesita o bună pregătire intelectuală, implicit o bună cunoştere a limbii române. Deşi episcopul Samuil Vulcan şi episcopul blăjean Ioan Bob s-au implicat activ în identificarea persoanei potrivite să-i urmeze lui Petru Maior - anunţând fiecare în parohia în care îşi desfăşura activitatea că se caută un continuator al activităţii budense şi înaintând numeroase propuneri de candidaturi - postul rămâne vacant pentru o perioadă mai îndelungată, revenind în atenţia factorilor de decizie doar din când în când. În pofida a numeroşi candidaţi, susţinuţi de personaje influente ale vremii, nici unul nu a preluat - oficial - postul de cenzor.

Moştenirea budensă a lui Petru Maior a fost preluată de **Gheorghe Petrovici**, un personaj mai puţin cunoscut şi trecut mai uşor cu vederea, chiar şi de către Iorga. Datele sale biografice lipsesc aproape total din sintezele, dicţionarele şi lexicoanele româneşti deşi, ca cenzor la Buda şi ca urmaş al lui Maior în această funcţie, pe umerii săi a apăsat o mare responsabilitate. Nu se poate afirma cu precizie momentul şi contextul în care Petrovici îşi preia funcţia; după informaţiile oferite de A. Veress, Petrovici, de origine sârbă, asigura chiar şi în timpul lui Maior revizia cărţilor sârbeşti. Vorbind însă şi limba română, făcea ocazional şi corectura materialelor româneşti. În pofida ajutorului acordat, în materialele revizuite de el apăreau multe greşeli, motiv pentru care, firesc, conducerea tipografiei nu era foarte mulţumită de prestaţia sa şi chiar a fost pusă în unele momente în situaţia neplăcută de a-i verifica acestuia cunoştinţele de limba română.[2]

La sfârşitul anului 1826 el aprobă tipărirea lucrărilor lui Dinicu Golescu - ***Adunare de pilde***, ***Adunare de tractaturi*** şi ***Însemnare a***

[2] Andrei Veress, ***Tipografia românească din Buda***, în ***Boabe de grâu***, an 3, nr. 12, decembrie 1932, p. 606 - 607.

călătoriei mele -, publicate în limba română în cursul anului amintit. Prin ultima lucrare menţionată, Golescu deschide de fapt seria scriitorilor români care şi-au publicat impresiile de călătorie,[3] fiind îndeaproape urmat de George Bariţiu. De remarcat însă faptul că este singura menţiune a sa în calitate de cenzor al unei cărţi româneşti la Buda. Din informaţiile noastre, rezultă faptul că Petrovici nu a îndeplinit oficial această funcţie şi că a asigurat doar interimatul până la preluarea atribuţiilor respective de către Ioan Teodorovici. Reprezintă astfel elementul de legătură între Maior şi Teodorovici care, încă din 1824, se angajează să termine împreună cu fratele său dicţionarul publicat în 1825.

Într-o oarecare măsură şi datele biografice ale celui de al doilea urmaş al lui Petru Maior sunt la fel de puţine. Singura referinţă la momentul investirii sale este cea oferită de M. Păcurariu,[4] conform căreia evenimentul se produce la începutul anilor '20, venind astfel în contradicţie cu informaţiile lui Veress, referitoare la anul 1826, mai sus menţionate.

După datele găsite, ***Ioan Teodorovici*** (1780 - 1845) a studiat teologia, iar în anii 1808 - 1809 a ajuns la Buda, odată cu Petru Maior. Îşi va continua studiile la Buda, Iorga numindu-l în anul 1813 „*academic cetăţean şi în crăiasca Universitate din Pesta a legilor auzitor*."[5] În preajma anului 1816 îndeplinea deja funcţia de preot paroh la biserica parohială ortodoxă română din capitala ungară. De altfel, în prefaţa unei lucrări publicate în 1824, el îşi mărturiseşte dorinţa mai veche de a ajunge preot la Buda, pentru a putea lucra, şi se declară mulţumit că şi-a atins acest scop, deoarece „*de cincisprezece ani are de lucru*." După moartea lui Petru Maior şi cenzoratul sârbului Gheorghe Petrovici, el va prelua şi postul de cenzor şi corector pentru cărţile româneşti publicate la Buda. Totodată, devine şi asesor al consistoriilor din Buda şi Verşeţ.

---

[3] ***Ibidem***, p. 605-606.

[4] Mircea Păcurariu, ***Dicţionarul teologilor români***, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002, p. 491.

[5] Nicolae Iorga, ***Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)***, vol. 2, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1969, p. 217.

Va desfăşura o bogată activitate culturală, în spiritul Şcolii Ardelene. Este condus de ideea că un scriitor nu trebuie să se gândească doar la „*laudă sau dobândă*", ci să nu înceteze „*de a mai lucra pentru neam*."[6] A realizat numeroase traduceri, considerând că informaţiile care circulă în rândul românilor sunt mult prea puţine şi neînsemnate şi că românii trebuie să aibă acces la valorile europene. De amintit în acest sens ***Moralnicele sentenţii sau folositoare pilde*** (Buda, 1813), ***Istoria universală sau a toată lumea*** (traducere după Pavel Kengyelácz, Buda, 1824) etc.

De numele său se leagă şi de tipărirea ***Lexiconului de la Buda*** el fiind, alături de fratele său Alexandru Teodorovici (Teodori), ultimul corector şi revizor al acestei monumentale lucrări. Între anii 1824 - 1830 s-a ocupat de editarea ***Calendarelor româneşti*** de la Buda, cu profil bisericesc.

Situaţia este destul de confuză din cauza sărăciei informaţiilor. Se mai adaugă însă şi un alt aspect care accentuează şi mai mult nedumerirea. Astfel, atât Constantin Diaconovici - Loga („*cenzor şi corector al cărţilor româneşti la Tipografia Universităţii din Buda*"[7]), cât şi Damaschin Bojincă („*este corector la Tipografia Universităţii*"[8]) sunt menţionaţi ca îndeplinind această funcţie de responsabilitate la tipografia budensă. Lipsesc însă orice fel de date cronologice care ne-ar putea lămuri asupra perioadei în care au activat ca factori direcţi de răspundere.

Dată fiind această situaţie, considerăm că o evaluare a intervalului cronologic cuprins între 1821 - 1842, fără a ţine seama de persoanele care au îndeplinit funcţia de cenzor, este cea mai potrivită.

Un colaborator de seamă al tipografiei în această perioadă a fost Zaharia Carcalechi. Numit în urma insistenţelor lui Maior încă din 1813 „ferlegher" - adică editor - al tipografiei budense, el se va ocupa de publicarea calendarelor pe anii 1817 - 1825. Continuă într-o oarecare măsură tradiţia diversităţii subiectelor abordate în aceste publicaţii periodice,

---

[6] ***Ibidem***, p. 243.

[7] Maria Berényi, ***Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea***, Giula, 2000, p. 61.

[8] ***Ibidem***, p. 59.

îngrijindu-se ca în paginile calendarelor sale să apară în egală măsură scrieri istorice şi literare, sfaturi practice, informaţii de primă necesitate, liste de cărţi recent apărute etc. Maria Berényi ne oferă exemplul calendarului pe anul 1825, care purta titlul ***Carte de mână pentru naţia românească***, şi care cuprindea, ca parte literară, istorioare morale, fabule, anecdote, proverbe etc. Tot în acest număr al calendarului a fost publicat şi un studiu de anatomie al doctorului Alexandru Teodori, ***Scurtă arătare despre om şi despre întocmirile sale***, considerat a fi un eseu educativ, care ilustrează nivelul cunoştinţelor medicale ale vremii. Doctorul Teodori, fratele cenzorului Ioan Teodorovici, se va afirma mai târziu nu în calitatea sa de om de ştiinţă, ci ca un colaborator fidel şi avizat al ***Lexiconului de la Buda*** din 1825.

Între 1824 - 1830 responsabilitatea tipăririi calendarelor budense a intrat în sarcina lui Ioan Teodorovici; calendarele îngrijite de el au la o privire mai atentă un caracter în primul rând religios, deşi nu li se poate contesta şi cel enciclopedic; dintre materialele reprezentative putem aminti ***Vredniciile duhovniceşti ale Sfintei Beserici a Răsăritului*** sau articolul referitor la genealogia Casei de Austria şi a altor împăraţi din Europa. În 1824, pe lângă rubricile deja consacrate, apar şi articole cu conţinut mai practic, precum ***Nişte mâncări***, material care cuprinde reţete culinare; calendarele din 1829 - 1830 cuprind de asemenea deja consacratele liste de noutăţi tipografice precizându-se totodată locul lor de desfacere, fie la tipografie, fie la locuinţa lui Teodorovici, ceea ce spune multe despre implicarea acestuia în buna organizare şi funcţionare a tipografiei.

În ultimii doi ani, 1828 - 1830, Teodorovici a fost ajutat şi de Ştefan P. Niagoie care după 1830, timp de doi ani, îşi va asuma singur sarcina elaborării acestor periodice româneşti. Scopul său declarat este în primul rând acela de a contribui la „*înflorirea şi înaintarea literaturii române*;" vor apărea astfel, pe lângă fragmentele literare şi articolele de lingvistică, care încercau să demonstreze latinitatea limbii dar şi a poporului român, precum şi continuitatea românilor pe teritoriul vechii Dacii.

Dintre colaboratorii săi cei mai apropiaţi pot fi amintiţi Damaschin Bojincă, cel care a publicat un studiu despre politica militară a lui Iancu de

Hunedoara, plecând de la studiul izvoarelor istorice maghiare şi germane; Emanuil Gojdu care în calendarul pe anul 1832 publică o biografie de 90 de pagini a lui Matei Corvin şi totodată face publică iniţiativa înfiinţării unei fundaţii pentru tipărirea calendarului.[9]

Calendarele româneşti vor continua să apară la Buda, depăşind cu mult limitele cronologice ale studiului de faţă. Cu modificări de structură, conţinut sau titlu, ele vor continua să apară chiar şi în primele decenii ale secolului al XX-lea.

O altă publicaţie periodică românească, prima din Transilvania şi Ungaria, îşi află începuturile în anul 1821 şi i se datorează aceluiaşi Zaharia Carcalechi care s-a ocupat şi de editarea calendarelor până în 1824. De altfel, Carcalechi a fost angajat să procure materialele necesare bunei funcţionări a tipografiei şi a fost plătit pentru munca sa în perioada 1812 - 1834.

Carcalechi intenţiona de fapt să pună bazele unei gazete româneşti la Buda şi a chiar demarat unele acţiuni în acest sens;[10] a renunţat însă la idee în momentul în care, după unele informaţii, T. Racocea şi Ioan Budai - Deleanu aveau deja materialele pregătite pentru a scoate ei înşişi astfel de gazete, una la Cernăuţi, alta la Iaşi. Teama de o posibilă suprapunere a acestor trei proiecte l-a determinat să adopte varianta unui alt fel de serial: ***Biblioteca românească în 12 părţi, după numărul celor 12 luni. Întâia oară tipărită pentru naţia românească prin Zaharia Carcalechi, ferlegheru de cărţi a Crăieştii şi mai marei Tipografii din Buda a Universitatei Ungariei Partea I cu o figură***.

Primul număr apare deci în anul 1821 şi se constituie într-un volum de 200 de pagini; articolul - program, intitulat ***Iubitorilor de ştiinţă***, explică

---

[9] ***Ibidem***, p. 67.

[10] Cf. Nicolae Iorga, ***op. cit.***, p. 275, proiectul lui Carcalechi era împărţit pe mai multe domenii de interes: *I. Istoria pe scurt a Românilor, năravurile, relighia, legile politicești, îmbrăcămintea, mîncările, ţeremoniile şi îngropăciunea lor; II. Istoria Ardealului. Ţeara - Românească şi Moldova; III. Literatura românească, arătând cari au fost lucrat şi cari lucra şi acum pentru literatura românească*;" alte domenii vizate erau: „*Economia rurală, minunile, istoria universală, poveştile, pedagogia, zoologia, botanica, descrierea lumii, întâmplările Ţerii - Româneşti şi a Moldovei arătând cari au fost patrioţii ţerii cei adevăraţi*."

necesitatea unei astfel de publicaţii, precum şi raţiunea care l-a condus pe editorul său la proiectarea şi conceperea materialelor: „*Nu am avut mai mare vrere în inima mea, nici n-am aflat mai de lipsă a fi decât a putea sluji neamului meu cu tipărirea cărţilor româneşti folositoare. După putinţa mea am socotit că de lipsă ar fi o bibliotecă ca aceasta în 12 părţi, ce va cuprinde tot feliul de lucruri, a tipări, pentru mulţămirea a toată starea românească. Rogu-vă primiţi această frumoasă şi folositoare carte spre lauda neamului, spre binele patriei. Fiind eu încredinţat că veţi afla mulţumirea de osteneala mea, mă voi socoti cel mai norocos a sluji neamului meu*."[11]

Cu siguranţă însă cel mai important rezultat înregistrat de această nouă publicaţie a constat în larga sa răspândire. În scurt timp de la lansarea ***Bibliotecii*** pe piaţă, Carcalechi a reuşit să întocmească o listă de 250 de abonaţi din Iaşi, Bucureşti, Craiova, Sibiu, Roman, Focşani, Făgăraş, Buda, Pesta etc., ceea ce spune multe despre circulaţia informaţiilor.[12]

Deşi se dorea o frecvenţă mai bună, cel de al doilea număr apare abia în 1829 - ***Biblioteca românească sau adunări de mai multe lucruri folositoare, întocmită în 12 părţi, întâia oară tălmăcită de prea învăţaţi bărbaţi şi tipărită pentru Neamul Românesc prin Zaharie Carcalechi isvoditorul acestei biblioteci. La Buda în Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungare***. În anii 1829 - 1834 frecvenţa sporeşte radical, Carcalechi reuşind să editeze nu mai puţin de nouă numere. Probabil la această îmbunătăţire cantitativă, şi cu siguranţă şi calitativă, contribuie şi faptul că din 1829 îl va alege drept colaborator pe Damaschin Bojincă, în acel moment funcţionar la Tabla Crăiască a Ungariei, iar mai târziu i se vor alătura şi G. Cuciuranu, Constantin Lecca, Emanuil Gojdu, Ioan Maiorescu.

Biblioteca a reuşit, într-o oarecare măsură, să se conformeze cerinţelor epocii şi să răspundă nevoii de cultură şi de luminare a poporului. Pe lângă faptul că a promovat acele idei care au stat la baza evoluţiei româneşti prin cultură, publicaţia a răspândit ideea constituirii unor fundaţii

[11] Maria Berényi, ***op. cit.***, p. 69.

[12] Cei 250 de abonaţi nu erau înscrişi pentru un singur exemplar; unii dintre ei doreau chiar 10-15 exemplare pe care probabil, ulterior, le difuzau la rândul lor.

şi asociaţii culturale care să susţină nu numai financiar, dar prin scris, acele publicaţii necesare instruirii.

De-a lungul anilor de apariţie, ***Biblioteca*** a consacrat unele din numerele sale unor personalităţi recunoscute ale culturii româneşti şi maghiare; astfel, un număr in 1829 este dedicat boierului Grigore Băleanu, iar ultimul număr, al nouălea din anul 1834, este consacrat personalităţii lui Széchenyi István. După această dată, publicaţia îşi încetează apariţia, deşi într-un articol din 1 decembrie 1834 Carcalechi lăsa să se înţeleagă faptul că publicaţia sa are viitorul asigurat.

În intervalul 1821 - 1842, pe lângă cei deja menţionaţi, în activitatea tipografiei budense s-au implicat numeroşi cărturari români sau de altă origine, care au susţinut fie moral, fie financiar, publicarea de cărţi româneşti. Din cea din urmă categorie a făcut parte şi Atanasie Grabovsky şi fratele său Constantin, „*adevăraţi părinţi ai feciorilor celor săraci, cari au dat şi dau hrană, îmbrăcăminte şi ajutorinţă de a putea învăţa şcoalele ceale înalte, ca cu aşa feliu de ajutor să poată lumina şi neamul nostru cel românesc mai nainte vestit şi lăudat*."[13] A. Grabovsky devine un veritabil finanţator al tipografiei de la Buda; datorită sprijinului său va putea Ioan Tomici să-şi publice în 1827 ***Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimii române***; un an mai târziu, tot cu sprijinul său, Teodor Aaron, viitorul cenzor, va publica ***Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior***, iar mulţumirea autorului este grăitoare: „*O fericită naţiune românească! Cum ai ajuns a creşte un bărbat aşea mare, cum e nobilul Athanasie Grabovski de Apadia, care spre deşteptarea şi luminarea ta, nice sudorile, nice averile nu-şi cruţă, semn şi mărturie a prea dedatei inimii sale spre faceri de bine, de pururi va rămâne şi această cărticică, pre care sub prea puternică patronirea sa a o primi, de bună voe cu mână darnică, s-au îndurat*."[14]

Un alt sprijinitor al tipografiei a fost Nicolae Roja, comerciant macedoromân din Pesta, care a susţinut financiar tipărirea mai multor lucrări româneşti la Buda. De altfel, el se afirmă pe această poziţie încă din

---

[13] Nicolae Iorga, ***op. cit.***, p. 275. Ştefan. P. Niagoie, editorul de calendare budense, se referă la cei doi, numindu-i „*patroni ai gintei româneşti*."

[14] Maria Berényi, ***op. cit.***, p. 75.

timpul lui Maior, acordând sprijin financiar lui Ioan Teodorovici, fost colaborator şi apoi cenzor la Buda.

Finanţator a fost şi Athanasie Pliufa din Giula cu ajutorul căruia, încă din vremea studenţiei, Moise Suciu va reuşi să publice la Buda ***Semnul bucuriei şi poftei inimei***, 1829, o culegere de versuri închinate lui Nestor Ioanovici cu prilejul alegerii sale ca episcop de Arad. Pe lângă celebrarea unui moment important din istoria naţională a românilor, cartea se constituie într-o lucrare de referinţă pentru literatură, deoarece, deşi se întinde pe doar 10 pagini, este „*prima realizare literară românească ieşită din mediul giulan*."[15]

Cenzorii şi colaboratorii lor de la tipografia budensă vor continua în intervalul 1821 - 1842 publicarea materialelor româneşti pe criteriile şi standardele deja stabilite de predecesorii lor.

Cărţile de învăţătură, având drept scop principal luminarea poporului, au continuat să fie publicate cu regularitate şi simţ de răspundere. Prolific se dovedeşte a fi Moise Bota, care, în 1829, publica ***Versuri îndrumătoare***, cu litere latine şi chirilice, dedicate pretorului maghiar al Timişului - Ioan Köver - „*adevărat Patron iubitor de înfrumuseţarea fericirii geniului român*."[16] Mai târziu, în 1836, el va publica şi o gramatică românească, urmată în 1847 de un al doilea volum, cuprinzând mai multe fragmente de „*convorbiri româno - ungare*" şi care este considerat drept cel mai vechi tratat românesc despre limba maghiară.

Tot o gramatică ungurească va publica în 1832 Szalay Imre, textul în limba română fiind tradus de Petru Moaler Câmpeanu. De altfel, cărţile de gramatică par să fie destul de numeroase şi variate în acelaşi timp; Clemens Andreas publică două lucrări de limbă şi gramatică româno - germană în 1821 şi în acelaşi an va apărea şi ***Gramatica limbii germane***, lucrarea lui Zaharia Columb; în 1833 George Vida tipăreşte o ***Gramatică practică româno - franţuzească***, iar Constantin Diaconovici-Loga scrie ***Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor***, în 1822.

---

[15] ***Ibidem***, p. 77.

[16] Andrei Veress, ***op. cit.***, p. 605.

Din categoria cărţilor de învăţătură şi totodată a celor de ştiinţă fac parte şi lucrările iluministului Pavel Vasici, care îşi începe astfel colaborarea cu tipografia budensă; el va publica două lucrări de medicină şi sfaturi pentru îngrijirea sănătăţii: ***Antropologia***, în 1830 şi ***Dietetica***, în 1831. Sunt de amintit de asemenea două teze de doctorat în medicină, ale unor studenţi români; titlurile însă nu au fost menţionate în bibliografia parcursă, doar numele autorilor şi anul tipăririi: Ioan Opra, 1834 şi Constantin Vârnav, 1836.

Cărţile religioase nu par a fi la fel de bine reprezentate ca în perioadele anterioare. Această evoluţie în scădere a titlurilor este însă anticipată, şi aşteptată într-un fel, de modul în care evoluează gândirea iluministă. Laicizarea treptată a tiparului corespunde tendinţelor de accentuare a interesului pentru învăţătură. De altfel, atenţia sporită pentru cultivarea intelectuală este dovedită şi de datele statistice: 22 de cărţi bisericeşti în timpul cenzoratului lui Maior faţă de numai 13 titluri publicate ulterior, până în 1842.

Un rol important revine cărţilor de istorie, care tratează atât aspecte din istoria românilor cât şi din cea universală şi care răspund astfel sensibilităţilor iluministe ale epocii. Cu siguranţă una dintre lucrările emblematice pentru această perioadă este deja cunoscuta ***Istoria pentru începuturile românilor în Dachia,*** sinteza lui Petru Maior, reeditată în 1834, prin grija lui Damaschin Bojincă şi Iordachi Mălinescu. Tot probleme de istorie românească tratează şi Toma Thornton, ***Starea Valahiei şi a Moldaviei***, publicată în 1826 în traducerea lui Dinicu Golescu.

Un moment interesant este reprezentat de publicarea, în 1827, a unei lucrări care contravine ideilor naţionale promovate până în acel moment. Lucrarea, tipărită în limbile română şi germană, a fost scrisă de Tököly Ştefan şi are un titlu sugestiv: ***Arătare că Vlahii nu-s romani***. În replică, în anul 1830 Eftimie Murgu contestă punctul de vedere exprimat de istoricul maghiar, publicând o lucrare cu un titlu care parafrazează cartea lui Tököly: ***Dovadă că românii sunt urmaşii de necontestat ai romanilor; în care scop se adaugă cîteva disertaţii adevărate***. Se creează astfel cadrul necesar unei polemici „în direct" pe teme istorice, care permite cărturarilor

români să conteste, cu argumente bazate pe documente istorice clare, ipotezele contrare latinităţii şi continuităţii româneşti la nordul Dunării.

Nu în ultimul rând, la capitolul de sfaturi practice şi economice, perioada în discuţie se dovedeşte destul de bine reprezentată, aducând în prim plan chiar şi unele domenii mai puţin cunoscute şi abordate anterior; avem în vedere în primul rând Învăţătură pentru lucrătorii de tabacă, publicată în limba română în 1823, sau lucrările lui Ioan ***Thomici Creşterea bombiţelor*** şi ***Cultura albinelor***, ambele în limba română, tipărite în 1823.

În mod cert, trecând peste orice fel de statistici, domenii sau categorii de publicaţii, ***Lexiconul de la Buda***, tipărit în anul 1825, rămâne una dintre cele mai importante „*cărţi lumeşti*" apărute în capitala ungară şi, dată fiind valoarea sa de sinteză, una dintre lucrările reprezentative ale Şcolii Ardelene.

Istoria elaborării şi tipăririi primului dicţionar explicativ şi etimologic al limbii române este destul de complexă şi s-a întins pe durata mai multor ani. Astfel, încă de la 1804 la tipografia budensă a fost trimis manuscrisul unui dicţionar în trei limbi - română, latină şi maghiară, creaţie a lui Ştefan Crişan Körösi, în care a reuşit să adune aproape zece mii de cuvinte. Odată finalizat materialul, el solicită sprijinul financiar al episcopului Ioan Bob, care însă evită să se angajeze ca finanţator; promite însă un oarecare ajutor în condiţiile în care dicţionarul ar fi aprobat de cenzura tipografiei budense.

Samuil Micu, cenzorul de atunci, deşi a apreciat munca depusă, a refuzat tipărirea şi argumentele sale au fost destul de aspre.[17] Această atitudine sarcastică poate fi explicată prin prisma proiectelor începute deja de Micu, şi care se suprapuneau în mare parte cu ale mai tânărului Körösi.

---

[17] Cf. Gheorghe Gorun, ***Două scrisori inedite ale lui Petru Maior către episcopul Samuil Vulcan*** (www.bru.ro), Micu a criticat aspru materialul, considerând că nu este propice pentru a putea fi folosit de tineret, fiind o lectură greoaie şi limitată de reguli; nu acordă literelor aceeaşi valoare, schimbând sensurile după bunul său plac; a compus cuvinte noi, pe care românii nu le-au folosit niciodată şi nu ia în considerare semnificaţia reală a cuvintelor; concluzia finală era şi mai aspră, Micu afirmând că se îndoieşte că românii ar putea stabili în ce limbă a fost scris dicţionarul şi că ar putea înţelege cuvintele înşirate.

Oricum, el începe să lucreze la un material asemănător, convins fiind de utilitatea unei astfel de cărţi. „*Să scriu această carte m-a îndemnat dragostea pentru cultura şi ştiinţa neamului meu. Am scris-o pentru a face cinste întregului neam, ca să aibă şi el un dicţionar de care nici o naţiune nu e lipsită, decât a noastră şi cea ţigănească. Ce am putut am făcut, mai mult nu pot face*" scria Micu la 9 aprilie 1805.[18] Într-adevăr, se stinge din viaţă cu mult înainte ca lucrarea să prindă contur.

După moartea sa, dicţionarul a fost continuat de către protopopul din Secărâmb, Vasile Coloşi. Prima parte al lucrării, respectiv litera A, a fost predată de către acesta tipografiei abia în 1809. Ioan Corneli s-a implicat la rândul său în corectarea şi completarea manuscrisului, dar constatând că ortografia este deficitară, şi-a manifestat dorinţa de a primi în schimb drepturi materiale. În plus, intrând în conflict pe teme profesionale cu Maior, după 1816 el a renunţat definitiv la colaborare, motivând că sarcinile pe care le are nu-i mai îngăduie să se ocupe şi de altceva.

După 1809 şi preluarea funcţiei de cenzor de către Maior, sarcina definitivării dicţionarului a trecut în sarcina sa, dar a căutat în permanenţă colaboratori, cu atât mai mult cu cât în anul 1814 Vasile Coloşi se stinge din viaţă. Astfel, a colaborat de-a lungul anilor la realizarea acestei opere colective întreaga elită românească a timpului: Ioan Molnar Piuariu, Gheorghe Şincai, Ioan Corneli, Petru Maior, fraţii Ioan Teodorovici şi Alexandru Teodori. De asemenea, au mai colaborat Ioan Budai Deleanu, prin prisma corespondenţei foarte bogate cu Petru Maior pe teme de gramatică şi lexicografie; episcopul Samuil Vulcan etc.

O lucrare de asemenea proporţii şi însemnătate era de mult dorită de intelectualii români, ceea ce explică şi numeroasele înscrieri pe listele de cumpărare, încă înainte ca materialul să fie definitivat. Pentru a putea asigura un număr suficient de exemplare, în 1814 Petru Maior se adresează lui

[18] Pompiliu Teodor, ***Petru Maior***, în vol. ***Istoria literaturii române. De la Şcoala Ardeleană la Junimea***, vol. 2, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 42.

Samuil Vulcan, episcopul din Oradea, solicitând sprijin financiar.[19] Într-o altă scrisoare trimisă aceluiaşi prelat, la 30 ianuarie 1816, Maior încearcă să-l convingă pe episcopul Vulcan să preia coordonarea întregii acţiuni, care este de o importanţă naţională. „*Chiar lucru este, că nu numai românii în timpurile de acum de la nimene nu pot să aştepte ceva ajutor strălucit fără singur de la Măria Ta, ci şi locurile cele înalte, şi Universităţile toate, şi ţările (fiind pretutindeni acel lucru vestit) sunt în aşteptare, ca prin Măria Ta să iasă cât mai curând un Lexicon Românesc deplenit şi potrivit vestei cu care Măria Ta până acum pretutindeni înfloreşti*."[20]

Moartea lui Maior lasă lucrurile neterminate; situaţia este reglată abia în 1824, când parohul român din Pesta, Ioan Teodorovici, s-a angajat să definitiveze dicţionarul, continuând de la litera I, unde s-a oprit Maior. A fost ajutat în munca sa şi de către fratele său, Alexandru, medic de profesie, care însă figurează cu numele Teodori.

Fraţii Teodorovici au lucrat la definitivarea dicţionarului timp de un an şi jumătate. La sfârşitul anului 1825 apărea la Buda ***Lesiconul românescu - latinescu - ungurescu şi nemţescu***, cu o prefaţă semnată de Constantin Diaconovici - Loga. O lucrare de mari proporţii, de aproape o mie de pagini, care a încununat cu succes munca de două decenii a intelectualilor români şi care a transpus în practică preocupările iluministe ale timpului.

Iorga şi-a exprimat admiraţia deplină pentru această lucrare, considerând-o un semn al victoriei intelectuale româneşti, care anunţa o schimbare în bine în situaţia naţiunii. „*Se terminase în sfârşit, în sensul în cari se începuse. Nu un repertoriu ştiinţific, nu un manual practic, nu un inventar de cuvinte pentru învăţat, pentru şcolar, pentru străin. Era o demonstraţie precum demonstraţii erau toate lucrările şcolii ardelene, o demonstraţie a originii romane pe care o avea poporul, dovedind printr-o transparentă ortografie cu litere latine, prin cernerea severă a cuvintelor, prin etimologii adevărate sau false originea mai mult decât caracterul persistent latin şi numai latin al limbii. Străinilor, Lexiconul din Buda nu le zicea numai: «iată de ce*

[19] Cf. A. Veress, ***op. cit.***, p. 607, după apariţia lexiconului, pentru sprijinul acordat, Samuil Vulcan a şi primit pentru uzul personal 12 exemplare.

[20] Gheorghe Gorun, ***op. cit.***, p. 6.

suntem în stare», ci «iată cari ni este limba, iată cine suntem noi». Iar românilor le dădea un îndreptariu, o normă pentru felul în care trebuie să vorbească şi să scrie pentru a fi buni patrioţi, pentru a-şi cinsti strămoşii, pentru a înlătura corupţia ce copleşise limba în secole de întuneric şi de inconştienţă. Şi, în cel din urmă punct, dicţionarul terminat de fraţii Teodorovici a izbutit: decenii întregi la dânsul s-au adresat cei mai culţi dintre români, românii din Ardeal, pentru a se călăuzi şi a se lămuri în tot ceea ce privea limba."[21]

O trecere în revistă a principalelor titluri publicate în intervalul 1821 - 1842 ne îngăduie să stabilim următoarea situaţie: au fost publicate 83 de titluri, ceea ce indică o scădere drastică a numărului lucrărilor faţă de perioada cenzoratului lui Maior, cu atât mai mult cu cât intervalul în discuţie s-a dublat. Acest aspect nu implică însă şi o scădere a calităţii materialelor publicate. Dimpotrivă, este o etapă în care sunt tipărite lucrări de referinţă pentru cultura românească, precum ***Lexiconul*** din 1825, dar şi materiale care deschid noi orizonturi pentru învăţământul românesc - avem în vedere gramaticile, cărţile de istorie, traducerile etc. După temele abordate, aceste lucrări se pot împărţi în felul următor: 33 cărţi de învăţătură (39,75 %); 13 cărţi bisericeşti (15,66%); 10 cărţi de istorie (12,04 %); 5 cărţi de sfaturi (6,02 %); 22 cărţi cu subiecte diverse (26,5 %).

După limba în care au fost tipărite, situaţia se prezintă astfel: 74 lucrări în limba română (89,15 %); 3 în limba latină (3,61 %); 1 în limba germană (1,20 %); 2 lucrări bilingve româno - germane (2,40 %); 2 lucrări bilingve româno - maghiare (2,40 %); 1 lucrare în limbile română - latină - ungară - germană (1,20 %).

Theodor Aaron. 1842 - 1848

Teodor Aaron[22] (1803 - 1859) s-a născut în satul Ţichindeal (Sibiu) şi a studiat pentru început la Nocrich, Sibiu, Blaj şi Odorhei. După terminarea

---

[21] Nicolae Iorga, ***op. cit.***, p. 260 - 261.

[22] Mircea Păcurariu, ***op. cit.***, p. 24-25; Lucian Predescu, ***Enciclopedia Cugetarea***: Material românesc - oameni şi înfăptuiri, Bucureşti, Cugetarea - Georgescu Delafras, 1940, p. 7-8; Constantin Diaconovich, ***Enciclopedia***

studiilor gimnaziale, urmează cursuri de filozofie la Cluj, apoi de teologie la Pesta, fiind trimis de dioceza greco - catolică de Oradea. Cariera sa profesională este destul de bogată şi variată în acelaşi timp, având posibilitatea de a-şi dovedi calităţile intelectuale în domenii diverse. Pentru început, el îşi desfăşoară activitatea în învăţământ, lucrând ca profesor, şi mai târziu ca director la Gimnaziul din Beiuş (1830-1835). Ca teolog, el înaintează pe scara ierarhică, fiind numit în 1835 paroh şi protopop la Galva, apoi din 1838 la Arad. În perioada 1842 - 1848 activează ca cenzor al cărţilor româneşti de la tipografia budensă. Odată încheiată activitatea la tipografie, Aaron se retrage aproape de Beiuş, preluând parohia de la Delani. În 1850 revine la Budapesta ca translator român pe lângă guvern; de asemenea, va activa ca translator pentru limba română şi la ***Foaia legilor*** din Pesta. După 1855 revine în Transilvania, devenind canonic al Episcopiei din Oradea, apoi al celei din Lugoj, unde va rămâne până la moarte.

Theodor Aaron a fost interesat şi de studiul istoriei, fiind preocupat în special de problema demonstrării originii românilor, precum şi de începuturile creştinismului şi căile de răspândire ale acestuia pe teritoriul românesc. A colaborat cu materiale bine documentate şi realizate la ***Gazeta de Transilvania*** şi la ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***.

A activat ca cenzor la Buda timp de şase ani, fiind ultimul cărturar care a îndeplinit această funcţie până la izbucnirea revoluţiei paşoptiste. Datele sale biografice la care am avut acces nu lasă prin nimic să se înţeleagă că ar exista vreo legătură între izbucnirea manifestărilor şi plecarea sa de la tipografie. Cu toate acestea, este cunoscut faptul că tipografia de la Buda nu a tipărit în anii revoluţiei cărţi româneşti, ci doar manifestele cerute de moment; este posibil prin urmare ca plecarea sa în 1848 să se datoreze lipsei de activitate în cadrul tipografiei.

Română. Publicată din însărcinarea şi sub auspiciile Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român, Sibiu, Editura şi tiparul lui W. Kraft, 1898. - Vol. 1. - p. 2; Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, ***Dicţionar enciclopedic ilustrat***, Bucureşti, Editura „Cartea Românească," s.a., p. 1.475.

Fiind ultimul intelectual român care a deţinut funcţia de cenzor român la Buda înainte de mijlocul secolului al XIX-lea - moment crucial pentru intrarea istoriei românilor într-o nouă etapă de dezvoltare, şi pentru că din punct de vedere cronologic ne îndepărtăm deja de acea perioadă a tiparului şi tipăriturilor româneşti, denumite generic „cărţi vechi", imprimate între 1501 - 1830, studiul de faţă se va limita la cercetarea activităţii tipografiei budense până în timpul lui Aaron, până la izbucnirea revoluţiei paşoptiste. Oricum, după acest moment, în activitatea tipografiei se observă modificări substanţiale din toate punctele de vedere, marcând intrarea acesteia într-o nouă etapă.

Aaron îşi începe colaborarea cu tipografia budensă încă din 1828 când, fascinat de scrierile istorice ale lui Petru Maior, va publica ***Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevăraţi la mai mare lumină îl pune***, o lucrare bazată pe izvoare bizantine, latine şi - spune Iorga - „*pe o curioasă operă, necunoscută altfel, cari e numită: Maghino, şi care a apărut în Geografia despre Ţara Românească şi Moldova*."[23]

Preocupat de atribuţiile sale în plan religios, Aaron îşi va relua activitatea de autor abia în 1843, după o întrerupere de 15 ani, când publică ***Catihetica practică***, o culegere de sfaturi şi învăţături, în vederea bunei instruiri religioase a tinerilor, iar 4 ani mai târziu, în 1847, revine cu o serie de ***Cuvântări bisericeşti despre cele şapte păcate ale căpeteniei pe duminicile păresimilor***.

Anul 1847 se dovedeşte de altfel a fi destul de productiv. Moise Bota reuşeşte să tipărească cel de al doilea volum al gramaticii sale - ***Graiul român în limba domnitoare sau modu' a mai uşor d' a învăţă românu limba ungurească***, la distanţă de 11 ani de primul; volumul a apărut cu ajutorul abonamentelor plătite anterior de 559 de solicitanţi, dintre care „*nemeşul Ioan Buhus*," de pildă, a achitat de la început 30 de exemplare.[24]

---

[23] Nicolae Iorga, ***op. cit.***, p. 218.

[24] Andrei Veress, ***op. cit.***, p. 605.

Tot în 1847 va apărea şi un ***Lexicon de conversaţie istoricesc - religionar***, scris de Al. Gavra, o lucrare de peste 700 de pagini; iar Ioan Pop publică ***Învăţături morale***, un volum destul de bine primit în epocă. Totodată, sunt tipărite diferite lucrări care privesc fie economia de câmp, în general, fie sfaturi practice şi concrete privitoare la diferite aspecte ale vieţii cotidiene: sădirea bumbacului, prăsirea pomilor etc.

Poate cea mai însemnată lucrare apărută în acest interval de timp este ***Hronica românilor***, monumentala sinteză de istorie a lui Şincai, pe care fostul cenzor nu a reuşit să o vadă publicată decât fragmentar în calendarele budense. A fost posibilă tipărirea acestei opere graţie eforturilor depuse în acest sens de Alexandru Gavra şi Gherman Vida, care au reuşit să recupereze manuscrisele lui Şincai şi să le valorifice la tipografia de la Buda.
Cenzoratul lui Teodor Aaron nu se remarcă printr-o activitate intensă a tipografiei; în lipsa unor informaţii certe şi în condiţiile în care ***BRV***, publicată între anii 1903-1944, se opreşte cu listarea cărţilor vechi româneşti la nivelul anului 1830, este destul de dificil de refăcut activitatea atelierului de la Buda în acest interval. Rezumându-ne la informaţiile descoperite, răsfirate în diferitele materiale studiate, putem spune că în anii 1842 - 1848 s-au tipărit la Buda 10 lucrări, 9 în limba română şi una bilingvă, româno - maghiară. În ceea ce priveşte domeniile reprezentate, situaţia este următoarea: 4 cărţi bisericeşti (40 %); 5 cărţi de învăţătură şi sfaturi practice (50 %); 1 carte de istorie (10 %).

LISTA CĂRŢILOR ROMÂNEŞTI TIPĂRITE LA BUDA 1778 - 1848[25]

1821 - ***Biblioteca românească în 12 părţi, după numărul celor 12 luni. Întâia oară tipărită pentru naţia românească prin Zaharia Carcalechi, ferlegheru de cărţi a Crăieştii şi mai marei Tipografii din Buda a Universitatei Ungariei Partea I cu o figură***, publ. de Zaharia Carcalechi (lb. rom.)

1821 - Clemens Andreas, ***Kleines Walachich-Deutch und Deutch-Walachich worterbuch*** (lb. rom., germ.)

1821 - Clemens Andreas, ***Walachiche sprachelehre*** (lb. germ.)

1821 - Columb Zaharia, ***Gramatica limbii germane*** (lb. rom.)

1821 - C-tin Diaconovici-Loga, ***Chiemare la tipărirea cărţilor româneşti şi versuri*** (lb. rom.)

1821 - ***Culegere a multor rugăciuni*** (lb. rom.)

1821 - ***Istoria biblicească pentru şcolile româneşti din Ungaria***, ed. 2 (lb. rom.)

1822 - C-tin Diaconovici-Loga, ***Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*** (lb. rom.)

1822 - Kovaci Mihail, ***Primejdioasa întâmplare a morţii*** (lb. rom.)

1822 - ***Povăţuire către aritmetică*** (lb. rom.)

1823 - ***Ceaslov*** (lb. rom.)

1823 - ***Învăţătură pentru lucrătorii de tabacă*** (lb. rom.)

1823 - Mitterpacher Ludovic, ***Creşterea frăgarilor*** (lb. rom.)

1823 - Moise Bota, ***Versuri chirilice*** (lb. lat.)

1823 - Teodor Bojincă, ***Animadversio*** (lb. rom.)

1823 - Thomici Ioan, ***Creşterea bombiţelor*** (lb. rom.)

1823 - Thomici Ioan, ***Cultura albinelor*** (lb. rom.)

---

[25] Pentru intervalul cronologic 1778 - 1830 au fost consultate ***Bibliografia Românească Veche: 1508 - 1830***, Bucureşti, 1903 - 1944 şi ***Bibliografia Românească Veche***, vol. 1 - A - C, Târgovişte, Complexul Naţional Muzeal „Curtea Domnească"; Bucureşti, CIMEC, 2004. Titlurile ulterioare acestui interval au fost preluate din diferite studii referitoare la tiparul românesc, circulaţia cărţii vechi, istoria literaturii române etc.

1824 - ***Carte de mână pentru naţia românească - Calendariu pe anul de la Hristos 1824*** (lb. rom.)
1824 - C-tin Diaconovici-Loga, ***Abecedar*** (lb. rom.)
1824 - Kengyelácz Pavel, ***Istoria universală*** (lb. rom.)
1824 - Popovici Toma, ***Cuvântare la îngroparea lui Naum Petrovici*** (lb. rom.)
1824 - ***Scholasticul fruct al tinerimei române*** (lb. rom.)
1825 - ***Catihisis mic*** (lb. rom.)
1825 - ***Lexiconul de la Buda*** (lb. rom.)
1825 - Paris Mumuleanu, ***Plângerea şi tânguirea Valahiei*** (lb. rom.)
1825 - Z. Carcalechi, ***Carte de mână şi Calendar pe anul 1825*** (lb. rom.)
1826 - ***Calendariu pe anul de la Hristos 1826*** (lb. rom.)
1826 - Dinicu Golescu, ***Adunare de pilde*** (lb. rom.)
1826 - Dinicu Golescu, ***Adunare de tractaturi*** (lb. rom.)
1826 - Dinicu Golescu, ***Însemnare a călătoriei mele*** (lb. rom.)
1826 - ***Octoih cu Catavasier*** (lb. rom.)
1826 - ***Povăţuitorul tinerimei*** (lb. rom.)
1826 - ***Strastnic*** (lb. rom.)
1826 - T. Thornton, ***Starea Valahiei şi a Moldaviei*** (trad. Dinicu Golescu) (lb. rom.)
1826 - ***Typicon*** (lb. rom.)
1827 - Ioan Thomici, ***Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimii române*** (lb. rom.)
1827 - Tököly Ştefan, ***Arătare că Vlahii nu-s romani*** (lb. rom., germ.)
1828 - Aaron Teodor, ***Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevăraţi la mai mare lumină îl pune*** (lb. rom.)
1828 - ***Calendar*** (lb. rom.)
1828 - ***Cultura cînepei*** (lb. rom.)
1828 - ***Cuvântare despre posturi*** (lb. rom.)
1828 - Damaschin Bojincă, ***Răspundere desgustătoare*** (lb. rom.)
1829 - ***Biblioteca românească sau adunări de mai multe lucruri folositoare, întocmită în 12 părţi, întâia oară tălmăcită de prea învăţaţi bărbaţi şi tipărită pentru Neamul Românesc prin Zaharie Carcalechi isvoditorul acestei biblioteci. La Buda în Crăiasca***

Tipografie a Universităţii Ungare, publicaţie periodică a lui Z. Carcalechi (lb. rom.)

1829 - Bota Moise, ***Versuri îndemnătoare cătră deprinderea tinerimei româneşti întru învăţături pe auritul an nou MDCCCXXIX*** (lb. rom.)

1829 - Ciocârlan Ioan, ***Carmen illustrisimo … Josepho Putnik*** (lb. lat.)

1829 - Ciocârlan Ioan, ***Declamatio … Stephano Stratimirovits*** (lb. lat.)

1829 - ***Cuvântare episcopului Maxim Manuilovici*** (lb. rom.)

1829 - Heineccius, ***Elemente de filozofie, logică şi etică*** (trad. Eufrosin Poteca) (lb. rom.)

1829 - Moaler Petru Câmpeanu, ***Simbolul plinelor de bucurie simţiri*** (lb. rom.)

1829 - Suciu Moise, ***Semnul bucuriei şi poftei inimii*** (lb. rom.)

1829 - Ştefan Neagoe, ***Calendar românesc*** (lb. rom.)

1830 - ***Calendariu pe anul de la Hristos 1830*** (lb. rom.)

1830 - Damaschin Bojincă, ***Diregătoriul bunei creşteri spre îndreptarea multor părinţi şi bun folosul tinerimei române*** (lb. rom.)

1830 - Eftimie Murgu, ***Dovadă că românii sunt urmaşii de necontestat ai romanilor; în care scop se adaugă cîteva disertaţii adevărate*** (lb. rom.)

1830 - Leopold Schieman, ***Pruncii cei părăsiţi, istorie franţozască, adevărată şi morală*** (trad. Ioan Teodorovici) (lb. rom.)

1830 - ***Octoih*** (lb. rom.)

1830 - Pavel Vasici, ***Antropologia sau scurtă cunoştinţă despre om şi despre însuşirile sale*** (lb. rom.)

1831 - C. Diaconovici- Loga, ***Viaţa Domnului nostru Isus Hristos*** (lb. rom.)

1831 - Kiss Páll, ***Modul învăţăturii*** (trad. P. Moaler Câmpeanu) (lb. rom.)

1831 - Pavel Vasici, ***Dietetica sau învăţătura a păstra întreaga sănătate, a domoli boalele, a se feri de primejdia morţii şi a se mântui dintr-însa*** (lb. rom.)

1832 - 1833 - D. Bojincă, ***Anticile romanilor*** (lb. rom.)

1832 - 1833 - P. Maller, ***Gramatică româno - ungurească*** (lb. rom., magh.)

1832 - Szalay Imre, ***Gramatica ungurească*** (trad. P. Moaler Câmpeanu) (lb. rom.)

1833 - ***Calendari acumu întîi rumânesc alcătuitu de pe cel sârbescu, aşezatu-s-au pe limba rumânească, ca întru 100 de ani să slujească*** (lb. rom.)

1833 - George Vida, ***Gramatică practică româno - franţuzească*** (lb. rom.)

1833 - ***Threofran sau iscusitul sfătuitor pentru neiscusita tinerime*** (trad. după J. H. Campe) (lb. rom.)
1834 - Ioan Opra, teza de doctorat în medicină - fără titlu (lb. rom.)
1834 - P. Maior, ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia***, ed. 2 (D. Bojincă şi Iordachi Mălinescu) (lb. rom.)
1836 - ***Adelaida sau Păstorița alpicească*** (trad. după J. F. Marmontel) (lb. rom.)
1836 - Constantin Vârnav, teza de doctorat în medicină - fără titlu (lb. rom.)
1836 - Moise Bota, ***Graiul român în limba domnitoare sau modu' a mai uşor d' a învăţă românu limba ungurească***, vol. 1 (lb. rom., magh.)
1837 - ***Polițainica rânduială despre ciumă*** (ordonanță)
1839 - Lafontaine, ***Romulus*** (trad. I. Petrovici) (lb. rom.)
1843 - Aaron Teodor, ***Catihetica practică sau arătarea cum să se propună învăţăturile catehetice a credinţei creştineşti la vârsta cea tânără*** (lb. rom.)
1844 - 1845 - P. Vasici, ***Macrobiotica sau măiestria de a lungi viața*** (trad. după Chr Hufeland) (lb. rom.)
1844 - Gh. Şincai, ***Hronica românilor*** (lb. rom.)
1846 - ***Octoih*** (editor C. Diaconovici - Loga) (lb. rom.)
1846 - Paul Vasici, ***Neputinţa şi a ei totală vindecare cu mijloace simple, cercate prin experienţă şi aprobate de mulţi pătimaşi*** (lb. rom.)
1847 - Aaron Teodor, ***Cuvântări bisericeşti despre cele şapte păcate ale căpeteniei pe duminicile păresimilor*** (lb. rom.)
1847 - Alexandru Gavra, ***Lexicon de conversaţie istoricesc - religionar*** (lb. rom.)
1847 - Ioan Pop, ***Învăţături morale*** (lb. rom.)
1847 - Moise Bota, ***Graiul român în limba domnitoare sau modu' a mai uşor d' a învăţă românu limba ungurească***, vol. 2 (lb. rom., magh.)
1850 - Aaron Teodor, ***Anotări din istoria eclesiastică despre urzărea şi lăţârea credinţei creştine între români*** (lb. rom.)
s. a. - ***Învăţătură gheograficească*** (lb. rom.)

Varietas Cartographica.
O nouă expoziţie temporară la Biblioteca „Teleki-Bolyai”[1]

Dr. K. WEISZ SZIDÓNIA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Varietas Cartographica.
A New Temporary Exhibition at the „Teleki-Bolyai” Library

The „Teleki-Bolyai” Library has an extremely rich and diverse fund of old books, which gives multiple choices to organize temporary thematic exhibitions. After all the previous themes used in different exhibitions, it has come the time for maps to enchant all the interested ones. So, in October 2019 a new exhibition was presented, Varietas Cartographica, organised by Klára Petelei, aiming to show the public as many details of the colourful world of maps as possible.

Keywords: *maps, „Teleki-Bolyai” Library, old books, exhibition*

Fondul bogat şi divers de carte veche al Bibliotecii „Teleki-Bolyai” oferă multiple posibilităţi în organizarea unor expoziţii tematice temporare. După subiectele prezentate anterior - cum ar fi gastronomia, cărţile liturgice, cărţi în stil Art Nouveau, Reforma protestantă, primul război mondial, cultura engleză etc. - a venit rândul hărţilor să-i încânte pe cei interesaţi. Astfel, în data de 18 octombrie 2019 s-a vernisat noua expoziţie temporară, având titlul ***Varietas Cartographica***. Scopul acestei prezentări este de a

[1] O versiune mai scurtă în limba maghiară a acestei prezentări este în curs de publicare în revista de specialitate ***Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*** a Bibliotecii Naţionale Széchényi din Budapesta.

atrage atenția asupra acestei expoziții, punând în evidență câteva dintre cele mai interesante exponate.

Inițiatoarea și organizatoarea expoziției este bibliotecara Klára Petelei, bună cunoscătoare a colecției de hărți păstrate la Biblioteca „Teleki-Bolyai." Această expoziție nu e prima realizarea a curatorului în domeniul cartografiei, ea fiind redactorul volumului ***Descriptio Transylvaniae***,[2] reprezentând o selecție de hărți ale Transilvaniei. Competențele profunde în domeniu au rezultat într-o abordare neobișnuită a temei selectate. Structura expoziției nu urmează sistemul folosit cel mai des în cazul acestui tip de document, și anume cel cronologic, criteriul principal de selecție fiind dorința de a prezenta publicului cât mai multe detalii ale lumii colorate ale hărților.

Hărțile expuse provin din fondurile Bibliotecii „Teleki-Bolyai." Datorită varietății formatelor, anumite exponate au fost așezate în vitrine de tip tejghea, iar altele în vitrine modulare înalte. Alături de aceste elemente, pe pereți au fost instalate panouri cu texte informative, în limbile română, maghiară și engleză, pentru a permite distribuirea informațiilor la un grup cât mai larg de vizitatori. Pe lângă texte mai apar și diferite elemente grafice, mai exact detalii mărite ale hărților expuse, panourile fiind realizate de către Krisztina Márton, restauratorul bibliotecii.

Pentru a permite o mai bună aprofundare în informațiile prezentate, organizatorii expoziției au apelat și la tehnica modernă. Filmulețe realizate de Klára Lázok și Ede Barabási pot fi folosite cu succes și în cadrul activităților de pedagogie muzeală, totodată fiind accesibile online, oferă o introspecție în expoziție și acelor persoane care au numai posibilitatea unei plimbări virtuale pe meleagurile imaginare și reale puse pe hârtie.

Fiind singura posibilitate de substituire a informațiilor geografice, inexistente la momentul respectiv, fantezia a jucat un rol extrem de important în faza inițială a dezvoltării cartografiei. Astfel se explică introducerea unor creaturi imaginare pe zonele albe ale hărților. O

[2] Petelei Klára, ***Descriptio Transylvaniae***, Sepsiszentgyörgy, Artprinter, 2013.

completare asemănătoare se regăseşte pe harta Africii, publicată în opera ***Cosmographiae universalis*** (Basilea, 1550) a lui Sebastian Münster. Ţărmurile continentului erau deja bine studiate de către exploratori, dar interiorul Africii a ajuns să fie populat cu diverse curiozităţi, precum ciclopi, figuri antropomorfe, pământul papagalilor sau ţara preotului Ioan. Un subiect abstract este analizat şi de către Pierre Daniel Huetius, prin încercarea de găsire a Paradisului pe pământ. Pe o hartă anexată operei sale,[3] autorul localizează grădina edenului între zona Golfului Persic şi fluviul rezultat din confluenţa Tigrului cu Eufrat.

Dintre toate comorile expuse în cadrul expoziţiei, harta favorită a curatorului este harta unei expediţii, şi anume documentul care prezintă cea de a treia călătorie a lui Willem Barents. Expediţia din 1596 a pornit de la coasta nordică a Finlandei, iar ruta ei s-a derulat spre zona arctică a Rusiei şi regiunea Novaia Zemlea. Datorită vremii nefavorabile, navigatorii au trebuit să debarce şi au trăit în condiţii extreme timp de zece luni, ceea ce a rezultat în moartea mai multora dintre ei, inclusiv a lui Barents. Harta expusă[4] a fost realizată pe baza notiţelor unuia dintre supravieţuitori, şi anume Gerrit de Veer, şi cuprinde şi traseul parcurs la întoarcere, cu foci, urşi polari şi diferiţi monştri marini.

Piesa centrală a expoziţiei este aşa-numita harta ***Europa Regina***,[5] ale cărei detalii sunt reflectate şi pe afişul şi materialele promoţionale ale expoziţiei. Bătrânul continent este prezentat printr-o figură feminină având trăsăturile împărătesei Isabela a Portugaliei. Peninsula Iberică reprezintă capul, corpul este redat de Sfântul Imperiu Roman, Boemia este inima, ţările din Europa Centrală şi de Est alcătuiesc veşmintele ei, Danemarca şi Peninsula Italiană reprezintă braţele, iar globul crucifer ţinut în mână este Sicilia. Sunt cunoscute şi hărţi în formă de animale, cum ar fi de exemplu

---

[3] Pierre Daniel Huetius, ***Tractatus de situ paradisi terrestris***... Amstelodami, 1698.

[4] Theodorus de Bry-Johannes de Bry, ***Icones sive expressae et artifitiosae delineationes***..., Francofurti, 1601. Tabulae terrae Nouvae Zemblae.

[5] Heinrich Bünting, ***Itinerarium Sacrae scripturae***, Magdeburg, 1581.

hărţile numite ***Leo Belgicus***. O astfel de hartă poate fi descoperită pe pagina de titlu a operei lui Famiani Strada, intitulată ***De bello belgico*** (Roma, 1701), unde Olanda, Luxemburg, Belgia şi Nordul Franţei sunt desenate în forma unui leu şezând, cu privirea îndreptată spre continent. Ideea îşi are originile în figurile heraldice din blazoanele zonei.

Transmiterea către generaţiile următoare a informaţiilor geografice are o tradiţie de mai multe secole. Capacităţile de orientare, cunoştinţele locale erau necesare atât elevilor simpli, cât şi copiilor monarhilor, de aceea educatorii dintotdeauna au încercat folosirea mai multor materiale auxiliare pentru a facilita aprofundarea celor învăţate. Nicolas de Fer (1646-1720) i-a alcătuit moştenitorului tronului francez o enciclopedie geografică ilustrată, intitulată ***L'Atlas curieux ou le monde représenté dans des cartes générales et particulières du ciel et de la terre*** (Paris, 1705).

Una dintre cele mai spectaculoase elemente ale expoziţiei o reprezintă globul produs la Praga, după anul 1873. Acesta prezintă harta fizică a Pământului, fiind evidenţiate atât relieful şi graniţele, cât şi curenţii marini şi liniile de navigaţie. Asemenea globului, şi atlasul lui Adam Christian Gaspari[6] era destinat scopului educaţional; studenţii trebuiau să-şi dovedească cunoştinţele dobândite pe lucrări topografice fără toponime, mai exact aşa-numitele hărţi mute.

Opera ***Rudimentorum cosmographicorum*** (Zürich, 1583) a lui Johannes Honterus este considerată primul atlas de buzunar din lume. Cartea, ilustrată cu multiple hărţi xilogravate, a devenit un best-seller al epocii, ajungând la 126 de ediţii în diferite limbi străine. O altă personalitate renumită a cartografiei transilvănene este preotul reformat Péter Bod,[7] căruia i se datorează realizarea primelor hărţi de continente cu toponime maghiare.

---

[6] Adam Christian Gaspari, ***Neuer methodischer Schul-Atlas***. Zweyter Cursus. Weimar, 1793.

[7] Bod Péter, ***Az Isten vitézkedő Anyaszentegyháza... historiája***..., Basilea, 1760.

Hărţile hidrografice reprezintă o ramură interesantă atât a cartografiei, cât şi a expoziţiei noastre. Seria alcătuită din şase volume a lui Luigi Ferdinando Marsigli, intitulată ***Description du Danube*** (Á la Haye, 1744) este cunoscută şi sub denumirea de ***Enciclopedia Dunării***, deoarece autorul geograf, diplomat, călător, inginer şi cartograf a realizat o analiză ştiinţifică a fluviului. Accentul nu cade numai pe hidrografia fluviului prezentat printre formele de relief redate cu mare exactitate, fiind prezentate şi ruinele antice, respectiv flora şi fauna din zonă.

Deşi din punct de vedere geografic se găsesc la o distanţă considerabilă, în cadrul expoziţiei regăsim laolaltă hărţile Dunării şi a Amazonului. Tipăritura[8] spectaculoasă realizată în anul 1780 se leagă de numele misionarilor iezuiţi Franz Xavier Veigl şi Petro Parcar, care - asemenea celorlalţi membrilor ai ordinului - erau cunoscători eminenţi ai Americii Latine. După desfiinţarea ordinului iezuit, o asemenea valorificare a cunoştinţelor geografice dobândite a însemnat o cale de supravieţuire pentru călugării rămaşi fără surse de venit.

Inundaţiile, respectiv protecţia împotriva acestora, au reprezentat un aspect inerent al fluviilor. Totodată, era nevoie şi de asanări şi de regularizarea cursurilor de apă, de aceea s-a realizat în anul 1815 harta inundaţiilor Crişului Repede,[9] care conţine şi date despre măsurile de prevenire a inundaţiilor.

În mod evident, şi cartografia şi geografia Transilvaniei au fost incluse în selecţie. Curatorul a ales harta din 1832[10] a lui Daniel Gottlieb Scheint, al cărei caracter special se datorează faptului că este prima hartă individuală a Ţinutului Secuiesc. În plus, face parte din categoria celor de tip insulă,

---

[8] Petro Parcar, ***Maragnonii sive Amazonum Fluminis Terrarum***..., s.l., 1780.

[9] Tessedik Sámuel–Losonczi József, ***Mappa exhibens Inundationes…Chrysii Velocis***, s.l., 1815.

[10] Daniel Gottlieb Scheint, ***Das Land und Volk der Szeckler in Siebenbürgen***…, Pesth, 1833. Orographisch Hydrographische Generalkarte des Szekler Landes 1832.

deoarece prezintă numai regiunea selectată, nu şi zonele din împrejurimi. Trebuie să menţionăm şi harta peşterii din Cheile-Vârghişului,[11] realizată de István Fekete, inginerul topograf al scaunului Odorhei în anul 1835, care reprezintă prima cartografiere a zonei Vârghişului.

De numele lui Sámuel Teleki, fondatorul bibliotecii, se leagă una dintre curiozităţile expoziţiei, şi anume o hartă manuscrisă[12] a comitatului Bihor, realizată ca şi cadou pentru învestirea contelui în funcţia de comite de Bihor în data de 5 iulie 1791. Exemplarul copiat de pe opera geometrului Lőrinc Teofil Gaszner (?-1812) i-a şi fost dedicat noului funcţionar. Varianta tipărită a hărţii Bihorului a lui Gaszner poate fi la fel descoperită în cadrul expoziţiei, fiind publicată în atlasul cu hărţi ale comitatelor al lui Demeter Görög (1760-1833), intitulat ***Magyar Átlás***.

Călătoriile, respectiv succesul acestora erau importante şi pentru omul antichităţii, în special în cazul în care scopul deplasării era unul de cucerire. De aceea nu e de mirare că cel mai vechi itinerariu, aşa numita ***Tabula Peutingeriana***, se leagă de romani. În ciuda faptului că documentul - care a supravieţuit într-o copie din secolul al XIII-lea[13] - este foarte distorsionat, acesta specifică excelent ce rute şi posibilităţi de cazare le erau disponibile călătorilor romani obosiţi. Itinerarii s-au realizat şi ulterior, chiar şi cu date mai exacte decât în cazul hărţii Peutinger. Un astfel de exemplar este harta lui Hadrianus Relandus, intitulată ***Intervalla locorum Palestinae***. Numele faimosului cartograf-orientalist se leagă strâns de cercetarea geografiei istorice a Palestinei.

Odată cu apariţia poştei şi a traseelor regulate ale diligenţelor, a devenit necesară crearea unor mijloace auxiliare, care au permis derularea

---

[11] ***Allyrajza az Almási-kölik nevü földalatti nagy üregnek***,... în Kedei Fekete István, ***Az ujj becses kovacs és nemes kö-bányával ritkaitatt Almási nagy barlang***, Kolozsvárt, 1836.

[12] Gaszner Lőrinc Teofil-Tóth József, ***Comitatus Bihor in suos quinque Processus divisus***, s.l., 1791.

[13] Versiunea prezentată în vitrină a fost tipărită în secolul al XVIII-lea. Scheyb, Christoph, ***Peutingeriana Tabula itineraria***, Vindobonae, 1753.

cât se poate de fluentă a activităţilor acestor servicii. O litografie din anul 1820[14] prezintă tarifele poştale în vigoare în Austria, respectiv traseul şi staţiile diligenţelor. Un rol similar de informare au avut şi hărţile străzilor. În cazul expoziţiei în cauză, putem evidenţia o hartă a Parisului,[15] care ilustrează perfect nivelul de dezvoltare a oraşului, toponimele folosite sau insulele de pe râul Sena.

*

Călători, misionari, păianjeni, ***Europa Regina***, animale fantastice, peisaje imaginare şi reale îi aşteaptă pe toţi cei interesaţi până în mai 2020. Expoziţia poate fi vizitată gratuit în timpul programului bibliotecii, ghidajul fiind asigurat grupurilor organizate.

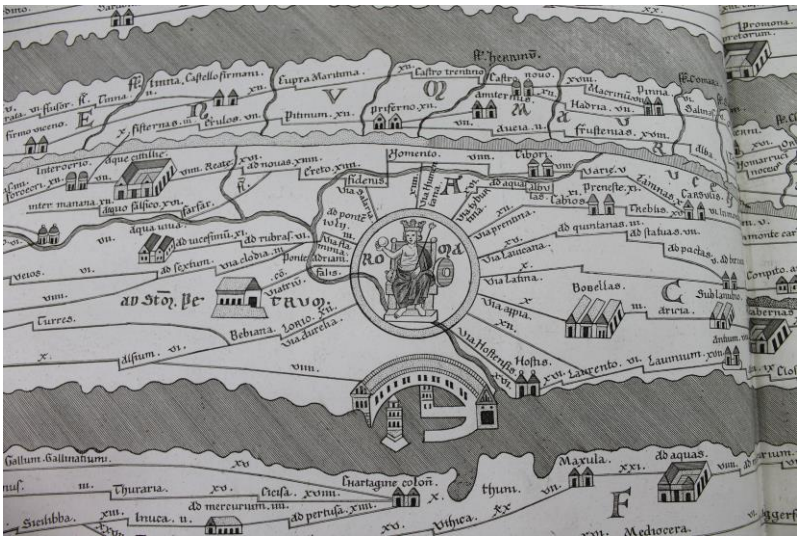

Roma antică pe ***Tabula Peutingeriana****. Scheyb, Christoph,* ***Peutingeriana Tabula itineraria****. Wien, 1753*

[14] Philipp von Phillisdorf, ***Uibersichtskarte der Brief-taxe Wien****…*, Wien [în jurul anului 1820].

[15] ***Plan routier de la ville de Paris et de ses faubourgs****...*, Paris, 1824.

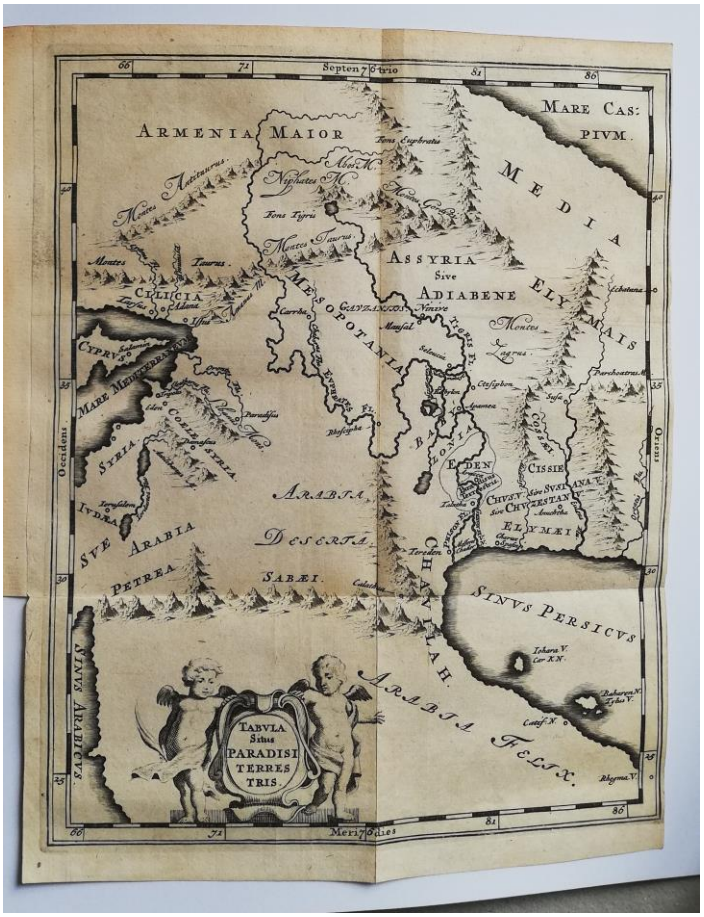

Unde era Paradisul? Huetius, Pierre Daniel, ***Tractatus de situ paradisi terrestris...****, Amsterdam, 1698*

Europa Regina. *Bünting, Heinrich,* ***Itinerarium Sacrae scripturae****, Magdeburg, 1581*

***Leo Belgicus**. Strada, Famiani, **De bello belgico**, Roma, 1701*

Hartă mută destinată elevilor. Gaspari, Adam Christian, ***Neuer methodischer Schul-Atlas****, Weimar, 1793*

Expediția din 1596 a lui Willem Barents. De Bry, Theodorus - De Bry, Johannes, ***Icones sive expressae et artifitiosae delineationes****..., Frankfurt, 1601*

ITINERARII LIVREŞTI

Familia criticului literar Liviu Petrescu: exemplu de parcurs social în România secolelor XIX-XX

Dr. IOAN TOMOIAGĂ
Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj

Abstract

The Family of the Literary Critic Liviu Petrescu: an Example of Social Development in Romania in the XIXth and XXth Centuries

Seen as an exercise in detailed reading, Liviu Petrescu's intellectual life can thus become both a sociological document but also a reconstruction of the intellectual milieu, typical but in some aspects different from what life in Romania was in the 60's. The main source of the present research is represented by the rich family archives, today in the care of the Special Collection department of the „Octavian Goga" County Library in Cluj, where it is registered under the name of The Petrescu-Popovici Fund.

Keywords: *social path, history, archive, modernity, cultural personality*

Incursiunile sau explorările în viaţa personalităţilor de orice fel fac parte, şi ele, din spectrul cercetărilor mai noi asupra istoriei moderne şi contemporane, completând prin latura lor intimă şi subiectivă, dar atractivă, o istorie factuală, de multe ori, plictisitoare. Sunt autori, precum Ioana Pârvulescu, cu a ei frumoasă carte ***În intimitatea secolului 19*** sau Lucian Nastasă, cu câteva lucrări binecunoscute despre originile şi promovarea socială a intelectualilor români, din secolul al XIX-lea până în secolul al XX-lea, care înfrumuseţează şi umanizează istoria românească modernă.

Criticul şi istoricul literar Liviu Petrescu (1941-1999), profesor al Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, este un asemenea exemplu de personalitate, a cărei istorie familială se întinde pe două secole, reconstituibilă în mare parte, graţie arhivei personale, găzduită,

în mod fericit, chiar de fosta locuinţă a familiei Ioana Em. Petrescu şi Liviu Petrescu şi aflată astăzi în custodia Bibliotecii Judeţene „O. Goga" din Cluj. În cadrul acesteia, cercetarea documentelor de familie, atent ordonate de către posesorul însuşi, ne relevă aspecte inedite şi extrem de interesante asupra unor realităţi sociale şi culturale româneşti, din secolele XIX-XX.

Spaţiul muntenesc

Mediul familial în care s-a născut Liviu Petrescu, a crescut, a fost educat, a învăţat şi s-a format intelectual şi profesional poate fi caracterizat ca fiind unul normal pentru România celei de-a două jumătăţi a secolului al XX-lea, în care, pentru cei care nu intrau în vreun conflict cu regimul comunist, lucrurile evoluau, în general, în direcţia dorită de aceştia. Sub aspect social-economic, familia criticului literar clujean poate fi încadrată în tipologia generală a evoluţiei familiilor româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea, dar şi în cea existentă sub regimul comunist din România. Avem, în acest caz, o primă generaţie cu un statut socio-economic şi profesional plasabil la nivelul de jos al ierarhiei sociale româneşti de sfârşit de secol XIX, stare de fapt recunoscută chiar de către Liviu Petrescu atunci când îşi redacta o autobiografie în 1972, probabil, la cererea administraţiei facultăţii din care făcea parte sau a altei structuri mai înalte din universitate. Astfel, el detaliază, în privinţa originii sale sociale, cu menţiunile că tatăl său, Gheorghe Petrescu „*descinde dintr-o familie foarte săracă* (Ion Petrescu, părintele acestuia a fost cojocar; înaintaşii şi mai îndepărtaţi erau pescari),"[1] iar câţiva ani mai târziu, în 1977, tot într-o autobiografie de dosar, criticul literar scrie despre tatăl său că „*era fiul unor oameni foarte săraci*" şi că „*nici unul din părinţii mei nu are vreo avere şi nici nu au suferit vreo condamnare*."[2] Nu putem ştii, cu exactitate, cât erau de săraci aceşti oameni, dar ştim că, sub regimul comunist, mai ales în anumite momente, cum erau cele privind promovarea

[1] Biblioteca Judeţeană Cluj „Octavian Goga" (în continuare BJC), ***Fond Petrescu-Popovici***, ***Subfond Liviu Petrescu***, Seria Manuscrise, Subseria Curriculum Vitae-Listă de lucrări-Fragmente, dosar 61, f. 3.

[2] ***Ibidem***, f. 10-11.

profesională a indivizilor, recurgerea la o origine socială cât mai modestă reprezenta un atu important şi o oportunitate pe care fiecare putea să o folosească în cadrul evaluărilor. Prin urmare, e de înţeles această intenţie de accentuare a acestei probleme, a originii sociale, cu scopul asigurării unei evaluări mai favorabile pentru o eventuală promovare, deşi Liviu Petrescu trebuie să fi ştiut, mai mult ca sigur, că mama sa, Maria Petrescu era, cel puţin teoretic, moştenitoarea mai multor hectare de teren arabil, în judeţul Buzău.

Pe de altă parte, actele de stare civilă, de proprietate sau de sorginte administrativă reuşesc să transmită informaţii obiective şi clare despre ascendenţii criticului clujean. Printre acestea, un document de familie la care, probabil, familia Petrescu ţinea destul de mult, pentru valoarea lui simbolică, şi care-l atestă, ca înaintaş al familiei, pe la 1882, pe Costache Dicu Petrea, fiul lui Petre Dicu şi al Mariei, foşti clăcaşi în comuna Slobozia, cătunul Obreziţa, din judeţul Râmnicu Sărat.[3] Cum certificatul de atestare a naşterii mai menţionează şi faptul că acelaşi Costache Dicu Petrea servise ca soldat în armata română, între 1863 şi 1868, putem aprecia ca dată aproximativă de naştere anul 1843, ştiut fiind faptul că şi în acele vremuri serviciul militar începea de pe la 20 de ani. Ţinând cont de aceste date, putem calcula, tot cu aproximaţie, că părinţii acestuia, menţionaţi deja mai sus, erau născuţi în preajma revoluţiei lui Tudor Vladimirescu sau poate chiar mai înainte. Iată, deci, o ascendenţă destul de îndepărtată în timp, reconstituibilă direct din acte civile, a universitarului Liviu Petrescu şi o confirmare, totodată, a statutului de clăcaşi, de oameni săraci, a acestor înaintaşi.

În privinţa aceasta, documentele păstrate în arhiva familiei Petrescu relevă un uşor progres social în mediul rural muntenesc spre sfârşitul secolului al XIX-lea, reflectat printr-o diversificare socio-profesională firavă, în care alături de ţărani apar şi mici meseriaşi, meseria mai des întâlnită fiind cea de cojocar. Livretul militar, emis în 1900, de către Regimentul Râmnicu Sărat, pe numele lui Costache Ion, fiul lui Costache Petrea şi al Ruxandrei, menţionează la capitolul *Profesie* calitatea sa de cojocar şi de ştiutor de carte

[3] ***Ibidem***, Seria Acte Personale, dosar 8, plicul 3, f. 5.

cu două clase primare.[4] Dintr-un alt document din aceeaşi arhivă, un buletin de înscriere la Biroul Populaţiei din anul 1942, se poate constata faptul că acest Costache Ion pare să fie una şi aceeaşi persoană cu Ion C. Petrescu, ambii fiind născuţi în 1876, având aceeaşi meserie, pe cea de cojocar în Râmnicu Sărat. Pentru perioada pe care o avem în discuţie, schimbarea numelui, mai ales atunci când cineva migra de la sat spre oraş, nu reprezenta un fapt deosebit de important, ci unul relativ normal, uşor de îndeplinit, ca şi astăzi, de fapt, pe cale administrativă. Din păcate, datele din aceste acte personale nu ne spun clar şi când s-a transformat numele de Petrea în Petrescu, dar e cert că aceste informaţii fac referire la tatăl lui Gheorghe Petrescu şi, deci, bunicul lui Liviu Petrescu.[5]

Ramificaţiile familiei lui Liviu Petrescu duc, însă, şi spre alte nume, atestate prin diverse documente de stare civilă sau administrative locale. Un asemenea nume este cel al lui Gheorghe Ciupercescu, menţionat în 1882 şi care apare într-un act de vânzare-cumpărare, înregistrat la primăria comunei Râmnicu Sărat, ca urmare a participării sale la o licitaţie de vânzare a unor parcele de „*locuri libere din comună*," reuşind chiar să obţină un teren contra sumei de 930 de lei.[6] Mai târziu, legăturile dintre familiile Ciupercescu şi Petrea (Petrescu) au devenit relaţii de familie, prin căsătoria Smarandei, fiica lui Gheorghe Ciupercescu, cu Ion Costache Petrea, în 1906, eveniment confirmat după mai multe decenii printr-un certificat al Comitetului Provizoriu al Oraşului Râmnicu Sărat, biroul Stării Civile, din 27 octombrie 1949.[7] O confirmare a acestei relaţii o găsim şi în certificatul de deces eliberat de Consiliul Popular al Municipiului Cluj pe numele Smarandei Petrea, în ianuarie 1973, şi unde se menţionează ca loc al decesului adresa la care locuia família Petrescu la Cluj, pe str. Horea, nr. 5, iar ca domiciliu stabil str. Filimon Sârbu, nr. 31, Râmnicu Sărat, putându-se deduce uşor

[4] ***Ibidem***, dosar 5, plicul 1, f. 7.
[5] ***Ibidem***, f. 1.
[6] ***Ibidem***, dosar 8, plicul 3, f. 4.
[7] ***Ibidem***, dosar 5, plicul 1, f. 2-4.

faptul că Smaranda Petrea (Ciupercescu) era bunica criticului literar clujean, în linie paternă.[8]

Pe linie maternă, documentele familiei sunt, de asemenea, destul de convingătoare în stabilirea unei ascendenţe clare pentru Liviu Petrescu până în secolul al XIX-lea. Originea ramurii sale materne nu diferă prea mult de cea paternă, putând fi localizată în jurul aceluiaşi punct geografic, reprezentat de oraşul Râmnicu Sărat şi având cam aceeaşi origine socială, bazată, în principal, pe munca pământului. Certificatul de naştere al mamei lui Liviu Petrescu, Maria Petrescu, clarifică în mare parte ascendenţa, pe această linie, menţionându-i ca părinţi ai acesteia pe Zainea Petre, fiul lui Zainea Toader, din satul Ulmu, judeţul Brăila şi pe Voica-Felicia, fiica lui Petre Vîlculescu, din Nicoleşti, Râmnicu Sărat.[9] Şi această ramură a familiei lui Liviu Petrescu coboară, cel puţin până la jumătatea secolului al XIX-lea, dacă socotim faptul că Zainea Petre, bunicul dinspre mamă, era născut în 1888; prin urmare, tatăl acestuia, Zainea Toader, trebuie să se fi născut cândva în jurul anului 1860. La fel ca şi cealaltă bunică, Smaranda, bunica dinspre mamă, Voica-Felicia Zainea a locuit, se pare, şi ea o vreme la Cluj, în aceeaşi casă cu Liviu Petrescu, aspect locativ rezultat tot dintr-un act de deces, emis în august 1965 la Cluj.[10] Aspecte confirmate, de altfel, chiar de Liviu Petrescu, în corespondenţa pe care o poartă în august 1968 cu soţia sa, Ioana, plecată în Ungaria, la o şcoală de vară: „*Mama şi tata sînt pe cale să plece împreună în concediu, la Sîngeorz; pe bunica o vor lăsa singură, cu mari provizii alimentare lîngă dînsa. Au rugat nişte vecini să mai aibă grijă de dînsa.* [...] *Ieri a fost 5 august şi s-au împlinit trei ani de cînd a murit cealaltă bunică.*"[11] Iată, deci, o situaţie familială nu tocmai confortabilă pentru o familie de tineri intelectuali, care trebuiau să locuiască alături de părinţi şi de bunici într-o perioadă marcată

---

[8] ***Ibidem***, f. 8.

[9] ***Ibidem***, f. 9.

[10] ***Ibidem***, f. 12.

[11] ***Corespondenţa intimă Ioana Em. Petrescu - Liviu Petrescu (1961-1978)***, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Mirela Tomoiagă, prefaţă de Ioana Bot, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2012, p. 322.

încă puternic de criză economică şi alimentară, dar şi de o acută lipsă de spaţii locative decente.

Cele mai vizibile aspecte de natură socială şi economică, constatabile scriptic pentru membrii acestei familii, sunt cele care reflectă instinctele funciare ale unor înaintaşi ai lui Liviu Petrescu, completând, prin aceasta, portretul ţăranului român emancipat sau dornic de emancipare socio-economică, de dinainte de 1900. Am văzut cum înaintaşi ai universitarului român încercau să îşi asigure această emancipare prin dobândire de pământ şi prin frecventarea şcolilor rurale sau prin învăţarea unor meserii care să asigure un venit constant familiilor lor. Spre exemplu, Ion Costache Petrescu, cunoscut ca fiind cojocar de meserie, încă din timpul serviciului militar, îşi practicase mulţi ani meseria, plătind, ca orice angajat român din perioada interbelică, cotizaţii sociale anuale, recunoscute inclusiv de către Ministerul Sănătăţii şi Prevederilor Sociale, în 1961, printr-o adeverinţă de stabilire a vechimii în muncă.[12] Fiul său, Panait Petrescu, absolvea în 1921 Şcoala elementară de băieţi, cu media generală 6,45, dându-i acestuia dreptul de a se înscrie la o şcoală secundară profesională, ceea ce se şi întâmpla, cinci ani mai târziu, prin absolvirea Liceului „Regele Ferdinand" din Râmnicu Sărat.[13] La nivel naţional, această transformare era perceptibilă la nivelul întregii societăţi prin dezvoltarea tot mai mult a sectorului industrial şi de servicii, prin migraţia internă a populaţiei româneşti, dinspre sat spre oraş.

Cu toate acestea, pământul şi munca pâmântului au continuat să rămână o ocupaţie de bază pentru marea majoritate a populaţiei româneşti şi, ca atare, şi pentru membrii familiei lui Liviu Petrescu, mai ales pentru bunica acestuia, pe linie maternă, Zainea Voica-Felicia. Rămasă văduvă în 1916, prin moartea soţului său, Zainea Petrea, plecat pe front, bunica lui Liviu Petrescu a trebuit să acţioneze în aşa fel încât să poată trăi şi să-şi asigure o situaţie materială relativ confortabilă pentru ea şi pentru fata sa,

---

[12] BJC, ***Fond Petrescu-Popovici***, ***Subfond Liviu Petrescu***, Seria Acte personale, dosar 5, plicul 1, f. 6.

[13] ***Ibidem***, f. 9.

Maria, viitoarea mamă a filologului clujean. Deşi dosarele din arhiva fondului Petrescu-Popovici nu conţin nici un act din care să reiasă gradul de educaţie şi de şcolarizare al Voicăi Zainea, modul cum a înţeles să se raporteze la pământ şi la piaţa asupra circulaţiei pământului face din ea o figură extrem de interesantă pentru o analiză de portret a ţăranului român din prima jumătate a secolului trecut. Mai multe acte de vânzare-cumpărare, înregistrate la diferite primării din jurul Râmnicului Sărat, confirmă intuiţia noastră potrivit căreia bunica lui Liviu Petrescu era foarte prevăzătoare, dând dovadă de o rară inteligenţă întreprinzătoare în privinţa achiziţiilor de teren agricol. Astfel, la începutul crizei economice, care începea să se manifeste şi în România, din 1929, prin devalorizarea mărfurilor, inclusiv a pământului, Zainea Voica-Felicia cumpăra de la Vlad G. U. Radu, din comuna Ciorăşti, judeţul Râmnicu Sărat, un teren arabil de 2 ha, situat în aceeaşi localitate, la preţul de 24.000 de lei.[14] Urmărind şi prevăzând, probabil, că piaţa terenurilor agricole va scădea, ca urmare a accentuării crizei economice, ţinând cont şi de riscurile investiţionale de tip funciar, această ţărancă din Muntenia rurală a perioadei interbelice mai face un pas şi cumpără, în martie 1930, un teren arabil, în suprafaţă de 0,5 ha, la preţul de 3.000 de lei.[15] Scăderea continuă a preţurilor terenurilor agricole o determină, în august 1932, să mai cumpere o parcelă de 0,5 ha teren agricol, de la Samoil Vîlculescu, probabil o rudă de-a sa din comuna Dăscăleşti, la preţul de 1.000 de lei.[16] Din această suită de achiziţii, putem observa cum preţul pământului scăzuse în câteva luni, din toamna anului 1929 până în primăvara celui următor, la jumătate, iar peste doi ani, această valoare scăzuse de şase ori. Prin urmare, cumpărătoarea acestor pământuri ştia să facă investiţii în timp de criză, apreciind că valoarea pământului va creşte din nou. La aceste achiziţii profitabile, în contextul crizei economice de atunci, se adaugă încă un teren, cumpărat, cel mai probabil tot în anii crizei sau, poate, la sfârşitul acesteia, în suprafaţă de 3,5 ha, la preţul de 4.775 de

[14] ***Ibidem***, dosar 8, plicul 1, f. 7.
[15] ***Ibidem***, f. 9-10.
[16] ***Ibidem***, f. 12.

lei, potrivit titlului de punere în posesie, din 10 septembrie 1938.[17] Adunând toate suprafeţele de teren cumpărate în decurs de doar câţiva ani, şi pentru care au fost păstrate acte doveditoare, rezultă că averea funciară a familiei Zainea Voica-Felicia, fără a socoti alte terenuri pe care, probabil, aceasta le deţinea de mai înainte, ajunsese să fie de cel puţin 6,5 ha de pământ, ceea ce, în opinia noastră, nu era deloc puţin pentru o familie compusă dintr-o mamă văduvă şi fiica ei minoră. De altfel, mult mai târziu, prin august 1964, Liviu Petrescu îi scria Ioanei Em. Petrescu despre bunica sa dinspre mamă: „*Dacă o s-o întrebi tu cu şiretenie despre cîte-n lună şi-n soare, dar numai într-un anumit fel, altminteri se ascunde şi ocoleşte răspunsul, o să închidă ochii şi o să te vrăjească cu cîte a adunat dînsa. Întreab-o despre viaţa dînsei, să vezi ce mîndră e de tot ce a făcut. O să-ţi povestească întîi cum a rămas dînsa văduvă la douăzeci de ani, cu un copil, şi cum a reuşit să nu ducă lipsă de nimic niciodată. Întreab-o multe, Ioana, cînd o asculţi pe bunică-mea, simţi cît de simplă şi uluitor de frumoasă e viaţa.*"[18] Din păcate, nu avem şi informaţii directe legate de posibilităţile de exploatare ale acestor terenuri şi de modul în care acestea s-au reflectat în bunăstarea familiei Zainea.

Mediul clujean

Diversificarea preocupărilor anumitor membri ai familiei lui Liviu Petrescu devine tot mai evidentă începând cu perioada interbelică, epocă în care copiii şi nepoţii foştilor clăcaşi nu doar că urmează şcoli tot mai mari şi ajung meseriaşi în diverse domenii, ci şi părăsesc mediul rural al câmpiei buzoiene pentru micile oraşe din zonă, cum era Râmnicu Sărat sau chiar pentru a merge la Bucureşti, fie la şcoli, fie la muncă. În ceea ce-l priveşte pe Liviu Petrescu, viaţa şi formarea sa intelectuală şi profesională n-au fost prea mult legate de zona natală. Doar primii ani ai copilăriei şi-i petrece în oraşul natal, Râmnicu Sărat, acolo unde se naşte la sfârşitul anului 1941,[19] pe strada

---

[17] ***Ibidem***, f. 16.

[18] ***Corespondenţa intimă***..., p. 160.

[19] BJC, ***Fond Petrescu-Popovici***, ***Subfond Liviu Petrescu***, Seria Acte Personale, dosar 1, plicul 1, f. 9.

Verbiceanu, nr. 12. Evenimentul fericit are loc nu doar într-un mediu semi-urban, aşa cum era Râmnicu Sărat la acea vreme, ci în primul rând în cadrul unei familii care cunoştea de mai mulţi ani o evoluţie socială evidentă şi cu un nivel de educaţie destul de ridicat. O atestă mai ales informaţiile legate de părinţii săi, Gheorghe şi Maria Petrescu, căsătoriţi în 25 iulie 1935, în comuna Dăscăleşti, localitatea natală a Mariei Zainea, ambii soţi fiind născuţi în acelaşi an, 1914.[20] De la căsătorie şi până la apariţia unicului lor fiu au trecut şase ani, perioadă de timp în care cei doi tineri căsătoriţi îşi definitivează studiile superioare. Astfel, Gheorghe Petrescu, fiul lui Ion C. Petrescu cojocarul, tatăl universitarului de la Cluj, avea o formaţie profesională peste medie, absolvind în 1933 cursurile Liceului Militar „Mihai Viteazul" din Tîrgu Mureş, cu media generală 7,02, iar trei ani mai târziu, pe cele ale Şcolii Militare de Infanterie Bucureşti, în urma cărora obţine gradul militar activ de sublocotenent al armatei române.[21] Soţia sa, Maria, frecventase şi absolvise în 1936 cursurile Facultăţii de Filozofie şi Litere din cadrul Universităţii „Carol al II-lea" din Cernăuţi, ceea ce îi conferea dreptul, aşa cum şi-l manifestase, de fapt, imediat la terminarea facultăţii, de a lucra în învăţământ.[22] Cu toate acestea, din documentele păstrate în arhiva familiei, reiese că aceasta n-ar fi lucrat în învăţământ deloc, ci doar ca funcţionară a Direcţiei Generale de Poştă, Telefon şi Telegraf, lucru confirmat în evidenţele scriptice ale calităţii sale de funcţionar, din 1961, necesare completării unui Carnet de muncă. Aceste evidenţe încep din 1939, nu din 1936, ceea ce înseamnă că în acest interval de trei ani Maria Petrescu îşi însoţise soţul ofiţer în toate locurile unde acesta fusese trimis, activitatea de profesoară nefiind, din acest punct de vedere, prea potrivită. Ca atare, în noua meserie, pentru care nu ştim dacă a urmat vreun curs de calificare, mama lui Liviu Petrescu va lucra ca stenodactilografă, la Bucureşti, apoi la Brăila, ca oficiantă până în februarie 1941 la Brăila şi Râmnicu Sărat, iar apoi până în 1945, ca secretară. În februarie 1949, devine referent în cadrul

[20] ***Ibidem***, dosar 5, plicul 3, f. 2.
[21] ***Ibidem***, dosar 5, plicul 2, f. 5-7.
[22] ***Ibidem***, dosar 7, plicul 1, f. 4 -6.

aceleeaşi Direcţii Generale a Poştei, iar din aprilie acelaşi an este transferată la Cluj, pentru ca după doar patru luni să fie transferată la Lugoj şi iarăşi la Cluj, în octombrie 1949.[23]

În ceea ce-l priveşte pe Gheorghe Petrescu, tatăl viitorului filolog clujean, acesta şi-a început cariera militară, conform Livretului militar cu seria RCL, nr. 0091872 şi Carnetului de muncă, imediat după terminarea studiilor militare, urmând în 1949 un curs de trei luni pentru funcţia de şef de stat-major de Regiment, ajungând până la gradul de maior de infanterie, după care urmează o trecere bruscă în rezervă în 1951. La capitolul limbi străine cunoscute, tatăl lui Liviu Petrescu menţiona limba franceză, chiar dacă acesta nu absolvise vreo facultate cu profil didactic, ceea ce putea să însemne, totuşi, că el studiase la un nivel destul de avansat această limbă în cadrul şcolilor militare pe care le-a urmat.[24]

Intrarea României în război, în 1941, trebuie să fi fost un moment destul de dificil pentru tânăra familie, când Gheorghe Petrescu putea oricând să fie trimis pe front, departe de casă şi familie. Relocările unor mari unităţi ale armatei române, din care făcea parte şi plutonul tânărului sublocotenent Petrescu, puteau aduce cu ele şi mutarea acestuia odată cu subordonaţii săi. În această privinţă, o informaţie lacunară din interiorul unei mici rubrici de evidenţă din Carnetul său de muncă ne-a atras în mod deosebit atenţia prin semnificaţia şi importanţa ei: aceea care atesta faptul că tatăl lui Liviu Petrescu fusese prizonier în Germania între 27 august 1944 şi 1 mai 1945.[25] Lipsa unor documente oficiale suplimentare, ale unor declaraţii, scrisori sau a oricăror altor tipuri de documente care să confirme această informaţie, pune, însă, sub semnul întrebării acest capitol al carierei ofiţerului Gheorghe Petrescu. Totodată, ni se pare demn de remarcat şi faptul că, tot potrivit actului militar de trecere în rezervă, din 1951, ofiţerul

---

[23] ***Ibidem***, f. 8; Seria Manuscrise, dosar 61, f. 3. Liviu Petrescu preciza, într-o autobiografie din 1972, că mama sa fusese „*funcţionară* (de la absolvirea cursurilor universitare şi pînă la pensionare) *la P.T.T.R.*"

[24] ***Ibidem***, Seria Acte Personale, dosar 5, plicul 3, f. 1.

[25] ***Ibidem***.

de mai sus apare ca fiind, în intervalul de timp ianuarie 1941 - mai 1945 comandant de pluton, în cadrul Regimentului 8 Grăniceri, ceea ce înseamnă că el se afla, de fapt, în țară, și nu în Germania, neputând fi în același timp și prizonier, și ofițer activ al armatei române. Curiozitatea noastră este întreținută, în continuare, de celelalte etape ale carierei de ofițer a lui Gheorghe Petrescu, în care din mai 1945 și până în septembrie 1948 activa în cadrul Cercului Teritorial Militar din Râmnicu Sărat, probabil înaintat la gradul de căpitan al armatei române, iar din 1948 până în noiembrie 1951, când este trecut în rezervă, ca maior, cu funcția de șef de stat-major, la vârsta de numai 37 de ani.[26].

Dincolo de acestea, ascensiunea militară a lui Gheorghe Petrescu este conformă cu intervalele de timp impuse, atât în mod tradițional, cât și prin legislație, de către armata română, nefiind vorba, considerăm noi, nici de o ascensiune prea rapidă, nici de una prea lentă în grad. Așadar, din acest punct de vedere, cariera sa de ofițer fusese una normală, fără mențiuni deosebite și care ar fi putut continua încă mult timp. De aceea, trecerea în rezervă la aproximativ jumătatea carierei militare poate fi considerat un aspect destul de ciudat, aceasta dacă nu cumva fusese scos din efectivele active ale armatei române ca pedeapsă pentru o presupusă faptă sau acțiune considerată, probabil, dușmănoasă sau contrară politicii noilor autorități românești de la București. În acest registru interpretativ s-ar putea încadra relațiile pe care Gheorghe Petrescu le-a avut cu un unchi de-al său, generalul de corp de armată Nicolae Ciupercă,[27] fost ministru de război, implicat în rezistența anticomunistă și de la care primul a cumpărat, se pare, în martie 1946, o casă și un teren în orașul Râmnicu Sărat.[28] Moartea generalului, unchi pe linie maternă, în 1950, înainte ca instanțele militare comuniste să fi apucat să-l judece, precum și descoperirea tardivă a relației dintre cei doi

---

[26] ***Ibidem***.

[27] http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2006-10-11/episodul-4-patru-inchisi-toti-morti.html, site consultat în 23.09.2019.

[28] BJC, ***Colecții Speciale, Fond Petrescu-Popovici***, Subfond Petrescu, Seria Acte Personale, dosar 8, plicul 3, f. 1.

ofiţeri înrudiţi, a făcut ca pedeapsa asupra lui Gheorghe Petrescu să fie, probabil, blândă şi să se reducă, practic, la o trecere în rezervă. Precizări asupra acestui subiect sunt aduse iarăşi de Liviu Petrescu, într-o autobiografie din 1972, în care acesta scrie despre tatăl său că „*în împrejurări extrem de confuze, cu ocazia unor* <epurări> *generale din rândurile Partidului, epurări care, ulterior, şi-au atras critici îndreptăţite - dânsul a fost exclus din rândurile organizaţiei; măsura aceasta, tatăl meu a considerat-o întotdeauna nemeritată şi nedreaptă, ceea ce l-a şi determinat să ceară, nu de mult, o reabilitare*."[29] Chiar dacă Liviu Petrescu nu menţionează momentul „*căderii în dizgraţie*" a tatălui său, putem deduce că acesta s-a întâmplat cândva prin 1950-1951, ultimele mari epurări din armata română, realizate de către comunişti.

Într-un anumit sens, momentul trecerii în rezervă a maiorului Gheorghe Petrescu poate fi considerat drept un moment de cumpănă în viaţa întregii familii a acestuia; stabilirea definitivă a acesteia la Cluj, departe de restul familiilor lor din Râmnicu Sărat, ceea ce nu trebuie, totuşi, să ne mire prea mult, pentru că ne aflăm deja în plină perioadă a regimului totalitar, cu mari probleme economice, inclusiv pentru proprietarii de pământ de la sate, iar oportunităţile unui oraş important, cu o industrie mai diversificată şi cu şcoli bune nu puteau fi ignorate atât de uşor. Actele sale personale ne dezvăluie dorinţa sa de a-şi dezvolta o nouă carieră, de data aceasta în domeniul juridic, prin înscrierea, în 1956, la Facultatea de Ştiinţe Juridice şi Administrative a Universităţii „Victor Babeş" din Cluj, ale cărei cursuri le urmează fără frecvenţă obligatorie,[30] timp de doi ani de zile, înainte de a renunţa la idee. Nu ştim dacă a renunţat sau i s-a impus să renunţe la frecventarea acestei facultăţi, ca efect al înlăturării sale din rândurile partidului, aşa cum am văzut mai sus. Cert este că, după această tentativă, Gheorghe Petrescu se angajează în 1956 ca merceolog la Întreprinderea „Armătura" din Cluj,[31] întreprindere de unde a ieşit la pensie în 1974. În noua meserie, Gheorghe Petrescu trece prin mai multe etape de

[29] ***Ibidem***, Seria Manuscrise, dosar 61, f. 3.
[30] ***Ibidem***, Seria Acte Personale, dosar 5, plicul 2, f. 1.
[31] ***Ibidem***, f. 5.

formare profesională, participând la diferite cursuri de perfecţionare şi de formare de abilităţi practice. Carnetul său de muncă, înregistrat în 1961 la întreprinderea mai sus amintită, menţionează printre aceste cursuri şi calificări pe cele de strungar (1962), merceolog (1958), recepţioner marfă (1962), controlor-recepţioner (1964).[32] Desigur, acestea erau reflectate şi într-o salarizare destul de bună pentru acei ani, neschimbând prea mult situaţia materială a familei. Cu titlu de exemplu, trecerea de la 1 aprilie 1958 a lui Gheorghe Petrescu pe un post de şef-serviciu aprovizionare, cu un salariu tarifar de 1.150 de lei însemna depăşirea cu mult a salariului mediu realizat la nivel de industrie, de 889 de lei în 1960.[33] Mai mult, tatăl lui Liviu Petrescu nu pare să se fi mulţumit cu simpla calitate de muncitor, ci a ocupat mici funcţii administrative sau executive, care să corespundă într-o anumită măsură nivelului său de educaţie intelectuală.

Prin urmare, existenţa unei familii cu două venituri constante şi relativ mari constituia un mediu familial propice dezvoltării unui copil aflat deja în pragul adolescenţei, care pe deasupra nu mai era nevoit să schimbe şcolile în funcţie de misiunile militare ale tatălui său. Având doar 10 ani la momentul trecerii tatălui său în rezervă, Liviu Petrescu îşi datorează educaţia şi formarea profesională de mai târziu spaţiului clujean, deşi se naşte într-o altă zonă geografică a României. Începându-şi primii ani de şcoală în localitatea natală, Râmnicu Sărat,[34] viitorul critic literar şi profesor al universităţii din Cluj şi-o desăvârşeşte în cadrul şcolilor clujene şi în interiorul familiei sale. Astfel, după ce absolvă în 1959 Liceul „George Bariţiu" din Cluj, Liviu Petrescu urmează Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş-Bolyai," pe care o termină în 1964, când primeşte şi propunerea de a lucra ca preparator

---

[32] ***Ibidem***.

[33] ***Ibidem***, f. 10-11; pentru valorile privind veniturile populaţiei, pe categorii, ramuri şi indici în perioada 1950-1989 vezi Victor Axenciuc, ***Veniturile nominale şi reale ale populaţiei, în secolul XX în România***, în ***Revista Română de Economie***, Anul XVI, vol. 22, nr. 1 (31) / 2006, pp. 28-51.

[34] BJC, ***Colecţii Speciale, Fond Petrescu-Popovici***, Subfond Liviu Petrescu, Seria Manuscrise, dosar 61, f. 3.

în cadrul Facultăţii, urmând o carieră exemplară, trecând prin toate treptele universitare, până la cea de profesor titular şi decan al Facultăţii între 1990 şi 1992.[35]

În 1972, trebuind să detalieze propria activitate profesională, Liviu Petrescu scria: „*Activitatea ştiinţifică am început-o încă din perioada studiilor liceale (în anul 1958), când am debutat în revista Tribuna din Cluj. Apoi, activitatea ştiinţifică şi publicistică am continuat-o fără întrerupere, până în prezent; am colaborat la majoritatea revistelor literare şi ştiinţifice din ţară: Tribuna, Steaua, România literară, Contemporanul, Convorbiri literare, Cronica, Ateneu, Studia Universitatis etc. Am prezentat comunicări la cele două Sesiuni ştiinţifice ale tinerelor cadre didactice de la Facultatea de Filologie. Am publicat două cărţi.*"[36] Tot într-o autobiografie din noiembrie 1972, tânărul universitar menţionează că „*formaţia mea ştiinţifică o datorez, într-o măsură extrem de importantă, unor dascăli ai Facultăţii de Filologie; am rămas cu excelente învăţăminte de la cursurile profesorilor V. Vătăşianu, Mircea Zaciu, D. D. Draşoveanu, Romulus Todoran, Emil Petrovici, Ion Pătruţ, Iosif Pervain şi alţii încă, deosebit de numeroşi, cărora le voi păstra o adâncă recunoştinţă.*"[37] Recunoştinţa pe care o purta, după cum reiese şi din notările sale autobiografice, întregii sale familii, atât celei de la Cluj, cât şi celei din câmpia Bărăganului, al căror exponent poate fi considerat Liviu Petrescu, prin prestigiul şi puternica sa personalitate ştiinţifică şi publicistică.

Aşadar, această scurtă istorie a unei familii de intelectuali români de după al Doilea Război Mondial reprezintă un bun exerciţiu de analiză asupra unei perioade mai ample din istoria României, putând fi privită ca o oglindă a societăţii româneşti, în trecerea de la epoca modernă la cea contemporană. Putem observa cum evoluţia familiei lui Liviu Petrescu a parcurs drumul de la sărăcia primelor generaţii, de la munca clăcaşilor din primele decenii ale secolului al XIX-lea şi de la nevoia de pământ şi siguranţă a unui trai mai bun, până la generaţiile secolului al XX-lea, a celor mai educate şi formate în

---

[35] Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), ***op. cit.***, p. 650.

[36] BJC, ***Colecţii Speciale, Fond Petrescu-Popovici***, Subfond Liviu Petrescu, Seria Manuscrise, dosar 61, f. 1-2.

[37] ***Ibidem***, f. 4.

cele mai bune şcoli din ţară. În acest sens, evoluţia şi parcursul formativ al criticului literar clujean ne apar ca suma unor evoluţii interne ale familiei sale, ale înaintaşilor săi, dar, totodată, şi ca o manifestare de voinţă personală, directă, înspre cunoaştere.

Începuturi literare la Tîrgu Mureş

Dr. ALEXANDRU CISTELECAN
Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţă şi Tehnologie
„George Emil Palade" Tîrgu Mureş

Abstract

Literary Beginnings in Tîrgu Mureş

After the foundation, right after the Great Union, of the three Romanian high schools and a little later of the Normal School, in Tîrgu Mureş came from other regions not only teachers, but also students. Some of them, together with the fragile „local forces", tried to initiate a literary movement in the town, even though their connection with Tîrgu Mureş was a rather superficial one.

The present study highlights some of these figures who passed through Tîrgu Mureş and were connnected to the cultural background of the town/county.

Keywords: *Tîrgu Mureş, literary movement, Dem. Gh. Nolla, Vasile Hondrilă, Ion Steriopol, Ion Constantinescu-Jiblea, Ion Cherejan, Romeo Dăscălescu*

Precizare: După înfiinţarea, imediat după Unire, a celor trei licee româneşti (de fete, de băieţi şi militar) şi ceva mai tîrziu a Şcolii normale, în Tîrgu Mureş apar nu doar profesori veniţi din alte părţi, dar şi elevi. Cîţiva dintre aceştia, alături de „*forţele locale*" incipiente şi fragile, se vor strădui să iniţieze o mişcare literară, chiar dacă legătura lor cu Tîrgu-Mureşul e mai degrabă tangentă. Am racolat aici cîteva figuri în trecere prin Mureş şi cîteva mai legate de soarta culturală a oraşului/judeţului.

Dem. Gh. Nolla

Cu toată hărnicia lui devotată, nici Melinte Şerban n-a reuşit să afle prea multe lucruri despre Dem. Gh. Nolla. A aflat doar că era şi el

macedonean, ca şi Ion Cutova, şi că ambii şi-au făcut studiile liceale la Tîrgu Mureş. În această calitate, de liceeni, iau parte la înfiinţarea revistei ***Scînteieri*** (în care şi debutează) şi la înjghebarea unui cenaclu.[1] Poezia lui, adunată în volumul ***Îţi scriu de undeva din tinereţe***…(Institutul de arte grafice „Tribuna", Braşov, 1941), ar fi una „*de notaţie, cu descrieri abundente, în diferite maniere*" şi „*fără o suficientă cristalizare.*"[2] „*În anii războiului* - mai notează Melinte Şerban - *i se pierde urma.*"[3] Trebuie să fi plecat la Braşov (după cedarea Ardealului de Nord), căci acolo e - ca secretar de redacţie la ***Tribuna literară*** a lui Octav Şuluţiu - în '41-'42. Reapare apoi la Sfîntu Gheorghe, unde, alături de Valeriu Vasile Ceuca şi Gheorghe Bledea, devine redactor şi proprietar al ziarului ***Desrobirea*** (pentru care solicită un sediu în octombrie 1944, după cum rezultă dintr-un documentar cronologic publicat de Ioan Lăcătuşu în ***Mesagerul de Covasna*** din 23 oct. 2015). Apoi chiar dispare (cel puţin pînă acum), dar prin '51-'52 îi apar poeme în revista legionară ***Cuget românesc/Pensamiento rumano***, care apărea la Buenos Aires. Va fi fost legionar mai activ ori doar simpatizant?... se va fi exilat?... Înainte de război i-au apărut poeme chiar şi în ***Revista Fundaţiilor Regale*** (în 1941), dar mai ales în ***Claviaturi***-le lui D. Gherghinescu-Vania (scoase la Braşov; e prezent în numere din anii '41-'43).

Volumul - pare-se că singurul - n-a stîrnit mare ecou, dar a dezlănţuit entuziasmul lui Romeo Dăscălescu (fost coleg de liceu la „Papiu") care, în pofida „*grandilocvenţei poetice şi emfazei lirice*" (pe care le consemnează pe merit), îl consideră o „*foarte serioasă confirmare a unui talent tînăr.*"[4] În acelaşi articol din ***Luceafărul*** sibian, Dăscălescu mai zice că Nolla „*s-a dăruit poemului cu pasiunea unei curtezane şi cu abnegaţia unui călugăr benedictin*" şi că

---

[1] Melinte Şerban, ***Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viaţă culturală pe Mureşul de sus (1920-1940)***, Fundaţia Culturală „Vasile Netea", Tîrgu Mureş, 1999, p. 171.

[2] ***Idem***, p. 175.

[3] ***Ibidem***.

[4] Romeo Dăscălescu, ***Luceafărul***, nr. 5/1942.

poemele, deşi cu „*atmosferă bolnavă*" şi „*ton maladiv*," revarsă o adevărată „*abundenţă de suflet*." Asta e drept: e o confesiune în revărsare.

Miezul poeziei lui Nolla e suferinţa reală, ftizia care-l ţine prin sanatorii şi care i-a curmat avînturile. Pe acest scenariu suplicial se desfăşoară confesiunea, dramatizînd prăbuşirea elanurilor şi a tinereţii în agonie: „*Viers zămislit cu-nfrîngeri şi victorii,/ Cine ghici-va, cine,-ngenuncherea/ Şi sbuciumul din tine şi durerea/ Purtată golăneşte din şcoli în sanatorii?// Tristeţea tinereţii şi tremurarea mîinii/ Ce-a vrut să te-ncrusteze curat ca dimineaţa/ Din sufletul în care îmbobocii viaţa/ Şi-au închinat avîntul sub cnut de viermi plămînii…*" etc. (***Preludiu***). Cît priveşte focul creativ, Nolla e un romantic absolut (oricît de întîrziat) care scrie cu sînge, mizîndu-şi viaţa pe vers: „*Poemul anilor l-am scris cu sînge/ Şi-a copt durerea-n noi, ca strugurii în vie,/ Şi-am ascultat-o zi de zi cum plînge,/ Cuminicarea noastră mare, apă vie…*" etc. (***Îţi scriu de undeva din tinereţe…***).

Temperament entuziast şi fire cu explozii vitale, poetul, din păcate, e silit să devină un simplu culegător de tristeţi; acestea sunt fructele cu care se hrăneşte: „*Cum le-am cules, ca strugurii, din zări/ Cuminicare de plecări şi vis,/ În suflet ca-ntr-o scoică le-am închis/ Tristeţile din port, tristeţile din gări…*" (***Tristeţile…***). Visuri haiduceşti năruite de boală, cam aceasta e ecuaţia întregii poezii: „*Prietene din ora mea tîrzie,/ Visam cîndva o moarte rumânească:/ Să cînte carabina - poezie,/ Şi-aripi de şoim pe trupuri să-nflorească…// În Toamna asta palidă, ce vine,/ Privirea va luci precum cristalul…/ Dar cine o să ştie, frate, cine,/ Că m-au învins nu viermii, ci spitalul?...*" (***Răvaş***). Tema bolii care i-a jefuit viaţa şi cea a iminenţei morţii devin tot mai imperative şi din strînsoarea lor poetul nu mai poate scăpa: „*Unde-s tavernele din porturi cu opiu şi cîntec/ Unde-s fecioarele cu arc în şold şi în pîntec?/ Unde-s plecările visate, unde-s plecările?/ Le-au ucis tristeţea, viaţa, tusea, depărtările…// Cresc lîngă mine anii trişti şi goi, cum cresc platanii./ Sună în ei regretele ca în chimire banii./ Care-i zarea ce mă cheamă astăzi, iubito, care?/…/ Gîndul va scrie doar poem pentru Marea Plecare…*" (***Notaţii***). Suferinţa concretă şi frustrările de coloratură simbolistă sunt parcurse, dacă nu cu patetism, cu un fel de vitalitate a supliciului. De altminteri, Nolla e un haiduc şi-n iubire, un împătimit focos şi delicat în acelaşi timp: „*Sunt plin de*

tine ca de-o Primăvară,/ Cu orchestrări de vis şi cîntec de pădure;/ Şi cine va-ndrăsni, hei! Cine,/ Haiducului ibovnica să-i fure?..." etc. (***Acord***).

Secvenţele de idilă devin la el senzaţii brutale, aproape naturalist transcrise: „*Vezi, muşcă despărţirea ca un dulău din noi*" ş.a. Acută e şi nostalgia plaiurilor din Pind, evocate cu religiozitate şi cu peisajele transpuse în sacramente: „*Sfios aprinde zarea o candelă cu mituri/ Să ia lumină nouă, anahoreţi, platanii/ Şi brazii de pe culme şi plaiurile-n care/ Silabiseşte vremea cu slovă de cazanii…*" etc. (***Zori***). Amestec de sămănătorism şi gîndirism, desenele de plai ale lui Nolla sacralizează - cam fără supleţe, e drept - peisajele copilăriei şi îngroaşă apăsat nostalgia: „*Şi zarea sufletului meu pribeag,/ În cîntul sevei mugurilor mici,/ A întrebat, păşind îmbătrînitul prag:/ Dumnezeiescul raiu, n-a fost cîndva pe-aici?...*" (***Întoarcere***). Un mic ciclu final (***Poemele oierului***) se racordează direct la ***San Marina*** lui Bolintineanu, fie cu voie, fie inconştient. Sunt un fel de imnuri păstoreşti şi peisagistice: „*Eu v-am văzut în faptul luminii dinspre ziuă/ Cu creasta policadru şi plaiurile Maiu,/ Ţinînd pe umeri - vajnic - un cer cît o baladă,/ Cîntînd Nemărginirea din codri ca din naiu*" etc. (***Munţilor***). Un vitalist răpus de boală, un entuziast sacrificat e (ar fi fost, mai degrabă), pe scurt, Dem. Gh. Nolla.

Vasile Hondrilă

Poet, folclorist, publicist. S-a născut la 29 ian. 1902, în Lunca Jorăştilor din fostul judeţ Covurlui. Din fişa biografică alcătuită de Gheorghe Gheorghiu - cea mai bogată în informaţii din cîte am văzut şi de la care preluăm aproape toate datele - aflăm că a absolvit, în 1923, Şcoala Normală „C. Negri" din Galaţi (clasele primare în comuna natală), funcţionînd apoi ca învăţător la Filea, jud. Mureş, în Tîrgu Mureş şi Năsăud (Vasile Netea îşi aminteşte că ar fi fost institutor la Şcoala normală din Tîrgu Mureş). Ar mai fi fost învăţător la Rîmnicu Vîlcea, Babadag, Galaţi, Cahul. La Cahul a fost revizor şcolar în două rînduri (1935-1938 şi 1942-1944), înfiinţând aici, din banii proprii, ziarul ***Graiul satelor*** şi fiind iniţiatorul ridicării în localitate a monumentului închinat lui Ion Vodă cel Cumplit. Monumentul, cu versurile poetului pe piedestal, este opera sculptorului Teodor Burcă şi a fost inaugurat la 29 iunie 1937 (ruşii l-au dat jos şi azi e

repusă o copie). A debutat în revista şcolarilor gălăţeni - ***Luminişuri*** - şi a colaborat apoi, în perioada interbelică, la ***Curierul muncii literare***, ***Îndemnul***, ***Licăriri***, ***Mureşul cultural***, ***Opinii şcolare***, ***Orientări***, ***Orizonturi***, ***Progres şi cultură***, ***Provincia literară***, ***Astra*** (cea tîrgumureşeană, la care a fost secretar de redacţie în 1923). După război, revenit în Galaţi, colaborează cu versuri şi articole la ***Dunărea***, ***Viaţa nouă***, ***Pagini dunărene***, dar e arestat şi întemniţat în anii '50; e reabilitat după 1960 şi se întoarce în Galaţi, dar, „*părăsit de familie, bolnav, sărac*" (după cum precizează Gh. Gheorghiu), are norocul să fie primit, în 1968, ca membru al Fondului literar al Uniunii Scriitorilor Români şi din ajutoarele acordate de acesta va trăi. Moare la 30 aug. 1974, la Galaţi (unele surse spun Bucureşti). Editorial a debutat în 1935, cu ***Săbii şi epave*** (Institutul de arte grafice şi Editura „Energia", Galaţi); e singurul său volum, deşi, zice Gh. Gheorghiu, ar fi rămas destule manuscrise cu versuri şi proză (nevalorificate încă). A fost coautor al unor manuale şcolare pentru clasele V-VI, iar împreună cu B. Jordan a publicat ***Cartea cerurilor literare***. Activitatea sa de culegător de folclor (din zona Deda-Filea-Glăjărie, jud. Mureş) a fost valorificată în volumul ***Mureşule, apa ta***…, (ediţie îngrijită de Andronie Vişan, prefaţă de prof. Vasile Netea, Tîrgu Mureş, 1971), alături de cea a lui D. Boeriu şi V. Bogdan.

***

Anunţatele (pe coperta ***Săbiilor şi epavelor)*** „sub tipar" ***Sînziene*** n-au mai răsărit niciodată, aşa că Hondrilă a rămas poetul unei singure cărţi. Îl racolăm printre poeţii mureşeni în virtutea faptului că a participat la naşterea presei culturale mureşene, a cules folclor din zonă şi s-a bucurat de singura recenzie în revista tîrgumureşeană ***Progres şi cultură***. Nu e o recenzie prea amabilă, căci Nicolae Albu, care era destul de exigent, constată doar că poetul „*vrea mult,*" dar obţine puţin, profesînd un „*sămănătorism amorţit*" într-un „*debut sărac, cu multe insuficienţe.*" Va fi mai gentil, peste ani, Mihai Cimpoi, pentru care în volumul lui Hondrilă „*predomină tablourile pasteliste în cheie simbolistă.*" De tot amabil a fost doar Victor Tudoran care (vizitat la Braşov de poet, pe cînd era concentrat, cu grad de sublocotenent) aude în poeziile lui „*o armonie perfectă, încărcată de imagini originale*" şi exprimă mare încredere în

viitorul poetului. Între sămănătorismul lui Albu şi simbolismul lui Cimpoi lucrurile stau, evident şi din păcate, de partea celui dintîi.

Adevărul e însă că dacă Hondrilă ar fi fost mai atent cu sine şi mai sîrguincios cu propriile virtuţi ar fi putut trece şi de sămănătorism şi de simbolism. Probă stă cea mai bună poezie a lui - ***Secetă*** -, un tablou agonic, de reală vocaţie expresionistă: „*Ard zările - se vede fumul/ Cînd mergi se-mpleteceşte drumul./ Iarba-i păscută de căldură/ Ce lasă-n urmă neagră sgură.// Şi fîlfîind în vîlvătăi/ Căldura suie peste văi/ Şi creşte valuri, valuri,/ De-o vezi cum curge peste dealuri.// Soarele îşi toarnă focu-n suliţi,/ Le bagă-n ochi, le frînge-n uliţi…// Uzina cerului fabrică jar,/ Cerul şi iadul n-au hotar*" etc.

Din păcate, în loc să păstreze descripţia şi notaţia ca principiu de viziune, poetul îşi moralizează peisajul şi-l pune într-o ecuaţie alegorică, transformîndu-l într-o înfruntare între rău şi bine (între „Negrii" şi victimele lor, oameni, dobitoace şi plante deopotrivă). N-avea, probabil, încotro, întrucît conceptul său de poezie pe alegorizare se bizuie în mai toate împrejurările, fie că e vorba de pasteluri, fie că e vorba de incidente sentimentale ori de miraje nostalgice. Întoarcerea la copilărie e, desigur, întoarcere la „izvor" şi prin sentimentul de înstrăinare fac paradă metaforele de natură (foarte convenţionale): „*Anii mi-au smuls cununa de vise…/ Prin locuri, prin vreme, le aflu ucise…/ Îmi caut toiagul nădejdii din scrum,/ Pornesc să colind uitatul meu drum -/ Spre ocna afund-a trecutului vînăt,/ Departe, la marginea căruia văd/ Azi, fîntîna copilăriei trudite/ Cu raze şi umbre pătruns împletite.// Săpa-voiu nisip, săpa-voiu pămînt/ Să văd isvoarele secate de sunt*" (***Izvor uitat***). Şi peisajele de idilă apelează tot la nomenclatorul metaforic rural, fără să pună însă prea multă pasiune evocativă: „*Trecătoare ca o clipă te-ai ivit/ Peste timpul vechiu întinerit./ Ai lăsat privirea ta să-mi cadă/ Ca soarele de aur în livadă…// Mi-a rămas o întrebare în urmă/ Ce s-a-nfipt ca un hîrleţ şi scurmă/ Inima - c-au dat trei lăcrămioare/ Ca nişte stropi plînşi de la soare.//…// Viaţa nu-i decît o aşteptare/ Cu lanuri de nădejdi şi de uitare*" (***Popas***).

Pe fondul general al alegoriei, anotimpurile îşi trec regimul în interior, acordînd sufletul poetului cu cel al naturii: „*Nu ştiu cum, dar au pătruns şi-n mine/ Suliţele toamnei nevăzute, fine/ Şi se scutur frunze - galbene iluzii -/ Cum de bruma toamnei se dezbracă duzii*" etc. (***Improvizaţii de toamnă***). Principiul,

metodic respectat, e ca natura să vorbească despre viaţă, să se prezinte în pilde: „*Tot astfel în vieață, totdeauna/ Se iveşte-un strop amar de vină;/ Cînd iubirii sfinte îi răsare luna/ Se strecoară-n suflet o jivină*" (***Amurg marin***) - aşa cum în mirajul marin apare un element distonant. Atunci cînd nu le moralizează şi nici nu le alegorizează, peisajele îşi au pitorescul lor exotic şi descriptivul notaţiilor se asociază cu un zumzet imaginativ destul de eficient: „*Luna nouă-n chip de semilună/ Spînzură de cer peste geamie,/ Fire nevăzute-i fac cunună/ De lumină şi melancolie.// Babadag, tîrg cu pisici şi babe/ Şi cu turci ce port în cap tuclituri/ Şi cu mori cu aripile slabe/ Peste care dorm tăceri de schituri…*" (***Babadag***). Numai că Hondrilă nu se poate abţine multă vreme de la personificarea elementară a elementelor de peisaj şi se întoarce la o poezie de începător: „*Îşi frec pleoapa luceferii, pe unii/ Îi dor ochii de văpaia lunii.//…// Peste frunte luna-şi trece palma,/ Vine întunericul de-a valma*" (***Neliniştii***). Nici stropul de umor nu salvează de naivitate aceste relatări peisagistice. Cînd însă umorul - fie cît de discret - se uneşte cu un fel de senzualism şăgalnic, mai că ies (de n-ar fi prea vorbăreţe) scene de voluptate pregnant desenate: „*Butucii verzi cu poamă neagră/ Te amintesc pe tine-ntreagă./ Cu nesaţ strivesc boabe dulcii/ Nu ştiu de ce, te-aştept să vii/ Şi gîndu-nfiorat de tine/ S-a-mpovărat ca un ciorchine*" etc. (***Slove din vie***). Multă dezbatere sentimentală Hondrilă nu face totuşi, dar rafinament senzual demonstrează suficient, oricît de eufemizat: „*Umerii răsar ca albii crini/ Cu spumă şi mătase sidefaţi/ Şi cu braţe-n care tu anini/ Şerpi timizi cu ochi pietrificaţi*" etc. (***Rîvnire***). Din păcate, aceste destinderi senzuale stau alături de patetisme fără filtru, căci şi Hondrilă se proiectează pe scenariu tragic: „*Eu singur sunt şi-i noapte, ca un ariciu mă-nchid/ Cine-mi întinde mîna cînd zările-s de zid?/ Adîncă este noaptea ca hăul - fără fund/ Zadarnic lupt cu ele, instincte mă inund./…/ Cine mi-aprinde lampa către albastrul magic/ Cînd, noaptea, trupu-mi frînt îşi duce eul tragic?*" (***Rătăcind***). Bineînţeles că acest „*eu tragic*" nu se vede niciunde; doar unul cu vagi nostalgii şi cu dispoziţii şăgalnic-senzuale, nu prea exploatate din pricina bovarismului de reminiscenţă romantică.

Opera:

Săbii şi epave, Galaţi, Institutul de arte grafice şi Editura „Energia", 1935.

Referinţe critice:

N. Albu, în ***Progres şi cultură,*** nr. 3/1935; Victor Tudoran, în ***Plaiuri Săcelene,*** nr. 10/1939; Mihai Cimpoi, ***O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia***, Chişinău, Editura Arc, 1996; Dimitrie Poptămaş, Mózes Júlia, ***Publicaţiile periodice mureşene, 1795-1972,*** studiu introductiv de prof. Vasile Netea, postfaţă de Dimitrie Poptămaş, Biblioteca Judeţeană Mureş, Tîrgu Mureş, 2000; Alexandru Burlacu, în ***Dicţionarul general al literaturii române,*** E-K, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005; Vasile Netea, ***Memorii,*** ediţie îngrijită, introducere şi indici Dimitrie Poptămaş, cuvînt înainte dr. Florin Bengean, Fundaţia Culturală „Vasile Netea," Tîrgu Mureş, Editura Nico, 2010; Gheorghe Gheorghiu, în ***Dunărea de Jos,*** nr. 121, martie 2012; ******Asociaţia. Buletin informativ pentru bibliotecile publice din judeţul Galaţi,*** nr. 2/2014; Zanfir Ilie, ***Dicţionarul scriitorilor gălăţeni,*** Galați, Editura Axis Libris, 2016.

Ion Steriopol

Poet. S-a născut la 15 iunie 1899, în Găeşti; a murit la 3 martie 1983, la Piteşti. Îşi începe studiile în localitatea natală şi apoi urmează cursurile Liceului „I.C. Brătianu" din Piteşti. Absolvă, în 1922, Facultatea de Litere şi Filozofie a Universităţii Bucureşti (secţia de limbă franceză). În paralel, urmează şi cursurile Conservatorului de Artă Dramatică. Idila studenţească dintre el şi Maria N. I. Apostolescu (fiica lui N. I. Apostolescu, reputatul comparatist, care i-a fost şi profesor la liceu) se încheie fericit cu o căsătorie. Împreună vor urma cursuri de specializare la Grenoble, în vara lui 1927. După cîteva supliniri în liceele bucureştene „Sf. Sava" şi „Gheorghe Lazăr," ajunge profesor (în 1925), mai întîi la Sighişoara (fire activă, iniţiază aici publicaţia ***Sfătuitorul Tîrnavelor***) şi apoi (1926) la Odorhei, la recent înfiinţatul liceu „Şt. O. Iosif." Maria îl urmează peste tot dar, bolnavă, în 1934 se stinge. Steriopol îi editează, în 1935, un volum de poeme, intitulat ***Icu*** (era numele de alint al Mariei), la Institutul de Arte Grafice „Minerva" G. N. Gârneţiu din Odorhei. Se recăsătoreşte, peste doi ani, cu profesoara de latină (sunt urme ale noii iubiri în subsolul biografic al poeziei). Vreme de

14 ani, între 1926 şi 1940, e directorul Liceului „Şt. O. Iosif." La Odorhei desfăşoară o intensă activitate culturală (conferinţe, spectacole cu elevii, pe care le regizează el însuşi, coordonator al Despărţămîntului Astra între 1935-1940) şi politică (e primarul oraşului în 1936-37 şi de mai multe ori, începînd din 1932, consilier municipal). În 1930 a fost decorat cu ordinul „Coroana României" în grad de ofiţer, iar în 1940 i se acordă „Meritul cultural" clasa a II-a. După cedare, revine pentru puţin timp la Sighişoara şi de aici e transferat la Piteşti, ca profesor la „I. C. Brătianu" (ulterior „N. Bălcescu"), devenind - între 1948-1952 - directorul liceului. Cîteva luni (mai-august) din 1944 e primar al Piteştiului. Colaborează la publicaţiile locale din Odorhei, dar şi la ***Universul literar***, ***Cele trei Crişuri*** ş.a. Editorial, debutează în 1927, cu volumul de poeme ***Parter japonez*** (Editura Tipografiei Markus, Sighişoara). În 1940 mai publică un volum de poeme (care va fi şi ultimul) - ***Credinţe ucise*** (Editura Miron Neagu, Sighişoara).

***

Parter-ul ***japonez*** al lui Steriopol (poet pe care-l racolăm aici cu puţine - dar nu chiar inexistente - temeiuri, doar pentru că a fost o vreme profesor la Sighişoara şi şi-a publicat acolo cărţile) n-are nimic nici japonez, nici oriental, fiind decorat în stil eminamente sămănătorist. Conceptul poetic al lui Steriopol e strict alegoric, iar alegoriile lui prelucrează teme mult prea bătute (viaţa ca o călătorie, florile ca simboale ale efemerităţii, anotimpurile ca funcţii vitale etc.), în versuri de regulă clasice, fără imaginaţie, de genul: „*Mi-e inima-ncărcată şi plină ca o navă/ Care-a pornit semeaţă spre ţărmuri neştiute/ Şi care s-a lăsat, în larg avînt spre slavă/ De valurile mării, şăgalnice, purtată/ Spre ţărmuri nuoi, senine, de nimeni cunoscute*" etc. (***Nava***). După cum era cutuma sămănătoristă, Steriopol face monografii de anotimpuri, luîndu-le pe rînd şi cîntîndu-le cum nu se poate mai conformist. Primăvara e, desigur, prilej de exultanţă: „*Tresaltă sufletul şi soarbe/ Mireasma florilor pe plaiu/ Cu bucuria ne-ncercată/ A răsăritului de maiu*" etc. (***Zorile***). Un asemenea anotimp exultant vine numaidecît cu cealaltă exultanţă, a iubirii: „*Se-nalţă soarele pe culmi/ În haina lui însîngerată/ Şi sărutînd pe buze flori/ La soarbe roua rece, toată…//…// Iubirea e nepieritoare/ Şi-n turburarea veşnic nouă/ Sfielnic sufletul se-nalţă/ Cu*

străluciri culese-n rouă…" (***Dimineața***). Fiind de primăvară, iubita e, firește, florală: „*Și te priveam, iubita mea,/ Frumoasă ca o floare rară/ Ca un crin alb ce semlădie/ Într-un amurg de primăvară…*" (***Tu și eu***). Dar florile, ca simboale de iubire, sunt primejdioase, pentru că au viața scurtă și prevestesc totdeauna finalul idilei: „*Și-am tremurat gîndind că poate/ Petalele cu sborul lor,/ Se-aseamănă cu fericirea/ și cu sfiosul nostru-amor…*" Așa fiind, poetul îndeamnă la *carpe diem*: „*Ci lasă de-o parte-nvrăjbirea,/ Iubirea necazul ți-aline/ Căci viața-i o scurtă potec / Și florile rare-s puține*" (***Vino!***) Odată însușit acest ethos, pasiunea se poate dezlănțui senzual: „*Tu să-ți topești la para așteptării/ Și ochii tăi, și buzele pictate/ Cu roșu din aprinsa mea iubire/ Și sînul dezgolit pe jumătate…*" etc. (***Tu să m-aștepți***). Toamna, la rîndul ei, e un anotimp pur sancționar: „*Ramuri verzi s-au înegrit/ Frigul inimi strînge,/ Flori și păsări nu mai sunt/ Tot pămîntu-i un mormînt,/ Un mormînt fără sfîrșit,/ Care inimi frînge…*" (***Toamna***). Cînd mimează oarece simbolism (ceea ce face de cîteva ori), ia tot ce poate de la Minulescu: „*Pe cer sburau, cu gesturi largi de văl fîlfîitor/ Trei păsări albe/ Și imaculate/ Ca trei petale mari de nalbe/ Dintr-un mănunchi de flori culcate/ Pe un sicriu multicolor…*" etc. (***Pumnale***). Sentimentalismul de romanță, frecventat de zor, devine o stare de doliu (după moartea Mariei) pe care cîteva poeme o omagiază și o exorcizează: „*Sunt un învins! Nu știu a cîta oară…/ O lumentreagă de nădejdi apuse…/ Șirag de rătăciri cărarea-mi fuse/ Și-acum pustiul rece mă doboară…// E frig în suflet! Mi se curmă cîntul,/ Un cîntec ce-a vibrat doar pentru tine,/ Ghirlandă împletită din verbine/ Ce-a risipit-o, fără milă, vîntul…*" etc. (***Verbine***). Patetic, dar fără suflu, prețios, dar strict convențional, Steriopol e un tardo-sămănătorist cum nu se poate mai cuminte.

Mai variate - inclusiv tematic - sunt ***Credințe***-le ***ucise*** (de altminteri, împărțite în trei cicluri distincte și ca temă și ca atmosferă: ***Senin***, ***Resemnare***, ***Credințe ucise***). Primul dintre ele e un ciclu de renaștere, pe ecuația o nouă primăvară - o nouă iubire (sau invers): „*Din iarba moale, proaspătă și nouă/ Străbate răcoros parfum de vieață./ E cald, senin, și-n noua dimineață/ Din cînt răsare dorul și din rouă.// Și, lîngă floarea albă de narcise/ Cu smirna-i ce-mi îmbată iar simțirea,/ Răscolitor șoptește iar iubirea/ Și iar clădesc, iar, efemere vise*" (***Narcise***). Sentimentalismul nu mai e acum serios și devotat, ci frivol, copiat după plezirismul minulescian: „*În cinstea ta și-a ochilor ce-mbată/*

Cînd difuzezi minciuna triumfală,/ Am poposit, căzuta mea vestală,/ Pe soclu-ţi de zeiţă alungată" etc. (***În cinstea ta***). Jocurile acestea mai uşuratice merg bine cu anacreonticele: „*Goleşte, amice, paharul/ Şi cupa de lut o închină/ Spre buzele dragei ce-aşteaptă/ De sînge sărutul, că-i dreaptă/ Iubirea, femeia-i divină!*" etc. (***Wein, wein und gesang***). Fapt e că Steriopol nu mai crede-n romantism, ci doar în plăceri trecătoare: „*Iubirea e o jucărie/ Din tinichea galvanizată/ Şi cu resorturi efemere,/ Ce cad bucată cu bucată*" (***Azi***). ***Resemnare*** adună poemele îndoliate: „*Ascult, şi-mi pare că te-aud pe tine/ De dincolo de vieaţă cum şopteşti/ Şi cum îmi spui aceleaşi dragi poveşti/ Din vremea fericirii noastre pline*" (***Cimitir***). Pe acest fond de doliu noile idile sunt precaute: „*Dar nu-ncerca să răscoleşti abisul/ Din sufletul ce-ţi pare-aşa de-aproape…/ E hăul mut de liniştite ape/ Şi ţi-ar muri, o, prea de grabă, visul…*" (***Tîrziu***). Mai consistente în expresivitate sunt cele cîteva cărţi poştale ilustrate din lirica de turist împrăştiată prin volum: „*Pe minarete mucegai şi noapte,/ Femei cu feregele învechite,/ Cocote, snobi, dorinţe în priviri/ Iluminînd figuri eteroclite*" etc. (***Istambul***), deşi nici ele cu nu ştiu ce forţă descriptivă. ***Credinţe ucise*** duce doliul mai departe: „*Tîrziu veghez doar eu şi amintirea/ Şi recitesc încet filă cu filă.../ Sărman copil! Ce glumă e iubirea!*" (***Violete***). Nici o exultanţă din afară nu mai răzbate acum înăuntru: „*Şi-ntregu-mi suflet, frînt de amăgire,/ Cînd sus pe culmi triumfă dimineaţa,/ În greu blestem îşi poartă azi viaţa*" (***Sonet***). Poetul s-a închis într-o melancolie neagră, din care nici nu mai vrea să iasă: „*În van e tot. Mi-e inima învinsă/ Eternă mi-este rana, necuprinsă,/ Cum e nemărginirea-n val de mare*" (***Sonet***). Pe acest ton de maximă decepţie şi deşertăciune se încheie elegiacul lui Steriopol.

Opera:

Parter japonez. Versuri, Editura Tipografiei Markus, Sighişoara, 1927; ***Credinţe ucise. Versuri***, Editura Miron Neagu, Sighişoara /1940/.

Referinţe critice:

Constantin D. Papastate, în ***Ramuri,*** nr. 4-5/1940; prof. dr. Ion M. Dinu, în ***Argeş,*** nr. 4/1983; idem, ***Oameni şi fapte,*** XV, Piteşti, 2007; Sergiu I. Nicolaescu, ***Dicţionar subiectiv de literatură. Argeş,*** Editura Ordessos, Piteşti, 2012; Margareta Onofrei, în ***Săgetătorul***, supliment al ziarului ***Argeşul***, 17 iunie 2014; Cornel Crăciun, ***Cultură şi reclamă la Odorhei în anii interbelici***, în ***Revista Bistriţei***.

Ion Constantinescu-Jiblea

Vâlceanul - născut, desigur, la Jiblea (în 5 iulie 1906; a murit în timpul cutremurului din 1940, în 10 nov., alături de fratele său Haralambie) - I. Constantinescu a urmat cursurile Şcolii Normale din Tîrgu Mureş, fiind coleg, prin 1921-23, cu alţi doi poeţi celebri în „normala" tîrgumureşeană - D. Constantinescu-Tismana şi I. Turbăţeanu de la Brădet, poeţi pe care, fiind el în an mai mic, Vasile Netea îi admira cu invidie.[5] Invidia i-a trecut după ce el însuşi a debutat în revista celor de la „Papiu Ilarian", ***Îndemnul***. I-ar fi trecut însă, cu siguranţă, mult mai greu dac-ar fi ştiut că Jiblea era deja poet afirmat, a cărui primă carte ieşise înainte de a da el pe la normala mureşeană. Ca să nu-şi piardă vremea în vacanţa dintre a III-a şi a IV-a liceală de la „Alexandru Lahovary" din Rîmnicu-Vîlcea, s-a pus pe scris şi a terminat repede ***Cîteva scrieri*** (care au şi apărut la tipografia „Viitorul Vâlcii" din Rîmnicu-Vâlcea, în 1921). Aşa zice el însuşi într-un *cuvînt înainte* la volum: „*Cu ocazia vacanţei cea mare care ni s-a dat de la liceu, am făcut acest volum.*" Jiblea e deja polivalent, căci scrie povestiri (2), poeme (destul de multe pentru o vacanţă) şi un „poem dramatic" despre uciderea lui Mihai Viteazu. E conştient că precocitatea e riscantă („*nu zic că-i o lucrare tocmai nemerită,*" dar promite „*să fac*(ă) *altele mai reuşite*" în viitor - „*însă dacă împrejurările mă vor ajuta.*" Nu prea l-au ajutat, din păcate. Altminteri, nu-i dispus să ia seama la „*observaţiunile ce se vor face asupra acestui volum*" (dar nu s-au prea făcut; cred că astea-s primele; poate şi ultimele), pe motiv că are doar „*o vîrstă de 15 ani*" şi fiind convins că „*mă pricep să scriu atît cît mintea mea raţionează pe deplin.*" Dedicat profesorului Emil Eroescu, volumul e, cantitativ, mai degrabă unul de poezii. Dacă le-ar fi văzut în prealabil, probabil profesorul Eroescu le-ar mai fi corectat, de nu cumva le-ar fi găsit iremediabile: „*Cîrdurile-ntregi de oameni la cîmpie-ncet pornesc/ Şi-ajungînd ce-nveselire, cînd încep ca să cosesc!!/ Sub tăişul luciu al coasei, fînul cade ca trăsnit/ Şi s-aşază-n lungi poloage pe pămîntul desgolit.// Iar pe urmă-le, neveste întorc fînul şi*

[5] Vasile Netea, ***Memorii***, Ediţie îngrijită, introducere şi indici Dimitrie Poptămaş, cuvînt înainte dr. Florin Bengean, Fundaţia Culturală „Vasile Netea", Editura Nico, Tîrgu Mureş, 2010, p. 26.

glumesc/ Niciunul jos nu şade, toţi cu palmele muncesc./ Venind prînzu-atunci cosaşii, vesel vin ca să cineze./ Unde toţi îşi cată locuri cum şi unde să s-aşeze?" etc. (***La cosit***). Desigur, Jiblea, pe-atunci, nu putea scrie decît cum a învăţat la şcoală şi despre ce a învăţat (mamă, Crăciun, balade, basme, luptă ş.a.). Nu stă mult la Tîrgu Mureş, căci pleacă, zice Netea, la Bucureşti, devenind învăţător - şi chiar director - la şcoli din preajma capitalei. O fi fost ori ba, ceva boemă proletară sigur face de vreme ce e unul din tapeuri lui Lovinescu, pe care încearcă în mai multe rînduri să-l tapeze (în cenaclul lovinescian şi citeşte de cîteva ori, fiind prin '27-'32 destul de prezent, deşi agasant de la prima apariţie, într-un grup de „*12 tineri necunoscuţi şi indezirabili (dintre care un d. Constantinescu-Jiblea, poet, cu sora, domnişoară grasă*;" dacă povestirea ***Om necăjit*** din primul volum e autobiografică, avea şi trei surori, toate şcolite; vine apoi mereu însoţit, ba de fratele Haralambie, ba de un prieten şi mai mereu cu solicitări, o dată „*ca să ceară un serviciu pentru o rudă*"): odată 3.000 lei, altădată doar 1.500. Reuşeşte, totuşi, să obţină odată 200 lei.[6] Cum primul volum, zice el, nu era „*bine cunoscut*" - reia cîteva piese în al doilea, ***Din freamătul pădurii (Poesii şi proză)***, apărut tot la Tipografia „Viitorul Vâlcei" din Rîmnicu Vîlcea, în 1923.

Diletant rezolut, Constantinescu scrie de toate şi adună tot. Recuperează, bunăoară, în ***Din freamătul pădurii***, şi piese de şcolar (primind temă de compunere ceva despre Olt, el o elaborează în versuri şi astfel profesorul de română, Eliodor Constantinescu, l-a „*cunoscut că fac*(e) *poesii*." Apoi tot face (pe lîngă piese de teatru şi povestiri, unele autobiografice) şi umple cu ele un volumaş destul de încăpător. Preferata lui - aproape exclusivă - e natura: vrăjitoare, calmantă, dispusă la reverii: „*Aceste dulci tablouri născute din natură/ În braţele lor goale, m-atrage şi mă fură/ Şi fără să-mi dau seama că zac în armonie,/ Transform pe-o coală mare, natura-n poesie*" (***Natura muză***). O transformă, într-adevăr, în versuri (doar versificator e Jiblea), aproape simpatice în candoarea lor diletantă, nu fără împiedicări de

[6] E. Lovinescu, ***Sburătorul. Agende literare***, II, Ediţie de Monica Lovinescu şi Gabriela Omăt, Note de Alexandru George şi Gabriela Omăt, Editura Minerva, Bucureşti, 1996, p. 44, 78, 81, 82, 196.

ritm, deşi în general e bun meşter şi-şi ia modele de versificaţie de la Coşbuc. Pare că natura nici n-are alt rost decît de a deveni material de poezie pentru Jiblea: „*Şi încă mai spune pădurea/ Splendorile mari din natură,/ Şi toate acestea cu vremea/ Din părţile lumii te fură…// Le-aşterne în freamătul ei/ Ca doar vr'un poet rătăcit,/ Să fure-aceia ce dînsa/ De veacuri întregi s-a trudit!...*" (***Din freamătul pădurii***). Aşa fiind, Jiblea o frecventează şi o „*fură*" în toate momentele zilei şi-n toate anotimpurile, cîntînd-o şi încîntînd-o cu epitete şterse şi personificări naive, pe strune sămănătoriste şi fără să-şi ascundă stările în descripţii. Peisajele lui sunt, aşadar, obiective, narativ-descriptive: „*E căldură-n miezul zilei şi sclipirile de soare/ Argintesc platoul verde, prin de-o tainică splendoare;/ Rezemat de-o bîtă mare, cîntă mîndrul ciobănel,/ Un dulău lăţos şi negru stă de pază lîngă el*" etc. (***Pe platou***). Cam toate pastelurile par scrise după tablouri de Grigorescu şi înecate în idilisme şi duioşii. Unele, întinse, combină descripţia sumară cu scene domestice (nepoţi cu bunică povestitoare stînd iarna la căldură ori ieşind la zburda de primăvară ş.a.) şi fac paradă de compasiune. Jiblea e poet compasiv, îi mustră pe bogaţi şi-i plînge pe amărîţi. Nu e însă şi confesiv - decît atunci cînd reflectează amar la soartă: „*Valul de speranţe se sfărîm'uşor/ Steaua fericirii veacuri nu durează,/ Toate-s o spoială, vis amăgitor/ În voi nu mă-ncred, alţii să se-ncreză*" etc. (***Glossă***). Reflecţiile de felul acesta, făcute după Eclesiastul, au, totuşi, şi o componentă personală, căci Jiblea s-a lăsat el însuşi amăgit, cu urmările cunoscute în astfel de cazuri: „*Şi eu crezui în vraja perfidă-nşelătoare…/ Crezui în fericirea, ce-acesta mi-o dădea/ Crezui că totdeauna va fi nemuritoare.// În urmă însă dînsa, ce credeţi că era?/ Un fum… o nălucire*" etc. (***Fericirea***). Noroc şi la Jiblea cu natura şi cu credinţa, şi ea rostită cît se poate de plat: „*Laudă'Ţi dăm Ţie Doamne,/ Prea puternic Creator,/ Închinare şi slăvire,/ Orice om îţi e dator*" etc. (***Odă Creatorului***). Cum diletanţii fac de toate, şi Jiblea se exersează în versuri satirice, în epigrame şi-n naraţiuni versificate.

Ion Cherejan

Numele real: Chereji; poet, critic de teatru, publicist. Fiu de ţărani (familie cu trei copii), s-a născut la 26 sept. 1918, în Sanislău, jud. Satu Mare; a decedat la Tîrgu Mureş, în 15 iunie 1986. A urmat clasele primare în satul

natal, iar pe cele liceale (absolvite în 1938) la Oradea, la „Emanoil Gojdu." Tot acolo absolvă, în 1942, Academia teologică greco-catolică. În această perioadă colaborează la ***Tribuna Ardealului*** şi la ***Săptămîna*** bistriţeană. După absolvirea teologiei se înscrie la Facultatea de filologie a Universităţii „Ferencz Joszef" din Cluj (încheie studiile filologice la Universitatea „Victor Babeş", în 1950). Ca student, activează intens la ***Tribuna Ardealului*** şi este, timp de trei ani, preşedintele Societăţii studenţilor români din Cluj. Contribuie, totodată, la înfiinţarea Editurii Româneşti din Ardealul de Nord, unde va şi debuta, în 1943, cu ***Plecare în cîntec***, volum apărut „*sub îngrijirea şi răspunderea lui Gheorghe Russu*" şi avîndu-l ca „editor" pe prof. Emil Haţieganu. În 1976 îşi susţine doctoratul, la Universitatea „Babeş-Bolyai", cu o teză despre ***Dinamica regiei teatrale***. A activat ca profesor la Oradea (1942), la Şcoala normală de băieţi (înfiinţează aici „Societatea de lectură a elevilor *George Coşbuc*" şi invită scriitori - Cezar Petrescu, Vasile Netea, Olga Caba). Se transferă în acelaşi an la Carei (la liceul „Vasile Lucaciu"), unde va mai fi profesor şi în 1946-47 (în 1948-49 va fi profesor la Surduc). La Carei devine, în 1947, redactor-şef al ziarului ***Democratul***, pe lîngă care înfiinţează revista ***Prietenii artei*** (din care apar două numere), precum şi editura ataşată revistei. E foarte activ în perioada „careiană": e directorul Ansamblului artistic de amatori şi se şi însoară cu Adelaida Negru (secretară la şcoala de fete); se vor despărţi şi Cherejan se va recăsători (în 1954) cu Tereza Peris, universitară. Între 1949-1951 este asistent universitar la Institutul de artă din Cluj; iar între 1951-1954, asistent în cadrul Institutului de teatru „Szentgyörgyi István" (catedra de istoria teatrului). Odată cu mutarea (în 1954) acestui institut la Tîrgu Mureş, se transferă şi el, parcurgînd aici tot traseul unei cariere universitare (a fost şef de catedră şi prorector). A debutat ca poet, în 1937, în ***Ţara visurilor noastre*** din Oradea. A colaborat, cu poeme şi articole, la ***Cele Trei Crişuri***, ***Familia***, ***Gazeta de vest*** (Oradea), ***Afirmarea*** (Satu Mare), ***Decalog***, ***Universul literar*** (Bucureşti), ***Săptămîna*** (Bistriţa), ***Tribuna Ardealului***, ***Viaţa ilustrată*** (Cluj), ***Vestitorul*** (Oradea), iar după '45 - la ***Almanahul literar/Steaua***, ***Făclia***, ***Democratul*** (Carei, redactor-şef 1948-1949), ***Steaua roşie*** (Tîrgu Mureş), ***Cadran mureşean*** (Tîrgu Mureş), ***Vatra***,

Scînteia, ***Viaţa Românească***, ***Vörös Zászló***, ***Igaz Szó***, ***Új Elet***, ***Elöre***. În 1944 colaborează la ***Almanahul cooperativelor „Plugarul" din Ardealul de Nord***, realizat de preotul Victor Deac, iar în 1947 editează, la „Prietenii artei" din Carei, ***Antologia primăverii*** (cu o prefaţă de Ovidiu Drimba). Figurează, cu 15 poeme, în antologia ***Versuri din Transilvania nordică***, editată în 1941 de Gheorghe Dăncuş (în colecţia ***Grai şi suflet românesc***). Prezent, de asemenea, cu o poezie, în antologia ***Ardealul cîntat de poeţi***, realizată de Matei Alexandrescu (Bucureşti, 1943), precum şi în antologia ***Din poezia vieţii ilustrate***, apărută în 1944 la Editura Episcopiei ortodoxe române din Cluj. Ar fi tradus, zice Ana Cosma, cinci piese (rămase în manuscris) din creaţia lui Szabo Lajos. Prezent cu diverse studii în volume colective (de ex. în vol. ***25 de ani de teatru la Tîrgu Mureş; 1946-1971***).

***

„*O frumoasă promisiune lirică încremenită în debut*" zice Nae Antonescu, în evocarea din ***Poesis***, că a fost Ion Cherejan. Poemele - cele din antologia ***Versuri din Transilvania nordică*** - îi fuseseră primite încurajator de Radu Stanca, în primul rînd pentru „*spiritul biblic*" în care se scăldau (pentru Nae Antonescu copleşitoare va fi iubirea, una „*în tonalitate de romanţă melancolică.*" Şi George Sbârcea de spiritul creştin al poemelor e mai impresionat, găsind chiar că ***Îngerul*** e o poezie „*de tulburătoare frumuseţe.*" Nu-s chiar multe semne de bună primire, dar nici vremurile nu erau potrivite. În orice caz, Cherejan, după debut, nu s-a mai întors la poezie. Dar tinereţea lui poetică din două crize se alimentează: una religioasă şi una amoroasă. Student teolog la acea vreme, poetul nu face totuşi poezii de amvon, ci chiar transcrie iluminări, încercînd să prindă fiorul sacru în concreteţea unei stări: „*Părinte, iată, cerul a-nceput să-şi scuture-n mine zăpezile./ Iată, nemărginirea-mi biciuie-n suflet toate livezile,/ Iar visul în mine se-ndoaie de prea mult azur…*" (***Rugă***). E o stare de rugă care iradiază toate momentele zilei, sacralizîndu-le prin pioşenie şi fervoare: „*Mîine, sărutînd lacrima zorilor voi murmura:/ Unde eşti liniştea mea, unde eşti liniştea mea?// Cînd soarele va răsări, voi cădea în genunchi şi-i voi spune:/ Peste durerile mele nu mai apune, nu mai apune.//…// Iar seara îi voi spune cînd vrea să se culce în leagăn de zări:/ Poartă-mi durerile în larguri de mări, svîrlele-n funduri de*

mări.// Apoi, în genunchi, mîngîind pleoapa amurgului, voi murmura:/ Binecuvîntată fii liniştea mea, binecuvîntată liniştea mea…" (***Binecuvîntare***). Pietatea se sentimentalizează şi poetul suprapune, în cîteva poeme, lirismul marianic peste sentimentalismul de descendenţă sămănătoristă, în versuri care iconografiază amintirea mamei. Şi madrigalele se scaldă într-un aer de fervoare pioasă, cu senzualitatea sublimată pe jumătate în preţiozităţi, pe jumătate în iconografie: „*Că te iubesc cum alţii nu pot să te iubească,/ Nu sunt de vină eu, nici sufletul din mine./ De vină-i singur cerul cu dungi primăverine/ Care-a-nceput pe umeri, blînd, să-ţi înflorească.// Şi poate e de vină şi mîna ta cea pură/ Cu degetele albe, subţiri ca trandafirii,/ Ce s-a purtat odată uşor ca şi zefirii/ Peste o frunte neagră şi grea de seară sură*" etc. (***Singur cerul***). Idealizarea şi exaltarea iubitei - cutumiare - sunt făcute şi ele în registru iconografic, quasi-marianic (nici nu-mi dau seama de ce lui Nae Antonescu i s-a părut că poetul are o „*simpatie deosebită /…/ faţă de atmosfera simbolistă minulesciană*;" nici urmă de frivolitatea acestuia în imnica amoroasă a lui Cherejan; nici urmă nici de „*duhul agonic al tristeţii indelebile*" şi de „*întreaga gamă a unui univers tumultuos, aş spune tenebros*" pe care le vedea Eugenia Mureşanu; dar că poemele alcătuiesc o „*litanie aproape stinsă*" şi că poetul dezvoltă o „*sensibilitate aproape feminină*" Eugenia avea dreptate să zică): „*Din ochi de cer mirat adun/ Lumini pentru făptura ta,/ Din raze nuoi şi mici de stea/ Cunună-ţi pun*" etc. (***Ţie***). Pe stratul de pietate se depun, fireşte, şi melancolii, ba chiar şi clipe de îndoială, dar climatul de fervenţă al poeziei e permisiv şi favorabil epifaniilor (şi identificărilor cu simboluri sau figuri apostolice). Între acestea - avea dreptate George Sbârcea - cea a ***Îngerului*** e cea mai conturată, încărcată de toată nostalgia ultimei vizite cereşti: „*L-am recunoscut fără să-l fi văzut vreodată/ A sosit în sat într-o seară-nmiresmată./ N-avea nimic… Nici pinten de argint şi nici spadă./ Cobora spre casa noastră prin colbul de pe stradă.// Trecînd pe lîngă zarzării de la fîntînă/ Le-a surîs şi i-a binecuvîntat cu-o mînă./ Era trist… Avea faţa ca de fată moartă./ Zice-se că haina-i pe la umeri era spartă.//…// L-am recunoscut fără să-l fi văzut vreodată./ A sosit în sat într-o seară-nmiresmată./ Mi-a făcut semn, cu mîna, de departe,/ Să-i arăt cărăruia ce duce spre moarte.*" etc. Drept să spun, mi se pare greu de crezut că Ion Cherejan n-a lăsat vreun manuscris cu alte poeme (mai ales că-i mai apar poeme, după debutul editorial, în ***Viaţa ilustrată***). Cele

din ***Plecare în cîntec***, deşi cu multe naivităţi (evidenţiate şi de Radu Stanca), au un potenţial epifanic evident şi schiţează o curbă melancolică a fervorii care ar fi căpătat, fără îndoială, consistenţă. Se vede deja în poemele apărute, în '43-44, în ***Viaţa ilustrată***, încărcate de neguri şi atinse de un microb expresionist.

Opera*:*

Plecare în cîntec. Versuri, Editura Românească din Ardealul de Nord, Cluj, 1943.

Referinţe critice:

Radu Stanca, în ***Transilvania,*** nr. 1/1942; Eugenia Mureşanu, în ***Viaţa ilustrată,*** nr. 7/1943; George Sbârcea, ***Spadă şi călimară,*** Editura Miron Neagu, Sighişoara, 1944; Ion Oarcăsu, în ***Tribuna,*** nr. 34/1973; idem, în ***Tribuna***, nr. 6/1982; Dumitru Micu, în ***Steaua***, nr. 8/1978; idem, în ***Viaţa românească,*** nr. 7/1981; Gh. Bărbulescu, în ***Steaua roşie*** (Tîrgu Mureş)*,* 5 iulie 1986; I. Hangiu, ***Dicţionar al presei literare româneşti, 1790-1982,*** Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987; Nae Antonescu, în ***Agora***, Carei, mai 1990; idem, în ***Poesis***, nr. 3-4/1999; G. Vulturescu, în ***Poesis,*** nr. 1-2/1999; idem, ***Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar 1700-2000,*** Editura Muzeului sătmărean, Satu Mare, 2000; Ana Cosma, ***Scriitori români mureşeni. Dicţionar biobibliografic,*** Biblioteca Judeţeană Mureş, Tîrgu Mureş, 2000; Dorin Borda, Ilarie Gh. Opriş, ***Dascăli mureşeni,*** IV, 200 de biografii, Asociaţia culturală „Sfîntu Gheorghe", Editura Nico, Tîrgu Mureş, 2008.

Romeo Dăscălescu

Poet, pedagog, publicist. S-a născut la 3 apr. 1921, în Tîrgu Mureş. Studiile gimnaziale şi liceale la „Alexandru Papiu-Ilarian" (absolvă liceul în 1939; anuarele liceului îl dau regulat premiant). E perioada prieteniei, după Melinte Şerban, cu Ioanichie Olteanu, Remus Luca şi Ioan Olteanu. Se înscrie apoi la Facultatea de litere şi filosofie a Universităţii „Ferdinand" din Cluj (în paralel, şi la Academia Teologică Ortodoxă; George Togan zice că a şi fost hirotonit diacon la Mitropolia din Sibiu). În 1940, odată cu Universitatea, se refugiază la Sibiu, fiind o vreme în grupul Cerchiştilor (pînă

la publicarea ***Manifestului***; relaţiile se vor destrăma apoi, Dăscălescu luînd altă orientare, cea a ziarului ***Ţara***, la care a fost redactor în 1941). A frecventat însă, ca membru, cercul literar „Octavian Goga" şi a participat la primele manifestări ale viitorului Cerc Literar (fără a ajunge să publice în revistă). După absolvirea Universităţii funcţionează o vreme la Reşiţa, ca director (la abia 22 de ani) al noii Şcoli Tehnice Medii. Revine apoi ca profesor (1946-1948) la „Papiu-Ilarian" în Tîrgu Mureş, candidînd, în 1946, pe listele Blocului Partidelor Democratice (fiind, zice Nicolae Balint, cel mai tînăr dintre toţi candidaţii). Militînd în mişcările de stînga (după naţionalismul de la ***Ţara***), se înscrie în Partidul Comunist, dar în 1950 e exclus din partid (reabilitat şi reprimit, după cum spune Nicolae Balint, în 1964). În 1982 e printre cei implicaţi în activităţile grupului „Meditaţia transcendentală" şi drept urmare e trimis la munca de jos, ca muncitor necalificat (după cum consemnează tot Nicolae Balint). Profilat pe ştiinţele educaţiei, a fost, după profesoratul de la Tîrgu Mureş, cercetător ştiinţific, director adjunct al Institutului de Ştiinţe Pedagogice din Bucureşti, director general adjunct şi inspector general în cadrul Ministerului Educaţiei şi Învăţămîntului. Colaborator frecvent, ca specialist în pedagogie, al ***Revistei de pedagogie.*** Ca poet, a debutat în ***Scînteieri***-le tîrgumureşene, în 1938. A colaborat apoi, cu poeme şi articole, la ***Ţara***, ***Curentul literar***, ***Universul literar***, ***Viaţa ilustrată***, ***Symposion***, ***Tribuna literară***, ***Claviaturi***, ***Gândirea***, ***Luceafărul***, ***România Nouă***, ***Curţile dorului*** (Sibiu), ***Vremea***, ***Gazeta de la Turda***, ***Renaşterea*** (Alba Iulia), ***Pagini literare*** (Turda). În antologia lui Togan e prezent cu vreo cinci poeme şi pretinde că ar avea gata în manuscris încă două volume de poezii (***Căluţul de lemn*** şi ***Poeme pentru dragostea simplă şi calmă***), unul de povestiri (***Povestea puiului de om***) şi un studiu: ***Încercări de psihologie socială: Gabriel Tarde şi Emil Durkheim***. Probabil doar avea de gînd să le aibă. Deşi anunţă în debutul cu ***Versuri*** (Editura „Ţara", Sibiu, 1941) un nou volum de poeme - ***Cartea cu chipuri şi minciuni*** - nici acesta n-a mai apărut. Ca poet, îşi aminteşte Lucian Valea, a participat şi el (alături de Radu Stanca, Ion Negoiţescu, I. V. Spiridon, Ovidiu Drimba, Mihaela Papilian), în septembrie 1940, la şezătoarea „*celor mai tineri poeţi din Ardeal*," ţinută la Sibiu în

organizarea Asociației Scriitorilor Români din Ardeal. După război, însă, „*aruncă uneltele poetice și se dedică preocupărilor pedagogice*," după cum bine zice Melinte Şerban, publicînd cîteva culegeri de studii şi eseuri. A îngrijit, în 1996, alături de Miralena Mamina şi Octavian Ghibu, primul volum din ***Pagini***-le ***de jurnal*** ale lui Onisifor Ghibu.

***

Deşi a dat tîrcoale Cercului literar sibian şi era cît pe ce să facă parte din corpul protagoniştilor (dar s-a distanțat de acesta odată cu publicarea *scrisorii* către E. Lovinescu, el trecînd de partea grupării adverse, strînsă în jurul ziarului ***Țara***), Romeo Dăscălescu nu s-a lăsat contaminat de doctrina baladei şi n-a participat voluntar la poetica grupului. Dar involuntar e şi el atins de spiritul ludic al himeristicii lui Radu Stanca şi-şi umple ***Versuri***-le cu cîteva piese de evidentă infiltrație fantezistă. Şi el cochetează cu moartea şi o teatralizează în aparente madrigaluri jucăuşe (poate şi după indicații de la Emil Botta), întorcînd discursul funebru în discurs ludic-amoros: „*Fata mea, pentru după-masă,/ Pune-ți rochie de catifea sau mătasă,/ O margaretă în păr/ Sau o floare de măr,// Pe fiecare deget inel cu piatră rară,/ Mărgele la gît, pe mînă brățară,/ Fă-ți cu creionul o aluniță în barbă,/ Cine te-o vedea să se-nciude, să fiarbă.// Fata mea nu pune întrebări,/ (Nu mai e vreme de plîns, de mirări.)/ Ci, stai lîngă mine și-așteaptă, pe trepte…/ Noi se cade, nu ea să aștepte,// Că nu e cucoană de cele de rînd/ Cari se văd oriunde și oricînd,/ Cu cari fiecine știe să se poarte,/ Jupîneasa Moarte*!" (***Bilețel***). Fantazismul acesta ludic, prelucrînd o imaginație ce pare ea însăşi cu umor, e folosit şi-n pictura de scene domestice în care arcadienele sînt mai degrabă caricaturizate decît exaltate: „*A trecut ca o suliță/ Amiaza pe uliță…/ Voevodul rățuștelor cu părul vîlvoi/ Știe să numere pînă la doi*" etc. (***Vacanță***). Ioan Râmbu, făcîndu-i vizibilă bunăvoință receptivă, îi subliniază „*accentul ponderat în exprimarea fiecărei trăiri*" şi arta cu care „*peisajul apare încondeiat la strictul necesar.*" În realitate, Dăscălescu nu face peisaje, ci doar caricaturizează clişeele peisagistice, lucrînd cu umor pe cutumele descriptive: „*Mușchiul moale ca un persan/ Gîzelor li-e scaun și divan.// Brazii și alții - lume streină,/ Fumează opiu și nicotină.// Veveriţe cu jivine de tot soiul/ Stau gata să-nceapă războiul.// Pentru legendă, piscurile/ Au străpuns cerul cu toate riscurile.// Dumnezeu, de pe o stîncă înaltă,/ Privește din lumea lui în cealaltă*" (***Relief,***

Munte). Nici „*trăirile*" nu şi le patetizează, proiectîndu-le, dimpotrivă, pe acelaşi fundal de umor relativizant, chiar dacă - la modul ostentativ - introduce în chimia lor radicale nostalgice: „*Tu mi-ai adus tristeţile-n surîs,/ Trupul tău - poamă cu miezul întreg;/ Din lanurile copilăriei, cîte nu s-au strîns,/ Buruiană pentru vis am să culeg.// Curcubeele spînzurate de ploi şi senin/ Mi le-ai învălmăşit în vopsele;/ Din farmecul poveştilor lui Grimm/ Pietrele templului - cercei şi inele.//…// Tu mi-ai adus surîsul în tristeţi,/ Amintirile, lespezi de cavou;/ Din lanul ars de pîrgă şi scăeţi/ Buruiană pentru viersul cel mai nou*" (***Karin***). Gimnastica exaltării e folosită anume pentru a trece gravitatea în devoţiune ludică, în pur spectacol declamativ, gratuit în emfaza lui premeditată: „*Mîna ta aş vrea-o vînt de munte/ Fiebinţeala frunţii să-mi înfrunte,/ Rîsul tău l-aş vrea chiot în noapte,/ Paşii susur de izvor sau şoapte,// Trupul ţi l-aş vrea troiţă-n drum,/ Stele să-i cădelniţe parfum;/ Părul-stuhăriş, în tăul lunii/ Visul să-şi ascundă-n el păunii*" etc. (***Dor***). În general, în toate sentimentalele Dăscălescu face, la umbra lui Radu Stanca, exagerațiuni fanteziste, tratîndu-şi stările cu o etică ludică, deşi nu frivolă, nu departe, totuşi, de deriziunea imaginației de la Geo Dumitrescu.

O bună dispoziție de fond împinge poemele spre un rulaj tonic, mereu cu înclinație spre caricatural şi ludic (destul de temperate amîndouă însă). E o atmosferă de gratuitate generalizată care afectează şi poemele de asceză fantezistă, cele în care Dăscălescu developează din profunzimile lăuntrice; chiar şi acestea, împrejmuite de spiritul uşor parodic din celelalte poeme, par a caligrafia pe modele dialectica interioară: „*Mi-am căutat sufletul în pămînt/ Buruiană sau floare. El era cînt!// Inima cea pururi idolatră/ Nu era-ntre îngeri. Inima era în piatră!// Rugăciunea m-a mințit și ea, vestală:/ Rugăciunea mea era îndoială!// I-am cerut sufletului ultimul cînt:/ Cîntecul de pe urmă era-n pămînt!// Îndoielile le-am rugat să comită minuni:/ Minunile de pe urmă erau rugăciuni!*" (***Mi-am căutat sufletul***). Linia aceasta de reculegeri şi de sublimări lăuntrice n-a apucat să prindă prea multă consistenţă în volumul de debut, dominat de fantezism şi de o ludică rafinat parodică. Dar poate va fi prins în volumele pe care poetul le promitea (şi care, cine ştie, poate chiar există pe undeva).

Opera:

Versuri, Editura „Ţara," Sibiu, 1941; ***El şi ea***, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1969; ***Cine ne sunt prietenii***, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972; ***Caleidoscop pedagogic***, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978.

Referinţe critice:

Ioan Râmbu, în ***Luceafărul,*** nr. 2/1942; George Togan, ***Ne cheamă Ardealul (Cîntarea pătimirii din urmă),*** cu 60 de gravuri originale de Marcel Olinescu, Bucureşti, 1944; Ion Apostol Popescu, ***Literatura ardeleană nouă***, Fundaţia Regele Mihai I, Bucureşti, 1945; *** ***Liceul Alexandru Papiu Ilarian la 75 de ani***, Tîrgu Mureş, 1994; Melinte Şerban, ***Mărturii prin vreme***. Douăzeci de ani de viaţă culturală pe Mureşul de sus (1920-1940), Fundaţia Culturală „Vasile Netea", Tîrgu Mureş, 1999; Ana Cosma, ***Scriitori români mureşeni***. ***Dicţionar biobibliografic***, Biblioteca Judeţeană Mureş, Tîrgu Mureş, 2000; Lucian Valea, ***Oameni pe care i-am iubit,*** Editura Limes, Cluj, 2004; Nicolae Balint, în ***Clipa***, săptămânal care apare în USA, 25 apr. 2009.

Portretul criticului în tinerețe. Anton Cosma: *Astra, un model de acțiune literară, un argument pentru modernitate*

Dr. ELA COSMA
Institutul de Istorie „George Bariţiu"
Cluj-Napoca

Abstract

The Portrait of the Critic in his Youth. Anton Cosma: Astra, a Model for Literary Action, an Argument for Modernity

We continue the presentation of another unedited article signed by the literary critic Anton Cosma (1940-1991), dedicated to the pattern of literary action promoted in the last quarter of the 19th century by ASTRA (Transylvanian Association for Romanian Literature and for the Culture of the Romanian People). Anton Cosma's article reflects a modern vision and a genuine interpretation applied to the history of the Romanian literature. The text was sent for publication to a literary magazine from Bucharest, as proved by the manuscript letter sent by the author to editor-in-chief Ion Cristoiu on 10. November 1986. Apparently it was never published.

Keywords: *Anton Cosma, literary critics, „Astra" (ASTRA), literary action, modernity*

În numărul anterior al Anuarului XIV-XV din ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, am început evocarea unui „*portret din tinerețe*" al criticului literar Anton Cosma (1940-1991), în baza unuia din textele sale inedite (referatul studențesc despre biografia lui *George Topârceanu*, manuscris ante 1963).[1]

[1] Ela Cosma, ***Portretul criticului în tinerețe. Anton Cosma: „George Topîrceanu***," în ***Libraria. Studii şi comunicări de bibliologie***, Anuar XIV-XV,

În numărul de faţă adăugăm un text de istorie literară, dedicat ASTREI şi elaborat în 1986. Ştim că articolul a fost trimis spre publicare la Bucureşti. Totuşi, nu deţinem dovada publicării sale efective, ci doar ciorna scrisorii (notată cu pixul pe verso-ul unei pagini dactilografiate), dată la Tîrgu Mureş, la 10 noiembrie 1986. Anton Cosma i-a adresat scrisoarea lui Ion Cristoiu, trimiţându-i în baza unei înţelegeri anterioare (aşa cum rezultă din text) eseul despre ASTRA, pentru a fi publicat în revista condusă de cunoscutul jurnalist (probabil revista ***Teatrul***). Totodată, autorul lăsa la latitudinea redactorului bucureştean alegerea titlului definitiv al eseului:

„Tîrgu Mureş, 10 nov. 1986

Stimate domnule Ion Cristoiu,

Vă trimit, conform înţelegerii, articolul despre Astra. Dacă, după lectură, vi se va părea că titlul ar putea fi formulat mai potrivit: *Astra - un model de acţiune literară* (fără *original*) sau *Astra - un argument pentru modernitate,* vă rog să operaţi modificarea.

Vă doresc tot binele şi mult succes, dumneavoastră şi dinamicei dumneavoastră reviste.

Anton Cosma”

Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, Tîrgu Mureş, 2015-2016, p. 288-299.

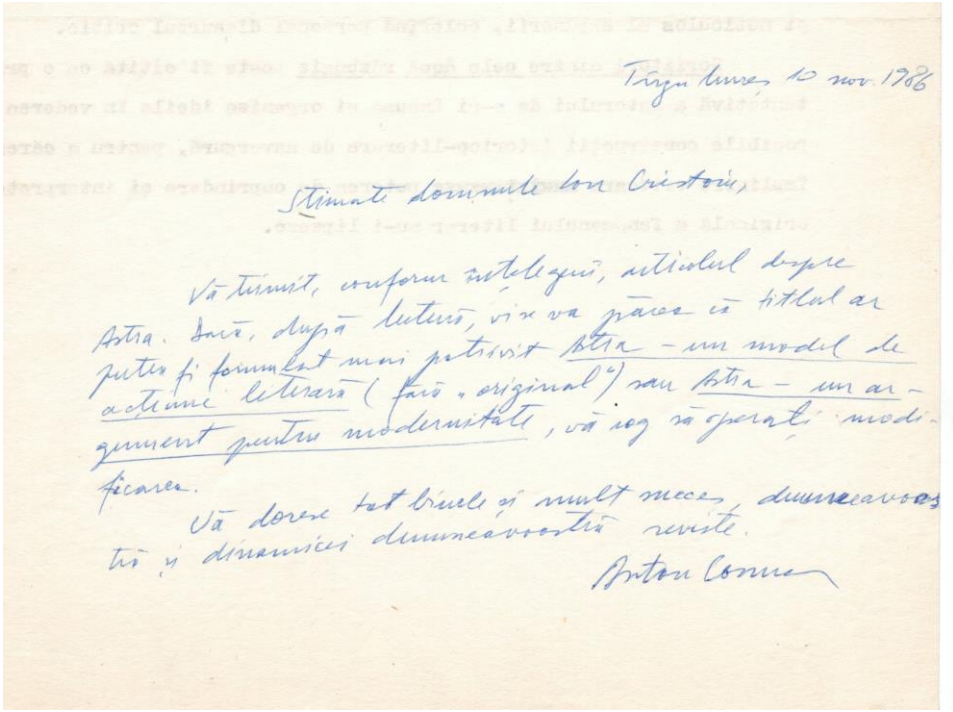

Târgu Mureş 10 nov. 1986

Stimate domnule Ion Cristoiu,

Vă trimit, conform înţelegerii, articolul despre Astra. Dacă, după lectură, vine va plăcea ca titlul ar putea fi formulat mai potrivit Astra – un model de acţiune literară (fără „original") sau Astra – un argument pentru modernitate, vă rog să operaţi modificarea.

Vă doresc tot binele şi mult succes, duminicavoastră şi dinamicei duminicavoastră reviste.

Anton Cosma

Tîrgu Mureş, 10 noiembrie 1986. Ciorna scrisorii manuscrise a lui Anton Cosma, adresate redactorului-şef Ion Cristoiu, la înaintarea articolului ***Astra, un model de acţiune literară***.

Modificările (completări, corecturi, inversiuni) pe care le-am operat la editarea articolului dactilografiat de autor vizează eliminarea unor scăpări ori îmbunătăţiri de topică şi stilistică. Grafia cu „î" a textului am păstrat-o, la fel ca şi notarea acronimului Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român (ASTRA) în varianta „Astra," decisă de Anton Cosma.

Dincolo de primul paragraf al articolului, pomădat cu un nesemnificativ iz de materialism dialectic şi istoric, textul curge firesc. El poate isca interes literar, cultural şi istoric chiar şi în zilele noastre, la peste

trei decenii de la redactarea sa, prin câteva idei originale şi pe deplin actuale, cum ar fi: argumentarea diferenţei existente între modelele de acţiune literară promovate de *Junimea* şi de ASTRA în ultimul sfert al veacului al XIX-lea, pe de o parte, iar pe de altă parte, descifrarea preocupărilor ASTREI pentru educarea cititorilor într-o cheie de lectură ţinând de mult practicata azi teorie a comunicării.

ANTON COSMA

Astra,
un model de acţiune literară,
un argument pentru modernitate

În istoria Transilvaniei, marile iniţiative, în planul social-politic sau în cel cultural, s-au caracterizat întotdeauna printr-un spirit al necesităţii istorice şi nu al libertăţii şi detaşării, al raţiunii grave şi nu al imaginaţiei sau jocului. Ele ni se înfăţişează prezidate de un spirit integrativ, totalizant, care concepe viaţa individului nu ca aventură personală, a fiecăruia, ci ca parte dintr-o ordine supraindividuală. Ca atare, istoria Transilvaniei este o desfăşurare a unei infinitezimale mişcări anonime, punctată din loc în loc de izbucniri colective de amploare neobişnuită. Evenimentele majore ale istoriei şi culturii transilvane de odinioară sînt, cum ştim, răscoalele ţărăneşti, cea de la Bobîlna, cea a lui Doja şi cea a lui Horia, *Supplex Libellus Valachorum*, Şcoala Ardeleană, Revoluţia de la 1848, Pronunciamentul de la Blaj, Memorandumul şi, în fine, actul revoluţionar al Unirii de la 1918. Un fel de democraţie firească, preluată din satul / stratul / statutul din care proveneau mai totdeauna conducătorii, a guvernat, temperînd ambiţiile individualiste, supunîndu-le interesului major al colectivităţii.

Avînd aceste date istorice şi psihologice, vom înţelege mai uşor unele aspecte legate de activitatea Astrei, „Asociaţiune" cu un profil atît de singular în istoria culturii române. Între altele, vom înţelege mai lesne modelul ei specific de a acţiona în sfera literaturii. Căci, în chip paradoxal, deşi prin numele luat (*Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporului*

român), ca şi prin statutul său (care preconiza „Înaintarea *literaturii române* şi culturii poporului român în deosebitele ramuri, prin studii, elaborarea şi redarea de opuri, prin premii şi stipendii pentru diferitele specialităţi de ştiinţă şi artă", s.n.), se punea în prim plan literatura, în practică aceasta apare subordonată obiectivului cultural general. Contemporană cu Junimea, contribuţia Astrei în literatură pare cu totul ştearsă în comparaţie cu [cea] a societăţii ieşene. „Asociaţiunea transilvană" nu a determinat o mişcare literară de răsunet, nici personalităţi literar-artistice majore, nici măcar popularizarea foarte eficientă a literaturii române în straturile largi ale poporului. ([Este vorba despre][2] 90 de broşuri literare, pe care, după numărătoarea lui Pamfil Matei din recenta sa monografie dedicată *Astrei*,[3] „Biblioteca poporală" le-a editat, într-un tiraj ce n-a putut depăşi un milion de exemplare între 1900-1945, e destul de puţin!) Cît despre revista ***Transilvania***, organul oficial al Astrei, istoria noastră literară a pronunţat un verdict ce pare irevocabil: „*importanţa revistei pentru dezvoltarea literaturii e ca şi neglijabilă*" (***Istoria literaturii române***, vol. III, p. 534, E.A.R.).[4] Superficial, ar putea părea că un principal rol pe care şi l-a asumat Asociaţiunea a fost acela de a administra cît mai chibzuit fondurile ce le obţinea, în scopul realizării unui cadru cultural propice modernizării în timp a structurilor social-culturale ale societăţii româneşti din Transilvania. Lucrurile nu stau chiar aşa, desigur, dar fapt cert este că Astra nu şi-a propus să transforme radical şi spectaculos stările de lucruri din provinciile româneşti ale Imperiului austro-ungar: „*Nu s-a inventat nimic nou, ci Asociaţiunea noastră a tins*

---

[2] În paranteză dreaptă e completarea editoarei.

[3] Vezi Pamfil Matei, ***Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român (ASTRA) şi rolul ei în cultura naţională (1861-1950)***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986; idem, ***Asociaţiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuţii***, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga," 2005; idem, ***Gustav Weigand şi „Asociaţiunea***," în ***Conferinţele Bibliotecii ASTRA***, nr. 113, Biblioteca Judeţeană ASTRA Sibiu, 2010, 40 p.

[4] ***Istoria literaturii române***, vol. III, redactor Şerban Cioculescu, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1973, p. 534.

numai a regula pulsaţiunile erezite din moşi-strămoşi ale inimei române," va afirma în 1894 Ioan Micu Moldovan, preşedinte al Astrei la acea dată.

Asociaţiunea transilvană nu a năzuit să revoluţioneze nici literatura română. A-i ignora însă cu totul participarea la dezvoltarea acesteia şi elementul de modernitate adus este nedrept. Sub aspectul tradiţional, chiar desuet, al multora din formele ei de activitate, Astra a servit un principiu care, din perspectiva prezentului nostru, se relevă nu numai viabil, ci capabil chiar să transgreseze epoca respectivă, neveştejit nici azi.

A compara Astra cu Junimea pe tărîmul acţiunii literare poate părea cel puţin hazardat. Diferenţele între cele două sînt, desigur, mari şi nu le voi etala aici. Situîndu-se însă într-un anumit plan de referinţă, comparaţia devine posibilă, ba mai mult, ea devine un extrem de fructuos punct de pornire în discutarea într-o nouă perspectivă a contribuţiei Astrei în domeniul literaturii. Planul referenţial în care voi încerca să plasez problema este acela al structurii interioare a fenomenelor, al modelului de acţiune literară promovat.

Nu e greu de observat că punctul de pornire al amîndurora este unul şi acelaşi. El e convingerea că poporul român, ameninţat în acea epocă de pericolul afectării identităţii sale etnice prin aculturaţie străină (austro-ungară, în Transilvania, şi occidentală, în Principatele Unite), avea nevoie să-şi dezvăluie şi potenţeze substanţa autentică în literatură şi cultură, împotriva „*formelor fără fond*."

Ce căi preconizează cele două mişcări pentru atingerea acestui ţel în literatură? Junimea, moştenind ceva din spiritul romantic paşoptist, vizează rezultate imediate şi ameliorări radicale. Căutînd rădăcina lucrurilor, junimismul se adresează direct producătorilor de literatură (cultură). Asistăm, ca urmare, la campania „în contra direcţiei" de atunci în cultura română (iniţiată prin ***O cercetare critică asupra poeziei române la 1867*** de Titu Maiorescu, dar lărgită ulterior) şi la lupta pentru afirmarea unui criteriu estetic, al valorii, şi, totodată, pentru impunerea „*noii direcţii*" literare bazate pe acest criteriu. „*Critica de direcţie*" specifică Junimii reprezintă astfel un tip de acţiune literară întemeiată pe modelarea producătorului (emitentului) şi pe mobilizarea lui la producerea de opere conforme cu

criteriul recomandat. Este adevărat că viitorul va confirma mai ales acest tip de acţiune literară: pînă la G. Călinescu, critica noastră va fi prevalent una „de direcţie." Acelaşi model va caracteriza şi numeroasele mişcări, grupări cu program modernist ale veacului următor. Fiecare dintre acestea îşi va propune să cîştige aderenţa scriitorilor, nu a cititorilor, care sînt din ce în ce mai mult ignoraţi. Idealul Junimii este tot cel al paşoptismului: sincronizarea cu Europa; se operează doar delimitarea de „*adaptarea iraţională*" (cf. Tudor Vianu) şi încadrarea într-un model „*raţional*:" al ideii de valoare literară modernă.

„*Adaptarea raţională*" admite însă şi alte modele de acţiune.

Tradiţia pe care o reînnoadă Astra nu vine numai de la 1848, ci mai dinainte, de la Şcoala Ardeleană, din democratismul luminist al concepţiei acesteia despre cultură. Astra nu caută schimbarea bruscă, nu are încredere în ritmul grăbit, preferă acţiunea de perspectivă şi tactica paşilor mici, „*care s-ar putea asemăna cu picăturile unei ploi călduţe care cad încet, domol, dar care fac ca sămînţa aruncată în pămînt să încolţească, să crească şi să aducă rod*," spre a-l cita pe Andrei Bîrseanu, unul dintre preşedinţii Asociaţiunii. Ca atare, Astra încearcă alt model de acţiune. Ea nu se adresează direct producătorilor de literatură şi cultură, ci celuilalt factor activ al sistemului dinamic al culturii, publicului receptor. De la începuturile ei, Asociaţiunea se ocupă cu precădere de educarea cititorilor, de formarea unui public larg pentru literatura noastră, ea însăşi în formare, „*de răspîndire a luminii în straturile cele mai mari ale poporului nostru*," de „*a da poporului de la ţară o lectură bună şi ieftină, care să dezvolte în el gustul de cetire*." În condiţiile social-istorice ale secolului trecut în Transilvania şi România, Junimea avea, desigur, dreptate. Dar putem oare afirma că Astra greşea? Este evident că vom fi mai aproape de adevăr dacă vom spune că modelul junimist şi cel astrist sînt complementare şi se întregesc reciproc. Modelul junimist a avut şansa de a-şi asocia o pleiadă de mari creatori (inclusiv transilvăneni), care i-au dat strălucire. În schimb, modelul Astrei n-a fost înţeles corect în substanţa lui totdeauna, dovadă că - în loc ca odată cu realizarea României Mari şi apoi a României democrat-populare, Asociaţia să fie perfecţionată şi transformată într-un

principal instrument al statului în politica sa culturală - ea a fost marginalizată şi apoi dizolvată (1950).[5]

Este adevărat că realizarea în practică a modelului în acţiune al Astrei a fost prejudiciată nu numai de ostilitatea oficialităţii înainte de 1918 şi de insuficienta ei receptivitate după Unire, dar şi de amatorismul şi formalismul datorate lipsei unor instrumente teoretice adecvate. Astăzi putem vedea mai bine că programul de acţiune cultural-literară al Astrei este pe cît de ambiţios, pe atît de sumar întemeiat teoretic. În timp ce Junimea a beneficiat de limpezimea şi rigoarea programului formulat de articolele lui Titu Maiorescu, Asociaţiei transilvane i-a lipsit un asemenea teoretician, ca şi preocuparea expresă de a-şi fundamenta teoretic demersul.

Aceste circumstanţe însă nu trebuie să ne împiedice să distingem complexitatea programului practic al Astrei şi rotunjimea lui. Nu se poate spune nici despre Junimea că ar fi ignorat vreunul din cei trei factori ai fenomenului literar. Dar în timp ce la Junimea ierarhia interesului era: text-autor-cititor, la Astra această ierarhie se inversa: cititor-autor-text. La Junimea, prima criteriul estetic (al textului), în vreme ce la Astra prevalent era criteriul sociologic şi politic (al cititorului). Principala formă de acţiune a Junimii era şedinţa de cenaclu, care făcea şi selecţia textelor pentru revistă. Acţiunea asupra publicului larg prin „*prelecţiunile populare*" e nesemnificativă. Mult mai diversificate sunt formele de acţiune ale Astrei, avînd în vedere ansamblul celor trei factori ai procesului literaturii. Astfel, în ce priveşte satisfacerea şi educarea publicului larg, e suficient să amintesc miile de biblioteci rurale înfiinţate de Astra, „*teatrul diletanţilor*," sutele şi miile de conferinţe ţinute anual sub auspiciile Asociaţiei, „*Biblioteca poporală*" şi „*Biblioteca tineretului*," societăţile de lectură şi „*seratele literare*," a căror activitate e urmărită şi popularizată prin reviste. Autorul şi textul sînt şi ele avute în vedere, prin editurile, revistele şi ziarele Asociaţiei (mai semnificativ

[5] Dorinţa autorului rămâne un vis deşert, căci statul român (fie el „democrat-popular" sau postcomunist) nu a părut şi nu pare interesat de modele culturale sustenabile şi viabile.

după 1930, prin ***Gînd românesc*** şi ***Transilvania***), ca şi prin acordarea unor „*stipendii*" şi premii pentru scriitori.

Cum am spus, Astra nu a arătat o preocupare specială pentru fundamentarea teoretică a modelului ei de acţiune. Totuşi, asemenea preocupări nu au lipsit, deşi au rămas tot timpul într-un plan secund. Ele pot fi depistate, de exemplu, în lucrările şedinţelor ţinute de adunările generale şi de Comitetul Asociaţiunii, ca şi în unele articole apărute de-a lungul anilor în revistele ei.

Există o creştere a apetitului teoretic care poate fi urmărită în timp, în direcţia precizată mai ales în ultimele decenii de existenţă a Asociaţiunii, de a cristaliza şi teoretic principiile şi modelul de acţiune literară practică al Astrei. În acest spaţiu nu-mi pot propune decît să punctez succint această creştere, aşa cum se reflectă ea în articolele şi în documentele Asociaţiunii reproduse în organul ei oficial, revista ***Transilvania***.

Prima etapă a căutării unor temeiuri teoretice pentru propriul demers este una strict empirică. Ea se concretizează prin îndrumări metodologice, îndemnuri şi propuneri, sugestii şi concluzii cu valabilitate operaţională, născute direct din experienţa practică a inimoşilor cărturari din centrele şi despărţămintele Astrei. Necesitatea imediată şi bunul simţ de tradiţie iluminist-patriotică girează îndemnul lui G. Bariţiu, din 1869, ***Adunaţi documentele şi le păstraţi!***, gîndurile cuminţi despre ***Însemnătatea literaturii române tradiţionale*** ale lui Gr. Silaşi, din 1875, pledoaria din 1883 a lui G. Serbu cu privire la ***Necesitatea şi modul de a se înfiinţa biblioteci la sate*** (problemă reluată de G. Popa, în ***Cărţile cele mai bune şi bibliotecile poporane***, în 1890, de Octavian Goga, prin ***Biblioteci poporale***, în 1909 şi alţii). La fel, revendicarea formulată de articolul lui G. Vuia, în 1895, ***Ne lipseşce un centru literar-sciincificu*** sau propunerea lui Al. Ciura dintr-un articol din 1920, ***Autori şi editori***, ca statul român să iniţieze „*un institut de editură pentru popor*." Elementele teoretice se găsesc în asemenea texte mai mult în formă implicită, precum metalul în piatra care-l conţine. Aşa se întîmplă în articolul lui Grigore Sima al lui Ioan, ***Cîteva observări asupra scrierilor din popor şi pentru popor*** (1890), în care folcloristul ardelean militează pentru introducerea spiritului modern,

ştiinţific, în culegerea producţiei populare, şi în abordarea limbii acesteia, teoretizînd însă prea sumar importanţa acestei literaturi, *pentru* popor. Interesantă e, în context, iniţiativa Comitetului Asociaţiunii din 1896 de a însărcina pe secretarul literar să prezinte anual un raport, în care „*să arate în liniamente generale direcţiunea mişcării noastre literare, să cerceteze dacă această direcţiune corespunde trebuinţelor noastre reale şi să designeze atît terenul unde producţiunea literară este avisată la sprijin, precum şi mijloacele prin cari Asociaţiunea ar putea contribui la înaintarea ei.*" Importă mai puţin aici dacă secretarul literar din acei ani (Cornel Diaconovici, coordonatorul ***Enciclopediei Române***, apărute între 1898-1904) şi-a îndeplinit întocmai această însărcinare şi eventualele rezultate practice obţinute (rezultate neconsemnate de istoria noastră literară, deşi e uşor de văzut că sămănătorismul şi poporanismul nu sînt străine de spiritul Astrei). Asemenea texte interesează însă, în contextul de faţă, sub aspectul lor de expresii ale unei permanente strădanii îndreptate spre conştientizarea de sine, autoconstruirea şi automodelarea Asociaţiei ca acţiune concentrată în beneficul literaturii române.

Această tentativă de a-şi limpezi şi consolida teoretic statutul şi demersul literar intră în anii de după Unirea Transilvaniei cu România într-o nouă etapă. Era necesară, desigur, în noile condiţii, o lărgire a perspectivei generale. E ceea ce se încearcă prin variate iniţiative, de la cuprinderea muncitorimii în sfera de interes a Astrei, pînă la preocuparea pentru diversificarea formelor de acţiune şi de propagandă. În mod evident, efectele acestei lărgiri de orizont se răsfrîng în modernizarea reflecţiei asupra acţiunii literare în societate. Se înmulţesc retrospectivele bilanţiere, care, alături de inerente efuziuni sentimentale sau note festiviste, aduc nu o dată şi efortul de a regîndi ansamblul întreprinderii Astrei şi, implicit, demersul ei literar. În 1921, Ioan Georgescu, redactor şef al ***Transilvaniei***, publică în Editura Asociaţiunii broşura ***Ce este şi ce vrea să lucreze Asociaţiunea***; patru ani mai tîrziu, Onisifor Ghibu reconstituie în aceeaşi revistă şi în broşură separată ***Evoluţia secţiilor literare şi ştiinţifice ale Astrei***; în 1930, Victor Lazăr analizează într-un articol amplu ***Răspîndirea culturei prin editurile Astrei***, iar în 1936 Ion Agîrbiceanu scoate o cărţulie cu titlul ***Asociaţiunea... Ce a fost? Ce este? Ce vrea să fie?*** şi revista

Gînd românesc (1933-1940), care a reflectat cu fidelitate activitatea curentă a despărţămintelor Astrei, vădeşte interes în acest sens. Astfel, Ion Chinezu, scriind în 1936 despre ***Astra jubiliară 1861-1936***, medita: „*Epoca noastră de tragică tensiune obligă toate popoarele la o introspecţiune necruţătoare, la o atentă verificare a propriilor posibilităţi. Astra are meritul de a fi înţeles această poruncă a vremii şi de a fi făcut din ea o axă a existenţei ei.*"

Nivelul cel mai elevat şi mai specializat, de autentică modernitate a gîndirii, îl atinge năzuinţa spre limpezirea teoretică a unui model de acţiune literară de tip astrist în ultima fază a revistei ***Transilvania***, după 1941, cînd la conducerea ei ajunge Ion Breazu. Printre colaboratorii revistei acum se numără şi poetul şi eseistul Radu Stanca. Între textele sale, alături de articole despre Lucian Blaga, E. Lovinescu, găsim şi două eseuri teoretice, cu implicaţii sociologico-literare, care merită a fi pomenite aici: unul despre ***Literatura de aventură*** (1941) şi celălalt intitulat ***Problema cititului - Contribuţii la estetica fenomenului literar***. Ele nu se aplică activităţii Astrei, dar păstrează întru totul spiritul ei. Cel de-al doilea, cu deosebire, constituie parcă decantarea teoretică superioară a principiilor celor mai intime ale acţiunii desfăşurate în timp de Asociaţiunea transilvană pe tărîmul literaturii. Se poate spune că, în bună măsură, acest eseu al lui Radu Stanca expune, într-o formalizare elegantă şi riguroasă, însuşi modelul de acţiune literară al Astrei, sintetizînd oarecum încercările anterioare de a-l degaja. Eseistul începe prin a preciza că „*Fenomenul literar cuprinde trei aspecte: scrisul sau acţiunea care produce, opera sau actul făcut, în fine cititul sau acţiunea care descoperă actul făcut.*" Modernitatea acestui fel de a pune problema este evidentă: nu alta este optica asupra fenomenului literar (ca sistem comunicant), profesată în zilele noastre de critica sociologică sau de cea semiotică. Întemeiat pe autoritatea unor P. Valery, H. Brémond etc., Radu Stanca socoteşte că, la fel ca orice operă spirituală, „*opera literară nu există nici ea decît în stare de act*," adică în actul lecturii. Eseistul face disocieri de finețe între „*cititul ştiinţific*," „*cititul retoric*," „*cititul estetic*," cărora le stabileşte caracteristici individualizatoare. Dar specificul pregnant al eseului este orientarea pragmatică, în maniera Astrei, a acestor disociaţii teoretice, spre practica acţiunii literare. Ocupîndu-se, desigur, prevalent de cititul „estetic," el

analizează ceea ce socotește a fi „*o profundă și totală criză de care vorbim, partea lui de vină*." Dar cauza principală trebuie, crede el, căutată în cealaltă parte: „*Cititorul modern nu știe citi*," afirmă Radu Stanca. Criza lecturii despre care vorbește el este de fapt criza cititorului, a „*acelui element indispensabil creației: publicul*," [iar] „*lipsa educației literare a publicului a fost motivul esențial al declanșării acestei crize contemporane*." Ultima secvență a eseului e intitulată ***Problema educației literare***. „*Cititorul trebuie reîntors la o mentalitate clasică*," scrie eseistul. E vorba adică de acea „*mentalitate*" care să-i permită apropierea de specificitatea literaturii, mentalitate educabilă și care trebuie educată încă din școală. Această educație însă, accentuează Radu Stanca, presupune ca profesorii să nu uite că nu se află „*în fața unei comunități de viitori contemplatori*," adică de cititori. Elevii noștri trebuie învățați nu „*să producă un text*," ci să citească pur și simplu. Acesta este modelul astrist de acțiune literară:[6] abordarea fenomenului literar începînd cu problema cititorului, în perspectivă nu numai estetică, dar și sociologică.

În varianta ipostaziată de Radu Stanca, modelul astrist de acțiune literară își confirmă nu numai validitatea în epoca respectivă, ci și deplina modernitate, sugerînd o nouă perspectivă posibilă asupra unui capitol al istoriei literaturii române citit uneori inadecvat.

Elementul de noutate adus de modelul astrist este unul de fond și el poate fi apreciat cu obiectivitate numai astăzi. Pe o cale empirică, Astra a descifrat necesitatea unei „*dezidealizări*" a literaturii și culturii. Pentru prima oară la noi, s-a intuit posibilitatea de a privi literatura într-o perspectivă integrativă și nu „*autonomistă*," ca sistem specific al culturii și totodată ca sistem specific al practicii sociale. Cu realism și spirit practic, astriștii au simțit că literatură înseamnă mai mult decît suma textelor literare, că ea trebuie înțeleasă ca un lanț de factori în mișcare interconexă: literatura - ca mediu cultural-literar care produce pe scriitor și pe cititor - e scriitorul care produce textul pentru un cititor anume, dar și pentru a modela acest mediu, e textul însuși, dar și drumul acestui text către cititor - prin intermediarii moderni, editura, biblioteca; în fine, din nou, e cititorul, dar nu numai, și în

[6] În original: „*modelul de acțiune literară astrist*."

primul rînd, cititorul individual, ci [şi] publicul cititor, care trebuie format continuu ca un bun mediu literar, capabil să dea viaţă textului şi să producă scriitori. Privită prin această optică,[7] acţiunea literară a Astrei, deşi doar parţial reuşită în scopurile ei concrete, nu este deloc o experienţă depăşită, cum pare adesea. Evoluţia literaturii noastre în cadru european, în secolele XIX-XX, arată că modelul junimist a avut o eficienţă puternică, prelungită prin lovinescianism („*autonomia esteticului*") şi călinescianism, pînă aproape de zilele noastre. Modelul astrist însă, compromis parţial prin reducerea sa la un practicism limitat, îşi relevă adevăratele valenţe moderne mai ales în contemporaneitatea noastră, în contextul general al crizei ideologiilor individualismului. E suficient să alăturăm modelul astrist, decelat mai sus din practica social-literară, modelelor teoretice construite de gîndirea critică, modernă (structuralism, sociologia literară, semiotică, teoria receptării, textualism), ca să avem revelaţia unor afinităţi funciare. Expresie a „*activismului*" culturii noastre, despre care vorbea Tudor Vianu, ca şi a unui spirit patriotic-democrat al veacului trecut (care a produs în ţările est-europene o serie de mişcări de tip similar), modelul de acţiune literară al Astrei se dovedeşte şi azi capabil să ofere sugestii valabile.

[7] În original: „*Prin această optică privită.*"

Despre ciumă şi ravagiile ei din perspectivă morală

Dr. MIRCEA POPA
Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Abstract

About the Plague and its Damages from a Moral Perspective

Social history has recently developed a special concern for the research of calamities and other menaces to the life of human beings.

This paper includes an old and forgotten poetical work written by the Romanian writer, Ioan Barac. This poem is rather a lamentation about the moral diseases that affect the social body and also an impulse to moral purification.

Keywords: *plague, epidemic, diseases, Ioan Barac*

Istoria socială, tot mai preocupată de studiul mentalităţilor, a introdus în anii din urmă o preocupare specială pentru cercetarea calamităţilor, cataclismelor şi ameninţărilor naturale care pun viaţa omului în pericol. Ele sunt tot atât de periculoase şi aducătoare de suferinţe, precum războaiele, răscoalele şi tumulturile mulţimilor, cu efecte de lungă durată în viaţa comunităţilor şi indivizilor. Boala şi moartea au ajuns şi ele subiecte mult discutate în câmpul ideologic şi în mentalul colectiv, iar preocuparea pentru imaginarul epidemic a generat noi teme de dezbatere, cum ar fi cartea Cristinei Vidruţiu, ***Imaginarul epidemic. Reprezentări istorice şi metaforice ale ciumei în literatură*** (Casa Cărţii de Ştiinţă, 2012), care îşi întemeiază demersul pe materialul psihologic furnizat de scriitori importanţi din literaturile lumii, precum Boccaccio în ***Decameronul***, Defoe în ***Jurnalul*** său, Manzoni în ***Logodnicii***, cărora li se adaugă câteva perspective metaforice, reprezentate de ***Ciuma*** şi ***Starea de asediu*** a lui Albert Camus, ***Rinocerii*** lui Ionesco şi ***Eseu despre orbire*** a lui José Saramago, în care

cataclismul biologic abordat este văzut din perspectiva unor adevărate „ciume" politice ale istoriei, complex flagelar cu trimitere directă la regimurile totalitare, producătoare de adevărate epidemii iraţionale şi de îmbolnăviri generalizate ale organismului social. Din păcate, cartea în chestiune ignoră în totalitate documentarul istoric românesc, care ar fi putut îmbogăţi, măcar sub raport informativ, suportul său teoretic şi practic, prin referiri exacte la modul în care teritoriul românesc, de la est la vest şi de la nord la sud, a fost afectat periodic de astfel de catastrofe distrugătoare (Vezi şi cartea lui Anton von Hammer, ***Istoria ciumei din Banat 1738-1740***, editată de Costin Feneşan, Editura Diacritic, 2011).

Despre modul în care imaginarul epidemic produs de ciumă a lăsat urme în literatura română putem furniza o veche şi uitată lucrare poetică a lui Ioan Barac (1776-1848), scriitor postiluminist din perioada preromantică a literaturii noastre, care s-a făcut remarcat prin predilecţia sa accentuată spre eposul cu caracter popular, receptat prin filieră germană sau maghiară, dar şi prin abordări lirice ale unei mitologii locale, pentru care dovedeşte un apetit special (a se vedea ***Istoria lui Arghir***, ***Pepelea Gâscariul***, ***Piticot***, ***Cei trei fraţi gheboşi***, ***Moaşa Eva***, ***Povestea domniţei Radak*** etc.). Atacarea unor asemenea subiecte e un bun prilej de a face o incursiune în domeniul racilelor sociale multiple din vremea sa, amplificând bolile trupeşti, dar şi sufleteşti, dar mai ales morale, ale societăţii care neglija cu bună ştiinţă sănătatea biologică a cetăţenilor săi, lăsându-i pradă unor epidemii decimatoare. Sub acest aspect, încercarea sa poetică e mai degrabă o plângere, o lamentaţie despre bolile morale care cangrenează organismul social şi îndemnă la purificare morală şi respect pentru cele sfinte. Sub acest raport, el întreprinde chiar o amplă radiografie socială, înşiră multe din păcatele de care se face vinovat omul zilelor lui, iar ciuma sau holera este considerată drept o pedeapsă prin care divinitatea avertizează şi probozeşte genul uman pentru necurăţia şi greşealele lui.

Lecţia de morală pe care poetul Barac o administrează semenilor săi vine să se adauge numeroaselor lucrări şi abordări ale imaginarului epidemic pe care multe din literaturile lumii l-au întreţinut şi conservat. În viziunea lui Fernand Braudel, analiza şi semnalarea lor face parte dintr-un lung proces

de identificare a vastului proces creator prin care omul secolelor trecute a răspuns provocărilor sorţii, deschizând noi posibilităţi de interpretare istorică şi imaginativă, dat fiind caracterul lor special, aleatoriu, producând multă emoţie, suferinţă, durere, disperare, răsturnări de situaţii etc., literatura însăşi fiind chemată să aline suferinţele oamenilor, să le ofere noi speranţe pentru viitor. Scrierea lui Barac, datând din anul 1821, e un răspuns direct la epidemia de holeră care a lovit puţin mai devreme ţările române, aducând la Braşov, unde locuia poetul, un mare număr de refugiaţi, între care şi câţiva scriitori şi boieri de frunte. Despre cazuistica ciumei recomand a se consulta câteva scrieri, cum ar fi: Cserveny Anton, ***Cronica calamităţilor şi epidemiilor din Ardeal, Banat şi teritoriile mărginaşe de la 1007-1872. Din izvoare maghiare***, Cluj, 1934; Anton Dorner, ***Date privind evoluţia ciumei în Transilvania în perioada anilor 1738-1739***, în vol. ***Istorie şi demografie***, Cluj-Napoca, 1995; Gh. Brătescu şi Paul Cernovodeanu, ***Biciul holerei pe pământ românesc. O calamitate a vremurilor moderne***, Bucureşti, 2002; Ioan Ciorba, ***Marea foamete din Transilvania din anii 1813-1817***, Cluj-Napoca, 2002; Teodor Nicoară, ***Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începutul timpurilor moderne***, Bucureşti, 2002.

Reproducem scrierea lui Ioan Barac după manuscrisul cu ortografie chirilică aflat în posesia Bibliotecii Academiei Române.

Jalnice moraliteturi pentru boala cea înfricoşată holera, în stihuri alcătuite de ioan barac, maghistratul translator al braşovului, 1831

Rugăciuna la vreme de nevoie şi strâmtoare, mai vârtos asupra boalei de la răsărit

Venit-au vremea cea iute
Şi lipsită de virtute,
După cum s-au prorocit;
Neam spre neam ca să să scoale
Şi să să facă răscoale
Din cugetul rătăcit.

Zic: că pentru direptate
Ori cu cine a să bate
Le ajută Dumnezeu;
Acestea închipuindu-şi
Omul şi planul zvonindu-şi,
Să turbă ca un leu.

Sar supuşii să să strângă
Să se scoale ca să-şi frângă
Jugul cu răscoalele;
Aşa să scoală oricine
Apoi îşi trag după sine
Relele şi boalele.

Venit-au o vreme rară,
Unde să fac ocară,
Neam şi cu neamul său;
Să judecă fiu cu tată,
Fraţi cu fraţi la judecată,
Ginere cu socrul său.

Neputându-să învinge
Foc de blestem îi atinge,
Jurământ făcându-să;
Hotărârea nu le place,
Nici nu vor să facă pace,
Ci mor, judecându-să.

Venit-au vremea aceea
De ş-au pierdut omul cheia,
Ce deşchide porţile;
Cătră înaltă virtute
Neştiind cum să-şi ajute,
Să-şi arunce sorţile.

Toată lumea se înalţă
Şi cu pinteni să încalţă.
Speculaţie făcând;
Toţi vor ca să covârşească
Şi-nainte să păşască
Pre toţi alţii întrecând.

Unii pre alţii înşală,
Şi fără nici o sfială
Umblă cu apucături;
Şi umblând cu strâmbătatea,
Umblă să strâmbe dreptatea,
Numai cu înşelături.

S-au învăţat omenirea
Sus, cu mintea şi cu firea
Şi foarte s-au supţiat;
La măestrii minunate
Şi la lucruri înfocate
S-au foarte învăpăiat.

Au sărit preste virtute,
Au întors cele trecute
Prefăcând dreptăţile;
Din fală şi sumeţie
Ş-au aflat o măestrie
Toate răutăţile.

Credinţa prietinească
Începând să lăcomească
S-au făcut făţarnică;
Dragostea cea de odată,
Foarte mult încredinţată
S-au făcut mitarnică.

În veacul de aur poate
Că avea credinţă toate
Dar acum nu e credit;
Că şi zapisele bune,
Încă la pricini le pune
Şi strâmbul s-au izbândit.

Întra-această vreme rară,
Necăjită şi amară,
Tot omul e zăpăcit.
Cine cade-acum în cridă
Aduc pre mulţi în obidă
Pre carii i-au sărăcit.

Să-ndură omul să-nşale
Trăgând după sine jale,
Apoi dacă va muri;
Când va plăti, şi de unde?
Atunci ce va mai răspunde,
Când cu totul va peri?

Venit-au vremea cea iute
Şi lipsită de virtute,
Vremea cea de mai apoi;
Vremea cea mai năcăjită,
Cea tânără şi pedepsită,
Rea şi plină de nevoi.

De lipsă zbiară săracii,
Umblând oamenii ca racii,
Tot de-a îndărătelea;
Nădejdea plină de fală
Şi norocul îi înşală,
Că ş-au întors spatele.

Acuma câştigurile
De la toate târgurile,
În pagube s-au schimbat;
Nici o marfă nu să vinde,
Preţul de-a şi-l cuprinde,
Ca moda la cumpărat.

Toate modele să schimbă,
Şi din târg în târg să plimbă,
Până să anerisesc;
Cele vechi sunt neplătite,
Şi alte nouă ieşite
Deodată să scumpesc.

Din aşa negustorie
Să adună sărăcie
După târgul modelor.
Că mândriile deşarte,
Până la hainele sparte,
Fac pagubă caselor.

Apoi să plânge că n-are,
N-are destul şi de are
Tot nu este mulţămit;
Că-i zămislit în greşală
Şi e biruit de fală,
Lacom şi neodihnit.

Trecând veacul cel de aur,
Cel de argint şi de faur,
Trei veacuri de la-nceput;
Au fost foarte dulci cu traiul,
Atunci era lumea raiul,
Însă demult au trecut.

Iar veacul cel de-acuma,
Să luptă numai cu ciuma,
Şi cu şirul boalelor
Cu feliurimi de războaie,
Ieşind din nişte gunoaie,
Mulţimea răscoalelor.

Aicea să fac răscoale,
Dincolo sunt nişte boale,
Rău amestecându-să.
Şi molipsindu-să foarte,
Începe grabnica moarte,
Ca ciuma sculându-să.

Până la o vreme ciuma
Au covârşit toată gluma,
Pân'au spart corabia.
Pre nimenea nu alege,
Ce găseşte tot culege,
Ce n-au tăiat sabia.

Nici ale lui Moisii rane,
N-au fost aşa de tirane,
Ca acestea de acum.
Că după ce se porniră,
Mai îngrab' să contenură.
Dar aceste nicidecum.

Foametea, focul, omida,
Potopul, boala, obida,
Lăcustele n-au lipsit.

Cutremur şi alte spaime,
Toată firea să defaime,
Ciuma mult au pedepsit.

Pricina-i că omenirea,
E tot sumeaţă cu firea,
Nemaiumilindu-să.
Unii pre alţii în silă,
S-ar mânca fără de milă,
Nemaipocăindu-să.

Venit-au vremea aceea,
De ş-au pierdut omul cheia
De la uşa binelui.
Şi din câte flori frumoasă
Au rămas ca să miroasă,
Floarea mărăcinelui.

Că trecând neruşinarea
Prin glod cu neînfrânarea
Prin toate puterile,
S-au molipsit covârşite,
Miresmele pedepsite
Şi cu toate florile.

Au perit ruşinea toată,
Lumea în răsfăţ înoată,
În răsfăţ neruşinat.
Tinerimea desfrânată,
Omenirea întinată,
La rele au atârnat.

Unde şade Voh la masă,
Afrodita intră-n casă
Şi şade după cuptoriu.
În cărâtă-ş fac voie bună
Acolo să împreună,
Băutoriu cu judecătoriu.

Oh, lume, falnică lume!
Cât eşti de mare la nume,
Mare şi puternică.
Dar eşti aruncată sorţii,
Şi de tot supusă morţii
Apoi ce eşti vrednică?!

Ce-ţi ajută jocurile
Ce jucai în focurile
Lui Voh celui desfrânat?
Când moartea ca o nălucă,
Fără veste îţi apucă,
Sufletul înverşunat.

Făcutu-s-au sfânta pace,
Potop a nu să mai face,
Lumea a mai îneca.
Iar lumea cea îndreptată,
Au rămas îndatorată,
Păcatul a vindeca.

Curcubeul dobândeşte,
Ca un semn mărturiseşte,
Frumoase feţe făcând.
Însă păcatele lumii,
Aduc pedepsele ciumii
Şi alte amestecând.

Apoi când lumea cea largă,
Sfânta pace vrea să spargă,
Cu păcatele deloc.
Dacă s-au stricat pământul,
S-au hotărât cu cuvântul,
Ca să arză cu foc.

Ah, sorioara mea lume!
Cum umblă să te sugrume,
Mulţimea păcatelor.
Că-i mult de când suspină,
Virtutea de lacrămi plină,
În mijlocul faptelor.

Virtutea cea strălucită
Au rămas batjocorită,
De însuşi creştinii săi.
Carii fără de sfială,
Înoroiaţi în greşală,
Se spurcă de tinerei.

Rare fete sunt curate,
A nu fi înfocate
Şi-a nu fi zburdalnice.
Că să duc numai la jocuri,
Şi numai la rele locuri,
Sunt acuma grabnice.

Cât şi cele cuvioasă,
Şi cu mintea sănătoasă,
Văd, aud ce n-au ştiut.
Şi târziu să pomeneşte,
Dintr-un păhar au băut.

Neştiind să să păzească,
Ca să nu să molipsească,
De patimă, cei curaţi.
Cu aceea petrecându-şi,
Şi preste hotar trecându-şi,
S-au făcut cu dânşii fraţi.

Când tânărul nu-şi aşteaptă,
Vârsta, ci de mic în faptă,
De curvii s-au pomenit.
La vârstă n-are ruşine,
Nici în fire nu-şi mai vine,
În prihane premenit.

Această patimă iute,
Depărtată de virtute,
Pre tineri i-au apucat.
Şi toată e molipsită,
Tinerimea şi greşită,
Căzută rău în păcat.

Din care o boală mare,
Din multa amestecare,
Le sparge trupul de vii.
Încât fără vreme poate,
Că din oraşele toate,
S-au prăpădit multe mii.

Acum s-au pierdut ruşinea,
Îmbătrânind tinerimea,
Şi nu s-au mai părăsit.
S-au deprins năravurile,
Despre toate laturile,
Vârtutea s-au urgisit.

N-au rămas la nici o plasă,
Ci parcă din casă-n casă,
Umblă de să molipsesc.
Încât feţele legate,
Încă căzând în păcate,
De virtute să lipsesc.

La Sodoma şi Gomora,
Curvind fratele cu sora,
Şi altele mai mari făcând.
Astăzi mai presus să face,
Ca porcul în tină zace,
Omul în păcat zăcând.

Aşa, ce pedeapsă dară!
Vei aştepta mai amară,
O lume netrebnică!

Îndură-te tu pe tine,
De ce pedeapsă mai bine,
Eşti acuma vrednică..

Ce mai aştepţi, soro lume,
Mai auzit-ai anume,
De holeră de când eşti?
Mai fost-au această boală,
Care acum se scoală,
Holera, de când trăieşti?

Ba, de când este pământul,
Acest nume cu cuvântul,
Nici nu s-au mai auzit.
Iar de ciumă pre la locuri,
Mai apărate de focuri,
Multă lume s-au păzit.

Ci, holera va să vie,
Dumnezeiască mânie,
Lumea a o pedepsi.
Că s-au abătut prea iute,
De cucernica virtute,
Cu totul a să lipsi.

Vezi acum falnia lume,
Oamenii cei mai cu nume,
Încă cum s-au răsturnat.
Câte case rămân goale,
De atâtea rele boale,
Lucrul cel mai însemnat.

Câte trupuri neîngropate,
De păsări, de câini mâncate,
Pre câmpuri sau jertvuit.
Câte de ciocli târâte,
Cu neomeniri urâte,
Scârnave s-au mistuit!

Morminte netămâiate,
Cu grămezi amestecate,
Cu nemilă s-au făcut.
Această jale nespusă,
Păcură pre inimi pusă,
Lucrul cel mai neplăcut.

Nu mai e moartea firească,
Că mor fără să bolească,
Din picioare pică jos.
Că graba li să alege,
Moartea şi aşa-i culege,
Îngerul cel mânios.

Holera, această boală,
N-au mai fost la nicio şcoală,
Ca să-şi afle doftorii.
Boală noao, necurată,
Zboară unde vrea îndată,
Nu-i pasă de spiţerii.

Să mută a mia casă,
Nici de lăzăret nu-i pasă,
Pre sus zboară ca un vânt.
Şi ca săgeata loveşte,
Pre om unde nimereşte,
Să-l strângă de pre pământ.

De la răsărit scornită,
Din culcuşul său pornită,
Cu oştile s-au adus.
Încunjurând ca o roată,
Au umblat Europa toată,
O-au dus-o pân' la apus.

Din Eghipt ieşind putoare,
Loveşte pre om de moare,
Venind de la răsărit.
Şi trecând la miazănoapte,
Boalele cele răscoapte,
Pân' la apus-au sărit.

Ţara noastră cea blăjină,
Neavând nici o pricină,
Cu nici un răsăritean.
Pentru ce să pătimească,
Şi clima să-şi molipsească,
De acel foc eghiptean?!

Dar ştim că pentru păcate,
Suntem vrednici a ne bate,
Mânia lui Dumnezeu.
De nu vom avea credinţă,
Să cădem la pocăinţă,
Că păcatul este greu.

Pân-acuma câte rane,
Câte pedepse tirane,
Avurăm pentru păcat!
Şi tot către pocăinţă,
Nu ne-am întors cu credinţă.
Şi în seamă nu le-am băgat.

Iată dar acum ce frică,
Ce cutremur să ridică
Înaintea omului!
Văzând o grabnică cazană,
Cu moartea cea de năprazană,
Şi groaza canonului.

Mulţi n-au pâine, şi de foame,
De pre foc mănâncă poame,
Din care se bolnăvesc.
Iar bureţii goi mâncându-i,
Şi la stomah fărâmându-i,
Mor, şi rău să prăpădesc.

Atunci e holera gata,
Şi i-au făcut judecata,
Căci au murit nebolit.
Mort de foame, fără pâine,
Şi îngropat ca un câine.
De frică l-au ocolit.

Doftorul nu poate crede,
Alt, când de departe vede,
A-i cunoaşte boala lui.
Nici de alta n-are parte,
Când de frică stă departe,
De patul bolnavului!

Nici preotul nu cutează,
A intra la el să-l vază,
Să-l poată precestui.
Decă n-au vrut mai nainte,
Cu pocăinţă fierbinte,
A să ispovădui.

Mulţi bolnavi duşi cu amarul,
Mutaţi la spital cu carul,
Şi scoşi din casele lor,
Fără vreme mor de mare
Groază şi cutremurare,
În urma joclaşilor.

Mortul de această boală,
La rele nu să mai scoală,
Şi tot e înfiorat.
Oh, ce lucru de nimică!
De omul mort are frică,
Omul viu şi speriat.

Cutremur şi frică mare,
Au îngrozit foarte tare,
Pre tot omul pre pământ.

Când cade de pre picioare,
Omul sănătos şi moare,
Ameţit de acel vânt.

Săcurea cea ascuţită,
La copaci este sortită,
Numai ca să-l taie jos.
Mânia dumnezeiască,
E la uşe, să pornească,
Pre îngerul nemilos.

Arhanghelul încă vineri,
Cu cumpăna ce o ţine
A cumpăni faptele.
Glasul cel mare ne cheamă,
Pre toţi la dare de seamă,
De toate păcatele.

La Ninive în cetate,
Cu pilda a ne abate,
Mai în grab' să nu lipsim.
Cu sac şi pre cap cenuşe,
Că iată moartea la uşe,
Cu post să ne pedepsim.

Că aceasta nu e glumă,
Mai rău bate ca o ciumă,
În cleşniţa porţilor.
Să vezi fraţii îngropându-i,
Şi pre părinţii ducându-i,
Cu căruţa morţilor.

Să-ţi vezi cu ochii perirea,
Şi să nu scapi nicăirea,
Ci cu totul să te stingi.
Să plângi cu amară jale,
După neamurile tale,
Ori pre tine să te plângi?

Că din casă dacă-ţi moare,
Cineva care te doare,
Unde focul te-au cuprins.
Nu-i destul a-ţi plânge morţii,
Ci încă din pragul porţii,
Pre tine te pune prins.

Că nu de om să fereşte,
Să apără, că gândeşte,
Că el doară va scăpa,
Însă de va vrea şi moartea,
Atunci poate că cu soartea,
Tot nu să va îngropa.

Iar beţivii şi curvarii,
Cum şi furii şi tâlharii,
Mai întâi i-au îngropat.
De seamă băgătorii,
I-au cărat nebăgătorii,
Şi cu var i-au astupat.

Aşa sorioară lume!
Nu-ţi place această lume,
Ci apucă căpătâiu.
Învaţă-te cum se cuvine,
Pre tinerimea mai bine,
Mai întâiu şi mai întâiu.

Prin lăzăretul credinţii,
Cu tămâia pocăinţii
În grab' să o curăţim.
Fă ca când de nou s-ar naşte,
Hrana virtuţii a paşte,
Aşa să o stăpâneşti.

Pocăinţa ne lipseşte,
Că aceea curăţeşte
Mulţimea păcatelor.

Pocăinţa în tot locul,
Spală şi arde ca focul,
Zapisul greşalelor.

Pocăinţa-i apă tare,
Roade lanţul cel mai tare,
Cu care-i omul legat.
Îl scoate din puşcărie,
Vrăjmaşului din robie,
În care l-au apucat.

Inima cea umilită,
Cea înfrântă şi zmerită,
Rugându-să lăcrămând.
Poarta cea mai încuiată,
A raiului deodată,
O deşchide suspinând.

Toţi să facem rugăciune,
Să scăpăm din stricăciune,
Să strigăm cu mari cu mici,
Ca Dumnezeu să ne ierte,
Cu moartea să nu ne certe,
Cum s-au început aici.

Spăimântată-i lumea foarte,
Întristat e pân la moarte,
Tot sufletul omenesc.
Că doar cele prorocite,
Zilele cu vai numite,
Acuma să împlinesc.

Doar acuma va să vie
Vremea în care să fie,
O turmă şi un păstoriu.
Doar va să să pregătească,
Lumea şi să să topească,
În focul cel arzătoriu.

De cometă să vorbeşte
Din care să proroceşte,
Multe de la cei sfătoşi.
De cumva nu vor să iasă,
Şi acum din vreo plasă,
Nişte proroci mincinoşi.

Destul că deocamdată,
Toate lumea-i speriată,
Când boala o-au cuprins.
Unde holera şi ciuma,
În Evropa ca acuma,
Aşa nu s-au mai întins.

Tot omul acuma dară,
În vremea cea mai amară,
Cu un picior în mormânt.
Faptele să şi le vază,
Şi căindu-să să cază,
Cu genunchii la pământ.

Cu rugăciune fierbinte,
Cătră cerescul părinte,
Este de a suspina.
Să ierte, să-şi facă milă,
Să nu poruncească silă,
Lumea a o struncina.

Tot omul cu mic cu mare,
Să strige pentru iertare,
Cerescului împărat.
Că cu mila cea cerească,
Pre om să-l mai ocolească,
Să rămâie apărat.

.

Şi să mai ierte-odată
Lumea cea întunecată,
La multele răutăţi
Legându-să ca să-şi vie
Iarăşi în firea cea vie,
A trăi cu bunătăţi.

Mai întâi să-ţi faci creştine!
Leacuri sufleteşti mai line,
Până nu te bolnăveşti.
Pân' la unt de izmă creaţă,
Şi ceaiul ce te învaţă,
Să-ţi faci ceaiuri sufleteşti.

Până la înblojitura,
Şi până la frecătura,
Cea cumplită la cârcei.
Întâi spirturi de credinţă,
Şi canon de pocăinţă,
De la duhovnic să cei.

Unt de izmă sufletească,
Mai întâiu să-ţi folosească,
Sufletesc aşezământ.
Ca boala să nu te-apuce,
Roagă-te, făcându-ţi cruce,
Cu metanii la pământ.

Am scris la Braşov la 1 sept. 1831 Ioan Barac magh[istratual] transl[ator].

Puterea cuvintelor

SANDA VIȚELAR
Consiliul Județean Mureș

Abstract

The Power of the Words

The word is the main instrument of the Creation, it is the power by which God brings the light or the darkness. We, as humans, have, through the word, the power to create or to destroy.

Unfortunately, the education we were given did not teach us how to be aware, to feel or to honor as we should the power of the words. The word is pure magic, but if we use it wrongly it can turn into black magic.

Keywords: *word, awareness, Masaru Emoto, Don Miguel Ruiz*

„*La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul… Și a zis Dumnezeu „Să fie lumină!" și a fost lumină*!" (***Biblia***, ***Facerea***).

Cuvântul este principalul instrument al Creației, este puterea prin care divinitatea face lumină sau aduce întuneric, și, după chipul și asemănarea ei, noi ca oameni avem, prin cuvânt, puterea de a crea sau de a distruge.

Din păcate, educația pe care am primit-o nu ne-a învățat cum să conștientizăm, să simțim și să onorăm așa cum se cuvine puterea cuvintelor.

Cuvântul nostru este magie pură, iar folosirea lui greșită poate deveni magie neagră. Cuvântul vorbit sau scris este atât de puternic, încât un simplu cuvânt poate schimba o viață sau poate distruge viețile a milioane de oameni. Un cuvânt negativ poate fi un blestem, iar adesea oamenii folosesc cuvântul, la fel ca magicienii, blestemându-se inconștient unii pe alții. Noi îi blestemăm adeseori pe alții prin părerile care le exprimăm. De exemplu, dacă ne întâlnim cu un prieten și îi spunem: „*ai o paloare pe față care se întâlnește*

numai la oamenii bolnavi," dacă el va asculta aceste cuvinte şi va fi de accord cu ele, se va putea îmbolnăvi. Aceasta e puterea cuvântului!

Cineva ne adresează o rugăminte iar noi răspundem „*încerc*," dar nu conştientizăm ce spunem. *În-cerc* nu înseamnă altceva decât că voi continua să mă învârt *în cerc* şi că, cel mai probabil, nu voi putea rezolva rugămintea ta.

Cuvintele nu sunt doar combinaţii de sunete ce ies pur şi simplu din gură. La începuturi, atunci când primii oameni au început să denumească lucrurile din jur, au pornit de la vibraţia pe care acel lucru o emana dinlăuntrul său către în afară. Oamenii interpretau vocal, sonor, vibraţia obiectului pe care îşi doreau să-l denumească. Nu erau nume aleatorii, aruncate asupra dimensiunii materiale, ci simboluri mai mult sau mai puţin sacre. Pieile roşii erau foarte atenţi să îşi boteze copiii cu nume puternice, care să le susţină calităţile pe care oamenii spiritului, din trib, le puteau simţi deja în câmpul noului născut. Fiecare cuvânt are o vibraţie personală ce poate fi chiar măsurată.

Astăzi, vocabularele noastre conţin zeci de mii sau chiar sute de mii de cuvinte, expresii, metafore, variate metode de a exprima, de a conceptualiza experienţele pe care le trăim zi de zi. Experimentul pe care îl prezentăm în continuare este doar unul din multele care arată că ceea ce contează este emoţia, sentimentul cu care încărcăm vibraţional cuvintele pe care le folosim.

Experimentele Doctorului Masaru Emoto

Acestea au dovedit că se pot produce modificări substanţiale în structura moleculară a cristalelor de apă atunci când omul/ observatorul, prin energia sa vibraţională, rosteşte cuvinte, idei sau simte anumite emoţii în apropierea unui recipient cu apă pentru testare. Experimentul a dat rezultate extraordinare şi atunci când doar s-au lipit de recipiente cuvinte scrise.

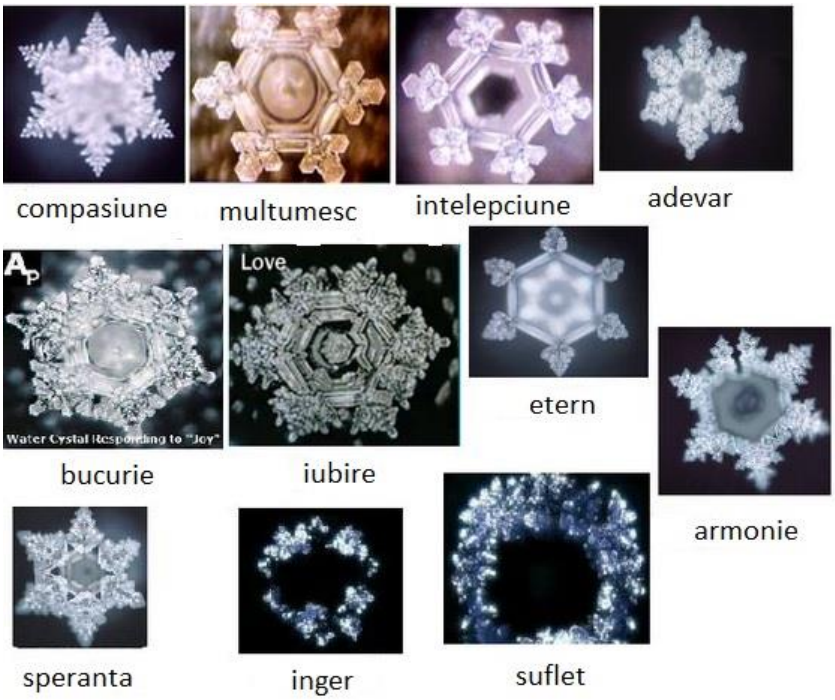

Să ne amintim mereu că trupul uman este 70% apă şi că aproape acelaşi procent este valabil şi când ne gândim la suprafaţa apei ce acoperă Terra!! Nu înseamnă oare că suntem foarte influenţaţi la nivel de structură celulară de nivelul de conştiinţă al omenirii?

Vestea bună este că putem schimba structura apei, fie ea din organismul nostru sau apa planetei, printr-o conştientă înălţare a vibraţiei personale, prin folosirea emoţiilor înalte, a gândurilor pure şi a cuvintelor înţelepte. O practică foarte folositoare mai ales acum, când apa pe care o bem nu este prea pură sau curată, este să o binecuvântăm, să spunem asupra ei cuvinte cu o vibraţie înaltă, să o înnobilăm cu propria noastră frecvenţă de vibraţie.

Învăţătura toltecă

Don Miguel Ruiz, considerat ultimul învăţat Toltec (popor al înţelepciunii, din sudul Mexicului) este autorul cărţii ***Cele patru legăminte***, pe care v-o recomand cu căldură. Aceste „*legăminte*" sunt de fapt nişte instrumente foarte puternice pentru transformare interioară, ajută cititorul în descoperirea drumului către el însuşi.

În introducere, autorul spune: „*E nevoie să fii foarte puternic ca să adopţi cele Patru Legăminte - dar dacă începi să-ţi trăieşti viaţa în conformitate cu ele,* [….] *vei vedea drama iadului dispărând chiar în faţa ochilor tăi* [….] *şi îţi vei putea crea un vis nou, cel al unui Rai personal.*"

Care este *PRIMUL Legământ*? „*Fii impecabil în tot ceea ce spui*!"

„*Vorbeşte cu integritate. Spune doar ceea ce crezi cu adevărat. Evită să foloseşti cuvântul ca să vorbeşti împotriva ta însuţi/însăţi sau să vorbeşti despre alţii. Foloseşte puterea cuvântului în direcţia adevărului şi a iubirii.*"

Cuvântul creează. Intenţia noastră dă putere cuvintelor folosite.

Unul dintre semnele unei vieţi trăite cu onestitate, autenticitate şi responsabilitate este vorbirea corectă.

Cum să folosim cuvintele

Bârfa, vorba fără consideraţie faţă de ceilalţi, ne fixează atenţia pe un strat energetic de o vibraţie foarte joasă, din această cauză pierdem multă energie şi putere, fiindcă unde se îndreaptă atenţia noastră, acolo se duce şi energia noastră. Socrate ştia acest lucru, iar refuzul său de a sta să asculte vorbele defăimătoare la adresa cuiva, ce nu era nici măcar prezent, reprezenta o măsură de autoprotecţie şi păstrare a propriei vibraţii la un nivel înalt. Marii învăţaţi spuneau mereu: înainte de a vorbi, ia-ţi câteva momente să te gândeşti la ce vei spune, la cum anume vei formula şi la impactul pe care vorbele tale îl va avea asupra interlocutorului, însă la nervi şi supărare, de obicei uităm de acest sfat şi descărcăm tot gunoiul nostru mental asupra celuilalt.

Cuvintele pot fi inspiraţie, încurajare, împuternicire. Sau, din contră, pot distruge vieţi, caractere, chiar şi popoare, dacă ne gândim la discursurile

manipulatoare ale liderului Germaniei naziste, ce a reuşit să activeze frica oamenilor folosindu-se de puterea extraordinară a cuvântului.

Cuvintele folosite pentru înşelare, manipulare, influenţare sunt în dezacord cu energia verticală a sufletului şi, mai devreme sau mai târziu, vor avea o influenţă negativă asupra vorbitorului.

Limbajul Miltonian folosit în politică sau cel de *tip Cialdini*, folosit în vânzări şi afaceri, studiat cu grijă şi practicat în workshopuri corporatiste, nu fac decât să ne îndepărteze de la esenţa noastră, ne fură autenticitatea şi ne împing în lupta dezumanizantă pentru putere şi cotă de piaţă, ne întăresc credinţa că Universul este ostil şi că totul se câştigă dând din coate şi zdrobind concurenţa.

Nu putem visa la o transformare a societăţii atâta timp cât perpetuăm separarea, inclusiv prin folosirea puterii cuvântului.

Cum foloseşti cuvântul ca să te împuterniceşti?

E nevoie de auto-disciplină pentru a vorbi cu respect, gentileţe şi umilinţă. Perfecţionarea limbajului e o piatră de temelie pentru un om matur.

Lao Tzu spunea: „*A-i cunoaşte pe ceilalţi e inteligenţă, a te cunoaşte pe tine însuţi e adevărata înţelepciune. Să-i stăpâneşti pe alţii îţi conferă putere, dar stăpânirea de sine este puterea adevărată.*"

Impactul cuvintelor poate să ne schimbe viaţa în bine sau în rău! Ideile pe care le preluăm de la ceilalţi, mai ales în perioada copilăriei, pot fi paraziţi care au cea mai mare putere de a rezista în timp şi de a reveni când ne aşteptăm mai puţin. Nu de puţine ori am lucrat cu persoane care îşi aminteau perfect cuvinte sau fraze întregi aruncate cu dispreţ către ei de către cei care erau de presupus că îi iubesc cel mai mult, părinţii.

Dacă am fost răniţi de cuvintele cuiva, avem uneori nevoie de ani întregi ca să putem înţelege, ierta, uita... Ştiind că propria minte ne este influenţată de cuvinte, atunci e nevoie să alegem conştient un limbaj al posibilităţilor, al deschiderii şi optimismului, în locul limbajului de victimă.

Tot ce ne spunem nouă înşine este preluat de subconştient automat, ca fiind ceva adevărat, ce nu necesită chestionare. Mai ales, tot ce adăugăm după „*Eu sunt*…" reprezintă o comandă pentru subconştient. Şi de câte ori nu ne spunem că suntem grase, urâte, nepricepute, nedemne, nevaloroase…? De fiecare dată, subconştientul scoate carnetul de notițe și scrie: „*Aha, deci e grasă, bun, deci să ajutăm puțin și să mai adăugăm câteva kilograme*."

Don Miguel Ruiz afirma: „*A fi impecabil în ceea ce spui înseamnă a nu folosi cuvintele împotriva ta. A fi impecabil cu cuvântul tău înseamnă a-ți folosi corect energia; înseamnă a-ți folosi energia în direcția adevărului și a iubirii față de tine însuți. Dacă faci un legământ cu tine însuți, acela de a fi impecabil în ceea ce spui, această simplă intenție este suficientă pentru ca adevărul să se manifeste prin tine și să cureță toată otrava emoțională*."

BIOGRAFICA

Pagini de memorie locală: Alexandru Papiu Ilarian

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract:

Pages of Local Memories: Alexandru Papiu Ilarian

Alexandru Papiu Ilarian`s name and birth place have sparked controversy over time. The page of the Baptist Parish Protocol Bezded clarify these uncertainties. His life, schools he graduated, his work, the articles and books he published, his activities give us a picture of a life dedicated to others. There are few portraits of Alexandru Papiu Ilarian which remained until today. The monuments erected in memory of Alexandru Papiu Ilarian are scattered in several places in Mures county. The list of his published articles and books help us get an idea about his work and personality.

Keywords: *Alexandru Papiu Ilarian, biography, life, work, books, Revolution of 1848, speeches, statues, portraits*

Alesandru Pop, cel pe care îl cunoaştem astăzi ca Alesandru/Alexandru Papiu Ilarian, s-a născut în satul Bezded din judeţul Sălaj de azi, Comitatul Solnoc-Dăbâca de atunci, în ziua de 27 septembrie/9 octombrie 1827, iar firul vieţii sale s-a terminat în ziua de 11/23 octombrie 1877 la Sibiu. A fost fiul cel mai mare al preotului Ioan Bucur Pop şi al soţiei sale Ana (născută Hodoş). Cele trei surori ale sale - Carolina, Ana şi Neli, au fost înregistrate cu numele de Pop, dar el, cel mai mare, a fost înregistrat cu numele de Maruzian.[1]

[1] Al. Papiu Ilarian, ***Istoria românilor din Dacia Superioară***, vol. 1, Tîrgu Mureş, Casa de Editură „Mureş", 1996, p. 15; Corneliu Albu, ***Alesandru Papiu Ilarian***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 255, 262 - lucrarea

În ***Protocolul Botezaților*** de la Bezded, în data de 27 septembrie 1827, există o înregistrare, marcată cu cerneală roșie. Sunt și câteva însemnări cu creionul (un x și o subliniere), iar în partea superioară a paginii, cineva a făcut cu cerneală neagră un calcul greșit 1866-1827 = 37. În această înregistrare se pot citi următoarele:

„*Ziua luna și anul*" - *1827, Sept, 27* (cifra 7 de la final nu este evidentă, însă următoarea înregistrare din protocol este din data de 29 septembrie, iar data anterioară este din 19 septembrie);

„*Preotul botezător*" - *Paroh D… Cserny* (cuvântul „*Paroh*" este scris cu caractere chirilice, iar numele este greu de citit);

„*Pruncul botezat și miruit*" - *Maruzian Sandor*

„*Părinții pruncului*" - *Maruzian Ioan Bukur*(?) *Pop es Anika*

„*Nănașii*" - *Kocsis Vintze es Savifelecye*(?)

În următoarea rubrică (probabil referitoare la religie) apare GC (greco-catolică?), iar în ultimele două rubrici, cu aceeași cerneală roșie, apar câteva litere greu de descifrat. Trebuie precizat că această înregistrare este completă, adică toate rubricile sunt completate, față de alte înregistrări de pe aceeași pagină sau de pe alte pagini unde ultimele rubrici sunt de cele mai multe ori necompletate.

În celelalte pagini, cu însemnări din lunile anterioare, din anul anterior - 1826, sau din lunile octombrie - decembrie ale anului 1827 - nu există nici o înregistrare cu numele Alesandru/Alexandru Pap/Pop (sau Papiu). Interesant este faptul că în înregistrările anterioare, în același an 1827, la rubrica referitoare la „*preotul botezător*" apare numele *Maruzian Ioan* sau *Maruzian Ioannes*.[2]

---

conține Bibliografia scrierilor lui Al. Papiu Ilarian, p. 266-276, și o bogată bibliografie despre opera, viața și activitatea lui Al. Papiu Ilarian, p. 277-289.

[2] http://mirel-matyas.blogspot.ro/2017/10/alesandru-papiu-ilarian-certitudini-si.html; http://www.magazinsalajean.ro/cultura/alesandru-papiu-ilarian-certitudini-si-ipoteze - reproduce documentele din ***Protocolul botezaților*** din parohia Bezded, document aflat în fondul Parohiei Greco-Catolice Bezded, Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale.

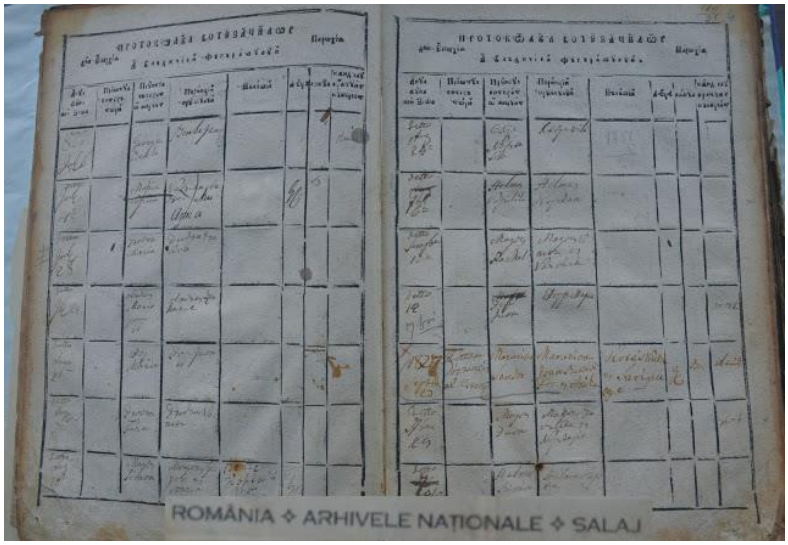

Pagina din ***Protocolul Botezaților*** *parohiei Bezded, unde apare înregistrarea nașterii lui Maruzian Sandor*
Sursa foto: Fondul Parohiei Greco-Catolice Bezded, Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale

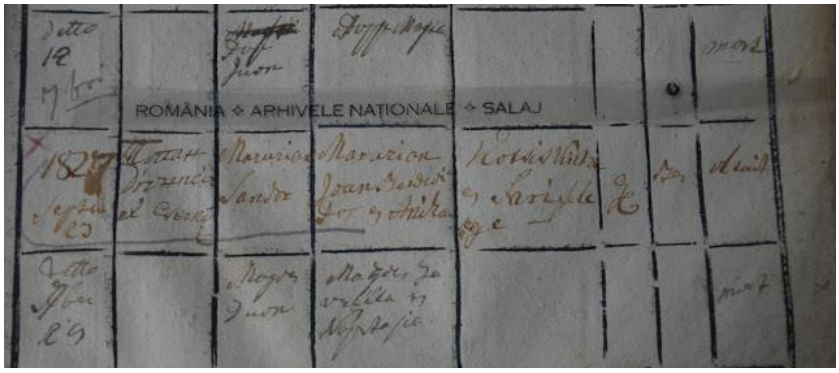

1827 sept 27 - Maruzian Sandor
Sursa foto: Fondul Parohiei Greco-Catolice Bezded, Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale

Se ştie că preotul greco-catolic Ioan Bucur Pop era de loc din Budiul de Câmpie; însă, la data naşterii lui Alexandru, activa ca preot în Sălaj. Se poate că faptul că a fost înregistrat cu altă culoare să denote faptul că părinţii lui erau venetici, iar denumirea *Maruzian/Marusian* să facă referire la locul de proveniență al acestora: Comitatul Maros/Mureş (Mureşan)?

În 1832 familia sa s-a mutat în satul Budiul de Câmpie din judeţul Mureş, sat care astăzi îi poartă numele (Papiu Ilarian), unde a urmat cursurile şcolii primare. Între 1838-1843 a urmat cursurile Gimnaziului Romano-Catolic din Tîrgu Mureş, unde a absolvit cinci clase.

Între 1843-1844 a urmat studiile la Secţia de Filozofie a Liceului din Blaj. În 1845 a organizat, împreună cu câţiva colegi şi profesori, o grevă împotriva profesorului Nicolae Marcu, ceea ce a condus la exmatricularea lui de către episcopul Ioan Leményi. S-a transferat în anul doi la cursul de Filozofie şi Ştiinţe Juridice de la Liceul Academic din Cluj al călugărilor piarişti, pe care îl absolvă în 1847. În primul an de studii de aici a editat, împreună cu colegul său Nicolae Popea, revista manuscrisă ***Diorile*** (Zorile) ***pentru minte şi inimă***.[3] Revista a fost editată săptămânal şi distribuită îndeosebi la Cluj şi Tîrgu Mureş. Câteva numere se trimiteau regulat şi canceliştilor de la Tabla Regească din Tîrgu Mureş.[4] Aceasta a fost prima publicaţie românească a Clujului şi primul manifest al tinerei generaţii. Remarcabile sunt articolele-program semnate de Al. Papiu Ilarian - ***Niscari preliminarii la Diorile pentru minte şi inimă***, apărut în nr. 1 / 27 decembrie 1845, şi ***Să învăţăm româneşte, domnilor!***, apărut în nr. 13-14 din 1846.[5] Începând cu nr. 4 din 1846, el a inserat articole legate de gramatica limbii române, intitulate iniţial ***Modul de a scrie româneşte cu***

---

[3] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 15; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 255.

[4] Grigore Ploeşteanu - ***Contribuţii la cunoaşterea vieţii culturale şi politice a românilor din ţinuturile mureşene***, Ed. Veritas, Tîrgu Mureş, 2010, p. 53.

[5] Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 9; http://www.condeiulardelean.ro/articol/perioada-scolaritatii-si-ucenicia-juridica-ale-lui-alexandru-papiu-ilarian-i?page=2

litere latine, iar apoi ***Limba română***. De asemenea, începe seria de ***Raconturi traduse*** (patru în total) şi ***Proverbiuri rumâneşti***.[6]

La Liceul Academic Piarist din Cluj, ca o reacţie la tendinţele de maghiarizare a prenumelor şi a numelor, preluând modelul umaniştilor din vremea Renaşterii, Alexander (Sándor) Pap (după cum era trecut în documentele şcolare) şi-a latinizat numele. Pop/Pap devine, astfel, Papiu; şi, deoarece pe tatăl său îl mai chema şi Bucur, şi-a luat, după modelul cognomenului latin, supranumele *Ilarian* (*Hilarianus, „fiul lui Bucur"*).[7] Într-un mod similar au procedat şi alţi studenţi români la drept de la Cluj: Kassay a devenit *Casian*, Oltjan şi-a zis *Alutan*, Oprea Moroianu şi-a modificat numele în *Aprian Maronianu*, Iosif Hodoş a adoptat numele *Castorianul*, iar fratele său geamăn Zaheu Hodoş pe cel de *Polucianul* (de la Castor şi Polux), Neagoe şi Radu Popea au devenit *Nigelio Popaeus Longinus*, respectiv *Sextilius Popaeus Longinus* etc.[8]

În 1848 îl întâlnim la Tîrgu Mureş, unde a fost angajat pe funcţia de cancelist la Tabla Regească (Curtea de Apel a Transilvaniei). În acest an a participat la adunările care aveau loc în locuinţa lui Avram Iancu de la Tîrgu Mureş, unde se comenta hotărârea Dietei din Bratislava de a alipi Transilvania Ungariei. A colaborat la ***Gazeta de Transilvania*** editată de G. Bariţiu la Braşov, semnând cu numele de „*Papiu şi Ilarian*."

A fost unul dintre organizatorii adunării revoluţionare de la Blaj din Duminica Tomii (30 aprilie). I-a condus pe mureşeni la Blaj pentru a participa la marea adunare de pe Câmpia Libertăţii. Oamenii adunaţi aici l-au cunoscut ca „*tribunul Alesandru Pop de la Budiu*." A fost ales în Comitetul Naţiunii Române prezidat de mitropolitul Andrei Şaguna, iar în 17 mai a fost numit secretar al Comitetului de Pacificaţiune prezidat de Simion

---

[6] Ioan Chindriş, ***Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian***, Bucureşti, Ed. Politică, 1983, p. 183-184 - lucrarea conţine o bogată bibliogradfie despre oprera, viaţa şi activitatea lui Al. Papiu Ilarian, p 194-203.

[7] http://www.condeiulardelean.ro/articol/perioada-scolaritatii-si-ucenicia-juridica-ale-lui-alexandru-papiu-ilarian-i?page=2

[8] Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 10; Ioan Chindriş, ***op. cit.***, p. 183.

Bărnuţiu. În ziua de 17 iunie tatăl lui a fost arestat şi casa părintească incendiată ca urmare a activităţilor revoluţionare desfăşurate de Alexandru Papiu Ilarian. Tatăl său, preotul Ioan Pop Bucur, a fost spânzurat la Turda în luna martie a anului următor, 1849. Cu toate acestea, Alexandru Papiu Ilarian a participat şi la cea de-a treia adunare revoluţionară a românilor de la Blaj, în septembrie. În luna octombrie Comitetul de Pacificaţiune l-a delegat ca reprezentant al românilor pe lângă generalul Losenau şi a fost numit inspector al cercului Blajului.[9] În ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură*** a publicat, la data de 29 martie 1848, ***Adresele din Mureş-Oşorhei***, prima sa operă tipărită identificată până azi.[10]

În luna octombrie 1849 a solicitat Consorţiului din Blaj o bursă în valoare de 300 florini din partea Fundaţiei Ramonţai pentru a-şi continua studiile juridice la Universitatea din Viena. Împreună cu vărul său, Iosif Hodoş, a plecat la Viena cu 100 de florini primiţi de la Timotei Cipariu în avans din bursă,[11] nu înainte de a cere guvernului austriac o pensie pentru mama sa şi cele trei surori minore orfane. Va primi modesta sumă de 60 florini anual, pe care o va refuza, considerând-o „*o pomană, nu o răsplată.*"[12]

În martie 1850 s-a înscris la Facultatea Juridică a Institutului Therezianum din Viena. Aici a redactat un memoriu alcătuit din unsprezece puncte prin care cerea Consorţiului din Blaj îmbunătăţiri şi reforme în şcoli şi biserică. La 31 august, pentru faptele sale din timpul revoluţiei, i s-a conferit „*Crucea de Argint cu Coroană, pentru merit*". În noiembrie a dat o declaraţie prin care condiţiona primirea decoraţiei de satisfacerea dorinţelor poporului român din Transilvania. În decembrie însă, secretariatul Universităţii din Viena l-a somat ca pe data de 9 ianuarie 1851 să se prezinte,

---

[9] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 15-16; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 255-256.
[10] Ioan Chindriş, ***op. cit.***, p. 185.
[11] ***Ibidem***, p. 189.
[12] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 16.

în mod obligatoriu, la festivitatea de acordare a decoraţiilor.[13] Alexandru Papiu Ilarian a acceptat decorarea, dar printr-o declaraţie scrisă afirmă „*...această decoraţiune pentru mirite a o purta pân'atunci acoperită cu văl de tristeţă, pân'ce emendându-se statut gintei mele, voi avea cauză a dezbrăca gelea şi a mă bucura.*"[14]

În 1851 a apărut, la Viena, primul volum din lucrarea sa ***Istoria Românilor din Dacia Superioară***. În anul următor, a apărut reeditarea acestui volum şi volumul al doilea al lucrării. Această operă a fost pentru Alexandru Papiu Ilarian o mărturie şi argument, de aceea solicita mereu informaţii directe şi păstra scrisorile ca „*documente istorice despre starea prezentă.*"[15]

În 1852 a plecat să studieze ştiinţele juridice la Padova împreună cu vărul său, Iosif Hodoş. Aici a aflat că la Braşov s-a început confiscarea scrierii sale istorice. În 1853, i s-a aprobat bursa de 300 florini din partea Fundaţiei Ramonţai doar pentru studii făcute pe teritoriul Austriei. Autorităţile l-au asigurat că vor recunoaşte examenele susţinute la Universitatea din Padova. În această perioadă, Papiu Ilarian avea un caiet de însemnări şi a început alcătuirea unei gramatici româno-italiene.[16]

În 1853, Oprea Moroianu îl anunţa că ***Istoria*** scrisă de el „*s-a oprit în toată Monarhia austriacă de către diregătoria supremă a poliţiei. Nu e publicat mandatul, ma puţul de unde am auzit aceasta e secur*". Simion Bărnuţiu era convins că „*învăţaţii*" cenzori par a nu fi văzut „*până acum nici o istorie, pentru aceea neci nu ştiu cenzura...*"[17]

---

[13] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 16; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 256; http://www.condeiulardelean.ro/articol/perioada-scolaritatii-si-ucenicia-juridica-ale-lui-alexandru-papiu-ilarian-ii

[14] Mircea Zaciu, ***Ca o imensă scenă, Transilvania...***, Bucureşti, Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 81.

[15] Mircea Zaciu, ***op. cit.***, p. 79; Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 16; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 256-257.

[16] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 16; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 256-257.

[17] Mircea Zaciu, ***op. cit.***, p. 83.

La 10 ianuarie 1854 şi-a susţinut doctoratul în drept şi a fost promovat „*dottore in ambe le legge*." „*Tesinele*" (susţinerea unei serii de şapte cerinţe din toate materiile studiate) s-au păstrat în manuscris, ca anexe la documentele de şcolarizare ale celor doi doctoranzi (Papiu Ilarian şi Iosif Hodoş), în Arhiva Facultăţii de Drept din Padova, iar câte un exemplar din tezele de doctorat - de fapt, nişte broşuri în care erau specificate disciplinele, temele abordate şi ideile de bază care urmau să fie dezvoltate oral - se păstrează la Biblioteca Academiei Române. Pagina de titlu a lucrării lui Alexandru Papiu-Ilarian este ***Tesi che/Alessandro Papiu/di Transilvania/si propone difendere nella publica sua promozione/al grado di/Dottore in ambe le leggi/nella Imp. Regia/Università di Padova/Gennajo 1854/Padova/Dalla Tipografia Bianchi/al Santo/de 8 pp***.

Din martie şi până în octombrie 1854 a fost angajat ca avocat stagiar la cancelaria juristului dr. Antoniu, cavaler de Ruthner. În noiembrie, ca urmare a recomandării făcute de Aug. Treboniu Laurian, a fost chemat de către domnitorul Ghica al Moldovei la Iaşi pentru a fi profesor la Şcoala de la Trei Ierarhi.[18]

Pe data de 5 decembrie 1855 a fost numit, prin decret domnesc, profesor la Facultatea de Ştiinţe Juridice din cadrul Universităţii din Iaşi. Din februarie 1856 a introdus aici un nou curs: ***Statistica generală a Europei***. A demisionat din acest post în acelaşi an, ca formă de protest împotriva măsurilor luate de Gh. Asachi, conducătorul Departamentului Cultelor şi al Învăţământurilor Publice. În 1857 a fost rechemat ca profesor la catedra de criminalistică şi statistică, dar a demisionat şi de aici în februarie 1858. Până în 1860 şi-a câştigat existenţa ca profesor particular al copiilor boierului Panaiot Balş. Însoţindu-i pe aceştia la studii în Berlin, şi-a folosit timpul liber depistând, copiind şi traducând documente referitoare la istoria românilor. [19]

---

[18] http://www.condeiulardelean.ro/articol/perioada-scolaritatii-si-ucenicia-juridica-ale-lui-alexandru-papiu-ilarian-ii

[19] Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 257.

La începutul anului 1860, a redactat pentru uzul domnitorului Alexandru Ioan Cuza un ***Memorandum*** privind modalităţile adecvate de rezolvare a problemelor sociale, politice, morale, interne sau externe, ale Principatelor Unite. Acest document a fost publicat de Grigore Tocilescu în ***Revista de istorie, filologie şi arheologie***, în 1882. În acelaşi an a fost numit jurisconsult al Moldovei în locul lui Damaschin Bojinca, avansat ministru.[20]

În 1861 a tipărit, la Iaşi, lucrarea ***Independenţa Constituţională a Transilvaniei***, care a fost tradusă în limbile franceză, germană şi italiană. A fost numit efor al şcolilor din Ţara Românească în locul lui Ioan Maiorescu, la propunerea lui C. A. Rosetti. Însă în iulie, ca urmare a campaniei lui Ion Heliade Rădulescu împotriva „uniaţilor" pe care îi considera spioni ai Austriei, a fost nevoit să demisioneze, fiind înlocuit cu I. Zalomit.[21]

În iunie 1862 a publicat primul volum din ***Tesaur de monumente istorice***, o colecţie de documente istorice, literare, sociale şi politice cuprinse în trei volume, ultimul fiind publicat în 1864. Tot în iunie a fost numit procuror de secţie la Curtea de Casaţie în locul lui George Creţulescu.[22]

În 1863 a fost numit Ministru de Justiţie şi Ministru ad-interim la Controlul de Stat în guvernul condus de Mihail Kogălniceanu. În această calitate a elaborat proiecte de lege pentru obţinerea indigenatului (20 noiembrie), pentru asigurarea libertăţii personale şi inviolabilitatea domiciliului (22 noiembrie), pentru inamovibilitatea funcţionarilor judecătoreşti (29 noiembrie), pentru secularizarea averilor mănăstireşti (13 decembrie), pentru organizarea corpului de avocaţi (21 ianuarie 1864) etc. Multe proiecte produc reacţii agresive din partea opozanţilor, ceea ce l-a determinat să demisioneze în 1864 şi să revină pe postul de procuror de secţie la Curtea de Casaţie. În martie 1866 a fost numit procuror general al

[20] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 17.
[21] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 17-18; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 257-258.
[22] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 18; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 258.

Curţii de Casaţie. S-a înscris şi ca avocat, dar va pleda doar în perioada 1869-1874.

În iunie 1868 a fost ales preşedinte al Societăţii „Transilvania", societate culturală care îşi propunea să facă cunoscute în România problemele românilor din Transilvania. [23]

În mai 1868 şi-a depus candidatura în alegerile generale pentru Colegiul III la Giurgiu. În septembrie, în şedinţa prezidată de Ion Heliade Rădulescu, Alexandru Papiu Ilarian, G. Sion şi Mihail Kogălniceanu au fost aleşi membri ai Societăţii Academice Române. În noiembrie Cristian Tell a atacat în senat Societatea „Transilvania." În decembrie Ministrul Justiţiei, Vasile Boerescu, l-a destituit din postul de procuror general al Curţii de Casaţie pe Al. Papiu Ilarian.[24]

În ziua de 14 septembrie 1869 a rostit primul ***Discurs de Recepţie*** la Societatea Academică Română despre „***Vieti'a operele si ideele lui Georgiu Sincai din Sinc'a: Discursulu de receptiune in sedinta publica a Societatei Academice Romane din 14 septemvrie 1869***,"[25] inaugurând astfel seria discursurilor.

VIETI'A OPERELE SI IDEELE
DE
GEORGIU SINCAI DIN SINC'A
DISCURSULU DE RECEPTIUNE
DE
A. PAPIU ILARIANU
CU XIV ANEXE SI UNE FAC-SIMILE.
BUCURESCI
TIPOGRAFIA NATIONALE
1869.

Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca
În colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş

În acelaşi an, lucrarea sa a fost tipărită. În septembrie a fost ales secretar al Secţiei de Istorie a Societăţii Academice Române.[26]

[23] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 18; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 258.
[24] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 18; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 258.
[25] http://www.bjmures.ro/bd/P/001/27/index.php
[26] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 18; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 259.

În 1870, împreună cu I. C. Massim, a editat o copie după manuscrisul lucrării ***Descriptio Moldaviae***, scrisă de Dimitrie Cantemir, obţinut în acest scop din Rusia. În august a fost cooptat în comisia de zece persoane alese pentru alcătuirea ***Dicţionarului limbii române***. A prezentat la Asociaţia Academică Română o ***Relaţiune despre manuscrisele lui Budai Deleanu*** aduse de la Liov de Gheorghe Asachi în 1868 şi păstrate la Bilioteca Centrală Universitară din Iaşi.[27]

În 1871 a fost ales preşedinte al secţiei care avea să cerceteze starea financiară a Asociaţiei Academice Române. În august a fost acceptată propunerea sa ca membrii activi ai Societăţii Academice Române să prezinte în fiecare sesiune câte o disertaţie. Tot atunci, a renunţat la remuneraţia care i s-ar fi cuvenit pentru traducerea operei ***Descriptio Moldaviae*** în favoarea Secţiei de Istorie, pentru a se achiziţiona cărţi. În septembrie a propus cercetarea bibliotecilor din Budapesta, Cluj, Sibiu şi Alba-Iulia, în care se găsesc documente şi lucrări valoroase şi de interes pentru istoria românilor. În 19 decembrie a publicat în ziarul ***Românul***, redactat de C. A. Rosetti, unul dintre cele mai vehemente articole antidinastice, împotriva lui Carol de Hohenzollern, cu titlul ***Apa trece, pietrile rămân***. În 1872 a început, împreună cu Iosif Hodoş, traducerea în limba română a operei ***Descriptio Moldaviae*** scrisă de Dimitrie Cantemir.[28]

În martie 1873 a tipărit şi difuzat manifestul ***Către cetăţenii bivolari şi toţi giurgiuvenii***. Prim-procurorul Tribunalului Ilfov l-a acuzat de „*aţâţare la rezbel civil şi răsturnarea guvernului*," instituind un rechizitoriu şi cerând condamnarea lui Papiu Ilarian la muncă silnică pe viaţă, dar judecătorul de instrucţie, Simion Populian, a emis o ordonanţă de neurmărire. În luna mai a rostit ultimul său discurs în cadrul adunării membrilor Societăţii Transilvania. În septembrie a pledat în procesul bivolarilor de la Giurgiu şi a obţinut achitarea muncitorilor cărăuşi arestaţi în luna martie. La scurt timp, a tipărit broşura ***Cauza bivolarilor de la***

[27] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 18; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 22, 259.
[28] Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 259.

Giurgiu înaintea curţii juraţilor din Turnu Măgurele, împreună cu ***Apa trece, pietrele rămân***.[29]

În 1874 au apărut primele simptome de îmbolnăvire: „*insomnii, slăbire mintală şi oboseală spirituală*." După călătoria de odihnă pe care a efectuat-o pe malurile Bosforului, fără efecte benefice, a fost internat la Institutul de Alienaţi mintali din Viena. Medicii de aici l-au declarat „*decrepit*," adică slăbire excesivă şi pierderea aproape totală a forţelor; un diagnostic posibil ar fi *paralizie progresivă*. În 1875 a fost internat la Clinica de boli mintale din Sibiu. În 1876, rudele sale l-au dus la Budiul de Câmpie, în încercarea de a-l vindeca, dar în iulie a fost adus din nou la spitalul din Sibiu. Societatea Academică Română nu l-a exclus din rândurile sale pe Al. Papiu Ilarian, dar Secţia de Istorie a fost completată cu Vasile Maniu şi Papadopol Calimach.[30]

În ziua de 11/23 octombrie 1877, Alexandru Papiu Ilarian a decedat la Sibiu, fiind înhumat în curtea Bisericii dintre Brazi.[31]

Monumente ridicate în memoria lui Alexandru Papiu Ilarian

În august 1878 Academia Română a numit o comisie de inventariere şi achiziţionare a bibliotecii lui Al. Papiu Ilarian, din care făceau parte Aug. Treboniu Laurian, D. Sturdza şi Al. Odobescu. Din suma de 5.800 de lei, reţinută din partea care se cuvenea moştenitorilor săi din valoarea bibliotecii achiziţionate, s-a ridicat la mormântul său un monument pentru cinstirea memoriei lui Papiu Ilarian.[32] Bustul din marmură albă a fost realizat în anul 1880 de sculptorul Carol Cauner, aşezat pe o coloană canelată, înaltă de 1,25 m.[33]

---

[29] Ibidem, p. 260.

[30] Ibidem.

[31] Ibidem, p. 260, 264-265; https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Papiu-Ilarian

[32] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 19; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 248-250, 260-261.

[33] https://www.salajeanul.ro/colegiul-tehnic-api-si-a-sarbatorit-patronul-spiritual-16527

Mormântul lui Alexandru Papiu Ilarian din curtea Bisericii dintre Brazi din Sibiu (Carol Cauner, 1880)

În 1880, în ***Revista de istorie, filologie şi arheologie*** a lui Gr. Tocilescu a fost publicat pentru prima dată integral ***Memorandumul*** scris de Al Papiu Ilarian în 1860.[34]

La data de 5 octombrie 1919, Liceul românesc din Tîrgu Mureş a primit numele de „*Alexandru Papiu Ilarian*" în onoarea marelui istoric şi om politic român.[35]

În 25 septembrie 1925, comuna Budiul de Câmpie din Judeţul Mureş a fost redenumită „*Papiu Ilarian*."[36]

La începutul lunii martie a anului 1927, profesorul Ioan Bojoru a avut iniţiativa, în calitate de consilier municipal, de a se ridica în faţa Liceului de Băieţi Nr. 1 o sculptură dedicată lui Alexandru Papiu-Ilarian. S-a alcătuit un comitet din care făceau parte profesorii Nicolae Sulică, Arthur Dupont, Traian Popa, Grigore Ciortea, Dumitru Mărtinaş şi David Roman, iar ca preşedinte a fost ales profesorul Ioan Bozdog. Colectarea banilor necesari din donaţii, prin listele de subscripţie, prin apelul la diverse ministere şi oameni politici, a durat peste doi ani. În august 1929, în urma unei licitaţii publice, comitetul a încredinţat turnarea acestui bust în bronz sculptorului

[34] Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 261.

[35] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 19; Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 261.

[36] Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 19.

Ion Schmidt Faur (n. 1883, Znain, Cehia - d. 1934, Bucureşti). Festivitatea de dezvelire a monumentului a avut loc la 1 Decembrie 1930.[37]

După Diktatul de la Viena, Liceul de Băieţi „Alexandru Papiu-Ilarian" a fost desfiinţat, iar clădirea transformată în spital militar. Directorul Grigore Ciortea a salvat o parte a arhivei şi a transportat şi bustul lui Papiu când s-a refugiat la Liceul „Titu Maiorescu" din Aiud, în septembrie 1940.

Cu ocazia împlinirii a 130 de ani de la naşterea şi a 80 de ani de la moartea lui Alexandru Papiu-Ilarian, în decembrie 1957, bustul care fusese inaugurat la 1 decembrie 1930 a fost reamplasat, într-un cadru festiv, pe un nou soclu în faţa Şcolii Medii nr. 1 „Alexandru Papiu-Ilarian".[38]

Bustul lui Alexandru Papiu Ilarian din faţa Colegiului Naţional „Alexandru Papiu-Ilarian" (Ion Schmidt Faur, 1930)

Există un bust al lui Alexandru Papiu Ilarian la Zalău, în faţa Colegiului Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian", realizat în 1993, în bronz, de către sculptorul Ioan Mihele.[39]

Bustul lui Alexandru Papiu Ilarian din faţa Colegiului Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian" Zalău (Ioan Mihele, 1993)

---

37 http://www.condeiulardelean.ro/articol/bustul-carturarului-si-revolutionarului-alexandru-papiu-ilarian-din-targu-mures-i

38 http://www.condeiulardelean.ro/articol/bustul-carturarului-si-revolutionarului-alexandru-papiu-ilarian-din-targu-mures-ii

39 http://www.sculpture.ro/fisa.php?id=532

Societatea Culturală „Alexandru Papiu Ilarian," constituită în 1993 la iniţiativa profesorului Petru Nemeş din localitatea Papiu Ilarian,[40] şi-a început bogata activitate prin ridicarea unui bust de bronz închinat „*tribunului de la Budiu*:" Alexandru Papiu Ilarian, pe locul unde, din spusele bătrânilor, s-a aflat casa sa părintească, arsă şi distrusă în 1848, în ziua de 17 octombrie 1993.[41]

Bustul este opera sculptorului Ioan Grama. [42]

Bustul lui Alexandru Papiu Ilarian din localitatea Papiu Ilarian - Ioan Grama (1993)

La Sărmaşu, în incinta Mănăstirii Sfântul Mina, pe *Aleea busturilor marilor bărbaţi ai Patriei Române* - Decebal, Constantin Brâncoveanu, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Samuil Micu Klein, Avram Iancu, Mihai Eminescu, Alexandru Ioan Cuza, Nicolae Iorga, Ferdinand I şi Andrei Şaguna - a fost dezvelit cel de-al 12-lea bust, reprezentându-l pe Alexandru Papiu Ilarian, în data de 25 august 2017. Bustul este opera sculptorului Ioan Astăluş.[43]

---

40 Al. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 19.

41 http://www.cuvantul-liber.ro/news/43475/61/center-b-Azi-Societatea-Culturala-Alexandru-Papiu-Ilarian-b-center

42 http://www.cuvantul-liber.ro/news/79774/61/Revolutionarul-juristul-istoricul-academicianul-ALEXANDRU-PAPIU-ILARIAN-si-valorificarea-operei-sale-istorice

43 http://www.zi-de-zi.ro/2017/08/31/alexandru-papiu-ilarian-bust-pe-aleea-marilor-barbati-ai-patriei-romane-profesorul-nostru-de-constiinta-nationala-omagiat-la-sarmasu/

Bustul lui Alexandru Papiu Ilarian din incinta Mănăstirii Sfântul Mina, Sărmaşu, pe „Aleea busturilor marilor bărbaţi ai Patriei Române" (Ioan Astăluş, 2017)

Poartă numele marelui cărturar: Liceul Teoretic din Dej, Colegiul Naţional din Tîrgu Mureş, Colegiul Tehnic din Zalău, precum şi Şcoala Gimnazială din comuna Papiu Ilarian.

Portretele lui Alexandru Papiu Ilarian

Sunt cunoscute relativ puţine portrete ale lui Alesandru Papiu Ilarian.

Una dintre puţinele informaţii referitoare la această problemă o găsim în lucrarea lui Corneliu Albu, ***Alesandru Papiu Ilarian***, unde, în capitolul al XIV-lea, ***Semne de recunoştinţă***, cercetătorul prezintă o parte din dezbaterile Societăţii Transilvania dedicate păstrării memoriei întemeietorului acesteia. Aflăm că, în şedinţa din 29 martie 1878, A. T. Laurian a pledat pentru un „*portret colorat*" în locul unui bust. Pentru executarea acestui portret s-a prevăzut suma de 400 lei în bugetul anului 1879.[44] Este posibil ca portretul respectiv să fie cel aflat astăzi în colecţia Muzeului „Bogdan Petriceicu Haşdeu" din Câmpina. Portretul datează din 1879 şi este realizat în tehnica ulei pe pânză de către M. Spirescu. Conform fişei întocmite de CIMEC (Institutul Naţional al Patrimoniului), în lista bunurilor culturale mobile, este descris astfel: „*portret bust reprezentat din faţă, cu chipul uşor întors spre dreapta, pe fond brun vibrat. Personajul este redat la vârsta*

[44] Corneliu Albu, ***op. cit.***, p. 250.

maturității, chipul cu păr și barbă neagră, înveșmântat în costum de ceremonie negru, cu cămașa și fundă albă."[45]

Portretul lui Alexandru Papiu Ilarian. Autor: M. Spirescu, 1879

Acest portret a stat la baza altui portret realizat de către Tudorici Flore, posibil în anul 1993, care se află în sala profesorală a Colegiului Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian" din Zalău.[46]

Portretul lui Alexandru Papiu Ilarian de la Colegiului Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian" din Zalău

[45] http://mirel-matyas.blogspot.ro/2017/10/alesandru-papiu-ilarian-certitudini-si.html; http://www.magazinsalajean.ro/cultura/alesandru-papiu-ilarian-certitudini-si-ipoteze

[46] ***Ibidem***.

În afara acestor portrete color, mai există unele alb-negru. O reproducere a ilustratei din cartea istoricilor Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, ***Scurtă istorie a românilor - pentru tineri îndeosebi***, apărută la Bucureşti în 1977, apare şi în lucrarea profesorului I. Bojoru, editată la Tîrgu Mureş în anul 1927. În medalionul cu portretul lui Papiu Ilarian se vede clar monograma autorului *TS*, însă identificarea autorului este dificilă.[47]

Portretul lui Alexandru Papiu Ilarian aşa cum apare în cartea istoricilor Constantin şi Dinu C.Giurescu

Portretul lui Papiu Ilarian reprodus în lucrarea prof. Bojor

Cartea lui Corneliu Albu, ***Alesandru Papiu Ilarian***, conţine o fotografie a lui Papiu Ilarian „*dăruită Bibliotecii Academiei Române de d-na Melania Teodorescu, strănepoata istoricului*.”[48]

[47] ***Ibidem***.
[48] ***Ibidem***

Portret aflat în colecţia Bibliotecii Academiei Române

Ultimul portret cunoscut al lui Alexandru Papiu Ilarian apare pe site-ul Muzeului Naţional de Istorie al României (MNIR) la rubrica ***Galeria Portretelor***. Nu este precizat autorul, iar sursa fotografiei este ***revista Istorie şi civilizaţie***.[49]

Fotografie a lui Alexandru Papiu Ilarian aflată în colecţia MNIR

Opera lui Alexandru Papiu Ilarian

Trebuie precizat că Alexandru Papiu Ilarian şi-a semnat lucrările şi articolele în diferite moduri: *Alisandru Pop*; *Alesandru Pop*; *Alesandru Papiu Ilarian*; *Al. Papiu Ilarian*; *A. Papiu Ilarian*; *Alesandru Ilarian Papiu, român din*

[49] ***Ibidem***

Transilvania; *dr. A. Papiu Ilarian, jurisconsult al statului*; *A. Papiu Ilarian, avocat*; *A.P.I.*; *A.I.P.* etc. A utilizat şi pseudonime: *cancelistu romanu dela tabla*; *Alpalila - ALexandru PApiu ILArian - un Sarsailă din Ardeal*; *Bucur*, *Anonim* etc.

Spre exemplu, în prima publicaţie din ***Diorile***, în decembrie 1845, s-a semnat *A. Pop*. În articolul ***Adresele din Mureş Oşorhei*** s-a semnat *A. Papiu Ilarianu, cancelistu romanu dela tabla*. ***Istoria Românilor din Dacia Superioară*** (tom. I şi II) sunt semnate cu numele *A. Papiu Ilarianu*. La Viena se semna *Alexandu Ilarian Papiu m.p, Romanu din Trannia auditoriu de drepturi la Universitatea din Viena*. Pseudonimul *Alpalila - ALexandru PApiu ILArian - un Sarsailă din Ardeal*, folosit pentru articolulul ***Neologismul*** provenea din primele litere ale numelui *AL* (Alesandru), *PA* (Papiu) *ILA* (Ilarian). În anii următori, a semnat mai multe articole în presă cu numele lui complet sau cu diferite pseudonime: *A. Papiu Ilarianu* în articolul ***Gramatica lui Şincai şi epistola lui către Ioan Lipszky***; *Bucur* în articolul ***Garibaldi şi Klapka către Români***; *A. Papiu Ilarianu advocat* în articolul ***Nihil Sine Populo***.[50]

Bibliografie:

1845

- ***Cuvînt către cititori***, în ***Diorile pentru minte şi inimă***, nr. 1, noiembrie 1845;
- ***Niscari preliminarii la Diorile pentru minte şi inimă***, în ***Diorile pentru minte şi inimă***, nr. 2, 27 decembrie 1845;

1846

- ***Să învăţăm româneşte, domnilor!***, în ***Diorile pentru minte şi inimă***, nr. 13-14 din 1846;

[50] ***Ibidem***; Corneliu Albu, p. ***Alesandru Papiu Ilarian: Antologie***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981 - lucrarea conţine Bibliografia scrierilor lui Al. Papiu Ilarian.

1848

- ***Adresele din Mureş Oşorhei***, în ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***, XI, 1848, nr. 13, p. 99-101;

1850

- ***Carte către Sânta Adunare a Diocesei Române Unite din Transilvania, ce este a se ţinea la Blaş la 18/30 septembrie 1850, de la tinerimea studioasă în Viena***, Viena, 1850;

1851

- ***Istoria românilor din Dacia Superioară***, vol. I, Viena, Gerold & Co, 1851;

1852

- ***Istoria românilor din Dacia Superioară***, vol. I, ediţia a 2-a, şi vol. II, Viena, Gerold & Co, 1852; vol. III, editat după manuscris inedit de Ştefan Pascu, cu o introducere şi note, Sibiu, 1943;

1853

- ***Neologismul***, în ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***, Braşov, nr. 41, p. 313-134; nr. 42, p. 319-320; nr. 45, p. 339-341; nr. 46-47, p. 347-348; nr. 48, p. 356-357; nr. 50, p. 375-376 - semnate *Alpalila - ALexandru PApiu ILArian - un Sarsailă din Ardeal*;

1854

- ***Tesi che Alessandro Papiu di Transilvania si propone difendere nella publica sua promozione al grado di Dottore in ambe le leggi***, Padova, 1854;

1855

- ***Dritul Penal*** (curs litografiat), Iaşi, 71 p.;
- ***Statistica generală a României***, Iaşi, B.A.R., mss. Rom.. nr. 207;

1860

- ***Memorandum despre raporturile românilor cu nemţii, cu slavii şi cu ungurii, în timp de pace şi în cadrul unei revoluţii în răsăritul Europei, prezenta prinţului A. I. Cuza***, Iaşi, 1860. Preambulul ***Memorandumului*** a fost publicat în ***Revista Carpaţilor***, 1 martie 1861, p. 297-324; textul integral l-a publicat A. Crainic, în 1883, în ***Revista pentru istorie, arheologie şi filologie***, an 1, tom 1, p. 133-146;
- ***Gramatica lui Şincai şi epistola lui către Ioane de Lipszky***, în ***Revista Carpaţilor***, nr. aprilie 1860, p. 48-61;
- ***Lugubrum Monumentum***, „*dedicată amicului meu Sion*," în ***Revista Carpaţilor***, august 1860, p. 114-129;

1861

- ***Extrădarea criminalilor în Principatele Unite***, în ***Tribuna Română***, Iaşi, nr. 129;
- ***Legea de concurs al creditorilor***, în *Tribuna Română*, Iaşi, nr. 145;
- ***Deslegare juridică***, în ***Tribuna Română***, Iaşi, nr. 149;
- ***Garibaldi şi Klapka către români. Dintre Carpaţi***, în ***Românul***, nr. 226-227; ***Comentarii pe 5 ½ coloane***, în ***Revista Carpaţilor***, nr. 15, octombrie, p. 463-478 (semnate *Bucur*);
- ***Idealurile naţionale ale nemţilor, slavilor, ungurilor şi românilor***, în ***Revista Carpaţilor***, nr. 1, martie, p. 297-305 (semnat „*Anonim*");
- ***Independenţa constituţională a Transilvaniei***, Iaşi (părţile I şi II), în ***Românul***, nr. 202-203, 204, 205, 206, 207, 208, 209-210; ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***, nr. 26, 27, 28, 29, 30; ***Revista Carpaţilor***, nr. 15 iulie, p. 64-122; ***Tribuna Română***. Partea I a apărut şi în ***Kolozsvári Közlöny*** (Monitorul Clujului) cu titlul ***Erdély alkotmányos függetlenség a A. Papiu Ilariantól***, nr. 152, 153, 154, 158;
- ***Tratatul de alianţă contra turcilor încheiat în an 1542 între Petru Domnul Moldovei şi Ioachim Electorul de Brandenburg,*** în ***Revista Carpaţilor***, nr. 15, august, p. 193-212; ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***, nr. 28, 1861, p. 109-112; nr. 29, p. 217-221;

- ***Apendice la Independenţa constituţională a Transilvaniei***, în **Românul**, V, 1861, nr. 225, p. 714-715; nr. 228-229, p. 722-723; nr. 230, p. 727; nr. 231, p. 730-732; ***Revista Carpaţilor***, nr. 1 septembrie, p. 257-314;
- ***Apendice la Independenţa constituţională a Transilvaniei***, în ***Tribuna Română,*** Iaşi, III, 1861, nr. 139-142 (extras din ***Românul***);
- ***Emigranţii unguri şi Garibaldi despre Români***, în ***Românul***, nr. 226-227; ***Tribuna Română,*** nr. 129;
- ***Les Roumains des etats autrichiene***, Bucureşti;
- ***Uniţii***, în ***Românul***, nr. 226-227; ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 67-70;
- ***Legea de concurs a Moldovei***, în ***Tribuna Română,*** nr. 145;

1862

- ***Die constitutionelle Unabhägigeit Siebenbürges***, Breslau;
- ***L'Independenza constitutionale della Transilvania***, Torino;
- ***Tesaur de monumente istorice pentru România atât din vechi tipărite cât şi manuscripte. Cea mai mare parte străine, adunate şi publicate cu prefaţiuni şi note ilustrate***, Bucureşti, tom I, 1862; tom II, 1863; tom III, 1864;

1863

- ***Către amicii mei din Transilvania***, în ***Concordia***, III, 1863, nr. 45, p. 181-192;
- ***Încheierea unei disputaţiuni de lână caprină***, în ***Amicul Şcoalei***, Sibiu, nr. 14, p. 105-110; ***Concordia,*** nr. 28-29;

1864

- ***Discurs la înmormântarea lui Ioan Maiorescu***, în ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 72 din 20/8 septembrie;

1865

- ***Raportul dlui A. Papiu Ilarian, procuror de secţie la Curtea de Casaţie către d. ministru de justiţie (în procesul Petrache Peretz-Iorgu Ghica) şi concluziile procurorului în şedinţa din 22 noiem.***, în ***Trompeta Carpaţilor***, nr. 75 din 28 decembrie;

- ***Testamentul episcopului de Buzău***, în ***Monitorul***, nr. 252, p. 1106-1107;

1866

- ***Horia şi Cloşca***, în ***Tezaur de...***, tom III, 1864, p. 299-302; ***Familia***, nr. 2 din ianuarie 1866, p. 14-15;
- ***Responsabilitatea ministerială, Discurs de reintrare al procurorului general şi răspunsul prim-preşedintelui Înaltei Curţi de Casaţie şi de justiţie la 16 august***, Bucureşti. Cu titlul ***Studiu Constituţional*** a fost reprodus de ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 92, p. 367-368; nr. 93, p. 371; nr. 94, p. 375-376; nr. 95, p. 379-380;
- ***Responsabilitatea funcţionarilor administrativi şi judiciari***, în ***Românul***, nr. 24, p. 714-715;

1867

- ***Către amicii Societăţii „Transilvania,"*** în ***Românul***, XI, 1867, 9-10 noiembrie, p. 959;

1868

- ***Memorandumul K.T.K.*** (datat din 15 septembrie 1860), în ***Românul*** din 10 septembrie, L'Etoile d'Oriente, nr. 18;
- ***Generalul Tell şi Societatea „Transilvania" în Senat***, în ***Românul***, 8 decembrie;

1869

- ***Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai de Şinca. Discursul de recepţiune şi răspunsul de George Bariţiu în şedinţa publică a Societăţii Academice Române din 14 septembrie 1869. Cu XII annexe şi un facsimile***, Bucureşti, 1869. Fragmente din discurs au fost reproduse în presa timpului: ex. ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 77, 78, 79, 80;
- ***Ideile lui Şincai***, în ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 88, 89;

1870

- ***Către giurgiuveni***, în ***Românul***, XIV, 1870, 5 iunie, p. 470-478;
- ***Către giurgiuveni***, în ***Românul***, XIV, 1870, 24 iunie, p. 538;

- ***Acuzaţii din Ploieşti înaintea Curţii cu Juraţi***, în ***Românul***, XIV, 1870, 10 octombrie, p. 890;
- ***Nihil sine populo***, în ***Românul***, XIV, 1870, 19-20 octombrie, p. 917;
- ***Pentru acuzaţii de la 8 august***, în ***Românul***, XIV, 1870, 10 noiembrie;
- ***Relaţiune despre manuscrisele lui I. Budai-Deleanu, aflatoare la Biblioteca Centrală din Iaşi***, în ***Analele Societăţii Academice***, Seria I, vol. III, p. 105-116;

1871

- ***Ungro şi Ungro-Valachia. O rectificare în interesul adevărului***, în ***Românul***, XV, 1871, 4 decembrie, p. 1053-1054;
- ***Tot Ungro-Valachia şi încă câteva neexactităţi ale domnului Haşdeu, redactorele Columnei***, în ***Românul***, XV, 1871, 9 decembrie, p. 1066;
- ***Drumurile de fier, Strousberg, Bleicherröder şi guvernul***, în ***Românul***, XV, 1871, 10 decembrie, p. 1069-1070;
- ***Apa trece, pietrele rămân***, în ***Românul***, XV, 1871, 19 decembrie, p. 1101;
- ***Încă un cuvânt, sper, cel din urmă, în chestia Ungro-Valachiei şi alte mai mici chestiuni***, în ***Românul***, XV, 1871, 20, 21, 22 decembrie;
- ***Atitudinea în problemele filologiei contemporane***, în ***Analele Societăţii Academice Române***, tom IV, ses. an. 1871, p. 160-164;

1872

- ***Confederaţia latină***, în ***Românul***, XVI, 1871, nr. Din 10, 11, 13, 16, 17, 18, 21, 24-25, 30 ianuarie şi 9 februarie;
- ***Prefaţiune la Operile principelui Demetriu Cantemir, tom. I, Descriptio Moldaviae, cu charta geografică a Moldovei şi un facsimile***, Bucureşti, MDCCCLXXII;
- ***Biografia lui Antioh Cantemir***, B.A.R., mss. Rom. 4584, f. 181-196 (fragment partea finală p. 209-240);
- ***Avram Iancu şi Adunarea de la Dumineca Tomei şi cea din 3/15 mai 1848***, în ***Românul***, XVI, 1872, nr. 22, 24, 26, 27, 28, 30 septembrie şi 1 octombrie, p. 797-798; 806; 809-810; 814; 818; 825-826; 830-831;

1873

- ***Cuţitul a ajuns la os***, în ***Românul***, XVII, 1873, 22 martie;
- ***Teroarea la culme***, în ***Românul***, XVII, 1873, 23 martie;
- ***Evenimentele de la Giurgiu***, în ***Românul***, XVII, 1873, 25 martie;
- ***Către cetăţenii bivolari şi toţi giurgiuvenii!***, în ***Românul***, XVII, 1873, 26-27 martie, p. 480-481;
- ***Ordinea domneşte la Giurgiu***, în ***Românul***, XVII, 1873, 29 martie;
- ***Procesul pentru proclamaţiunea „Către cetăţenii bivolari"***, în ***Românul***, XVII, 1873, 24 aprilie;
- ***Memoriul dlui Papiu Ilarian către curtea de punere sub acuzare a Curţii de Apel din Bucureşti***, în ***Românul***, XVII, 1873, 29 aprilie;
- ***Procesul pentru scrisoarea „Către cetăţenii bivolari şi toţi giurgiuvenii!"***, în ***Românul***, XVII, 1873, 29 aprilie;
- ***Cauza bivolarilor din Giurgiu înaintea Curţii Juraţilor din Turnu Măgurele***, Bucureşti, 1873.

Bibliografie selectivă:

❖ Adamescu, Gheorghe, ***Istoria literaturii române***, Bucureşti, Editura Eminescu, 1998;

❖ Albu, Corneliu, ***Alesandru Papiu Ilarian***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977;

❖ Albu, Corneliu (coord.), ***Alesandru Papiu Ilarian: Antologie***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981;

❖ Băncilă, Vasile, ***Semnificaţia Ardealului***, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1993;

❖ Bota, Sorina, ***Poveştile oraşului***, Tîrgu Mureş, Editura Ardealul, 2010;

❖ Chindriş, Ioan, ***Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian***, Bucureşti, Editura Politică, 1983;

❖ Faifer, Florin, ***Semnele lui Hermes: Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar***, Bucureşti, Editura Minerva, 1993;

❖ Papiu Ilarian, Alexandru, ***Istoria românilor din Dacia Superioară***, vol. 1, Tîrgu Mureş, Casa de Editură „Mureş", 1996;

❖ Păun, Octav; Tănăsescu, Antoaneta (coord.), ***Discursuri de recepţie la Academia Română***, Bucureşti, Editura Albatros, 1980;

❖ Pervain, Iosif; Chindriş, Ioan, ***Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian***, vol. I-II, Cluj, Editura Dacia, 1972;

❖ Ploeşteanu, Grigore, ***Contribuţii la cunoaşterea vieţii culturale şi politice a românilor din ţinuturile mureşene: studii şi portrete***, Tîrgu Mureş, Editura Veritas, 2010;

❖ Zaciu, Mircea, ***Ca o imensă scenă, Transilvania...***, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996.

Resurse web

❖ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Alexandru_Papiu-Ilarian - accesat la data de 11 noiembrie 2017

❖ http://jurnaluldedrajna.ro/alexandru-papiu-ilarian-lingvist-filolog-publicist-jurist-si-istoric/- accesat la data de 10 noiembrie 2017

❖ http://mirel-matyas.blogspot.ro/2017/10/alesandru-papiu-ilarian-certitudini-si.html - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.bjmures.ro/bd/P/001/27/index.php - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.condeiulardelean.ro/articol/bustul-carturarului-si-revolutionarului-alexandru-papiu-ilarian-din-targu-mures-i - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.condeiulardelean.ro/articol/bustul-carturarului-si-revolutionarului-alexandru-papiu-ilarian-din-targu-mures-ii - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.condeiulardelean.ro/articol/perioada-scolaritatii-si-ucenicia-juridica-ale-lui-alexandru-papiu-ilarian-i?page=2 - accesat la data de 11 noiembrie 2017

❖ http://www.condeiulardelean.ro/articol/perioada-scolaritatii-si-ucenicia-juridica-ale-lui-alexandru-papiu-ilarian-ii - accesat la data de 11 noiembrie 2017

❖ http://www.cuvantul-liber.ro/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=86803&cntnt01returnid=61 - accesat la data de 11 noiembrie 2017

❖ http://www.cuvantul-liber.ro/news/43475/61/center-b-Azi-Societatea-Culturala-Alexandru-Papiu-Ilarian-b-center - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.cuvantul-liber.ro/news/79774/61/Revolutionarul-juristul-istoricul-academicianul-ALEXANDRU-PAPIU-ILARIAN-si-valorificarea-operei-sale-istorice - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.e-communio.ro/stire6837-190-de-ani-de-la-na-terea-lui-alexandru-papiu-ilarian-jurist-istoric-lingvist-ministru-dar-inainte-de-toate-greco-catolic - accesat la data de 11 noiembrie 2017

❖ http://www.e-communio.ro/stire6837-190-de-ani-de-la-na-terea-lui-alexandru-papiu-ilarian-jurist-istoric-lingvist-ministru-dar-inainte-de-toate-greco-catolic - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.magazinsalajean.ro/cultura/alesandru-papiu-ilarian-certitudini-si-ipoteze- accesat la data de 10 noiembrie 2017

❖ http://www.papiu.ro/#pagini/isto.html - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.sculpture.ro/fisa.php?id=532 - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.wikiwand.com/ro/Alexandru_Papiu-Ilarian - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ http://www.zi-de-zi.ro/2017/08/31/alexandru-papiu-ilarian-bust-pe-aleea-marilor-barbati-ai-patriei-romane-profesorul-nostru-de-constiinta-nationala-omagiat-la-sarmasu/ - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ https://cultural.bzi.ro/viata-lui-alexandru-papiu-ilarian-5943 - accesat la data de 12 noiembrie 2017

❖ https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Papiu-Ilarian - accesat la data de 10 noiembrie 2017

❖ https://www.salajeanul.ro/colegiul-tehnic-api-si-a-sarbatorit-patronul-spiritual-16527 - accesat la data de 12 noiembrie 2017

Ioan Bianu - corespondenţă inedită cu preotul Nicolae M. Popescu

Arhim. POLICARP CHIŢULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod, Bucureşti

Abstract

Ioan Bianu - Unpublished Correspondence with the Priest Nicolae M. Popescu

90 years after they were written, we are publishing the thoughts, needs, joys and hidden pains conveyed in the folios of nine letters (preserved in the Holy Synod Library), sent by the academician Ioan Bianu to the academician priest Nicolae M. Popescu. Six letters come from the archive of Father Nicolae M. Popescu, and the other three (nr. II, VI, VIII) were bought at an antiquity fair in 2017.

Both correspondents loved books and heritage. Both protected books from scattering, offering them to the readers that were thirsting for the Word and Science.

Moreover, Ioan Bianu and the priest Nicolae M. Popescu are amongst those that, enthusiastic about the Great Unification, offered Greater Romania all the talent and skills that God had bestowed upon them.

Keywords: *the Romanian Academy, Ioan Bianu, the priest Nicolae M. Popescu, correspondence*

Am ales să prezentăm corespondenţa inedită dintre Ioan Bianu şi preotul Nicolae M. Popescu deoarece ea se leagă foarte bine de momentul festiv din anul 2018 - **100 de ani de la Marea Unire**. Ne întemeiem demersul chiar pe cuvintele lui Ioan Bianu: *„Întoarcerea spre trecutul pe care suntem chemaţi a-l continua, este nu numai o datorie de recunoştinţă, dar este şi un izvor de învăţătură, de îndrumare şi de întărire sufletească, pentru îndeplinirea datoriilor atât*

pentru noi, cât şi pentru urmaşii noştri. Numai prin ea (întoarcerea la trecut n.n.) *se poate asigura o continuitate din ce în ce mai bună şi mai rodnică.*"[1]

Amândoi corespondenţii au iubit patrimoniul întrupat de cărţi. Amândoi au protejat cartea de risipire, punând-o la dispoziţia cititorilor însetaţi de Cuvânt şi de ştiinţă.

La fel, chipurile lui Ioan Bianu şi cel al preotului Nicolae M. Popescu se înscriu în rândurile acelora care, însufleţiţi de Marea Unire, au pus în slujba României Mari tot talentul şi întreaga pricepere cu care Dumnezeu i-a înzestrat.

Dar mai întâi, se cuvine să creionăm, în câteva linii, personalitatea lui Ioan Bianu. Ne slujim pentru aceasta şi de puţin cunoscuta sa relatare memorialistică provocată de Constantin Moisil şi publicată în ***Revista Arhivelor*** în anul 1927.

Eminentul tânăr blăjean Ioan Bianu a avut şansa de a fi fost remarcat încă din tinereţe de oameni de seamă ai culturii româneşti (Haşdeu, Odobescu, I. Ghica, D.A. Sturdza) care au intuit în el harurile proaspete, nelucrate. De foarte timpuriu, în aceste începuturi ale vieţii sale în capitala Regatului, Bianu a fost bibliotecar la Universitatea din Bucureşti (1876), apoi la Societatea Academică Română (1879) care avea să devină, mai târziu, Academia Română. Tânărul Bianu a fost trimis să studieze la Milano, Paris şi Berlin, fiind atras nu atât de cursurile marilor filologi pe care îi audia, ci mai mult de „*marile organizări ale bibliotecilor, arhivelor, muzeelor care la noi lipseau aproape cu totul, sau erau în stare de modeste începuturi improvizate din rămăşiţe răzleţite, scăpate din valurile prăpăditoare ale trecutului.*"[2] Lucrul de documentare în bibliotecile milaneze din Palatul Brera sau Ambrosiana, ori în cele de la Genova, Veneţia, Florenţa, Roma, la Bibliothèque Nationale din Paris, apoi Oxford, Muzeul Britanic, Biblioteca Bodleiană şi, mai târziu, Galiţia şi

---

[1] Ioan Bianu, ***Pomenirea donatorillor Academiei Române în şedinţa plenară de la 1 iunie 1922***, f.a., f.l., p. 2.

[2] Idem, ***Visuri, gânduri şi planuri dinainte cu o jumătate de secol pentru organizarea bibliotecilor, arhivelor şi muzeelor ţării***, în ***Revista arhivelor***, vol. II, nr. 4-5, Bucureşti, 1927-1929, p. 266.

Polonia, l-au pus serios pe gânduri pe încrezătorul Ioan Bianu şi l-au umplut de o hotărâre nestrămutată la revenirea sa în ţară petrecută în 1883: *să-şi dea toată viaţa instituţiei* care îl trimisese şi îi rezervase locul de arhivist-bibliotecar *şi să renunţe la orice altă aspiraţie*. Şi aşa a făcut.[3] Cu acest zel şi devotament a slujit, mai bine de cincizeci de ani, ceea ce avea să devină Biblioteca Academiei Române. Crezul său, actual şi astăzi, era că „*înălţarea culturii naţionale are trebuinţă - întâi de toate - pe lângă organizările şcolare de toate gradele - de o bogată şi puternică cultură istorică şi pentru aceasta de o largă şi sistematică organizare a bibliotecilor, arhivelor, muzeelor în ţară*."[4] Dar în vremea aceea, Biblioteca forului academic de cultură al ţării nu avea nici local, nici colecţii, nici personal specializat, nici regulamente, adică era aproape inexistentă...

Toţi cei care l-au cunoscut pe Bianu au dat mărturie pentru ceea ce el însuşi afirma, că opera devenită Biblioteca Academiei, „*pentru care a sacrificat o carieră de om de ştiinţă, făcea mai mult decât toate studiile*."[5] Dar lucrurile nu au stat chiar aşa. Ioan Bianu a întreprins singur sau alături de ucenici de-ai săi colaboratori, lucrări bibliografice şi filologice, unele neegalate până astăzi, care au influenţat decisiv dezvoltarea istoriei, lingvisticii şi filologiei româneşti.[6] El a fost întâiul titular al catedrei de Istoria literaturii române vechi de la Universitatea din Bucureşti.[7] Lui Ioan Bianu i se datorează ***Bibliografia Românească Veche*** (începută în 1898 alături de Nerva Hodoş şi continuată mai târziu, de Dan Simonescu), ***Catalogul manuscriptelor româneşti*** (3 volume lucrate alături de R. Caracaş şi G. Nicolaiasa), ***Publicaţiile periodice româneşti*** (elaborată împreună cu N. Hodoş şi Al. Sadi-Ionescu) la care se adaugă numeroase editări de texte şi

---

[3] Ioan Bianu, ***Visuri, gânduri şi planuri***..., p. 266.

[4] ***Ibidem***, p. 267.

[5] Sextil Puşcariu, ***Memorii***, Bucureşti, Editura Minerva, 1978, p. 827.

[6] T. Vianu, ***Ion Bianu***, în vol. ***Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Cartea Centenarului 1867-1967***, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1968, p. 273.

[7] N. Georgescu-Tistu, ***Cartea şi bibliotecile***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972, p. 253.

studii de istoria literaturii române vechi.[8] Dar, mai presus de orice, lui Ioan Bianu i se datorează dezvoltarea, conservarea, sistematizarea şi mai ales, valorificarea ştiinţifică a colecţiilor Bibliotecii în care şi-a şi dat sufletul, transformând-o în instituţie de cercetare ştiinţifică. El a luptat pentru iniţierea şi respectarea Legii depozitului legal (introdusă în 1885), modificată şi îmbunătăţită în 1904 şi 1923. Tot el a introdus metode moderne de catalogare şi clasificare a documentelor şi a constituit primele fişiere mari, cu multe fişe scrise de mâna lui. Totodată a fost un conducător sever, plin de autoritate impunând o disciplină de muncă de la care nu s-a abătut niciodată, lucru cerut atât colaboratorilor săi, cât şi publicului cititor, neobişnuit încă cu o bibliotecă organizată după regulamente.

Ioan Bianu are meritul de a fi format prima echipă de bibliotecari, bibliologi şi bibliografi specializaţi,[9] dar şi acela de a fi fost primul preşedinte al Asociaţiei bibliotecarilor din România, înfiinţată în 1925.[10] Ioan Bianu este cel care a cerut şi a obţinut construcţia unui nou local al Bibliotecii Academiei pe care, chiar dacă el nu a apucat să-l vadă, acesta s-a realizat după proiecte cerute, studiate şi aprobate de el.[11] Strădaniile sale i-au adus locul cuvenit de membru activ, secretar general (1927-1929), vicepreşedinte (1932-1935) şi preşedinte al Academiei Române (1929-1932). Într-adevăr, Ioan Bianu rămâne, după cum îl definea Nicolae Iorga, „*întemeietorul cel adevărat, păzitorul statornic, cinstitul şi harnicul străjer al cărţilor, aşa de multe şi de scumpe, aflate, aşezate, catalogate şi cu străşnicie apărate de dânsul, însuşi sufletul viu al Academiei Române, zeul ei tutelar, viu acolo pentru eternitate.*"[12]

Acum se cuvine să spunem câteva cuvinte şi despre preotul Nicolae M. Popescu, destintarul scrisorilor pe care le vom analiza în studiul de faţă.

---

[8] O listă a acestora a fost întocmită şi publicată în volumul ***Omagiu lui I. Bianu din partea colegilor şi foştilor săi elevi, Bucureşti, 1927***.

[9] T. Vianu, ***op. cit.***, p. 271.

[10] Emanoil Bucuţa, ***Scrieri***, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 438.

[11] T. Vianu, ***op. cit.***, p. 273.

[12] N. Iorga, ***Ioan Bianu***, în vol. ***Oameni cari au fost***, III, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II", 1936, p. 436.

Părintele Nae Popescu (n. 10 feb. 1881), după cum îi mai spuneau apropiaţii, era descendent dintr-o familie veche preoţească din satul Dâmbovicioara (jud. Dâmboviţa). A urmat şcoala primară din comuna învecinată Braniştea, lângă Titu, apoi din 1893, Seminarul teologic „Nifon Mitropolitul" din Bucureşti, (întemeiat în 1872 de mitropolitul primat Nifon (1850-1875), dar a dat examen de diferenţă la Liceul „Sfântul Sava," pentru ca în iunie 1902 să susţină aici examenul de bacalaureat. În toamna anului 1902 s-a înscris la Facultăţile de Litere-Filosofie şi de Teologie din Bucureşti. Intuindu-se marea capacitate a viitorului istoric „Casa Bisericii" din Bucureşti l-a trimis, în vara anului 1909, în Banat, ca să viziteze bisericile româneşti de acolo. Cu acest prilej, a cercetat biserici şi cărţi vechi de slujbă cu însemnările lor. Rezultatul cercetărilor s-a concretizat într-un studiu pe care l-a publicat sub titlul ***Prin Banatul timişan*** (rev. ***Biserica Ortodoxă Română***, an XXXIV, 1910-1911, p. 1198-1202, 1276-1287 şi an XXXV, 1911-1912, p. 93-99, 204-215 şi 351-358 şi extras).[13]

Nicolae Popescu a urmat cursuri de specializare în istorie la Universitatea din Viena unde, înaintea sa, fuseseră alţi doi tineri teologi români: Nicolae Dobrescu din Bucureşti (1902-1905) şi sibianul Silviu Dragomir (1909-1911), toţi fiind viitori membri ai Academiei Române. La Universitatea din Viena a urmat cursuri de filologie greacă şi slavă, având profesori de renume, printre care şi pe cunoscutul istoric ceh Konstantin Joseph Jirecek (1854-1918), ales în 1914 membru de onoare al Academiei Române. Părintele Nicolae M. Popescu a obţinut la Viena doctoratul în istorie cu teza ***Nifon II patriarhul Constantinopolului***. Apreciată de specialişti, teza a şi fost publicată în ***Analele Academiei Române***.[14] Părintele Nicolae M. Popescu a publicat apoi în numeroase reviste bisericeşti şi în extras, multe cercetări care l-au impus ca un istoric autentic.

---

[13] Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, ***Preotul profesor Academician Nicolae M. Popescu - La 50 de ani de la trecerea sa la cele veşnice***, în ***Biserica Ortodoxă Română***, nr.3, sept.-dec. 2013, seria a IV-a, anul IV (131), p. 324.

[14] ***Memoriile Secţiunii Istorice***, seria a II-a, tom. XXXVI, 1913-1914, p. 731-798 (şi extras, 68 p.).

El a fost un colaborator apropiat al primului patriarh al României, Miron Cristea, fiind director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1919-1923), director al Seminarului „Nifon" (15 august 1923- 31 martie 1924), decenii la rând redactor la revista ***Biserica Ortodoxă Română***, membru în comisiile de revizuire a cărţilor de cult. Pe patriarhul Miron el l-a ajutat adesea în prefacerile care au urmat în ţara noastră, la organizarea Bisericii Ortodoxe Române, mai ales după 1925, când aceasta a fost înălţată la rang de Patriarhie. Părintele Nicolae M. Popescu a slujit pe rând la biserica „Schitu Măgureanu," „Bradu Boteanu" - unde va sluji până în 1933, de când a rămas numai la catedră (iar după 1950, el a slujit la biserica „Sf. Anton - Curtea Veche" şi la „Sf. Gheorghe Nou"). În 1922, părintele Nicolae M. Popescu a ocupat prin concurs postul de profesor titular la catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române de la Facultatea de Teologie din Bucureşti. A rămas aici până la pensionare (1946). Menţionăm că mai toţi doctoranzii lui au ajuns profesori universitari de renume în domeniu. Îi pomenim aici pe cei mai cunoscuţi şi anul când au obţinut înaltul titlu academic: Constantin Tomescu (1927) şi Toma Bulat (1927), care au devenit profesori la Facultatea de Teologie din Chişinău, preotul folclorist Dumitru Furtună din Dorohoi (1927), preotul Constantin Bobulescu din Iaşi, preotul profesor Gheorghe Cotoşman de la Academia Teologică din Caransebeş (1941), diaconul Gheorghe Moisescu (1942), asistentul şi urmaşul său la catedră din anul 1950, diaconul Ion Popescu-Cilieni din Craiova (1945), preotul Nicolae Şerbănescu (1947), care va ocupa peste decenii, aceeaşi catedră, preotul Gheorghe Liţiu din Arad (1948). Încă din anul 1920, la propunerea lui Nicolae Iorga (se pare şi a lui Dimitrie Onciul şi Ioan Bogdan) părintele Nicolae Popescu a fost ales membru corespondent al celui mai înalt for cultural al ţării. Iar după trei ani, la 5 iunie 1923, a fost ales membru titular, în locul rămas vacant după moartea istoricului bucovinean Dimitrie Onciul (26 octombrie 1856 - † 20 martie 1923). Astfel, părintele Nicolae Popescu devenea atunci singurul preot, membru titular al Academiei. În şedinţa publică solemnă din 3 iunie 1925 el a rostit tradiţionalul discurs de recepţie, despre *Dimitrie Onciul*, în care făcea elogiul ilustrului dispărut. Răspunsul la acest discurs i-a revenit lui Nicolae Iorga, care îl îndemna atunci „*să nu se*

ocupe în viitor numai de activitatea ierarhilor, ci şi a smeriţilor preoţi de ţară," ceea ce noul academician a şi făcut.[15]

Mai apoi, părintele Nicolae Popescu a fost ales vicepreşedinte al Academiei Române (30 mai 1939-1 iunie 1943), când preşedinţi au fost filosoful Constantin Rădulescu-Motru (1938-1941) şi geologul Ion Simionescu (1941-1944), iar vicepreşedinţi: filosoful Ion Petrovici (1938-1941) şi inginerul Nicolae Vasilescu Karpen (1942-1944); secretar general era istoricul Alexandru Lapedatu (1939-1948). Între anii 1941-1945, Părintele Popescu a fost ales preşedinte al Secţiei Istorice a Academiei, într-o perioadă când în secţia respectivă se găseau unele dintre culmile culturii româneşti, precum geograful Simion Mehedinţi, sociologul Dimitrie Gusti, filosoful Petre Negulescu, economistul Victor Slăvescu, istoricii Ioan Lupaş, Silviu Dragomir, Gh. Brătianu, Ion Nistor şi Alexandru Lapedatu, generalul Radu Rosetti şi alţii. Amintirea acestora s-a făcut aici pentru a cunoaşte prestigiul de care se bucura preotul profesor Nicolae Popescu în faţa lor.[16]

Acum, din postura de academician, preotul profesor Nicolae Popescu a prezentat „*rapoarte şi comunicări în plenul Academiei ori în cadrul „secţiei istorice", a rostit conferinţe la sala „Dalles" din Bucureşti ori la Universitatea de vară de la Vălenii de Munte, întemeiată şi condusă de Nicolae Iorga. Tot în calitate de membru al Academiei, a fost delegat la Congresele internaţionale de Bizantinologie de la Bucureşti (1924), Belgrad (1927), Sofia (1934) şi Roma (1936), prezentând comunicări sau luând parte la discuţii în plen sau în secţiuni*."[17]

Concomitent cu activitatea sa de profesor universitar şi de academician, preotul profesor Nicolae Popescu a fost, din 1923 până în 1948, membru în Comisia Monumentelor Istorice, secretar general în Ministerul Cultelor (1931) în timpul guvernării lui Nicolae Iorga, apoi ministru subsecretar de stat la Ministerul Cultelor şi Artelor (30 martie 1938-28 septembrie 1939).

---

[15] Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, ***op. cit.***, p. 327.

[16] ***Ibidem***.

[17] ***Ibidem***, p. 328.

În timpul patriarhului Justinian Marina (deci după 1948) a fost ales membru în Comitetul tehnic al Editurii Institutului Biblic şi de Misiune, membru în Comisia de pictură bisericească a Patriarhiei şi profesor la Şcoala de pictură de la mănăstirea Antim. Menţionăm că, între anii 1932-1940, părintele Nicolae Popescu a fost profesor de religie la o clasă specială organizată pentru viitorul rege Mihai.

Dintre scrierile părintelui Nicolae Popescu, care l-au consacrat în istoria bisericească, menţionăm medalioanele de preoţi de enorie din trecut, primele de acest fel de la noi. Ele au fost strânse apoi, într-un volum tipărit la Editura Institutului Biblic şi de Misiune, în 1942, sub titlul ***Preoţi de mir adormiţi în Domnul***. Alături de aceasta, stă reeditarea la trei sute de ani de la Sinodul de la Iaşi, din 1642, a cărţii lui Petru Movilă, ***Orthodoxos Omologhia - Mărturisirea Ortodoxă. Text grec inedit după Ms. Parisinus 1265. Text român după ediţia românească de la Buzău 1691***, Bucureşti, 1942-1944, LXVIII + 352 p. + 8 planşe. Ediţia a fost întocmită, în condiţii grafice de excepţie, în colaborare cu asistentul său de atunci şi viitorul profesor Gheorghe Moisescu, cu susţinerea financiară şi o ***Precuvântare*** a mitropolitului cărturar Tit Simedrea al Bucovinei. Părintele Nicolae Popescu nu a fost doar un predicator şi slujitor bun, ci, având o voce frumoasă, a fost membru al Societăţii corale „Carmen," fondată în 1901 şi condusă de profesorul şi dirijorul Dimitrie Georgescu-Kiriac (+1928), după moartea căruia i-a şi urmat la conducere.

După instalarea regimului comunist la noi, părintele Nicolae Popescu a fost exclus din Academie, ca mulţi alţi iluştri colegi de-ai săi, şi marginalizat. El a scris puţin în aceşti ani de restrişte în care a fost marcat profund de moartea unicului său copil, talentatul actor Mihai Popescu (+ 1953) urmând, la scurtă vreme, pierderea soţiei sale, Eufrosina Popescu (+ 1955). Patriarhul Justinian Marina l-a implicat în diferite activităţi, preţuindu-l pentru cultura şi experienţa sa.

Părintele Nicolae M. Popescu a plecat la cele veşnice în seara zilei de 11 februarie 1963, după ce cu o zi înainte împlinise vârsta de 82 de ani, trupul său fiind aşezat alături de fiul său, Mihai, şi de soţia sa, Eufrosina preoteasa, la cimitirul Bellu.

Menţionăm un lucru extrem de important. Cu puţin înainte de moarte, el a donat Patriarhiei Române-Bibliotecii Sfântului Sinod biblioteca sa personală, cu peste 11000 de manuscrise, cărţi vechi, ediţii preţioase cu autografe şi dedicaţii şi numeroase periodice interbelice, cu condiţia de a se restaura biserica din Dâmbovicioara, localitatea sa natală, fapt care s-a şi petrecut câţiva ani mai târziu. Adăugăm şi faptul că valoarea cărţilor din biblioteca părintelui Nicolae M. Popescu este sporită prin numeroasele sale note, corecturi, completări la lucrarea respectivă sau experienţe personale şi amintiri despre autor. Arhiva părintelui Nicolae Popescu (recuperată de noi personal de la un particular!) conţine interesante scrieri nepublicate, o bogată corespondenţă, dintre care cea mai numeroasă cu Nicolae Iorga, George Vâlsan, Simion Mehedinţi, Sextil Puşcariu ş.a.

*

Facem precizarea că toate sursele de care ne-am servit pentru documentare despre Ioan Bianu provin din biblioteca părintelui Nicolae Popescu (unele fiind cu dedicaţie). Poate nu este de prisos să amintim că o bogată corespondenţă a purtat Ioan Bianu şi cu Miron Cristea (episcop de Caransebeş, mitropolit primat şi apoi, patriarh al României). Aceasta se păstrează azi în Arhiva Patriarhiei şi a fost publicată de mitropolitul Antonie Plămădeală.[18] Din păcate, între scrisorile primite de Ioan Bianu şi publicate în volume,[19] nu se regăseşte niciuna de la patriarhul Miron Cristea sau de la părintele Nicolae M. Popescu.[20]

---

[18] ***Pagini dintr-o arhivă inedită***, ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Antonie Plămădeală, Bucureşti, Editura Minerva, 1984.

[19] ***Scrisori către Ioan Bianu***, ediţie, prefaţă şi note de Marieta Croicu şi Petre Croicu, vol. I-V, Bucureşti, 1974-1980.

[20] O corespondenţă inedită a preotului folclorist Simion Florea Marian cu Ioan Bianu a publicat Cristina Bădără în ***Revista română de istorie a cărţii***, an I, nr. 1, 2004, p. 88-113.

Aducem acum la lumină, după mai bine de 90 de ani, gânduri, nevoi, bucurii şi dureri ascunse în filele a nouă scrisori, din care şase provin din arhiva părintelui Nicolae M. Popescu, iar trei (nr. II, VI, VIII) au fost cumpărate de noi de la un târg de antichităţi în anul 2017.

*

Cum în deceniul al doilea din secolul trecut, părintele Nicolae Popescu era singurul preot din Academie, nevoile privind literatura creştină şi istoria Bisericii se îndreptau pentru dezlegare către el. Astfel, prima solicitare a lui Bianu trimisă într-un răvaş datat 25 august 1920 răspunde unei cereri a părintelui Nicolae Popescu privind o bibliografie despre încoronarea împăraţilor bizantini. Bianu îi împrumuta cărţi nu doar de la Academie, ci şi din biblioteca proprie cu dorinţa de a contribui personal la „*organizarea cât mai bună a marei sărbători a neamului nostru*."[21] Presupunem că acest mare moment de care vorbeşte Bianu şi pentru care se documenta părintele Nicolae M. Popescu era Încoronarea de la Alba Iulia, desfăşurată doi ani mai târziu, în data de 15 octombrie 1922. Partea religioasă a acestui eveniment dintre cele mai solemne din istoria României Mari a fost încredinţată mitropolitului primat Miron Cristea. Acesta era apropiat de părintele Nicolae Popescu şi în mod sigur i-a cerut să lucreze la o ***Rânduială de încoronare***.[22] Ca să arătăm o legătură în plus a părintelui Nicolae M. Popescu cu Regele Ferdinand, ne sprijinim pe afirmaţia

[21] Biblioteca Sfântului Sinod (BSS), ***Corespondenţă I. Bianu***, I, p. 1.

[22] Această ***Rânduială a Doxologiei din prilegiul încoronării majestăţilor lor Regelui Ferdinand I şi a Reginei Maria întocmită în partea sa bisericească de Înalt Preasfinţitul mitropolit primat Miron Cristea*** s-a publicat în 1922, pe o hârtie speicală, la Tipografia Cărţilor Bisericeşti (28 p.). Corul şi muzica au fost în grija altui prieten al părintelui Nicolae Popescu, D. G. Kiriac. Părintele Nicolae M. Popescu a lucrat, se pare, şi ***Rânduiala încoronării Regelui Carol al II-lea***, tipărită în septembrie 1930.

mitropolitului Tit Simedrea care spunea că părintele Nicolae şi G. T. Kirileanu îi alcătuiau regelui, cuvântările.[23]

Cum România devenise mult mai vizibilă în lume după Marea Unire, iată că bollandistul Hippolyte Delehaye îl roagă la Bruxelles pe Vasile Pârvan să-i ofere informaţii din România, despre sfinţii stâlpnici şi ceva acolutii (rânduieli de slujbă) mai vechi şi mai noi. Pârvan îi scrie lui Bianu, iar acesta, în scrisoarea datată 6 iulie 1921,[24] îl roagă pe părintele Nicolae M. Popescu să dea un răspuns (pe care nu-l cunoaştem).[25]

Alte piese de corespondenţă reprezintă scurte mesaje în care Bianu de pildă, îi cere părintelui Nicolae M. Popescu, la 1 februarie 1925, să înapoieze nişte documente,[26] sau îl anunţă în luna următoare (9 martie 1925)[27] că este delegat de Academie să participe la Adunarea generală a Băncii generale a Ţării Româneşti (Banca Naţională). Pe acest bilet, părintele Nicolae notează hazliu cu creionul: „*Tocmai popa îl găsiraţi?*" Tot în martie 1925, de Florii (30 martie),[28] Bianu scria cu regret despre o eşuată tentativă de desfăşurare a unei piese de teatru, din cauza unei încurcături cauzate de Direcţia teatrelor...

Prietenia dintre cei doi corespondenţi se reflectă nu doar în încrederea reciprocă pe care o manifestă, ci şi în tonul umoristic, uşor ironic, în care Bianu îl ceartă pe destinatarul său pentru că era cam uituc în returnarea materialelor date spre consultare de luni bune, şi pentru care părintele Nicolae M. Popescu avea datoria întocmirii unui raport de specialitate, ca membru al Secţiei Istorice din Academie. Astfel, la 16 octombrie 1926 Bianu îi trimite un bilet care se deschide astfel: „*Dragă părinte coleg, Atâta popă*

---

[23] Arşavir Acterian, ***Intelectualitatea interbelică între Ortodoxie şi tradiţionalism***, ediţie îngrijită de Fabian Anton, Bucureşti, Editura Vremea, 2008, p. 71.

[24] BSS, ***Corespondenţă I. Bianu***, II, p. 1.

[25] H. Delehaye a publicat, în 1923, la Bruxelles/Paris celebra sa lucrare ***Les Saints stylites***, 195 p. + 276 p.

[26] BSS, ***Corespondenţă I. Bianu***, III, p. 1.

[27] ***Ibidem***, IV, p. 1.

[28] ***Ibidem***, V, p. 1.

avem şi noi al nostru pentru uşurarea de păcate - şi-avem multe şi unele grele, - dar dacă cade chiar el în păcate mi-e teamă că ne iea celălalt!"[29] Era vorba despre lucrările în manuscris a doi cărturari, date spre avizare Academiei şi pe care raportorul le tot amânase din cine ştie ce pricini. Acestea erau ***Păstoritul ardelenilor în Moldova şi Ţara Românească*** (până la 1821)[30] de Andrei Veress şi o lucrare despre „*istoria românilor din Bihor înainte de întemeierea Principatelor Române*"[31] a prof. Constantin Pavel (+ 1934).

Încheierea scrisorii lui Bianu sună aşa: „*Până astăzi... este ca mai sus. Este? Concluzia n-o mai spun!*"

Altădată, Bianu îi cere părintelui Nicolae, părerea asupra unor probleme care ne-au rămas tăinuite şi care necesitau întocmirea unei scrisori avizate de părintele Nicolae, dar încheierea răvaşului respectiv, datat 24 martie 1928, indică o cordială apropiere: „*Salutare şi să-ţi trăiască mioarele în sănătate duhovnicească.*"[32]

Din scrisoarea trimisă de Bianu la 27 iunie 1929,[33] aflăm că profesorul Eugen Kozak de la Cernăuţi îi prezentase acestuia la Academie o mare culegere de fotografii, inscripţii şi alte materiale istorice şi artistice culese din Bucovina. Dorinţa autorului era să publice lucrarea la Academie sau la altă instituţie românească. Bianu arată că, mai întâi, i-a cerut părerea lui Nicolae Iorga. Marele istoric, însă, a precizat că „*părintele Nicolae Popescu este cel mai indicat să-şi dea părerea asupra acestor inscripţii slavone.*"[34] Menţionăm un fapt important: profesorul Kozak publicase în 1903, la Viena, un volum cuprinzând ***Die Inschriften aus der Bukovina, epigraphische beiträge****...,* apărând doar prima parte ***Steinschriften*** (epigrafie). Pe foaia de

---

[29] ***Ibidem***, VI, p. 1.

[30] Publicată în 1927 în Academia Română, ***Memoriile secţiunii istorice***, seria III, Tomul VII, mem. 6, 104 p.

[31] Probabil este vorba despre lucrarea ***Contribuţii la istoria Bihorului - Alexandru Roman (1826-1897)***, Beiuş, 1927, 64 p., sau despre o alta, rămasă nepublicată.

[32] BSS, ***Corespondenţă I. Bianu***, VII, p. 1.

[33] ***Ibidem***, VIII, p. 1.

[34] ***Ibidem***.

titlu a acestui volum din biblioteca sa, părintele Nicolae Popescu a adăugat cu creionul, se pare, după moartea profesorului Kozak survenită în 1933, următoarele: „*manuscrisele lui în patru volume gata de tipar sânt la ginerele său Orza în București. În ele sânt copiate și studiate toate inscripțiile din Bucovina. Feciorul său, Adrian Kozak este dr. chirurg în Viena. Kozak Eugen era fiu de preot din Mămăești cu mulți copii, toți intelectuali. Informație dată de preotul Dimitrie Tasciuc, bun elev al lui Kozak.*" Din păcate, după ştiinţa noastră, această lucrare nu a văzut lumina tiparului până azi.

Ultima scrisoare din corespondenţa dintre Bianu şi părintele Nicolae Popescu păstrată în Biblioteca Sf. Sinod şi datată 25 decembrie 1929 (ziua de Naşterea Domnului) reflectă compasiunea mai mult decît colegială, deja părintească a preotului Nicolae. Este vorba despre organizarea slujbei de înmormântare a soţiei lui Bianu care, îndurerat, îi scrie: „*Scumpe Colega și Părinte Nae, eram încredințat dinainte că vei sări în ajutorul meu ca să mă mângâi în durerea care m-a lovit...*"

Scrisorile publicate acum pentru întâia oară aduc informaţii despre activitatea curentă a doi oameni de cultură, dar reflectă şi stări sufleteşti care schiţează un portret spiritual al fiecăruia dintre corespondenţi. Fiecare document de acest tip devine astfel o mărturie importantă care impune datoria de a o face publică.

În încheiere, considerăm că, în ceea ce priveşte activitatea noastră în domeniul patrimoniului, îndemnul lui Ioan Bianu, plin de un optimism mobilizator, ne poate fi şi azi de un real folos: „*Ce nu s-a făcut ieri, se va face mâine și poimâine. Cu credință și stăruință deci, înainte!*"[35]

[35] Ioan Bianu, ***Visuri, gânduri şi planuri...***, p. 268.

Anexă

Biblioteca Sf. Sinod, Corespondenţa Ioan Bianu - Pr. N.M. Popescu

Notă: În transcrierea textelor am respectat ortografia şi particularităţile lingvistice ale expeditorului. Toate scrisorile, cu o singură excepţie (nr. IV), sunt olografe, textul fiind scris pe hârtie, cu cerneală neagră. Întregirile care ne aparţin sunt încadrate în paranteze drepte.

I

Academia Română *Bucureşti, 25 august 1920*

Înalt Prea Sfinte,

Ceremonialul încoronării împăraţilor bizantini este descris în două cărţi: Constantin Porfirogenetul, cap. 38, pag. 191

Codin Curopalatul, cap. 17, pag. 86.

Amândouă aceste cărţi vi le trimit în ediţia Bonn - text grec însoţit de traducere latină.-

Sunt împrumutate din Biblioteca Academiei şi mă rog să subscrieţi şi să înapoiaţi alăturatele două adeverinţe de împrumutare.-

Ceremoniile româneşti sunt descrise numai pentru Moldova:

1. de Cantemir în Descrierea Moldovei (1716), ed[iţia] latină, pag. 48, traducerea română pag. 49 (ediţia Academiei, de Papiu Ilarian)

2. de Gheorgachi al doilea Logofăt (1762) în Kogălniceanu, Letopiseţe, ediţia a II-a (1874), tomul III, pag. 297 şi urm[ătoarele].

Aceste două vi le împrumut din ale mele personale, spre a avea plăcerea să contribui cât de puţin la organizarea cât mai bună a marii sărbători a neamului nostru.

Al Inalt Prea Sfinţiei Voastre devotat servitor,

I. Bianu

II

Academia Română
6 iulie 1921

Prea stimate Părinte,

Colegul Pârvan îmi aduce dela Bruxelles o rugare de la R.P. Hyppolite Delehaye, Bruxelles (Bollandistes). Dânsul dorește și se roagă să-i trimitem din România istorie și tradiții despre styliți (stâlpnici cum a fost Simion) - dacă asemenea lucruri există la noi.

Apoi cere Acolutii vechi sau nouă. Eu nu pot da nici un răspuns, neștiind asemenea lucruri. De aceea transmit rugarea lui spre cele cuvenite.

Cu colegială prietenie,

I. Bianu

Pe verso este scris cu creionul: *Secția literară. Lucrări în curs: Arta în cărțile vechi; manuscrisul Oxford. Ediția Alecsandri (S. Bogdan Duică).*

III

Academia Română *București, 1 februarie 1925*

Părinte colega,

Te rog să-mi înapoiezi hârtiile Radu de la Oradea Mare, căci la scrisoarea sa trebuie să-i răspund, ca chestia să fie pe deplin limpezită.

Devotat coleg,

I. Bianu

IV

Academia Română *Bucureşti,*

Sfinţiei Sale,
Preotului N. Popescu,
Membru al Academiei Române
Loco

Sunteţi rugat să luaţi parte ca reprezentant al Academiei Române la Adunarea Generală a Băncii Generale a Ţării Româneşti, în str[ada] Lipscani no. 10, sâmbătă, 14 martie, la ora 11.30.

I. Bianu
9 martie 1925

În josul paginii este scris cu creionul: *Tocmai popa îl găsiraţi?! P[opescu] N[icolae].*

V

Academia Română *Bucureşti, Florii [30 martie], 1925*

Prea Stimate Părinte Coleg,

Mi-a părut foarte rău de pătania cu Teatrul. Altedăţi, când Direcţia dădea sala întreagă, cei în folosul cărora era dată veneau sau trimeteau să întrebe dacă dorim să o plătim sau voim să le-o cedăm lor. Acum nimic! Nici un fel de înştiinţare!!

Dar vorba S[finţiei] tale: prea era lucru păgânesc Thebaida - cu Antigona şi credinţele lor!! Deci mai bine aşa! Mie, totuşi, îmi pare rău pentru păcăleală!

Devotat coleg,

I. Bianu

VI

Academia Română *Bucureşti, 16 oct[ombrie] 1926*

Dragă Părinte Coleg,

Atâta popă avem şi noi al nostru pentru uşurarea de păcate - şi-avem multe şi unele grele, - dar dacă cade chiar el în păcate mi-e teamă că ne iea celălalt!

Uite aici două - să le zicem greşeli:

La 9 febr[uarie] 1925 ţi s-a dat spre examinare şi raportare m[anu]s[scri]s[ul] lui Veress despre păstorit, prezentat în Noembrie 1925.

-Până astăzi nu l-ai înapoiat cu aşteptatul raport. Este adevărat??

Tot la Cuvioşia voastră este din 1925 m[anu]s[scri]s[ul] lui Prof. Const. Pavel despre istoria românilor din Bihor, înainte de întemeierea Principatelor Române. Până astăzi … este ca mai sus. Este??

Concluzia n-o mai spun!

Al dumitale devotat coleg,

I. Bianu

VII

24 martie 1928

Părinte colega,

Nu expediasem alaltăeri alăturata scrisoare.

Te rog să o citeşti şi să-mi spui dacă este în tonul pe care îl crezi potrivit. Îndată ce mi-o vei înapoia, va fi prescrisă şi expediată.

Salutare,

Şi să-ţi trăiască mioarele în sănătate duhovnicească!

I. Bianu

VIII

Academia Română *Bucureşti, 27 iunie 1929*

Scumpe Părinte şi Coleg,

A venit eri seara aici, Profesorul în retragere, dela Cernăuţi, dr. Kozak şi mi-a prezentat o mare culegere de fotografii reprezentând inscripţii şi alte materiale istorice şi artistice culese din Bucovina. Dânsul ar voi sa publice acest material, fie la Academie, fie la altă instituţie românească. Am scris d[omnu]lui Iorga ca să vadă materialul, care i s-ar fi arătat de dl. Kozak, cerând ora la care ar voi să-l primească. D[omnu]l Iorga îmi răspunde: „Părintele N. Popescu e cel mai indicat să-şi dea părerea asupra acestor inscripţii slavone."

Dacă eşti bun să examinezi propunerea Kozak, te rog scrie-i două vorbe, arătându-i ziua şi ora când ţi le-ar putea înfăţişa. Omul Academiei îi va duce biletul dumitale.

Cu distinse salutări, al d[umi]tale

I. Bianu

IX

Academia Română *Bucureşti, 25 decembrie 1929*

Scumpe Colega şi Părinte Nae,

Eram dinainte încredinţat că vei sări în ajutorul meu ca să mă mângâi în durerea care m-a lovit. Pentru gestul frăţesc îţi sunt şi-ţi voiu fi totdeauna recunoscător!-

Ziua fiind excepţional de scurtă şi îmbrobodită în această groasă ceaţă, iar drumul fiind lung până la locuinţa de veci a scumpei mele soţii,- te rog (am rugat şi pe ceilalţi doi preoţi vecini) ca să vii mai devreme spre a începe slujba cu ¼ oră înainte de trei - oră anunţată tuturor rudelor şi prietenilor.-

Al dumitale devotat coleg,

I. Bianu

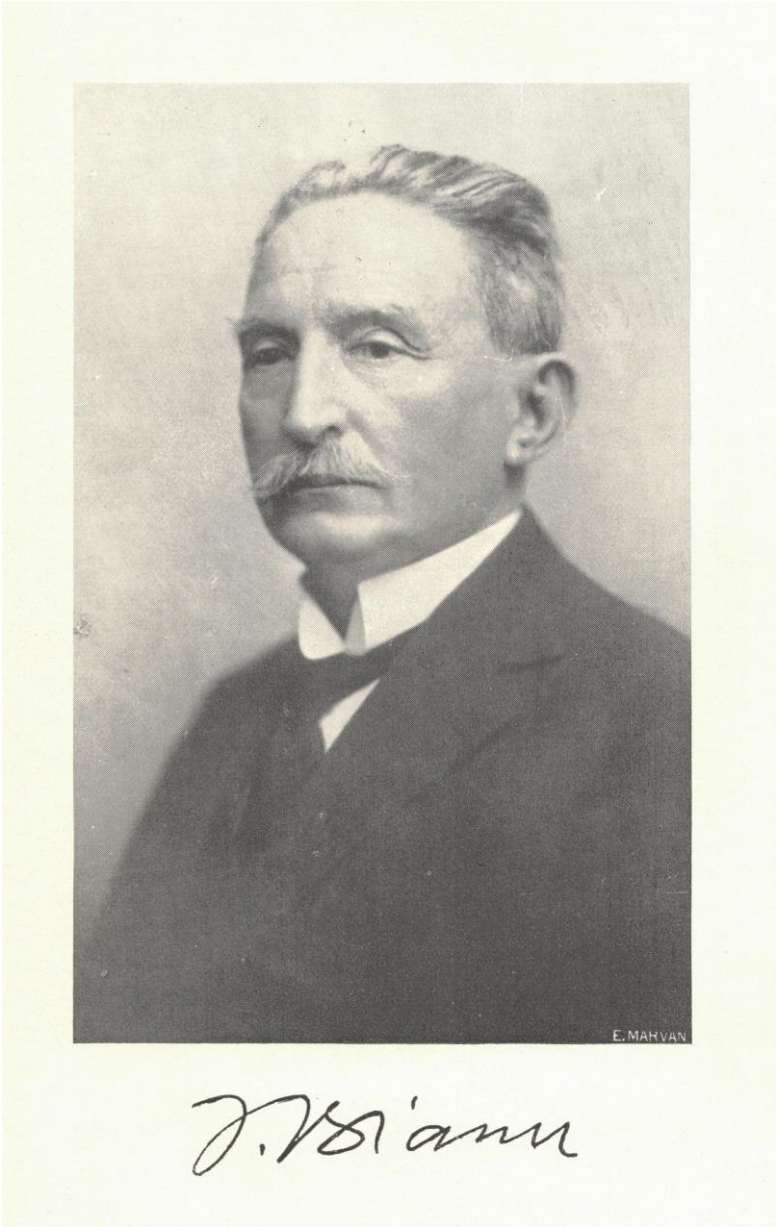
E. MAHVAN

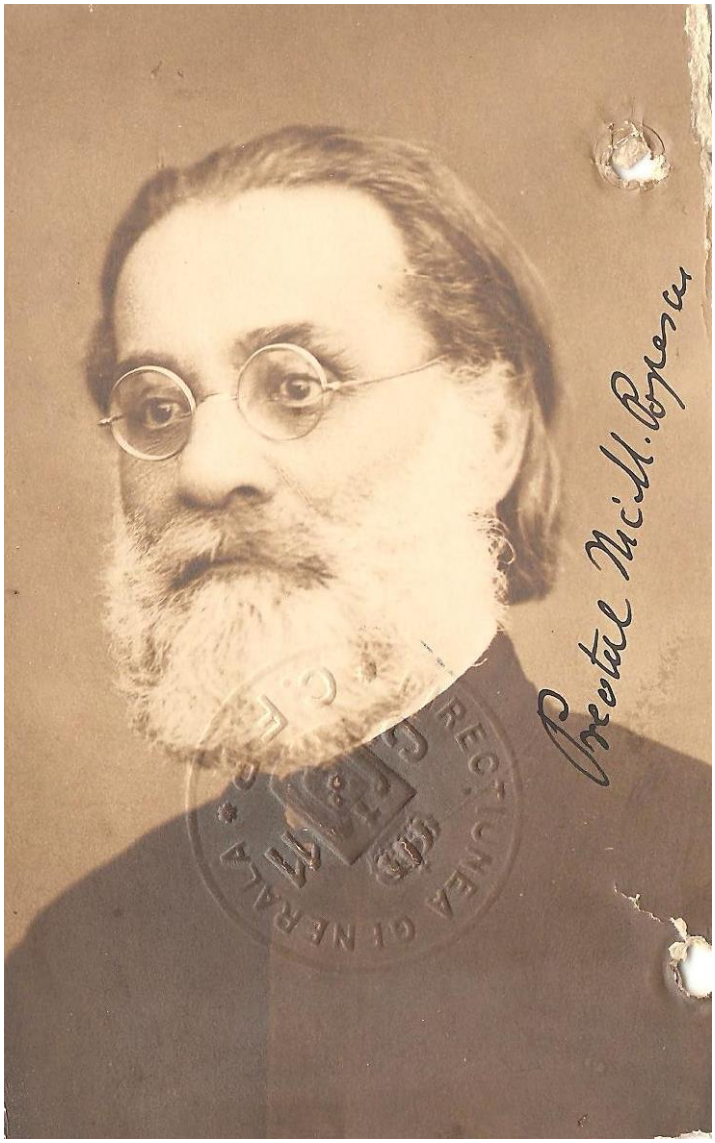
Preotul Nicolae Popescu
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

4.

ACADEMIA ROMÂNĂ

Bucureşti, 25 August 1920.

I

Înalt Prea Sfinte,

Ceremonialul încoronării împăraților bizantini este descris în două cărți:

Constantin Porfirogenetul, Cap. 38 pag. 191

Codin Curopalatul, Cap. 17 pag. 86.

Amândouă aceste cărți vi le trimet în ediția Bonn - text grec însoțit de traducere latină. -

Sunt împrumutate din Biblioteca Academiei, și mă rog să subscrieți și să înapoiați alăturatele două adeverințe de împrumutare. —

Ceremoniile românești sunt descrise numai pentru Moldova - 1. de Cantemir în Descrierea Moldovei (1716) ed. latină pg. 48, trad. română pg 49. (ediția Academiei, de Papiu Ilarian)

1511

Dr. Augustin Lauran, noi informaţii şi trei portrete inedite

Dr. VIOREL CÂMPEAN
Dr. MARTA CORDEA
Biblioteca Judeţeană Satu Mare

Abstract

Dr. Augustin Lauran, New Information and Three New Portraits

Our study is dedicated to Dr. Augustin Lauran (1844-1912), who was a personality of the Greek-Catholic Bishopric of Oradea. His activity, carried out in bad times, is considered to have been controversial. We illustrate part of the reactions of some organs of the Romanian language press regarding its activity. The study presents new information about his life and activity. We also present to the readers three lesser known portraits of him.

Keywords: *dr. Augustin Lauran, The Greek-Catholic Bishopric of Oradea, photos, Satu Mare, „Gura satului"*

Prezenţa lui Augustin Lauran în prima enciclopedie a românilor transilvăneni ne arată faptul că a fost una dintre personalităţile marcante ale românilor din fostul imperiu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea.[1] Articole sau studii dedicate celui care a fost prepozit capitular, protonotar apostolic, prelat papal şi vicar general episcopesc, o personalitate cu o cultură ecleziastică vastă, au apărut mai întâi în presa sătmăreană.[2]

---

[1] Corneliu Diaconovich, ***Enciclopedia Română***, tom III, ***Kemet-Zymotic***, Sibiu, 1904, p. 64.

[2] Viorel Câmpean, ***Oameni şi locuri din Sătmar***, Satu Mare, 2008, p. 38-41.

S-a născut în 5 decembrie 1844 la Petea, în familia parohului local Dumitru Lauran şi a Veronicăi Vlass.

Originea familiei tatălui este în Tămaia, o localitate în care s-au născut, de fapt, mai mulţi membri ai unor familii preoţeşti greco-catolice: Gitta, Lauran, Marchiş şi Nuţiu; interesant este că avem mai multe cazuri când membri din aceste familii s-au încuscrit.[3] La sfârşitul anului 2012, bibliografia dedicată lui Augustin Lauran s-a îmbogăţit prin apariţia unui „*scurt profil documentar, în baza corespondenţei desfăşurate de acesta cu Sfântul Scaun*."[4] Între timp, a apărut o lucrare dedicată unor personalităţi ecleziastice aparţinătoare Bisericii Române Unite, cu activitate între 1853-1918, harnicul colectiv alocându-i şi lui dr. Augustin Lauran câteva pagini bine articulate.[5] Şi în spaţiul virtual există deja referinţe despre Augustin Lauran.[6]

Prin contribuţia de acum, sperăm că aducem istoriografiei câteva imagini preţioase,[7] dar şi noi informaţii privind viaţa şi activitatea acestei personalităţi născută pe plaiuri sătmărene.

Vom merge mai întâi pe urmele preoţilor din familia Lauran. Primul membru al acestei familii, amintit de documente, pe care îl cunoaştem la această dată, este *Chariton Lauran*, despre a cărui biografie nu avem la acest moment informaţii mai multe, decât că între 1814-1816 slujea în parohia Tămaia. Îi urmează la slujire *Miron Lauran* (1774-1854), probabil fiul său. A fost hirotonit în 1800. A slujit multă vreme la Tămaia. În 1816 era amintit ca

---

[3] Idem, ***Tămaia şi personalităţile sale în lupta pentru unitate naţională***, în ***PRO UNIONE***, Baia Mare, an XV, nr. 3-4 /51-52), decembrie 2012, p. 72-79.

[4] Ion Cârja, ***Din istoria elitelor române greco-catolice în secolul al XIX-lea: canonicul Augustin Lauran (1844-1912)***, în ***Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia Graeco-Catholica Varadinensis***, nr. 2, decembrie 2012, p. 159-173.

[5] ***Canonici, profesori şi vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicţionar***, Cluj-Napoca, 2013, p. 210-215.

[6] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Augustin_Lauran accesat la 19 septembrie 2019.

[7] Fotografii primite de la dl. prof. univ. dr. ing. Ioan-Felician Soran, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

pr. cooperator al tatălui său, iar din 1817 figurează deja ca paroh. Va îndeplini această funcţie până în aprilie 1849, când este trecut în deficienţă.[8] A mai trăit câţiva ani şi a decedat, probabil tot la Tămaia.

Despre tatăl lui Augustin Lauran, *Dumitru*, ştim că s-a născut la Tămaia în 3 aprilie 1814, probabil în familia pr. Miron Lauran. A absolvit teologia la Oradea, în acelaşi an cu viitorii preoţi George Mărcuş (Markus) şi Ioan Bentze.[9] S-a căsătorit cu Veronica Vlass, şi ea originară dintr-o veche familie preoţească. A fost hirotonit în 1 februarie 1842.[10]

Multă vreme şi-a desfăşurat activitatea ca paroh la Petea, de la hirotonire până în 1869. Este locul unde l-au prins evenimentele din 1848. Numele lui figurează pe lista celor 20 de preoţi din dieceza Oradiei care au avut de suferit în timpul revoluţiei de la 1848. A fost membru al „Astra." La Petea s-au născut cel puţin patru copii ai familiei Lauran. Astfel, în 1843 s-a născut Vasile, anul imediat următor Augustin (subiectul studiului nostru), în 1848 fiica Emilia (căsătorită cu pr. Antoniu Popdan[11]), iar în 1853 Veronica (căsătorită cu pr. Ioan Marchiş[12]).

---

8 ***Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadinensis G.R.C. pro anno MDCCCXLVII***, M. Varadini [Oradea], 1847, p. 192, 235.

9 ***Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadinensis Graeci Ritus Catholicorum pro anno MDCCCXL***, M. Varadini, 1840, p. 158.

10 ***Schematismus venerabilis cleri dioecesis...***, 1847, p. 213, 235.

11 *Antoniu Popdan* (1842-1904). Născut într-o familie preoţească, a urmat liceul şi apoi teologia la Oradea şi Ungvár. Hirotonit în anul 1865. A slujit la Păuleşti (jud. Bihor), Boghiş (jud. Satu Mare) şi Leta Mare (azi în Ungaria), unde a îndeplinit funcţia de vice-arhidiacon. În această ultimă parohie a şi trecut la cele veşnice. Viorel Câmpean, ***Preoţi din Sătmar***, ms.

12 *Ioan Marchiş* (1843-1892). Născut la Tămaia, a absolvit liceul la Beiuş în 1866, iar teologia a urmat-o la Satu Mare. Hirotonit în 1870. A funcţionat pentru o scurtă perioadă de timp ca profesor la Beiuş, iar apoi la Carei, la Gimnaziul piariştilor. Apoi a slujit la Doba, mai întâi în calitate de capelan al socrului său, pr. Dumitru Lauran, iar din 1877 ca paroh. Patriot, s-a alăturat adeziunii intelectualilor sătmăreni la „Memorialul explicativ" al lui Bariţiu, editat în 1882 la Sibiu. S-a aflat în corespondenţă cu George Bariţiu, ni s-au păstrat două scrisori către acesta. A

A trecut examenul pro-sinodal în 1858. Între 1868 şi 1873 a slujit în parohia Roşiori, fiind totodată vice-protopop al distr. Someş. Apoi, din 1873 până la repausare, a slujit în parohia Doba. A avut colaborator pe ginerele său, pr. Ioan Marchiş. Cel puţin în anii petrecuţi la Doba deţinea titlul de vice-arhidiacon onorar, precum şi funcţia de asesor consistorial. A trecut la cele veşnice în 20 septembrie 1880, fiind înmormântat la Doba.[13]

Augustin Lauran a început studiile secundare la Satu Mare, dar le-a finalizat la Oradea.[14] Studiile teologice le-a început la Oradea[15] şi le-a desăvârşit la Roma, în cadrul Colegiului „Sf. Atanasie," studiind între 1859-1867. Înaintea sa absolviseră acest institut alţi doi teologi trimişi de la Oradea, sătmărenii Ioan Szabo şi Vasile Iuţiu.[16]

În această perioadă dădea dovadă de mare erudiţie teologică, teza lui de doctorat făcând o excelentă impresie, de aceea s-a păstrat în arhiva Propagandei Fide. În Cetatea Eternă va fi şi hirotonit, ca preot celib în 4 iulie 1867, de către episcopul său diecezan, Iosif Pop-Szilágyi.

Din perioada petrecută la Roma, ne-a rămas această poză, în care se vădeşte tinereţea lui Augustin Lauran. Pe verso-ul acestei fotografii este scris textul: „*Augustini Lauran Romae Collegii Graecorum ad. S. Athanasium, die 9 Iunii lucis adminiculo concinnata effigies. (1865) 8 st. «Sicut aquae dilabimur»*" („*Augustin Lauran Colegiul Grec Sf. Athanasius din Roma, 9 iunie, realizat cu ajutorul imaginilor luminoase. «Ca apele revărsate»*" [II Samuel 14]).

---

luptat necontenit pentru emanciparea şcolară a românilor de pe meleagurile sătmărene. Vezi Viorel Câmpean, ***Tămaia şi personalităţile sale...***, p. 72-79.

[13] ***Circulara nr. 2873-1880 a Episcopiei Gr.-Cat. de Oradea***.

[14] Szinnyei József, ***Magyar írók élete és munkái a Magyar Akadémia Megbizásából, VII. kötet, Köberich-Laysch***, Budapest, 1900, col. 881-882.

[15] Petru Tămaian, ***Istoria Seminarului şi a educaţiei clerului diecezei române-unite de Oradea***, Oradea, 1930, p. 53.

[16] Iudita Căluşer, ***Episcopia greco-catolică de Oradea***, Oradea, 2000, p. 132.

Fotografia din 1865 a fost realizată în Atelierul Fotografic al lui G. Simonetti[17], via Ripetta, 97 Roma (sub fotografie apare imprimat textul prin procedeul timbrului sec „*Simonetti, 97 Ripetta, Roma*”).[18]

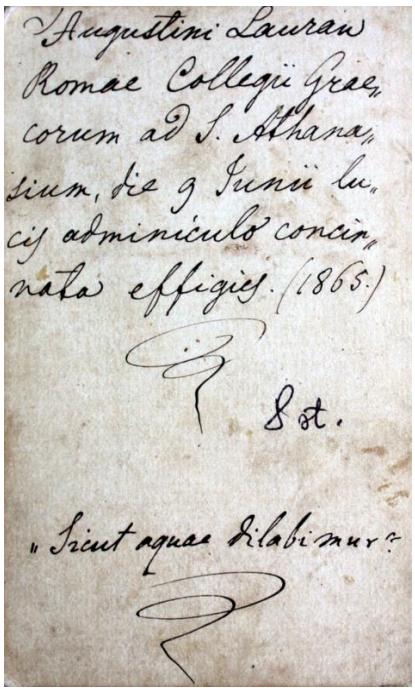

[17] G. Simonetti apare menționat la „Fotografi” în lucrarea ***Fotografie del Risorgimento Italiano*** apărut sub egida Instituto per la Storia del Resorgimento italiano. Repertori del Museo Centrale del Risorgimento, Gangemi Editore, s.l., s.a., p. 412.

(https://books.google.ro/books?id=GTneCwAAQBAJ&pg=PA412&lpg=PA412&dq=Simonetti+97+Ripetta+Roma&source=bl&ots=6x-7hZuURe&sig=ACfU3U2Qg3bW94x6cTiQiGk163wIitkj7Q&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKEwj299vvpJ7lAhWGw6YKHRlBDFkQ6AEwA3oECAcQAQ#v=onepage&q=Simonetti%2097%20Ripetta%20Roma&f=false).

Pe un ***Minei*** (tipărit la Buda, probabil în 1804-1805) care a aparţinut parohiei *Sf. Nicolae* din Oradea, este amintită ziua hirotonirii canonicului Augustin Lauran: „*În ziua aceasta a Mucenicului Iulian s-a sfinţit I<lustrisimul> Domn Pr. Augustin Lauran de lector, popă în Roma, 1867, iuliu 4*"[19]

A obţinut deci titlul de doctor în ştiinţele filosofice şi teologice. A fost vicenotar şi asesor consistorial, examinator prosynodal.

În anul 1871, concomitent au fost numiţi camerali papali Augustin Lauran şi Iustin Popfiu.[20] În acelaşi an, Augustin Lauran a fost numit secretar episcopal şi notar consistorial.

În 1874 este ales de către preoţimea greco-catolică, consilier şcolar al comitatului Bihor.[21]

Din 1875 este arhidiacon onorar, director al cancelariei diecezane şi vicerector al seminarului episcopesc. Putem urmări în continuare traseul său profesional: în 1879 este canonic cancelar,[22] iar în primăvara lui 1881 ajunge canonic scolastic.[23]

În anul 1877 a decedat episcopul Ioan Olteanu, care fusese numit în 1873 la Oradea, după ce din 1870 asigurase conducerea Eparhiei de Lugoj.

Augustin Lauran a fost unul dintre candidaţii la scaunul episcopal din Oradea, având se pare sprijinul clerului, atât al celui greco-catolic, cât şi al celui romano-catolic. Alexandru Roman, adresându-i la începutul anului 1878 o scrisoare lui George Bariţiu, înşiră numele pretendenţilor, „*cu droaia*," aşa cum se exprima profesorul de la Budapesta: Mihail Pavel, Victor Mihalyi de Apşa, Iustin Popfiu şi alţii, amintindu-i şi pe canonicii Ioan Szabó şi Augustin Lauran, catalogaţi ca „*ultramontani*."[24]

---

[19] Florian Dudaş, ***Vechile tipărituri româneşti din ţara Bihorului***, II, Timişoara, 2007, p. 330.

[20] ***Familia***, Pesta, an VII, nr. 33, 15/27 august 1871, p. 394.

[21] Márki Sándor, ***A bihari román irók***, Oradea 1880, p. 34.

[22] ***Familia***, Budapesta, an XV, nr. 78, 11/23 octombrie 1879, p. 507.

[23] ***Ibidem,*** Oradea, an XVII, nr. 37, 14/26 mai 1881, p. 235.

[24] ***George Bariţ şi contemporanii săi***, vol. II, Bucureşti, 1975, p. 236-238.

Putem spune, fără teama de a greşi că presa militantă românească nu i-a fost favorabilă lui Augustin Lauran. Acuzaţii la adresa lui au apărut în ***Federaţiunea***, pe care episcopul greco-catolic de Oradea, Iosif Papp-Szilágyi o considerase „*inimică*" a catolicismului. În 1869, Augustin Lauran se apăra în paginile ***Federaţiunii*** de acuzaţiile care i s-au făcut în cuprinsul acestei publicaţii conduse de Alexandru Roman.[25]

Imediat, în ***Gura satului*** a fost atacat, în versuri, ca „*ultramontan*." Publicaţie satirică, ***Gura satului*** a apărut săptămânal la Pesta sub redacţia lui Iosif Vulcan, între anii 1867-1871. Revista îşi propunea să critice racilele societăţii timpului.[26] Iosif Vulcan a transformat acest periodic, „*aparent satirico umoristic, într-o revistă cu caracter propagandistic, subversiv, pe care reprezentanţi ai intelectualităţii române au folosit-o ca pe o armă, spre a promova interesele politice ale naţiunii lor*."[27]

Nu l-a menajat deloc nici pe „*ultramontanul*"[28] Augustin Lauran. Redăm în continuare un scurt fragment:

Părintelui Lauran
(În Oradea Mare)

Frunză verde leuştean,
Părintele Lauran
(Pui de bun ultramontan!)

M-am trezit io ca prin vis
C-un articol, ce l-ai scris,

---

[25] ***Federaţiunea***, Pesta, an II, nr. 108 (293), 21 sept./3 oct. 1869, p. 431-432.

[26] Ion Hangiu, ***Dicţionarul presei literare româneşti, 1790-1990***, Bucureşti, 1996, p. 224.

[27] Daciana Marinescu, ***„Gura satului" (1868-1871) o „foaie" din Austro-Ungaria***, Bucureşti, 2014, p. 16.

[28] Partizanii ultramontanismului erau adepţi ai infailibilităţii papilor şi ai omnipotenţei lor.

(Sau mai bine l-ai descris,)

Colo în „Federaţiune”
Despre multe lucruri bune,
(Dar mai multe şi nebune;)[29]

Iar în următorul număr, tot cu ironie, se afirma despre Lauran: „*Oradea. O telegrama sosită de la părintele nostru din congresul catolic maghiar din Pesta, a făcut să tresalte toate inimile române de aici. Seara iluminaţiune pompoasă în onoarea acestui apărătoriu al autonomiei bisericii noastre. Luminele în fereşti luceau precum va luci numele lui pe paginile istoriei noastre bisericeşti. Tricolorul naţional fâlfâia în aer de-a rândul, precum va fâlfâi memoria lui în călcâiele românilor. Entusiasmul era nemărginitu, ca şi bucuria românilor în constituţiunea dualismului. Dlu Lauranu vrea să sară din pielea sa, pentru bucuria câştigului mare.*”[30]

În acelaşi an, atitudinea „*ultramontaniştilor*” este caricaturizată. Credem că nu ar fi necesar vreun comentariu la cele două caricaturi aflate în mod obişnuit pe ultima pagină a numărului din ***Gura satului***. Caricaturile îi prerzintă pe părinţii „*ultramontani*” la plecarea şi la întoarcerea de la conciliul de la Roma.[31]

[29] ***Gura satului***, Pesta, an VII, nr. 34, 27 septembrie/9 octombrie 1869, p. 133.

[30] ***Ibidem***, nr. 35, 5/17 octombrie 1869, p. 139.

[31] ***Ibidem***, nr. 40, 4/16 noiembrie 1869, p. 160.

Caricaturizarea atitudinii ultramontaniste continuă şi pe parcursul anului 1870, de această dată caricaturii intitulate ***Un rebus de dezlegat***, i se dă o explicaţie cât se poate de clară: „*Iată pentru ce are atâţia părtinitori pentru infailibilitatea papei.*”[32]

Augustin Lauran se bucura de preţuirea intelectualităţii orădene, astfel că a fost membru al secţiei ştiinţifice şi literare a Asociaţiei „Sf. Ştefan.”[33] Devine rector al Seminarului diecezan în 1879, când este numit şi director al Preparandiei (urmându-i lui Ioan Szabó, ajuns episcop la Gherla)[34] şi canonic cancelar. Va fi în fruntea Seminarului vreme de 27 de ani, o perioadă când această instituţie a trecut printr-o perioadă înfloritoare.[35]

În 1893, a fost publicată o broşură-pamflet în limba română, în care el era considerat „*primejdios daco-român*,” iar Seminarul „*cuib de românizare*.” Mulţimea rebelă s-a năpustit în 8 august 1893 asupra Episcopiei Greco-

[32] ***Ibidem***, an VIII, nr. 4, 22 ianuarie/3 februarie 1870, p. 16.

[33] ***A Pallas Nagy Lexikona az Összes Ismeretek Enciklopédiája tizenhat kötetben***, XI. kötet Közép-Magyal, Budapest, 1895, p. 294.

[34] ***Monografia-almanah a Crişanei***, Oradea, 1936, p. 71.

[35] Petru Tămaian, ***op. cit.***, p. 20.

Catolice şi a Seminarului, fiind necesară intervenţia armatei pentru temperarea spiritelor.[36] În fruntea Preparandiei a rămas până în 1906.

Un alt moment delicat a avut loc cu prilejul decesului lui Kossuth Lajos, petrecut în primăvara anului 1894. Studenţii români din Oradea au format o delegaţie, condusă de un nepot al lui Augustin Lauran, cerându-i acestuia ca să nu fie arborat steagul de jele pentru moartea lui Kossuth, mai ales că nici episcopul romano-catolic de Oradea, Laurenţiu Schlauch, nu dăduse o astfel de dispoziţie. Dar, iată răspunsul lui Augustin Lauran: „*Da, aveţi voi dreptate, dar vedeţi aici în acest Seminar, mai bine de peste 100 de ani, de când se cresc fiii poporului român. Şi voi aici vă creşteţi de mai mulţi ani şi sunteţi aproape de a termina şi a ieşi bărbaţi gata pentru viaţă. Ori vreţi voi acuma, ca acest Seminar să se dărâme, ori să se închidă, ca aici să nu se mai poată creşte copii români, precum mulţi s-au crescut şi v-aţi crescut şi voi până acuma? Iar ce priveşte pe Episcopul Catolic pe Eminenţa Sa Schlauch, să ştiţi, că rezidenţa sa e apărată de baionete şi suliţe militare, dar oare Seminarul românilor cine-l va apăra de eventuala furie a populaţiei evreo-maghiare*?”[37] În faţa cuvintelor înţelepte ale rectorului, delegaţia tinerilor şi-a retras propunerea.

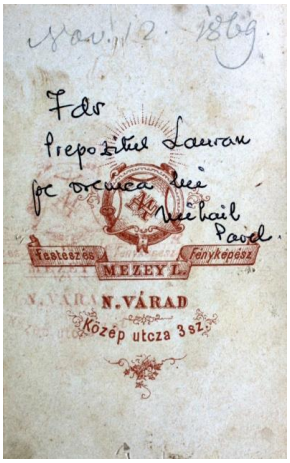

[36] ***Ibidem***, p. 37.
[37] ***Ibidem***, p. 38.

Fotografia datată cu creionul „*Nov. 12. 1869.*" şi pe care mai apare scris cu cerneală neagră textul „*Prepozitul Lauran pe vremea lui Mihail Pavel*," are imprimată pe verso marca fotografului Mezey L., cu textul „*Festészés MEZEY L. Fényképész N. Várad Közép*[38] *utca 3 sz.*"

Între anii 1852-1862 atelierul pictorului şi fotografului Mezey Lajos era unicul din Oradea, fiind totodată şi primul din această localitate. Mezey şi-a închiriat atelierul în decembrie 1874 şi apoi l-a vândut fotografului budapestan Décsey Ede. Dintre fotografiile realizate în atelierul lui Mezey după anul 1864 au fost identificate 117, dintre care 110 sunt portrete, iar 7 imagini din exterior. 102 dintre portrete se păstrează în străinătate, în arhive de familie sau muzee şi biblioteci, doar două dintre ele fiind identificate ca fiind în România.[39] Se pare că cu acest portret pe care îl prezentăm în acest articol, numărul celor din ţara noastră, sporeşte.

În fine, mai avem o fotografie fără an, nedatată, care se pare că a fost realizată către anii de maturitate ai lui Augustin Lauran; în orice caz, după cea din 1869.

Din multitudinea de funcţii pe care le-a îndeplinit de-a lungul anilor, amintim doar câteva. Astfel, în 1880 devine vicepreşedinte al Exactoratului diecezan, în 1882 este examinator sinodal, iar în anul 1884 este promovat în funcţia de canonic custode. În 1895 este numit preşedinte al examinatorilor prosynodali. În anul 1894 este numit vicar episcopal, pentru ca în 1896 să devină vicar general episcopal.

---

[38] Azi strada Mihail Pavel, vezi Lucia Cornea, ***Ateliere fotografice timpurii la Oradea (1852-1884)***, în ***Crisia***, XXVI-XXVII, Oradea, Muzeul Ţării Crişurilor, 1997, p. 120.

[39] Lucia Cornea, ***op. cit.***, p. 128.

În anul 1896 avea şanse pentru a fi numit episcop la Lugoj. Dar, după mărturia canonicului Ioan Boroş, din acea episcopie, sătmărean la origine ca Augustin Lauran, „*romanii şi doctorii din Blaj l-au descris rău la Roma, ca unul care nu are trecere la popor şi aşa e temere că sub dânsul eventual se vor face defecţiuni*."[40]

Din 16 mai 1906 a fost numit prepozit. Din 20 iulie 1898 a devenit membru al Comisiei congresului centralei catolice.

Alături de Iacob Radu şi de dr. Ioan Ardelean este considerat printre istoricii de frunte ai Diecezei Unite de Oradea.

A fost acuzat că a făcut şi greşeli politice, imputându-i-se că a dorit la un moment dat să candideze la alegeri pe listele partidului naţional maghiar, condus de către contele Apponyi. Unii români i-au reproşat că ar fi fost filomaghiar. Se uită însă că, spre exemplu, în noaptea de 8/9 august 1893, grupuri agresive de maghiari au distrus şi geamurile casei sale, pe lângă cele ale Episcopiei şi ale altor feţe bisericeşti româneşti.

El însă a fost devotat bisericii sale şi neamului românesc, deasupra, poate inevitabilelor, greşeli politice pe care le-a comis. Elocventă este atitudinea luată în 1902, când şcoala confesională din Viile Satu Mare s-a dorit a fi transformată în şcoală de stat; i-a scris o epistolă protopopului Ioan Cinca (paroh în Pişcari).[41] Din păcate, în anul 1909 observăm că Viile Satu Mare devenind parohie, şcoala confesională greco-catolică a fost transformată în şcoală de stat.[42]

O legătură puternică a avut cu familia Marchiş. Romul Marchiş urma să se căsătorească la 3 martie 1889 în Fegiernic[43] cu Elisabeta Sarkady;

---

[40] Ioan Boroş, ***Memorialistica***, Cluj-Napoca, 2012, p. 140-141.

[41] ***Lupta românilor din judeţul Satu Mare pentru făurirea Statului naţional unitar român. Documente 1848-1918***, Bucureşti, 1989, p. 317-318.

[42] ***Schematismus Venerabilis Cleri Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum ad annum Jesu Christi 1909, a restaurata autem sacra cum sancta romana ecclesia unione anno 209***, Nagyvárad, 1909, p. 242.

[43] Localitate componentă a comunei Sârbi, judeţul Bihor.

cununia a fost oficiată în cele din urmă în catedrala greco-catolică din Oradea, cununător fiind canonicul Lauran (prima lui cununie).[44]

Mai precizăm aici faptul că noua biserică a fost construită în timpul păstoririi pr. Romul Marchiş, fiul preotului-cărturar originar din Tămaia, George Marchiş.

În 28 august 1898, a participat la sfinţirea bisericii din Tămaia, unde a fost prezent şi marele patriot dr. Vasile Lucaciu. A fost un semn că a respectat localitatea în care îşi avea originea tatăl său. Ceremonia sfinţirii bisericii de zid cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" a avut loc în 28 august 1898. ***Szatmármegyei Közlöny*** (*Buletinul oficial al judeţului Satu Mare*) relata în paginile sale această ceremonie, precizând că după săvârşirea slujbei a avut loc o masă comună, cu participarea mai multor preoţi ai ţinutului. „*Prezidentul*" manifestării a fost canonicul orădean dr. Augustin Lauran. Paroh în Tămaia era Romul George Marchiş, al cărui tată, preotul-cărturar George Marchiş era de asemenea originar din această localitate. Iată că doi dintre copiii unor preoţi născuţi la Tămaia au fost prezenţi la această sărbătoare a satului.

Oficiosul sătmărean constata că dr. Augustin Lauran a toastat pentru rege şi ţară; s-a vorbit exclusiv în limba română, iar mai târziu tineretul a cântat cântece româneşti. Nu au existat obiecţii privind manifestarea, până la momentul discursului rostit de Dr. Vasile Lucaciu: „*ceea ce nu o mai socotim ca potrivită a fost aceea când la sfârşitul mesei, dr. Vasile Lucaciu, renumitul preot din Şişeşti, golind paharul pentru bunăstarea şi menţinerea românilor, la sfârşitul cuvântării a declarat că trebuie să vină şi va veni libertatea românilor şi tocmai pentru aceea să-şi păstreze până atunci armonia în limbă şi-n simţăminte*."[45]

Deţinea şi funcţia de asesor consistorial al episcopiei de Gherla.

---

[44] ***Familia***, Oradea, an XXV, nr. 8, 19 febr./3 martie 1889, p. 95; *Ibidem*, nr. 9, 26 febr./10 martie 1889, p. 106.

[45] ***Maramureşenii în lupta pentru libertate şi unitate naţională: Documente. 1848-1918***, Bucureşti, 1981, doc. 117, p. 221-222.

Ştim că a purtat corespondenţă cu George Bariţiu, expediindu-i acestuia două scrisori din Oradea, pe parcursul anului 1878, una în 26 iulie.[46]

A fost un bun orator. Au rămas în istorie cuvintele sale care anunţau printr-o circulară trecerea la cele veşnice a episcopului Mihail Pavel, căruia îi fusese devotat sfetnic: „*Părintele orfanilor şi al săracilor, Regeneratorul şi al doilea Fundator al tuturor instituţiunilor culturale diecezane, Binefăcătorul cel mai mare al diecezei şi promotorul neobosit al tuturor intereselor diecezane mai înalte, în 1 Iunie a.c. jelit dela Prea înaltul Tron până la cel mai mic dintre fiii Săi sufleteşti, şi-a dat nobilul suflet în mânile Creatorului, spre a fi părtaş premiilor ce le-au preparat Dumnezeu celor ce-i servesc cu credinţă, precum şi recunoştinţei perpetue a gratei prosperităţi.*"[47]

Nu a uitat de locul obârşiei sale, în 1907, prin grija sa, Ministerul Cultelor din Budapesta a oferit un ajutor de 5000 de coroane parohiei din Petea, cu care a fost ridicată casa parohială.[48]

La 1882 moare Iustin Popfiu, care aflăm că a bolit doar trei zile. L-au condus pe ultimul drum canonicul Augustin Lauran, ajutat de 16 preoţi, asistaţi de un public foarte numeros. Clerul orădean era pregătit să îi ridice un monument la mormânt.[49]

De-a lungul anului 1885, Augustin Lauran a scris mai multe articole în presa maghiară contra publicaţiei budapestane ***Religio***, unde se scria că unirea românilor cu biserica Romei a fost „*stricăcioasă*," „*căci din Roma au ieşit nişte tineri cari au răspândit ideea dacoromânismului*." Eruditul canonic dorea să strângă acele articole într-un volum (broşură).[50] La începutul anului 1888, invita cititorii să se aboneze la scrierea sa, ***Az egyház és az állam***, care conţinea articolele publicate în anul precedent în ziarul ***Magyar Állam***.[51] A

---

[46] Ioan Bianu, G. Nicolaiasa, ***Catalogul manuscriptelor româneşti***, tom III, Craiova, 1931, p. 225.

[47] Iacob Radu, ***Istoria diecezei române-unite a Orăzii Mari, scrisă cu prilejul aniversării de 150 de ani de la înfiinţarea aceleia 1777-1927***, Oradea, 1932, p. 174.

[48] Cornel Hotea, ***Istoricul parohiei Petea***, 1972, p. 3.

[49] ***Familia***, Oradea, an XVIII, nr. 12, 21 martie/12 aprilie 1882, p. 144.

[50] ***Ibidem***, an XXI, nr. 49, 8/20 decembrie 1885, p. 586.

[51] ***Ibidem***, an XXIV, nr. 2, 10/22 ianuarie 1888, p. 23.

intrat în polemică cu publicişti maghiari ca Rusticus (Rusztikus, de fapt Szalay Pál), Beregmegyei şi Breznay, acesta din urmă profesor universitar. A mai colaborat la publicaţia budapestană ***Hittudományi Folyóirat***.

Peste câţiva ani i se reproşa faptul că a renunţat să mai scrie în limba maternă şi că se adresează în lucrările sale „*catolicilor*" şi nu „*greco-catolicilor*."[52]

A fost autor al mai multor lucrări teologice, în limbile română, maghiară şi latină.

În ***Familia*** lui Iosif Vulcan era anunţat titlul ***Creştinul gr****[eco]* ***c****[atolic]* ***deprins în legea sa***, care urma să apară la sfârşitul lunii septembrie 1878.[53] Scopul volumului a fost conştientizarea formală a credinţei, prin care doreşte să-l informeze pe creştinul greco-catolic despre tainele propriei credinţe.[54] Lucrarea se împarte în două părţi. Prima tratează principiile credinţei, pe baze ştiinţifice, făcând o prezentare cu atâta claritate cât îi permite natura textului. În cea de a doua parte, vorbeşte despre istoria religiei, cu referiri la schisma din biserică.[55] Aceasta a fost prima lucrare de sine stătătoare a tânărului preot, care a produs aşteptări în rândul românilor din ţară.[56] Există şi părerea că volumul ar fi „*o imitaţie*" după italianul P. Segneri, ***Il cristiano instruitto nella sua legge***.[57] Datorită cărţii amintite, a primit binecuvântarea Papei şi titlul de camerar papal. Catehismul lui Lauran a fost pregătit drept manual, care se preocupă de cele mai importante întrebări ale epocii referitoare la istoria bisericii. Foloseşte catehismul şi în interesul politic al neamului său, fără a nega acest scop, dimpotrivă, afirmând deschis acest lucru.[58]

La începutul anului următor, era anunţată apariţia volumului ***Creşterea poporală***, manual pedagogic-didactic, prelucrare după Ignaţiu

---

[52] ***Ibidem***, an XXV, nr. 52, 24 decembrie 1889/5 ianuarie 1890, p. 621.
[53] ***Familia***, Budapesta, an XIV, nr. 55, 23 iulie/4 august 1878, p. 358.
[54] Márki Sándor, ***op. cit.***, p. 33.
[55] ***Ibidem***, p. 33-34.
[56] ***Ibidem***, p. 34.
[57] Ioan Georgescu, ***Istoria seminarului din Oradea***, Bucureşti, 1923, p. 58.
[58] Márki Sándor, ***op. cit.***, p. 35.

Bárány. Într-un alt număr, redacţia aprecia „*diligenţa cu care dl. Lauran a început să cultivez acest ram al literaturii noastre*," deşi ar fi fost preferabil să scurteze lucrarea pomenită.[59]

A mai scris şi alte volume, precum: ***Egyházpolitikai helyzetünk***; ***Korszerü egyházpolitikai kerdesek***;[60] ***A szent unio*** (Oradea, 1885). O lucrare mai puţin cunoscută este ***Dr. Plopu pantheismusa*** (Oradea, 1911), în care polemizează cu un specialist în drept, Dr. George Plopu.[61]

Tomul ***Mivé lett a katholikus Magyarország*** (*Unde a ajuns Ungaria catolică*) a apărut în anul 1890. Redacţia de la ***Familia*** lăuda volumul, cu observaţia că avea destui apărători catolicismul, necesari fiind luptători pentru greco-catolicism.[62] Tot în 1890, Iosif Vulcan îl va ataca pe Lauran pentru faptul că acesta a numit instructor la Seminarul Greco-Catolic din

---

[59] ***Familia***, Budapesta, an XV, nr. 13, 18 februarie/2 martie 1879, p. 90; *Ibidem*, nr. 34, 6/18 mai 1879, p. 231.

[60] ***Foaia bisericească***, Blaj, an IV, nr. 24, 25 decembrie 1886, p. 382-384.

[61] *Dr. George Plopu* (1857-1940,). A absolvit Facultatea de Drept din Bucureşti, după care s-a stabilit la Arad, activând în calitate de avocat (1873). A trecut ulterior în funcţia de magistrat fiind numit preşedinte al înaltei Curţi de Casaţie si Justiţie şi consilier al Coroanei ungare (1914). După 1918, a avut calitatea de profesor onorific la Facultatea de Drept din Cluj, fiind specialist în domeniul dreptului urbarial şi composesoral. A fost de asemenea, membru de onoare al Academiei Române (1934). Activitatea sa publicistică cuprinde un număr semnificativ de studii: ***Părţi alese în dreptul privat ungar. Dreptul familiar material. Dreptul ereditar*** (1923), ***Patronat şi inspecţiune*** (1926), ***Memoriu cu privire la un proces de ereditate liniară*** (1926), ***Un proces de invalidare a contractului de adopţiune*** (1928), ***Chestiunea composesoratului din comuna Breţcu*** (1929), ***Memoriu cu privire la condiţiunile de vasalitate ale testamentului verbal*** (1929). Pentru detalii: https://legeaz.net/personalitati-juridice/george-plopu.

Pentru detalii: https://legeaz.net/personalitati-juridice/george-plopu.

[62] ***Familia***, Oradea, an XXVI, nr. 4, 28 ianuarie/8 februarie 1890, p. 46.

Oradea, un rutean care nu ştia limba română; ***Familia*** a publicat şi replica canonicului.[63]

Cu ironie, se anunţa în paginile ***Familiei*** apariţia unui nou volum în limba maghiară, semnat de Augustin Lauran, ***Politica noastră bisericească*** (*Egyházpolitikánk*).[64]

I se datorează şi apariţia lucrării aniversare a Episcopiei de Oradea, ***Schematismus historicus Venerabilis Cleri Dioecesis M. Varadiensis gr. rit. cat. pro Anno iubilari 1900***, pe care a redactat-o.

În anul 1889 a primit titlul de abate al Sfântului Augustin de Kalocsa. Se alătura astfel altor canonici greco-catolici care primiseră ca distincţie o abaţie titulară, după obiceiul canonicilor de rit latin. Îi urma, deci, pe Iosif P. Silaghi, Nicolae Borbola, I. Pak, I. Papp, Iosif Papp Sălăjanu, Ioan Korhany şi B. Nistor.[65] În anul 1900, a devenit prelat domestic al Sanctităţii sale Sfântul Părinte.[66]

În anul 1905, canonicul-abate Augustin Lauran a fost distins de către Papa Pius X cu titlul de protonotar apostolic.[67] Evenimentul a fost sărbătorit în Oradea printr-o serbare „bisericească-şcolară."[68] Presa românească a semnalat, de asemenea, acest eveniment. Purtătorii acestui tiltu aveau dreptul de a purta cruce pectorală, atârnată de o panglică roşie, dar lui Augustin Lauran i s-a acordat dreptul „*estraordinar* şi *neobicinuit de a purta crucea pectorală atârnată de lanţ de aur, întocmai ca episcopii*."[69]

A trecut la cele veşnice în 12 octombrie 1912. A lăsat pentru Seminar o fundaţie de 12.000 de coroane. Preţioasa lui bibliotecă, de asemenea, a lăsat-o prin testament diecezei. Conţinea 585 de opuri în 1.440 de volume,

---

[63] ***Ibidem***, nr. 40, 7/19 octombrie 1890, p. 483-484; ***Ibidem***, nr. 41, 14/26 octombrie 1890, p. 496.

[64] ***Ibidem***, an XXVII, nr. 5, 3/15 februarie 1891, p. 57-58.

[65] Iacob Radu, ***Istoria diecezei române-unite a Orăzii Mari...***, p. 204.

[66] ***Canonici, profesori şi vicari foranei...***, p. 214-215.

[67] ***Familia***, Oradea, an XLI, nr. 19, 8/21 mai 1905, p. 226.

[68] ***Ibidem***, nr. 21, 22 mai/4 iunie 1905, p. 250-251.

[69] ***Gazeta de Duminică***, Şimleu Silvaniei, an II, nr. 21, 4 iunie 1905, p. 1.

în mare parte frumos legate, remarcându-se operele Sfinţilor Părinţi şi ale teologilor catolici celebri ai ultimelor veacuri.

Despre vicarul Augustin Lauran s-a scris că şi-a trăit viaţa sub semnul principiului *ora et labora*. Numărul jubiliar al ***Familiei*** lui Iosif Vulcan din vara anului 1904 se deschide cu un text semnat de vicarul Augustin Lauran, intitulat ***Cuvântare la serbarea jubileului „Familiei" în Oradea-Mare***. După opinia noastră, acest text se potriveşte întru totul şi celui născut la jumătatea secolului al XIX-lea în Petea. „*În ce consistă dară valoarea adevărată a omului? Spre a se putea răspunde la întrebarea aceasta corect, este de a se cumpăni bine acea enunţaciune a lui Dumnezeu, făcută prin profetul său Ieremia: «Să nu se laude cel înţelept întru înţelepciunea lui, şi să nu se laude cel tare întru tăria lui, şi să nu se laude cel bogat întru bogăţia lui. Ci întru aceasta să se laude cel ce se laudă, că înţelege şi cunoaşte că eu sunt Domnul cel ce fac milă şi judecată şi dreptate pe pământ, că întru acesta este voia mea, zice Domnul» (Ier. IX. 22-23). Numai acela-şi rezolveşte dară corect problema vieţii sale, şi prin urmare, numai acela are adevărata valoare în cumpăna judecăţii şi a dreptăţii lui Dumnezeu, carele se ştie conforma acestei norme de viaţă, promulgate nouă prin însuşi Dumnezeu. Nu încape îndoială, că însăşi viaţa consistă în lucrare, şi prin urmare, numai acela se poate zice că a trăit într-adevăr, carele are un trecut laborios.*"[70]

Nu a fost uitat nici la 25 de ani de la trecerea în veşnicie, Ioan Georgescu semnând un text în ***Vestitorul***, readucând în memorie via sa activitate, în special pe tărâm publicistic.[71]

Format din punct de vedere intelectual în Roma, Augustin Lauran a fost în primul rând un catolic convins, acţionând „*în spiritul apărării catolicismului în faţa asaltului curentelor moderne, de aceea adeseori n-a intrat în dezbateri polemice cu presa maghiară apărătoare a politicilor liberale guvernamentale;" de asemenea, nu se poate spune că ar fi fost „un luptător consacrat al mişcării naţionale româneşti, iar afirmarea opţiunilor sale politice nu i-a adus în epocă o receptare favorabilă.*"[72]

---

[70] ***Familia***, Oradea, an XL, nr. 23-24, 10/23 iunie 1904, p. 265-266.

[71] ***Vestitorul***, Oradea, an XIII, nr. 20, 15 octombrie 1937, p. 178-179.

[72] ***Canonici, profesori şi vicari foranei...***, p. 214.

A avut o polemică cu publicaţia ***Unirea***, „*foaia bisericească-politică*." În acel an s-a consumat un episod, terminat cu un proces. Parohul din Bocsig, Ioan Pop, a dat în judecată publicaţia ***Magyar Hirlap***, care a scris că el ar fi încercat să comită un atentat asupra trenului care îl transporta pe împărat. Au fost închişi şi amendaţi un redactor şi câţiva colaboratori, avocat al parohului fiind Ştefan Cicio-Pop.[73] ***Unirea*** a găzduit un articol nesemnat, intitulat ***Bocsig***, în care Lauran era acuzat pentru afirmaţiile de la acel proces.[74]

Vehement a fost şi răspunsul la scrisoarea publicată de către parohul din Haieu, Ioan Genţiu, apărător al canonicului Lauran: „*Cât e pentru episcopia domnului canonic Lauran, noi numai atâta zicem, cât a zis nunţiul Agliardi ministrului Wlassics: Episcopul trebuie să aibă încrederea şi iubirea poporului seit. Ei bine: Domnul canonic are încrederea şi iubirea poporului sëu! Să ne desmintă, cine poate!.*"[75] Şi în numărul următor, ***Unirea*** continuă atacurile, acuzându-l pe Augustin Lauran că „*n-a lucrat nicicând pentru poporul românesc*."[76]

A scris articole şi în publicaţiile româneşti, ***Albina***, ***Familia***, ***Concordia*** şi ***Federaţiunea***.[77] Colaborări importante a avut şi la ***Revista catolică*** a părintelui dr. Vasile Lucaciu.[78]

Monograful Şcolii Normale (Preparandia) orădene afirma despre el: „*Conciliant la suprafaţă, pentru ca să amăgească privirile duşmanilor, el a păstrat în schimb o linie de conduită, dela care nu s-a abătut în întreaga sa activitate; a voit să păstreze şi a păstrat aici, la graniţa românismului, într-un mediu strein şi ostil, un institut cu, limbă de predare română, pe care ţinea să o releve, atât în rapoartele sale către minister, cât şi către alte foruri. A fost omul datoriei, care a păstrat şi predat generaţiilor*

[73] ***Familia***, Oradea, an XXXI, nr. 15, 9/21 aprilie 1895, p. 179.

[74] ***Unirea***, Blaj, an V, nr. 18, 4 mai 1895, p. 137-138.

[75] ***Ibidem***, nr. 19, 11 mai 1895, p. 148.

[76] ***Ibidem***, nr. 20, 18 mai 1895, p. 153-154, 158.

[77] Szinyei József, ***op. cit***.

[78] Ioana Dragotă, ***„Revista Catolică" a lui Vasile Lucaciu***, Baia Mare, 2006, p. 40, 46.

viitoare institutul nostru românesc, cu destinația și caracterul ce i-au imprimat înaintașii, și aceasta încă e destul pentru timpurile în care i-a fost dat să trăiască și să conducă."[79]

La moartea sa, ***Cultura*** creştină i-a alocat câteva pagini, semnatarul „*ar*" concluzionând: „*Că înaintea Ungurilor nu ne-a făcut de rușine, ci dimpotrivă a contribuit mult la înțelegerea rostului Bisericii noastre, asta e sigur. Nu mai puțin sigur este însă și aceea, că neamul și Biserica noastră putea să câștige mult mai mult de pe urma muncii fără preget a aceluia, care a fost Dr. Augustin Laurán, dacă el își punea frumoasele sale talente mai direct în serviciul acestora. Așa credem noi. El a crezut altfel, și nu avem nici un motiv, să ne îndoim, că a fost de bună credință.*"[80]

Privind acum personalitatea lui Augustin Lauran, trebuie să conchidem că ar avea nevoie de o cercetare monografică sistematică, pentru a-i putea fi reliefate adevăratele dimensiuni.

Bibliografie:

❖ Bianu, Ioan; Nicolaiasa, G., ***Catalogul manuscriptelor româneşti***, tom III, Craiova, 1931.

❖ ***Canonici, profesori şi vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicționar***, volum întocmit de: Mirela Popa-Andrei (coordonator), Diana Covaci, Ana Victoria Sima, Mihaela Bedecean, Aurelia Dan, Iosif Marin Balog, Cluj-Napoca, Editura MEGA, 2013.

❖ ***Bibliografia generală a etnografiei şi folclorului românesc, I (1800-1891)***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

❖ Bolca, Vasile, ***Şcoala Normală Română Unită din Oradea 1784-1934***, Oradea, Tipografia „Scrisul românesc," 1934.

❖ Boroş, Ioan, ***Memorialistica***, studiu introductiv, ediție şi note de: Valeriu Leu, Nicolae Bocşan, Ion Cârja, Costin Feneşan, Cristian Sabău. Au colaborat: Mihaela Bedecean, Loránd Mádly, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012.

[79] Vasile Bolca, ***Şcoala Normală Română Unită din Oradea 1784-1934***, Oradea, 1934, p. 142.

[80] ***Cultura creştină***, Blaj, an II, nr. 16, 25 octombrie 1912, p. 507-508.

❖ Căluşer, Iudita, ***Episcopia greco-catolică de Oradea***, Oradea, Editura Logos '94, 2000.

❖ Câmpean, Viorel, ***Oameni şi locuri din Sătmar***, Satu Mare, Editura Citadela, 2008.

❖ Diaconovich, Corneliu, dr., ***Enciclopedia Română, tom III, Kemet-Zymotic***, publicată din însărcinarea şi sub auspiciile „Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului", Sibiu, Editura şi tiparul lui W. Krafft, 1904.

❖ Dragotă, Ioana, ***„Revista Catolică" a lui Vasile Lucaciu***, Baia Mare, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", 2006.

❖ Dudaş, Florian, ***Vechile tipărituri româneşti din ţara Bihorului***, I, II, Timişoara, Editura de Vest, 2007.

❖ ***George Bariţ şi contemporanii săi***, vol. II, ***Corespondenţa primită de la Pavel Vasici, Alexandru Roman şi Atanasie Şandor***, ediţie de Ştefan Pascu [coordonatori], Iosif Pervain, Ioan Chindriş, Gelu Neamţu, Grigore Ploeşteanu şi Mircea Popa, Bucureşti, Editura Minerva, 1975.

❖ Georgescu, Ioan, ***Istoria seminarului din Oradea***, Bucureşti, Tipografia Gutenberg, 1923.

❖ Hangiu, Ion, ***Dicţionarul presei literare româneşti, 1790-1990***, ediţia II-a, revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996.

❖ Hotea, Cornel, pr., ***Istoricul parohiei Petea***, 1972, 5 pag.

❖ ***Lupta românilor din judeţul Satu Mare pentru făurirea Statului naţional unitar român. Documente 1848-1918***, ediţie de documente întocmită de: Viorel Ciubotă, Bujor Dulgău, Doru Radosav, Sergiu Vasil-Marinescu, Bucureşti, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1989.

❖ ***Maramureşenii în lupta pentru libertate şi unitate naţională: Documente. 1848-1918***, Bucureşti, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., 1981.

❖ Marinescu, Daciana, ***„Gura satului" (1868-1871) o „foaie" din Austro-Ungaria***, Bucureşti, Editura PRO Universitaria, 2014.

❖ ***Monografia-almanah a Crişanei***, redactată de Aurel Tripon, Tipografia diecezană Oradea, 1936.

❖ Radu, Iacob, dr., ***Istoria diecezei române-unite a Orăzii Mari, scrisă cu prilejul aniversării de 150 de ani de la înfiinţarea aceleia 1777-1927***, Oradea, Tipografia „Ateneul" Societate Anonimă, [1929].

❖ ***Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadinensis Graeci Ritus Catholicorum pro anno MDCCCXL***, M. Varadini, Typis Aloysii Tichy, 1840.

❖ ***Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadinensis Graeci Ritus Catholicorum pro anno MDCCCXLVII***, M. Varadini, Typis Aloysii Tichy, 1847.

❖ ***Schematismus Venerabilis Cleri Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum ad annum Jesu Christi 1909, a restaurata autem sacra cum sancta romana ecclesia unione anno 209***, Nagyvárad, Typis „Carmen"-Kolozsvár, 1909.

❖ Szinnyei József, ***Magyar írók élete és munkái a Magyar Akadémia Megbizásából, VII. kötet, Köberich-Laysch***, Budapest, Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkiadóhivatala, 1900.

❖ Tămaian, Petru, ***Istoria Seminarului şi a educaţiei clerului diecezei române-unite de Oradea***, Oradea, Tipografia şi litografia românească, 1930.

Studii, articole

❖ Câmpean, Viorel, ***Tămaia şi personalităţile sale în lupta pentru unitate naţională***, în ***PRO UNIONE***, Baia Mare, an XV, nr. 3-4 /51-52), decembrie 2012, p. 72-79.

Biblioteca Judeţeană Mureş reflectată în presa scrisă în anii 2015-2016. Bibliografie selectivă

VINTILĂ ANNA
EMILIA CĂTANĂ
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Mureş County Library Reflected in the 2015-2016 Written Newspapers. Selective Bibliography

The material below is a selection of 280 articles from local and national periodicals, published during 2015-2016: 157 articles in 2015 and 123 in 2016. From the local periodicals we have selected: ***Cuvântul liber****,* ***Népújság****,* ***Zi de zi****,* ***Vásárhelyi Hírlap, Ziarul de Mureş, Központ, Punctul, Libraria****. The articles described provide information about cultural events and other events the Mureş County Library has organized or attended during 2015-2016. This bibliography does not include the on-line articles.*

Keywords: *Mureş County Library, newspapers, bibliography, cultural activities, cultural events*

Cele **280** de descrieri bibliografice de mai jos sunt selecţii de articole publicate în 2015 şi 2016 în presa locală şi oferă informaţii despre Biblioteca Judeţeană Mureş. Din **2015** sunt consemnate **157** de articole, iar din anul **2016** - **123**. Pentru a obţine o imagine autentică a activităţii Bibliotecii Judeţene Mureş în aceşti doi ani, au fost prelucrate următoarele publicaţii periodice târgumureşene: ***Cuvântul liber, Népújság***, ***Zi de zi***, ***Vásárhelyi Hírlap***, ***Ziarul de Mureş***, ***Központ***, ***Punctul*** şi **Libraria.**

Bibliografia este ordonată cronologic, iar titlurile sunt aranjate alfabetic. Descrierile bibliografice sunt însoţite de scurte adnotări acolo unde titlul nu este explicit referitor la Biblioteca Judeţeană Mureş.

Materialul nu cuprinde articole publicate on-line.

2015

1. ***A diákok a legkitartóbb könyvtárlátogatók*** / n. sz. i.

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș și bibliotecara Illyés Claudia despre datele statistice ale bibliotecii cu privire la numărul cititorilor și al cărților achiziționate de bibliotecă în 2014. - ***Népújság****, 67, 4. sz. (2015. jan. 8.), p. 2.*

2. ***Maros megyei évfordulónaptár a 2015. esztendőre*** / Összeállította: Nemes Gyula

Calendar aniversar pentru anul 2015 al personalităților maghiare mureșene, având ca sursă de inspirație lexiconul biobibliografic mureșean în curs de redactare de fosta bibliotecară a Bibliotecii Județene Mureș, Fülöp Mária. - ***KözPont****: Maros megyei hetilap. (Marosvásárhely), 6, 1. sz. (2015. jan. 8-14), p. 4.*

3. ***2015 helytörténeti évfordulói Marosszéken*** / Összeállította: Nemes Gyula

Calendar cultural aniversar al personalităților maghiare mureșene, având ca sursă de informare lexiconul biobibliografic al județului Mureș, în curs de redactare de către Fülöp Mária, fosta bibliotecară a Bibliotecii Județene Mureș. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *8, 5. sz. (2015. jan. 9-11), p. 10.*

4. ***Doi primari şi doi profesori, distinşi cu Placheta Eminescu*** / Alex Toth

Cu ocazia aniversării a 165 de ani de la nașterea „Luceafărului poeziei românești," Consiliul Județean Mureș, Primăria Municipiului Târgu Mureș și Biblioteca Județeană Mureș organizează o manifestare culturală joi, 15 ianuarie, de la ora 18.00, în parcul Centrului Cultural „Eminescu"; cu această ocazie, Inspectoratul Școlar Județean Mureș va oferi Placheta Eminescu de Ziua Culturii Naționale unui număr de patru personalități locale: Domnului Dorin Florea, primarul municipiului Târgu Mureș, doamnei Valeria Duicu - profesor, domnului Daniel Camară - preot și profesor la Liceul „Samuil Micu" din Sărmașu și doamnei Maria Precup - primar al municipiului Reghin. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2568, 12 ian. 2015, p. 3, 1 foto.*

5. ***Maratonul de lectură revine în „Zanza"*** / A.Z.

Maratonul de lectură „Citește-le târgumureșenilor!" debutează joi, 15 ianuarie, ora 00.00 în Zanza Cafe&Lounge și va dura 24 de ore; maratonul este organizat de Fundația Studium - Prospero, Rotaract Club Téka, Cluburile Rotaract Târgu Mureș, Teatrul Național Târgu Mureș, Universitatea de Arte Târgu Mureș, în parteneriat cu revistele Vatra și Látó și Biblioteca Județeană Mureș - Biblioteca „Teleki-Bolyai" și cu sprijinul Filialei Târgu Mureș a Uniunii Scriitorilor din România. - **Zi de zi**, *11, nr. 2568, 12 ian. 2015, p. 8.*

6. ***Maratonul de lectură, live pe smartphone-uri*** / L.V.

Biblioteca Judeţeană Mureş, prin Biblioteca „Teleki-Bolyai", partener alături de alte instituţii în proiectul maratonului de lectură „Citeşte-le târgumureşenilor!" aflat la a doua ediţie; zilele de lectură vor fi 15 ianuarie, Ziua Culturii Naţionale şi data naşterii poetului Mihai Eminescu şi 22 ianuarie, Ziua Culturii Maghiare. Ambele maratoane se vor desfăşura la Zanza Cafe&Lounge, între orele 00.00 şi 23.59. - ***Punctul****: Săptămânal de Mureş şi Harghita. 10, nr. 510, 12 - 18 ian. 2015, p. 2.*

7. ***„Citeşte-le târgumureşenilor!," 24 de ore de lectură în Zanza*** / Alin Zaharie

La maratonul de lectură organizat în cafeneaua Zanza de către asociaţii şi instituţii de cultură, Biblioteca Judeţeană Mureş şi Biblioteca „Teleki-Bolyai"sunt parteneri, oferind şi cărţi pentru lectură, iar Lázok Klára, şef secţie Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă ca moderator la discuţiile care vor avea loc. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2570, 14 ian. 2015, p. 3, 1 foto.*

8. ***De Ziua Culturii Naţionale, actorii Teatrului Naţional le citesc mureşenilor***

Actorii celor două Companii ale Teatrului Naţional Târgu Mureş vor participa şi în acest an la proiectul „Citeşte-le târgumureşenilor!" desfăşurat în data de 15 ianuarie, proiect care are printre organizatori şi Biblioteca Judeţeană Mureş - Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Cuvântul liber****, 27, nr. 7, 14 ian. 2015, p. 6, 1 foto.*

9. ***Olvass fel Marosvásárhelyért!***: Felolvasómaraton(ok), immár negyedszer ! / Knb.

Conferinţă de presă despre maratonul de lectură din 15 şi 22 ianuarie 2015, cu referire şi la parteneriatul cu Biblioteca „Teleki-Bolyai" şi Biblioteca Judeţeană Mureş. - ***Népújság****, 67, 9. sz. (2015. jan. 14.), p. 5.*

10. ***Sikeres évet zárt a Téka*** / Vass Gyopár

Lázok Klára, şeful secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre realizările Bibliotecii „Teleki-Bolyai" în anul 2014. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 9. sz. (2015. jan. 15.), p. 2.*

11. ***Felolvasómaraton a Zanza kávézóban*** / Knb.

Despre maratonul de lectură Citeşte târgumureşenilor, respectiv Olvass fel Marosvásárhelyért, cu referire şi la parteneriatul cu Biblioteca „Teleki-Bolyai" şi cu Biblioteca Judeţeană Mureş. - **Népújság,** *67, 11. sz.(2015. jan. 16.), p. 2.*

12. ***Hova menjünk?***

Cu ocazia Zilei Culturii Maghiare (22 ianuarie 2015) va avea loc un maraton de lectură pentru Târgu Mureș. Biblioteca „Teleki-Bolyai" și Biblioteca Județeană Mureș participă ca parteneri. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 8, 10. sz. (2015. jan. 16-18), p. 2.*

13. ***Dorin Borda, în cântecul cuvintelor*** / Dimitrie Poptămaș

Gânduri la trecerea în eternitate a ziaristului de la „Cuvântul liber" Dorin Borda, cel care, timp de opt ani, a fost și bibliotecar la Biblioteca Regională, astăzi Biblioteca Județeană Mureș. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 10, 17 - 19 ian. 2015, p. 2, 1 foto.*

14. ***„La Steaua"***

Sub genericul „La Steaua," la statuia lui Mihai Eminescu din Parcul Eminescu, a avut loc la 15 ianuarie, sărbătorirea Zilei Culturii Naționale, în organizarea Inspectoratului Școlar Județean Mureș, în parteneriat cu Consiliul Județean Mureș, Primăria municipiului Târgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș și Radio România Târgu Mureș. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 10, 17 - 19 ian. 2015, p. 1, 7, 7 foto.*

15. ***Alături la citit, citindu-le târgumureșenilor*** / Ligia Voro

În articol sunt menționate personalități din administrație și oameni de cultură mureșeni care au participat la maratonul de lectură „Citește-le târgumureșenilor" desfășurat în 15 ianuarie de Ziua Culturii Naționale, proiect în care este partener și Biblioteca Județeană Mureș - Biblioteca „Teleki-Bolyai", alături de alte instituții. - ***Punctul****: Săptămânal de Mureș și Harghita, 10, nr. 511, 19 - 25 ian. 2015, p. 9, 1 foto.*

16. ***Plachete Eminescu de Ziua Culturii Naționale*** / Alin Zaharie

Ziua Culturii Naționale a fost marcată joi, 15 ianuarie, printr-o serie de manifestări organizate de Inspectoratul Școlar Județean Mureș în parteneriat cu Consiliul Județean Mureș, Primăria municipiului Târgu Mureș și Biblioteca Județeană Mureș; au fost acordate distincțiile și Plachetele Eminescu următoarelor patru personalități: primarului municipiului Târgu Mureș Dorin Florea, primarului municipiului Reghin Maria Precup, profesorilor Valeria Duicu și Daniel Camară. - **Zi de zi**, *11, nr. 2573, 20 ian. 2015, p. 9, 3 foto.*

17. ***Magyar kultúra napi rendezvények a megyében*** / Nagy Székely Ildikó

În cadrul programului organizat cu ocazia Zilei Culturii Maghiare, are loc maratonul de lectură. Parteneri sunt, printre alții, Biblioteca Județeană Mureș și Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Népújság,*** *67, 15. sz. (2015. jan. 21.), p. 2.*

18. ***Interaktívabbá tennék a Bolyai-múzeumot***

Biblioteca „Teleki-Bolyai" propune un concurs pentru tineri, care vizează interactivitatea Muzeului Bolyai. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *8, 15. sz. (2015. jan. 23-25.), p. 10.*

19. ***Lansare de carte***

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş găzduieşte joi, 12 februarie 2015, orele 17, lansarea volumului de interviuri „Paşi prin Bibliosferă" - vol. II, de Liliana Moldovan; evenimentul este organizat de către Biblioteca Judeţeană Mureş, Consiliul Judeţean Mureş şi Editura „Ecou Transilvan" din Cluj-Napoca. Cartea va fi prezentată de dr. Monica Avram, directorul bibliotecii şi Nadia Baciu, directorul editurii. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 27, 11 feb. 2015, p. 1, 1 foto.*

20. ***Lansare de carte la American Corner*** / S.T.

Biblioteca Judeţeană Mureş, secţia „American Corner," va găzdui joi, 12 februarie, de la orele 17.00, lansarea cărţii „Paşi prin Bibliosferă," volumul II, de Liliana Moldovan; cartea a apărut la Editura „Ecou Transilvan" din Cluj-Napoca şi va fi prezentată de Monica Avram, directorul bibliotecii şi Nadia Baciu, directorul editurii. - **Zi de zi**, *11, nr. 2586, 11 feb. 2015, p. 2.*

21. ***96,5 milioane lei, bugetul de dezvoltare al judeţului Mureş***

Consilierii judeţeni au aprobat joi, 12 februarie, într-o şedinţă extraordinară de lucru, bugetul judeţului Mureş pentru anul 2015; Biblioteca Judeţeană Mureş face parte dintre instituţiile finanţate integral din alocaţii bugetare. - ***Ziarul de Mureş****, 13, nr. 624, 13 - 19 feb. 2015, p. 3, 6 foto.*

22. ***Liliana Moldovan: „Paşi prin bibliosferă"*** / Observator

Gânduri pe marginea volumului „Paşi prin bibliosferă" al Lilianei Moldovan, şef de birou Compartimentul Evidenţa, Prelucrarea şi Dezvoltarea Colecţiilor din Biblioteca Judeţeană Mureş, cu prilejul lansării cărţii, joi, 12 februarie 2015, la secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Cuvântul liber****, 27, nr. 30, 14 - 16 feb. 2015, p. 7, 1 foto.*

23. ***Beszélő könyvek a Teleki Tékában***

Semnalarea primei întâlniri pe anul 2015, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," având ca subiect, timpul, în percepţia omului secolului 19. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 9, 33. sz. (2015. feb. 18.), p. 2.*

24. ***Remember George Vraca la „American Corner"*** / A. Z.

Biblioteca Judeţeană Mureş în parteneriat cu Teatrul Naţional Radiofonic - Radio România,

lansează joi, 19 februarie, orele 17.00 la Secţia American Corner a bibliotecii, proiectul „Biblioteca de voci," medalion radiofonic dedicat unui mare actor român, primul fiind George Vraca; moderatorul acestor audiţii publice va fi teatrologul Zeno Fodor. - **Zi de zi**, *11, nr. 2590, 18 feb. 2015, p. 6, 1 foto.*

25. ***Kár kihagyni***: *Beszélő könyvek*

Semnalarea primei întâlniri din 2015, organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în seria „Cărţi povestitoare," care va avea ca subiect percepţia omului din trecut asupra timpului. - ***KözPont***: *Maros megyei hetilap, 6, 7. sz. (2015. feb. 19-25), p. 2.*

26. ***Az idő(k) nyomában a Teleki Téka feb. i rendezvényén*** / Bodolai Gyöngyi

Prima întâlnire din 2015, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în seria „Cărţi povestitoare," va avea ca subiect de dezbatere percepţia omului din trecut asupra timpului. - ***Népújság,*** *67, 41. sz. (2015. feb. 20.), p. 4.*

27. ***Proiectele pentru comunitate, continuate de Biblioteca Judeţeană*** / Alin Zaharie

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, referitor la principalele direcţii ale instituţiei în anul 2015. - **Zi de zi**, *11, nr. 2594, 25 feb. 2015, p. 6, 1 foto.*

28. ***Idő és időtlenség a Teleki Tékában*** / Antal Erika

În această ediţie a seriei „Cărţi povestitoare," organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai", gazda întâlnirii, Lázok Klára, a stat de vorbă cu istoricul cercetător, Fónagy Zoltán, despre percepţia omului din trecut asupra timpului. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 8, 40. sz. (2015. feb. 27-már. 1), p. 2, 1 foto.*

29. ***Az idő igájában*** / Bodolai Gyöngyi

În această ediţie a seriei „Cărţi povestitoare," Lázok Klára, gazda întâlnirii, a stat de vorbă cu invitatul ei, Fónagy Zoltán, istoric cercetător, despre percepţia omului din trecut asupra timpului. - ***Népújság,*** *67, 49. sz. (2015. mar. 2.), p. 5., 1 foto.*

30. ***Spectacol de Ziua Femeii*** / S.T.

Spectacolul dedicat Zilei Femeii intitulat „De ziua ta...," din data de 4 martie, ora 17.00, în Sala Mare a Palatului Culturii, este organizat de Palatul Copiilor Târgu Mureş, Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş, Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş şi Palatul Culturii din Târgu Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2596, 2 mar. 2015, p. 13.*

31. ***Biblioteca Judeţeană angajează bibliotecar*** / S.T.

Calendarul concursului organizat de Biblioteca Judeţeană Mureş pentru ocuparea unui post

de bibliotecar debutant cu studii superioare pe durată determinată, comunicat de directorul bibliotecii, dr. Monica Avram. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2603, 12 mar. 2015, p. 6.*

32. ***Biblioteca de voci***

Joi, 19 martie 2015, de la ora 17, secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş va găzdui a doua audiţie din cadrul proiectului „Biblioteca de voci," proiect în parteneriat al Bibliotecii Judeţene Mureş cu Teatrul naţional Radiofonic; teatrologul Zeno Fodor va prezenta viaţa şi activitatea actriţei Lucia Sturdza Bulandra. - ***Cuvântul liber****. 27, nr. 51, 17 mar. 2015, p. 2.*

33. ***Amerikai nők és az orosz-amerikai kapcsolatok*** / Hírszerkesztő: Vajda György

Semnalarea a două conferinţe organizate de Ambasada Statelor Unite ale Americii din Bucureşti, în sediul American Corner al Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Népújság,*** *67, 63. sz. (2015. mar. 18.), p. 2.*

34. ***„Biblioteca de voci" continuă*** / S.T.

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş este joi, 19 martie, ora 17.00, gazda celei de a doua seri despre teatru radiofonic, „Biblioteca de voci" - dedicată actriţei Lucia Sturdza Bulandra; moderator - teatrologul Zeno Fodor. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2606, 18 mar. 2015, p. 7.*

35. ***Discuţie feministă la American Corner*** / S.T.

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş găzduieşte miercuri, 18 martie, de la ora 15.00, o conferinţă pe tema feminismului, susţinută de Marjorie Stern, ataşatul cultural al Ambasadei SUA la Bucureşti. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2606, 18 mar. 2015, p. 3.*

36. ***Kezdődhet a freskórestaurálás***: Felújítják a Teleki Téka 18. századi falfestményét / Antal Erika

Lázok Klára, şeful secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre restaurarea sălii cu frescă. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 54. sz. (2015. mar. 19.), p. 3, 1 foto.*

37. ***Drepturile femeii, progrese uriaşe dar nu globale*** / Edith Vereş

Miercuri, 18 martie 2015, secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda unui seminar despre drepturile femeii susţinut de Marjorie Stern, ataşatul cultural al Ambasadei Statelor Unite ale Americii la Bucureşti. - ***Ziarul de Mureş****, 13, nr. 629, 20 mar. 2015, p. 9, 2 foto.*

38. ***Szoftverfejlesztő pályázat a Bolyai Múzeumnál*** / Antal Erika

Lázok Klára, șeful secției „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Județene Mureș, vorbește despre proiectul-concurs inițiat pentru o aplicație de ghid al muzeului din cadrul Bibliotecii Bolyai. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 9, 57. sz. (2015. mar. 24.), p. 5.*

39. ***Din recentele evenimente culturale ale orașului*** / Ioana Florea

Printre evenimentele culturale care au avut loc in Tîrgu Mureș este menționată întâlnirea organizată de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, cu atașatul cultural al Ambasadei SUA la București, întâlnire care a avut loc la secția American Corner. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 63, 2 aprilie 2015, p. 7, 1 foto.*

40. ***Múzeumok éjszakája - program***

Noaptea muzeeelor la Tîrgu Mureș (16-17 mai 2015) - programul instituțiilor culturale participante, printre care și Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Népújság****, 67, 106. sz. (2015. április 13.), p. 9.*

41. ***Biblioteca de voci***

Anunț al audiției din cadrul programului „Biblioteca de voci," proiect al Bibliotecii Județene Mureș în parteneriat cu Teatrul Național Radiofonic, care va avea loc joi, 16 aprilie 2015, orele 17, la secția American Corner a bibliotecii; va fi prezentată viața și activitatea actorului Alexandru Giugaru, moderatorul evenimentului fiind teatrologul Zeno Fodor. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 71, 15 aprilie 2015, p. 2.*

42. ***„Biblioteca de voci" continuă*** / S.T.

Biblioteca Județeană Mureș, în parteneriat cu Teatrul Național Radiofonic - Radio România, organizează joi, 16 aprilie, de la ora 17.00, la secția American Corner, cea de a treia întâlnire la „Biblioteca de voci," dedicată actorului Alexandru Giugaru; moderatorul întâlnirii va fi teatrologul Zeno Fodor. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2621, joi, 16 aprilie 2015, p. 10.*

43. ***Ofertă culturală bogată la instituțiile Consiliului Județean Mureș*** / Alex Toth

Prezentarea Programului acțiunilor culturale ale instituțiilor de cultură subordonate Consiliului Județean Mureș și a bugetului alocat, Biblioteca Județeană Mureș având 28.000 lei pentru 88 de acțiuni. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2621, 16 aprilie 2015, p. 4, 6 foto.*

44. ***Ars longa, vita brevis*** / Dimitrie Poptămaș

Omagiu adus lui Teodor Tanco, scriitor, pedagog, profesor, jurist, istoric, istoric literar, personalitate desăvârșită a culturii românești, la împlinirea a 90 de ani, prilej de a menționa și

alte personalităţi ale culturii, doi foşti directori ai Bibliotecii Judeţene Mureş: Aurel Filimon şi Dimitrie Poptămaş. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 75, 21 aprilie 2015, p. 5, 1 foto.*

45. ***„Bătălia cărţilor," lansată joi*** / Alex Toth

În cadrul Săptămânii Naţionale a Bibliotecilor, eveniment organizat de Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş în perioada 20 - 24 aprilie 2015, joi, 23 aprilie se va lansa Concursul Naţional de Lectură „Bătălia cărţilor"; dr. Monica Avram, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş menţionează şi celelalte manifestări care vor avea loc în această perioadă. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2623, 21 aprilie 2015, p. 1, 2, 2 foto.*

46. ***Drumul către reuşita personală, la BookLand Evolution*** / Amalia Vasilescu

Proiectul cultural „BookLand Evolution," care încurajează performanţa şi promovează valorile în rândul tinerilor, susţinut de Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, AIESEC, Liga Studenţilor din Târgu Mureş, REEA - Agenţie Digitală Full Service, Junior Chamber International Târgu Mureş, Apimedia şi Asociaţia K'Arte, a debutat luni, 20 aprilie, urmând să se desfăşoare în perioada 20 - 24 aprilie 2015, orele 15.00 - 17.00, în Sala Mică a Palatului Culturii şi la secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2624, 22 aprilie 2015, p. 7, 1 foto.*

47. ***Könyvtárhét Marosvásárhelyen*** / Nagy Székely Ildikó

Semnalarea activităţilor ce au loc la Biblioteca Judeţeană Mureş în Săptămâna Bibliotecilor (20-24 aprilie 2015). - ***Népújság,*** *67, 90. sz. (2015. április 22.), p. 2.*

48. ***Săptămâna Naţională a Bibliotecilor*** / Dr. Monica Avram, director Biblioteca Judeţeană Mureş

Prezentarea programului manifestărilor culturale organizate de Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş în perioada 20 - 24 aprilie 2015, cu prilejul ediţiei din acest an a Săptămânii Naţionale a Bibliotecilor. - ***Cuvântul liber****, 27, nr. 76, 22 aprilie 2015, p. 2, 2 foto.*

49. ***Gyerekekről a Tékában***

La întâlnirea din aprilie a seriei Cărţi povestitoare, la Biblioteca „Teleki-Bolyai", subiectul dezbătut va fi copilul şi obiceiurile sale în secolele 19-20. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 77. sz. (2015. április 23.), p. 2.*

50. ***Ziua Bibliotecarului, la Penitenciar*** / S.T.

Miercuri, 22 aprilie, sediul Penitenciarului Târgu Mureş a găzduit o activitate organizată de

specialiştii Penitenciarului împreună cu un voluntar al Bibliotecii Judeţene Mureş, prin care persoanele private de libertate au celebrat Ziua Bibliotecarului. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2625, 23 aprilie 2015, p. 10.*

51. ***A început „Bătălia cărţilor”!*** / Alex Toth

Secţia de Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş a găzduit joi, 23 aprilie 2015, conferinţa de lansare a celei de a doua ediţii a concursului „Bătălia cărţilor,” proiect iniţiat de Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga” Cluj şi susţinut de Asociaţia Naţională a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor Publice din România; concursul se va desfăşura în perioada 23 aprilie - 30 septembrie pentru două grupuri ţintă, 11 - 13 ani şi 14 - 18 ani, şi are ca scop stimularea actului lecturii, promovarea lecturii specifice vârstei. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2626, 27 aprilie 2015, p. 9, 1 foto.*

52. ***Egykori gyerekekről a Teleki Tékában*** / Hírszerkesztő: Szer Pálosy Piroska

Semnalarea ediţie din aprilie 2015 a Cărţilor povestitoare, organizate la Biblioteca „Teleki-Bolyai”, având ca subiect copilul în secolele 19-20. - ***Népújság,*** *67, 94. sz. (2015. április 27.), p. 2.*

53. ***Hova menjünk?***: 19-20. századi magyar gyerekfolyóiratokról

Semnalarea unei noi întâlniri la Biblioteca „Teleki-Bolyai”, în cadrul seriei Cărţi povestitoare, unde se va dezbate subiectul: copilul în secolele 19-20. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 79. sz. (2015. április 27.), p. 2.*

54. ***La mulţi ani, Dimitrie Poptămaş!*** / S.T.

Colectivul cotidianului Zi de Zi îl felicită pe Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş şi preşedintele Fundaţiei Culturale „Vasile Netea,” la împlinirea vârstei de 77 de ani în 25 aprilie 2015. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2626, 27 aprilie 2015, p. 9, 1 foto.*

55. ***Egykori gyerekekről az olvasmányok tükrében*** / Antal Erika

La întâlnirea din aprilie 2015 a seriei Cărţi povestitoare de la Biblioteca „Teleki-Bolyai”, subiectul de dezbatere a fost „copilul şi preocupările lui în ultimii 200 de ani”. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 81. sz. (2015. április 29.), p. 3.*

56. ***Múlt századi gyerekek neveléstörténete*** / Szer Pálosy Piroska

Subiectul întâlnirii din această ediţie a Cărţilor povestitoare de la Biblioteca „Teleki-Bolyai” îl constituie copilul, educaţia şi preocupările lui din ultimii 200 de ani. - ***Népújság,*** *67, 98. sz. (2015. május 4.), p. 5.*

57. ***Kétnaposra nőtt a múzeumi éjszaka***: Gazdagabb zenei kínálat, tárlatnyitók, felolvasómaraton... / Nagy Székely Ildikó

În cadrul programului organizat în Noaptea Muzeelor (16-17 mai 2015), alături de Muzeul Județean Mureș și partenerii săi, Biblioteca „Teleki-Bolyai" oferă vizită ghidată, concerte și un maraton de lectură. - ***Népújság,*** *67, 100. sz. (2015. május 6.), p. 7.*

58. ***Múzeumok éjszakájára készülnek*** / Antal Erika

Biblioteca „Teleki-Bolyai" va participa și în acest an la Noaptea Muzeeelor (16-17 mai 2015), organizată de Muzeul Județean Mureș. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 9, 85. sz. (2015. május 6), p. 2.*

59. ***Program cu multe surprize la Noaptea Muzeelor 2015*** / Alex Toth

Biblioteca „Teleki-Bolyai", secție a Bibliotecii Județene Mureș, în parteneriat cu Muzeul Județean Mureș, Consiliul Județean și alte instituții culturale în organizarea programului Nopții Muzeelor 2015, ediția a zecea, 16 - 17 mai. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2632, 6 mai 2015, p. 9.*

60. ***Kirándulás középkor végi várakhoz*** / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Semnalarea excursiei organizate de Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș la cetățile medievale din Rupea și Râșnov, activitate organizată în cadrul proiectului BuniNet. - ***Népújság,*** *67, 105. sz. (2015. május 12.), p. 2.*

61. ***Múzeumok éjszakája a Tékában***

Programul Bibliotecii „Teleki-Bolyai" oferit cu ocazia Nopții Muzeelor (16-17 mai 2015). - ***Népújság,*** *67, 107. sz. (2015. május 14), p. 2.*

62. ***Múzeumok éjszakája a Tékában***

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă, alături de Muzeul Județean Mureș și alte instituții de cultură, la Noaptea Muzeeelor, cu un maraton de lectură. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 91. sz. (2015. május 14.), p. 2.*

63. ***Múzeumok éjszakája***

Semnalarea Nopții Muzeelor la Târgu Mureș în 16-17 mai 2015, printre participanți fiind și Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Népújság(Műsorkalauz),*** *67, 108. sz. (2015. május 15.), p. [5.]*

64. ***Múzeumok éjszakája***: *Az avaroktól a Ford T modellig* / Vajda György

În desfășurarea proiectului Nopții muzeelor, Biblioteca „Teleki-Bolyai" este menționată de directorul Muzeului Județean Mureș, Soós Zoltán, printre partenerii participanți. - ***Népújság,***

67, 108. sz.(2015. május 15.), p. 2.

65. ***Hova menjünk?***
Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene organizează excursie la cetățile medievale din Rupea și Râșnov. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 92. sz. (2015. május 15-17), p. 2.*

66. ***Múzeumok éjszakája - részletes program***
Programul instituțiilor culturale, printre care și Biblioteca „Teleki-Bolyai", care participă la Noaptea Muzeelor. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 92. sz. (2015. május 15-17), p. 10.*

67. ***Ámulás és alkotás szabadsága****: Esőben is élményteli Múzeumok éjszakája / Nagy Székely Ildikó*
Biblioteca „Teleki-Bolyai", alături de Muzeul Județean Mureș și alte instituții culturale, participă la Noaptea Muzeeelor (16 mai 2015). - ***Népújság,*** *67, 110. sz. (2015. május 18), p. 5.*

68. ***Éjfél a múzeumokban*** */ Antal Erika*
Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost vizitată de mulți târgumureșeni în Noaptea muzeelor (16-17 mai 2015). - ***Vásárhelyi Hírlap****, 9, 93. sz. (2015. május 18.), p. 3.*

69. ***Biblioteca de voci****: Grigore Vasiliu - Birlic*
Joi, 21 mai 2015, de la ora 17, la secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș, va avea loc a patra expunere din cadrul programului „Biblioteca de voci," proiect al Bibliotecii Județene în parteneriat cu Teatrul Național Radiofonic; va fi prezentată viața și activitatea marelui actor Grigore Vasiliu-Birlic, moderator fiind teatrologul Zeno Fodor. - ***Cuvântul liber,****. 27, nr. 93, 19 mai 2015, p. 2.*

70. ***„Biblioteca de voci," joi*** */ S.T.*
Biblioteca Județeană Mureș, în parteneriat cu Teatrul Național Radiofonic - Radio România, organizează joi, 21 mai, de la ora 17.00, la secția American Corner, cea de- a patra seară dedicată teatrului radiofonic, „Biblioteca de voci," în memoria actorului Grigore Vasiliu Birlic; moderatorul întâlnirii va fi teatrologul Zeno Fodor. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2640, 20 mai 2015, p. 7.*

71. ***Se caută „cetățeni activi"*** */ S.T.*
Biblioteca Județeană Mureș și Fundația Progress caută voluntari pentru implementarea locală a proiectului „Al treilea spațiu al cetățeniei active," în perioada mai - noiembrie 2015. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2641, 21 mai 2015, p. 16.*

72. ***Pro Cultura, avagy Kiválóságok Gálája Marosvásárhelyen*** / *Knb.*

Primăria i-a acordat Bibliotecii „Teleki-Bolyai" premiul Pro Cultura alături de alte instituţii, fundaţii şi asociaţii culturale mureşene. - ***Népújság,*** *67, 114. sz. (2015. május 22.), p. 2.*

73. ***Semnături regale, în Cartea de Aur a Bibliotecii Judeţene*** / *S.T.*

Articol în care dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, menţionează personalităţi care au semnat în Cartea de Aur a bibliotecii: Regele Mihai în data de 26 septembrie 1931, Regina Maria şi Principesa Ileana în 1922. - ***Ziarul de Mureş:*** *Informaţia care dă putere, 13, nr. 637, 22 mai 2015, p. 11, 2 foto.*

74. ***Forme şi culori la galeria „Unirea"*** / *Viorel Conţiu ; Vasile Mureşan*

La vernisajul expoziţiei artiştilor plastici Gall Burjan Rozalia şi Kali Jozsef din data de 23 mai 2015, la Galeria „Unirea," Ilarie Gh. Opriş a menţionat cartea „Portrete mureşene," autor Ana Todea, o lucrare importantă a culturii mureşene la care un colectiv de la Biblioteca Judeţeană Mureş a lucrat timp de 10 ani; din această carte au fost citite datele biografice ale artistului plastic Kali Jozsef. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 100, 28 mai 2015, p. 7, 1 foto.*

75. ***Brandingul judeţului Mureş, proiect în premieră pentru România*** / *Alex Toth*

Dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, a fost moderatorul conferinţei „Judeţul Mureş - Brand Loading" care a avut loc joi, 4 iunie 2015, în Sala Mică a Palatului Culturii din Tîrgu Mureş; conferinţa a fost organizată de Consiliul Judeţean Mureş şi a avut invitaţi de marcă din ţară şi străinătate. - ***Ziarul de Mureş:*** *Informaţia care dă putere, 13, nr. 639, 5 iunie 2015, p. 2 - 3, 4 foto.*

76. ***Bookfest, un triumf neaşteptat la Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş*** / *Ioana Florea*

În cadrul Bookfest, care a avut loc în perioada 4 - 7 iunie 2015 în Foaierul Teatrului Naţional din Tîrgu Mureş, este menţionat şi publicul numeros de la atelierul pentru copii prezentat de Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 108, 9 iunie 2015, p. 5, 2 foto.*

77. ***Fond de carte pentru copiii din Republica Moldova*** / *Edith Vereş*

Biblioteca Judeţeană Mureş s-a implicat alături de alte organizaţii culturale într-o campanie de colectare pentru alcătuirea unui fond de carte destinat preponderent şcolilor şi bibliotecilor din zona rurală a Republicii Moldova. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2651, 10 iunie 2015, p. 4, 2 foto.*

78. ***Proiect „Citeşte şi dăruieşte," la Iernut*** / *Mircea Gheborean ; Foto: Mircea Gheborean*

Vineri, 5 iunie 2015, a avut loc la Iernut întâlnirea de prezentare a activității Asociației OUTREACH condusă de doamna Sandra O'Connor, care a inițiat proiectul „Citeşte şi dăruieşte" la începutul anului şcolar 2014 - 2015; din partea Bibliotecii Județene Mureş a participat doamna Suciu Melania. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 110, 11 iunie 2015, p. 7, 2 foto.*

79. ***„Constantin Romanu - Vivu," volum de Valentin Bretfelean*** / *Edith Vereş*

Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureş, împreună cu profesorul Constantin Bogoşel, au prezentat viața şi activitatea eroului mureşean Constantin Romanu-Vivu, cu ocazia lansării volumului „Constantin Romanu-Vivu" care redă şi lucrările simpozionului „Precursor al Unității naționale, martir al revoluției române de la 1848 -. 1849"; ediția a fost îngrijită de către Valentin Bretfelean, Constantin Bogoşel şi Ilarie Opriş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2655, 17 iunie 2015, p. 6, 1 foto.*

80. ***„...Fericit este locul unde au luptat, trăind, şi unde au murit, jertfindu-se, astfel de bărbați..."*** / *Ileana Sandu*

Dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureş, a participat luni, 15 iunie 2015, la Cinematograful „Arta" din Tîrgu Mureş, la manifestarea culturală prilejuită de lansarea volumului „Constantin Romanu - Vivu," îngrijit de Constantin Valentin Bretfelean, Ilarie Opriş şi Constantin Bogoşel. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 114, 17 iunie 2015, p. 7, 3 foto.*

81. ***Lansare specială de carte*** / *S.T.*

Miercuri, 17 iunie, de la ora 17.00, elevii clasei pregătitoare C de la Gimnaziul „Europa" din Tîrgu Mureş împreună cu profesoara Ana Boaru, vor lansa o carte la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2655, 17 iunie 2015, p. 10.*

82. ***Marosvásárhely és az I. világháború*** / *A.E.*

Bibliotecara Bányai Réka, organizatoarea expoziției Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu titlul „Târgu Mureşul şi I. Război Mondial," explică modul în care a fost concepută şi organizată expoziția. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 115. sz. (2015. június 18.), p. 5.*

83. ***Peste 300 de premianți la Gala Limbii Române*** / *Edith Vereş*

Inspectoratul Şcolar Județean Mureş în parteneriat cu Biblioteca Județeană Mureş au organizat Gala Limbii şi Literaturii Române care a avut loc miercuri, 17 iunie, în Sala Mică a Palatului Culturii. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2656, 18 iunie 2015, p. 1, 4 - 5, 11 foto.*

84. ***„Biblioteca vie," pro comunicare*** / *S.T.*

Vineri, 26 iunie, orele 14.00, Biblioteca Judeţeană Mureş a fost gazda unei activităţi inedite organizate de Penitenciarul Tîrgu Mureş, proiectul „Biblioteca vie," unde cărţile sunt oameni cu care cititorii inter-relaţionează, sub sloganul: „Priveşte-mă ca pe un om, citeşte-mă ca pe o carte!". - ***Zi de zi****, 11, nr. 2659, 25 iunie 2015, p. 2.*

85. ***Dragi mureşeni, donaţi cărţi pentru Basarabia!*** / *L.P.*

Biblioteca Judeţeană Mureş s-a implicat alături de alte instituţii şi biblioteci din judeţ în campania de donaţie de carte pentru Basarabia, campanie iniţiată de Dragoş Burghelia, reprezentant al organizaţiei „Dacii liberi". - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 120, 25 iunie 2015, p. 2, 1 foto.*

86. ***Fürdőzésről mesélő könyvek a Teleki Tékában***

Semnalarea unei noi întâlniri organizate la Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," unde invitaţii vor prezenta obiceiurile din ştranduri şi de hidroterapie de odinioară în judeţul Mureş. - ***Népújság,*** *67, 141. sz. (2015. június 25), p. 2.*

87. ***Kastélykörút a szórványban***

Asociaţia „Teleki Téka" organizează un circuit în judeţele Mureş şi Bistriţa, în cadrul căruia se vizitează castele. Printre organizatori sunt şi bibliotecari ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai". - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 120. sz. (2015. június 25.), p. 2.*

88. ***„Vâltoarea Mureşeană" revine în august*** / *Alin Zaharie*

Ediţia a treia a festivalului „Vâltoarea Mureşeană", care va avea loc în perioada 26 - 30 august, se va desfăşura în mai multe locuri din oraş, unul dintre ele fiind Biblioteca Judeţeană Mureş - Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Zi de zi****, 11, nr. 2659, 25 iunie 2015, p. 8, 1 foto.*

89. ***Kastélykörút***

Asociaţia „Teleki Téka" organizează un circuit în judeţele Mureş şi Bistriţa, în cadrul căruia se vizitează castele. Printre organizatori sunt şi bibliotecari ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai". - ***Népújság(Műsorkalauz)****, 67, 142. sz, (2015. június 26.), p. [5].*

90. ***Învăţământul în limba română, în Tîrgu Mureş*** / *Viorel Conţiu*

În cadrul simpozionului „250 de ani de şcoală românească în Tîrgu Mureş", organizat în 24 iunie de către Societatea Cultural - Patriotică „Avram Iancu" Filiala Mureş, Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, a avut o amplă şi documentată expunere referitoare la evoluţia limbii române, rolul şcolii şi al Bisericii în promovarea limbii române. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 122, 27 - 29 iunie 2015, p. 6, 2 foto.*

91. ***Erdély fürdőéletéről***

Semnalarea unei noi întâlniri la Biblioteca „Teleki-Bolyai", organizată în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," unde se vor invoca obiceiurile din ştranduri şi de hidroterapie de odinioară din judeţul Mureş. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 9, 122. sz. (2015. június 29.), p. 2.*

92. ***Hova menjünk?***

Semnalarea întâlnirii de la Biblioteca „Teleki-Bolyai", organizată în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," ce are ca subiect de dezbatere hidroterapia şi obiceiurile din ştrandurile de odinioară în judeţul Mureş. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 124. sz. (2015. július 1.), p. 2.*

93. ***Biblioteca Teleki, prima bibliotecă publică din Transilvania*** */ Sidonia Grama ; Eliodor Moldovan, foto*

Articol care face o scurtă descriere a Bibliotecii „Teleki-Bolyai", prima bibliotecă publică din Transilvania, astăzi secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Ziarul de Mureş,*** *13, nr. 643, 3 iulie 2015, p. 4, 3 foto.*

94. ***Fürdőzési szokásokról a Tékában****: Szováta, a családias hangulatú nyaralások helyszíne / Antal Erika*

La Biblioteca „Teleki-Bolyai" a avut loc o nouă întâlnire în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," unde invitaţii Imecs Magdó Eszter, istoric de artă, şi Szolláth Hunor, istoric, împreună cu gazda, Lázok Klára, dezbat obiceiurile de hidroterapie şi cele din ştrandurile de odinioară din judeţul Mureş. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 126. sz. (2015. július 3-5.), p. 10.*

95. ***Közfürdők, gyógyfürdők (1.)****: Beszélő könyvek / Bodolai Gyöngyi*

În seria „Cărţi povestitoare," la Biblioteca „Teleki-Bolyai" a avut loc o nouă întâlnire în care invitaţii, Imecs Magdó Eszter, istoric de artă, şi Szolláth Hunor, istoric, împreună cu gazda, Lázok Klára, au reînviat obiceiurile hidroterapeutice şi cele din ştrandurile de odinioară din judeţul Mureş. - ***Népújság,*** *67, 153. sz. (2015. július 9.), p. 7.*

96. ***Valami boldog titok****: Beszélő könyvek / Bodolai Gyöngyi*

Lázok Klára, şeful Bibliotecii „Teleki-Bolyai" şi istoricul Szolláth Hunor vorbesc despre obiceiurile de scăldat şi de frecventare a băilor publice din judeţul Mureş, subiect ce a fost dezbătut în cadrul conferinţei organizate la Biblioteca „Teleki-Bolyai", în seria „Cărţi povestitoare". - ***Népújság,*** *67, 159. sz. (2015. július 16.), p. 7.*

97. ***Biblioteca Teleki, lăcaş al culturii europene. Ce comori se ascund în spatele zidurilor.*** */ Teodora Mîndru*

Articol în care dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, descrie lucrările care

au fost exexutate în ultimii ani la Biblioteca „Teleki-Bolyai" și restaurarea care se face în acest an în sala care găzduia depozitul, pentru a fi scoasă la iveală pictura de secol XIX de pe pereți. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2673, 21 iulie 2015, p. 12, 1 foto.*

98. ***Biblioteca Județeană Mureș ține pasul cu tehnologia. Ce programe și softuri se vor achiziționa*** / *Teodora Mîndru*

Articol în care dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, subliniază importanța programelor și softurilor care vor fi achiziționate, în derularea activităților bibliotecii; Biblioteca Județeană funcționează ca instituție subordonată Consiliului Județean Mureș. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2674, 22 iulie 2015, p. 15, 1 foto.*

99. ***Atelier de scriere la American Corner*** / *M.M.*

În data de 30 iulie va avea loc la secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș atelierul de scriere creativă pentru copii între 8-12 ani; programul se va desfășura între orele 8.00-14.45. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2679, 30 iul. 2015, p. 10.*

100. ***Furtul de cărți rare de la Biblioteca Teleki - Bolyai și o anchetă mult prea lungă (I)*** / *Prof. Nicolae Balint, publicist*

Articol care se referă la dispariția unui număr de 538 de cărți, foi volante, broșuri, semnalată în presă de către un personaj enigmatic în 2010, care îl acuza pe fostul șef al Bibliotecii „Teleki-Bolyai", Spielmann Mihály, că ar fi scos cărțile din bibliotecă și le-ar fi vândut; dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, în subordinea căreia se află Biblioteca „Teleki-Bolyai", a inițiat inventarul secției și a precizat lipsurile care există. - ***Apărarea mureșeană:*** *Revistă trimestrială de informare, atitudine, opinie și cultură militară, 1, nr. 3, iulie - septembrie 2015, p. 35 - 37, 2 foto.*

101. ***„Imperiul contraatacă" la Călugăreni*** / *Edith Vereș*

Sâmbătă, 8 august, va avea loc Festivalul Roman și Renascentist de la Călugăreni; situl arheologic de epocă romană de la Călugăreni este bine păstrat și conservat, la valorificarea lui participând instituțiile: Muzeul Județean Mureș, Biblioteca „Teleki-Bolyai", secție a Bibliotecii Județene Mureș, Teatrul Șură din Călugăreni și Primăria Eremitu. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2680, 3 august 2015, p. 12, 1 foto.*

102. ***Jövő héten kezdődik a Vásárhelyi Forgatag****: Összmművészet és gasztronómia / Knb.*

Conferință de presă în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu organizatorii Zilelor Vâltorii, printre care și Lázok Klára, șeful secției „Teleki-Bolyai". - ***Népújság,*** *67, 187. sz. (2015. augusztus 19.), p. 2.*

103. ***(M)ilyen gazdagok vagyunk (?)***
Cu ocazia Zilelor Vâltorii, Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost gazda lansării de carte „(M)ilyen gazdagok vagyunk(?)". Volumul întrunește studiile prezentate într-o conferință despre Sütő András. - ***Népújság (Múzsa),*** *67, 190. sz. (2015. augusztus 22.), p. [3], 5.*

104. ***Könyvbemutató*** / *Hírszerkesztő: Szer Pálosy Piroska*
Lansarea cărții lui Balás Árpád, „Zsebre szabott Marosvásárhely," în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu ocazia Zilelor Vâltorii. - ***Népújság,*** *67, 149. sz. [sic!] (2015. augusztus 26.), p. 2.*

105. ***Kiállítás-megnyitó és Beszélő könyvek a Teleki Tékában***
Cu ocazia Zilelor Vâltorii, la Biblioteca „Teleki-Bolyai" va avea loc o nouă întâlnire în cadrul seriei „Cărți povestitoare," având ca subiect cartea populară între secolele 16-19. - ***Népújság,*** *67, 194. sz. (2015. augusztus 27.), p. 2.*

106. ***Mit kínál az idei Forgatag?*** / *Nagy Székely Ildikó*
Semnalarea programului Zilelor Vâltorii, la care participă printre altele și Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu târg și lansări de carte. - ***Népújság,*** *67, 194. sz. (2015. augusztus 27.), p. 3.*

107. ***Beszélő könyvek és kiállításmegnyitó a Teleki Tékában***
Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o nouă întâlnire în cadrul seriei „Cărți povestitoare," în care se dezbate fenomenul cărților populare din secolele 16-19. Cu această ocazie se deschide și o expoziție de carte populară din colecția bibliotecii. - ***Népújság****, 67, 195. sz. (2015. augusztus 28.), p. 2.*

108. ***Könyvbemutatók a Tékaforgatagon****: Megnyílt a harmadik könyvvásár* / *Nagy Székely Ildikó*
În cadrul Zilelor Vâltorii, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează, a treia oară, târg de carte precum și lansări de carte în curtea bibliotecii („Millyen gazdagok vagyunk (?)," „Balás Árpád. Zsebre szabott Marosvásárhely"). - ***Népújság,*** *67, 195. sz. (2015. augusztus 28.), p. 4.*

109. ***Együttlétek különléte Marosvásárhelyen*** / *Szer Pálosy Piroska*
Masă rotundă organizată în cadrul Zilelor Vâltorii despre relațiile maghiaro-române. Moderator: Lázok Klára, șeful secției Teleki a Bibliotecii Județene Mureș. - ***Népújság,*** *67, 197. sz. (2015. augusztus 31.), p. 4.*

110. ***Ateliere de cultură la casa alegorică a Consiliului Județean Mureș*** / *Alex Toth*

În cadrul celei de-a 10-a ediţii a Festivalului Văii Gurghiului, desfăşurat în perioada 28-30 august, Consiliul Judeţean Mureş a avut o casă alegorică unde, printre altele, au fost prezentate toate serviciile de cultură aflate în subordinea sa: Biblioteca Judeţeană Mureş, Filarmonica de Stat Târgu Mureş, Centrul Judeţean pentru Cultură Tradiţională şi Educaţie Artistică Mureş, Teatrul pentru Tineret şi Copii „Ariel," Muzeul Judeţean Mureş, Ansamblul Artistic „Mureşul" şi Serviciul Salvamont-Salvaspeo. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2696, 1 septembrie 2015, p. 9, 4 foto.*

111. ***„Hogy véget érjen a hallgatás"*** / *Nagy Székely Ildikó*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost gazda lansării cărţii „Milyen gazdagok vagyunk," volum ce întruneşte studiile prezentate la conferinţa „Sütő András". - ***Népújság(Múzsa),*** *67, 202. sz. (2015. szeptember 5.), p. 4.*

112. ***Nyáresti barangolás a „népszerű" irodalom, a ponyva szülőhelyein*** / *Bodolai Gyöngyi*

În cadrul seriei „Cărţi povestitoare," Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o conferinţă despre cărţile populare din secolele 16-19. - ***Népújság(Múzsa),*** *67, 202. sz. (2015. szeptember 5.), p. 5.*

113. ***Püspöki találkozás a kastélyban*** / *Ötvös József*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost gazda comemorării scriitorului şi episcopului reformat Makkai Sándor. Evenimentul a continuat la castelul de la Brâncoveneşti. - ***Népújság (Múzsa)****, 67, 202. sz. (2015. szeptember 5.), p. 4.*

114. ***Sikeres nők***

Organizaţia Femeilor din UDMR îi invită pe târgumureşeni la Palatul Culturii la o conferinţă despre femeile de succes. Printre invitate se numără şi Lázok Klára, şeful secţiei Teleki a Bibliotecii Judeţene. - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 179. sz. (2015. szeptember 16.), p. 2.*

115. ***Végéhez közeledik az olvasóverseny:*** *Könyvszerető diákok csatája / Nagy Székely Ildikó*

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, despre concursul de lectură „Bătălia cărţilor," organizat şi în acest an la bibliotecă. - ***Népújság,*** *67, 217. sz. (2015. szeptember 23.), p. 2.*

116. ***Baglyosdi****: Csütörtöki kimenő / Sebestyén Mihály*

Eseu ludic în care autorul, fostul şef al Bibliotecii „Teleki-Bolyai", vorbeşte despre hobby-ul său şi al colegilor din bibliotecă de a colecţiona obiecte cu bufniţă. - ***Népújság,*** *67, 218. sz.*

(2015. szeptember 24.), p. 3.

117. ***Felújítás alatt a dokumentációs részleg*** / *Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó*
Secția documentare de la etajul III al Bibliotecii Județene Mureș se renovează. Tot în cursul anului se reînnoiește și filiala din Dâmbu Pietros. - ***Népújság,*** *67, 218. sz. (2015. szeptember 24.), p. 2*

118. ***Vallomások a sikerről*** / *Bodolai Gyöngyi*
Lázok Klára, coordonatoarea secției Teleki a Bibliotecii Județene Mureș, a fost invitata conferinței „Școala femeilor de succes," organizată de filiala mureșeană a Organizației Femeilor din UDMR. - ***Népújság,*** *67, 218. sz. (2015. szeptember 24.), p. 6.*

119. ***Kár kihagyni****: Könyvek a „ponyván" a 16-19. században*
Semnalarea unei noi expoziții periodice, organizate la Biblioteca „Teleki-Bolyai", cu cărțile populare din secolele 16-19. - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 6, 38. sz. (2015. szeptember 24-30), p. 2.*

120. ***Székelyföldi templomokról a Teleki Tékában***
Lansare de carte, găzduită de Biblioteca „Teleki-Bolyai" (Hubert Rossel, Les eglises fortifiees du pays Sicules). - ***Népújság,*** *67, 219. sz. (2015. szeptember 25.), p. [7.]*

121. ***Unitate în diversitate, şansa de a fi Capitala Europeană a Culturii*** / *Alex Toth; Teodora Mîndru*
Asociația Târgu Mureș 2011, care are în componență Consiliul Județean Mureș, Primăria municipiului Târgu Mureș, Primăria municipiului Sighișoara și primăria stațiunii Sovata, a lansat oficial joi, 24 septembrie, strategia de promovare a municipiului Târgu Mureș pentru candidatura la titlul de Capitală Europeană a Culturii 2021, sloganul propus Europei fiind „Făcut în Târgu Mureș"; au fost prezenți numeroși oameni de cultură, reprezentanți ai administrației locale și județene și directorii instituțiilor de cultură, între ei și directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram, care a luat cuvântul, și fostul director, Dimitrie Poptămaș. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2712, 25 septembrie 2015, p. 4 - 7, 24 foto.*

122. ***Székelyföldi templomokról a Teleki Tékában***
Semnalarea lansării cărții lui Hubert Rossel despre bisericile fortificate din Transilvania, eveniment găzduit de Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 186. sz. (2015. szeptember 25-27.), p. 2.*

123. ***Ancheta în cazul furtului de cărți bate pasul pe loc****: De cinci ani, la Târgu Mureș/ Ileana Sandu*

Senatorul de Mureş Marius Paşcan, vicepreşedintele Comisiei pentru cultură şi media a Senatului României, în cadrul unei conferinţe de presă susţinută joi, 24 septembrie, a readus în atenţia publică situaţia de la Biblioteca „Teleki-Bolyai", unde la un inventar făcut în anul 2010 s-a constatat dispariţia unui număr de 538 de cărţi, foi volante şi broşuri; dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, instituţie căreia îi este subordonată Biblioteca „Teleki-Bolyai", a declarat că lipsurile sunt din mai multe fonduri: Teleki, Bolyai, Turnovski, Dublete, Mixt şi Depozitul Nou. - ***Cuvântul liber****, 27, nr. 187, 26 - 28 septembrie 2015, p. 5.*

124. ***Arhivele şi cercetarea istorică*** / *Florin Bengean*

Prof. dr. Liviu Boar, directorul Arhivelor Naţionale Mureş, a deschis joi, 24 septembrie 2015, sesiunea ştiinţifică „Arhivele şi Cercetarea Istorică," ediţia a XIV-a, eveniment cultural important la care a participat şi dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, alături de alte personalităţi. - ***Cuvântul liber****, 27, nr. 187, 26 - 28 septembrie 2015, p. 6, 1 foto.*

125. ***„Arhivele şi cercetarea istorică," teme şi abordări incitante*** / *Nicolae Balint*

Manifestarea ştiinţifică de amploare naţională „Arhivele şi cercetarea istorică," organizată de Arhivele Naţionale ale României - filiala Mureş, în parteneriat cu Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu Mureş, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" din Tîrgu Mureş şi Asociaţia Arhiviştilor „David Prodan" din Tîrgu Mureş, a avut loc joi, 24 septembrie 2015; a participat şi dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2713, 28 septembrie 2015, p. 12, 1 foto.*

126. ***Paul Brummell úr révén a British Council közelebb került Marosvásárhelyhez*** / *A Maros Megyei Tanács sajtóirodája*

Comunicat al biroului de presă al Consiliului Judeţean Mureş: Cu ocazia vizitei ambasadorului Marii Britanii, Paul Brummell, la Târgu Mureş, Ciprian Dobre, preşedintele Consiliului Judeţean Mureş, a subliniat, printre altele, importanţa funcţionării American Corner în cadrul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Népújság****, 67, 222. sz. (2015. szeptember 29.), p. 11.*

127. ***Székelyföld erődített templomairól****: Erdély és a székelyek egy francia szemével* / *Antal Erika*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost gazda lansării cărţii lui Hubert Rossel, „Les eglises fortifiees du pays Sicules" (Bisericile fortificate ale Secuimii). - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 189. sz. (2015. szeptember 30.), p. 2.*

128. ***107 clădiri din Mureş în pericol maxim în caz de cutremur*** / *Alex Toth*

Printre clădirile de risc din mediul urban din judeţul Mureş se numără şi Biblioteca „Teleki-

Bolyai" de pe strada Bolyai Farkas, secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş, conform sursei „Planul de analiză şi acoperire a riscurilor al judeţului Mureş - 2015". - ***Zi de zi****, 11, nr. 2716, 1 octombrie 2015, p. 7, 4 foto.*

129. ***Könyvek a "ponyván" a 16.-19. században*** *-* ***Népújság****, 67, 225. sz. (2015. október 2.), p. [7.]*

130. ***Angajări la Biblioteca Judeţeană Mureş*** */ S.T.*

La rubrica Ştiri interesante, un scurt articol în care Biblioteca Judeţeană Mureş anunţă concurs pentru ocuparea unui post de inspector de specialitate III cu studii superioare la Compartimentul financiar-contabil, resurse umane şi secretariat, durata determinată şi unui post de inginer de sistem la Compartimentul de informatizare, durata nedeterminată. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2720, 8 octombrie 2015, p.11.*

131. ***Elkészült a pályázat a kulturális főváros címre*** */ Nagy Székely Ildikó*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" găzduieşte conferinţa de presă despre proiectul „Capitală europeană". - ***Népújság,*** *67, 232. sz. (2015. október 10.), p. 2.*

132. ***Iskola másként pedagógusoknak a Teleki Tékában*** */ Hírszerkesztő: Szer Pálosy Piroska*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează două zile de cursuri pentru profesorii de istorie şi de maghiară, în cadrul Săptămânii „Şcoala altfel". - ***Népújság,*** *67, 233. sz. (2015. október 12.), p. 2.*

133. ***Postázták a kulturális főváros-pályázatot*** */ Antal Erika*

Conferinţă de presă, organizată de realizatorii proiectului „Capitală Culturală Europeană" (Ciprian Dobre, Dorin Florea şi Csép Andrea). Evenimentul a fost găzduit de Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Vásárhelyi Hírlap,*** *9, 197. sz. (2015. október 12.), p. 3.*

134. ***Tîrgu Mureş, oraşul din care putem învăţa cu toţii****: Candidatura la titlul de Capitală Europeană a Culturii 2021, depusă oficial / Alex Toth*

Reprezentanţii Asociaţiei Tîrgu Mureş 2021 au anunţat vineri, 9 octombrie, în conferinţa de presă organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai", secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş, că dosarul pentru depunerea candidaturii municipiului Tîrgu Mureş la titlul de Capitală Europeană a Culturii în anul 2021a fost finalizat şi depus la Ministerul Culturii. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2721, 12 octombrie 2015, p. 3, 1 foto.*

135. ***Meghosszabbították az olvasóversenyt*** / *Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó*

Concursul „Bătălia cărţilor" se va prelungi până în noiembrie, finala organizându-se cu ocazia Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Népújság,****. 67, 240. sz. (2015. október 20.), p. 2.*

136. ***Lectura şi cărţile, promovate la „Academia isteţilor"*** / *Alex Toth*

Bibliotecara Maria Merdar a reprezentat Biblioteca Judeţeană Mureş la evenimentul intitulat „Deschide o carte. Citeşte unui copil. Schimbă o lume!," organizat la Sediul Asociaţiei de Dezvoltare prin Creativitate de pe strada Cuza Vodă nr. 21/2, unde funcţionează „Academia isteţilor," singurul after school privat din municipiul Tîrgu Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2729, 22 octombrie 2015, p. 10, 1 foto.*

137. ***Maestrul Tudor Jarda, comemorat la Universitatea de Arte din Tîrgu Mureş*** / *Teodora Mîndru*

Manifestarea „Tudor Jarda - personalitate marcantă a învăţământului muzical universitar târgumureşean, reprezentant de seamă a muzicii româneşti," s-a desfăşurat în zilele de 21 şi 22 octombrie 2015, la Universitatea de Arte din Tîrgu Mureş, având ca parteneri Universitatea „Petru Maior," Academia de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş şi alte instituţii de cultură; din partea Bibliotecii Judeţene Mureş a vorbit directorul instituţiei, dr. Monica Avram. - ***Ziarul de Mureş****, 13, nr. 656, 23 octombrie 2015, p. 6, 5 foto.*

138. ***Vendégfogadás*** / *Bodolai Gyöngyi*

Despre potenţialul turistic al Târgu Mureşului, datorită obiectivelor sale importante, printre care este pomenită şi Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Népújság****, 67, 245. sz. (2015. október 26.), p. 1, 3.*

139. ***Kár kihagyni****: Egykori háztartás a Nyárádmentén*

În cadrul seriei „Cărţi povestitoare," organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai", invitaţii discută de această dată despre profesiile apuse, obiectele casnice din trecut şi în general despre atmosfera vieţii cotidiene de odinioară. - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 6, 44. sz. (2015. november 5-11), p. 2.*

140. ***Beszélő könyvek***

Semnalarea unei noi conferinţe organizate la Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," având ca temă profesiile din trecut, atmosfera şi modul de viaţă al strămoşilor noştri. - ***Népújság****, 67, 255. sz. (2015. november 6.), p. [7.]*

141. ***Pledoarie pentru Addenda la o carte veche*** / *Valentin Marica*

Articol în care este menţionată Biblioteca Judeţeană Mureş şi evocată o carte veche din rafturile ei: „Figuri mureşene", ediţia din 1933, de dr. Eugen Nicoară şi Vasile Netea. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 222, 14-16 noiembrie 2015, p. 3, 1 foto.*

142. ***Biblioteca Judeţeană angajează*** / *S.T.*

Articol în care Biblioteca Judeţeană Mureş anunţă organizarea unui concurs pentru ocuparea următoarelor posturi: inspector de specialitate III cu studii superioare la Compartimentul financiar-contabil, resurse umane şi secretariat şi inginer de sistem la Compartimentul de informatizare, ambele cu durată nedeterminată. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2743, 17 noiembrie 2015, p. 11.*

143. ***A tárgyak élete*** / *Bodolai Gyöngyi*

În cadrul seriei „Cărţi povestitoare," organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai", de această dată Lázok Klára, responsabila Bibliotecii Teleki, şi invitatul ei, etnograful Vajda Andráss, discută despre viaţa obiectelor folosite în gospodăriile de odinioară. - ***Népújság,*** *67, 265. sz. (2015. november 18.), p. 5.*

144. ***100 de ani de la înfiinţarea Bibliotecii Orăşeneşti Tîrgu Mureş*** / *Dorin Borda*

Prezentarea programului din zilele de 21 şi 22 noiembrie 2013, la aniversarea Centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Cuvântul liber,*** *25, nr. 226, 19 noiembrie 2013, p. 1, 7, 1 foto.*

145. ***Expoziţie de 1 Decembrie*** / *S.T.*

În holul Palatului Culturii, expoziţie dedicată Zilei Naţionale a României, realizată de principalele instituţii de cultură subordonate Consiliului Judeţean Mureş; tematica expoziţiei realizată de Biblioteca Judeţeană Mureş este „Documente ale Marii Uniri în cărţi şi publicaţii periodice din colecţii". - ***Zi de zi****, 11, nr. 2746, 20 noiembrie 2015, p. 11, 1 foto.*

146. ***Bemutatták az Időtár első pótkötetét*** / *Nagy Székely Ildikó*

Despre lansarea volumului V/1 a Cronologiei Tîrgumureşului, elaborată de Sebestyén Mihály. Cu această ocazie autorul a specificat printre altele şi contribuţia bibliotecarilor-istorici ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai" precum şi a restauratoarei ei, Márton Krisztina, în realizarea cărţii. - ***Népújság,*** *67, 269. sz. (2015. november 23.), p. 5.*

147. ***A Maros Megyei Könyvtár napja****: Marosi Philobiblon* / *Káli Nagy Botond*

Prezentarea programului Săptămânii Bibliotecii Judeţene Mureş (23-28 noiembrie 2015). -

Népújság, *67, 270. sz. (2015. november 24.), p. 5.*

148. ***Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş*** / *T.M.*

Articol în care este menţionat programul care va avea loc în zilele 23 - 28 noiembrie, când Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş organizează Philobiblonul Mureşean - Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2748, 24 noiembrie 2015, p. 9.*

149. ***Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş. Philobiblon mureşean****: 23-28 noiembrie 2015 / Dr. Monica Avram, director Biblioteca Judeţeană Mureş*

Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş anunţă organizarea Philobiblonului mureşean: Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş, ediţia 2015, care se va desfăşura în perioada 23-28 noiembrie; în articol sunt prezentate activităţile organizate în această perioadă. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 228, 24 noiembrie 2015, p. 7.*

150. ***Conferinţa Naţională a Bibliotecarilor, la Tîrgu Mureş*** / *Amalia Vasilescu*

În cadrul Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş, ediţia 2015, a avut loc în ziua de 24 noiembrie, în sala de lectură a bibliotecii, un colocviu profesional destinat bibliotecarilor din reţeaua de biblioteci publice din judeţul Mureş; în încheiere, dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, a anunţat că, în perioada 4-6 mai 2016, Conferinţa Naţională a ANBPR se va desfăşura la Tîrgu Mureş. În cadrul evenimentului, au prezentat proiecte şi au vorbit bibliotecarele: Melania Suciu, Monica Avram, Adina Mureşan, Ramona Bândilă şi Doina Vanca. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2749, 25 noi. 2015, p. 8, 2 foto.*

151. ***Peste 100 de incunabule propuse pentru patrimoniul naţional*** / *Amalia Vasilescu*

Interviu cu dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş despre avantaje, dezavantaje şi ce înseamnă clasarea unui bun cultural în patrimoniul naţional. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2749, 25 noi. 2015, p. 13, 1 foto.*

152. ***Terapie pentru prichindei. Cine le-a citit copiilor poveşti?*** / *Amalia Vasilescu*

Noul proiect care a debutat la Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş, miercuri, 25 noiembrie, numit „Biblioterapia prichindeilor," l-a avut ca invitat special pe Ciprian Dobre, preşedintele Consiliului Judeţean Mureş; proiectul iniţiat de bibliotecara Adina Mureşan s-a derulat în parteneriat cu Organizaţia „Salvaţi copiii" filiala Mureş şi cu elevii clasei I de la Şcoala Gimnazială „Dr. Bernády György" din Tîrgu Mureş.. - La eveniment a participat şi dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2750, 26 noi. 2015, p. 10, 5 foto.*

153. ***Copiii din Ungheni au intrat în „Lumea poveştilor”*** / *Amalia Vasilescu*

Biblioteca Copiilor a găzduit joi, 26 noiembrie, „Lumea poveştilor,” acţiune înscrisă în programul Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş, la care au participat copii de la grupa mijlocie a Grădiniţei cu program prelungit din cadrul Şcolii Gimnaziale „Emil Drăgan” din Ungheni, însoţiţi de educatoarele lor. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2751, 27 noi. 2015, p. 8, 5 foto.*

154. ***Maria Bucşa, elevă senator*** / *A.V.*

În cadrul Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş, vineri, 27 noiembrie, de la ora 15.00, secţia American Corner va găzdui festivitatea de decernare a Diplomei Pro Libro Senator a Bibliotecii Judeţene Mureş unor personalităţi marcante ale culturii locale: Mariana Ploeşteanu şi Kuszálik Péter. În acest an, în premieră, se acordă Diploma Pro Libro Spe elevei Maria Bucşa, pentru contribuţia la promovarea lecturii. - ***Zi de zi****, 11, nr. 2751, 27 noi. 2015, p. 2.*

155. ***Vernisarea expoziţiei documentare „135 de ani de relaţii diplomatice România - SUA”*** / *Dr. Monica Avram, director Biblioteca Judeţeană Mureş*

Cu ocazia celei de a 135-a aniversări a relaţiilor diplomatice între România şi Statele Unite ale Americii, Ministerul Afacerilor Externe, Ambasada SUA la Bucureşti şi Biblioteca Naţională a României au organizat o expoziţie documentară itinerantă care ajunge la Târgu Mureş prin intermediul Consiliului Judeţean Mureş şi al Bibliotecii Judeţene Mureş; expoziţia va fi deschisă publicului în perioada 3-9 decembrie 2015 în Holul Mare al Palatului Culturii. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 233, 2 dec. 2015, p. 5.*

156. ***Despre istorie şi cultură... în imagini****: O imagine valorează cât o mie de cuvinte (proverb chinezesc)*

Prof. Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, a participat alături de inspectorul şcolar Constantin Bogoşel şi profesorul Vasile Şandor, la lansarea volumului „Alianţa Diavolilor - Pactul lui Hitler cu Stalin, 1939 - 1941,” autor Roger Moorhouse, în traducerea lui Nicolae-Dan Cetină; lansarea a avut loc la Universitatea „Dimitrie Cantemir” din Târgu Mureş. - ***Cuvântul liber****, 27, nr. 235, 4 dec. 2015, p. 1, 1 foto.*

157. ***Catalogul publicaţiilor Fundaţiei Culturale „Vasile Netea” 1994-2015*** / *Marin Căldărariu*

Articol care menţionează apariţia ediţiei a doua a volumului „Catalogul publicaţiilor Fundaţiei Culturale „Vasile Netea” 1994-2015”; lucrarea a apărut cu sprijinul Consiliului Judeţean Mureş, având ca parteneri Biblioteca Judeţeană Mureş, Despărţământul Central Judeţean Mureş al ASTREI, Direcţia Judeţeană pentru Cultură Mureş, Primăria comunei Deda, Societatea Culturală „Arboroasa” Cernăuţi, Societatea pentru Cultura şi Literatura

Română în Bucovina, Biblioteca „Tîrgu Mureş" din Chişinău şi Cotidianul „Cuvântul liber" - Preşedintele Fundaţiei Culturale „Vasile Netea" este prof. Dimitrie Poptămaş. - ***Cuvântul liber,*** *27, nr. 242, 15 dec. 2015, p. 7, 1 foto.*

2016

1. ***Elevii mureşeni, implicaţi în „Săptămâna eminesciană"*** / Alex Toth

Biblioteca Judeţeană Mureş, în parteneriat cu alte instituţii şi şcoli din judeţ, organizatori ai manifestării omagiale „Săptămâna eminesciană," în perioada 11 - 16 ianuarie. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2769, 12 ianuarie 2016, p. 8, 1 foto.*

2. ***A román kultúra napja*** / Hírszerkesztő: Vajda György

Biblioteca Judeţeană Mureş participă alături de alte instituţii târgumureşene la spectacolul organizat de Ziua Culturii Române (aniversarea naşterii poetului Mihai Eminescu). - ***Népújság****, 68., 9. sz. (2016. jan. 13.), p. 2.*

3. ***Ziua Culturii Naţionale, marcată de Biblioteca Judeţeană Mureş*** / Alin Zaharie

Articol în care directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, dr. Monica Avram, prezintă manifestările culturale prin care instituţia va marca Ziua Culturii Naţionale şi 166 de ani de la naşterea poetului naţional Mihai Eminescu. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2770, 13 ianuarie 2016, p. 11, 1 foto.*

4. ***Dimitrie Poptămaş: „Am predat ştafeta partidului degajat, cu toată încrederea"*** / Alin Zaharie

Interviu cu prof. Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, care la începutul anului 2016 a predat ştafeta la conducerea filialei mureşene a Partidului Naţional Ţărănesc geologului Iulian Canceu. - ***Ziarul de Mureş****. 14, nr. 661, 15 ianuarie 2016, p. 11, 1 foto.*

5. ***Omagiu poetului Mihai Eminescu*** / Inspector şcolar general prof. Ştefan Someşan, Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş

Sărbătorirea Zilei Culturii Naţionale şi omagierea poetului Mihai Eminescu vor avea loc vineri, 15 ianuarie, ora 18.00, la Statuia poetului din parcul Centrului Eminescu; evenimentul este organizat de către Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş, Primăria municipiului Tîrgu Mureş, Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş şi coordonat de prof. dr. Maria Kozak,

inspector şcolar pentru Limba şi Literatura Română; IŞJ va oferi Placheta Eminescu şi Diploma de Excelenţă Culturală: D-nei conf. univ.dr. Mina Maria Rusu-inspector general Limba şi Literatura Română, Ministerul Educaţiei Naţionale şi Cercetării Ştiinţifice, D-lui Claudiu Maior - viceprimar al municipiului Târgu Mureş, D-lui prof.univ.dr.Iulian Boldea - decan al Facultăţii de Ştiinţe şi Litere, Universitatea „Petru Maior" Tg-Mureş, D-lui Peter Ferenc - primar al oraşului Sovata. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 9, 15 ianuarie 2016, p. 2.*

6. ***Elevii de la „Friedrich Schiller" i-au adus un omagiu lui Eminescu*** / Alin Zaharie

Elevii claselor a II-a şi a III-a de la Şcoala Gimnazială „Friedrich Schiller," alături de profesoarele Camelia Mateş, Băncilă Petruţa şi bibliotecara şcolii Corina Godri, au sărbătorit Ziua Culturii Naţionale la Secţia de Artă a Bibliotecii Judeţene Mureş; activitatea a fost coordonată de bibliotecara secţiei, Angela Macarie. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2772, 18 ianuarie 2016, p. 12, 1 foto.*

7. ***Poeziile lui Eminescu, pe buzele elevilor din judeţ****: Omagiu adus poetului nepereche, la Târgu Mureş* / Alin Zaharie

Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş în parteneriat cu Consiliul Judeţean Mureş, Primăria municipiului Târgu Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş şi Radio România Târgu Mureş au organizat evenimentul „La Steaua...," pentru a marca Ziua Culturii Naţionale; au fost acordate plachetele „Eminescu" şi Diplomele de Excelenţă Culturale. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2772, 18 ianuarie 2016, p. 13, 2 foto.*

8. ***Inedit***

Articol care semnalează existenţa în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş a manualului „Elemente de poetică metrică şi versificaţiune," publicat de academicianul Timotei Cipariu la Blaj în 1850 şi care poartă semnătura originală a poetului Mihai Eminescu; cartea a ajuns la Biblioteca Judeţeană Mureş în 1987, fiind donată de către criticul literar Dan Culcer. - ***Punctul****: Săptămânal de Mureş şi Harghita. 11, nr. 562, 18 - 24 ianuarie 2016, p. 2.*

9. ***Omagiu poetului Mihai Eminescu*** / Marin Căldărariu

Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş în parteneriat cu Primăria municipiului, Consiliul Judeţean şi Biblioteca Judeţeană Mureş au organizat festivitatea de omagiere a poetului Mihai Eminescu; prof. Ştefan Someşan, inspector şcolar general şi prof. dr. Mioara Kozak au înmânat „Placheta Eminescu" şi „Diploma de Excelenţă culturală": d-nei conf. univ. dr. Mina Maria Rusu, inspector şcolar general Limba şi Literatura Română din Ministerul Educaţiei Naţionale şi Cercetării Ştiinţifice, viceprimarului municipiului, Claudiu Maior, prof. univ.dr. Iulian

Boldea, decan al Facultății de Științe și Litere din Universitatea „Petru Maior" și lui Peter Ferenc, primarul orașului Sovata. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 11, 19 ianuarie 2016, p. 6, 2 foto.*

10. ***O carte despre imposibilul posibil*** / Valentin Marica

Articol în care Valentin Marica face recenzia volumului de interviuri „Eroii imposibilului" apărut sub semnătura Lilianei Moldovan în ediție bilingvă română - engleză, cu traduceri de Gabriela Pop; articolul are o fotografie din Biblioteca Județeană Mureș. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 20, 30 ianuarie - 1 feb. 2016, p. 7, 1 foto.*

11. ***Cuibul Democrației, inaugurat la Tîrgu Mureș*** / T.M.

Articol în care este anunțată inaugurarea, în 3 februarie, ora 17, a Cuibului Democrației - o agora comunitară, amenajată în incinta Bibliotecii Județene Mureș de către voluntarii din proiectul „Al treilea spațiu al cetățeniei active". - ***Zi de zi****, 12, nr. 2781, 2 feb. 2016, p. 3.*

12. ***Újra látogatható a kövesdombi könyvtár*** / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

După renovarea începută în decembrie 2015, filiala din Dâmbul Pietros a Bibliotecii Județene Mureș își reia activitatea. Renovarea Sălii documentare a Bibliotecii Județene Mureș, deasemenea se apropie de sfârșit. - ***Népújság****, 68, 26. sz. (2016. feb. 2.), p. 2.*

13. ***Cuibul Democrației, spațiu destinat cetățeniei active în Tîrgu Mureș*** / Alin Zaharie

Biblioteca Județeană Mureș a inaugurat miercuri, 3 februarie, Cuibul Democrației, amenajat în incinta fostului Hotel Parc de către voluntarii din proiectul „Al treilea spațiu al cetățeniei active"; au luat cuvântul dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, Melania Suciu, coordonatorul „Cuibului democrației" de la Tîrgu Mureș, Avram Tripon, președintele Asociației „Și noi putem reuși," Ovidiu Ana, reprezentantul Fundației Progress, care a punctat pașii care au dus la implementarea proiectului. - ***Ziarul de Mureș,*** *14, nr. 664, 5 feb. 2016, p. 11, 1 foto.*

14. ***Kistéka gazdagodó kínálattal: Adományokból bővül a gálfalvi könyvtár***/Gligor Róbert László

Biblioteca din Găleşti s-a îmbogățit cu o donație de peste 1000 de volume, dintre care 183 de volume provin din biblioteca soției decedate a fostului director adjunct al Bibliotecii Județene Mureș, Mircea Mihail. - ***Vásárhelyi Hirlap****, 10, 28. sz. (2016. feb. 10.), p. 4.*

15. ***Prezentare despre alegerile din SUA, la American Corner*** / Alex Toth

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş va găzdui luni, 29 februarie, între orele 11.00 - 12.00, prezentarea cu tema „Alegerile primare din SUA," susţinută în Bucureşti şi transmisă prin videoconferinţă în oraşele Iaşi, Tîrgu Mureş şi Timişoara; prezentarea va fi susţinută, în limba română, de Walker Frahm, bursier Fullbright. - ***Ziarul de Mureş****. 14, nr. 667, 26 feb. 2016, p. 4, 1 foto.*

16. ***Iskola másként a Teleki-Bolyai Könvvtárban*** / Hírszerkesztő: Szer Pálosi Piroska

Biblioteca „Teleki-Bolyai" îi invită pe elevii mai mari de clasa a patra să viziteze biblioteca în cadrul programului „Şcoala altfel". - ***Népújság,*** *68, 55. sz. (2016. mar. 7.), p. 2.*

17. ***Angajări la Biblioteca Judeţeană*** / S.T.

Biblioteca Judeţeană Mureş organizează concurs pentru ocuparea unui post de inginer de sistem şi a unui post de îngrijitor; este specificat calendarul concursului şi persoana de contact. - **Zi de zi**, *12, nr. 2801, 8 mar. 2016, p. 6.*

18. ***Conferinţa „Adevăruri incomode - decembrie 1989"***

Institutul de Cercetări Socio - Umane „Gh. Şincai" al Academiei Române - Tîrgu Mureş, Editura „Elion" Bucureşti, Consiliul Judeţean, Biblioteca Judeţeană şi Cercul Militar Mureş organizează în 9 martie, ora 14.30, la Cercul Militar din strada Revoluţiei nr. 5 - 7, conferinţa cu tema „Adevăruri incomode - Decembrie 1989"; în cadrul manifestării va fi lansat volumul „Trădarea Securităţii în Decembrie 1989", semnat de prof. univ. dr. Corvin Lupu; prezintă prof. univ. dr. gl. bg. S.R.I. (r) Cristian Troncotă, prof. univ. dr. Cornel Sigmirean şi dr. Monica Avram, moderator fiind publicistul Nicolae Balint. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 47, 9 mar. 2016, p. 1, 1 foto.*

19. ***„Trădarea Securităţii în Decembrie 1989," un adevăr incomod?*** / Alex Toth

Prof. univ. dr. Corvin Lupu, cadru didactic al Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, şi-a lansat miercuri, 9 martie, volumul „Trădarea Securităţii în Decembrie 1989," în cadrul conferinţei cu tema „Adevăruri incomode - Decembrie 1989," organizată la Cercul Militar Mureş din Tîrgu Mureş de către Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române din Tîrgu Mureş, Editura „Elion" din Bucureşti, Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş şi Cercul Militar Mureş; moderatorul evenimentului a fost profesorul şi publicistul Nicolae Balint, iar invitaţiI care au luat cuvântul: dr. Monica Avram, director BJM, prof. univ.dr. Cornel Sigmirean, istoric, prof.univ.dr.gl.bg.SRI (r) Cristian

Troncotă şi autorul cărţii. - **Zi de zi**, *12, nr. 2803, 10 mar. 2016, p. 1, 13, 4 foto.*

20. ***Andrei Palade, debut editorial*** / S.T.

Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu Mureş, în parteneriat cu Biblioteca Judeţeană Mureş, organizează sâmbătă, 19 martie, de la ora 9.00, în Sala Mică a Palatului Culturii, lansarea cărţii „Jurisdicţia universală a instanţelor naţionale asupra crimelor internaţionale," autor Andrei Palade, fost absolvent al UPM, în prezent diplomat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României; cartea va fi prezentată de avocat Raul Miron, conf.univ.dr. Nicolae Ploeşteanu şi Andrei Palade. - **Zi de zi**, *12, nr. 2807, 17 mar. 2016, p. 3, 1 foto.*

21. ***„Star Reader," pledoarie pentru lectură*** / Ilinca Burdulea

Sala mică a Palatului Culturii din Tîrgu Mureş a găzduit vineri, 18 martie, a doua parte a concursului „Star Reader" organizat de secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş; din juriu au făcut parte Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene, Alina Borz, coordonator, American Corner, Mihaela Rusu, Gabriela Şandru şi Szasz Sandor, profesori. - **Zi de zi**, *12, nr. 2808, 21 mar. 2016, p. 5, 1 foto.*

22. ***Mirela - Ligia Ungur, Cititorul Anului în România*** / Alex Toth

Târgumureşeanca Mirela - Ligia Ungur, elevă în clasa a XI-a la Colegiul Naţional „Unirea," a câştigat titlul de Cititor al Anului 2015, secţiunea Adolescenţi, în cadrul concursului de lectură „Bătălia cărţilor," adresat copiilor şi adolescenţilor din România; câştigătoarea a fost felicitată de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi,*** *12, nr. 2810, 23 mar. 2016, p. 3, 1 foto.*

23. ***„Ţara Fagilor" - XXV***: *Univers cultural* / Dimitrie Poptămaş

Prezentarea volumului aniversar XXV al Almanahului Cultural - Literar „Ţara Fagilor", cu menţionarea unor momente, proiecte, instituţii şi personalităţi angrenate în reluarea relaţiilor de colaborare dintre două provincii româneşti: judeţul Mureş (România) şi regiunea Cernăuţi (Ucraina); Biblioteca Judeţeană Mureş s-a implicat în realizarea Almanahului „Ţara Fagilor" de la primul număr, prin directorul Dimitrie Poptămaş şi şef serviciu Mihail Art. Mircea. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 57, 23 mar. 2016, p. 5, 1 foto.*

24. ***„Sculptorul tăcerii" de Dorian Marcoci, Editura Nico, 2015*** / Liliana Moldovan, Şef-birou - Biblioteca Judeţeană Mureş

Lansarea volumului de versuri „Sculptorul tăcerii" de dr. Dorian Marcoci, organizat de Biblioteca Judeţeană Mureş şi Consiliul Judeţean Mureş, marţi, 22 martie 2016, a stat sub semnul Zilei Internaţionale a Poeziei; Liliana Moldovan, moderatoarea evenimentului, a citit publicului un fragment din eseul ei „Poezia are gustul vieţii," publicat în ziarul „Vocea ta,"

destinat românilor din Germania, Austria, Olanda și Belgia. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 58, 24 mar. 2016, p. 5, 1 foto.*

25. ***„Bătălia cărților," câștigată de Ligia Ungur*** / Alex Toth

Interviu cu eleva Ligia Ungur, câștigătoarea titlului de Cititor al Anului 2015, secțiunea Adolescenți, acordat în cadrul concursului de lectură „Bătălia cărților," adresat copiilor și adolescenților din România;; Biblioteca Județeană Mureș, prin directorul Monica Avram, a coordonat derularea competiției în condiții optime în județul Mureș. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2812, 25 mar. 2016, p. 5, 2 foto.*

26. ***Kirándul a Nagyinet***

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie în Făget (jud. Bacău), în cadrul programului Buninet. - ***Népújság,*** *68, 78. sz. (2016. április 5.), p. 9.*

27. ***Lansare de proiect la American Corner*** / I.B.

Proiectul „Excepționalii" a stat la baza inițiativei „Do Your Thing," lansată vineri, 8 aprilie, la Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș prin Clubul de Lectură coordonat de profesoara Melinda Crăciun și Clubul de Public Speaking coordonat de Simona Ciff, care vor avea loc săptămânal în lunile ce urmează. - **Zi de zi**, *12, nr. 2822, 13 aprilie 2016, p. 2, 1 foto.*

28. ***Aurel Rațiu****: Dascăli mureșeni* / Ilarie Gh. Opriș

O schiță biografică a sportivului de performanță, profesor, antrenor și om de radio, Aurel Rațiu; pasionat de istoria educației fizice și a sportului, utilizator frecvent al Bibliotecii Județene Mureș, a scris prima monografie a sportului mureșean, cu titlul „Sportul mureșean de-a lungul anilor". - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 73, 14 aprilie 2016, p. 2, 1 foto.*

29. ***Ingyenkönyvek a Téka kapujában*** / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

În 22 aprilie 2016 Biblioteca „Teleki-Bolyai" oferă cititorilor un raft de cărți gratis, eventual în schimbul altora. - ***Népújság****, 68, 86. sz. (2016. április 14.), p. 2.*

30. ***Concurs de dezbateri organizat de CJ Mureș*** / S.T.

În cadrul Programului Național „Săptămâna altfel: Să știi mai multe, să fii mai bun!," Consiliul Județean Mureș organizează marți, 19 aprilie, între orele 10.00 - 15.00, concursul de dezbateri intitulat „Mureș Open"; desfășurat în trei runde, una dintre ele va avea loc în Sala de Conferințe a Bibliotecii Județene Mureș, etaj 3. - **Zi de zi**, *12, nr. 2825, 19 aprilie 2016, p. 4, 1 foto.*

31. ***Hova menjünk?***

Pe 22 aprilie Biblioteca „Teleki-Bolyai" oferă, din nou, gratis cărți donate, așezate pe niște rafturi în fața porții bibliotecii. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 75. sz. (2016. április 19.), p. 2.*

32. ***Dezbateri la nivel înalt, la „Mureş Open" 2016*** / Alex Toth

Echipa „Indigus" de la Colegiul Național „Al. Papiu Ilarian" a câștigat ediția din acest an a concursului de dezbateri „Mureș Open" organizat în 19 aprilie a.c. de către Consiliul Județean Mureș; dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, a făcut parte din juriul concursului, biblioteca fiind și gazda unei runde. - **Zi de zi**, *12, nr. 2826, 20 aprilie 2016, p. 1, 3, 2 foto.*

33. ***Könyvtárat látogattak a tanulók***/ Antal Erika

Elevii școlilor generale și gimnaziale din Sovata, Sângeorgiu de Pădure și Tîrgu Mureș au vizitat Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul Săptămânii „Școala altfel". - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 76. sz. (2016. április 20.), p. 4.*

34. ***A Papiu, az Unirea és a Mihai Eminescu középiskolák csapatai nyerték a Mureş Open vitaversenyt*** / Maros Megyei Tanács Elnöki Iroda

La Concursul de dezbateri Mureș Open între liceenii de la Papiu, Unirea și Mihai Eminescu, a participat ca membru al juriului și directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram. - ***Népújság****, 68, 92. sz. (2016. április 21.), p. 12, 2 foto.*

35. ***Könyvek az utcán****: Az olvasást népszerűsítették* / Nagy Székely Ildikó

Cu ocazia Zilei bibliotecarului, Biblioteca „Teleki-Bolyai" oferă, pentru a treia oară, trecătorilor prin fața bibliotecii, cărți gratis, donate de cititorii și colaboratorii săi. - ***Népújság****, 68, 94. sz. (2016. április 23.), p. 2.*

36. ***Conferința ANBPR la Tîrgu Mureș***

În perioada 5 - 6 mai a.c. se va desfășura la Biblioteca Județeană Mureș, Conferința ANBPR BiblioPublica 2016, cu tema „Biblioteca publică între adaptare și reinventare"; informații oferite de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 87, 5 mai 2016, p. 11.*

36. ***Kiállítás a Teleki Tékában***

Vernisajul expoziției de cărți cu titlul „Călătoriile unui tânăr nobil maghiar, Teleki Domokos," organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 10, 18. sz. (2016. május 5-11), p. 2.*

37. ***Kiállítás a Teleki Tékában***

Biblioteca „Teleki-Bolyai" vernisează expoziția de carte cu titlul „Călătoriile unui tânăr nobil, Teleki Domokos". - ***Népújság****, 68, 104. sz. (2016. május 6.), p. 1.*

38. ***Egy ifjú tudós útján****: A Teleki Téka új kiállítása* / Nagy Székely Ildikó

La Biblioteca „Teleki-Bolyai" s-a vernisat expoziția cu titlul „Călătoriile unui tănăr nobil maghiar, Teleki Domokos". A prezentat Petelei Klára, curatorul expoziției. - ***Népújság****, 68. évf, 108. sz. (2016. május 11), p. 4.*

39. ***Teleki Domokos életútja a Tékában****: Kiállítás a fiatal tudósról és utazóról*/ Antal Erika

Prezentarea expoziției despre tânărul explorator, Teleki Domokos, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai". Curatorul expoziției: Petelei Klára. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 90. sz. (2016. május 11.), p. 2.*

40. ***Program bogat de „Noaptea Muzeelor"*** / Alin Zaharie

Ediția 2016 a evenimentului „Noaptea Muzeelor" va avea loc la Târgu Mureș în perioada 20 - 22 mai, în organizarea Muzeului Județean Mureș, alături de 22 de parteneri și va cuprinde 30 de expoziții, dintre care opt de bază, șase vernisaje, 15 ateliere de pedagogie muzeală, concerte, conferințe, spectacole, în 18 locații; Biblioteca Județeană Mureș este printre parteneri, expoziția „Târgu Mureșul în imagini din atelierul fotografului Körtesi" fiind găzduită de Biblioteca „Teleki-Bolyai". - **Zi de zi**, *12, nr. 2839, 16 mai 2016, p. 6, 1 foto.*

41. ***Angela Macarie, trei decenii de activitate la Biblioteca Județeană Mureș*** / Amalia Vasilescu

Interviu cu bibliotecara Secției de Artă a Bibliotecii Județene Mureș, Angela Macarie, la 30 de ani de activitate în instituție. - **Zi de zi**, *12, nr. 2840, 17 mai 2016, p. 3, 1 foto.*

42. ***Gazdag program várja a látogatókat****: Hetvenhét rendezvény a Múzeumok Éjszakáján*/ Antal Erika

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă, alături de Muzeul Județean Mureș, la Noaptea Muzeelor. - ***Vásárhelyi Hirlap. –*** *10, 94. sz. (2016. május 18.), p. 2.*

43. ***Tudor Arghezi: Moment aniversar*** / Liliana Chivu

Biblioteca Județeană Mureș - Secția pentru copii a fost luni, 23 mai 2016, gazda unui moment aniversar: 136 de ani de la nașterea poetului Tudor Arghezi, sărbătorit de elevii clasei a IV-a B de la Școala Gimnazială „Tudor Vladimirescu"- însoțiți de prof. Liliana Chivu; bibliotecara Simona Bleahu le-a pregătit elevilor o expoziție de carte din creația marelui poet și un

material informativ despre viața și activitatea autorului. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 101, 25 mai 2016, p. 12, 1 foto.*

44. ***Afrika-kutatókra emlékeznek***

Asociația „Borsos Tamás" împreună cu Fundația Teleki Téka organizează conferințe în memoria exploratorului Teleki Sámuel (1845-1916). Una dintre locațiile-gazdă va fi Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Népújság****. 68, 121. sz. (2016. május 27.), p. [7]*

45. ***Programul PSD pentru guvernarea județului Mureș, 2016 - 2020*** / Publicitate electorală comandată de PSD Mureș, cod 21160002

La punctul 7 al programului PSD, „Cultură pentru toți," este menționată și Biblioteca Județeană Mureș ca instituție aflată în subordinea Consiliului Județean Mureș. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2849, 27 mai 2016, p. 6 - 7, 2 foto.*

46. ***Kár kihagyni***: Időszakos kiállítás a Tékában

Expoziție de carte veche despre Teleki Domokos, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai", cu titlul „Teleki Domokos, călătoriile unui tânăr nobil maghiar". - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 10, 24. sz. (2016. június 16-22.), p. 2.*

47. ***Profesorii de Limba și Literatura Română și elevii olimpici, premiați*** / Teodora Mîndru

Inspectoratul Școlar Județean Mureș, Universitatea „Petru Maior" și Biblioteca Județeană Mureș au organizat joi, 16 iunie, în Sala Mică a Palatului Culturii din Tîrgu Mureș, „Gala Limbii Române," în cadrul căreia au fost premiați profesorii de Limba și Literatura Română și elevii cu rezultate remarcabile la olimpiade și concursuri școlare. - ***Ziarul de Mureș****. 14, nr. 679, 17 iunie 2016, p. 4, 8 foto.*

48. ***Premii la Gala Limbii Române*** / T.M.

Inspectoratul Școlar Județean Mureș, Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu Mureș și Biblioteca Județeană Mureș au organizat joi, 16 iunie, în Sala Mică a Palatului Culturii din Tîrgu Mureș, „Gala Limbii Române," în cadrul căreia a avut loc premierea profesorilor de Limba și Literatura Română și a elevilor cu rezultate remarcabile la olimpiade și concursuri școlare. - **Zi de zi**, *12, nr. 2862, 21 iunie 2016, p. 15, 1 foto.*

49. ***Opera poetică Aurel Pantea lansată la Biblioteca Județeană*** / Alin Zaharie

Marți, 28 iunie a.c., ora 16.00, în Sala de lectură de la Periodice a Bibliotecii Județene Mureș, va avea loc lansarea volumului „Opera poetica" semnat de Aurel Pantea și apărut la editura Paralela 45; alături de autor vor fi Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș

și criticul literar Al. Cistelecan. - **Zi de zi**, *12, nr. 2865, 24 iunie 2016, p. 8, 1 foto.*

50. ***Kiállítás Teleki Domokos életútjáról*** / Antal Erika

Expoziția despre exploratorul Teleki Domokos, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai", oferă informații interesante vizitatorilor. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 121. sz. (2016. június 24-26), p. 15.*

51. ***„Biblioteca vie," combaterea prejudecăților despre deținuți*** / T.M.

Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș a găzduit în 28 iunie, între orele 13.00 - 15.00, proiectul „Biblioteca vie" organizat de Penitenciarul Târgu Mureș, activitate inedită unde cărțile sunt oameni cu care cititorii inter-relaționează sub sloganul „Privește-mă ca pe un om, citește-mă ca pe o carte!" - ***Zi de zi****, 12, nr. 2866, 27 iunie 2016, p. 10.*

52. ***Document unic în România, deținut de Biblioteca Teleki*** / T.M.

Printre cele peste 250.000 de volume și documente rare de la Biblioteca „Teleki-Bolyai" din Târgu Mureș se află și un document unic în România, o copie gravată a Declarației de Independență a SUA din 4 iulie 1776, de la Philadelphia, care a fost tipărită în anul 1819; în articol este descris documentul. - Secție a Bibliotecii Județene Mureș, Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost construită între anii 1799 - 1804 sub îndrumarea directă a contelui Samuel Teleki și a fost prima bibliotecă publică din țară. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2872, 6 iulie 2016, p. 4, 1 foto.*

53. ***Vissza a gyökerekhez***/ Antal Erika

25 tineri americani care își caută originile în Ținutul Secuiesc au vizitat printre altele și Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul programului ReConnect Transylvania. – ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 129. sz. (2016. július 6.), p. 5.*

54. ***Spectacol de folclor la Palatul Culturii*** / T.M.

Asociația Culturală „Mureșul Superior," în parteneriat cu Consiliul Județean Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Palatul Culturii, TVR Târgu Mureș și Radio Târgu Mureș, organizează în 15 iulie, de la ora 18.00, la Palatul Culturii, ediția a II-a a spectacolului „Interpreți mureșeni de ieri și de azi". - ***Zi de zi****, 12, nr. 2876, 14 iulie 2016, p. 4.*

55. ***„Interpreți mureșeni, de ieri și de azi"*** / Violeta Teban

Asociația Culturală Mureșul Superior, în parteneriat cu Consiliul Județean Mureș, Primăria Târgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Palatul Culturii, TVR Târgu Mureș și Radio Târgu Mureș, organizează vineri, 15 iulie a.c., ora 18.00, în Sala Mare a Palatului Culturii, a II-a ediție a festivalului județean „Interpreți mureșeni, de ieri și de azi". - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 138, 15 iulie 2016, p. 16, 1 foto.*

56. ***Monica Avram: „Biblioteca nu poate exista fără comunitate”*** / Valentin Covaciu

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2877, 18 iulie 2016, p. 9, 1 foto.*

57. ***Legyezők tündöklése és hanyatlása***: ***Különleges gyűjtőszenvedély*** / Bodolai Gyöngyi

Veronica Filimon, fosta bibliotecară a Bibliotecii Județene Mureș, fiica etnografului și bibliotecarului Aurel Filimon, este posesoarea celei mai bogate colecții de evantaie din România. *-* ***Népújság,*** *68, 173. sz. (2016. július 28.), p. 7, 1 foto.*

58. ***Múzeumok alig nyitva/*** Antal Erika

Eficiența programului de vizitare a secțiilor Muzeului Județean Mureș și a Bibliotecii „Teleki-Bolyai”. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 149. sz. (2016. augusztus 3.), p. 3.*

59. ***Reparații de 1,6 milioane euro la Palatul Culturii*** / Alex Toth

Consiliul Județean Mureș intenționează să implementeze proiectul „Reabilitarea Palatului Culturii”; între reparațiile interioare prevăzute în proiect figurează și „Reparații la casa scării de la Biblioteca Județeană”. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2891, 10 august 2016, p. 3, 3 foto.*

60. ***Teleki Domokos. Egy ifjú magyar nemes utazásai*** / Nemes Gyula

Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca „Teleki-Bolyai”, prezintă, în calitate de curator, expoziția de carte despre Teleki Domokos, cu titlul „Teleki Domokos, călătoriile unui tânăr nobil maghiar”. - ***KözPont:*** *Maros megyei hetilap, 10, 32. sz. (2016. augusztus 11-17), p. 3.*

61. ***Piknik és gálaműsor a Marosvásárhelyiek Világtalálkozóján***: *Kevesebb mint két hét a Vásárhelyi Forgatagig* / Menyhárt Borbála

Biblioteca „Teleki-Bolyai”, alături de alte instituții și organizații culturale, participă și în 2016 la organizarea Zilelor Vâltorii. - ***Népújság****, 68, 186. sz. (2016. augusztus 12.), p. 4.*

62. ***Mindenki elfér a Forgatagon***/ Hajnal Csilla

Organizatorii Zilelor Vâltorii au prezentat într-o conferință de presă programul evenimentelor care vor avea loc. Kovács György, bibliotecarul Bibliotecii „Teleki-Bolyai”, a anunțat că și biblioteca va participa la „vâltoarea culturală”. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 156. sz. (2016. augusztus 12-15), p. 5.*

63. ***Rajtol az ötnapos magyar kavalkád***/ Antal Erika

Începe ediția a 4-a a Zilelor Vâltorii, la care, ca de obicei, participă și Biblioteca „Teleki-

Bolyai". - ***Vásárhelyi Hirlap****, 10, 163. sz. (2016. augusztus 24.), p. 3.*

64. ***Bethlen Gábor emlékezete*** / Hírszerkesztő: Mezey Sarolta

Expoziție de carte veche în amintirea principelui Bethlen Gábor, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu ocazia Zilelor Vâltorii. - ***Népújság****, 68. évf, 196. sz. (2016. augusztus 25.), p. 2.*

65. ***Lucian Boia-könyvbemutató a Tékában*** / Hírszerkesztő: Mezei Sarolta.

Cu ocazia Zilelor Vâltorii, la Biblioteca „Teleki-Bolyai" se organizează, printre altele, prezentarea cărții lui Lucian Boia, „Cum s-a românizat România?". - ***Népújság****, 68. évf, 196. sz. (2016. augusztus 25.), p. 2.*

66. ***A Teleki Tékáról másképpen*** / Hírszerkesztő: Mezey Sarolta

Vizitatorii Bibliotecii „Teleki-Bolyai" în Zilele Vâltorii vor fi ghidați atât în cunoașterea colecției de cărți a bibliotecii cât și în cea a clădirii. - ***Népújság****, 68. évf., 196. sz. (2016. augusztus 25.)*

67. ***Terepfelmérés a Forgatagon***/ Antal Erika

Ediția a 4-a a Zilelor Vâltorii îl omagiază pe Bethlen Gábor, cu ocazia împlinirii a 400 de ani de când Târgu Mureșul a fost numit oraș liber regal, printr-o expoziție organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 164. sz. (2016. augusztus 25.), p. 3.*

68. ***Szóforgatag - előadás és könyvbemutató***

Asociația Borsos Tamás organizează prezentări de carte și conferințe la Biblioteca „Teleki-Bolyai", în cadrul Zilelor Vâltorii. - ***Népújság*** *(Műsorkalauz). 68, 197. sz. (2016. augusztus 26.), p. [7]*

69. ***Veghetorul cărților*** / Mircea Dorin Istrate

Viața și activitatea lui Ioan Bianu (1856 - 1935), organizatorul Bibliotecii Academiei Române, au fost tema evocării susținute joi, 25 august, la „Casa Iancului," de dl. Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 168, 26 august 2016, p. 4, 2 foto.*

70. ***Petru Maior și prietenii, la Reghin*** / Imola Grama

În perioada 2 - 3 septembrie, Primăria municipiului Reghin, Consiliul Local al municipiului Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia, Facultatea de Istorie, Arheologie și Muzeologie au organizat Conferința națională „Petru Maior și prietenii" ediția a II-a; în deschidere au vorbit P.S. Virgil Bercea, Episcop de Oradea, Maria Precup, primarul municipiului Reghin, Nicolae Băciuț, directorul Direcției

Judeţene pentru Cultură Mureş, Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş şi Sorina Bloj, directorul Bibliotecii Municipale „Petru Maior" Reghin; moderatorul conferinţei a fost Laura Stanciu. - ***Punctul****: Săptămânal de Mureş şi Harghita. 11, nr. 595, 5 - 11 septembrie 2016, p. 6, 2 foto.*

71. ***Cărturarul Petru Maior - omagiat la Reghin*** / Florin Bengean

Primăria Municipiului Reghin, Consiliul Local Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, în colaborare cu Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba-Iulia, Facultatea de Istorie şi Filologie, Departamentul de Istorie, Arheologie şi Muzeologie au organizat Conferinţa Naţională „Petru Maior şi prietenii," ediţia a II-a, în perioada 2 - 3 septembrie 2016, la Biblioteca municipală „Petru Maior" din Reghin; în deschiderea lucrărilor au fost susţinute alocuţiuni de către: ec. Maria Precup, primarul municipiului Reghin; Preasfinţitul Virgil Bercea, Episcop de Oradea; Nicolae Băciuţ, directorul Direcţiei Judeţene pentru Cultură Mureş; dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş; Sorina Bloj, directorul Bibliotecii Municipale „Petru Maior" Reghin. Printre cei care au susţinut comunicări ştiinţifice: conf.univ.dr. Corina Teodor, prof.dr.Valentin Marica, prof. Dimitrie Poptămaş, prof.dr. Florin Bengean, dr.Florin Bogdan. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 175, 6 septembrie 2016, p. 7, 1 foto.*

72. ***Biblioteca „Teleki - Bolyai," un fond de carte extraordinar şi poveşti pe măsură*** / Valentin Covaciu

Scurt istoric al Bibliotecii „Teleki-Bolyai", devenită din 1974 secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş şi o prezentare a colecţiilor, făcută de Kovács György, şef birou; aripa din stânga clădirii, casa Wesselényi, a intrat în proprietatea contelui Teleki Sámuel fiind moştenită de soţia acestuia, iar aripa din dreapta a fost construită special pentru a găzdui Biblioteca Telekiana, între 1799 - 1802, păstrând aspectul şi proporţiile celei dintâi. - ***Ziarul de Mureş****, 14, nr. 691, 16 septembrie 2016.*

73. ***Ştiri interesante: Cursuri gratuite de engleză*** / S.T.

Biblioteca Judeţeană Mureş prin secţia „American Corner" şi cu sprijinul Ambasadei Statelor Unite ale Americii în România, organizează în această toamnă cursuri gratuite de limba engleză pentru diferite categorii de public; sunt specificate modalităţile de înscriere. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2914, 22 septembrie 2016, p. 7, 1 foto.*

74. ***Angolul a könyvtárban - díjmentesen***/ Hajnal Csilla

American Corner, filiala Bibliotecii Judeţene Mureş, oferă, pe lângă cărţi şi documente, cursuri, spaţiu de întâlnire pentru dezbateri şi lansări de carte. – ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 188. sz. (2016. szeptember 28.), p. 5.*

75. ***Ştiri interesante: Nutriţioniştii, sfaturi pentru bunici*** / T.M.

Cu ocazia Zilei Internaţionale a Persoanelor Vârstnice, sărbătorită la 1 octombrie, Biblioteca Judeţeană Mureş organizează luni, 3 octombrie, la ora 15.00, în Sala Documentară, evenimentul „Cursa pentru viaţă lungă," sub genericul „Parada reţetelor bunicii" - Recomandări cu privire la o nutriţie echilibrată va oferi nutriţionistul - dietetician Monica Sânpălean de la Asociaţia Pro Nutriţie. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2919, 3 octombrie 2016, p. 16, 1 foto.*

76. ***Aromă de brioşe cu vişine, la Biblioteca Judeţeană*** / Amalia Vasilescu

Sala Documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş a găzduit evenimentul „Cursa pentru viaţă lungă," ajuns la cea de-a XII-a ediţie; invitat special a fost nutriţionistul - dietetician Monica Sâmpălean de la Asociaţia Pro Nutriţie; Dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, a premiat trei cititori fideli, organizatorul evenimentului fiind şef serviciu Agyagási Hajnal. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2921, 5 octombrie 2016, p. 13, 2 foto.*

77. ***Időszakos kiállítás nyílik***

În 14 octombrie 2016 are loc vernisajul expoziţiei Ex Archivo Telekiana, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Népújság,*** *68, 233. sz. (2016. október 7.), p. [7]*

78. ***A Telekiek és a kultúra***

Conferinţă ştiinţifică organizată de Fundaţia Teleki cu tema Influenţa culturală a Familiei Teleki. Printre invitaţi se află şi Deé Anikó, fosta bibliotecară-cercetătoare a Bibliotecii „Teleki-Bolyai". - ***Népújság.*** *68, 233. sz. (2016. október 7.), p. [7]*

79. ***Hova menjünk?***

Semnalarea vernisajului expoziţiei „Ex Archivo Telekiana" (Arhiva Familiei Teleki) la Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 196. sz. (2016. október 10.), p. 2.*

80. ***Kár kihagyni***: A Telekiek és a kultúra

Semnalarea conferinţei organizate de Fundaţia Teleki Téka, ce poartă titlul „Familia Teleki şi cultura"; participă, printre alţii, foşti şi actuali bibliotecari „telekieni". - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 10, 41. sz. (2016. október 13-19.)*

81. ***Ex Archivo Telekiana - o introspecţie în fondul arhivistic al familiei conţilor Teleki*** / Biroul de Informare şi Relaţii Publice al Bibliotecii Judeţene Mureş

În perioada 14 octombrie 2016 - 31 ianuarie 2017, în incinta Bibliotecii „Teleki-Bolyai," Biblioteca Judeţeană Mureş organizează expoziţia temporară cu titlul „Ex Archivo Telekiana: Aspecte din istoria Arhivei Familiei Teleki," în colaborare cu Arhivele Naţionale Maghiare şi

Fundaţia Teleki Teka. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 204, 15, 17 octombrie 2016, p. 2.*

82. ***A Telekiek és a kultúra****: Konferencia a Teleki Téka gyűjteményéről/* Antal Erika

Conferinţă ştiinţifică organizată de Fundaţia Teleki Téka cu participarea şi a unor foşti şi actuali bibliotecari de la Biblioteca „Teleki-Bolyai". - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 201. sz. (2016. október 17.), p. 2.*

83. ***File de toamnă mureşeană. Octombrie de-a lungul timpului*** /Biroul de informare şi Relaţii Publice al Bibliotecii Judeţene Mureş

Expoziţia „File de toamnă mureşeană", organizată de Biblioteca Judeţeană Mureş cu ocazia evenimentului „Simfonii de toamnă," poate fi vizitată în perioada 19 - 23 octombrie 2016, în Cetatea Medievală Târgu Mureş, corpul E. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 207, 20 octombrie 2016, p. 12.*

84. ***A Tékában dolgozni kötelességgel jár*** / Nemes Gyula

Interviu cu cercetătorul Deé Nagy Anikó, fosta bibliotecara-şefă a Bibliotecii Teleki, cu prilejul conferinţei cu tema „Influenţa familiei Teleki asupra culturii". - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 10, 42. sz. (2016. október 20-26.), p. 3, 1 foto.*

85. ***Serafim Duicu (1938 - 1996)...Arc peste timp, timp către „Noaptea - zori"...****: In memoriam* / Ileana Sandu

In memoriam Serafim Duicu (1938-1996), Fundaţia Culturală „Şcoala Ardeleană," Direcţia Judeţeană pentru Cultură Mureş, Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir" Târgu Mureş, Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş şi Şcoala Gimnazială „Serafim Duicu" Târgu Mureş au organizat miercuri, 19 octombrie 2016, la Biblioteca „Serafim Duicu" a Universităţii „Dimitrie Cantemir," simpozionul omagial „Serafim Duicu - Arc peste timp," proiect realizat prin strădania d-nei prof. Valerica Duicu, soţia cărturarului, care, alături de Mariana Cristescu, Lazăr Lădariu şi Nicolae Băciuţ, au redat în ediţii postume operele lui S. Duicu; prof. Dimitrie Poptămaş a evocat interesul lui Serafim Duicu pentru cercetarea şi sporirea colecţiilor Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 208, 21 octombrie 2016, p. 1, 5, 7 foto.*

86. ***Ştiri interesante*****:** ***Carte despre Dimitrie Cantemir*** / S.T.

Sala Documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş găzduieşte luni, 24 octombrie, de la ora 17.00, lansarea cărţii „Dimitrie Cantemir: punte a cunoaşterii între Orient şi Occident / studii şi articole"; evenimentul este organizat de Biblioteca Judeţeană Mureş în colaborare cu Asociaţia Europeană „Dimitrie Cantemir" şi Institutul de Cercetări Socio - Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române; vor susţine alocuţiuni Mihail Ţăpârlea, Nicolae-Dragoş Ploeşteanu, Cornel Sigmirean şi Viorel Ciobanu. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2931, 24 octombrie 2016, p. 5, 1 foto.*

87. ***Dimitrie Cantemir - punte a cunoaşterii între Orient şi Occident*: *Lansare de carte*** / Biroul de informare şi Relaţii Publice al Bibliotecii Judeţene Mureş

Biblioteca Judeţeană Mureş în colaborare cu Asociaţia Europeană „Dimitrie Cantemir" şi Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române, a organizat luni, 24 octombrie 2016, la sediul bibliotecii, lansarea volumului „Dimitrie Cantemir: punte a cunoaşterii între Orient şi Occident/ studii şi articole" - publicat sub egida Asociaţiei Europene „Dimitrie Cantemir"; au susţinut alocuţiuni: Mihail Ţăpârlea, Viorel Ciobanu (editori), Nicolae-Dragoş Ploeşteanu şi Cornel Sigmirean. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 300, 25 octombrie 2016, p. 5, 1 foto.*

88. ***Dimitrie Cantemir, figură enciclopedică a culturii române****: Lansare de carte la Biblioteca Judeţeană Mureş* / Alex Toth

Sala Documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş a găzduit luni, 24 octombrie, lansarea cărţii „Dimitrie Cantemir - punte a cunoaşterii între Orient şi Occident - studii şi articole"; gazda şi moderatoarea evenimentului a fost dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judţene Mureş; au participat: editorul Mihail Ţăpârlea, istoricul Cornel Sigmirean, conf.univ.dr. Nicolae Ploeşteanu, editorul Viorel Ciobanu, lector univ.dr. Mihaela Boloş, prof. Dimitrie Poptămaş, prof. univ.dr. Vasile Dobrescu şi cercetătoarea Mariana Ploeşteanu. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2934, 27 octombrie 2016, p. 5, 3 foto.*

89. ***Kár kihagyni***: Időszakos kiállítás a Teleki Tékában

La Biblioteca „Teleki-Bolyai" se poate vizita expoziţia „Ex Archivo Telekiana" - aspecte din istoria Arhivei Familiei Teleki. - ***KözPont****: Maros megyei hetilap, 10, 43. sz. (2016. október 27-november 2.), p. 2.*

90. ***Új tárlat nyílt!***: *A Teleki nemzetségi levéltár története*

Expoziţie periodică la Biblioteca Teleki cu titlul „Ex Archivo Telekiana" (Aspecte din istoria arhivei Familiei Teleki). - ***Népújság*** *(Múzsa). 68, 252. sz. (2016. Okt. 29.), p. 4.*

91. ***Lansare volum „Dimitrie Cantemir"*** / Dr. Monica Avram, director al Bibliotecii Judeţene Mureş

Biblioteca Judeţeană Mureş a fost gazda lansării volumului „Dimitrie Cantemir - punte a cunoaşterii între Orient şi Occident," apărut la Bucureşti, Editura Prouniversitaria, în anul 2016; regretatul profesor Grigore Ploeşteanu a fost prezent în volumul lansat cu două studii dedicate lui Dimitrie Cantemir. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 216, 2 noiembrie 2016, p. 5.*

92. ***Volt egyszer egy Communitas kör*** / Dr. Ábrám Zoltán

Despre Cercul literar „Communitas" al studenţilor medicinişti din Târgu Mureş, înfiinţat în 1986. Printre personalităţile invitate se număra şi Mészáros József, bibliotecar al Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Népújság****, 68, 257. sz. (2016. november 4.), p. 15, 1 foto.*

93. ***Gheorghe Şincai - sub semnul luminilor*** / I.S.

Universitatea „Petru Maior," Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române Tîrgu Mureş, Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş organizează joi, 10 noiembrie, Simpozionul naţional dedicat împlinirii a 200 de ani de la trecerea în eternitate a marelui cărturar ilumunist; vor rosti alocuţiuni: rectorul UPM, prof.univ.dr. Călin Enăchescu, directorul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai," prof.univ.dr. Cornel Sigmirean, preşedintele Fundaţiei Culturale „Vasile Netea," prof. Dimitrie Poptămaş, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, dr. Monica Avram. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 220, 8 noiembrie 2016, p. 1, 3, 1 foto.*

94. ***Ştiri interesante: Simpozion Gheorghe Şincai*** / S.T.

Biblioteca Facultăţii de Inginerie a Universităţii „Petru Maior" Tîrgu Mureş găzduieşte joi, 10 noiembrie, de la ora 10.00, Simpozionul Naţional „Gheorghe Şincai sub semnul luminilor"; vor susţine alocuţiuni: prof.univ. dr. Călin Enăchescu, prof. univ. dr. Cornel Sigmirean, prof. Dimitrie Poptămaş şi dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2941, 9 noiembrie 2016, p. 3.*

95. ***Invitaţie la BookParc - Târgul Editurilor Mureşene*** / V.C.

În cadrul Philobiblonului Mureşean: Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş va fi organizată prima ediţie a Târgului Editurilor Mureşene - BookParc, în perioada 22 - 24 noiembrie 2016, în incinta fostului Hotel Parc; persoana de contact în cadrul BJM este Liliana Moldovan. - ***Zi de zi****, 12, 11 noiembrie 2016, p. 7, 1 foto.*

96. ***Opera - pusă sub semnul luminilor, şi slăvit autorul ei!****: Simpozion naţional dedicat împlinirii a 200 de ani de la trecerea în eternitate a cărturarului iluminist Gheorghe Şincai* / Ileana Sandu

Joi, 10 noiembrie 2016, Universitatea „Petru Maior" a găzduit Simpozionul naţional „Gheorghe Şincai - sub semnul luminilor"; organizat de Fundaţia Culturală „Vasile Netea," UPM Tîrgu Mureş, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române Tîrgu Mureş, Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, simpozionul s-a desfăşurat la Biblioteca Facultăţii de Inginerie a UPM; dr. Monica Avram a prezentat o expoziţie de cărţi inedite ale Şcolii Ardelene (lucrări de Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe

Şincai), aflate în colecţia Bibliotecii Judeţene Mureş; profesorul Dimitrie Poptămaş a prezentat volumul antologic „Gheorghe Şincai - sub semnul luminilor". - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 223, 11 noiembrie 2016, p. 1, 3, 2 foto.*

97. ***Sigmirean, despre Şincai: „Am sentimentul că a fost personajul cel mai tragic din cultura română"*** / Valentin Covaciu

Simpozionul Naţional dedicat împlinirii a 200 de ani de la trecerea în veşnicie a cărturarului iluminist Gheorghe Şincai a fost organizat de Fundaţia Culturală „Vasile Netea" în parteneriat cu Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu Mureş, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române şi de Biblioteca Judeţeană Mureş, cu sprijinul financiar al Consiliului Judeţean Mureş; evenimentul a avut loc joi, 10 noiembrie 2016, de la ora 10.00, la Biblioteca Facultăţii de Inginerie a Universităţii „Petru Maior" din Tîrgu Mureş. Printre personalităţile care au luat cuvântul: prof. univ. dr. Călin Enăchescu, rectorul UPM, prof. univ.dr. Cornel Sigmirean, directorul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al Academiei Române din Tîrgu Mureş, Alexandru Cîmpeanu, vice-preşedinte al Consiliului Judeţean Mureş, Dimitrie Poptămaş, preşedintele Fundaţiei Culturale „Vasile Netea" şi dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş; cu această ocazie a fost prezentată şi expoziţia „Cărţile Şcolii Ardelene în Biblioteca Judeţeană Mureş". - ***Ziarul de Mureş****. 14, nr. 699, 11 noiembrie 2016, p. 3, 2 foto.*

98. ***Cărţile Şcolii Ardelene în Biblioteca Judeţeană Mureş*** / Valentin Covaciu

În cadrul Simpozionului Naţional „Gheorghe Şincai sub semnul luminilor" care a avut loc joi, 10 noiembrie, la Biblioteca Facultăţii de Inginerie a Universităţii „Petru Maior" din Tîrgu Mureş, a fost prezentată expoziţia „Cărţile Şcolii Ardelene în Biblioteca Judeţeană Mureş"; despre cele 11 cărţi expuse a vorbit directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, dr. Monica Avram. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2943, 14 noiembrie 2016, p. 16, 2 foto.*

99. ***A încetat din viaţă Ion Curtifan!*** / Radio România Tîrgu Mureş

Unul dintre radiofoniştii de succes la Radio România Tîrgu Mureş, Ioan Curtifan, a încetat din viaţă; a lucrat o perioadă şi în cadrul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 225, (15 noiembrie 2016), p. 2, 9, 2 foto.*

100. ***Radioul public, mai sărac. S-a stins Ion Curtifan***

Unul dintre radiofoniştii de succes, fost reporter, redactor, realizator de emisiuni, director adjunct la Radio România Tîrgu Mureş, Ion Curtifan, a încetat din viaţă; înainte de a ajunge la Radio Tîrgu Mureş a lucrat în administraţia cinematografică la Tîrgu Mureş şi în cadrul Bibliotecii Judeţene Mureş. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2944, 15 noiembrie 2016, p. 12, 1 foto.*

101. ***Aurelia Veronica Filimon 1926 - 2016*** / L.B.
In memoriam Aurelia Veronica Filimon, fostă bibliotecară a Bibliotecii Judeţene Mureş, fiica lui Aurel Filimon, fost director al Bibliotecii municipale în perioada interbelică. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 227, 17 noiembrie 2016, p. 2, 1 foto.*

102. ***A Teleki nemzetségi levéltár***/ Antal Erika
Prezentarea expoziţiei periodice despre arhivele Familiei Teleki, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai", curator: Weisz Szidónia. - ***Vásárhelyi Hírlap****, 10, 225. sz. (2016. november 18-20), p. 14.*

103. ***Philobiblon Mureşean - Biblioteca în sărbătoare*** / Amalia Vasilescu
Biblioteca Judeţeană Mureş aniversează împlinirea vârstei de 103 ani pe durata unei săptămâni întregi, sub consacratul generic Philobiblon Mureşean: sunt prezentate evenimentele care vor avea loc pe parcursul săptămânii 21 - 25 noiembrie 2016. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2947, 21 noiembrie 2016, p. 14, 1 foto.*

104. ***Începe BookParc!*** / A.V.
În cadrul Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş va avea loc prima ediţie a BookParc - Târgul Editurilor Mureşene, deschiderea oficială marţi, 22 noiembrie, ora 14.00. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2948, 22 noiembrie 2016, p. 2.*

105. ***Începe BookParc - Târgul Editurilor Mureşene*** / Biroul de Informare şi Relaţii Publice al Bibliotecii Judeţene Mureş
În cadrul Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş va avea loc prima ediţie a BookParc - Târgul Editurilor Mureşene, în perioada 22 - 24 noiembrie 2016, în clădirea fostului Hotel Parc. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 230, 22 noiembrie 2016, p. 6.*

106. ***Tîrgu Mureş, miercuri, 23 noiembrie 2016, ora 17.00***: Lansare de carte
Miercuri, 23 noiembrie 2016, ora 17, Secţia pentru copii a Bibliotecii Judeţene Mureş va fi gazda lansării volumului „Bulgăraşi de soare" de Voichiţa Elena Toma; volumul a apărut la Editura „Cezara Codruţa Marica," în seria de carte „Via Lucis". - ***Cuvântul liber,*** *28, nr. 230, 22 noiembrie 2016, p. 1.*

107. ***Zajlanak a könyvtárnapok***: *Marosi Philobiblon* / Nagy Székely Ildikó
În perioada 22-25 noiembrie 2016 se desfăşoară Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş, Philobiblon Mureşean. - ***Népújság****, 68, 272. sz. (2016. november 22.), p. 11.*

108. ***„BookParc şi-a deschis porţile la Hotel „Parc”*** / Alin Zaharie

În cadrul „Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş,” marţi, 22 noiembrie, şi-a deschis porţile Târgul Editurilor Mureşene „BookParc,” care va dura trei zile (22-24 noiembrie); în deschidere a vorbit directorul BJM, dr. Monica Avram; au fost lansate volume semnate de Nicolae Băciuţ, Traian Duşa şi prof.univ.dr. Cristina Oana Mărginean. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2949, 23 noiembrie 2016, p. 9, 3 foto.*

109. ***Elevii de la „Rebreanu” au învăţat alfabetul Bibliotecii*** / Amalia Vasilescu

În cadrul „Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş,” filiala nr. 3 a Bibliotecii a fost gazda întâlnirii cu elevii clasei a II-a B de la Şcoala Gimnazială „Liviu Rebreanu”; prof. Rucsandra Pogăcean şi Anica Boerescu, împreună cu bibliotecara secţiei, Illyes Claudia, au antrenat elevii în discuţii despre bibliotecă şi comportamentul cititorilor. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2949, 23 noiembrie 2016, p. 13, 1 foto.*

110. ***S-a dat Bătălia cărţilor!*** / Valentin Covaciu

Sala Documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş a găzduit luni, 21 noiembrie, finala concursului „Bătălia cărţilor” din judeţul Mureş, pentru cititorii de limba română; joi, 24 noiembrie, va avea loc finala pentru cititorii de limba maghiară; din juriul concursului au făcut parte: prof.dr. Mioara Kozak, prof. Anca Blaga, prof. Bogdan Raţiu, Mirela Ligia Ungur - câştigătoarea secţiunii pentru adolescenţi de anul trecut şi bibliotecarele Doina Vanca şi Simona Bleahu; au fost anunţate şi Cărţile Anului, la categoriile: copii şi adolescenţi. - ***Zi de zi****, 12, nr. 2949, 23 noiembrie 2016, p. 1, 4, 4 foto.*

111. ***Cartea tehnico-ştiinţifică în actualitate*** / Horia Ioan Avram, bibliotecar

Articolul se referă la profesia de inginer, oferă date despre AGIR (Asociaţia Generală a Inginerilor din România) şi Editura AGIR, titluri reprezentative ale acestei edituri care au îmbogăţit fondul de carte al Bibliotecii Judeţene Mureş, Secţia Cartea Tehnică. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 233, 25 noiembrie 2016, p. 4.*

112. ***Pro Libro Senator şi Pro Libro Spe - distincţiile Bibliotecii****. Biblioteca Judeţeană Mureş* / Biroul de Informare şi Relaţii Publice

Distincţia „Pro Libro Senator” a Bibliotecii Judeţene Mureş se acordă în acest an colaboratorilor constanţi: Vasile Dobrescu - istoric, profesor universitar şi Péter Mihály Heinrich - medic, microbiolog, profesor universitar; distincţia „Pro Libro Spe” va fi oferită elevei Diana Găbureac, clasa a VII-a, Şcoala Gimnazială „Europa”; Festivitatea de decernare a distincţiilor va avea loc vineri, 25 noiembrie 2016, ora 13.00, la Sala Documentară a Bibliotecii. -

***Cuvântul liber**, 28, nr. 233, 25 noiembrie 2016, p. 4.*

113. ***AGIRO - Tîrgu Mureş organizează simpozionul „85 de ani de la Congresul învăţătorilor 1931 - 2016”***

*Simpozionul „85 de ani de la Congresul învăţătorilor 1931 - 2016” va avea loc luni, 5 decembrie 2016, ora 17, în sala Documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş; dr. Monica Avram, directorul bibliotecii, va rosti cuvântul de deschidere; vor prezenta lucrări: Lazăr Lădariu - red.şef la „Cuvântul liber,” învăţătoarea Natalia Stoica, prof. Dimitrie Poptămaş, învăţătoarea Băcilă Petruţa Daniela, istoricul Vasile Dobrescu. - **Cuvântul liber**, 28, nr. 236, 3 - 5 decembrie 2016, p. 1.*

114. ***85 de ani de la Congresul Învăţătorilor 1931 - 2016*** / Violeta Teban

*AGIRO - Tîrgu Mureş, în colaborare cu Biblioteca Judeţeană Mureş şi cu sprijinul Consiliului Judeţean Mureş, a organizat luni, 5 decembrie 2016, în Sala Documentară a Bibliotecii judeţene, simpozionul „5 de ani de la Congresul Învăţătorilor 1931 - 2016”; au prezentat lucrări: Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene, poetul şi publicistul Lazăr Lădariu, învăţătoarea Natalia Stoica, prof. Dimitrie Poptămaş, învăţătoarea Băcilă Petruţa Daniela şi istoricul Vasile Dobrescu. - **Cuvântul liber**, 28, nr. 238, 7 decembrie 2016, p. 1, 3, 1 foto.*

115. ***Triplă aniversare***

*Sala documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş găzduieşte miercuri, 14 decembrie 2016, ora 11.00, o triplă aniversare: 10 ani de la apariţia cărţii „Dascăli mureşeni” vol. I, 2006, autori: Dorin Borda, Ilarie Gh. Opriş; 20 de ani de la lansarea cărţii „Sângeorgiu de Mureş” vol. I - Însemnări monografice, 1996, autor: Ilarie Gh. Opriş; 40 de ani de activitate a AAP Mureş şi apariţia cărţii „Asociaţia Artiştilor Plastici Mureş, 1997 - 2017,” autor: Ilarie Gh. Opriş. Alocuţiuni: Monica Avram, Dimitrie Poptămaş, Cornel Sigmirean, Nicolae Băciuţ, Eugeniu Nistor, Lazăr Lădariu, Constantin Bogoşel, Ilarie Gh. Opriş. - **Cuvântul liber**, 28, nr. 243, 14 decembrie 2016, p. 7, 1 foto.*

116. ***Prof. dr. Péter Mihály a megyei könyvtár díjazottja*** / Bodolai Gyöngyi

*Prof. dr. Péter Mihály Heinrich a fost una dintre personalităţile mureşene distinse de Biblioteca Judeţeană Mureş cu titlul Pro Libro Senator, cu ocazia Săptămânii Philobiblon mureşean (2016). - **Népújság**, 68, 290. sz. (2016. december 15.), p. 5, 1 foto.*

117. ***Sărbătoare la Biblioteca Judeţeană Mureş***: *Triplă aniversare* / Violeta Teban

Sala documentară a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost miercuri, 14 decembrie 2016, gazda triplei aniversări a publicistului Ilarie Gh. Opriş, preşedintele Asociaţiei Artiştilor Plastici din

judeţul Mureş; 10 ani de la apariţia cărţii „Dascăli mureşeni"; 20 de ani de la lansarea cărţii „Sângeorgiu de Mureş," vol. I - Însemnări monografice; 40 de ani de activitate la Asociaţia Artiştilor Plastici şi apariţia cărţii „Asociaţia Artiştilor Plastici Mureşi IV 1977 - 2017"; au rostit alocuţiuni: dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, Cornel Sigmirean, Dimitrie Poptămaş, Lazăr Lădariu, Eugeniu Nistor, Nicolae Băciuţ. - ***Cuvântul liber****, 28, nr. 244, 15 decembrie 2016, p. 1, 7, 2 foto.*

118. ***Biblioteca Judeţeană Mureş reflectată în presa scrisă în anii 2013-2015. Bibliografie selectivă*** */ Annamaria Vintilă; Emilia Cătană (Biblioteca Judeţeană Mureş). -* ***Libraria****. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 14-15, 2015-2016, p. 355-413.*

119. ***Cărţi româneşti vechi din secolul al XVII-lea în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş (Palatul Culturii)****/ Dr. Monica Avram (Biblioteca Judeţeană Mureş); Dr. Florin Bogdan (Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia). -* ***Libraria****. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 14-15, 2015-2016, p. 214-231.*

120. ***Cărţile armeneşti ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai"****/ Bányai Réka, Biblioteca Judeţeană Mureş. -* ***Libraria****. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 14-15, 2015-2016, p. 232-238.*

121. ***Florin Bogdan, Monica Avram, Cartea veche străină din colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş, Sibiu, Editura Astra Museum, 2015, 75 p. + 18 il.*** */ Dr. Corina Teodor (Universitatea „Petru Maior" Târgu Mureş). -* ***Libraria****. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 14-15, 2015-2016, p. 475-478.*

122. ***Intervenţii de azi pentru patrimoniul generaţiilor de mâine****/* Márton Krisztina, *Biblioteca Judeţeană Mureş.*

Demonstraţia operaţiunii de restaurare la Biblioteca „Teleki-Bolyai." - ***Libraria****. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 14-15, 2015-2016, p. 239-249.*

MISCELLANEA

Natural Background and Space Management in an Early Mediaeval Site from Someşul Mic Valley: Jucu de Sus - Răscruci, Cluj County[1]

Dr. CORALIA BONTA
Muzeul Judeţean Mureş

Rezumat

Context natural şi utilizarea spaţiului într-un sit medieval timpuriu din Valea Someşului Mic: Jucu de Sus - Răscruci, judeţul Cluj

Marea majoritate a cercetărilor arheologice de anvergură din ultimele decenii sunt facilitate de proiecte de investiţii şi construcţii care au în vedere suprafeţe mai extinse. Astfel este şi cazul cercetărilor care au avut loc la Jucu de Sus-Răscruci, judeţul Cluj, şi care au prilejuit descoperirea aproape integrală a unei aşezări de secol VIII, cu mai multe sectoare de evoluţie şi, respectiv, a necropolei acesteia. În zona necropolei a fost, de asemenea, descoperită şi cercetată (continuă cercetările în această zonă) necropola unei aşezări din sec. XI-XII, aflată nu foarte departe.

Importanţa descoperirii constă în primul rând în faptul că s-au putut cerceta mai bine de 2/3 din aşezare, fapt care a înlesnit identificarea altor sectoare (Ib, Ic), în plus faţă de cel principal (Ia). Informaţiile documentate au evidenţiat organizarea complexă a acestor sectoare, cu zone destinate locuinţelor/gospodăriilor şi zone economice.

Amplasarea aşezării, cel mai probabil voit aleasă, în lunca inundabilă a Someşului Mic (importantă rută comercială, conectată prin reţeaua hidrografică la o regiune extinsă), laolaltă cu cantitatea mare de obiecte de fier, lupe de fier şi zgură, dar şi numeroasele străpungătoare de os, indică implicarea locuitorilor aşezării în schimburi comerciale, într-un moment în care aceste schimburi nu aveau la bază prezenţa monedei.

[1] The article is a presentation of the site from Jucu, which intends to underline once more its importance, based on the book published by the author in 2017, with some additions and comments about the site and the data it has provided so far.

Keywords: *Jucu de Sus, Someşul Mic, settlement, sectors, households, economic space, features, VIIIth century*

The next pages represent a concise description of the site from Jucu de Sus/Răscruci, and especially the VIIIth century settlement, which was brought to light (almost entirely) by consecutive researches in 2007-2008.[2] In the past few years, new investigations focused on the necropolis area, situated west of the settlement, comprising two different horizons: the one corresponding to the VIIIth century settlement and a more recent cemetery, dated in the XIth-XIIth centuries.[3]

The information about the inhabited places in the valley of the Someşul Mic River in the VIIth-IXth centuries is quite scarce up to this point. From afar, the aspect of the valley displays an alternation of the large/ very large areas with narrow/ very narrow areas. The general picture is of a large valley, with a quite extended floodplain. In the site region it resembles a depression area, 2,5 km large at the point where the tributaries Gădălin and Borşa flow into the Someşul Mic River. This river plays an important role in the hydrographical network of Transylvania, emerging from the confluence of the Someşul Cald and Someşul Rece rivers, collecting many smaller water flows until it runs into Someşul Mare becoming the Someş River. This latter one flows into the Tisa stream, the largest and the most important affluent

[2] The rescue excavations brought to our attention a Roman epoch site, some isolated features from the first and the second iron age, a complex settlement from the VIIIth century and its corresponding necropolis, intersected by a later cemetery, from the XIth - XIIth centuries and also the location of the settlement from the same period of time.

[3] For an almost complete bibliography see CCA 2018, p. 72-73, to which we should also add Ioan Stanciu, Diana Bindea, ***Un exemplu din epoca medievală timpurie (sec. VIII) pentru credinţele şi practicile magico-rituale (aşezarea de la Jucu de Sus, jud. Cluj). Românii în Europa medievală între Orientul Bizantin şi Occidentul Latin***, Brăila, Editura Istros, 2008, p. 121-139; Coralia Bonta, ***Locuirea din bazinul Someşului Mic în secolele VII-IX. Aşezarea de la Jucu de Sus - Răscruci (judeţul Cluj)***, Cluj Napoca, Editura Mega, 2017.

of the Danube. Therefore, primary transportation routes stretched along these waters, let alone the fact that they were themselves the fastest transportation choice.

Observing the site in its natural background, within a rich hydrographical network, good for settling and commerce as well, we would draw the attention upon the presence of a much appreciated natural resource, the salt, already known and exploited previously at Sic, Cojocna or Ocna Dej,[4] not very far from the settlement at Jucu.

For the VIIth-IXth centuries we still have little knowledge about the people and settlements in the Someşul Mic River Basin. We have identified

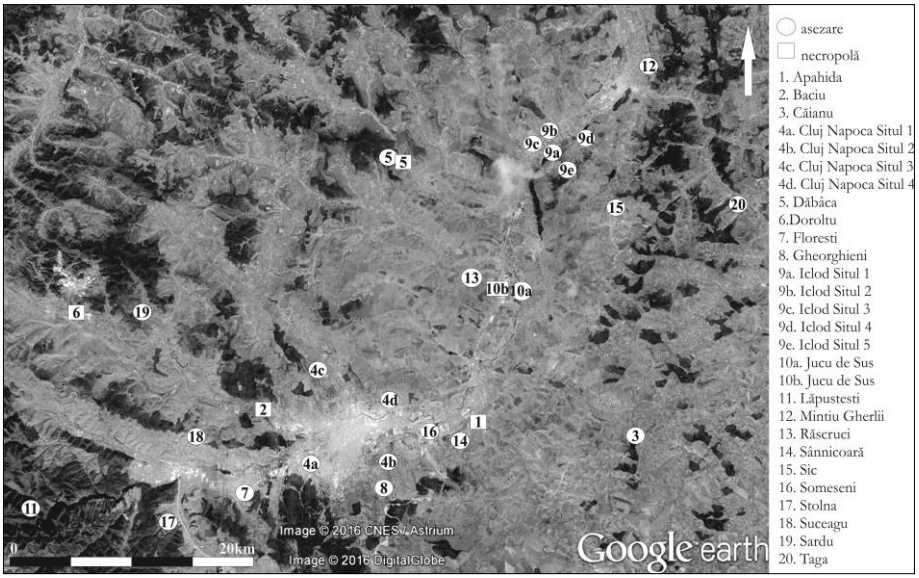

Figure 1. Contemporary discoveries in the Someşul Mic River Basin

[4] Coralia Bonta, ***op. cit.***, p. 28-29.

20 localities (Figure 1) where traces have been found, each with at least one discovery place (28 points in all).[5] Although in most of the cases the identified points were found due to archaeological researches, their results have not been published in detail. The discoveries are found on both sides of the main stream and we find them on three levels of altitude: first, there are those from the lowland, in the river floodplain, then there are the ones along the tributaries of the main stream (approximately over 300 m altitude) and finally there are situation in which they chose to use the heights, naturally defended by the relief (approximately over 450-500 m altitude). In our case, like in a few others (Sânnicoară, Iclod for instance), the site is found in the meandering area of the Someşul Mic River, surprisingly close to the water course.

Situated in the floodplain of the Someşul Mic River, between its nowadays course and the railway, the site had four sectors (Ia, Ic - the main sectors, Ib and II), out of which three were destined to the everyday and economic activities of the community while a fourth one was the sacred area, dedicated to the death - the cemetery (Figure 2). Today, the area of the settlement is covered by constructions.

The land displays lower and higher areas, formed by the meandering of the river in time. As revealed by a specialized study,[6] this segment of the river valley was historically marked by the highly sinuous character of the river, between Apahida and Jucu de Sus, for instance. In this case, the floodplain gradually shifted towards the east. The two main sectors of the settlement were settled precisely on two such higher grounds, separated by a lower area, predisposed to water accumulation and stagnation (swampy character). Viewed separately, the three sectors of the inhabited area are placed on a relatively flat ground, suited for living. Noticeably, although

[5] ***Ibidem***, p. 41-42 and p. 151-237 (discoveries' catalogue)

[6] Feier Ioana, ***Reconstituitrea evoluţiei geomorfologice a Văii Someşului Mic în Holocen***, teză de doctorat, Iaşi, 2010, http://www.atlas.usv.ro/geografie/pagini/doctorat/Teza%20de%20doctorat_Ioana%20Feier.pdf

having an optimum visibility over the valley of the river, kilometres away, there were no natural defence elements discovered surrounding the settlement.

Reviewing all the data, the research did not uncover completely the area of the settlement, yet it clearly investigated more than 60% of its entire surface, as shown by the long trenches opened all around the main sectors. So far, around 6.150 mp of the settlement were investigated and we believe that the village was no more the 0,8 ha large, including only the inhabited nuclei, not the isolated features.[7]

A very important aspect noted is precisely that the settlement area evolved in parallel in two main sectors, separated from each other by around 170 m (between feature 392 - sector Ic/2008 and the western limit of sector Ia - section S1/2007), while the necropolis is situated about 500m WSW from sector Ia.

Given the opportunity to uncover the greatest part of the village, we were able to trace important characteristics of the internal structure as well.

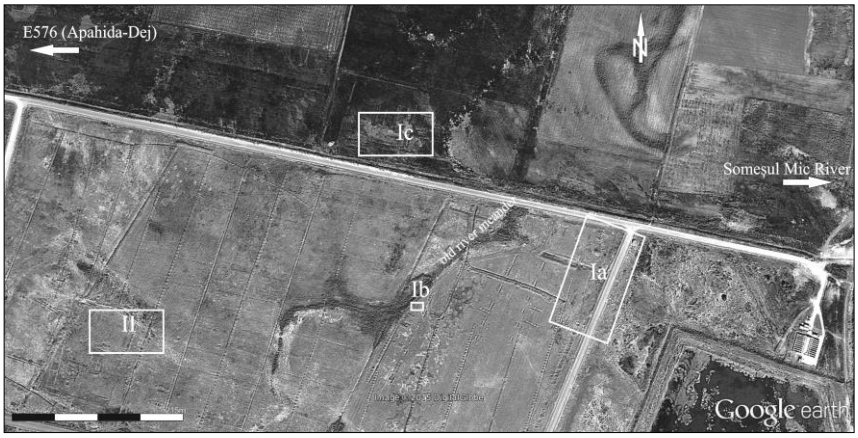

Figure 2. Sectors of the site. Google Earth Image from 2015, before the constructions were built

[7] Coralia Bonta, ***op. cit.***, p. 468, plate 184.

It is known that the *shape and the inner organisation* of a settlement is undoubtedly determined by the main preoccupations of the community, social rules and also environmental ones.[8] The organization of the area of a settlement fixes some social norms, thus contributing to their perpetuation and the way they are respected within that society,[9] even though they are archaeologically difficult to detect. The basic elements or „*units*" would comprise: functional parts (houses, pits, wells, craftsmen constructions, depositing places etc.); pathways which form the link between the functional units; groups of units or „*property boundaries*;" central structures or areas with no constructions.[10]

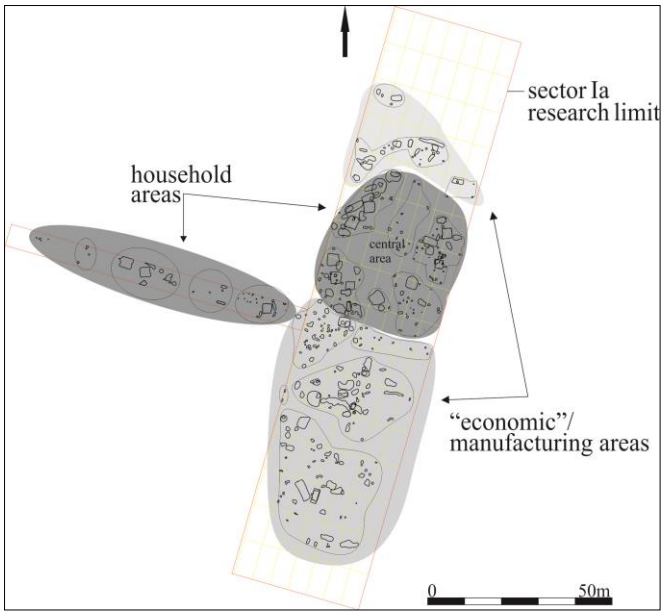

Figure 3. Sector Ia – the groups of features/ organization of the territory

In our case, at Jucu, a total of 398 features, meaning houses and their annexes, crafting structures, clay exploitation pits,

[8] Šalkovský Peter, ***Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt***, Nitra, Archeologický ústav SAV, 2001, p. 119-127.

[9] Hamerow, ***Early Medieval Settlements. The Archaeology of Rural Communitites in Northwest Europe 400-900***, Oxford, 2002, p. 52.

[10] ***Ibidem***, p. 53; Coralia Bonta, ***op. cit.***, p. 47.

wells etc. were investigated. As mentioned above, 3 sectors were defined by the site manager,[11] individualized by the distances dividing them: sector Ia (south-east, largest number of features), sector Ib (south-west, only one structure) and sector Ic (north-west, fewer features than in Ia). Further on, sectors Ia and Ic have an internal structure of their own, as evidenced by the groups of features and respectively the distance between these groups. It is clearer in the case of sector Ia, with houses grouped around a central area, therefore combining two of the organization types,[12] subject on which we would insist later.

Regarding sector Ia, we can delimit a „*residential*" area, having an almost oval shape, formed by 9 houses together with their annexes („*households*"), which leave a „*free*" space in their middle (Figure 3) or a „*central area*." North and south of this area, there are groups of features that do not comprise houses (the houses were defined as such by their rectangular shape and most of all by the presence of the heating device inside), probably destined to serve economic purposes. There is another area, west-south-west of this main residential space that seems to display the same grouping of houses and annexes, forming households. Unfortunately, this is an area incompletely researched, which would have had some additional answers to give as to the internal plan of the settlement in this sector.

[11] Stanciu Ioan, ***A Well from the Early Medieval Settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania), Archäologische Beiträge, Gedenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt***, Cluj Napoca, Editura Mega, 2014, p. 325-327.

[12] The character of this publication and the space needed for a more detailed approach prevents us from discussing every group of features here. A more extended version of this description can be found though in Coralia Bonta, ***op. cit.***, p. 45-77.

The second main sector, Ic, is reduced both as surface and number of features, if compared to sector Ia (Figure 4). Nevertheless, we can still find, based on the same criteria, groups of features and spaces in between them. The shape and the organizational patterns differ. Though we do not find the same complex households like in the previous case, the discoveries appear to be arranged somehow ovally, leaving a rather empty area in the middle (the central area), similarly to the residential area in sector Ia. Unlike the Ia situation, here we had fewer agglomerations. Actually, the only area with clearly grouped features is in the western limit of the researches, where no trace of house appeared. The houses are fewer and do not display an obvious household organization. Even more, the houses, with no more than one annex are divided by distances of at least 4,5 m in between (larger than in sector Ia).

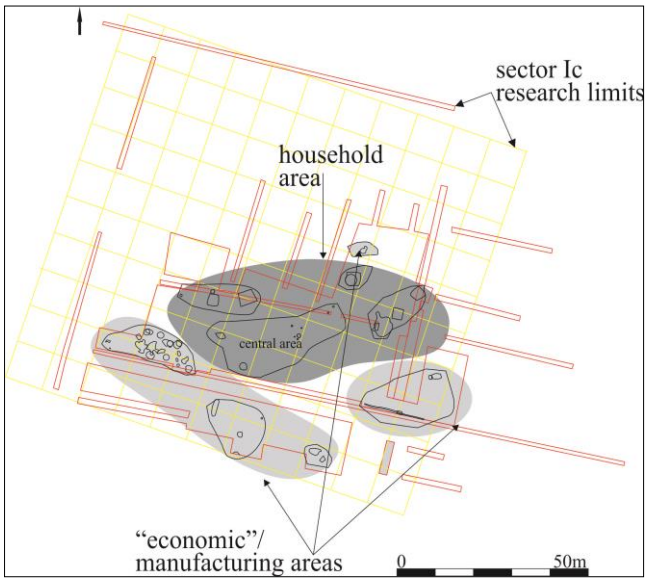

Figure 4. Sector Ic -the groups of features/ organization of the territory

Sector Ib has only one feature, probably a house (feature 140). There is not enough data to associate it with other houses or structures.

Comparatively, in both sectors we find household-like groups of features and also economic/non-household groups of features. Both of them have surface and deepened constructions/features. So far, a total of 6 households were investigated in sector Ia and another 2 in sector Ic (the 3rd

one could be seen as such also, but the presumed house was cut through by a contemporary pit, leaving us with no evidence as to whether it had a fire installation or not). The ones in the first sector are made of at least *2 houses* (except the one comprising feature 174, which is actually a special case and possibly played a different role in the settlement also), at least *1 deepened structure/ storage place* and at least *1 surface structure*. In Ic, plainly different from Ia, one of the households consists of *2 houses* and *1 deepened structure/ storage place/ manufacturing area* and the other one is made of *1 house* and *1 surface structure* (possibly slightly deepened feature, due to the stratigraphic situation - the archaeological layer in this area is close to the actual surface).

The economic groups belong to the areas around or from the peripheral regions of the residential zones. They consist of both deepened and surface features, in many situations hard to individualize. There are groups of features or even single features isolated from the rest of the agglomerations. This is an aspect which would support even more their main economic function. Sector Ia has 2 economic areas, out of which the one from the south is more developed both as features number and surface. We used the distance criterion to recognise the groups, leading to the identification of at least 5 such agglomerations. In sector Ic we find the same number of groups of peripheral economic features, from which the southern one is better evidenced by the 8 clay exploitation pits. In this sector we have the only open air kilns from the entire settlement (not a single one was found in sector Ia).

Both sectors have a central area: in Ia it is bordered by households, while in Ic it is delimited by households on one side and by economic groups of features on the other, at a quite considerable distance.

Concerning the number of groups representing the household areas and the economic one, they are balanced, meaning 13 economic ones and 14 households. As clearly shown in the images above, the surface that these two types of groups cover is slightly larger in the case of the economic areas, though the density of features seems to be a bit higher in the houses' areas, at least in sector Ia.

From the total of 398 features documented in the settlement, 316 were submitted to the typological study, the rest of them being actually parts of larger features (for instance from inside a house) or consisting of a small number of stones or other materials, without clear relevance.

The main types of features[13] from the settlement were classified first of all according to the area they belonged to - groups of houses or groups of economic structures, or with no houses. The next criterion referred to their position reported to the contemporary ground level, thus resulting in deepened features and surface ones. Their functionality was referred to within the limits of the data collected so far, however needing a much closer approach.

Apart from the 17 houses, we find - in the category of the deepened features - the 6 water wells, which characterize only the economic areas, not to be found in any of the residential areas: 4 of them in sector Ia of the settlement and 2 in sector Ic.[14] Their position itself connects them to a certain activity taking place mainly or only in the economic areas of the settlement. The other types of deepened elements are the pits, be they small, medium or large. Most of the small pits could have served as post holes, while the medium ones are rather hard to interpret. The large ones, on the other side are a very interesting appearance. On one hand, we have those from the houses' areas, especially the southern sector, that could have served the role of storage pits or maybe working spaces, easily to be traced in each household surrounding the central area in sector Ia. On the other, there are the large pits from the northern sector Ic, most likely used as clay exploitation pits and then intentionally abandoned.

Above the contemporary ground level we find situations that we called „*agglomerations*," consisting of stones (pebbles, quarry stones) and pottery, more or less grouped. The small ones, in some cases were clearly used to fix a post into the ground (there are situations in which the

[13] Coralia Bonta, ***op. cit.***, p. 79-116.

[14] Ioan Stanciu, ***op. cit.***, a detailed analysis of one of the wells in sector Ic, with preserved wooden structure.

corresponding holes could not be clearly delimited). As for the medium and large sized ones, they might have served as floorings for certain surface structures, impossible to reconstruct today. This must have been the best solution at hand, considering the humidity of the soil in the floodplain. There is a certain type of feature that was only documented in the economic areas, more precisely in the peripheral area of sector Ic, and that is the one of the open-air kilns. The two stone kilns are not basically different from the ones found inside the houses. The two clay ovens have an almost round shape. One single similar discovery, an isolated feature - open-air fireplace/hearth, which could have had stone elevation originally (its first level of documentation consisted of stones) was found in sector Ia. They are all quite far from the other groups of features, an aspect worth taking into consideration when figuring out their function; misfortunately, there are no artefacts to help solving this question around or inside them.

From the materials collected, it is not surprising that the best represented artefact is the pottery, not enough investigated yet. The fact that impresses though is the number of iron pieces (120), to which 5 pieces of other metals add and even more the 52 fragments of dross and iron pigs. They are followed by an important number of bone awls and other bone objects (30)[15] and lastly the spindle whorls (8).

All these aspects confirm that the economy of this village was a complex one, combining agriculture, wood, fibre, bone, clay and stone processing, hunting, fishing, possibly alluvial iron processing and exploitation as well as tannery. The very position of the settlement, on an important trade and communication route implies the involvement of the inhabitants in commercial activity to some extent. It is still unclear what were the items exchanged, if animal skin processing was the main

[15] Stanciu Ioan; Beldiman Corneliu; Sztancs Diana-Maria; Bonta Coralia Dorina, ***Economic and Everyday Life Facets in An Early Medieval Settlement From North-Western Transylvania, Reflected by the Bone Artefacts***, in ***Ephem. Nap.***, XXVII, 2016, p. 121-199.

occupation or the iron was obtained through exchange or it was a product used to obtain other goods.

The stratigraphy of the site[16] shows that the inhabitants did not stay here long. There are only two cases in which we can trace possible construction phases. Even more, as detected in sector Ia, there is a specific layer at the bottom of several deepened features that could be a convincing argument for the moment of leaving, associated to a flooding episode. As believed by the author of the archaeological research, the time span of this settlement seems to have spread over no more than two generations. Meaning approximately 2/3 of a century.[17]

The settlement from Jucu de Sus was dated in the VIIIth century, based first of all on two earrings (similar, but not identical pieces) with crescent body and star-shaped pendant.[18] It is so far unique in this part of the country, first of all because of the extent of the research, leading to an almost complete disclosure of the settlement and the discovery of the corresponding necropolis (not completely revealed yet, which could provide new and important information about the epoch). It is important to underline once more the following: the settlement was deliberately established close to a main water course, its surface was coherently divided into areas destined for households and areas destined for some economic activities. Also, the northern sector Ic, with different organization than Ia, seems to have had a more pronounced economic role. All this data, to which more detailed information connected to the special artefacts leads us to believe that the community was a fairly developed one, involved in commercial interactions, with specific occupations directed towards product exchange, in a time and region where coin based trade was temporarily replaced by barter.

---

[16] Coralia Bonta, ***op. cit.***, p. 131-134.

[17] Ioan Stanciu, ***op. cit.***, p. 338.

[18] ***Ibidem***, p. 334-338 and Fig. 12/p. 337.

Selective bibliography

❖ Bonta Coralia, ***Locuirea din bazinul Someşului Mic în secolele VII-IX. Aşezarea de la Jucu de Sus - Răscruci (judeţul Cluj)***, Cluj Napoca, Editura Mega, 2017;

❖ Diana Anamaria; Meşter Mihai, ***Meeting an Early Medieval Community: A Preliminary Analysis of the Human Skeletal Remains from the Jucu Cemetery (Cluj-Napoca, Romania)***, *MCA*, S.N., IX, Bucureşti, Editura Academiei, 2013, p. 199-218;

❖ Feier Ioana, ***Reconstituitrea evoluţiei geomorfologice a Văii Someşului Mic în Holocen***, teză de doctorat, Iaşi, 2010, http://www.atlas.usv.ro/geografie/pagini/doctorat/Teza%20de%20doctorat_Ioana%20Feier.pdf

❖ Hamerow, ***Early Medieval Settlements. The Archaeology of Rural Communitites in Northwest Europe 400-900***, Oxford, 2002;

❖ Šalkovský Peter, ***Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt***, Nitra, Archeologický ústav SAV, 2001;

❖ Stanciu Ioan; Bindea, Diana, ***Un exemplu din epoca medievală timpurie (sec. VIII) pentru credinţele şi practicile magico-rituale (aşezarea de la Jucu de Sus, jud. Cluj). Românii în Europa medievală între Orientul Bizantin şi Occidentul Latin***, Brăila, Editura Istros, 2008, p. 121-139;

❖ Stanciu Ioan, ***A Well from the Early Medieval Settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania), Archäologische Beiträge, Gedenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt***, Cluj Napoca, Editura Mega, 2014, p. 325-339;

❖ Stanciu Ioan; Beldiman Corneliu; Sztancs Diana-Maria; Bonta Coralia Dorina, ***Economic and Everyday Life Facets in An Early Medieval Settlement From North-Western Transylvania, Reflected by the Bone Artefacts***, in ***Ephem. Nap.***, XXVII, 2016, p. 121-199;

❖ K. Tucker; I. Stanciu; K.-L. Filipek; L. Lanigan; J. Snyder; K. Blevins; J. Fisher, ***Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj, Punct: „Râtul boilor" (parcul industrial TETAROM III)***, in ***Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2017***, 2018, nr. 33, p. 69-73.

Gen şi naţiune: rolul femeilor în procesul de construire a identităţii naţionale la românii din Transilvania (a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX)*

Dr. GEORGETA FODOR
Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade", Târgu Mureş

Abstract

Gender and Nation: the Part Women Played in the Process of the National Identity Building at the Romanians in Transylvania (the Second Part of the XIXth Century and the Beginning of the XXth Century)

The present paper deasl with the national identity analised from a gender perspective. It studies the context and manners in which the nation-building process influenced the emergence of gender identity at Romanian women from Transylvania during the second half of the XIXth century and the beginning of the XXth century. The historical records were questioned considering two main research questions. First, how did Romanian intelelectuals, men, understood and at the same time shaped the role women had to have in the national project? And the second one, how was women's own perception about their gender influenced by the dominant view constructed by men?

Keywords: *women, nation-building, identity, Romanians, Transylvania*

* O versiune, în limba engleză, a acestui studiu a fost publicată în volumul *Ethnic Minorities and Majorities-Migration and Integration*, coord. Istvan Polgar, Ioan Horga, Mircea Bire, Debrecen University Press, 2016.

„Natiunea mea romană, cu tot'a ei virtute
Ar fi pieritu acum, ca pomulu celu taiatu,
De cumva n'aru fi fostu Romanele plăcute
Ce-au alinatu dorerea si au aparatu!"[1]

Egalitatea în drepturi, şanse şi oportunităţi nu a anulat percepţia asupra existenţei aşa numitelor roluri „naturale" ale femeilor: a fi soţie şi mama. Vorbim însă de fapt de norme construite cultural atât de încetăţenite, însă încât au ajuns să fie considerate ca făcând parte din codul „genetic" al femeilor. Iar această identificare de gen se reflectă şi în documente oficiale, precum Codul Numeric Personal, un cod a cărui primă cifră marchează sexul. Pentru nou-născuţii de sex feminin, cifra este una pară. Acest cod devine cumva amprenta noastră identitară în spaţiul social. El este actul care ne confirmă identitatea în raport cu ceilalţi. Deci are şi o puternică conotaţie naţională. Aşadar, identitatea de gen şi identitatea naţională par să fie cele mai importante părţi din ceea ce Sorin Mitu numea a fi „*personalitatea noastră socială*."[2] Dar cum s-a ajuns la această asociere şi, mai important, cum a fost ea asumată este ceea ce intenţionăm să înţelgem prin prezentul studiu. El reprezintă de fapt o analiză istorică menită să oferă poate o înţelegere mai pertinentă a problemelor şi dilemelor identitare vizibile astăzi în societatea contemporană în care fenomene precum cel al migraţiei sunt un fapt cotidian, afectând implicit şi identitatea naţională. Mai mult, studiul îşi propune să introducă un cadru de discuţie pentru un subiect mai puţin frecventat de către istoricii români, şi anume acela al înţelegerii naţiunii şi naţionalismului din perspectiva genului. Din punctul nostru de vedere, o astfel de abordare poate oferi o perspectivă mai completă asupra procesului de construire a naţiunii române în condiţiile în care aduce în discuţie şi rolul

[1] Extras dintr-o poezie scrisă de Iosif Vulcan şi citată de Georgiu Bucsia în ***Familia***, nr. 16, 19 aprilie/1 mai, 1870, p. 188.

[2] Sorin Mitu, ***Transilvania mea. Istorii, mentalităţi, identităţi***, Iaşi, Editura Polirom, 2006.

desemnat femeilor în cadrul acestui proces, dar şi asupra modului de construire a identităţii de gen. Abordarea este justificată şi de faptul că atât identitatea de gen, cât şi cea naţională sunt de fapt nişte construcţii culturale.

Prezentul studiu este, totodată, şi o continuare, necesară, a studiilor anterioare care au explorat corelaţia dintre identitatea naţională şi identitatea de gen din perspective diferite.[3] Din punctul nostru de vedere, complexitatea subiectului necesită aprofundare. Generozitatea surselor istorice avute la dispoziţie este de altfel o dovadă în plus asupra importanţei pe care dezbaterea privind „*idealul naţional*" a avut-o în rândurile intelectualilor români din Transilvania. După cum am afirmat deja, această dezbatere a avut o puternică dimensiune de gen: femeile şi locul lor în cadrul naţiunii au făcut parte integrantă din această dezbatere a cărei finalitate a fost şi conturarea românului şi românceі „*ideale*," în scopul ultim de a asigura viitorul optimist al naţiunii române. Ca parte a acestui proces, atât naţiunea, înţeleasă evident ca şi un construct cultural, cât şi femeia au câştigat noi trăsături: naţiunea ajunge să includă şi „*cealaltă jumătate a sa*," iar identitatea de gen devine inseparabil legată de cea naţională, ca parte deci a unui întreg. Dar includerea nu este pe poziţii de egalitate, căci genul contează în procesul de construire a naţiunii!

Contextul istoric este cel care determină emergenţa acestei perspective genizate asupra naţiunii la intelectualii români din Imperiul Austro-Ungar. După cum au evidenţiat istoricii precum Nicolae Bocşan, în deceniile de

[3] Georgeta Fodor, ***Gender Borders: Women's Intellectual Profile during the Second Half of the 19th Century Transylvania. European Patterns***, în vol. ***Itineraries beyond Borders of Cultures, Identities and Disciplines***, coord. Carmen Andras, Cornel Sigmirean, Corina Teodor, Sibiu, Astra Museum, 2012; Georgeta Fodor, ***Réévaluation du statut de la femme dans le context d'affirmation de la nation roumaine en Transylvanie***, în vol. ***Il Risorgimento italiano e I movimenti nazionali in Europa. Dal modello italiano alla realtà dell'Europa centro/orientale***, coord. Giordano Altarozzi, Cornel Sigmirean Rome, Nuova Cultura, 2013; Georgeta Fodor, ***Woman as a Nation's Symbol: The Romanian Case***, în ***BRUKENTHALIA. Romanian Cultural History Review. Supplement of Brukenthal. Acta Musei*** 4, 2014.

dinainte şi după 1867-1868, românii din Imperiu au redeschis dezbaterile teoretice referitoate la naţiune.[4] În contextul acestor dezbateri, femeile încep să devină subiect permanent de discuţie. Dovadă în acest sens sunt, de pildă, articolele din publicaţiile periodice româneşti editate începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi care se vor transforma într-un veritabil for de dezbatere asupra problemei naţionale. Este la fel de reprezentativ de notat şi faptul că, în numeroase cazuri, publicul ţintă al acestor articole este chiar unul feminin, ceea ce denotă nivelul şi gradul de importanţă acordat româncelor în cadrul proiectului asumat de către intelectuali de a „construi" naţiunea română. De pildă, revista ***Familia***, editată de către Iosif Vulcan, a fost una dintre cele mai prolifice publicaţii care abordează „*chestiunea*" femeilor şi „*chestiunea*" naţională. Într-adevăr, majoritatea articolelor sunt semnate de către autori bărbaţi pentru femei şi mai puţine sunt cele scrise de femei pentru femei. Evaluându-le integrat, putem însă contura o imagine clară asupra modului în care româncele au devenit parte integrantă a naţiunii, dar şi asupra modului în care ele şi-au asumat proiectul naţional.

Pentru a avea o mai bună înţelegere asupra acestei dezbateri şi ţinând cont de faptul că identitatea de gen şi identitatea naţională nu pot fi tratate distinct, am încercat totuşi să delimităm două direcţii de analiză. Dat fiind că predomină articolele semnate de către bărbaţi, acestea au fost primele studiate, ele relevând astfel punctul de vedere „*oficial*" asupra naţiunii şi a „*româncei ideale,*" iar al doilea aspect abordat a fost acela al modului în care autoarele au definit naţiunea română şi locul femeilor în cadrul proiectului naţional. Referitor la aceste două direcţii de cercetare, am avut ca şi ipoteză de lucru ideea că, fie că autorii discută despre dreptul şi necesitatea educării femeilor, fie că este vorba despre emancipare sau, mai general, despre misiunea femeii în societate toţi autorii îşi bazează argumentele pe credinţa

[4] Nicolae Bocşan, ***Ideea de naţiune la românii din Transilvania şi Banat. Secolul al XIX-lea***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997, p. 141.

că femeile sunt reproducătorii biologici şi culturali ai unei naţiuni.[5] Acest fapt este uneori evident încă din titlul articolelor.[6] De asemenea, o a doua ipoteză care s-a urmărit a fi demonstrată este aceea că discursul care a conturat identitatea naţională la românii transilvăneni a fost profund influenţat de percepţia, aproape unanimă, acceptată a „*rolurilor naturale*" ale bărbaţilor şi femeilor. De fapt, această percepţie a rolurilor distincte în societate determinate de gen a modelat întreaga dezbatere asupra rolului pe care româncele trebuiau să îl joace în societate şi, implicit, în cadrul procesului de construcţie a naţiunii române.

Bărbaţi despre femei şi despre rolul lor în crearea identităţii naţionale sau despre „povara reprezentării"

Naţiunea, ca şi comunitatea imaginată, a fost rezultatul unui proces intelectual. Intelectualii au fost cei care au „*imaginat*" trăsăturile fundamenatale ale naţiunii şi tot ei au fost cei care au desemnat rolul fiecăruia, bărbat şi femeie, ţăran şi intelectual, în cadrul proiectului naţional. Şi cum în contextul epocii pătura dominantă a *intelligentsiei* a fost formată din bărbaţi, este firesc ca ei să fie cei care au definit şi rolul pe care femeile trebuiau să îl deţină. Este deci vorba, parafrazându-l pe G. Duby, de voci dominant masculine, convinse de superioritatea sexului lor, care au definit rolul şi locul femeilor în societate[7] şi în cadrul naţiunii. Din punctul de vedere dominant, rolul (pre)destinat femeilor era cât se poate de bine definit. Profesori, preoţi, doctori sau gazetari, toţi s-au implicat în această dezbatere şi toţi tind să fie de acord în ceea ce priveşte „*cel de-al doilea sex*." Datorită acestor intervenţii, profilul feminin a câştigat, într-o jumătate de

[5] Nyra Yuval-Davis, ***Gen şi Naţiune***, Bucureşti, Editura Univers, 2003, p. 21.

[6] Majoritatea articolelor au astfel de titluri: ***Femeia si chiemarea ei***; ***Femeia-ca educatoare***; ***Mama***; ***Mama de familie***; ***Femeia romana*** etc.

[7] Facem aici referire al G. Duby, ***Evul mediu masculin***, Bucureşti, Editura Meridiane, 1992. Deşi afirmaţia este valabilă pentru societatea medievală, citarea ei aici este menită a sublinia predominanţa discursului masculin referitor atât la identitatea naţională, cât şi la identitatea de gen.

secole, profunde valenţe naţionale, pe care în mare parte şi le-a păstrat până în zilele noastre.

Dezbaterea „lor" tinde să se coaguleze în jurul a două teme principale, ambele având în comun chestiunea naţională. În primul rând, este vorba despre articolele care dezbat importanţa şi necesitatea lărgirii accesului femeilor la sistemul de învăţământ, în timp ce cea de a doua temă abordează un subiect mai general, parte din „*chestiunea femeii*," şi anume care trebuia să fie misiunea în viaţa a femeilor. Toţi sunt de acord în ceea ce priveşte responsabilitatea femeilor de a păstra şi transmite generaţiilor viitoare valorile naţionale. Toţi pun pe seama femeilor deci „*povara reprezentării*." Un fapt ce apare a fi firesc prin prisma percepţiei amintite deja asupra rolurilor diferenţiate pe gen. Astfel, din punctul de vedere al autorilor, femeile sunt reproducătorii biologici, dar şi culturali, ai unei naţiuni, iar educaţia şi misiunea în viaţa lor decurge din aceste responsabilităţi percepute ca înnăscute. Argumentele în susţinerea acestor ipoteze se regăsesc în articolele de presă studiate. În ***Familia*** de pildă, articolul intitulat ***Femei'a si chimarea ei***[8] rezumă cel mai bine cadrele în care evoluează dezbaterea asupra femeii şi a rolului ei în procesul de construire a identităţii naţionale. Din punctul de vedere al autorului, misiunea femeii[9] era determinată de rolul ei natural: a fi soţie şi mamă. Acesta este motivul pentru care ea/ele nu ar trebui niciodată să aspire la a ocupa funcţii „tipic" masculine, rolul lor social - şi naţional deci - împlinindu-se în spaţiul privat al familiei:

> „*Neci cand femeile se nu aspire a escela in roluri destinate pentru barbate! Inse este un cercu santu, deschisu fie carei femeii, unu campu de lauru, unde fie car si-pote castiga merite modeste dar scumpe, acesta e cerculu familiar … acel'a pe care aveti de a-lu cresce, e omu, fiiulu patriei si alu natiunei … spuneti-i ca anim'a lui*

[8] M. Viritsianu, **Femei'a si chiamarea ei**, în ***Familia***, nr. 15, 25 Mai/6 Iunie, 1866, p. 176.

[9] În general, majoritatea articolelor folosesc singularul şi mai rar pluralul substantivului „*femeie*," fapt ce ne îndreptăţeşte să susţinem că femininul mai era şi în secolul al XIX-lea tratat ca şi un „*concept abstract*," astfel cum a fost considerat şi în epocile anterioare.

trebuie se palpiteze ne'ncetatu pentru inflorirea natiunei sale. Spunet-i tote aceste, in limb'a-mama, si nu in cea straina, ca-ci ast'a nu-i va vorbi lui de natiunea nostra."[10]

Aşadar, „câmpul de luptă" al femeii trebuie să fie familia. Aici ea putea - şi trebuia - să îşi îndeplinească datoriile naţionale: a naşte, creşte şi instrui copiii în spirit naţional şi patriotism. Această educaţie putea fi transmisă doar prin folosirea obligatorie a limbii naţionale şi în niciun caz nu era permisă folosirea limbilor străine percepute ca fiind, de fapt, vehicule ale deznaţionalizării. Logica, valabilă aproape pentru toţi autorii care abordează subiectul, este următoarea: în timp ce bărbaţii sunt în arena politică luptând împotriva duşmanilor naţiunii, femeile sunt cele care se ocupă de formarea generaţiilor viitoare ale naţiunii:

„*…femeii romane a vostra e chiamarea a produce iubirea de natiune in generatiunea noua. Deci vorbiti scriti romanesce, Pentru Domnedieu!*"[11]

Acelaşi punct de vedere îl întâlnim şi în articolele lui Vasile Pop, un alt autor preocupat mai ales de problema educaţiei fetelor. El susţine că fetele ar trebui să fie educate în concordanţă cu misiunea lor în viaţa: aceea de a fi soţii şi mame bune, eficiente şi secunzi fideli ai soţilor lor. Argumentele sale sunt, evident, bazate pe rolurile naturale pe care, în viziunea sa, însăşi Creatorul le-a desemnat femeilor:

„*Ddieu a creatu femei'a ca se fia mame bune. Ddieu a creatu femei'a ca se fia ajutoriu barbatului sau si astu-feliu din natur'a ei in cerculu familiei e chiamata spre activitate, si spre acesta e detoria a-si jertfi tota poterea si vertutea.*"[12]

Dar viziunea lui nu este profund ancorată în normele şi perceptele creştine, sunt şi aspecte moderne precum ar fi necesitatea de a lărgi accesul femeilor la cunoaşterea „*ştiinţifică*." Din păcate, însă, el nu oferă detalii referitoare la ce anume presupune o educaţie ştiinţifică. Putem însă intui care ar fi limitele cunoaşterii permise de unii intelectuali femeilor dacă ne

---

[10] M. Viritsianu, ***op. cit.***, p. 189.

[11] ***Ibidem***.

[12] Vasiliu Popu, ***Despre crescerea feteloru***, în ***Familia***, nr. 9, 26 Februarie/3 Martie, 1867, p. 102-104.

referim la un articol semnat de George Bariţiu şi publicat în ***Transilvania***, publicaţia oficială a Astrei:

„*Nu cumva voiesci si tu, ca se facem din femeile nostre filosofe, filologe, matematice, mai in scurtu, caltiune albastrii, precum le dicu anglii in bataia de jocu? Se feresca Ddieu pre tot romanulu de femei'a filosofa … carea adica se dipsute din ontologii si metafisice transcedentali, despre Ich und Nicht ich, despre Weltall und Nuichts, era apoi se'ti puna pe mesa sup'a prea sarata, friptur'a arsa si salat'a nespalata.*"[13]

Indiferent însă de limitele mai stricte sau generoase pe care autorii bărbaţi le fixează pentru educaţia femeilor, toţi sunt de acord că această educaţie trebuie să fie făcută „*în spirit naţional.*" Aceeaşi perspectivă o împărtăşeşte şi At. Marienescu, autor al mai multor articole pe acelaşi subiect. În viziunea sa, femeile şi bărbaţii au aceleaşi capacităţi fizice şi intelectuale, dar rolurile lor în societate sunt diferenţiate pe gen: publicul este teritoriul bărbaţilor, în timp ce spaţiul privat este rezervat femeilor:

„*barbatulu e facutu pentru lucrulu esterioru, femei'a pentru vieti'a interiora, pentru vetr'a domestica.*"[14]

Această segregare determinată de gen este percepută ca fiind „*naturală*" şi nicidecum construită social. Iar la ea nu se va renunţa nici atunci când biologia va dovedi ca inferioritatea nu este susţinută de niciun argument ştiinţific. „*Egali dar totuşi diferiţi*" câştigă teren în Europa după Revoluţia franceză. Evenimentele revoluţionare au contribuit în fapt la întărirea convingerii că genurile pot fi egale doar în condiţiile în care sunt circumscrise unor sfere politice şi sociale separate.[15]

---

[13] Extras din discursul ţinut de către George Bariţiu, la adunarea Astrei din 10 august de la Siomcuta, un discurs despre ***Educaţia femeilor la naţiunea română***, în ***Transilvania***, An IV, nr. 17, Braşov, 1 septembrie 1869.

[14] At. Marienescu, ***Femei'a in seculu alu XIX***, în ***Familia***, nr. 17, 27 Aprilie/9 Mai, 1869, p. 193-195.

[15] Annette F. Timm and Joshua. A. Sanborn, ***Gender, Sex and the Shaping of Modern Europe. A History from the French Revolution to the Present Day***, London. Oxford. New York. New Delhi. Sydney, Bloomsbury, 2016, p. 29.

În cuprinsul aceloraşi articole, se poate nota o asociere aparte între două procese paralele: emanciparea naţională şi reforma socială pentru femei. M. Strajanu considera, de pildă, că reforma va avea loc doar atunci când româncele îşi vor îndeplini datoria naţională: aceea de a forma viitorii cetăţeni. Din punctul de vedere al autorului, cea mai frumoasă chemare a femeii era aceea de a da viitorilor cetăţeni o educaţie morală. Iar instruirea morală a copiilor era de fapt datoria lor socială. Femeile sunt mame, soţii şi „*cetăţeni*." O ordine care nu este deloc aleatorie! Emanciparea femeilor, prin prisma autorilor bărbaţi, înseamnă mai degrabă respectarea aceloraşi obligaţii „*naturale*" înspre viitorul naţiunii. Stereotipurile de gen rămân deci valide, cunoscând doar o adaptare în contextul efortului depus de mişcarea naţională a românilor din Imperiu:

> „*Adeverat'a emancipare dar nu consta nici in paritatea femeilor facia cu barbatii loru; - nici in a ignora individualitatea feminina: ci ea si-castiga o importantia, se asieaza in adeverat'a valore numai prin repunerea femeiei in adeverat'a sfera a vocatiunii sale; numai prin a se intorce femei'a in marginile potrivite naturelului femeiescu; numai prin aplecarea catra casnicia, catra implinirea detorintieloru sale de femeia, mama si socia buna – cu un cuventu numai prin aplecarea catra implinirea detorintieloru ce alu seu secsu reclama! Astfielu vine d'a se inteliege adeverat'a emancipatiune! ...A rapi pre femeia din acestu incercuitu totu atatu ar insemna, ca cum amu face un actu de cea mai rea crima contr'a naturei chiar.*"[16]

Soţii şi mame deci. Rolul femeilor în proiectul naţional, astfel cum apare el în viziunea bărbaţilor, derivă din aceste două ipostaze ale femininului. Dreptul la educaţie este, prin asociere, investit cu o dimensiune naţională: a susţine educaţia femeilor însemna, de fapt, a investi în viitorul naţiunii. Prin educaţia fiicelor, în postura lor de viitoare soţii şi mame, se asigura păstrarea şi transmiterea specificului naţional. Astfel se explică de ce ce educaţia morală şi religioasă este considerată ca fiind obligatorie pentru formarea viitoarelor „*cetăţene*." Dovada eficienţei acestui sistem stau faptele trecutului:

---

[16] Ioan Dima Petrascu, ***Despre emanciparea femeilor***, în ***Familia***, nr. 5, 1/13 Februarie, 1870, p. 49-50.

„*in grele tempura ea (femeia) si biseric'a ne-a pastratu nationalitatea nostra.*"[17]

Maternitate şi *naţionalism* ar fi calităţile indispensabile incluse în stereotipul feminin. Dacă prima a fost mereu parte din acest stereotip, naţionalismul a fost ataşat eternului feminin şi adaptat la imperativele mişcării naţionale. Convingerea că soţiile şi mamele, bune, educate şi eficiente sunt garanţia prosperităţii naţiunii este un leitmotiv al dezbaterilor privind „*chestiunea femeilor*" în care s-au implicat majoritatea intelectualilor români:

„*Femei'a e un adeveratu angeru, … e angerulu salvatoriu alu Romanismului si nationalismului… Femei'a e reformatoir'a omenimii in genere si a unei natiuni in specie. Era femei'a romana a Romanismului. In man'a femeiei se crescu fiii si sub grigi'a ei ambla copiii, speranti'a venitoriulu. Femei'a, mum'a e gradinariulu – fiii sunt florile si tinerele surcele, mladitiele; er gradin'ae natiunea.. o femei'a, mum'a ce-si cresce fiii in fric'a lui Dumnedieu, in iubirea.* "[18]

Acestea sunt deci principalele trăsturi ale profilului feminin astfel cum apare în viziunea autorilor bărbaţi. Chiar dacă ei sunt tributari stereotipului feminin, faptul că integrează femeile în naţiune este un pas înainte înspre acceptarea femeilor ca parte cu adevărat egală în construcţia naţională. Aşadar, contextul creat de lupta pentru emancipare a românilor este unul favorabil dezbaterilor privind (re)definirea statutului şi rolului femeilor în societate. În ce măsură însă româncele şi-au asumat această „*povară a reprezentării*" şi cum idealul feminin construit de către autorii bărbaţi a influenţat percepţia asupra identităţii proprii a constituit partea a doua a acestui demers.

Femeile despre femei şi despre naţiune

Deşi o astfel de delimitare poate să fie puţin forţată, în sensul că genurile s-au definit întotdeauna prin raportare unul la celălalt, abordarea aceasta este doar în aparenţă tratată distinct, în sensul în care am încercat să ne concentrăm pe vocile feminine care s-au implicat în dubla dezbatere

[17] ***Ibidem***.

[18] ***Ibidem***, p. 50.

privind naţiunea şi rolul femeilor în societate. Atare abordare urmăreşte deci a evidenţia percepţia româncelor despre naţiune şi despre locul şi rolul asumat de către acestea în cadrul proiectului naţional. Astfel, s-a putut evidenţia şi gradul în care discursul masculin a influenţat percepţia femeilor asupra propriului gen.

Articolele de presă scrise de femei nu sunt la fel de numeroase comparativ cu cele semnate de către autori bărbaţi, fapt de altfel lesne de explicat prin raportare la contextul epocii. Ceea ce este însă deosebit de important de subliniat este faptul că, atât autorii bărbaţi, cât şi autorii femei tind să accepte, cu puţine excepţii, ierarhia „*naturală*" a sexelor. Delimitarea public-privat şi masculin-feminin se regăseşte deci la aproape toţi autorii, bărbaţi şi femei. Chiar şi atunci când vocile promovează un feminism mai pronunţat, revendicările sunt argumentate tot prin raportare la ipostazele „*naturale*" ale femeilor: fiică, soţie, mamă, mereu deci prin raportare la o prezenţă masculină. Se remarcă în acest sens un expozeu semnat de o anume Georgeta în paginile ***Familiei*** din 1893, în care autoarea identifica şase ipostaze ale femeii: ca mamă, ca virgină - cu referire la puritate, inocenţă, moralitate impecabilă - ca soţie, ca fiică, ca soră de caritate, ca martir.[19] Modelul care a inspirat-o pe autoare este, fără îndoială, acela al Fecioarei Maria: soţie, virgină, mamă şi martir în acelaşi timp. Dar aceste şase ipostaze, „*clasice*" pentru că sunt mai degrabă atemporale, au primit o puternică amprentă naţională. Majoritatea articolelor studiate stau dovadă în acest sens. La o evaluare sintetică, trăsăturile fundamentale ale profilului feminin sunt maternitate, religiozitate şi caritate, la care se va adăuga o a patra: naţionalitatea. Maternitatea este aşadar transformată într-o datorie naţională. Autoarele care au scris despre rolul naţional al femeilor au considerat şi ele, ca şi autorii bărbaţi, că maternitatea reprezintă, de fapt, modul în care femeile îşi îndeplineau obligaţiile faţă de naţiune. Adelina Olteanu, de pildă, considera maternitatea ca fiind misiunea sublimă a unei femei. În articolul ***Mam'a*** publicat în ***Familia*** această asociere maternitate-naţionalism este mai mult decât evidentă:

[19] Georgeta, ***Femeia***, în ***Familia***, nr. 14, 4/16 Aprilie, 1893, p. 163.

„*De la mame dar depinde prosperarea si fericirea unei natiuni intrege. Deca o mama si cunosce sublima sa misiune, o va transmite si copilului, si astfileu nici o tiera n'ar cunsoce lantiurile sclaviei ...*"[20]

Maternitatea şi percepţia tot mai puternică a faptului că ele reprezintă factori cheie în ceea ce înseamnă „*reproducerea culturală*" a identităţii naţionale vor lua forma dezbaterii asupra necesităţii lărgirii accesului la educaţie a fetelor. În 1870, într-un articol semnat de Paulina Roman, autoarea adresa un apel tuturor româncelor pentru a susţine efortul de înfiinţare a şcolilor de fete. Argumentul de bază utilizat este că femeile trebuie să fie educate, în condiţiiile în care au un rol major în dezvoltarea culturii naţionale:

„*Nu este trebuintia se ne folosim de arguminte, că-ci este generalminte recunoscut, ca secsulu femeiescu duce o rola emininta in cultur'a natiunala*."[21]

În calitatea lor de mame, femeile sunt primii educatori ai viitoarelor generaţii ale naţiunii, o altă opinie comună autorilor bărbaţi şi femei, dar pentru a-şi putea îndeplini această datorie vitală pentru destinul naţiunii ele trebuie să fie educate în instituţii naţionale. Limba maternă şi religia trebuie să fie parte din curricula obligatorie, doar astfel putându-se evita pericolul deznaţionalizării. Şcolile sunt, deci, elemente cheie ale progresului, în condiţiile în care absenţa lor însemna ca fetele să fie trimise la şcoli străine, fapt care atrăgea după sine şi pierderea identităţii naţionale.

În acelaşi sens converg numeroase articole. În 1871, de pildă, în rubrica dedicată dialogului cu cititorii din ***Familia***, a apărut, sub forma unui dialog imaginar cu publicul feminin al revistei, un expozeu asupra contribuţiei pe care femeile puteau să o aducă la progresul naţiunii. Formula „*noi*," precum şi „*naţiunea noastră*;" „*noi suntem fiicele naţiunii*" susţin ipoteza că femeile şi-au asumat acest rol de a păstra şi transmite specificul naţional. Acelaşi rol deci pe care bărbaţii l-au delimitat pentru femei. Chiar şi vocile mai incisive, în sens feminist, vor susţine că emanciparea femeilor nu poate

[20] Adelina Olteanu, ***Mam'a***, în ***Familia***, nr. 41, 12/24 Octombrie, 1869, p. 481-482.

[21] Paulin'a Romanu, ***Institutu pentru educatiunea feteloru romane in Crisana***, în ***Familia***, nr. 2, 11/23 Ianuarie, 1870, p. 13-14.

să fie decât un plus pentru viitorul naţiunii române. Obligaţiile „*naţionale*" se traduc şi în susţinerea instituţiilor de cultură, precum teatrele, şi mai ales în utilizarea limbii române. Recomandarea e ca la toate evenimentele sociale, culturale sau filantropice să se folosească numai limba română:

„*Se vorbimu in limb'a Sonora a nostra! Da ca-ci numai astu-felu potemu fi demne de numele mandru "Romana.*"[22]

În 1874, Ana Botta, o altă autoare, abordează acelaşi subiect: misiunea femeii în general şi misiunea românceі, în mod special. Pentru primul caz, autoarea apelază la citate din Pederzani pentru a convinge publicul cititor de importanţa socială majoră a femeilor: „*în inima unei femei rezidă spiritul poporului, spiritul omenirii.*"[23] Maternitatea apare din nou în prim planul analizei. Autoarea consideră că destinul femeilor se îndeplineşte doar prin maternitate, aceasta este de fapt misiunea femeii, rolul ei social. În ceea ce priveşte misiunea românceі, Ana Botta apelează la exemple din civilizaţia antică romană pentru a susţine că aceasta este de a fi „*gardian al latinităţii în Răsărit:*"

„*femei'a romana decopiandu pe strabunele sale, are misunea, de a fi angerulu tutelariu alu Romanismului in Oriente.*"[24]

Mai puţine sunt însă autoarele care definesc în mod explicit conceptul de naţiune. Aceasta nu înseamnă că nu îi cunosc semnificaţia sau că nu sunt suficient de educate pentru a aborda un atare subiect, din contră, indirect putem totuşi înţelege ce reprezintă naţiunea din perspectiva femeilor. Se poate face acest lucru prin analiza acelor articole care abordează subiecte de genul celor amintite mai sus despre rolul social al femeilor, educaţia lor etc., ca şi prin utilizarea unor expresii precum „*educaţie naţională*," „*şcoli naţionale*," „*naţiunea noastră.*" Când utilizează termenul *naţiune*, el apare ca fiind sinonim cu cel de popor înţeles ca fiinţă colectivă, integrând implicit şi femeile. O

---

[22] Lucreţia Costa, ***Conversare cu cititoarele. Rolul femeilor la înflorirea naţinii şi a culturii naţionale***, în ***Familia***, nr. 36, 5/17 Septembrie, 1871, p. 428.

[23] Ana Botta, ***Misiunea femeii in genere si a celei romane in specie***, în ***Familia,*** 15, 14/26 Aprilie, 1874, p. 169-171.

[24] ***Ibidem***, p. 170.

astfel de perspectivă apare, de pildă, într-un articol semnat de Maria I. Casabianu, ***Educatiunea natională***.[25] Potrivit autoarei, *popor* înseamnă naţiune, iar el trebuie să fie educat în spirit naţional pentru a evita pericolul deznaţionalizării. O altă autoare, foarte activă în plan publicistic, Emilia Lungu, susţine şi ea importanţa educaţiei naţionale în formarea viitoarelor mame. În articolul ***Mam'a***, aşa-zisul rol natural al femeilor e în centrul expunerii: „*natur'a a facutu dar legea, ca copilulu inainte de tote se fia alu mamei*."[26] Autoarea aduce în discuţie şi problema naţiunii, într-un alt articol intitulat ***Instrucţiunea femeii române***, în care subiectul principal este necesitatea de a extinde accesul fetelor la sistemul de învăţământ. În acest context, definiţia naţiunii, înţeleasă ca şi corp unic, care include deopotrivă bărbaţi şi femei, dar în care fiecare îşi are rolul predestinat în funcţie de gen, iese în prim plan:

> „*numai cu barbate invatati natiunea n'ar mai spori, caci chiar acei alesi dela cari se astepta mai multu, isi inaugurau calea vietei, casatorindu-se cu straine… unde femei'a a fost seu este de alta natiune, apoi barbatului fia romanu cu capu de fieru, ba chiar apostolu natiunei - pana-i lumea nu va audi copiii sei dicendu ca sunt romani.*"[27]

Un an mai târziu, aceeaşi autoare va publica un nou articol, o pledoarie în favoarea recunoaşterii dreptului femeilor de a fi „*jumătate din naţiune*." Articolul adresează chiar din titlu o întrebare fundamentală: *Ce este femeia şi care este misiunea ei*.[28] Aceasta interogaţie cuprinde, de fapt, esenţa dezbaterilor asupra profilului feminin din epocă: dreptul la emancipare, dreptul de a fi un bun cetăţean, dar doar după îndeplinirea datoriei fundamentale de a fi o mamă bună: femeia este înainte de toate mamă, dar

---

[25] Maria I. Casabianu, ***Educatiunea nationala***, în ***Familia***, nr. 38, 21 Septembrie/3 Octombrie, 1875, p. 441-442.

[26] Emilia Lungu, ***Mama***, în ***Familia***, nr. 62, 20 August/1 Septembrie, 1878, p. 307-308

[27] Idem, ***Instrucţiunea femeii române***, în ***Familia***, nr. 72, 21 Septembrie/4 Octombrie, 1880, p. 454.

[28] Idem, ***Ce este femeia şi care este misiunea ei***?, în ***Amicul familiei***, nr. 3, 1/13 Septembrie, 1878, p. 34.

mamă creatoare a naţiunii - argument suprem în susţinerea emancipării prin educaţie şi cultură. Rolul strategic în construcţia naţiunii române impunea deci ridicarea femeilor din ignoranţă şi necunoaştere.[29]

Aşadar, autoarele consideră şi ele, la fel ca şi autorii bărbaţi, că cel mai important rol pe care româncele îl au în cadrul procesului de construcţie a identităţii naţionale este de a îi asigura viitorii membri şi de a-i forma pe aceştia în spiritul naţional. Deci aceleaşi două roluri, inseparabile de altfel, de reproducători biologici şi culturali ai naţiunii, ambele derivate din trăsătura fundamentală ataşată profilului feminin: maternitatea. De asemenea, şi autoarele consideră că limba maternă este vehiculul fundamental pentru formarea şi transmiterea valorilor naţionale. Nu surprinde atunci faptul că sunt privite cu ochi foarte critici „mondenităţi" precum utilizarea limbilor străine sau preferarea modei occidentale în locul costumului popular românesc. Facem trimitere în acest sens la un alt articol publicat în ***Familia*** din 1902, în care autoarea este foarte critică la adresa femeilor din rândul burgheziei, care îi apar ca fiind cele mai predispuse la influenţele nocive ale modernităţii:

> „*cata vreme inse teranca face neamului nostrum atata glorie, mi se pare ca noi, damele, nu ne implinim intocmai chiemarea frumoasa…De cate ori aud pe la bancheturile noastre obicinuitul toast pentru "femeia romana" imi vine sa rosesc, caci nu meritam de loc laudele ce ni se aduc. Dam oare concursul nostru la conservarea si poleirea limbei romane? Nu prea. Cine nu crede pofteasca prin saloanele noastre si se va convinge ca in cele mai multe limba romana se vorbeste numai de ochii lumii, numai atuncia cand avem oaspeti in fata carora voim sa ne presintam in colorit national.*"[30]

Autoarea consideră că româncele procedează exact invers, preferând să folosească limba germană sau maghiară. Şi i se pare cu atât mai

---

[29] Vezi în acest sens şi Georgeta Fodor, ***Women as Topic of Intellectual Debates Case Study: Amiculu Familiei"***, în ***Studia Universitatis Petru Maior. Historia***, nr. 11, 2011, p. 96.

[30] Urzica Spinescu (pseudonim), ***Scrisoarea unei doamne***, în ***Familia***, nr. 42, 20 Octombrie, 1902, 500.

îngrijorător cu cât aceeaşi practică a observat-o şi la evenimentele mondene din Regat, unde:

„*nici in saloane, nici in teatrul national, nici la concertele de la Ateneu, n'am audit damele conversand decat frantuzesce.*"[31]

Aceste articole de presă, scrise de către femei, nu trebuie considerate ca fiind voci izolate, exprimând o opinie strict personală, ci mai degrabă ca voci colective ale româncelor. Autoarele procedează la fel ca şi *intelligentsia* şi profund inspirate de modelul de naţiune creat pe care vor încerca să îl filtreze, adaptându-l de fapt părţii feminine a naţiunii. Un argument în susţinerea acestei ipoteze este şi faptul că majoritatatea autoarelor preferă să folosească aproape întotdeauna substantivul „*femeia*," la singular deci. Maria Baiulescu este una dintre autoarele care procedează în acest fel într-un discurs ţinut cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înfiinţarea Reuniunii femeilor române din Braşov. Intitulat ***Misiunea femeii române***, articolul defineşte clar care este contribuţia româncelor la proiectul naţional:

„*trebuie să inrolam femeia instruită la munca culturei noastre naţionale. Numai femeia este capabila să ne păstreze tesaurul naţionalităţii… Emanciparea femeii este casatoria prin ea se intrupeaza cu destinul natiunei ei…pentru ca o naţiune să ajunga la bunastare şi să prospereze, femeia trebuiesă poseadă cultul şi dragostea familiei, privindu-l ca sanctuarul de unde poate contribui la individualitatea poporului cărui aparţine. Femeia româna conscie de misiunea sa, va deveni matroana unei rasse regenerate. Si din aceasta societate purificata va isvori un val de popor curagios, harnic, plin de energie, de vointa si de geniu: iubitor de munca si consciu de mandria nationala*"[32]

Rezumând, cuvintele cheie care reflectă punctul de vedere al româncelor despre naţiune şi, mai ales, despre implicarea lor în procesul de afirmare al naţiunii române, sunt: maternitate, religiozitate, moralitate, onestitate, fidelitate şi dragoste faţă de familie şi faţă de naţiune în acelaşi timp. Din perspectiva autoarelor deci, femeile îşi vor îndeplini datoria faţă

[31] ***Ibidem***.

[32] Maria Baiulescu, ***Misiunea femeii române***, în ***Familia***, nr. 6, 11/24 Februarie, 1901, p. 61-63.

de naţiune prin îndeplinerea rolurilor „*naturale*." Cele care scriu, ca şi voci ale propriului sex, cred cu convingere în acest rol şi nu doar îşi asumă un rol desemnat de către bărbaţi. Această credinţă în disjuncţia sexuată a rolurilor în cadrul social merge până acolo încât toţi autorii consideră că naţinea este în pericol dacă femeile nu îşi vor asuma aceste roluri:

> „*Noi, tineri si batrani, cari tinem in mana condeiul culturii nationale …avem cea mai mare trebuinta de sprijinul femeii romane, caci dinsa e depozitara virtutilor strabune, pazitoarea sanctuarului familiei, in care nu lasa sa intre nimic ce-i strain de sufletul ei. Avand sprijinul femeii romane, succesul muncii noastre e asigurat.*"[33]

Chiar şi emanciparea femeilor este înţeleasă din această perspectivă a interesului strategic al naţiunii române. Elena Densuşianu, de pildă, considera că cele două teme de dezbatere ale momentului: cea naţională şi aceea a emancipării femeilor sunt, de fapt, inseparabile.[34] Articolul este totodată şi dovadă a faptului că această dezbatere nu este doar „*un subiect la modă*" preferat de gazetari, ci că are de fapt o foarte mare importanţă socială. Cu atât mai mult cu cât multe dintre aceste articole sunt de fapt temele de prelegere la conferinţe publice cu prezenţă numeroase, deci şi impactul lor formativ este mai mare.

Însumând, toate articolele de presă studiate pentru prezentul demers sunt o dovadă evidentă a faptului că, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, românii din teritoriile imperiale erau antrenaţi într-o dezbatere puternică privind naţiunea, fapt de altfel recunoscut de toţi istoricii care au abordat subiectul. Ceea ce lipseşte, însă, este evidenţierea manierei în care intelectualii români au integrat şi femeile în acest proiect naţional în construcţie şi, mai ales, maniera în care româncele s-au raportat şi raliat la acesta. Studiul a accentuat, de asemenea, şi faptul că româncele nu au rămas în afara acestei dezbateri, încercând să îşi revendice locul şi rolul major în

---

[33] Extras din răspunsul lui Iosif Vulcan, la o scrisoare de felicitare din partea Lucreţiei Mureşianu, în ***Familia***, nr. 23-24, 10/23 Iunie, 1904, p. 284.

[34] Elena Densusianu, ***Despre emanciparea femeilor***, în ***Familia***, nr. 49, 7/19 Decembrie, 1869, p. 577-579.

cadrul naţiunii. Avem deci şi o viziune „*la feminin*" a naţiunii române, perfect sincronă cu viziunea dominantă construită de către *intelligentsia*. De remarcat este şi faptul că, prin această abordare, studiul a demonstrat că identitatea de gen şi identitatea naţională nu pot fi tratate decât integrat, fiind de fapt faţete ale aceluiaşi proces unic de definire identitară.

Statuaria de piatră romană din colecţia Teleki-Gorneşti

Dr. FÁBIÁN ISTVÁN
Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţă şi Tehnologie
„George Emil Palade" Tîrgu Mureş

Abstract

The Roman Stone Statues from the Teleki Collection-Gorneşti

Although few in number, the history of the Roman statues from the Teleki collection-Gorneşti, destroyed in September 1944 by the Red Army, is rather tumultuous. Described by the well-known historian Paulovics Istvan in 1942, these statues give us some glimpses about the religious and funeral believes of the provincial Roman society and about the fate of one of the most important private collections in the Transylvanian area.

Keywords: *castle, collection, statues, inventory*

Denumit „*perla Mureşului Superior*," castelul Teleki din Gorneşti a avut o istorie lungă şi uneori zbuciumată. Construit între 1793-1812 pe locul unei fortăreţe medievale, castelul este un reprezentant tipic al barocului stil Grassalchovich (la fel cu al reginei Elisabeta de Habsburg, „Sissi" de la Gödöllö), a cunoscut mai multe etape evolutive, împreună cu impresionantul parc din jurul lui. Familia Teleki s-a preocupat în mod constant să adapteze castelul la noile mode culturale, fără a modifica însă în mod radical stilul baroc original.

Unul din cei mai de seamă reprezentanţi ai acestei familii a fost Teleki Domokos al II-lea (1880-1955), un pasionat colecţionar de artă şi covoare orientale şi occidentale, pe care le păstra în palatul de la Gorneşti (o parte din această colecţie de covoare se găseşte astăzi în muzeele din Budapesta). S-a căsătorit în 1905 cu contesa Eduardine Teleki de Szék. Contele nu a fost doar un simplu anticar, ci a participat activ şi la săpături arheologice

(Porolissum, Cristeşti); mai mult decât atât, a ştiut să sistematizeze obiectele primite/recuperate în funcţie de epoca istorică.

Aşa se face că, odată cu fondarea ei în anul 1910, colecţia Teleki Domokos era organizată pe trei secţiuni: arheologie, etnografie şi covoare orientale. Colecţia arheologică era ordonată cronologic şi, pare-se, cuprindea în jur de 2000 de piese din paleolitic, până în sec. XVIII. O parte din materialele colecţiei a fost donată Muzeului Ardelean, la data de 30 noiembrie - 1 decembrie 1918, o altă parte a fost donată (sau recuperată de Muzeul Mureşean), iar o parte (împreună cu biblioteca ce conţinea aproximativ 6.000 de volume) a fost „*eliberată*" în septembrie 1944 de o unitate de cazaci a Armatei Roşii. Artefactele mici din colecţie au fost sparte, cele mari (cum au fost pietrele funerare romane, sau ancadramentele de porţi medievale) au fost aruncate în pivniţa ori în grădina castelului. Colecţia de covoare, evacuată în 1944 la Budapesta, va fi mistuită de flăcări în cursul Revoluţiei din 1956.[1] Castelul în sine a funcţionat în anii comunismului ca şi preventoriu TBC pentru copiii, iar în 2010 a fost retrocedat familiei Teleki. Una din preocupările actuale ale familiei este identificarea pieselor din fosta colecţie Teleki Domokos, fiind vorba mai ales de acelea care sunt considerate dispărute.

Privitor la colecţie, există trei surse mai importante: lucrarea lui Paulovics Istvan, ***Dacia keleti határvonala és az úgynevezett „Dák"-ezüstkincsek kérdése***, apărută la Cluj în 1944, în care se acordă un spaţiu generos descrierii monumentelor de epocă romană aflate în colecţia contelui. (De fapt, colecţia este dintre foarte puţinele ale cărei piese au fost prelucrate şi inventariate într-un studiu de specialitate). Sunt descrise statuile, elementele arhitectonice, precum şi un număr de 31 de *stelae*, *aediculae*, şi fragmente de inscripţii, însoţite de traducerea textelor, desene şi

[1] Bicsok Zoltán-Orbán Zsolt, ***Isten segedelmével udvaromat megépitettem. Történelmi családok kastélyai Erdélyben***, Csikszereda, Gutenberg, 2011, p. 500.

fotografii.[2] Lucrarea istoricului din Debreţin este cu atât mai importantă cu cât, după distrugerea/dispersarea colecţiei în toamna lui 1944, ca urmare a „*eliberării*" sovietice, pentru mult timp a fost singura referinţă bibliografică.

Cea de-a doua sursă este volumul III/4 din ***Inscripţiile Daciei romane, Inscripţiile din Dacia Superior, zona răsăriteană*** apărută în 1988.[3] Pentru marea majoritate (95%) a materialelor descrise ca aparţinând comunei Cristeşti, autorul face precizarea că se aflau în colecţia Teleki din Gorneşti. Bibliografia principală folosită în ***IDR*** este tot lucrarea lui Paulovics, dar Ioan Iosif Russu în unele ocazii (mai precis 5 din cele 16 monumente funerare descrise) face precizarea că obiectul descris în 1944 era dispărut în 1952. Celelalte 11 au ajuns în lapidarul Muzeului Judeţean Mureş.

Cea de-a treia sursă este monografia ***Aşezarea romană de la Cristeşti***, de Nicoleta Man, care, din punct de vedere cantitativ, nu aduce nimic nou, dar compensează din punctul de vedere al analogiilor şi interpretării.[4]

Intrarea în colecţia Teleki a celor trei fragmente de statui romane se înscrie în acea „modă" a arheologilor transilvani despre care Paulovics nota cu o oarecare undă de ironie: „*în timp ce arheologia oficială transilvană nu era deloc interesată de bogatul sit de la Cristeşti, contele Teleki Domokos, neobositul căutător şi păstrător al monumentelor arheologice şi artistice din Transilvania, urmând nobila tradiţie ca strămoşilor săi, an de an face drumuri către Cristeşti, de unde, începând cu anul 1910, când inundaţia a rupt şi a dislocat fragmente de monumente funerare, le-a salvat şi le-a expus pe un coridor acoperit al frumosului castel de la Gorneşti.*"[5]

---

[2] Paulovics Istvan, ***Dacia keleti határvonala és az úgynevezett „Dák"-ezüstkincsek kérdése***, Kolozsvar, Minerva, 1944, p. 80-92.

[3]. I. I. Russu (coord.), ***Inscripţiile Daciei Romane. Volumul III: Dacia Superior*** (În continuare ***I.D.R III***), Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1988, p. 101-124.

[4] Nicoleta Man, ***Aşezarea romană de la Cristeşti***, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, *passim*.

[5] Paulovics Istvan, ***op. cit.***, p. 86.

Fragmentele statuare de epocă romană reprezintă tipuri iconografice deosebit de variate: un Jupiter pe tron, un tors fragmentar de marmură albă şi doi lei funerari.

Prima statuie: ***Jupiter pe tron*** (*Iupiter tronans* sau *Verospi*), este realizată din calcar cu dimensiunile de 60x44x35 cm.(fig.1). „*Acest tip de Jupiter pe tron este acoperit de o mantie care îi acoperă doar picioarele, restul corpului fiind nud, doar pe umărul stând se poate observa un colţ al hainei. Capul şi marea parte a gâtului lipseşte; braţul stâng lipseşte din umăr cel drept de la cot. În colţul stâng al tronului se vede o acvilă exagerat de mare* (...) *şi în acest caz capul şi torsul animalului lipseşte însă, penajul foarte minuţios redat.*"[6] Statuia este redată „*îngrijit şi bine proporţionat,*"[7] „*cu trăsături armonioase scoase în evidenţă de eleganţa şi justa proporţionalitate a torsului.*"[8] Analogii pentru sculptură găsim la Apulum, Ulpia Traiana, Micia, etc. Referitor la cult, se poate constata că în Dacia romană, (ca şi de altfel în restul Imperiului), era prin excelenţă unul imperial: „*Cult oficial al Imperiului, protector al statului, provinciilor şi Împăratului, este conservator prin ritual şi semnificaţii, şi universalist datorită atributelor zeului principal din panteon.*"[9] Cultul se manifesta mai ales în mediu militar, Jupiter, alături de Mars, iar mai târziu Mithras şi Dolichenus, fiind consideraţi *dii militares.*[10] Modelul *Tronans* sau *Verospi* are la bază statuia colosală realizată de Fidias în sec. V a.Chr. pentru templul din Olimpia dar, în cazul Daciei, avem de-a face cu modele de dimensiuni mijlocii şi mari, realizate de obicei din marmură, calcar etc. Caracterul cultului impune o atitudine hieratică a personajului redat, dar şi o şablonizare puternică, neexistând variaţii prea mari de la o statuie la alta.

---

[6] ***Ibidem***, p. 86-87.

[7] Nicoleta Man, ***op. cit.***, p. 228.

[8] D. Isac, ***Contribuţii la iconografia religioasă a Daciei romane. Iuppiter „Verosspi"***, în ***Actam MN***, XV, 1974, p. 78. De asemenea: A. Husar, N. Man, ***The Roman settlement from Cristeşti***, în ***Marisia***, XXV, 1995, p. 28.

[9] D. Isac, ***op. cit.***, p. 61-62.

[10] ***Ibidem***, p. 62.

Fig. 1. Statuie fragmentară *Jupiter tronans* (Sursa: Paulovics, ***op. cit.***, anexe).

Cel de-al doilea fragment este un tors realizat din marmură albă (fig. 2), descris de Paulovics ca fiind „*probabil un Amor înaripat ce călărea un delfin*."[11] Fragmentul este destul de mic, 21,5 cm înălţime, şi probabil că făcea parte „*dintr-un monument de dimensiuni mai mari*."[12] Dacă interpretarea lui Paulovics este corectă, atunci o analogie interesantă este o statuie asemănătoare (întreagă însă) descoperită în termele castrului roman de la Potaissa, unde funcţiona pe post de gură de apă (fig. 3). „*Corpul delfinului este mult curbat, precum spătarul unui scaun de care se propteşte Eros cu spatele (...) Apa trecea printr-un*

[11] Paulovics Istvan, ***op. cit.***, p. 87.
[12] Nicoleta Man, ***op. cit.***, p. 229.

canal cu secţiune pătrată şi se vărsa prin gura delfinului. Statuia a fost concepută pentru a fi văzută din lateral."[13]

Fig. 2. Tors fragmentar al lui Eros pe delfin (Sursa: Paulovics, ***op. cit.***, anexe)

Fig. 3. ***Eros pe delfin de la Potaissa***. (Sursa: Bărbulescu, ***op. cit.***, p. 50, fig. 34).

[13] M. Bărbulescu, ***Arta romană la Potaissa***, Editura Academiei Române, Editura Mega, 2015, p. 50-51 (fig. 34-36).

În fine, cea de-a treia statuie, de fapt grup statuar, ce îmbogățea colecția Teleki, sunt lei funerari (fig. 4). „*La stânga și la dreapta unui cap de zeu bărbos (sau în cazul de față a unui sfinx) stă așezat câte un leu ce ține între labele anterioare un cap de berbec. Leul din stânga e realizat din calcar, are o înălțime de 33 cm și o lungime de 50 cm. Sfinxul din mijloc, de asemenea, ține un obiect în mâini, dar nu se știe ce, întrucât a dispărut împreună cu capul animalului fantastic. De asemenea, lipsește și leul din dreapta*."[14]

Simbolistica leului, mai ales în context funerar, este deosebit de puternică. Apariția acestui „*motiv ornamental trebuie căutată în plastica orientală de unde s-a răspândit, mai apoi, în lumea greco-romană. Leul, ca motiv ornamental, poate fi legat și de pătrunderea și încetățenirea în lumea romană a unor culte de origine orientală, cum ar fi cel al lui Cybele sau al zeului Iranian Mithras. Chiar dacă semnificația leului funerar nu poate fi aceeași, indiferent de ambianța în care apare (însoțind-o pe Cybele, pe reliefurile mithraice sau în construcții cu caracter funerar) ideea principală pare a fi simbolizarea forței divine sau de esență divină* (…) *În cazul monumentelor funerare, leul pe punctul de a-și devora prada sau având una dintre labele anterioare pe capul unui animal, a fost interpretat ca un demon al morții, ca simbol al sacrificiului ritual, semnificând o moarte violentă, mai degrabă arătând faptul că forțele divine au moartea sub controlul lor, ca și rolul de păzitor al lăcașului de veci împotriva spiritelor rele și a profanatorilor de morminte*."[15]

Din păcate, nu se știe mai nimic de soarta acestui fragment deosebit de interesant. Există doar o singură analogie descrisă de Téglás Gábor în 1903 ca fiind descoperită la Șmig (jud. Sibiu),[16] dar aflată într-o colecție particulară din Târnăveni.[17] Și în acest caz avem de-a face cu doi lei afrontați, iar între ei un sfinx. Teglas, analizând materialul monumentului,

---

[14] Paulovics Istvan, ***op. cit.***, p. 87.

[15] Mihai Chiriac, ***Bazinul Târnavelor în epoca romană***, Iași, Editura Studis, 2016, p. 91.

[16] Sabin Adrian Luca, Zeno Carl Pinter, Adrian Georgescu, ***Repertoriul arhelogic al județului Sibiu***, Sibiu, 2003, p. 216; Mihai Chiriac, ***op. cit.***, p. 153.

[17] Téglás Gábor, ***Római köemlékröl a nagy és Kis-küküllö közti Somogyomról, Kisküküllö megyében***. Archeologiai Értesitö, 1903, p. 280.

constata că piatra calcaroasă ar proveni din zona Şard (jud. Alba), unde era un *vicus* şi o necropolă romană de inhumaţie. Analogia prezentată de Paulovics este deosebit de interesantă, cu atât mai mult cu cât Şard era şi unul din domeniile familiei Teleki de unde au mai fost aduse la Gorneşti şi alte obiecte de epocă romană, dar şi medievală. Putem considera că leii funerari descrişi de istoricul de la Debreţin au provenit din *vicus*-ul menţionat şi în mod eronat au fost prezentaţi ca descoperite la Cristeşti. Forma celor două monumente funerare: cu sfinx la mijloc, materialul de construcţie toate duc spre această ipoteză.

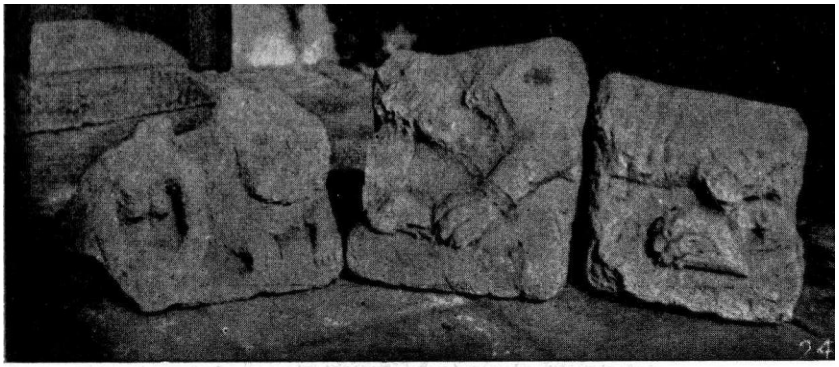

Fig. 4. Fragmente de lei funerari (Sursa: Paulovics, ***op. cit.***, anexe).

Publicaţia *Ardealul Nou* (1946-1952) şi tranziţia presei mureşene spre comunism

Dr. ANGELA PRECUP
Universitatea de Arte Tîrgu Mureş

Abstract

The Publication Ardealul Nou (1946-1952) and the Transition of the Mures Press to Communisn

In the transition period from democracy to communism, the first publications that appeared in the Mureş county after the eliberation of Transylvania ***Egalitatea-Egyenlőség*** *(Equality),* ***Înfrăţirea*** *(Brotherhood),* ***Ardealul Nou*** *(New Transylvania),* ***Cuvântul tineretului-Ifjúság Szava*** *(Youth Word) confirmed the experience that the local communist press had gathered during the interwar period, when Tîrgu Mureş was among the most important centers of the communist press. Between 1944-1947, the democratic press resistance meant the appearance of only one publication -* ***Mureşul*** *(1946). In this context,* ***Ardealul Nou*** *(1946-1952) had the longest appearance of the period, marked by two intervals: the beginning period as a „democratic paper" (1946-1947) and the communist period (1948-1952), which draw together the profile of this publication as the first page of communism in Mureş, but also as the most important journalistic local accomplishment of the late 40s, introducing another paper,* ***Steaua roşie*** *(The Red Star), which later became the voice of the communist period in the Mureş area.*

Keywords: *history of jurnalism, Mureş press, Ardealul Nou, communist press*

1. Context istoric

Implantarea comunismului în România a creat un nou context, în care ţara avea de ales între supunere sau dispariţie. Analizele Centrului Internaţional de Studii asupra Comunismului, care a reconstituit amploarea represiunii realizând un recensământ al populaţiei concentraţionare din

România între anii 1945-1989, relevă o dată în plus, opoziţia cu care poporul român în ansamblu a primit comunismul, întrucât pe lângă elitele culturale, militare, politice sau religioase, aproape jumătate dintre condamnaţii regimului comunist (42 la sută) au fost oameni simpli, ţărani şi muncitori.[1]

Deşi fără susţinere în rândul maselor - PCR fiind încă în 1944 o „*organizaţie fără trup având numai capul*" după expresia lui Victor Ioan Frunză[2] - partidul a reuşit după lovitura de stat din 23 august 1944 să-şi schimbe statutul, devenind dintr-o organizaţie periferică un factor decisiv pe scena politică. La 4 iunie 1945, în baza unei legi elaborate în scopul eliminării presei tradiţionale, Tribunalul Poporului a dat sentinţa în lotul primilor 14 ziarişti consideraţi criminali de război, pentru vina de a fi contribuit într-o formă sau alta la „*instaurarea dictaturii fasciste şi la aruncarea ţării în războiul nedrept din Răsărit*," după cum consemnau lucrările Congresului Uniunii Sindicatelor de Artişti, Scriitori, Ziarişti, desfăşurat la Bucureşti, în august 1945.[3] Între aceştia, Pamfil Şeicaru era primul ziarist român condamnat la moarte. Alături de el, din lotul „*criminalilor de gândire*"[4] au scăpat de închisoare doar cei care plecaseră în afara ţării.

Falsificarea alegerilor din noiembrie 1946 şi abdicarea forţată a Regelui la 30 decembrie 1947 au deschis lungul drum al epurărilor operate sub pretextul „defascizării," prin numeroasele procese-fantomă de tip sovietic, intentate întregii elite româneşti ce manifestase sau putea manifesta vreo opoziţie faţă de regim, de la politicieni la ziarişti, scriitori, preoţi, studenţi, industriaşi. În acest context istoric, presa a devenit, alături de

---

[1] Romulus Rusan, ***Cronologia şi geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populaţiei concentraţionare (1945-1989)***, Bucureşti, Editura Fundaţiei Academia Civică, 2007, p. 42.

[2] Victor Ioan Frunză, ***Istoria stalinismului în România***, Bucureşti, Editura Humanitas, 1990, p. 204.

[3] Marian Petcu, ***Cenzura în România***, în vol. ***Cenzura în spaţiul cultural românesc***, coord. Marian Petcu, Bucureşti, Edituraa Comunicare.ro, 2005, p. 115.

[4] Ion Cristoiu, ***Procesul „criminalilor de gândire"***, în ***Historia***, anul XI, nr. 115, iulie 2011, p. 20.

poliţia politică, un instrument-cheie al diseminării noii ideologii, prin propagandă şi manipulare.

După august 1944, când la nivel naţional Partidul Comunist nu număra mai mult de o mie de membri la intrarea în politică[5] şi după eliberarea Tîrgu Mureşului la 28 septembrie 1944,[6] acapararea structurilor locale de decizie de către PCR a fost facilitată de asocierea formaţiunii cu organizaţia locală a Uniunii Populare Maghiare, cu o mult mai largă susţinere populară. La nivelul manipulării mijloacelor propagandistice şi-a spus cuvântul şi activitatea susţinută desfăşurată de comuniştii mureşeni de-a lungul perioadei interbelice, reflectată într-o intensă activitate publicistică ce plasa Tîrgu Mureşul pe locul al şaselea între centrele presei comuniste, cu 14 publicaţii editate între 1922-1944, după Bucureşti (160 publicaţii), Cluj (60 publicaţii), Iaşi (32 publicaţii), Timişoara (30 publicaţii) şi Braşov (16 publicaţii).[7]

Primul prefect de Mureş după eliberare a fost ţărănistul Ion Bozdog, profesor, ziarist şi deputat (1928-1931, 1932-1933)[8] la Tîrgu Mureş înainte de război şi fost preşedinte al Despărţământului Mureş al ASTREI, profil

---

[5] Anneli Ute Gabanyi, ***Literatura şi politica în România după 1945***, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001, p. 20.

[6] ***Aniversarea eliberării oraşului Târgu-Mureş***, în ***Înfrăţirea***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 37, 30 sept. 1945, p. 1.

[7] ***Marosvölgyi Munkás*** *(Muncitorul din Valea Mureşului),* ***Avantgárda*** *(Avangarda),* ***Egységesfront*** *(Frontul unic),* ***A világ*** *(Lumea),* ***Építöipari Munkás*** *(Muncitorul constructor),* ***Székelyföldi Néplap*** *(Gazeta poporului din Secuime)* ***Elöre*** *(Înainte),* ***Ifjú Bolsevik*** *(Tânărul bolşevic),* ***Székelyföldi Népakarat*** *(Voinţa poporului din Secuime),* ***A Nép Útja*** *(Drumul poporului),* ***Munkás Közlöny*** *(Buletin muncitoresc),* ***Új Szó*** *(Cuvânt nou),* ***Cella*** *(Celula),* ***Muncitorul forestier***. Statistica a fost realizată prin identificarea numărului de publicaţii editate în fiecare judeţ în perioada menţionată, conform listei întocmite de Titu Georgescu, Mircea Ioanid, în vol. ***Presa PCR şi a organizaţiilor sale de masă 1921-1944***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963.

[8] Traian Bosoancă, ***Personalităţi româneşti în închisorile comuniste - Dr. Ioan Bozdog***, în ***Jurnalul de Mureş***, 18-24 septembrie 1995, supliment p. 4.

care nu-l recomanda pentru cerințele „*vremurilor noi*," aşa încât a fost înlocuit repede cu medicul Victor Groza (fratele prim-ministrului dr. Petru Groza instalat în martie 1945 la conducerea țării) care a condus județul între noiembrie 1944 - septembrie 1945.[9] Victor Groza (1889-1969) era un intelectual ardelean de o solidă formație europeană, absolvent al Facultății de Medicină din Viena, cu studii postuniversitare la Oxford, unde a şi conferențiat, fost medic la Tîrgu Mureş şi inspector sanitar general al Transilvaniei.[10] Prioritatea noului prefect a fost organizarea structurii locale a Frontului Plugarilor, formațiunea lui Petru Groza, prin care acesta încerca să câştige puterea, printr-o inițială asociere cu comuniştii. Această tactică i-a impus Frontului o politică de obediență față de URSS, prin care, depăşită de intensa sovietizare, formațiunea avea să sfârşească prin transformarea într-o marionetă a PCR.[11] La nivel local, Frontul Plugarilor a înregistrat o creştere considerabilă, atrăgând 19.458 de membri până în iunie 1945, cu organizații în 141 de comune ale județului (din totalul de 248 de comune).[12] Organul de presă al formațiunii a fost în perioada ianuarie 1945 - aprilie 1946 ziarul ***Înfrățirea***, editat de Frontul Plugarilor în colaborare cu organizația locală a Uniunii Patrioților.

Organizația PCR Mureş număra în 1945 circa 300 de membri, cei mai mulți fără studii. Formațiunea a reuşit să se infiltreze în conducerea Uniunii Populare Maghiare, care număra 36.000 de membri în iunie 1945, deținând puterea în majoritatea localităților maghiare din județ. În consecință, arată istoricul Simion Costea, „*s-a ajuns la o strânsă alianță între organizațiile județene*

---

[9] Simion Costea, ***Aspecte ale instaurării puterii comuniste în România. Rolul Frontului Plugarilor în județul Mureş (1944-1947)***, în ***Apulum***, anul XXXVII, nr. 2, 2000, p. 275-276. Vezi idem, ***Aspecte ale instaurării puterii comuniste în România. Rolul Frontului Plugarilor din județul Mureş (1944-1947)***, în ***Jurnalul de Mureş***, anul III, serie nouă, nr. 113 (17-23 sept. 1999), nr. 114 (24-30 sept. 1999), nr. 115 (1-7 oct. 1999).

[10] Jaqueline Enache, ***Familia lui Petru Groza***, în ***Dosarele istoriei***, anul III, nr. 2 (18), 1998, p. 5, *apud* Simion Costea, ***op. cit.,*** p. 276.

[11] ***Ibidem***, p. 275.

[12] ***Ibidem***, p. 277.

ale PCR şi ale Uniunii Populare Maghiare, care au intrat în competiţie pentru puterea locală cu organizaţiile judeţene ale Frontului Plugarilor şi Uniunii Patrioţilor."[13] Confruntarea a avut drept consecinţă şi înlocuirea lui Victor Groza din funcţia de prefect al judeţului Mureş, din cauza atitudinii sale de susţinere a intelectualităţii româneşti grupate în Frontul Plugarilor şi Uniunea Patrioţilor. Astfel, din 10 octombrie 1945, Victor Groza a fost urmat la conducerea judeţului Mureş de Anton Mera, fost primar al Reghinului,[14] în ciuda opoziţiei vehemente a PCR, care propusese ca prefect un etnic maghiar.

Până în aprilie 1946, comuniştii mureşeni au continuat să acuze Frontul Plugarilor şi pe prefectul Anton Mera că nu susţin atragerea populaţiei spre PCR şi nu împiedică acţiunile partidelor „reacţionare" (PNL-PNŢ), provocând astfel un conflict (motivat etnic) în cadrul coaliţiei de guvernământ pentru puterea locală în judeţul Mureş.[15] După această dată, sub pretextul unui ajutor tovărăşesc, PCR a reuşit să infiltreze Frontul Plugarilor Mureş, chiar dacă puterea reală de decizie a continuat să fie deţinută de prefectul Anton Mera, de Victor Groza (şeful ARLUS şi al Sindicatului Medicilor), de secretarul general Eugen Man şi de Al. Negrea (primarul Reghinului).

Înaintea alegerilor din 19 noiembrie 1946 schisma intelectualităţii româneşti s-a acutizat, în tranziţia accelerată dintre două perioade antagonice, o tranziţie căreia, spune istoricul Lucian Boia, fiecare i-a făcut faţă cum a putut, regăsindu-se „*în situaţii pe care nici nu şi le-ar fi putut imagina doar cu câţiva ani în urmă. Vor alege mai bine sau mai rău, în funcţie de principii, în funcţie de interese... sau va alege istoria pentru ei, fără să le mai ceară consimţământul.*"[16]

---

[13] ***Ibidem***, p. 277.

[14] ***Instalarea noului Prefect al jud. Mureş***, în ***Înfrăţirea***, anul I, nr. 40, 25 octombrie 1945, p. 1.

[15] Simion Costea, ***op. cit.***, p. 278.

[16] L. Boia, ***Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2011, p. 246.

2. *Ardealul Nou* - perioada începuturilor ca „ziar democratic" (1946-1947)

Conform modelului sovietic al „defascizării," cenzura comunistă acţiona concomitent pe mai multe planuri: interzicerea presei, epurarea cărţilor, desfiinţarea librăriilor private şi a anticariatelor, controlul bibliotecilor şi editurilor, condamnarea personalităţilor reprezentative ale epocii anterioare. În 1947, acţiunile de reprimare a presei s-au intensificat, subliniază Marian Petcu, iar anul 1948 „*a însemnat instituirea controlului deplin al statului asupra întregii activităţi editoriale, prin naţionalizarea tuturor editurilor, tipografiilor şi fabricilor de hârtie*."[17]

În acest context istoric apărea în iunie 1946 la Tîrgu Mureş publicaţia ***Ardealul Nou***, a cărei orientare, determinată de evoluţia politică din ţară, a suferit transformări semnificative în cursul apariţiei, ilustrând tranziţia presei mureşene de la vechiul la noul regim. ***Ardealul Nou*** apare astfel în 1946 ca „*ziar de atitudine, informaţii şi publicitate*," devenind la scurt timp „*ziar democratic*" şi în cele din urmă, din 1949, organ al Comitetului judeţean al Partidului Muncitoresc Român Mureş.

Timp de trei ani, până la transformarea în organ oficial al organelor de conducere comuniste locale (începând din 6 noiembrie 1949), ***Ardealul Nou*** a încununat prin structura complexă, calitatea articolelor şi aspectul grafic, întreaga experienţă acumulată de presa mureşeană românească de-a lungul perioadei interbelice, dincolo de conţinutul ideologic impus al perioadei. Ca „*ziar democratic*," ***Ardealul Nou*** era editat doar din veniturile colectate din vânzare, în aceeaşi incertitudine a apariţiei care marcase întreaga presă mureşeană interbelică. O subliniază şi un apel al redacţiei către cititori de a face donaţii care să asigure stabilitatea financiară a gazetei: „*Suntem un ziar independent în sensul cel mai nobil al cuvântului, şi scrisul nostru se inspiră exclusiv din dorinţa fierbinte de a sluji interesele celor mulţi. În spatele nostru nu stau nici bănci, nici bogătaşi, nici moşieri sau speculanţi cari să ne susţină şi ale căror*

[17] Marian Petcu, ***op. cit.***, p. 77.

interese să le apărăm."[18] La un an de apariţie, redresat financiar prin donaţii ale cititorilor şi ale unor instituţii locale, gazeta îşi exprima dorinţa de a trece de la apariţia săptămânală la cea bisăptămânală pentru a crea, ulterior, şi primul cotidian românesc al judeţului Mureş[19] (realizare atinsă abia în 1960 prin transformarea în cotidian a publicaţiei ***Steaua roşie***).

Ardealul Nou a format alături de publicaţia maghiară locală ***Szabad Szó*** (1944-1951) şi prima pereche instituţională din seria celor create de regimul comunist pentru a dovedi egalitatea tratamentului de care se bucurau la Tîrgu Mureş cultura maghiară şi cea română. „Confratele"[20] ***Ardealului Nou*** aprecia astfel, prin scrisul redactorului său şef Kovács György, că „*Fiecare dintre numerele ziarului a luptat pentru realizarea acelor scopuri pentru care a pornit la luptă şi luptă şi azi sub steagul democraţiei populare nu numai poporul român dar şi masele largi muncitoreşti maghiare, împotriva duşmanilor comuni, pentru fericirea comună a celor două popoare, pentru ţeluri comune, fie că vorbesc româneşte sau ungureşte*."[21]

Proiectul a pornit din iniţiativa ziariştilor Zoe Voinescu, Vasile Dima şi I. Pavel Marian, sub coordonarea redactorului-şef Gheorghe Dan. Din 6 iulie 1947, directorul publicaţiei este profesorul Zeno Vancea, publicist format în perioada interbelică, colaborator al revistelor culturale ale vremii, ***Mureşul cultural*** (1929) şi ***Jar şi slovă*** (1937). Redactorii publicaţiei în primii ani au fost Ştefan Luca, Ella Dinescu, Traian Suciu, Liviu Moldovan, Eugen Sănduleac, M. Aurel, Ion Marian, Ioan Silvăşan, Emil Radu, I. Pavel, G. Man, Emil Popa, Vasile Şimon, Dorin Darie, Romeo Dăscălescu, V. Şimon, Iosif Todea, Valeriu Marcu, Remus Luca, L. Buţiu, Georgeta Man,

---

[18] ***Apel către populaţia românească din judeţul Mureş***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, II, nr. 75, 13 mai 1947, p. 1.

[19] ***La un an de apariţie***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul II, nr. 81, 29 iunie 1947, p. 1.

[20] ***Doi ani***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 131, 20 iunie 1948, p. 3.

[21] Kovács György, ***Umăr la umăr***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 131, 20 iunie 1948, p. 3.

Radu Costinaş, Elena Şimon, Mihail Pintea, Eliza Cioloboc, Tini Dumitrescu, V. Săbădeanu, M. Mihăileanu, Ion Marian.

În ciuda presiunilor politice ale perioadei, ***Ardealul Nou*** s-a evidenţiat în primii ani de apariţie prin promovarea unei direcţii informative echilibrate în privinţa actualităţii locale: „*E adevărat că războiul ne-a obişnuit cu ştiri care de care mai senzaţionale şi că efectele de ordin psihologic nu pot fi trecute cu vederea, ar fi însă o greşeală principală să atribuim acestui factor mai multă însemnătate decât celui social şi economic*."[22] Profilul gazetei e completat în această perioadă de nivelul ridicat al limbajului jurnalistic şi de deschiderea spre libera exprimare a opiniilor.

La debut, ziarul susţinea afirmarea elementului românesc, a acelora „*dintre români care prin situaţia lor socială sunt şi cei chemaţi să regleze pulsul vieţii noastre publice şi culturale*."[23] Din postura de susţinător al Frontului Plugarilor, ***Ardealul Nou*** se adresa la primele numere „*către toţi fiii acestui judeţ, de a nu mai sta în expectativă, căci timpurile şi evenimentele ne vor lăsa în urmă şi vom avea de suferit din propria noastră greşeală un calvar*."[24] Însă la mai puţin de o lună de la apariţie, ziarul se apropie tot mai evident de poziţia comuniştilor locali şi a Uniunii Populare Maghiare: „*Întindem mâna noastră prietenească adevăraţilor patrioţi maghiari cari luptă pentru interese drepte şi pentru ridicarea poporului lor, după cum şi noi luptăm pentru ridicarea şi luminarea poporului nostru*."[25] Textele electorale erau completate şi de o campanie de încurajare a participării la vot, adresată tuturor alegătorilor, căci „*Alegătorul şi-a dat seama că pe votul lui reprezintă o armă puternică, că pe umerii lui apasă o grea răspundere şi nu-i este prin urmare îngăduit să rămână indiferent faţă de marile probleme care frământă*

---

[22] V. Dima, ***Măgarii ciulesc urechile***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul II, nr. 69, 30 martie 1947, p. 1.

[23] ***Cuvânt înainte***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 1, 21 iunie 1946, p. 1.

[24] ***Ce trebue să facem***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 2, 23 iunie 1946, p. 3.

[25] Aurel Demetriad, ***Pe marginea unui manifest***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 7, 13 iulie 1946, p. 1.

omenirea."[26] Începe să fie dezbătut tot acum rolul femeii în politică[27], conform modelului sovietic de promovare a femeii.

Pagina a doua a publicaţiei ***Ardealul Nou***, ca şi în cazul ***Mureşului*** înaintea sa, este rezervată culturii. Aici îşi găseşte loc şi reflectarea activităţii cercului literar „Mureş" - „*un mănunchi de tineri intelectuali români, constituiţi într-un cerc literar - de ce să n-avem curajul s-o spunem? - ignorat nu din vina lor, ci din indolenţa celor care de fapt ar fi avut datoria să dea sens vieţii spirituale româneşti de aici.*[28]" În iunie 1945 gruparea literară reuşea să editeze şi o colecţie de poeme ale membrilor săi, intitulată ***13 Poeme de dragoste*** semnate de Ioanichie Olteanu, Emil Morariu, Traian Dragoş, Aurel Gurghianu, Aurel Holircă, G. I. Olteanu, Lucian Văleanu, R. Luca, Francisc Păcurariu. În atmosfera greoaie a refacerii vieţii culturale după război, ***Ardealul Nou*** se considera un mediator între autorii actului cultural şi receptorii lui: „*Nu avem nevoie de critici ci de educatori în sensul artistic.* […] *Este un lucru recunoscut şi arhirecunoscut că pentru înţelegere e nevoie de educaţie. Educaţia în artă se face prin iniţiere.*"[29]

Şi pentru că Partidul Comunist avea nevoie vitală de susţinerea alegătorilor maghiari la alegerile din 19 noiembrie 1946, acestea sunt precedate la Tîrgu Mureş de un amplu festival literar româno-maghiar, organizat cu sprijinul Ministerului Comunicaţiilor, condus la acea vreme de Gheorghe Gheorghiu-Dej. Manifestarea a avut loc în 11 noiembrie 1946 la Palatul Culturii din Tîrgu Mureş, unde au fost prezenţi pentru a citi din operele lor şi din traduceri Victor Eftimiu, Agepsina Macri Eftimiu, Gala

---

[26] ***Idem***, ***În preajma alegerilor***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 9, 20 iulie 1946, p. 1.

[27] Aura Ionescu, ***Femeia şi politica***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 11, 27 iulie 1946, p. 3.

[28] Ella Dinescu, ***Cartea 13 Poeme de dragoste. Colecţie Cercul Literar „Mureşul"***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 2, 23 iunie 1946, p. 2.

[29] Prof. Ioniţă Petruca, ***Culturale***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 3, 29 iunie 1946, p. 2.

Galaction, Cicerone Teodorescu, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Gaál Gábor, Nagy István, Kiss Jenö, Molter Károly, Kovács György.[30]

Structura publicaţiei includea şi ***Pagina satului***, cu informaţii despre principalele lucrări agricole, despre sărbătorile calendarului creştin, dar şi despre actualitatea politică. ***Carnetul zilei*** (rubrică de ştiri locale şi fapt divers), rubrica sportivă, anunţurile de mică şi mare publicitate, completează formatul variat al ziarului.

Campania electorală, aflată în plină desfăşurare în vara lui 1946, ocupă tot mai mult spaţiu în paginile ziarului. La început, ***Ardealul Nou*** porneşte seria informărilor electorale cu un apel la respectarea adversarului politic: „*Propaganda prin lozinci presupune un înalt nivel polemic, dar nicidecum nu trebuie să ia formă de injurii.*"[31] Dar odată cu intensificarea campaniei electorale, articolele de propagandă comunistă şi de denigrare a opoziţiei acaparează pagini întregi, ca şi textele ample care încercau să distrugă credibilitatea unor lideri ai ţărăniştilor şi liberalilor locali, precum Eugen Nicoară,[32] Ion Bozdog[33] şi Emil Dandea.[34]

În plină campanie electorală soseşte la Tîrgu Mureş şi primul ministru Petru Groza, la 20 octombrie 1946, fiind întâmpinat ca un erou de miile de oameni mobilizaţi într-o atentă punere în scenă, care va deveni ritualul politic al epocii ce avea să urmeze: decorarea oraşului cu flori, lozinci şi

---

[30] Ella Dinescu, ***Marele festival literar româno-maghiar***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 44, 15 noiembrie 1946, p. 3.

[31] Eugen Man, ***Pereţii şi lozincele!***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 2, 23 iunie 1946, p. 3.

[32] ***Neomenia Dlui doctor Nicoară***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 14, 6 august 1946, p. 3.

[33] ***Bozdog trebuie să răspundă***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 52, 30 noiembrie 1946, p. 1.

[34] Radu Ştefan, ***Domnul Dandea la Topliţa***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr.16, 13 august 1946, p. 1-2; ***Dr. Emil Dandea ajunge în faţa justiţiei pentru delapidare***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 41, 9 noiembrie 1946, p. 1, 4; ***Dr. Emil Dandea a strâns avere din banii obştei***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 45, 16 noiembrie 1946, p. 1.

portrete, primirea cu fanfară a trenului ministerial în gara Tîrgu Mureş, întâmpinarea cu pâine şi sare, ovaţiile mulţimii, defilarea ostaşilor, prezenţa portului popular român şi maghiar.[35] A doua zi, în sala festivă a Liceului „Al. Papiu Ilarian," Petru Groza participa la Congresul învăţătorilor din judeţul Mureş. Iar după ce schimbarea politică a devenit un fapt împlinit, prin abdicarea forţată a Regelui Mihai şi proclamarea Republicii Populare la 30 decembrie 1947, discursul ziarului s-a apropiat tot mai mult de ideologia oficială, până la identificarea cu aceasta.

3. Ardealul Nou - publicaţie comunistă (1948-1952)

Pe terenul discursiv procomunist pregătit în perioada 1946-1947, ***Ardealul Nou*** îşi continuă apariţia în noul regim sub lozinca „*Trăiască Partidul Comunist Român, avangarda clasei muncitoare!*"[36] adoptată la primul său număr din 1948 (anul III, nr. 105). De acum, arsenalul comunist al publicaţiei se regăseşte în titluri, precum ***Totul depinde acum numai de munca şi destoinicia noastră***,[37] ***Tineretul clădeşte viitorul***,[38] Slavă ***Armatei Sovietice***,[39] completate la începutul anului 1948 de primele grafice menite să ilustreze progresele înregistrate deja de regimul democraţiei populare. În acest context, la doar o lună de la abdicarea forţată, Regele Mihai era portretizat drept „*cel mai mare moşier*"[40] al fostului regim.

La scurt timp, gazeta publică şi o pledoarie a presei „noi" căreia îi aparţinea: „*În Republica Populară Română presa are la activul ei realizări importante,*

---

[35] ***Marea sărbătoare a plugărimii mureşene***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 37, 26 octombrie 1946, p. 1, 4.

[36] ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 105, 4 ianuarie 1948, p. 4.

[37] ***Totul depinde acum numai de munca şi destoinicia noastră***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, III, nr. 106, 11 ian. 1948, p. 1.

[38] ***Tineretul clădeşte viitorul***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 112, 22 februarie 1928, p. 1.

[39] Eugen Sănduleac, ***Slavă Armatei Sovietice***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, III, nr. 113, 29 februarie 1928, p. 1.

[40] ***Ce a însemnat Dinastia de Hohenzollern pentru poporul român***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 112, 22 februarie 1928, p. 3.

dovedind ceea ce trebuie să fie o presă liberă, purtătoarea de cuvânt a maselor de muncitori, însemnând în coloanele ziarelor realizările din câmpul muncii cu brațele și cu mintea, probleme culturale, economice, politice. Aspectul presei de azi e opus aspectului de ieri al presei conduse de rechinii finanțelor. Ziaristică însemna atunci trambulină spre succese materiale, însemna cameleonism, lipsă de scrupule, un prilej de-a te îmbogăți prin minciună și afaceri necinstite."[41]

Faţă de perioada anterioară a apariţiei (1946-1947), caracterizată, în ciuda presiunii politice a perioadei, prin nivelul informativ ridicat şi prin complexitatea conţinutului, ***Ardealul Nou*** trece din 1948 la o structură mult mai rigidă, generată de creşterea ponderii articolelor ideologice, conform strategiei începuturilor comunismului românesc, de stalinizare şi îndoctrinare intensivă prin intermediul presei.

Anul 1948 reprezintă totuşi în existenţa publicaţiei o perioadă de legătură între vechiul format, variat şi bogat în informaţie locală relevantă, şi formatul nou, comunist, profund ideologic şi sărac din perspectiva funcţiei informative a publicaţiei. Subiectele politice dominante ale perioadei (campaniile agricole, creşterea producţiei industriale, învăţământul politic, demascarea „*chiaburilor*" şi a „*forţelor reacţionare*," ridicarea nivelului de trai, prietenia româno-sovietică, învăţarea limbii ruse, naţionalizarea economiei, actualitatea sovietică) lasă încă în 1948 spaţiu pentru o bună reflectare a actualităţii judeţene în rubrica ***Ardealul nou în judeţ*** sau unei rubrici de atitudine critică intitulată ***Carnetul nostru***, care semnala diferite aspecte ale vieţii cotidiene, în spiritul critic şi autocritic cerut de regim. În ciuda ilustraţiei tot mai sărăcăcioase, conţinutul publicaţiei este în 1948 unul încă dens, dincolo de aspectele propagandistice implicite.

Directorul publicaţiei, profesorul Zeno Vancea, era secondat de redactorul-şef Gheorghe Dan, alături de care au activat din 1948 până în 1952 redactorii Ştefan Luca, Traian Suciu, Liviu Moldovan, Eugen Sănduleac, M. Aurel, Ion Marian, Ioan Silvăşan, Emil Radu, I. Pavel, G. Man, Emil Popa, Vasile Şimon, Dorin Darie, Romeo Dăscălescu, V. Şimon,

[41] Şt. Valeriu, ***Ziua presei***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 125, 16 mai 1948, p. 2.

Iosif Todea, Valeriu Marcu, Remus Luca, L. Buţiu, Georgeta Man, Radu Costinaş, Elena Şimon, Mihail Pintea, Eliza Cioloboc, Tini Dumitrescu, V. Săbădeanu, M. Mihăileanu, Ion Marian, Vasile Oprea, Ioan Munteanu, Viorica Renghea, David Dezideriu, Gal Ştefan, D. Beldeanu, Pascu Popşor, Ştefan Izsák, Romulus Olteanu, Ion Cismaşiu, I. Moţu, Andrei Păcuraru, G. V. Urzică, Francisc Mureşan, Ady Ernest, Ioan Covaci, Simion Puni, Ioan Cosma, Simion Fuchs, Teodor Munteanu, Bodi Ioan, Vasile Rus, Cornelia Popşor, Petre Ricman, Ioan Almăşan, Adolf Blum, Vasile Brezeanu. Dintre aceştia, redactori precum Pascu Popşor sau Ştefan Izsák vor reprezenta nume de bază ale noii publicaţii ***Steaua roşie***, continuatoarea ***Ardealului Nou***. Se remarcă în acest context contribuţia numeroşilor corespondenţi voluntari din judeţ, „*comandanţi ai opiniei publice*,"[42] pe care redacţia şi-i dorea „*permanenţi şi verificaţi*,"[43] provenind mai ales din comunele judeţului. Pentru dezvoltarea acestei reţele de colaboratori, ***Ardealul Nou*** organiza frecvent concursuri cu premii pentru corespondenţi.

Din 1949, deşi sub acelaşi nume şi cu aceiaşi semnatari, ***Ardealul Nou*** devine alt ziar, prin radicalizarea discursului comunist, prin intensa îndoctrinare, prin ilustraţia de tip sovietic (imagini din filmele, colhozurile sovietice) şi prin dispariţia oricăror aspecte critice reale, în afara celor exploatate ostentativ de noul regim în scopul ilustrării „libertăţii" de exprimare. Iar din 6 noiembrie 1949, subordonarea anterioară a publicaţiei faţă de organele de conducere comuniste instalate la nivel judeţean devine o realitate instituţională, prin transformarea ***Ardealului Nou*** în organul oficial al Comitetului Judeţean PMR Mureş şi al Comitetelor Provizorii Judeţean şi Orăşenesc. Schimbarea a fost legată de semnificaţia aniversării a 32 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, când gazeta

---

[42] Ion Marian, ***Încă ceva despre îndatoririle corespondenţilor***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 148, 17 octombrie 1948, p. 2.

[43] ***Doi ani***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, număr festiv la aniversarea a doi ani de apariţie, anul III, nr. 131, 20 iunie 1948, p. 3.

pornea pe drumul „*trasat de Partid, pentru a-şi îndeplini misiunea sa ca cea mai ascuţită armă a Partidului*."[44]

Ardealul Nou a înregistrat în total 443 de numere realizate între 1946-1952. În funcţie de perioada de apariţie, acestea conturează profilul publicaţiei ca primă pagină a comunismului în Mureş dar şi ca cea mai importantă realizare jurnalistică mureşeană a sfârşitului anilor '40. ***Ardealul Nou*** îşi încetează apariţia la 30 august 1952,[45] pentru a renaşte peste doar câteva zile, la 3 septembrie 1952, sub forma noii publicaţii oficiale a Regiunii Autonome Maghiare, ***Steaua roşie***.

Bibliografie

❖ ***Aniversarea eliberării oraşului Târgu-Mureş***, în ***Înfrăţirea***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 37, 30 sept. 1945, p. 1.

❖ ***Apel către populaţia românească din judeţul Mureş***, în ***Ardealul nou***, Tîrgu Mureş, II, nr. 75, 13 mai 1947, p. 1.

❖ Boia, Lucian, ***Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2011.

❖ Bosoancă, Traian, ***Personalităţi româneşti în închisorile comuniste - Dr. Ioan Bozdog***, în ***Jurnalul de Mureş***, 18-24 septembrie 1995, supliment, p. 4.

❖ ***Bozdog trebuie să răspundă***, în ***Ardealul Nou***, anul I, nr. 52, 30 noiembrie 1946, p. 1.

❖ ***Ce a însemnat Dinastia de Hohenzollern pentru poporul român***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 112, 22 februarie 1928, p. 3.

❖ ***Ce trebue să facem***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 2, 23 iunie 1946, p. 3.

---

[44] Szövérfi Zoltán, ***O cotitură importantă în viaţa ziarului „Ardealul nou"***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul IV, nr. 202, 6 noiembrie 1949, p. 9.

[45] Dimitrie Poptămaş, Mózes Júlia, ***Publicaţiile periodice mureşene 1795-1972***, Tîrgu Mureş, Editura Tipomur, 2000, p. 201.

❖ Costea, Simion, ***Aspecte ale instaurării puterii comuniste în România. Rolul Frontului Plugarilor în judeţul Mureş (1944-1947)***, în ***Apulum***, anul XXXVII, nr. 2, 2000, p. 275-276.

❖ Idem, ***Aspecte ale instaurării puterii comuniste în România. Rolul Frontului Plugarilor din judeţul Mureş (1944-1947)***, în ***Jurnalul de Mureş***, anul III, serie nouă, nr. 113 (17-23 sept. 1999), nr. 114 (24-30 sept. 1999), nr. 115 (1-7 oct. 1999).

❖ Cristoiu, Ion, ***Procesul „criminalilor de gândire,"*** în ***Historia***, anul XI, nr. 115, iulie 2011, p. 20.

❖ ***Cuvânt înainte***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 1, 21 iunie 1946, p. 1.

❖ Demetriad, Aurel, ***Pe marginea unui manifest***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 7, 13 iulie 1946, p. 1.

❖ Dima, V., ***Măgarii ciulesc urechile***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul II, nr. 69, 30 martie 1947, p. 1.

❖ Dinescu, Ella, ***Cartea 13 Poeme de dragoste. Colecţie Cercul Literar „Mureşul,"*** în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 2, 23 iunie 1946, p. 2.

❖ Idem, ***Marele festival literar româno-maghiar***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 44, 15 noiembrie 1946, p. 3.

❖ ***Doi ani***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 131, 20 iunie 1948, p. 3.

❖ Frunză, Victor Ioan, ***Istoria stalinismului în România***, Bucureşti, Editura Humanitas, 1990.

❖ Georgescu, Titu; Ioanid, Mircea, ***Presa PCR şi a organizaţiilor sale de masă 1921-1944***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963.

❖ ***Instalarea noului Prefect al judeţului Mureş***, în ***Înfrăţirea***, anul I, nr. 40, 25 octombrie 1945, p. 1.

❖ Ionescu, Aura, ***Femeia şi politica***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 11, 27 iulie 1946, p. 3.

❖ Kovács, György, ***Umăr la umăr***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 131, 20 iunie 1948, p. 3.

❖ ***La un an de apariţie***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul II, nr. 81, 29 iunie 1947, p. 1.

❖ Man, Eugen, ***Pereţii şi lozincele!***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 2, 23 iunie 1946, p. 3.

❖ ***Marea sărbătoare a plugărimii mureşene***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 37, 26 octombrie 1946, p. 1, 4.

❖ Marian, Ion, ***Încă ceva despre îndatoririle corespondenţilor***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 148, 17 octombrie 1948, p. 2.

❖ ***Neomenia Dlui doctor Nicoară***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 14, 6 august 1946, p. 3.

❖ Petcu, Marian (coord.), ***Cenzura în spaţiul cultural românesc***, Bucureşti, Editura Comunicare.ro, 2005.

❖ Petruca, Ioniţă, ***Culturale***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 3, 29 iunie 1946, p. 2.

❖ Poptămaş, Dimitrie, Mózes Júlia, ***Publicaţiile periodice mureşene 1795-1972***, Tîrgu Mureş, Editura Tipomur, 2000.

❖ Susan, Romulus, ***Cronologia şi geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populaţiei concentraţionare (1945-1989)***, Bucureşti, Editura Fundaţiei Academia Civică, 2007.

❖ Ştefan, Radu, ***Domnul Dandea la Topliţa***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr.16, 13 august 1946, p. 1-2.

❖ Idem, ***Dr. Emil Dandea ajunge în faţa justiţiei pentru delapidare***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 41, 9 noiembrie 1946, p. 1, 4.

❖ Idem, ***Dr. Emil Dandea a strâns avere din banii obştei***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul I, nr. 45, 16 noiembrie 1946, p. 1.

❖ ***Tineretul clădeşte viitorul***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 112, 22 februarie 1928, p. 1.

❖ ***Totul depinde acum numai de munca şi destoinicia noastră***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, III, nr. 106, 11 ian. 1948, p. 1.

❖ Sănduleac, Eugen, ***Slavă Armatei Sovietice,*** în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, III, nr. 113, 29 februarie 1928, p. 1.

❖ Szövérfi, Zoltán, ***O cotitură importantă în viaţa ziarului „Ardealul nou,"*** în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul IV, nr. 202, 6 noiembrie 1949, p. 9.

❖ Ute Gabanyi, Anneli, ***Literatura şi politica în România după 1945***, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001.

❖ Valeriu, Şt., ***Ziua presei***, în ***Ardealul Nou***, Tîrgu Mureş, anul III, nr. 125, 16 mai 1948, p. 2.

Cultura reghineană în cei 100 de ani de la Marea Unire

Dr. FLORIN BENGEAN
Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin

Abstract

Reghin Culture in 100 Years from the Great Union

Reghin is a historical landmark for the Upper Mureș Valley. The Upper Mureș Valley, through its entire existence, falls into the historical process of the Romanian nation, having an important economic, spiritual, cultural and historical center in the town of Reghin. Reghin, with a wide opening to the plain, dominates the roads that descended to the Mures Valley, Gurghiu and Lut. The making of the national ideal, the union of Transylvania with the motherland, has also produced transformations and renewal in the field of culture.

Such transformations are also recorded in Reghin. New schools are emerging, culture and education are developed at all levels. Cultural and educational institutions have culturalized the masses through different cultural activities. After the Vienna Diktat, Reghin crosses a very difficult time. After the establishment of Communism in Romania, our country enters into a new stage characterized by important changes. Reghin, an integral part of the country and the history of the Romanian people, presents, in the light of the changes that have occurred, aspects characteristic to the entire Romanian society. It is also of interest for educational institutions to prepare people for different trades. During Communism, the materialistic ideology is propagated. And during this period new cultural and educational institutions appear. With the full weight of the communist era, culture and education have achieved remarkable successes. After the fall of communism, Reghin, like the whole country, has a period of development. There is a visible modernization of all cultural and educational institutions that are now performing modern, civilized, European-minded activities. There is visible progress from all points of view.

Keywords: *Great Union, existence, Romanian nation, history, culture, education, book, school, institutions, transformations, renewals, cultural associations, music, theater, press, health, trades, training, difficulties, development*

Reghinul - reper istoric pentru Valea Mureşului Superior. Valea Mureşului Superior, prin întreaga sa existenţă, se încadrează în procesul istoric al neamului românesc, având în oraşul Reghin un important centru economic, spiritual, cultural şi istoric. Reghinul, cu o largă deschidere spre câmpie, domină drumurile ce coborau pe Valea Mureşului, a Gurghiului şi a Luţului.

Jurământul de credinţă pe care românii, în număr de 40.000, îl vor depune pe Câmpia Libertăţii de la Blaj în anul 1848, va deveni un crez de luptă pentru depline libertăţi şi egalitate în drepturi a tuturor naţiunilor transilvane, de respect faţă de propriul său viitor. Revendicările românilor aveau un pronunţat caracter democratic. Sub acest imbold revoluţionar se manifesta în primăvara anului din 1848 şi populaţia oraşului Reghin, ca şi a satelor din împrejurimi.

La 8 mai 1848, la Reghin are loc o impunătoare adunare a românilor, la care participă reprezentanţi din 150 de sate, condusă de protopopul Crişan Mihail şi desfăşurată „*în cea mai mare ordine, în linişte şi moderaţiune*." Efortul românilor se înscrie deci în tumultul revoluţionar al anului 1848, adunând însă asupra lor şi norii grei ai răzbunării de mai târziu. Revoluţia de la 1848-1849, de fapt un adevărat război de eliberare naţională şi socială, de afirmare a drepturilor legitime ale poporului român, a deschis partea finală a rezolvării revoluţionare a unităţii sale naţionale. În timp ce nobilimea maghiară îşi va înteţi eforturile de menţinere şi perpetuare a dominaţiei sale, devenind prin măsuri legislative şi de oprimare deosebit de brutală după 1867, poporul român va cunoaşte o perioadă de efervescenţă, redeşteptare naţională, de maturizare a conştiinţei sale naţionale.

Mureşul Superior se va înscrie în istoria naţională prin câteva aspecte specifice acestei perioade: nivelul scăzut al învăţământului românesc comparativ cu al altora, unele modificări în structura etnică a zonei - implantarea de colonii - efortul Astrei, prin Despărţământul Reghin înfiinţat în anul 1874, de ridicare a nivelului de cultură al satelor româneşti, pătrunderea ideilor memorandiste, masive deportări în toamna anului 1916 şi puternice acţiuni participante la înfăptuirea Marii Uniri.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în structura etnică a zonei intervin o serie de modificări - urmarea firească a procesului de maghiarizare a satelor româneşti - prin crearea unor colonii în satele defileului. La Deda, în anul 1785, nu sunt menţionaţi decât credincioşi ortodocşi, lucru ce spune foarte multe.

Condiţiile de muncă şi viaţă erau din cele mai grele, situaţie care s-a menţinut şi după 1918. În pădure, muncitorii forestieri locuiau în bordeie semiîngropate, dormeau pe pământul acoperit cu cetină de brad, indiferent de anotimp, în jurul unei vetre cu deschidere largă prin acoperiş. De asigurarea unor condiţii igienice nici nu se poate vorbi. În coloniile fabricilor de cherestea, familiile de muncitori locuiau în bărăci, dintre care multe s-au păstrat şi în primii ani de după cel de-al doilea război mondial, precum şi în bordeiele din exploatările forestiere.

Nici activitatea memorandistă nu a ocolit zona Mureşului Superior. Astfel, preotul Ioan Duma din Săcalul de Pădure, prin actul de acuzare nr. 4412/1893, este trimis în judecată pentru faptul de a fi primit de la Sibiu, prin poştă, 4 exemplare din ***Memorandum***, dintre care două au fost răspândite pe Valea Mureşului.[1]

Intrarea României în Primul Război Mondial din 1916 a însemnat apropierea clipei mult aşteptate de realizare a idealurilor naţionale ale poporului român, dar în acelaşi timp, pe lângă durerea celor căzuţi pentru interesele expansioniste ale Puterilor Centrale, se adaugă şi intensificarea prigoanei la adresa românilor. Din această parte a Mureşului, în toamna anului 1916 sunt arestaţi şi deportaţi în Ungaria 36 de români, din Bilbor şi până la Reghin - învăţători, preoţi, ţărani - consideraţi ca fiind periculoşi pentru interesele guvernului de la Budapesta. Întoarcerea lor se va întâmpla abia în anul 1918, când destrămarea imperiului austro-ungar va fi iminentă, contribuind cu entuziasm la înfăptuirea actului revoluţionar de la Alba Iulia.

---

[1] Dr. Florin Bengean, ***Reghinul - reper istoric pentru Valea Mureşului Superior***, în ***Tradiţie, cultură, spiritualitate în Deda şi împrejurimi***, vol. VI, Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2018, p. 86-87.

În toamna anului 1918, terminarea războiului şi triumful deplin al principiului naţionalităţilor deveniseră o realitate, un imbold în intensificarea luptei pentru realizarea principalului deziderat naţional - crearea statului naţional unitar român.

La 23 noiembrie 1918, Consiliul Naţional Român din Reghin stabileşte măsuri în vederea alegerii de delegaţi pentru Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Astfel, vor participa: Vasile Duma, Ariton Popa, Mihai Bucur, Ioan Harşia - din Reghin, Toader Hanăş - Săcalu de Pădure, Victor Câmpeanu - Suseni, Dumitru Sava - Deleni, Petru A. Boţianu - Vătava şi Andrei Cadar, Stânceni. Ca reprezentant al învăţătorilor de pe Valea Mureşului a fost delegat Ioan Borşian din Deda.

La Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, unde se desăvârşeşte procesul de formare a statului naţional unitar român, au participat şi o mulţime de ţărani, muncitori şi intelectuali de pe Valea Mureşului - nu a existat sat să nu fie reprezentat - delegaţi de comunităţile respective ca, prin forţa prezenţei lor, ca expresie a voinţei întregului popor român, să dea o tărie şi mai mare actului Unirii.[2]

După realizarea Unirii, Consiliul Naţional Român din Reghin îşi va continua activitatea până la 19 ianuarie 1919. După 1 decembrie 1918, în istoria Văii Mureşului începe o perioadă nouă, de muncă şi luptă, de bună înţelegere cu toate naţionalităţile; este perioada în care fostul iobag, a cărui naţiune nu a fost recunoscută secole de-a rândul, va deveni stăpânul moşiei strămoşeşti, pentru a cărei înflorire va munci cu ardoarea maturităţii sale.[3]

Momentul Astrei are o semnificaţie deosebită în istoria Transilvaniei, în drumul poporului român spre Alba Iulia. La Reghin, care devine un important centru al vieţii cultural-spirituale a revoluţionarilor din Comitatul Turda-Mureş, în anul 1874, ia fiinţă un Despărţământ a cărui activitate este deosebit de prestigioasă în direcţia culturalizării maselor. Prin înfiinţarea Despărţământului Reghin al Astrei are loc o puternică activizare a vieţii

---

[2] ***Ibidem***, p. 88.

[3] ***Unirea Transilvaniei cu România - Documente***, manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, p. 9.

cultural - spirituale româneşti, o trezire a dorinţei de cunoaştere, lucrându-se intens pentru nevoile poporului, prin răspândirea cărţii şi înfiinţarea unor biblioteci comunale.

Acestea sunt doar câteva crâmpeie din viaţa atât de zbuciumată a oamenilor de pe Valea Mureşului Superior, care are o istorie încărcată de fapte minunate. Nu există acţiune în istoria Transilvaniei la care Valea Mureşului Superior să nu-şi fi adus contribuţia ei, iar şirul cărturarilor, luptătorilor şi publiciştilor mureşeni este într-adevăr impresionant. Mureşul Superior este o regiune cu o străveche viaţă istorică, bogată din punct de vedere economic, activă ca participare la dezvoltarea culturii naţionale şi elocventă sub raportul convieţuirii seculare dintre români, unguri şi saşi. Reghinul a fost permanent un centru cultural-spiritual-istoric al acestei zone. Mureşenii au deci datoria de a păstra mereu vie amintirea înaintaşilor străluciţi pe care i-a dat Valea Mureşului Superior de-a lungul timpului, de a-şi aminti de realizările istorice înfăptuite de poporul român, aceasta şi cu contribuţia reprezentanţilor mureşeni.

Înfăptuirea idealului naţional, de Unire a Transilvaniei cu patria mamă a produs şi în domeniul culturii transformări şi înnoiri. Asemenea transformări se înregistrează şi în Reghin.[4]

În ceea ce priveşte **învăţământul**, la începutul anului 1919, autorităţile româneşti au preluat toate şcolile de stat cu întregul lor inventar. Cadrele didactice neromâne au depus jurământul de credinţă statului român. A început o nouă organizare a învăţământului. Învăţământul în limba română a fost introdus pentru elevii români, elevii naţionalităţilor conlocuitoare urmau să fie instruiţi în limba lor maternă. O deosebită atenţie s-a acordat de către noile autorităţi şcolilor româneşti, care, în condiţiile Austro-Ungariei, a politicii de maghiarizare forţată, au lipsit aproape cu totul în majoritatea oraşelor din Transilvania sau şi-au desfăşurat activitatea în condiţii deosebit de grele.

---

[4] ***Documente şi mărturii privind Unirea Transilvaniei cu România - 1 Decembrie 2018 - în zona Reghin***, manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, p. 18.

În Reghin îşi continuau activitatea toate şcolile existente anterior şi s-au înfiinţat noi şcoli, în primul rând de grad mediu. Învăţământul preşcolar cunoaşte o nouă dezvoltare. Îşi continuă activitatea grădiniţa evanghelică. În 1920 se înfiinţează o grădiniţă românească, care va funcţiona până la Dictatul de la Viena. În 1936 ia fiinţă o grădiniţă în Iernuţeni, iar în 1937 în Apalina.[5]

În 1919, statul preia şcoala civilă de băieţi (înfiinţată în l918) pe care, în 1920, o transformă în primul liceu românesc din oraş, moment cultural de mare însemnătate în viaţa Reghinului şi a împrejurimilor. Liceul îşi tine cursurile într-un local necorespunzător. Cu toate acestea, el este frecventat de un număr tot mai mare de elevi (în 1920 de 113 elevi, iar în 1923 de 210 elevi). În urma intervenţiilor unor mari personalităţi din această parte a ţării, ca Simion Mândrescu, în 1922 se autorizează funcţionarea cursului superior al liceului; dar, prin prisma greutăţilor, mai ales în domeniul cadrelor şi a lipsei spaţiului corespunzător, şcoala va funcţiona din nou, începând cu anul 1924, în clădirea fostului tribunal, dar numai cu clase de gimnaziu.

În 1927 începe construirea, prin efortul maselor româneşti şi prin contribuţia primăriei, a unui edificiu şcolar ce se va termina în 1930 (mai târziu a fost internat al Liceului Industrial nr. 2). Noul local va avea, pe lângă săli de clase, şi un laborator şi un muzeu de ştiinţele naturii. Şcoala a primit atunci denumirea de Liceul „Petru Maior." Între anii 1930-1940 a funcţionat cu 6-10 cadre didactice. Din august 1940 până în decembrie 1944, clădirea şcolii a fost ocupată de şcoala confesională romano-catolică, liceul românesc neputându-şi continua activitatea datorită politicii naţionaliste a autorităţilor maghiare.

O parte din copiii naţionalităţilor conlocuitoare s-au orientat spre şcolile româneşti, majoritatea însă le-au frecventat în continuare pe cele confesionale, evanghelice, reformate sau romano-catolice. Va continua să funcţioneze şcoala elementară evanghelică, gimnaziul evanghelic de băieţi şi gimnaziul evanghelic de fete, pe lângă care organizează şi diferite cursuri.

---

[5] ***Istoricul şcolilor din Reghin***, manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, p. 22.

Începând din 1929, cele două gimnazii evanghelice se vor contopi într-un gimnaziu mixt sub conducerea directorului Gustav Kinn, autorul mai multor articole şi referate ştiinţifice. Din 1931, gimnaziul va fi condus de profesorul Traugott Schwab, cercetător de seamă al vieţii economico-sociale a oraşului. În cadrul bisericii reformate îşi continuă activitatea şcoala de pe strada Anton Pann, funcţionând cu şapte clase şi 3-4 învăţători, iar în cadrul bisericii romano-catolice exista şcoala de lângă biserică, tot cu şapte clase. La solicitarea populaţiei maghiare din oraş, aceasta neavând învăţământ secundar, în 1918, statul înfiinţează aici un gimnaziu maghiar de stat cu patru clase, care va funcţiona într-o clădire închiriată. În 1919, şcoala este preluată de statul roman, gimnaziul maghiar va funcţiona în cadrul comunităţii romano-catolice.

În Reghin sat îşi continuă activitatea şcoala reformată cu şapte clase, precum şi şcoala primară de stat, aceasta având o secţie în limba română şi una în limba maghiară cu câte 4 cadre didactice.

În Apalina, fosta şcoală greco-catolică va deveni şcoală de stat. În anul 1927-1928, şcoala va primi o nouă clădire, asigurându-se condiţii normale de desfăşurare a procesului instructiv-educativ. Îşi vor continua activitatea şcoala romano-catolică şi cea reformată.

În Ierbuş, fosta şcoală de stat este preluată de statul român şi va deveni o şcoală cu limba de predare română. Localul nou al şcolii a fost construit de stat, cu sprijinul populaţiei locale, în 1928.

În Iernuţeni, şcoala greco-catolică devine o şcoală de stat cu patru clase, având în medie 45-50 elevi, iar şcoala reformată îşi continuă activitatea în cadrul comunităţii respective. În 1929, şcoala primară de stat primeşte o nouă clădire. În acest an, funcţionează la şcoală un singur dascăl cu şase clase, având 35 elevi, iar în 1952, cu şapte clase. Şcoala reformată funcţionează cu şapte clase şi două de repetiţie, având în medie 60-70 elevi şi un singur învăţător, iar începând din 1935, doi învăţători.

Învăţământul profesional se va integra, de asemenea, în sistemul învăţământului muncitoresc român. Din cele 40 de şcoli pentru ucenicii din industrie şi comerţ existente în Transilvania, una funcţiona în Reghin. În 1919-1920, Şcoala de ucenici pentru industrie şi comerţ a fost frecventată de

214 elevi, organizaţi în patru clase, limbile de instruire fiind română, maghiară şi germană. Şcoala era deservită de 6 profesori calificaţi. La începutul deceniului al IV-lea, deoarece majoritatea meseriaşilor îşi trimit copiii în şcoli de arte şi meserii pentru a face faţă producţiei industriale tot mai moderne, numărul elevilor ucenici a scăzut considerabil. În 1932, alături de şcoală se înfiinţează şi un cămin pentru ucenici.

Între cele două războaie mondiale, şcolile, şi în primul rând cele de stat, au desfăşurat o intensă activitate pentru pregătirea forţei de muncă necesară industriei, meşteşugurilor şi comerţului din oraş, mai mulţi elevi continuându-şi studiile la Tîrgu Mureş, Cluj, Sibiu, Braşov sau în alte oraşe mai mari.

După înfăptuirea Unirii, activitatea **societăţilor culturale** capătă noi dimensiuni. Despărţământul reghinean al Astrei îşi continuă munca de luminare a păturilor largi ale poporului, de cultivare a bunelor moravuri şi a conştiinţei naţionale. În 1923, Despărţământul se reorganizează şi declanşează o puternică mişcare culturală: organizează biblioteci, ţine un mare număr de prelegeri populare pentru răspândirea culturii în rândul maselor româneşti, organizează cursuri de alfabetizare şi serbări poporale.

Răspunzând unei necesităţi acute, depune eforturi mari pentru a obţine împroprietărirea cu un teren pentru ridicarea, în colaborare cu celelalte societăţi culturale, a unei Case de Cultură.

Anul 1925 marchează o nouă ascensiune în activitatea Despărţământului. În acest an, s-a organizat în oraş a treia adunare generală a Asociaţiunii. Cu acest prilej, s-a organizat un mare *Conduct-etnografic* (festival folcloric), care a uimit prin frumuseţea costumelor şi a dansurilor populare. Adunarea a constituit o adevărată sărbătoare a folclorului, a cărţii şi învăţăturii româneşti. La această adunare au onorat oraşul, prin prezenţa lor activă, personalităţi marcante ale vieţii politice şi culturii româneşti, ca Vasile Goldiş, Silviu Dragomir, Zaharie Bîrsan, Emil Isac, Augustin Maior şi alţii.[6]

---

[6] ***Reghin. File de istorie***, nr. 2, manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, p. 252-253.

În anii următori, Despărţământul înregistrează o activitate şi mai intensă, fiind declarată în 1930 fruntaşă pe Asociaţiune (locul I). În 1932 deschide şcoli ţărăneşti pentru bărbaţi, organizează un mare număr de serbări câmpeneşti, serate artistice şi literare, spectacole teatrale, prelegeri populare, antrenând în aceste acţiuni şi celelalte societăţi culturale româneşti.

Se intensifică şi activitatea editorială. În anii 1936-1938 este editată gazeta ***Astra***, un îndreptar pentru cercurile culturale, culegeri de folclor, broşuri medicale şi de popularizare a ştiinţei. Unul din marile merite ale Despărţământului a fost construirea, în anii 1937-1939, cu ajutorul maselor româneşti şi a autorităţilor, a Casei Naţionale (actuala clădire a Casei de Cultură), care şi-a inaugurat activitatea la începutul anului 1940.

În 1919, în condiţiile întregirii ţării, îşi reîncepe activitatea şi **Societatea culturală a meseriaşilor români**. Îşi modifică statutul, luând denumirea de **Societatea meseriaşilor români**, având ca obiective principale sprijinirea învăţământului românesc, a condiţiilor de predare şi învăţare, promovarea activităţilor industriale, organizarea de expoziţii, mijlocirea valorificării produselor realizate de meseriaşi etc.

În domeniul învăţământului, societatea ia în discuţie şi propune creşterea posturilor de învăţători, sprijină şcoala de ucenici, îndreptând atenţia tinerilor români spre industrie şi comerţ; societatea îndrumă cu consecvenţă activitatea **Societăţii tinerimii române** şi pe cea a **Casinoului român**. Conlucrează fructuos cu **Societatea meseriaşilor saşi**, înfiinţată în 1855, care, de asemenea, promovează pregătirea profesională şi culturală a tinerilor, prin organizarea unor cursuri de calificare, de serate culturale şi artistice, precum şi a **Cercului de citit al meseriaşilor maghiari**, care a jucat un rol de seamă în culturalizarea populaţiei.

În educarea maselor de femei şi în antrenarea acestora la diferite acţiuni culturale şi de binefacere, un rol important au avut-o reuniunile asociaţiei femeilor române: a femeilor maghiare şi a celor germane, care au organizat aproape lunar seri cultural-artistice contribuind la îmbogăţirea vieţii culturale a oraşului.

În sprijinirea asociaţiilor culturale, a diferitelor reuniuni, un merit deosebit a revenit **Cercului intelectualilor români din Reghin şi împrejurimi**, înfiinţat în 1925, care promova cu consecvenţă dezvoltarea conştiinţei naţionale a poporului.

În educarea muncitorilor din fabrici, un rol de seamă l-au avut căminele muncitoreşti din parcul popular şi centrul oraşului, unde s-au ţinut prelegeri de către fruntaşi ai mişcării muncitoreşti şi progresiste, ca Lucreţiu Pătrăşcanu, Victor Aradi, Simon Geza, Ioan Şularu. În aceste cămine, formaţiile culturale ale muncitorilor au organizat şi prezentat programe artistice în spiritul luptei de clasă a proletariatului.

Bibliotecile îşi extind, de asemenea, activitatea, bucurându-se de sprijinul societăţilor culturale, al asociaţiilor profesionale şi al diferitelor cercuri de lectură. În această perioadă, un rol tot mai însemnat va avea **Biblioteca Despărţământului Astrei**, care îşi fixează ca obiectiv principal răspândirera culturii şi civilizaţiei româneşti; importantă este şi **Biblioteca Societăţii meseriaşilor români**, ale cărei colecţii cresc an de an prin cumpărarea de cărţi din veniturile realizate cu ocazia „*producţiunilor artistice*." În 1930, biblioteca avea peste 1.200 de volume. Răspunzând cerinţelor tot mai avansate ale populaţiei româneşti, în 1935 se înfiinţează o **bibliotecă centrală publică**, la formarea căreia participă societăţile culturale şi, în primul rând, **Societatea meseriaşilor români**, care a cedat bibliotecii toate cărţile sale. O bibliotecă proprie va avea şi **Societatea tinerimii române**.

Societăţile de cultură şi cercurile de citit în limbile maghiară şi germană îşi dezvoltă, de asemenea, activitatea. **Cercul cetăţenesc maghiar de citit** dispunea, în 1929, de 1.293 cărţi maghiare, româneşti şi germane, precum şi de colecţia mai multor ziare şi reviste. Mai târziu, cercul se reorganizează, luând denumirea de **Cercul de lectură al meseriaşilor maghiari**, care va avea şi sediu propriu, o bibliotecă de aproximativ 3.000 volume, frecventată de toate categoriile de oameni. Îşi îmbogăţeşte biblioteca şi **Societatea meseriaşilor germani**, care, în 1938, a sărbătorit 75 ani de activitate. Muncitorii din întreprinderile forestiere au frecventat bibliotecile căminelor muncitoreşti. Câte o bibliotecă comunală a funcţionat în Iernuţeni şi Apalina.

Alături de bibliotecile societăţilor culturale, profesionale şi al cercurilor de citit, au funcţionat biblioteci în cadrul şcolilor. **Biblioteca gimnaziului săsesc**, cea mai veche bibliotecă şcolară din oraş, deţinea, în 1921, peste 10.000 volume în limbile română, germană şi maghiară, atât cărţi de literatură, cât şi de ştiinţă: matematică, fizică, biologie, geografie, istorie, precum şi colecţia unor publicaţii cu caracter ştiinţific.

Viaţa artistică şi muzicală. Mişcarea artistică, stimulată de lucrările **Fondului de teatru român** din 1910, dar întreruptă de război, capătă noi dimensiuni după Unire, când societăţile culturale constituie formaţii artistice proprii, cu care se pregătesc şi prezintă periodic - dar mai cu seamă cu ocazia unor aniversări, precum Unirea Principatelor Române, Unirea Transilvaniei cu România, cucerirea Independenţei de Stat a României, aniversarea înfiinţării asociaţiilor respective etc. - programe artistice, teatrale de valoare. Printre formaţiile teatrale cu o activitate mai bogată sunt menţionate în presa vremii cele ale Despărţământului Astrei, ale Societăţii meseriaşilor români şi ale Societăţii tinerimii române. Formaţia teatrală a meseriaşilor români a prezentat cu succes piese ca: ***O noapte furtunoasă*** de I. L. Caragiale, ***Răzvan şi Vidra*** de B. P. Haşdeu, ***Avram Iancu*** de Alexandru Ceuşeanu, în majoritatea cazurilor regizate de învăţătorul Alexandru Moldovan sau de Alexandru Ceuşeanu. Formaţiile artistice ale Căminului muncitoresc au jucat cu succes piese ca ***Szegeny gazdagok*** (***Bogaţii-săraci***) de Jókai Mór.

Întrucât în oraş nu erau formaţii teatrale permanente, formaţiile se constituiau şi activau în raport de piesele care erau puse în pregătire şi cu programele artistice proiectate.

Viaţa teatrală a fost stimulată considerabil de prezenţa periodică în oraş a unor trupe de teatru cu renume naţional, cum au fost: trupa lui Zaharie Bîrsan din Cluj, cu comedia ***Năzdrăvăniile divorţului*** de A. Bison şi a lui Horvath Victor, tot din Cluj, cu opereta ***Vânătoarea***, Teatrul mic din Bucureşti cu comedia ***Nu-ţi împrumuta nevasta***, trupe de teatru din Viena şi din alte oraşe mari.

În viaţa muzicală a oraşului un rol de seamă l-a avut **Societatea muzicală** şi fanfara condusă de dirijorul George Haiter, care prezentau

aproape lunar concerte cu piese create de mari compozitori, precum Bach, Beethoven, Strauss etc. Au fost şi cazuri când unele concerte au fost prezentate în colaborare cu instrumentişti din Braşov, Sibiu şi Tîrgu Mureş. Societatea muzicală, în colaborare cu **Cercul cetăţenesc maghiar de cântece**, a prezentat mai multe operete, printre care ***Silvia*** de Kalman Imre şi altele.

În oraş au prezentat spectacole muzicale artişti ai Operei române din Cluj, precum şi artişti din Viena. În ianuarie 1927 a concertat în Reghin compozitorul şi dirijorul George Enescu, concert la care au participat toţi iubitorii de muzică, fără deosebire de naţionalitate.

Îşi continuă activitatea corurile româneşti, maghiare şi germane. **Corul meseriaşilor români** condus de Alexandru Moldovan obţine succese însemnate atât în Reghin, cât şi în împrejurimi. Corul cetăţenesc maghiar de cântece participă activ la diferite reuniuni şi concursuri organizate pe plan naţional, obţinând la concursurile din 1928 şi 1938 diplome, premii şi decoraţii pentru merite deosebite în mişcarea corală. Cu rezultate bune au activat şi corurile din Apalina şi Iernuţeni.

Fanfara oraşului, subvenţionată de primărie, a organizat lunar concerte în Parcul popular, în centrul oraşului sau în sala mare a hotelului local. În deceniul al IV-lea, fanfară avea şi Iernuţeniul.

Ca urmare a creşterii dimensiunilor mişcării cultural-artistice, a vizitării tot mai dese a oraşului de către trupe teatrale din marile oraşe, se impunea construirea unui lăcaş de teatru ce se va realiza în anii 1937-1939. Până atunci, piesele teatrale, ca şi programele artistice, au fost ţinute în sala mare a hotelului.

Pentru viaţa cultural-artistică a fost caracteristic faptul că o serie de evenimente tradiţionale au fost sărbătorite în comun de formaţiile cultural-artistice româneşti, maghiare şi germane, ceea ce atestă respectul reciproc şi dorinţa de a trăi şi munci împreună.

Cinematograful. În perioada interbelică creşte interesul publicului şi pentru cinematograf, care va juca un rol tot mai mare în viaţa culturală a oraşului. Numărul spectacolelor cinematografice creşte. În repertoriul cinematografului, un loc însemnat l-au ocupat filmele realizate de studioul

din Cluj, ***Aventurile lui Tîndală***, ***Suzana***, ***Nevinovată***. De asemenea, s-au bucurat de apreciere şi documentarele ***Serbările de la Alba Iulia***, ***România industrială*** etc.

Presa. După Primul Război Mondial îşi continuă apariţia, cu unele întreruperi, săptămânului german ***Saechsisch-Regener Wochenblatt*** (*Foaia săptămânală a Reghinului săsesc*), organ pentru interesele meşteşugăreşti agricole şi literare, care salută, la începutul anului 1919, efortul popoarelor pentru realizarea păcii şi construirea unei lumi noi, exprimând dreptul popoarelor la autonomie, la dezvoltarea economică şi politică independentă, chemând populaţia la vindecarea rănilor rămase după război, la refacerea oraşului, a societăţii, în spiritul vremurilor noi.

În aprilie 1921, locul acestui săptămânal îl va lua ziarul Sachsisch-Regener Nachrichten (*Informaţia Reghinului săsesc*), ediţie comună cu ziarul german din Bistriţa. Ziarul apare bisăptămânal, cu unele întreruperi mici, până în 1938. Aduce ştiri din viaţa politică internă şi internaţională, dar ponderea o vor avea cele referitoare la viaţa economico-socială şi culturală a oraşului, promovând conlucrarea cu toate naţionalităţile din oraş.

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, în viaţa spirituală a oraşului un rol însemnat va juca presa românească locală, care va avea o permanenţă neîntreruptă pînă în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial.

În 1921 se deschide **Librăria şi tipografia poporală**, prima librărie românească din oraş, unde se instalează şi o tipografie. Proprietarul, ing. Florea Bogdan, va scoate aici, în 1923, prima gazetă românească în Reghin ***Glasul poporului***, care va apărea până în 1931. Pe lângă articolele de polemică cu diferite organizaţii şi partid politice, gazeta publică şi literatură, folclor, susţinute de unii intelectuali locali.

Meritul gazetei a fost acela că a reprodus în paginile sale poezii, schiţe, nuvele şi fragmente din romanele marilor scriitori. Un rol mai însemnat în promovarea vieţii spirituale l-a avut săptămânalul ***Sămănătorul***, foaie culturală şi politică apărută sub conducerea unui comitet, redactor responsabil fiind Enea Popa, apoi Simion Rusu şi Alexandru Ceuşeanu. Săptămânalul va apărea cu mici întreruperi pînă în 1938. Pe lângă faptul că

avea o orientare naţionalistă, săptămânalul se ocupa şi de viaţa economică şi social-culturală a oraşului.

Gazeta publica ştiri cu privire la activitatea întreprinderilor, a băncilor şi instituţiilor de credit, a asociaţiilor meşteşugăreşti, a expoziţiilor industriale şi agricole, precum şi ştiri cu privire la gospodărirea oraşului. Valoroase erau paginile culturale, în care cititorii au găsit de multe ori hrană sufletească, articole de istorie locală, privind dezvoltarea şcolii şi culturii româneşti de pe aceste meleaguri ale ţării.

În anul 1933, timp de câteva luni, apare în oraş ziarul ***Credinţa***, foaie naţională-culturală, economică şi socială în care au publicat Nicolae Albu, Vasile Netea şi alţi tineri consacraţi.

Din anul 1936, până în 1938, apare gazeta ***Astra***, contribuind substanţial la organizarea şi desfăşurarea programului cultural al Asociaţiunii. La această gazetă au colaborat I. Agârbiceanu, Alexandru Ceuşean, Iuliu Haţeganu şi alte personalităţi.[7]

În aceasta epocă, în limba maghiară se publică ***Heti Hirek*** (*Ştiri săptămânale*), foaie săptămânală de reportaje sociale. Gazeta va apare cu unele întreruperi între anii 1928-1941.

Marea luptă dusă de masele populare împotriva exploatării sociale din anii crizei economice 1929-1933 a născut în Reghin, în ianuarie 1933, un organ de presă muncitorească ***Glasul şomerilor***, revistă socială lunară pentru combaterea lipsei de lucru, redactată de avocatul Ioan Şularu, fruntaş al mişcării sociale de pe aceste meleaguri. Revista, aşa cum a conceput-o redactorul ei, a strigat în auzul şi văzul tuturor „*dreptul la viaţă şi existenţă pentru toţi.*" Tot Ioan Şularu scoate, în 1930, revista bilunară ***Toate legile***, tipărită în tipografia Libraria Nouă. În anii 1938-1940 se redacta periodic în oraş, de către Alexandru Neuman, ziarul ***Glasul muncitorilor forestieri***, care, neputând fi tipărit, a fost dactilografiat şi difuzat celor interesaţi.

Asigurarea sănătăţii. După Primul Război Mondial, spitalul militar se transformă în spital civil orăşenesc, care funcţionează cu 40 de paturi şi un medic, iar din 1921 cu 2 medici, apoi cu 4 medici. Spitalul dispunea de

[7] ***Ibidem***, p. 258-260.

două saloane mari şi patru mici. Condiţiile de asistenţă erau grele, deoarece nu avea nici apă, nici canalizare. În 1924, în oraş funcţionau peste 40 de cadre sanitare, din care 8 medici, 4 dentişti, 5 farmacişti, restul erau cadre medii sanitare. Unii medici aveau cabinet particulare. În 1926 se înfiinţează serviciul sanitar orăşenesc.

La 1 mai 1933 se deschide noul spital cu 80 de paturi. Spitalul avea o secţie internă, una de chirurgie şi una de radiologie. În cadrul secţiei de chirurgie se tratau şi cazurile de naşteri şi boli ginecologice, iar la interne erau şi paturi pentru contagioşi. Pentru cei care puteau plăti taxe de spitalizare mai mari erau camere separate. În această perioadă, activitatea medicală era o activitate curativă. Activitatea profilactică se reducea la izolarea şi tratarea bolilor contagioase, la vaccinarea profilactică antivariolică şi la vaccinări antitifice în focare. Boala mai frecventă era febra tifoidă, care apărea adeseori sub formă de epidemie de natură hidrică.[8]

Asistenţa socială cuprindea şi colonia de copii şi orfelinatul care, în 1926, avea 63 copii. Aceştia au frecventat şi şcoala primară, unii învăţând şi meserie.

Trebuie să aruncăm o privire asupra **Reghinului şi Văii Mureşului şi în perioada Diktatului de la Viena** (30 august 1940). Poporul român s-a opus Diktatului imperialist, dorea din toată inima să-şi apere frontierele, integritatea teritorială şi independenţa naţională, să apere cu arma în mână până la sacrificiul suprem istorica hotărâre de la Alba Iulia. Însă izolarea în care se afla România în acel an, presiunile la care era supusă, pericolul de a împărtăşi soarta Poloniei, de a fi dezmembrată şi împărţită, cu tot cortegiul de suferinţe ulterioare, nu făcea posibilă o rezistenţă armată.

Şovinismul, depăşind faza propagandistică, se va rostogoli asupra pământului ardelean ca un tăvălug nimicitor, prin teroare şi crimă, cei mai afectaţi fiind românii din satele cu populaţie mixtă, cu români şi maghiari, unde elementul şovinist local a fost deosebit de activ, mai ales în primele zile de ocupaţie. Fenomenul însă nu se poate generaliza, au fost şi cazuri de stăvilire a persecuţiilor.

---

[8] ***Ibidem***, p. 261.

Reghinul şi Valea Mureşului nu fac excepţie de la regulă. Atitudinea populaţiei a fost diferită la trecerea trupelor de ocupaţie. Satele maghiare erau cuprinse în delirul entuziasmului, pe când cele româneşti rămăseseră pustii, majoritatea populaţiei îşi găsise de lucru prin fâneţe, iar cei rămaşi acasă, femei, copii şi bătrâni, îşi închiseră porţile, neoferind elementului şovinist câmp de acţiune.

Trebuie să avem în vedere teroarea care s-a dezlănţuit acum împotriva românilor. Insultele de tot felul şi loviturile aplicate, mai cu seamă bătrânilor, pentru simplul motiv de a fi român erau frecvente. Cea mai mare iritare o provoca însă purtarea cămăşilor albe româneşti şi trecerea lor peste pantaloni, care nu era decât o străveche tradiţie românească. Tăierea acestor cămăşi devenise o adevărată plăcere, dar şi o formă de insultă desfăşurată într-un adevărat ceremonial.

Un rol important în menţinerea atmosferei de teroare îi revine jandarmeriei, cel mai fidel exponent al politicii horthyste în această privinţă. Cercetarea se desfăşura în faţa unui martor, ales însă dintre oamenii de încredere şi pe a cărui complicitate se bizuiau. Formele „*legale*" erau îndeplinite. Pentru a fi „*cercetat* " nu era nevoie de martori şi, chiar dacă nu existau, condamnarea tot era făcută din motive de răzbunare.

Una din acuzaţiile frecvente era aceea de furt. Victime ale unui asemenea denunţ, de fapt o formă de insultă la adresa românilor, cad şi 2 tineri muncitori forestieri din Stânceni, dintr-o echipă de 9: Gliga Dumitru şi Ujică Vasile. De fapt, totul a plecat de la o mică neînţelegere cu echipa de fasonatori traverse din lemn, formată din maghiari din Aluniş, care dorea să acapareze locul cel mai bun de lucru al celor de la Stânceni. Exista o singură posibilitate: denunţul. Motivul: furtul unei perechi de „*obiele*." Suficient însă ca jandarmii alertaţi să intre în acţiune.

O învinuire adusă românilor era şi aceea de a fi fost prezenţi la Marea Adunare de la Alba Iulia. Aceasta era una din marile învinuiri ce se aduceau românilor în toamna anului 1940 şi ulterior, fiind consideraţi cei mai periculoşi pentru liniştea statului horthyst. Unii dintre ei cunoscuseră rigorile deportărilor încă din primul război mondial. Printre ei, învăţătorul pensionar Ioan Borşianu din Deda, fost subrevizor şcolar în perioada interbelică, este

arestat în toamna anului 1940. Desfăşurându-şi activitatea didactică într-un sat românesc, refuzând participarea la viaţa politică, se remarcă doar prin intense acţiuni de culturalizare a maselor, identificându-se în spiritul gospodăriei ţărăneşti. Eliberat după câteva săptămâni, va fi rechemat periodic la Tîrgu Mureş, mai mult ca măsură de intimidare, ultima reţinere mai îndelungată fiind în vara anului 1944, când încercase să rezolve pe cale juridică o răpire de teren agricol fără implicare directă în cauză.

Arestări preventive au fost şi în alte sate. La Pietriş este arestat în acelaşi timp Demian Simion, vinovat că tatăl său a participat la Alba Iulia, iar la Bistra Mureşului, preotul din localitate. Soarta lor o împărtăşeşte şi Petru A. Boţian, un alt fost participant la Alba Iulia şi foarte activ în perioada împroprietăririlor. Urmărit ani de zile în vara anului 1944, era să cadă victimă „*gărzii zdrenţuroşilor*." Fostul notar se îmbrăcase în haine ciobăneşti. Unui grup de ţărani din Ciubotani i se găsise un alt motiv de persecuţie: erau rudenii cu episcopul Emilian Antal, fost reprezentat al studenţimii româneşti la Adunarea Naţională de la Alba Iulia. Cei în cauză vor fi arestaţi în primăvara anului 1941, judecaţi la Budapesta şi trimişi într-un detaşament de muncă în Ungaria apuseană, dar folosiţi frecvent în agricultură, prin vânzarea ca „*forţă de muncă gratuită*." Vor scăpa în primăvara anului 1944, însă condiţionat: trei zile pe săptămână să transporte lemn de răşinoase din proprietatea personală pentru o fabrică de cherestea din Topliţa.

Învăţământul românesc a avut foarte mult de suferit, datorită maghiarizării forţate a românilor. Învăţătorii români au dispărut cu desăvârşire şi numai rarităţi au rezistat după 1940. În prima etapă, după retragerea administraţiei româneşti, au plecat cei originari din zonele neocupate, aflaţi în majoritate, apoi cei care au fost nevoiţi să se autoexpulzeze, iar cei rămaşi au fost îndepărtaţi prin concentrare şi trimitere pe front.[9]

---

[9] Dr. Florin Bengean, ***Reghinul - reper istoric pentru Valea Mureşului Superior***, p. 56-57.

O problemă o constituie şi răpirea proprietăţii agricole. Pământul, un bun fără de care ţăranul nu poate trăi, a constituit obiectul multor litigii dintre populaţia românească şi administraţia maghiară, uneori cu intervenţia unor foşti nobili, cum a fost baronul Kemény János, din Brâncoveneşti. Cele mai dure conflicte au avut loc la Săcalu de Pădure şi Deda. La Deda, prima răpire de teren arabil din partea cea mai fertilă a satului va avea loc în 1941, iar ultima în 1944.

Regimul horthyst a creat şi în Reghin o situaţie gravă, din punct de vedere naţional. Trupele de ocupaţie au săvârşit o serie de crime, devastări şi maltratări pentru a teroriza şi distruge cât mai mulţi români şi a-i determina să se refugieze, iar cei veniţi din Ungaria să se aşeze în averea acestora. Administraţia horthystă a expulzat din oraş, în toamna şi primăvara anului 1940-1941, mulţi români, mai ales intelectuali patrioţi, care au fost consideraţi primejdioşi pentru regimul horthyst. Concedierea muncitorilor români din fabricile din oraş a dus la pauperizarea lor, la slăbirea puterii lor economice şi sociale. Până în aprilie 1944, au fost concediaţi peste 70 % din muncitorii de origine română. Au fost concediaţi, fără excepţie, şi salariaţii tehnici, funcţionarii români fiind înlocuiţi cu alţii, maghiari sau germani. În Consiliul oraşului, în 1944, nu a mai fost nici un român. Comercianţilor şi meseriaşilor români, în majoritatea cazurilor, li s-au retras autorizaţiile de funcţionare. Instituţiilor financiare româneşti li s-au îngreunat activitatea. În Iernuţeni şi Apalina, moşierii au reocupat pe cale violentă o parte din pământurile ce le fusese expropriate cu ocazia reformei agrare.

A fost împiedicată şi activitatea culturală a populaţiei româneşti. A fost îngreunată, iar apoi interzisă, activitatea Despărţământului Astrei, a Cercului intelectualilor români din Reghin şi din jur, a Societăţii femeilor române şi a Casinoului român. Clădirile asociaţiilor româneşti, printre care şi Casa de Cultură a Astrei, au fost preluate şi li s-au dat alte destinaţii. A fost îngreunată pătrunderea în oraş a ziarului ***Tribuna Ardealului***, singurul purtător de cuvânt românesc în timpul ocupaţiei. În oraş apare doar un singur ziar local, dar în limba maghiară, organ al administraţiei horthyste.

Asuprirea naţională în domeniul vieţii spirituale şi-a pus amprenta şi asupra şcolilor în limba română. În locul învăţătorilor şi profesorilor români

refugiaţi au fost numite cadre didactice maghiare, care au ştiut româneşte. În 1942, o bună parte a şcolilor româneşti au fost trecute la învăţământul exclusiv în limba maghiară. Au fost desfiinţate şcolile secundare româneşti, printre care şi cele din Reghin. Au rămas doar şcolile elementare confesionale. Din biblioteci au fost scoase cărţile româneşti.

Autorităţile horthiste au urmărit fiecare pas al românilor. În cazul oricărei manifestări de apărare a drepturilor, pentru întreţinerea de legături cu rudele din România, au aplicat represiuni şi au deschis acţiuni penale. În primii doi ani au fost terorizaţi, schingiuiţi şi deportaţi din oraş în lagăre de concentrare sau au fost expulzaţi peste 200 de români. Un număr de circa 120 de români au fost concentraţi în detaşamente de muncă şi duşi la construirea căii ferate Deda-Sărăţel.[10] Şirul marilor greutăţi suferite români în perioada aceea a continuat şi în anii următori, cele prezentate aici fiind doar o parte din drama populaţiei româneşti în timpul ocupaţiei horthyste.

Se cuvine să facem câteva precizări, să reliefăm câteva aspecte din viaţa refugiaţilor din această perioadă. În toamna anului 1940, ca şi în anii următori, refugiul peste graniţa vremelnică, cu speranţa reîntoarcerii, devenise un fenomen, o modalitate de căutare a libertăţii. Cauzele erau multiple: persecuţiile, care ocupau primul loc, refuzul de a răspunde la încorporare în armata horthystă, ca şi dorinţa de a trăi în libertate, de a folosi limba strămoşească fără nici o îngrădire. Numărul celor care au fost nevoiţi să-şi părăsească căminul părintesc, satul în care s-au născut, felul lor de viaţă, nu poate fi stabilit cu precizie. N-au existat sate fără refugiaţi, iar în unele numărul era deosebit de mare: Stânceni, Deda, Filea, Ruşii Munţi etc. Majoritatea erau tineri, bărbaţi în floarea vârstei, dar şi femei şi, nu rareori, familii întregi. La Deda, numărul lor se ridica la 21.

Pentru satele de pe Valea Mureşului existau trei centre de concentrare a refugiaţilor: Reghin, Stânceni şi Topliţa, cu puncte de adunare şi în alte sate. La Filea, într-o gospodărie izolată din partea de jos a satului, se adunau

[10] ***Reghin. File de istorie***, nr. 2, manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, p. 270-271.

cei din Deda, Pietriş şi Bistra Mureşului. Astfel de „*puncte*" existau şi la Vătava şi Maioreşti.

Majoritatea refugiaţilor erau ţărani, dintre care puţini au văzut alt oraş decât Reghinul. Erau într-o lume care se guverna după alte legi decât cele ale satului, unde fiecare îşi avea demnitatea sa recunoscută, dar aici, departe de satul său natal fiecare îşi va purta cămaşa ţărănească fără teama de a i se tăia. El nu cunoştea, de cele mai multe ori, decât meseria tatălui său, meseria de ţăran şi nu rareori de ţăran analfabet. Rezista însă capriciilor soartei, prin credinţa reîntoarcerii. Marea dorinţă a refugiatului era reîntoarcerea în Ardealul răpit vremelnic. Prezenţa lor ulterioară la Oarba de Mureş, la Carei şi Satu Mare, pe străzile Budapestei, între zăpezile din munţii Tatra este şi o expresie a marii lor dragoste faţă de patrie, contribuind la înfrângerea celor care le-au răpit liniştea căminelor.[11]

După instaurarea comunismului în România, ţara noastră intră într-o nouă etapă, caracterizată prin modificări importante. Reghinul, parte integrantă a ţării şi istoriei poporului român, prezintă, sub raportul modificărilor survenite, aspecte caracteristice întregii societăţi româneşti. Apar instituţii de învăţământ noi şi se arată interes şi pentru instituţii de învăţământ care să pregătească oameni pentru diferite meserii.

Şi sub raportul **învăţământului** se înregistrează modificări şi orientări noi referitoare la includerea unor elemente de materialism în concepţia şi mentalitatea oamenilor. *Învăţământul preşcolar* a înregistrat şi el în această perioadă o însemnată modificare, atât în ceea ce priveşte organizarea şi asigurarea bazei sale materiale, cât şi în ce priveşte conţinutul şi cuprinderea unui număr cât mai mare de copii. În anul 1974, se înfiinţează o nouă grădiniţă în cartierul Iernuţeni, iar în 1975, o altă grădiniţă în strada Gării, construită de mai multe întreprinderi din Reghin. În 1977, în oraş au funcţionat 12 grădinişe, dintre care 5 cu program prelungit. Numărul total al copiilor preşcolari a fost de 1.920, iar al educatoarelor de 99. Apar grădinişe în toate părţile oraşului.

---

[11] Dr. Florin Bengean, ***Valea Mureşului în timpul odiosului Diktat de la Viena***, în ***Cuvântul liber***, nr. 127 din 30 iunie 2016.

Situaţia învăţământului obligatoriu de cultură generală, ca şi întregul învăţământ dealtfel, se schimbă radical în 1948, când şcolile se rup complet de Biserică, se axează pe concepţia materialistă, pe baze ştiinţifice. Se înregistrează prelungirea învăţământului obligatoriu. Un moment însemnat în viaţa şcolilor din oraş vor marca anii 1958-1959, când şcolile cu diferite limbi de predare se vor comasa în şcoli unice, unde învaţă împreună şi îşi însuşesc bazele ştiinţei în limba lor maternă copii români, maghiari, germani. Numărul elevilor cuprinşi în şcoala de cultură generală a crescut an de an. Veneau la şcolile din Reghin şi elevi din mediul rural. În această perioadă se remarcă înzestrarea şcolilor cu mobilier, material didactic, cu aparatură şi inventar de laborator, cu utilaje tehnice pentru ateliere, cărţi pentru bibliotecile şcolare.

Învăţământul liceal şi profesional. În oraşul Reghin, în primul an de după război, îşi redeschide porţile Gimnaziul mixt de Stat „Petru Maior," care, după Diktatul de la Viena, şi-a încetat activitatea. Redeschiderea gimnaziului a fost salutată de presa locală a vremii ca o mare realizare. În anul şcolar 1946-1947, gimnaziul se transformă în Liceul „Petru Maior." Reforma învăţământului aduce modificări şi în învăţământul liceal. Se transferă la Reghin „Şcoala pedagogică română" din Tîrgu Mureş, care va funcţiona în anul şcolar 1948-1949 cu 28 cadre didactice şi 570 elevi. Începând cu anul şcolar 1952-1953, Liceul Pedagogic va avea şi curs fără frecvenţă.

Deşi învăţământul profesional are o tradiţie veche în ţara noastră, iar prima şcoală profesională apare în Reghin la sfârşitul secolului al XIX-lea, el nu se va dezvolta în măsura necesităţilor economice ale oraşului. Între cele două războaie mondiale a existat o şcoală de ucenici, dar fără o activitate profesională şi instructiv-educativă substanţială. Ea îşi continua activitatea până în anul 1948. În 1948, se înfiinţează la Reghin o şcoală profesională de lăcătuşi-mecanici forestieri (industrie specifică a oraşului) în reţeaua Ministerului Silviculturii şi Industriei Lemnului. În anul 1950 se înfiinţează o şcoală de tractorişti. În 1952 şcoala a fost transferată la Tîrgu Mureş, unde va funcţiona pe lângă şcoala tehnică agricolă. În toamna anului 1961 s-a reînfiinţat, sub denumirea de Şcoala profesională de mecanici agricoli din

Reghin, cu o durată de şcolarizare de 3 ani. În cadrul şcolii au funcţionat şi cursuri de 10 luni, absolvenţii obţinând certificate de studii. În toamna anului 1974, şcoala se transformă în liceu de mecanici agricoli, cu treapta I-a, iar în 1975 în liceu agroindustrial. În anul şcolar 1976-1977, liceul a funcţionat cu 4 clase anul I, 5 clase anul II profil agricol şi o clasă de profesională - mecanici agricoli. Începând cu anul şcolar 1977-1978, învăţământul liceal din Reghin cuprinde două licee industriale (nr. 1 şi 2) şi un liceu agro-industrial cu treapta I-a, precum şi clase profesionale de mecanică agricolă.

S-a înfiinţat în 1953, în fostul castel moşieresc din Apalina, un căminşcoală cu 4 clase şi 120 asistaţi. Aceştia, pentru a căpăta deprinderi de muncă, învăţau să confecţioneze diferite obiecte de tâmplărie. În 1958-1959 căminul-şcoală se transformă în şcoală profesională mixtă pentru deficienţi. Copiii învăţau să lucreze după aptitudini şi dorinţă în meseriile de croitorie, tâmplărie, zidărie şi tapiţerie. În anii următori şcoala s-a dezvoltat considerabil. În anul şcolar 1976-1977, şcoala a funcţionat cu 400 elevi. La clădirea primită în 1953 s-au adăugat în anii următori noi clădiri pentru ateliere, un cămin cu două nivele, o clădire pentru săli de clasă şi s-au amenajat laboratoare de specialitate.

Populaţia oraşului Reghin a luptat decenii de-a rândul să aibă o şcoală de muzică care să-i satisfacă cerinţele şi în acest domeniu al activităţii de învăţământ şi cultură. Acest deziderat însă se va împlini abia în anul 1958, când se aprobă, ca urmare a repetatelor memorii ale cetăţenilor, înfiinţarea Şcolii de muzică şi arte plastice. Pe parcurs, şcoala s-a dezvoltat continuu, atât sub raport material, cât şi al efectivului, ajungând ca în anul 1977 să funcţioneze cu un număr de 325 elevi, cu o bază material didactică formată din 11 piane şi pianine, peste 70 de instrumente de diferite tipuri, aparataj audio-vizual necesar bunei desfăşurări a activităţii şcolare. De la înfiinţare până în 1977 au absolvit şcoala un număr de 511 elevi, din care peste 100 copii s-au dedicate artei, frecventând licee de muzică sau de arte plastice în diferite oraşe din ţară sau, unii, urmând conservatorul, institutul de artă plastică, au devenit profesori, artişti, oameni de valoare ai societăţii româneşti. Şcoala, prin elevii şi profesorii săi contribuie, substanţial la

înflorirea activităţii muzicale în oraş, la răspândirea în rândul oamenilor a muzicii culte, popularizând cele mai reprezentative creaţii naţionale şi universale.

Casa pionierilor, instituţie cultural-educativă destinată purtătorilor cravatelor roşii, a fost înfiinţată la 1 septembrie 1950 şi a început activitatea cu 6 catedre-cercuri, în care 750 de elevi au desfăşurat o vie activitate de completare şi îmbogăţire a cunoştinţelor însuşite la şcoală, o activitate distractivă de dezvăluire a talentelor şi de dezvoltare a priceperilor şi deprinderilor. Printre cele mai frecvente cursuri s-au aflat cercul de fizică, transformat ulterior în cerc de radio-tehnică, cercul foto, navo-modele, teatrul de păpuşi, cineclubul şi cercul automobiliştilor, ceea ce arată orientarea tot mai hotărâtă a elevilor spre tehnică. Rezultate remarcabile s-au obţinut în cercul de foto, care dispunea de un laborator bine înzestrat, de un cineclub unde pionierii învaţă mânuirea aparatului de filmat, întocmesc scenarii şi caiete de regie pentru filme artistice de scurt metraj şi de desene animate. În cercurile de aero şi navomodele, de radio-amatori, Casa pionierilor avea bogate tradiţii. De la înfiinţare până în 1977, un număr de 7 pionieri au obţinut titlul de campioni republicani la navomodelism, 6 pionieri au obţinut locuri fruntaşe la „Ex terra" şi la alte concursuri, 13 pionieri radio-amatori au devenit campioni republicani.[12] Renumite sunt expoziţiile pe care le organiza Casa pionierilor la sfârşitul fiecărui an. Extinderea activităţii acestei instituţii, îndrăgirea ei de către şcolari este ilustrată de creşterea an de an a numărului elevilor care frecventează cercurile. Un loc important în activitatea Casei îl ocupă vizitele în întreprinderi, efectuate cu scopul de a îndrăgi producţia industrială, de a se familiariza cu tehnica, precum şi excursiile în locuri pitoreşti ale ţării şi în oraşe mari, pentru a cunoaşte marile centre ale culturii şi civilizaţiei româneşti.

Cultura. Deşi nu avea şi nu are instituţii de învăţământ superior, în Reghin, teatrul profesionist a cunoscut totuşi o intensă activitate culturală de masă, desfăşurată mai ales de asociaţiile culturale. În primii ani de după

[12] ***Reghin. File de istorie***, nr. 2, Manuscris, p. 332-334.

război, activitatea culturală se desfăşoară mai mult în cadrul organizaţiilor de masă şi obşteşti, fiecare din acestea având echipe culturale, formaţii artistice proprii de amatori, prezentând spectacole în holul hotelului, pe scena Casei de Cultură, a cluburilor din întreprinderi şi instituţii, unde se perindau nenumărate formaţii de teatru, dans, operă etc. Presa locală a vremii informează cu regularitate populaţia despre aceste manifestări. Se remarcă „producţiunile" Gimnaziului mixt „Petru Maior." În primăvara anului 1945 şi în anii următori, oraşul este vizitat de artişti ai operei române din Bucureşti şi de diferite formaţii teatrale din ţară, aducând contribuţia lor la educarea artistică şi culturală a populaţiei oraşului.

Mai târziu, Palatul Culturii va devenii căminul cultural orăşenesc, unde se vor ţine, pe lângă reprezentaţii teatrale, conferinţe, şezători, întruniri culturale duminicale. Ulterior, acest aşezământ va căpăta denumirea de Casă Orăşenească de Cultură, care, înmănunchiind talentele artiştilor amatori, a desfăşurat o intensă activitate cultural-artistică, prezentând în oraş şi împrejurimi programe artistice de ţinută. Cu diferite formaţii ale sale, a participat la toate concursurile bienale I. L. Caragiale, ajungând cu unele formaţii de teatru până la faza finală.

Cele mai însemnate rezultate în activitatea culturală s-au obţinut în domeniul artei teatrale. Din 1950 şi până în 1977 au fost pregătite şi prezentate 75 de piese, scrise de autori români şi străini, clasici şi contemporani. Se remarcă şi activitatea formaţiei de teatru de păpuşi care desfăşoară o bogată activitate, delectând publicul minor cu realizări artistice.

Mişcarea corală în oraş are o vechime foarte mare, cu mult peste 100 de ani. Corul muncitoresc al I.P.M.S., continuator al corului meseriaşilor din Reghin, a sărbătorit în 1968, în prezenţa altor formaţii corale vechi, 85 de ani de existenţă şi continuitate neîntreruptă. Corul cadrelor didactice din oraş a reprezentat mişcarea corală din Reghin la diferite concursuri organizate de radio-televiziunea română.

Muzica, având tradiţii îndelungate în oraş, de asemenea, a câştigat un loc binemeritat în activitatea Casei de Cultură. Orchestra semisimfonică şi de cameră a prezentat nenumărate programe muzicale, participând cu success la diferite concursuri. În 1975 s-a constituit **Ansamblul folcloric de**

cântece şi dansuri „Plaiuri mureşene," care valorifică bogatul tezaur folcloric din zona Reghinului.

O activitate rodnică se desfăşoară şi în domeniul artelor plastice. Creaţii ale pictorilor şi sculptorilor amatori au fost prezentate la diferite expoziţii locale, la nivel de judeţ şi chiar naţional.

Începând cu anul 1972, în fiecare an, în prima săptămână a lunii iunie, se organiza ***Săptămâna culturii reghinene***, în cadrul căreia se ţineau sesiuni de comunicări ştiinţifice, simpozioane, expoziţii omagiale, concursuri cu public, reuniuni corale şi alte genuri de manifestări de mare ţinută, la care participau mii de persoane. Tot din acelaşi an a devenit tradiţional şi ***Festivalul cântecului, jocului şi sportului reghinean***, care antrena toate forţele artistice ale oraşului la spectacole folclorice. Este semnificativă creşterea, atât a numărului formaţiilor artistice, cât şi a calităţii spectacolelor prezentate, a participării formaţiilor artistice la diferite concursuri.

Viaţa cultural-educativă se desfăşoară şi în cadrul celor două cămine culturale din Iernuţeni şi Apalina, care au formaţii artistice proprii cu care contribuie substanţial la culturalizarea maselor.

Reghinul a dat culturii româneşti o serie de personalităţi care s-au remarcat prin creaţii literare, muzicale, economico-sociale, aducându-şi contribuţia lor valoroasă la dezvoltarea culturii.

Pentru stimularea muncii de cercetare, de activitate ştiinţifică s-au înfiinţat în acea perioadă subfiliale ale diferitelor societăţi ştiinţifice. Au luat fiinţă astfel subfiliale ale **Societăţii de Ştiinţe Medicale**, **Societăţii de Ştiinţe Istorice**, **Societăţii de Ştiinţe Filologice**, **Societăţii de Ştiinţe Biologice**.

O manifestare culturală de mare amploare a fost inaugurarea la 11 mai 1969, în parcul din centrul oraşului, a unui bust al marelui cărturar Petru Maior, reprezentant de marcă al Şcolii Ardelene, cetăţean al Reghinului, care a trăit şi muncit în acest oraş timp de 25 de ani, creând aici cele mai renumite opere ale sale.[13]

[13] ***Ibidem***, p. 340-341.

Presa. La 4 noiembrie 1944 apare la Reghin, în limba română şi maghiară, acelaşi ziar ***Egalitatea*** - ***Egyenloseg***, primul număr având titlul ***Apelul***, în care populaţia era chemată să lupte şi să muncească pentru refacerea oraşului, pentru construirea unei vieţi noi. Ziarul apare până la sfârşitul lunii august 1945. După încetarea activităţii lui, mai apare un ziar ***Graiul Mureşului***, organ al Frontului Plugarilor, dar numai un singur număr. Tipografia fiind dusă în altă localitate, presa locală îşi încetează activitatea. În anii următori, se simte tot mai mult necesitatea înfiinţării unui ziar pentru muncitorii forestieri. Astfel, apare în 1953 ***Glasul Pădurii***. În 1962, ziarul îşi schimbă numele în ***Glasul muncitorului forestier*** şi va apărea bilunar într-un tiraj de 1.500-3.000 exemplare.

Biblioteca. Războiul frontal care a trecut prin oraş a provocat mari daune bibliotecilor. Fondurile lor s-au risipit. Nici o bibliotecă veche nu-şi mai continua activitatea.

Din ceea ce s-a putut aduna, precum şi din dotări, se înfiinţează în anul 1947 o nouă bibliotecă, având sediul în Casa de Cultură. **Biblioteca publică centrală a oraşului** ia fiinţă abia în anul 1950, cu un fond de 2.000 volume, primite de la fostul Comitet pentru aşezămintele culturale şi 210 broşuri de la Ateneul popular. În anul 1955, Biblioteca orăşenească se mută în localul de pe strada Petru Maior, nr. 1, unde funcţionează până în anul 2018, când se mută pe strada Republicii, nr. 2, în localul unde a funcţionat fosta Casă de Cultură a Tineretului, care s-a comasat cu Casa de Cultură „Eugen Nicoară."

Tot timpul, biblioteca a desfăşurat o activitate rodnică. În anii care au urmat, a primit mobilier corespunzător, noi săli pentru lectură, depozite şi o sală de documentare. În 1976, biblioteca va avea 9 săli, o legătorie, peste 70.000 de volume şi 5 bibliotecari care deservesc cei 4.300 de cititori permanenţi. Biblioteca posedă publicaţii din toate domeniile de cunoaştere, pentru toate categoriile de oameni, români, maghiari, germani, vârstnici şi tineri, fapt care îi conferă un caracter public şi enciclopedic. O mare parte din publicaţii o constituie literatura, restul fiind lucrări tehnice de specialitate din toate domeniile. Alături de cărţi în limbile română şi maghiară, se găsesc şi numeroase volume în limbile de mare circulaţie. Fondul documentar, deşi

a fost înfiinţat numai în anul 1967, dispune de de un volum mare de lucrări, din care unele rarităţi. De asemenea, dispune de mai multe colecţii de reviste din secolul XIX, printre care amintim ***Transilvania***, ***Familia***, ***Convorbiri literare***, ***Tribuna*** şi alte reviste de mare importanţă pentru studierea culturii poporului român. Biblioteca, alături de deservirea cititorilor, desfăşoară şi o însemnată muncă metodică, îndrumând activitatea bibliotecilor din oraş şi împrejurimi. Este meritorie activitatea bibliotecii şi în domeniul muncii de cercetare, de studiere a vieţii culturale de pe aceste meleaguri ale ţării.

În acea perioadă, în oraş mai funcţiona o **Bibliotecă centrală sindicală** cu peste 20.000 volume, care satisface dorinţa de citit a locuitorilor din zona industrială a oraşului, o bibliotecă sindicală la Întreprinderea forestieră de exploatare şi transport, 8 biblioteci documentare cu aproximativ 20.000 volume, 10 biblioteci şcolare şi două ale cooperativelor meşteşugăreşti.

Muzeul. O altă instituţie de cultură cu renume tot mai mare este **Muzeul Etnografic**, înfiinţat în anul 1960. Dispune de un teren propriu cu amenajări pavilionare şi în aer liber. În cadrul muzeului s-au amenajat un atelier de restaurare, un laborator de conservare şi un laborator cine-foto. În 1966 se inaugurează prima expoziţie la sediu - ***Arta populară din Valea Gurghiului***, iar în 1972 expoziţia permanentă ***Unelte şi tehnică populară de pe Mureşul Superior şi Câmpia Transilvaniei***. Pentru sectorul în aer liber, muzeul deţine 13 instalaţii de industrie ţărănească şi piese de artă populară. Numărul obiectelor care formează colecţii de ocupaţii (culesul din natură, vânătoarea, pescuitul, albinăritul, agricultura, păstoritul), industrii ţărăneşti, meşteşuguri, transporturi, ţesutul de casă, port popular este extrem de reprezentativ. În perioada la care ne referim, secţia documentară a muzeului era formată din 65 filme etnografice ce conţin practici vechi, dispărute, cum este aratul cu plugul de lemn, treieratul cu îmblăciul, obiceiuri pe cale de dispariţie, foarte multe diapozitive color, clişee şi fotografii documentare.

Valoarea mereu mai mare a muzeului este ilustrată elocvent şi de creşterea an de an a numărului vizitatorilor. Apoi, muzeului i s-au creat posibilităţi şi mai bune pentru achiziţionarea, depozitarea şi valorificarea

obiectelor etnografice existente în zonă, pentru deschiderea unor noi expoziţii, care să corespundă tot mai bine cerinţelor muzeografiei moderne.

Activitatea cinematografică. În primii ani de după război îşi continuă activitatea cinematograful orăşenesc, care va căpăta denumirea **Cinematograful Victoria**. În 1948, cinematograf avea şi organizaţia locală a Uniunii Populare Maghiare. După 1950, cinematograful orăşenesc nu mai făcea faţă cerinţelor populaţiei în continuă creştere. În 1956 se înfiinţează o unitate cinematografică în Iernuţeni, iar în 1957 o altă unitate la Apalina. În anii '60 a funcţionat periodic în Ierbuş o unitate cinematografică a organizaţiei sindicale. Dezvoltarea oraşului şi creşterea cerinţelor culturale ale populaţiei face ca în 1964 să se construiască în centrul oraşului un cinematograf modern cu 500 locuri. Din cele 3 unităţi existente în acel moment, cel mai frecventat era **Cinematograful Patria**, unde, pe lângă rularea de filme artistice şi documentare, se desfăşoară şi o intensă activitate de culturalizare prin prezentarea de recenzii ale unor filme, organizarea unor concursuri de genul *Cine ştie câştigă* pe teme de conţinut şi regie şi valoare artistică a unor filme de mare circulaţie, mai ales a celor cu tematică istorică şi de educaţie civică.

La culturalizarea tineretului, la educarea acestuia în spiritul codului etic, o contribuţie însemnată aduce **Clubul tineretului**, amenajat în localul fostului Cinematograf Victoria. În cadrul clubului se prezintă programe artistice, şezători ale cenaclurilor literare, rulează filme artistice, ştiinţifice şi documentare, se organizează întâlniri cu persoane marcante ale vieţii sociale şi culturale. Clubul tineretului a devenit Casa de Cultură a Tineretului, care în 2018 s-a comasat cu Casa de Cultură „Eugen Nicoară" Reghin, funcţionând în sediul acesteia din urmă.

Situaţia sanitară. Imediat după trecere frontului, odată cu opera de reconstrucţie, se desfăşoară şi o intensă activitate sanitară pentru dezinfectarea localităţii, înlăturarea urmelor epidemiei de tifos exantematic care a cuprins o parte din oraş. În această acţiune un rol important îl avea serviciul sanitar reorganizat, care va primi o clădire corespunzătoare şi utilajul necesar. În anul 1945, spitalul îşi lărgeşte activitatea. Spitalul va primi noi materiale, ca: aparatură, mobilier, utilaj, instalaţii. Numărul medicilor

care deservesc spitalul se ridică la 5. S-au redeschis şi un număr de 5 cabinete medicale şi 3 farmacii. Asigurările sociale deschid un dispensar medical la Fabrica de cherestea din Ierbuş.

După 1948 spitalul cunoaşte o nouă dezvoltare. În 1950 va fi deservit de 7 medici, 24 cadre medii şi va avea 125 paturi. În anul următor, odată cu reforma sanitară, spitalul se unifică cu policlinica şi circumscripţia sanitară şi se înfiinţează o secţie de pediatrie cu 20 paturi, o farmacie internă şi o nouă circumscripţie medicală.[14] Policlinica teritorială avea cabinete de specialitate: chirurgie, obstetrică şi ginecologie, stomatologie, medicină internă şi pediatrie. În anii următori, spitalul, policlinica şi dispensarul se vor consolida tot mai mult prin dotări cu mobilier, instrumente şi aparatură medicală, prin extinderea secţiilor existente şi înfiinţarea unei secţii O.R.L. În 1968, pentru policlinica teritorială, se amenajează o clădire mai corespunzătoare, obţinându-se astfel o îmbunătăţire în asigurarea cu asistenţă medicală a populaţiei.

În 1974, se dă în folosinţă o creşă cu 100 de locuri în Cartierul Pomilor, iar în 1976 o altă creşă, cu 100 de locuri, în Cartierul Mihai Viteazul. Tot în acest cartier a fost construit un dispensar medical, iar în anul 1977 s-a dat în folosinţă un centru stomatologic cu 10 unităţi de lucru, în incinta spitalului.

Baza materială a unităţilor sanitare a crescut an de an. Unităţile spitaliceşti au fost dotate de la aparatele cele mai simple până la cele mai complicate: electrocardiograf, aparate rontgen, aparat pentru sterilizare etc. Paralel cu dezvoltarea bazei materiale a sporit numărul şi nivelul de pregătire al cadrelor medicale. În 1977, asistenţa medicală a fost asigurată de 72 medici şi 279 cadre medii sanitare, faţă de numai 55 medici şi 115 cadre medii sanitare în 1960. Spitalul şi policlinica deservesc nu numai populaţia din oraş, dar şi cea din localităţile de pe Valea Superioară a Mureşului, din Valea Luţului, a Gurghiului şi de pe câmpie (teritoriul fostului raion Reghin),

[14] ***Ibidem***, p. 343-346.

acordându-se asistenţă de calitate şi lucrătorilor din IAS, SMA şi ţăranilor cooperatori.[15]

După 1990 începe o nouă etapă pentru poporul român. După terminarea regimului comunist, întreaga ţară începe un proces nou de dezvoltare, de emancipare socială, culturală etc. De asemenea, viaţa religioasă din România cunoaşte o perioadă de recuperare a valorilor religios-morale, care o bună bucată de timp au fost umbrite de învăţămintele materialiste.

Şi Reghinul, ca unul din cele mai importante oraşe ale judeţului Mureş şi unul dintre oraşele frumoase ale ţării de aici, din inima Transilvaniei, se aliniază la procesul de înflorire, de creştere, de dezvoltare. În anul 1994, Reghinul este ridicat la rang de municipiu, ceea ce reprezintă o recunoaştere o importanţei sale în viaţa judeţului Mureş şi, totodată, în peisajul societăţii româneşti. Reghinul a înregistrat în ultimii ani o perioadă de creştere din toate punctele de vedere, are o înfăţişare modernă şi respiră un aer european. Reghinul reprezintă un oraş al bunei înţelegeri, al bunei convieţuiri interetnice, interreligioase şi interculturale.

Şi din punct de vedere cultural, Reghinul repezintă un reper pentru spaţiul românesc. Putem spune că Reghinul este un oraş cultural, unul dintre cele mai culturale ale judeţului Mureş şi ale ţării.

Învăţământul din municipiul Reghin este unul extrem de performant. În unităţile de învăţământ din Reghin, în licee şi şcoli gimnaziale, se desfăşoară procesul de învăţământ în condiţii dintre cele mai performante. Şi acest lucru se regăseşte în rezultatele deosebite ale elevilor pe care aceşia le obţin în urma unei munci titanice. De asemenea, cadrele didactice sunt bine pregătite şi desfăşoară cu elevii o intensă şi prolifică muncă în folosul tuturor, în folosul şi spre dezvoltarea şcolii româneşti.

Instituţiile de cultură din municipiul Reghin, de asemenea, desfăşoară o intensă şi profesionistă muncă pusă în slujba actului de cultură. Aceste instituţii organizează extrem de frecvent o serie de activităţi şi manifestări culturale şi ştiinţifice de nivel local, zonal, judeţean, naţional şi chiar

[15] ***Ibidem***, p. 349.

internațional. Au loc la Reghin numeroase evenimente, precum: lansări de cărţi, conferinţe, simpozioane ştiinţifice, expoziţii de pictură, concerte, întâlniri cu oameni de cultură, activităţi pentru copii etc. Toate aceste activităţi culturale se desfăşoară sub spectrul unui înalt profesionalism, al seriozităţii, devotamentului şi dăruirii pentru munca în domeniul cultural. De asemenea, asociațiile şi fundațiile culturale îşi aduc din plin contribuția la dezvoltarea actului de cultură în spaţiul reghinean.

Reghinul reprezintă acea vatră a românismului, a creştinismului curat şi sănătos, a respectului, a dragostei şi a legăturii indestructibile care trebuie să existe între toţi cei care simt româneşte şi a căror inimă vibrează intens pentru sfântul nostru neam românesc. Râul Mureş, în curgerea sa firească, va spune, pe unde se duce, multe poveşti frumoase, poveşti cu oameni frumoşi, harnici, cinstiţi, cu dragoste faţă de Dumnezeu, de semeni, de locurile natale, iubitori de frumos şi de tot ce înseamnă tradiţie, istorie, cultură şi intensă spiritualitate românească. Râul Mureş va duce cu el dorurile reghinenilor, gândurile lor aşezate şi pline de bucurie sufletească, şi va spune tuturor că la Reghin sunt oameni de toată nădejdea, buni români şi buni creştini.

Reghinul reprezintă locul unde s-au născut sau au activat o serie de mari personalităţi ale culturii şi spiritualităţii româneşti. A-i cinsti pe iluştrii înaintaşi e un lucru normal şi firesc. Reghinul îşi cinsteşte pe iluştrii săi înaintaşi, îi cinsteşte pe toţi aceia care s-au născut pe aceste meleaguri, apoi, prin activitatea lor rodnică, au făcut mare cinste şi onoare locurilor natale.

Prin personalităţile de marcă pe care le-a dat de-a lungul timpului, precum şi prin istoria, cultura, tradiţia şi spiritualitatea sa, municipiul Reghin reprezintă un punct de reper pentru spaţiul transilvănean, o vatră pentru întreg neamul românesc. Reghinul este acel loc binecuvântat, un loc unde se îmbină armonios frumuseţea locurilor cu hărnicia şi bunătatea oamenilor, atât a celor din trecut, cât şi a celor de azi.

Bibliografie selectivă:

a. Surse inedite:

❖ ***Documente şi mărturii privind Unirea Transilvaniei cu România - 1 Decembrie 2018 - în zona Reghin***, Manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin.

❖ ***Istoricul şcolilor din Reghin***, Manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin.

❖ ***Reghin. File de istorie***, nr. 1, Manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin.

❖ ***Reghin. File de istorie***, nr. 2, Manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin.

❖ ***Unirea Transilvaniei cu România - Documente***, Manuscris, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin.

b. Lucrări:

❖ ***Tradiţie, cultură, spiritualitate în Deda şi împrejurimi***, Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, volumele I - VI.

❖ ***Reghinul cultural***, volumele I - XI.

Câteva aspecte privind cadrul legislativ românesc care reglementează politicile publice pentru românii de pretutindeni (II)

Drd. MARIANA POP
Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti

Abstract

A Few Aspects Regarding the Romanian Legal Framework Regulating Public Policies for Romanians Abroad (II)

The present study deals with the way in which Romania handles the issues of the Romanian diaspora. The study relies on the present legislation, starting from internal provisions, but correlating them to the European ones.

The study also offers a comparison between the Romanian and Italian provision on this matter, as well as a detailed presentation of the Romanian laws and institutions dealing with this aspect.

Keywords: *diaspora, legislation, Romania, Italy, rights*

Studiul de faţă, structurat în cinci părţi distincte, vine ca o completare a unui material deja publicat,[1] care îşi propune să aducă lumină - prin prisma viziunii autorului - asupra modului în care statul român tratează diaspora. Subliniem faptul că cercetarea noastră se axează pe legislaţia în vigoare în momentul elaborării acestui studiu, pornind de la măsurile pe plan intern, dar corelate cu cele la nivel european.

[1] Mariana Pop, ***Câteva aspecte privind diplomaţia publică - instrument-cheie de soft power***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, Tîrgu Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, vol. XIV-XV, 2015-2016, p. 445-463.

Legea fundamentală românească şi cea italiană - privire comparativă

Drepturile românilor din străinătate şi angajamentele statului român faţă de ei sunt recunoscute cel mai puternic de ***Constituţia României*** - legea fundamentală, documentul cu cea mai mare valoare juridică. Articolul 7 din ***Constituţia României*** este intitulat ***Românii din străinătate*** şi prevede următoarele: „*Statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor ţării şi acţionează pentru păstrarea, dezvoltarea şi exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase, cu respectarea legislaţiei statului ai cărui cetăţeni sunt.*"[2]

Un alt articol din legea fundamentală, articolul 17 intitulat ***Cetăţenii români în străinătate*** menţionează că „*Cetăţenii români se bucură în străinătate de protecţia statului român şi trebuie să-şi îndeplinească obligaţiile, cu excepţia acelora ce nu sunt compatibile cu absenţa lor din ţară.*"

În ***Constituţia României***, articolul 25, conţine prevederi privind libera circulaţie: „*Dreptul la libera circulaţie, în ţară şi în străinătate, este garantat.*" Alineatul (2) al aceluiaşi articol prevede că fiecare cetăţean român are dreptul să îşi stabilească domiciliul sau reşedinţa oriunde în ţară, are dreptul să emigreze şi, de asemenea, să revină în România. ***Constituţia României*** prevede drepturi şi libertăţi pentru români, indiferent că vorbim de cei din ţară sau de cei din diaspora şi, de asemenea, statul român îşi asumă îndeplinirea unor obligaţii.

În ceea ce priveşte marca identitară, art. 33 precizează la alin. (3): „*Statul trebuie să asigure păstrarea identităţii naţionale, sprijinirea culturii naţionale, stimularea artelor, protejarea şi conservarea moştenirii culturale, dezvoltarea creativităţii contemporane, promovarea valorilor culturale şi artistice ale* României *în lume*."

Spre deosebire de legea fundamentală din România, ***Constituţia Republicii Italia***, care, la fel, recunoaşte dreptul fiecărui cetăţean italian să se stabilească oriunde în lume,[3] statul italian se angajează să îşi protejeze

---

[2] Art. 7, ***Constituţia României***, disponibil la http://www.constitutiaromaniei.ro/art-7-romanii-din-strainatate/, accesat la 04.06.2017.

[3] ***Constituţia Republicii Italia***, Titlul III: ***Drepturi şi îndatoriri economice***, art. 35: „*recunoaşte dreptul la emigraţie, sub rezerva obligaţiilor prevăzute de lege*

italienii care muncesc peste hotare.[4] În plus, față de ***Constituția României***, cea a statului italian prevede mai explicit drepturile politice ale cetățenilor săi care au reşedința sau domiciliul în străinătate.[5] Pe la mijlocul anilor '60 „*Italia a exportat în mod constant excesul de forță de muncă în alte părți ale lumii.*" Aşadar, de-a lungul timpului, Italia a putut să îşi contureze şi perfecţioneze politicile privind imigranţii italieni, mai ales cele privind forța de muncă.[6]

România şi Italia - studiu comparativ al legislației privind cetățenii din diaspora

Ministerul pentru Românii de Pretutindeni a fost înființat în baza ***OUG nr. 1/2017*** şi a preluat Departamentul Politici pentru Românii de Pretutindeni, care funcţiona până atunci în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, cu tot personalul, structurile şi activitățile pe care le avea. În prezent, ministerul este în subordinea directă a Guvernului României şi are personalitate juridică. Deşi ***HG nr. 17/2017*** privind organizarea şi funcţionarea Ministerului pentru Românii de Pretutindeni conține prevederi despre activitatea acestuia, funcțiile şi atribuțiile pe care trebuie să le îndeplinească, nu se regăseşte niciunde definiția românilor de pretutindeni. În ***Legea nr. 299 / 13 noiembrie 2007*** privind sprijinul acordat românilor de pretutindeni, în articolul 1, alineatul (1) litera a, modificat prin ***Legea nr. 176/2013*** se regăseşte definiția românilor de pretutindeni. Sunt „*persoanele care îşi asumă în mod liber identitatea culturală română - persoanele de origine română*

în interes general," disponibil la http://codex.just.ro/Tari/Download/IT, accesat la 04.06.2017.

[4] ***Ibidem***, art. 35: „*protejează salariații italieni din străinătate*."

[5] ***Ibidem***, art. 48: „*Legea prevede cerințe și modalități pentru exercitarea dreptului de vot de către cetățenii stabiliți în străinătate și garantează aplicabilitatea acestui drept. Se va înființa o circumscripție pentru cetățenii italieni din străinătate în ce privește alegerile pentru Camerele Parlamentului; numărul de locuri al acestei circumscripții este stabilit în cadrul unei prevederi constituționale, potrivit criteriilor prevăzute de lege.*" ***Constituția Republicii Italia***, Titlul IV: ***Drepturi şi îndatoriri politice***, disponibil la http://codex.just.ro/Tari/Download/IT, accesat la 04.06.2017.

[6] ***Ibidem***.

şi cele aparţinând filonului lingvistic şi cultural românesc, care locuiesc în afara frontierelor României, indiferent de modul în care aceştia sunt apelaţi."[7] În alineatul (2), articolul 1 din ***Legea nr. 299/2007***, modificat prin ***Legea nr. 270/2011***, se precizează că în categoria românilor de pretutindeni sunt incluse: minorităţile naţionale, minorităţile lingvistice, grupurile etnice autohtone, fie că sunt în statele din vecinătatea României, fie din alte state, românii care au emigrat şi descendenţii lor, precum şi românii cu domiciliul ori reşedinţa în străinătate, „*indiferent de etnonimul folosit*."[8]

Pe de o parte, Ministerul pentru Românii de Pretutindeni aplică politica statului român, iar pe de altă parte ţine legătura cu românii stabiliţi în afara graniţelor. Obiectivele principale al ministerului privesc, potrivit articolului 2 din ***HG nr. 17/2017***, „*întărirea legăturilor cu aceştia*" şi „*păstrarea, dezvoltarea şi exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase, cu respectarea legislaţiei statului ai cărui rezidenţi sunt*." Pentru realizarea lor, ministerul alocă fonduri pentru programe, proiecte şi acţiuni dezvoltate de românii de pretutindeni şi asociaţiile şi organizaţiile care reprezintă comunităţile de români din afara graniţelor, dar se pot accesa şi fonduri europene.

Pentru că sunt acoperite programe, proiecte şi acţiuni dintr-o vastă gamă de domenii, Ministerul pentru Românii de Pretutindeni se intersectează în activitatea sa cu diverse instituţii cu competenţă în domeniu,

---

[7] ***Legea nr. 176/2013***, art. 1 alin. (1) lit. a: „*armâni, armânji, aromâni, basarabeni, bucovineni, cuţovlahi, daco-români, fărşeroţi, herţeni, istro-români, latini dunăreni, macedoromâni, macedo-români, maramureşeni, megleniţi, megleno-români, moldoveni, moldovlahi, rrămâni, rumâni, valahi, vlahi, vlasi, voloni, macedo-armânji, precum şi toate celelalte forme lexicale înrudite semantic cu cele de mai sus*," disponibil la http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/148831, accesat la 04.06.2017.

[8] ***Legea nr. 270/2011***, art. 1 alin. (2): „*Din categoria românilor de pretutindeni fac parte: a) persoanele aparţinând minorităţilor naţionale, minorităţilor lingvistice sau grupurilor etnice autohtone existente în statele din vecinătatea României şi alte state, indiferent de etnonimul folosit; b) românii emigranţi, fie că au păstrat sau nu cetăţenia română, descendenţii acestora, precum şi cetăţenii români cu domiciliul sau reşedinţa în străinătate*," disponibil la http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/133545, accesat la 04.06.2017.

cu care întocmeşte programe, parteneriate, protocoale şi acorduri, pe de o parte, cu asociaţiile şi organizaţiile ce reprezintă românii din afara graniţelor, cu autorităţile centrale şi locale, cu cultele, organizaţiile neguvernamentale şi internaţionale, precum şi cu statele unde există comunităţi de români, pentru realizarea cărora e nevoie de demersuri politico-diplomatice concertate. În ***HG nr. 17/2017*** sunt menţionate câteva dintre aceste instituţii: Ministerul Afacerilor Externe, misiunile diplomatice şi oficiile consulare, Ministerul Educaţiei Naţionale, Academia Română, Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale, Secretariatul de Stat pentru Culte, Biserica Ortodoxă Română.

HG nr. 17 /2017 enumeră şi detaliază, în articolul 2, funcţiile Ministerului pentru Românii de Pretutindeni: de strategie, de reglementare, de reprezentare, de autoritate de stat, de coordonare şi de administrare, precum şi atribuţiile sale, acestea din urmă în articolul 3. Între cele mai importante atribuţii, amintim: „*apără și promovează interesele românilor de pretutindeni*,"[9] „*sprijină comunitățile românești în așa fel încât să se asigure de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale etnicilor români și nediscriminării de către administrațiile țărilor în care trăiesc*,"[10] „*urmărește modul în care autoritățile statelor de cetățenie și/sau reședință își respectă obligațiile privind asigurarea drepturilor membrilor comunităților românești*."[11]

Totodată, este precizat faptul că Ministerul pentru Românii de Pretutindeni „*coopereazǎ cu ministerele cu atribuții în domeniu și autorități publice centrale sau locale pentru a facilita procesul de reintegrare a cetățenilor români cu reședința sau domiciliul în străinătate, la restabilirea acestora pe teritoriul* României."[12]

Considerăm utilă această prevedere, dar omite o etapă anterioară, cea în care românii, în unele cazuri familii întregi, ajung în străinătate şi trebuie

---

[9] ***HG nr. 17/2017***, art. 3 alin. (1) lit. a), disponibil la http://www.dprp.gov.ro/wp-content/uploads/2013/10/HG-17-din-2017.pdf, accesat la 04.06.2017.

[10] ***Ibidem***, art. 3 alin. (1) lit. d).

[11] ***Ibidem***, art. 3 alin. (1) lit. h.

[12] ***Ibidem***, art. 3 alin. (1) lit. p).

să se integreze acolo. După ce au părăsit România şi au ales să aibă reşedinţa sau domiciliul în afara graniţelor, Ministerul nu are prevederi privind consilierea celor care întâmpină dificultăţi sau consilierea copiilor care nu se pot adapta sau se adaptează cu greu la noul mediu educaţional, sau măcar prevederi care să faciliteze intermedierea unor astfel de consilieri care i-ar ajuta în procesul de integrare.

În plus, considerăm că trebuie intervenit prioritar în rezolvarea problemelor punctuale ale românilor din Italia şi abia apoi în rezolvarea problemelor lor viitoare, la o eventuală reîntoarcere în ţară, cu atât mai mult cu cât probabilitatea ca cetăţenii români să revină în România este influenţată de o multitudine de factori, aflaţi într-o permanentă schimbare. Politicile de viitor sunt bine venite şi fără ele am acţiona ca stat haotic, fără a avea în vedere o strategie şi rezultate, însă trebuie găsite soluţii pentru problemele din prezent, cele care necesită rezolvare acum sau pe termen scurt.

Pe lângă ***HG nr. 17/2017***, problematica românilor din afara graniţelor ţării este reglementată şi de ***Legea nr. 299/2007*** privind sprijinul acordat românilor de pretutindeni şi care prevede mai multe drepturi pentru cetăţenii români din diaspora.

Sunt cinci programe pe care Ministerul pentru Românii de Pretutindeni le desfăşoară şi pentru care acordă finanţări nerambursabile: *Cultură „Constantin Brâncuşi*," *Educaţie „Nicolae Iorga*," *Mass-media „Mihai Eminescu*," *Spiritualitate şi tradiţie „Andrei Şaguna"* şi *Societate civilă „Dimitrie Gusti*." Articolului 4 din prezenta lege, prevede mai multe drepturi pentru cetăţenii români din diaspora: pot vizita gratuit instituţiile de cultură, monumentele istorice şi siturile de patrimoniu din România. În ceea ce priveşte educaţia, au dreptul să studieze şi să obţină burse, prin concurs, în România. Iar cadrele didactice pot beneficia de stagii de perfecţionare în România.

Statul român s-a angajat, prin art. 4, să acorde sprijin financiar sau material cetăţenilor români din străinătate pentru a beneficia, după cum e prevăzut la litera e, de „*manuale, cărţi de specialitate, beletristică, publicaţii şi alte materiale editate sau pe suport electronic în limba română*." În domeniul mass-

media, art. 4, lit. k, prevede dreptul românilor de a primi sprijin din partea Ministerului pentru Românii de Pretutindeni pentru realizarea de producţii audio-video ori crearea de mass-media. Acelaşi art. 4, lit. f, conţine prevederi prin care românii din străinătate pot primi sprijin pentru a construi şi pentru a renova lăcaşe de cult în ţările de reşedinţă sau domiciliu, iar la lit. g este prevăzut acelaşi ajutor, dar pentru instituţiile educaţionale cu predare în limba română. Românii de peste graniţe au dreptul să ceară şi să primească sprijin din partea statului român, respectiv Ministerul pentru Românii de Pretutindeni, pentru diverse manifestări culturale, artistice, religioase şi activităţi care au ca obiectiv păstrarea şi transmiterea obiceiurilor şi tradiţiilor.

Românii cu reşedinţa sau domiciliul în străinătate au dreptul „*de a participa la Congresul Românilor de Pretutindeni*"[13] şi „*de a primi distincţii ale statului român pentru promovarea valorilor culturale, spirituale și științifice românești*."[14] Congresul Românilor de Pretutindeni este organizat în fiecare an, în ţară sau în străinătate. Dacă se organizează într-o altă ţară, atunci este nevoie de acordul ţării gazdă. Este organizat sub egida Parlamentului României, iar cheltuielile sunt suportate din bugetul Camerei Deputaţilor.

Pe de altă parte, românii din diaspora au îndatoriri pentru a beneficia de drepturile menţionate anterior. Acestea sunt prevăzute de articolul 5 alineatul (1) din ***Legea nr. 299/2007***: de a-şi asuma identitatea culturală română,[15] de a cunoaşte limba română, de a fi membru al unei organizaţii de români, de a fi înregistrat la sediul misiunii diplomatice sau oficiului consular al României de pe teritoriul statului de domiciliu ori reşedinţă.

Art. 8 descrie rolul Congresului Românilor de Pretutindeni. Acesta

---

[13] ***Legea 299/2007***, art. 4 lit. i, disponibil la http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/87091, accesat la 04.06.2017.

[14] ***Ibidem***, art. 4 lit. l.

[15] ***Ibidem***, art. 5, alin. (1) lit. a: „*declară, pe baza voinţei liber exprimate, în condiţiile prevăzute de Convenţia-cadru privind protecţia minorităţilor naţionale, că îşi asumă identitatea culturală română, indiferent de denumirea folosită în statul de cetăţenie/ reşedinţă pentru desemnarea minorităţii respective*."

alege Consiliul Românilor de Pretutindeni, creat în 1995, care are un caracter permanent, precum şi rolul de a răspunde nevoilor comunităţilor de români de peste hotare. Pentru identificarea acestor nevoi şi a soluţiilor care să ducă la rezolvarea lor, Consiliul Românilor de Pretutindeni „*furnizează informaţii, analize şi propuneri Parlamentului României, Ministerului pentru Românii de Pretutindeni, precum şi celorlalte instituţii guvernamentale competente, cu care colaborează pentru promovarea de iniţiative legislative referitoare la românii de pretutindeni, respectiv la realizarea şi aplicarea programelor destinate comunităţilor româneşti*."[16]

În subordinea Ministerului pentru Românii de Pretutindeni funcţionează *Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi*," instituţie publică cu personalitate juridică, potrivit articolului 11, alineatul 1 din ***HG nr. 17/2017***. Iar potrivit ***Legii nr. 299/2007***, Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi" sprijină românii din diaspora să studieze în România, să facă stagii de perfecţionare în România şi oferă facilităţi cadrelor didactice. De asemenea, promovează valorile culturale româneşti.

Prin ***HG nr. 8/2013*** privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Afacerilor Externe, Ministerul Afacerilor Externe se angajează să apere şi să promoveze în străinătate, la fel ca şi Ministerul pentru Românii de Pretutindeni, „*interesele naţionale ale României*,"[17] precum şi „*drepturile şi interesele statului român, ale cetăţenilor şi ale persoanelor juridice române, în conformitate cu legea română, dreptul internaţional aplicabil, precum şi cu practica internaţională*."[18]

În Italia nu există un minister pentru diaspora. Un secretar de stat se ocupă în cadrul Ministerului Afacerilor Externe şi pentru Cooperare Internaţională din Republica Italiană de italienii din străinătate, iar atribuţiile sale sunt prevăzute de ***Decretul 14 din 2017***. Mandatul său nu se limitează doar la politicile privind diaspora, pentru italienii din străinătate. Aflat în subordinea ministrului, secretarul de stat îl asistă în relaţiile bilaterale,

---

[16] ***Ibidem***, art. 8, alin. (4).

[17] ***HG nr. 8/2013***, art. 2 alin. (1) pct. 1, disponibil la http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/144675, accesat la 04.06.2017.

[18] ***Ibidem***, art. 2 alin. (1) pct. 6.

relațiile cu Organizația Națiunilor Unite, agențiile specializate şi cu Organizația pentru Securitate şi Cooperarea în Europa, problemele legate de adopțiile internaționale, problematica privind pașapoartele şi documentele de călătorie şi în toate cazurile indicate de către ministru.[19]

România se confruntă cu lipsa unui cadru legislativ integrat, care îngreunează/împiedică gestionarea politicilor referitoare la românii de pretutindeni într-un mod coerent. Cadrul legislativ fragmentat duce la o slabă capacitate de coordonare, la care se adaugă o slabă capacitate de management administrativ. În plus, nu s-a instituționalizat o cultură administrativă şi o cultură a colaborării instituționale.

De aceea, considerăm că reprezentarea românilor de pretutindeni printr-un minister este un sistem mai complex decât printr-un secretar de stat. Apoi, legile româneşti sunt mult mai detaliate decât cele din Italia, ceea ce arată că România are şanse să acopere mult mai bine problematica cetățenilor din diaspora. Însă crearea unui minister suntem de părere că se explică şi prin faptul că nevoile comunităților româneşti față de cele ale italienilor sunt mai complexe. România a cunoscut fenomenul emigrației îndeosebi după anul 1990, în timp ce Italia, „*în mod tradițional a suferit de problema migrației sau a emigrării cetățenilor italieni în alte părți ale Europei și dincolo de acestea*."[20] Şi tocmai pentru că sunt mai noi şi într-o continuă transformare, comunitățile de români nu sunt atât de compacte ca cele ale italienilor.

Statul român şi diaspora, un parteneriat într-o continuă evoluție. Strategia privind Relația cu Românii de Pretutindeni în 2013-2016

[19] ***Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale. Decreto 14 gennaio 2017***, în ***Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana***, disponibil la http://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaArticolo?art.progressivo=0&art.idArticolo=1&art.versione=1&art.codiceRedazionale=17A00765&art.dataPubblicazioneGazzetta=2017-02-02&art.idGruppo=0&art.idSottoArticolo1=10&art.idSottoArticolo=1&art.flagTipoArticolo=0, accesat la 05.06.2017.

[20] M. Donald Hancock, ***Politics in Europe***, ed. a V-a, Washington, Editura CQ Press, 2012, p. 410.

Prin strategia gândită pentru perioada 2013-2016, Departamentul Politici pentru Românii de Pretutindeni de la acea vreme s-a angajat să susţină şi să sprijine constant românii de pretutindeni. A fost atât un obiectiv prioritar al politicii externe româneşti, cât şi o datorie prevăzută întocmai de legea fundamentală. Susţinerea şi sprijinul constant din partea autorităţilor de la Bucureşti a vizat „*toate persoanele aparţinând filonului cultural românesc, din toate regiunile locuite de români*,"[21] atât comunităţi istorice, cât şi cele constituite în urma migraţiei economice.

În toată legislaţia ce priveşte românii de pretutindeni, precum şi în strategia elaborată de Departamentul Politici pentru Românii de Pretutindeni, obiectivul fundamental vizează „*păstrarea, dezvoltarea şi afirmarea identităţii etnice, lingvistice, culturale şi religioase a românilor din statele vecine şi emigraţie, conform standardelor internaţionale în materie şi întărirea legăturilor dintre România şi comunităţile româneşti de peste hotare*."[22]

Strategia privind Relaţia cu Românii de Pretutindeni a fost constituită, respectând câteva principii fundamentale. Unul dintre acestea este principiul suveranităţii naţionale, potrivit căruia acţiunile şi activităţile cuprinse în strategie nu pot încălca suveranitatea naţională a statelor unde se aplică prevederile strategiei, respectiv statele de reşedinţă ori domiciliu ale românilor din afara graniţelor. Apoi, principiul bunei vecinătăţi, conform căruia acţiunile şi activităţile propuse în strategie vor avea în vedere relaţiile bilaterale între România şi statele învecinate, precum şi păstrarea unor bune relaţii de vecinătate şi principiul respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale şi nediscriminării, care face referire la administraţiile statelor în care trăiesc românii din diaspora şi care ar trebui să respecte aceste drepturi. Un alt principiu este cel al reciprocităţii, care înglobează normele europene privind tratamentul minorităţilor naţionale şi, nu în ultimul rând, principiul Pacta sunt servanda care vizează ca prevederile strategiei să fie în

[21] ***Strategia privind Relaţia cu Românii de Pretutindeni 2013-2016***, p. 2, disponibil la http://www.dprp.gov.ro/wp-content/uploads/2014/03/Strategie-2013.pdf, accesat la 04.06.2017.

[22] ***Ibidem***, p. 4.

concordanţă cu ***Constituţia României***, legislaţia României, legislaţia internaţională, practica internaţională (UE, Consiliul Europei, OSCE), iar prevederile acordurilor internaţionale la care ţara noastră şi statul partener sunt parte (acorduri guvernamentale bilaterale) să se facă cu bună credinţă.

Departamentul a considerat că românii din afara graniţelor ţării sunt parte integrantă a poporului şi spiritualităţii româneşti, de aceea a căutat permanent să întărească relaţia statului român cu statul înrudit, precum şi relaţia dintre statul român şi comunităţile româneşti de peste hotare. Apoi, un sprijin instituţionalizat le oferă românilor posibilitatea să îşi rezolve problemele cu care se confruntă în ţările de reşedinţă sau de domiciliu mult mai repede dacă beneficiază de ajutorul autorităţilor române.

Un accent deosebit a fost pus comunicare - pentru a se găsi „*soluţii specifice la problemele particulare existente în fiecare comunitate românească din afara graniţelor*"[23] - şi întocmirea de parteneriate.

Strategia privind Relaţia cu Românii de Pretutindeni a vizat câteva obiective prioritare şi care vor fi continuate şi de actualul Guvern:

- păstrarea, dezvoltarea şi afirmarea, precum şi consolidarea identităţii româneşti, etnice, lingvistice, culturale şi religioase a românilor din statele învecinate şi de emigraţie; realizarea acestui obiectiv presupune printre altele şi stabilirea unui parteneriat cu organizaţiile româneşti din vecinătate şi emigraţie;
- promovarea imaginii României la nivel european şi internaţional, printr-o prezenţă sporită a valorilor naţionale;
- promovarea imaginii tuturor românilor şi a comunităţiior româneşti în statele de domiciliu sau reşedinţă, printr-o mai bună cunoaştere a românilor, cu scopul de a îmbunătăţi imaginea lor şi a statului român;
- promovarea valorilor culturale şi spirituale româneşti la nivelul opiniei publice prin aducerea lor în spaţiul public;
- consolidarea internă a comunităţilor româneşti şi sprijinirea acţiunilor de afirmare a valorilor identitare româneşti;
- întărirea legăturilor dintre autorităţile române şi personalităţile

[23] ***Ibidem***.

româneşti de peste hotare, prin stabilirea relaţiilor cu elitele româneşti şi promovarea lor ca modele demne de urmat;

• valorificarea potenţialului politic, economic, social şi cultural pe care îl au comunităţile româneşti, în beneficiul României şi al tuturor românilor, prin promovarea imaginii unor comunităţi deschise, orientate spre dialogul intercultural;

• consolidarea parteneriatului şi crearea unui cadru de dialog între autorităţile române şi organizaţiile româneşti din străinătate pentru găsirea unor soluţii adecvate pentru problemele cu care se confruntă cetăţenii români;

• punerea în valoare a potenţialului comunităţilor româneşti pentru dezvoltarea relaţiilor bilaterale cu statele de domiciliu sau reşedinţă, ceea ce se traduce prin promovarea dialogului intercultural în statul gazdă;

• folosirea oportunităţilor României, stat membru al Uniunii Europene, pentru promovarea valorilor culturale româneşti şi consolidarea comunităţilor româneşti din diaspora; acest obiectiv se poate realiza prin parteneriate cu instituţii şi personalităţi din România care să facă lobby pentru promovarea imaginii comunităţilor româneşti; acest obiectiv susţine, de asemenea, eforturile de consolidare a statutului european al României;

• încurajarea iniţiativelor comunităţilor româneşti, care vizează apartenenţa la românitate prin sprijinirea demersurilor de exprimare a identităţii şi spiritualităţii româneşti;

• asigurarea pentru cetăţenii români a drepturilor din documentele europene şi internaţionale, pe baza principiului reciprocităţii.

Obiectivele specifice prevăzute în strategie au fost împărţite pe cele cinci programe[24] pe care Departamentul le-a dezvoltat şi cărora le acordă

[24] Programul reprezintă „*un ansamblu de proiecte sau acţiuni având tematică comună, realizate în scopul sprijinirii activităţii românilor de pretutindeni şi a organizaţiilor reprezentative ale acestora*," potrivit definiţiei date în ***Ghidul beneficiarului 2017***, elaborat de Ministerul pentru Românii de Pretutindeni, Anexa 14, p. 14, disponibil la http://www.dprp.gov.ro/wp-content/uploads/2013/10/Ghidul-Beneficiarului-2017.pdf, accesat la 04.06.2017.

finanţări nerambursabile: Cultură „Constantin Brâncuşi," Educaţie „Nicolae Iorga," Mass-media „Mihai Eminescu," Spiritualitate şi tradiţie „Andrei Şaguna" şi Societate civilă „Dimitrie Gusti."

Obiectivele specifice ale programului de Cultură „Constantin Brâncuşi:"

- „*păstrarea şi afirmarea identităţii culturale a românilor de pretutindeni;*
- *promovarea valorilor culturale şi spirituale româneşti la nivelul opiniei publice din statele de domiciliu/reşedinţă; promovarea elitelor româneşti;*
- *păstrarea, îmbogăţirea şi punerea în valoare a patrimoniului cultural românesc pe plan extern;*
- *protejarea, susţinerea şi revitalizarea tradiţiilor şi obiceiurilor locale româneşti în zonele locuite de români pe teritoriul altor state;*
- *încurajarea, respectiv consolidarea legăturilor dintre artişti şi personalităţi culturale de origine română din ţară şi din străinătate.*"[25]

Pentru realizarea acestor obiective specifice, strategia Departamentului enumera câteva direcţii de acţiune:

- „*organizarea de manifestări culturale în zonele cu comunităţi de români, în colaborare cu organizaţiile româneşti sau autorităţile locale;*
- *publicarea operelor aparţinând personalităţilor marcante ale culturii române şi popularizarea acestora în statele de domiciliu/reşedinţă;*
- *recuperarea, restaurarea şi întreţinerea muzeelor, caselor memoriale, monumentelor istorice, monumente de artă, plăci comemorative etc. din afara teritoriului* României*;*
- *realizarea de studii şi cercetări de etnografie şi folclor, sociologie, dialectologie, istorie, arheologie etc. privind patrimoniul comunităţilor româneşti şi publicarea acestora;*
- *sprijinirea centrelor culturale ale comunităţilor româneşti de pretutindeni;*
- *facilitarea accesului membrilor comunităţilor româneşti la resurse culturale în mediul online.*"[26]

În cadrul programului de Educaţie „Nicolae Iorga" erau prevăzute

---

[25] ***Strategia privind Relaţia cu Românii de Pretutindeni 2013-2016***, p. 10.

[26] ***Ibidem***.

următoarele obiective specifice:

- „*păstrarea şi afirmarea identităţii lingvistice a românilor de pretutindeni*;
- *formarea unor elite şi a unei noi generaţii de lideri care să reprezinte interesele comunităţilor româneşti în statele de domiciliu/reşedinţă.*”[27]

Pentru realizarea acestor obiective specifice, direcţiile de acţiune, prevăzute de strategie au fost următoarele:

- organizarea unor cursuri de limba română, istorie şi geografie a României; înfiinţarea unor clase-pilot cu predare în limba română; facilitarea accesului românilor la educaţie în limba maternă în şcolile din străinătate şi la resurse educaţionale online;
- construcţia, repararea şi dotarea şcolilor şi grădiniţelor pentru copiii români, inclusiv şcoli de weekend; dotarea lectoratelor de limbă, cultură şi civilizaţie românească;
- înfiinţarea, dotarea şi susţinerea bibliotecilor cu fond de carte românesc;
- oferirea unor burse de studiu pentru copii şi tineri români ca să studieze în România sau în străinătate; organizarea unor tabere, şcoli şi cursuri de vară, expoziţii, manifestări culturale pentru copii şi tineri; organizarea unor cursuri şi vizite de documentare, schimburi de experienţă pentru cadrele didactice de limbă, cultură şi civilizaţie românească;
- sprijinirea şi realizarea proiectelor din domeniul educaţional.

Obiectivele specifice pentru programul privind *Spiritualitatea şi tradiţia „Andrei Şaguna*:”

- „*păstrarea identităţii spirituale a românilor de pretutindeni;*
- *familiarizarea tinerilor şi copiilor cu credinţa ortodoxă, cu legătura dintre poporul român şi creştinism şi cu respectarea libertăţii religioase*.”[28]

Direcţiile de acţiune pentru acest program au fost:

- construirea, repararea şi întreţinerea lăcaşurilor de cult, inclusiv conservarea şi dotarea lor cu obiecte, cărţi şi veşminte de cult, acolo unde

[27] ***Ibidem***.

[28] ***Ibidem***, p. 11.

este un număr semnificativ de cetăţeni români;

• susţinerea activităţilor spirituale, sociale şi educaţionale ale Patriarhiei Române; sprijinirea parohiilor româneşti prin susţinerea evenimentelor tradiţionale, manifestărilor culturale, prelegerilor, filmelor, expoziţiilor şi a bibliotecilor cu fond de carte românesc;

• valorificarea mediului online astfel încât membrii comunităţii româneşti să aibă acces la resurse privind tradiţia românească şi spiritualitatea creştină;

• facilitarea serviciul religios în limba română şi la orele de religie.

Programul de mass-media „Mihai Eminescu" avea următoarele obiective specifice:

• păstrarea şi afirmarea identităţii culturale a românilor de pretutindeni;

• consolidarea imaginii României, statutului şi valorilor româneşti.

Direcţiile de acţiune pentru *Programul de mass-media „Mihai Eminescu"* stabilite prin strategie au fost:

• facilitarea accesului la spaţii de emisie în limba română atât în cadrul posturilor publice de radio, cât şi la cele de televiziune;

• susţinerea emisiunilor şi programelor, inclusiv a retransmisiilor; susţinerea presei identitare în mediul virtual; organizarea ori susţinerea stagiilor de pregătire pentru jurnaliştii români din străinătate, în colaborare cu Societatea Română de Televiziune şi Societatea Română de Radio;

• încheierea unor parteneriate între instituţiile media din România (Societatea Română de Televiziune şi Societatea Română de Radio şi altele) şi mass-media românească din străinătate;

• încheierea unor parteneriate între mass-media românească din Europa şi mass-media reprezentată de etnicii din statele învecinate;

• sprijinirea sau organizarea cursurilor de perfecţionare în domeniul managementului organizaţional şi de program pentru jurnaliştii şi studenţii din instituţiile media;

• creşterea prezenţei şi vizibilităţii asociaţiilor în mediul virtual.

Programul pentru Societatea civilă „Dimitrie Gusti" a vizat, ca obiective specifice, consolidarea:

- solidarităţii prin dezvoltarea societăţii civile;
- mediului asociativ românesc;
- spaţiului public de manifestare prin valorificarea mediului virtual astfel încât să ajute la crearea unui spaţiu de cooperare şi interacţiune.

Direcţii de acţiune prevăzute pentru acest program au fost:

- „*încurajarea apariţiei şi sprijinirea mediului asociativ online;*
- *susţinerea colaborării personalităţilor româneşti de peste hotare şi a organizaţiilor reprezentative ale românilor din afara graniţelor, în scopul conturării unui cadru adecvat comunicării pe segmente socio-profesionale distincte;*
- *asistenţă pentru înfiinţarea organizaţiilor şi asociaţiilor românilor de pretutindeni;*
- *încurajarea legăturilor între societatea civilă din România şi mediul asociativ românesc din afara graniţelor;*
- *facilitarea dialogului dintre organizaţiile societăţii civile din România şi din comunităţile româneşti cu instituţiile internaţionale cu atribuţii în domeniul respectării drepturilor fundamentale ale omului*."[29]

Prin demersurile politico-diplomatice făcute, Departamentul Politici pentru Relaţia cu Românii de Pretutindeni şi-a propus să sprijine păstrarea, afirmarea şi dezvoltarea valorilor româneşti la nivel internaţional şi respectarea drepturilor minorităţilor naţionale. Pentru realizarea acestor obiective, Departamentul a oferit sprijin politic şi diplomatic permanent, incluzând problemele cetăţenilor români pe agenda dialogului cu statele europene şi nu numai, a constituit comisii mixte pentru acoperirea a cât mai multor sfere în care românii din emigraţie aveau nevoie de sprijin, a colaborat cu structurile parlamentare astfel încât problemele românilor din afara graniţelor să ajungă pe agenda instituţiilor europene, românii din diaspora având drept de reprezentare în parlamentele şi administraţiile centrale sau locale din statele respective. Departamentul a consiliat permanent românii din afara graniţelor pentru dialogul cu parlamentarii europeni, a promovat interesele lor în statele de reşedinţă sau domiciliu, a amplificat relaţiile de cooperare economică dintre România şi statele

[29] ***Ibidem***, p. 13.

membre, prin misiunile diplomatice ale României şi prin crearea unor campanii mixte, care să dezvolte proiecte transfrontaliere sau regionale. România „*îşi asumă politic minoritatea română/aromână din statele vecine şi dialoghează constant cu reprezentanţii emigraţiei şi originarii din România, indiferent de opţiunile politice ale acestora*."[30]

În 2016, Departamentul a tras linia după implementarea strategiei şi a concluzionat că este necesară trecerea „*de la de la o abordare de tip asistenţial, la un model participativ în care organizaţiile, asociaţiile şi persoanele din diaspora şi din comunităţile istorice sunt parteneri ai instituţiilor guvernamentale în definirea politicilor publice care îi vizează*"[31] şi le-a propus celor care vor elabora următoarea strategie ca documentul „*să fie rezultatul unui proces inclusiv, transparent, de consultare a societăţii, la care să participe cu deosebire cei cărora le sunt adresate acestea*."[32]

Programul de Guvernare 2017-2020

Politici pentru românii de pretutindeni au fost prevăzute în Programul de Guvernare şi au cuprins atât comunităţile de români istorice, cât şi cele de migraţie economică. În ceea ce le priveşte pe primele, Programul de Guvernare precizează că acestea sunt interesate de:

- „*respectarea drepturilor persoanelor care aparţin comunităţilor minorităţilor româneşti din statele din vecinătatea României, în conformitate cu standardele europene;*
- *afirmarea, conservarea şi promovarea identităţii culturale, lingvistice şi spirituale;*
- *dreptul de a învăţa şi de a se exprima liber în limba română;*
- *dezvoltarea şi afirmarea mediului asociativ din respectivele comunităţi;*
- *studiul şi evoluţiile legate de procesul de integrare europeană a Republicii Moldova;*
- *evoluţiile politice regionale şi internaţionale care pot avea efecte în comunităţile de*

[30] ***Ibidem***, p. 5.

[31] Ministerul pentru Românii de Pretutindeni, ***Diaspora - partener pentru dezvoltarea României***, disponibil la http://www.dprp.gov.ro/diaspora-partener-pentru-dezvoltarea-romaniei/, accesat la 04.06.2017.

[32] ***Ibidem***.

români."[33]

Tot în Programul de Guvernare, statul român şi-a luat angajamentul să continue acordarea sprijinului către Republica Moldova, inclusiv prin investiţii, acesta fiind un obiectiv prioritar pe agendă.

În ceea ce priveşte comunităţile româneşti de migraţie economică, Programul de Guvernare recunoaşte că cea mai mare problemă a românilor din străinătate este legată de „*tratamentul egal şi nediscriminatoriu, garantarea exercitării complete a cetăţeniei europene, integrarea deplină în spaţiul Schengen şi eliminarea restricţiilor pe piaţa muncii (dreptul muncii, libera circulaţie, traficul de persoane etc.)*."[34] Alte probleme vizează: „*relaţia cu autorităţile statului român, situaţia familiilor rămase în ţară, modalităţi de reintegrare a românilor din diaspora care doresc să revină în ţară, afirmarea, conservarea şi promovarea identităţii culturale, lingvistice şi spirituale, dezvoltarea şi afirmarea mediului asociativ, evoluţiile politice regionale şi internaţionale (Brexit, manifestări xenofobe şi rasiste, criza migranţilor)*."[35]

Pentru rezolvarea acestor probleme, Guvernul şi-a luat angajamentul în Programul de Guvernare asumat să continue programele prevăzute în Strategia privind Relaţia cu Românii de Pretutindeni 2013-2016, care s-au dovedit a fi utile şi eficiente şi să dezvolte altele noi. Până la momentul redactării prezentei lucrări, adică la o jumătate de an de la preluarea mandatului, Guvernul, respectiv Ministerul pentru relaţia cu Românii de Pretutindeni, nu a elaborat o nouă strategie.

În plus, faţă de vechea strategie, pentru *Programul de Cultură „Constantin Brâncuşi,*" Guvernul şi-a asumat prin Programul de Guvernare următoarele:

- „*înfiinţarea a cinci noi centre culturale ale românilor de pretutindeni şi sprijinirea celor existente;*
- *realizarea de studii privind patrimoniul comunităţilor româneşti;*
- *recuperarea, restaurarea, întreţinerea de muzee, case memoriale, monumente*

[33] ***Programul de Guvernare 2017-2020***, p. 101-102, disponibil la http://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/Programul_de_guvernare_2017-2020.pdf, accesat la 04.06.2017.

[34] ***Ibidem***, p. 102.

[35] ***Ibidem***.

istorice şi de artă etc. Amenajarea Casei Memoriale „Aron Pumnul" din Cernăuţi şi organizarea în incinta acesteia a unui muzeu în memoria lui Mihai Eminescu şi Aron Pumnul vor constitui o prioritate;

- *deschiderea a cinci noi centre de Informare ale României pe modelul celui de la Comrat.*"[36]

Privind *Programul de Educaţie „Nicolae Iorga,*" faţă de strategia anterioară, Guvernul şi-a asumat următoarele:

- „*dezvoltarea şi modernizarea reţelei de şcoli, grădiniţe, biblioteci şi centre culturale în ţările cu comunităţi româneşti cu accent pus pe comunităţile din vecinătate;*
- *trimiterea de cărţi şi materiale educaţionale moderne către biblioteci şi unităţi din vecinătate şi alte ţări în care trăiesc comunităţi de români;*
- *organizarea de tabere şi şcoli de vară în România. Astfel, proiectul „ARC" va continua şi va fi extins şi pentru perioada de iarnă.*"[37]

Pentru *Programul de Societate Civilă „Dimitrie Gusti,*" prin Programul de Guvernare, Executivul şi-a luat, în plus faţă de vechea strategie, următoarele angajamente:

- „*încurajarea şi sprijinirea mediului asociativ;*
- *sprijinirea activităţii de networking între asociaţii sau între asociaţii şi autorităţi;*
- *încurajarea iniţierii de proiecte de anvergură;*
- *susţinerea proiectelor şi programelor de cunoaştere a drepturilor pe care românii le au în ţările de domiciliu/reşedinţă.*"

În Programul de Guvernare este prevăzut şi „*Centenarul 2018 care va fi abordat prin prisma păstrării şi promovării ideii de apartenenţă la romanitate, promovarea imaginii României şi educaţia tinerei generaţii în spiritul respectului faţă de valorile româneşti.*"[38] În concret, Guvernul şi-a luat angajamentul să creeze *Fondul Centenar 2018*, să organizeze conferinţe, seminarii, simpozioane şi acţuni culturale pe tema acestui eveniment.

Programul de Guvernare prevede şi garantarea respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, drepturilor politice a românilor de

[36] ***Ibidem***.
[37] ***Ibidem***.
[38] ***Ibidem***, p. 103.

pretutindeni şi drepturilor persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale pentru românii care locuiesc în statele învecinate şi din Balcani. Tot pentru a veni în sprijinul românilor de pretutindeni, Guvernul şi-a asumat să implementeze noile tehnologii pentru îmbunătăţirea serviciilor existente în consulate.

Referitor la problematica integrării în statele de reşedinţă sau de domiciliu, Guvernul şi-a luat, în opinia mea, insuficiente angajamente şi a anunţat prea puţine măsuri de acţiune concrete. Prin Programul de Guvernare, Executivul îşi doreşte o colaborare cu autorităţile locale şi centrale din ţările unde românii din străinătate au reşedinţa sau domiciliul, pentru a facilita contactul dintre cetăţenii români şi ţara de adopţie. Apoi, Executivul îşi asumă un rol informativ, care e binevenit, dar mult prea puţin faţă de nevoile românilor, care se confruntă cu discriminarea atât în societate, cât şi pe piaţa muncii. Considerăm că din Programul de Guvernare lipsesc măsurile concrete pentru a facilita şi a uşura integrarea românilor în străinătate. La fel cum pe cele cinci programe, Guvernul a menţionat măsuri concrete pentru dezvoltarea proiectelor şi acţiunilor, în unele cazuri chiar prin identificarea exactă a obiectivului propus pentru o anumită zonă sau chiar localitate, în ceea ce priveşte procesul de integrare obiectivele sunt generale, iar măsurile concrete lipsesc.

Lipsa măsurilor concrete şi insuccesul privind implementarea unor proiecte, în general vorbind, este un aspect recunoscut în Programul de Guvernare. „*În ciuda eforturilor depuse, programele şi acţiunile sunt, în multe cazuri, punctuale, nearmonizate. Fiecare structură are abordări proprii, iar lipsa de instrumente reale de implementare a unor decizii comune face ca activitatea Consiliului Consultativ Interinstituţional să nu aibă eficienţa scontată.*”[39] Tocmai de aceea, pentru o mai bună coordonare prin Programul de Guvernare a fost anunţată înfiinţarea Ministerului pentru Românii de Pretutindeni care, ulterior, a preluat structura, personalul şi atribuţiile Departamentului Politici pentru Românii de Pretutindeni.

[39] ***Ibidem***, p. 104.

Drepturile şi obligaţiile cetăţenilor europeni în oglinda legislaţiei europene şi internaţionale. Tratatul de la Lisabona

Uniunea Europeană constituie „*rezultatul unor demersuri de construcţie instituţională, legală, politică, economică şi culturală, petrecute în ultima jumătate de veac*,"[40] reuneşte 28 de state membre, naţiuni şi popoare cu valori politice, economice, culturale şi sociale comune, în urma extinderii realizată în şase etape. România şi-a dorit integrarea pentru avantajele economice, geostrategice şi geopolitice.

Uniunea Europeană a luat naştere prin Tratatul de la Maastricht, semnat în 1992, şi intrat în vigoare un an mai târziu. A avut în vedere integrarea economică, politică şi europeană în mai multe domenii: politică externă, securitate comună, justiţie, afaceri interne, uniune economică şi monetară, cetăţenie europeană şi bazele juridice pentru politici sociale. Tratatul de la Amsterdam, intrat în vigoare în anul 1997, viza crearea unui spaţiu de libertate, securitate şi justiţie şi a venit cu noutăţi ca: nediscriminarea, egalitatea de gen, piaţa muncii, azil, vize, imigraţie. Apoi, Tratatul de la Nisa, intrat în vigoare în 2003, a vizat marea extindere spre est. „*Analişti, istorici, politologi, jurişti, economişti etc. au dezbătut chestiunea raportului între Uniune şi cetăţenii săi precum şi între aceasta şi statele membre*."[41] Tratatul de la Lisabona, semnat pe 13 decembrie 2007 de toate cele 27 de state membre la acel moment, a vrut să aducă mai multă democraţie. Tratatul de la Lisabona cuprinde Tratatul Uniunii Europene, Tratatul privind Funcţionarea Uniunii Europene şi Carta Drepturilor Fundamentale.

Tratatul de la Lisabona a urmărit printre altele şi consolidarea drepturilor cetăţenilor europeni în blocul comunitar. Astfel, Tratatul Uniunii Europene cuprinde prevederi privind iniţiativa cetăţenească, protecţia drepturilor omului, egalitatea cetăţenilor, prevederi privind democraţia reprezentativă şi participativă. Tratatul privind funcţionarea Uniunii

---

[40] Vasile Puşcaş, ***România despre Uniunea Europeană: negocierile de aderare (2000-2004)***, Iaşi, Editura Institutul European, 2007, p. 24.

[41] Adrian Liviu Ivan, ***Statele Unite ale Europei***, Cluj-Napoca, Editura CA Publishing, 2014, p. 197.

Europene cuprinde prevederi despre nediscriminarea şi cetăţenia UE.

Art. 2, alin. 2 cuprinde prevederi privind libera circulaţie a persoanelor cu menţiuni asupra controlului la frontierele externe, menţiuni privind dreptul la azil, imigrare şi prevenirii şi combaterii criminalităţii pentru protejarea cetăţenilor europeni.[42] În acelaşi articol se precizează că Uniunea Europeană susţine dezvoltarea sustenabilă a Europei, promovează progresul ştiinţific şi tehnic, „*combate excluziunea socială și discriminările și promovează justiția și protecția socială, egalitatea între femei și bărbați, solidaritatea între generații și protecția drepturilor copilului*,"[43] respectă diversitatea culturală şi lingvistică, precum şi veghează la dezvoltarea şi conservarea patrimoniului european.

Practic, în art. 2 din TUE sunt enumerate valorile Uniunii Europene, adică raţiunea de a fi parte a blocului comunitar şi etica sa: demnitatea umană, libertatea, democraţia, statul de drept, justiţia, egalitatea între femei şi bărbaţi, drepturile omului şi drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale, pluralismul, nediscriminarea, toleranţa şi solidaritatea.

Carta Drepturilor Fundamentale are valoare juridică obligatorie în statele membre ale Uniunii Europene, cu două excepţii Marea Britanie şi Polonia. Uniunea Europeană recunoaşte drepturile, libertăţile şi principiile din Cartă la aceeaşi valoare juridică pe care o au tratatele.[44] ***Carta Drepturilor Fundamentale*** reuneşte drepturile fundamentale, principalele drepturi politice, civile, economice şi sociale pe care Uniunea Europeană

---

[42] Art. 2, alin. 2: „*Uniunea oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, în interiorul căruia este asigurată libera circulație a persoanelor, în corelare cu măsuri adecvate privind controlul la frontierele externe, dreptul de azil, imigrarea, precum și prevenirea criminalității și combaterea acestui fenomen*." ***Tratatul de la Lisabona***, p. 14, disponibil la https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.ro07.pdf, accesat la 05.06.2017.

[43] ***Ibidem***, art. 2, alin. 3.

[44] ***Ibidem***, art. 6, alin. 1: „*Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor.*."

trebuie să le respecte. Carta preia drepturi din Convenţia CEDO, Carta socială europeană, Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale muncitorilor şi Convenţiile Consiliului Europei privind drepturile omului, biomedicina, date cu caracter personal. Carta cuprinde şase capitole: demnitatea, libertăţile, egalitatea, solidaritatea, drepturile cetăţenilor şi justiţia.

Tratatul de la Lisabona prevede şi angajamentul Uniunii Europene pentru o politică comună în domeniul migraţiei, în acord cu evoluţia economică şi demografică a blocului comunitar şi vizând combaterea migraţiei ilegale şi a traficului de fiinţe umane.

Convenţia-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale

Convenţia-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale este „*primul instrument multilateral juridic cu caracter constrângător, consacrat protecţiei minorităţilor naţionale*."[45] Toate state care au semnat acest instrument juridic s-au angajat să respecte convenţia-cadru. O menţiune este important de făcut: prevederile convenţiei-cadru nu sunt direct aplicabile, statele semnatare beneficiază de o anumită măsură discreţionară în implementarea ei, care se face prin legislaţia naţională şi politici guvernamentale.

De cealaltă parte, minorităţile naţionale trebuie să respecte legislaţia naţională a statului pe teritoriul căruia se află, drepturile celorlalţi, fie că vorbim de majoritate, fie de alte minorităţi naţionale, precum şi principiile fundamentale de drept internaţional. De precizat este şi că această Convenţie-cadru nu defineşte nicicum noţiunea de „*minoritate naţională*" şi nu implică recunoaşterea drepturilor colective.

România şi Italia au semnat Convenţia-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale ceea ce înseamnă că şi-au luat angajamentul să respecte identitatea etnică, culturală, lingvistică şi religioasă a persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale, precum şi să creeze cadrul corespunzător

[45] ***Convenţia-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale***, p. 7, disponibil la http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Conventia_Cadru_pentru_Protectia_Minoritatilor_Nationale.pdf, accesat la 04.06.2017.

pentru manifestarea acestora. Astfel, cele două ţări constribuie alături de celelalte state semnatare la asigurarea „*stabilităţii, securităţii democratice şi păcii Continentului*."[46] Într-un astfel de cadru, toleranţa, dialogul şi cooperarea sunt posibile, iar prin ele se asigură integrarea persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale. Protecţia minorităţilor trebuie respecte constituţia statului, implicit integritatea teritorială, suveranitatea naţională şi statul de drept.

Protecţia minorităţilor implică deopotrivă şi respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale şi drepturile omului. Toate aceste prevederi trebuie aplicate cu: bună credinţă, înţelegere, toleranţă, respectarea principiului bunei vecinătăţi, respectarea relaţiilor prieteneşti şi respect reciproc.

Convenţia-cadru le oferă libertatea persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale să aleagă dacă vor să fie tratate ca atare. Au această opţiune şi nu le aduce niciun dezavantaj. Minorităţile naţionale, se specifică în prezenta Convenţie-cadru, au dreptul la:

- „*egalitate în faţa legii şi la egala protecţie a legii*,"[47] potrivit principiilor egalităţii şi nediscriminării, orice discriminare fiind interzisă;
- „*libertatea de întrunire paşnică şi libertatea de asociere, la libertatea de expresie şi la libertatea de gândire, conştiinţă şi religie*,"[48] „*libertatea de opinie şi libertatea de a primi şi a comunica informaţii sau idei în limba minoritară*,"[49] fără să afecteze statutul limbii oficiale, astfel statul gazdă va promova toleranţa şi pluralismul cultural;
- „*a-şi manifesta religia sau credinţa sa şi dreptul de a înfiinţa instituţii, organizaţii şi asociaţii religioase*;"[50]
- de a-şi crea şi utiliza propriile mijloace de informare scrisă;
- de a utiliza limba minoritară „*în privat şi în public, oral şi în scris*,"[51]

---

[46] ***Ibidem***, p. 1.
[47] ***Ibidem***, art. 4 alin. 1, Titlul II.
[48] ***Ibidem***, art. 7, Titlul II, p. 2.
[49] ***Ibidem***, art. 9, alin. 1 Titlul II.
[50] ***Ibidem***, art. 8, Titlul II.
[51] ***Ibidem***, art. 10, alin. 1, Titlul II.

precum şi în relaţiile cu autorităţile administrative, în unele zone.

Convenţia-cadru prevede şi alte drepturi ale persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale, inclusiv în Raportul explicativ.[52]

Statul în care locuiesc minorităţile naţionale trebuie să asigure măsurile adecvate pentru ca persoanele aparţinând minorităţilor naţionale să se bucure de aceleaşi drepturi precum cele aparţinând majorităţii, în toate domeniile incluse în viaţa politică, economică, socială, culturală şi în treburile publice, potrivit principiului proporţionalităţii. Respectarea acestui principiu le asigură persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale egalitate deplină şi efectivă cu cetăţenii ţării gazdă. Statul, de asemenea, trebuie să le asigure condiţii care să le permită minorităţilor naţionale să îşi dezvolte cultura şi să îşi păstreze elementele esenţiale identitare: religia, limba, tradiţiile şi patrimoniul cultural.

Autorităţile statului gazdă „*se vor abţine de la orice politică ori practică având drept scop asimilarea persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale împotriva voinţei acestora*"[53] şi deopotrivă trebuie să dispună măsuri pentru a fi protejate, astfel încât să nu ajungă victime ale ameninţărilor, actelor de discriminare, rasismului, xenofobiei, antisemitismului, intoleranţei, ostilităţii ori violenţei. De asemenea, să nu modifice proporţiile populaţiei minorităţilor, împotriva drepturilor şi libertăţilor prevăzute de prezenta Convenţie-cadru.

Statul gazdă trebuie să garanteze „*dreptul oricărei persoane aparţinând unei minorităţi naţionale de a fi informată cu promptitudine, într-o limbă pe care o înţelege, cu privire la motivele arestării sale, la natura şi la clauza acuzaţiei aduse împotriva sa şi să se apere în această limbă, dacă este necesar cu asistenţă gratuită a unui interpret*."[54]

În domeniile educaţiei şi cercetării, potrivit art. 10 din Convenţia-cadru, autorităţile trebuie să ia măsuri care să încurajeze cunoaşterea culturii,

---

[52] De exemplu: ***Ibidem***, art. 11, alin. 2 şi 3, art. 13, alin. 1 din ***Convenţia-cadru***; art. 13, paragraful 1, pct. 72; art. 14, paragraful 1, pct. 74; art. 17, pct. 83; art. 17 pct. 83; art. 4, pct. 40; art. 4, paragraful 3, pct. 41; art. 9, pct. 55-56; art. 12, pct. 71.

[53] ***Ibidem***, art. 5 alin. 2, Titlul II.

[54] ***Ibidem***, art. 10, alin. 3, Titlul II.

istoriei, limbii şi religiei şi să le asigure minorităţilor naţionale şanse egale de acces la educaţia de toate nivelele, inclusiv pregătirea profesorilor şi accesul la manuale şcolare. În domeniile legislativ şi administrativ, statul gazdă se angajează, prin prezenta Convenţie-cadru, să promoveze consultarea şi implicarea minorităţilor naţionale „*în pregătirea, aplicarea și evaluarea planurilor și a programelor de dezvoltare naționale și regionale, care le-ar putea afecta direct*,"[55] precum şi participarea la procese decizionale.

Convenţia a fost semnată de ambele state.

Politicile Uniunii Europene. Scurte precizări

În 1951, şase state au pus bazele blocului comunitar: Germania, Franţa, Belgia, Italia, Luxemburg şi Ţările de Jos. Acum, numără 28 de state membre şi aproximativ 500 de milioane de locuitori. România a aderat la Uniunea Europeană în 2007 împreună cu Bulgaria. Iar de atunci doar Croaţia a mai aderat, în 2013. Cetăţenii României se bucură de aceleaşi drepturi şi au aceleaşi obligaţii ca toţi ceilalţi cetăţeni europeni ai statelor membre ale blocului comunitar.

Politica Europeană de Vecinătate (PEV) priveşte Uniunea Europeană şi vecinii săi, care trebuie să fie într-o relaţie de cooperare pentru că aceasta asigură prosperitate, stabilitate şi securitate. Este oarecum o relaţie de interdependenţă, întrucât stabilitatea Uniunii Europene înseamnă şi stabilitatea vecinilor săi. Relaţia dintre blocul comunitar şi statele învecinate se bazează pe câteva valori comune: „*democrație, drepturile omului, statul de drept, buna guvernare, principiile economiei de piață și dezvoltarea durabilă*."[56]

În cadrul PEV este inclus şi Parteneriatul Estic care presupune

[55] Art. 15, alin. 80, ***Raportul explicativ al Convenţiei-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale***, p. 13, disponibil la http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Conventia_Cadru_pentru_Protectia_Minoritatilor_Nationale.pdf, accesat la 04.06.2017.

[56] Ministerul Afacerilor Externe, ***Politica europeană de vecinătate***, publicat la octombrie 2016, disponibil la http://www.mae.ro/node/1531 , accesat la 05.06.2017.

asociere politică, integrare economică şi apropierea de valorile şi normele Uniunii Europene a şase state.

Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere în 2014, care recunoaşte „*aspiraţiile europene şi alegerea europeană a Republicii Moldova*."[57] Există astfel o cooperare sectorială în 28 de domenii. România a susţinut îndeaproape demersurile Republicii Moldova în parcursul său european şi în 2010 a iniţiat înfiinţarea Grupului pentru Acţiunea Europeană a Republicii Moldova, un mecanism ministerial, informal, dar care a potenţat mesajele şi a promovat agenda Republicii Moldova.

Uniunea Europeană asigură „*libera circulaţie a bunurilor, serviciilor, capitalului şi persoanelor*."[58] Acest aspect, precizat în **Piaţa unică a Uniunii Europene**, oferă oportunităţi, atât pentru consumatori, cât şi pentru întreprinderi. Consumatorii au o gamă largă de produse de care pot beneficia, la preţuri competitive. Iar întreprinderile pot concura la nivel mondial. Iar cetăţenii statelor membre ale Uniunii Europene au dreptul de a locui, studia, lucra şi beneficia de pensie în orice altă ţară a blocului comunitar. Strategia europeană privind Piaţa Unică, document din 2015 care vizează perioada 2016-2018, cuprinde câteva aspecte practice: crearea de oportunităţi pentru consumatori şi întreprinderi, încurajarea modernizării şi inovării, asigurarea unei implementări reale a legislaţiei privind piaţa unică prin măsuri practice, cum ar fi dezvoltarea şi extinderea IMM-urilor, stimularea investiţiilor şi oferirea puterii de decizie consumatorilor, dezvoltarea iniţiativelor sectoriale, crearea de locuri de muncă, stimularea antreprenoriatului inovator şi a noilor servicii, investirea în cercetare, negocierea acordurilor de comerţ.

Strategia privind **Piaţa unică digitală** vizează „*stimularea creşterii economice, impulsionarea creării de locuri de muncă concomitent cu înlăturarea*

---

[57] ***Ibidem***.

[58] Direcţia Piaţă Internă şi Politici Sectoriale, Ministerul Afacerilor Externe, ***Piaţa Unică a Uniunii Europene. Piaţa Unică Digitală***, publicat la 17 octombrie 2016, disponibil la http://www.mae.ro/node/35845, accesat la 05.06.2017.

obstacolelor, cu care se confruntă, în fiecare zi, cetățenii și întreprinderile din UE"[59] prin: „*asigurarea unui acces mai bun al consumatorilor și întreprinderilor la bunurile și serviciile digitale, crearea condițiilor adecvate pentru dezvoltarea rețelelor și a serviciilor digitale, crearea unei economii și a unei societăți digitale europene cu potențial de creștere pe termen lung*."[60]

Migrația este o tema importantă pe agenda Comisiei Europene, pentru perioada 2014-2019. Migrația și problematica refugiaților reprezintă una dintre cele zece priorități ale programului politic al executivului european. Agenda Europeană pentru Migrație din cadrul **Politicilor Uniunii Europene în domeniul migrației și azilului** are o abordare globală asupra acestei problematici, cu patru direcții majore de acțiune: reducerea factorilor care încurajează migrația ilegală, salvarea vieților și securizarea granițelor externe, consolidarea politicii comune de migrație și azil, dezvoltarea unei noi politici de migrație legală.

Politicile privind educația, tineretul, cultura și sportul reprezintă cadru de cooperare între statele membre ale blocului comunitar în care este posibil schimbul de informații și de experiență. Politicile privind educația, tineretul, cultura și sportul vizează: „*conservarea patrimoniului cultural al Europei, sprijinirea industriilor culturale și creative, încurajarea mobilității studenților și a cadrelor didactice, promovarea activității fizice și a incluziunii sociale prin sport*."[61]

Politica de coeziune a Uniunii Europene are ca obiectiv principal „*reducerea decalajelor economice, sociale și teritoriale între diversele regiuni și state membre ale Uniunii Europene*"[62] și rolul de a aduna laolaltă strategiile de dezvoltare, ca într-un sistem integrat, pentru perioada 2014-2020. Abordează dezechilibrele regionale și generează creștere economică,

---

[59] ***Ibidem***.

[60] ***Ibidem***.

[61] Direcția Piață Internă și Politici Sectoriale, Ministerul Afacerilor Externe, ***Politicile privind educația, tineretul, cultura și sportul***, publicat la 17.10.2016, disponibil la http://www.mae.ro/node/35847, accesat la 05.06.2017.

[62] Ministerul Afacerilor Externe, ***Politica de coeziune a Uniunii Europene***, actualizat la 02.2016, disponibil la http://www.mae.ro/node/1623, accesat la 05.06.2017.

prosperitate şi locuri de muncă. „*Avem Europa*" - spunea fostul ministru de externe polonez, Bronislaw Geremek. „*Acum avem nevoie şi de europeni*."[63] Ceea ce dorea să transmită fostul oficial polonez este că simpla transpunere a unor decizii politice aplicate Uniunii Europene nu este suficientă pentru a regăsi o unitate în exprimare, fiscală, economică, socială, culturală, militară. Modelul federalist către care tinde Uniunea Europeană este pus la îndoială, dar terapia intensivă la care este supusă structura decizională a Uniunii Europene prin colapsul Greciei, Ciprului, poate reprezenta elementul catalizator ce va determina crearea unui federalism clasic. „*Lipsa unei viziuni coerente, clare, care să accentueze necesitatea solidarităţii europene şi care să vină cu proiecte concrete privind unitatea europeană va face ca Uniunea să piardă teren în faţa competitorilor săi mondiali precum SUA, China, Rusia, Japonia, India, Brazilia etc.*"[64]

Dacă în trecut europenii au creat un sistem internaţional global, aducând întreaga lume în contact economic şi cultural, impunând un sistem de graniţe teritoriale şi administraţii coloniale,[65] în contextul secolului XXI, rolul Uniunii, produsul acelei voinţe comune a statelor, ar putea fi relocat la nivel global, dacă patriotismul din Europa va găsi o cale să se autodepăşească pe sine, adoptând spiritul Franţei idealizate de Heine, „*întinzându-se şi dilatându-se pentru a cuprinde toată lumea civilizată*," voinţa şi puterea poporului german, cele două motoare ale Uniunii, atunci se poate spera la mai mult.[66]

---

[63] Gareth Harding, ***Mitul Europei***, Foreign Policy, publicat la 03.01.2012, disponibil la http://foreignpolicy.com/2012/01/03/the-myth-of-europe/, accesat la 03.06.2017.

[64] Adrian Liviu Ivan, ***op. cit.***, p. 295.

[65] Barry Buzan, Richard Little, ***Sistemele internaţionale în istoria lumii***, Iaşi, Editura Polirom, 2009, p. 38.

[66] Tony Judt, ***Epoca Postbelică: O istorie a Europei de după 1945***, Iaşi, Editura Polirom, 2008, p. 727.

NOTE DE LECTURĂ

O CARTE MEMORABILĂ DESPRE CĂRTURARUL REGHINEAN PETRU MAIOR

***Petru Maior şi prietenii. Lucrările Simpozionului Naţional desfăşurat la Reghin în perioada 2-3 septembrie 2016*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018, 197 p.**

Avem bucuria lecturii unui volum impresionant, care este rodul muncii şi cercetărilor asidue a mai multor oameni care sunt dedicaţi muncii de arhivă, muncii de cercetare, pentru a evidenţia adevărul istoric, de a-l scoate la lumină şi de a-l pune la îndemâna tuturor. Volumul ***Petru Maior şi prietenii. Lucrările Simpozionului Naţional desfăşurat la Reghin în perioada 2-3 septembrie 2016,*** apărut în anul 2018 la Editura Mega din Cluj-Napoca, are ca editor pe Laura Stanciu şi apare sub egida Bibliotecii Municipale „Petru Maior" Reghin şi a Universităţii „1 Decembrie 1918" Alba Iulia. În acest volum au publicat studii: Virgil Bercea, Maria Precup, Sorina Bloj, Remus Câmpeanu, Ana Maria Roman Negoi, Petru Ştefan Ionescu, Laura Stanciu, Florin Bengean, Circa Ioan Adrian, Anton Rus, Mihai-Alin Gherman, Larisa-Elena Fîrtat, Andreea Mârza, Eva Mârza, Florin Bogdan, Tamasi Zsolt, Mirela Popa-Andrei, Varga Attila, Ioan Buzaşi, Corina Teodor.

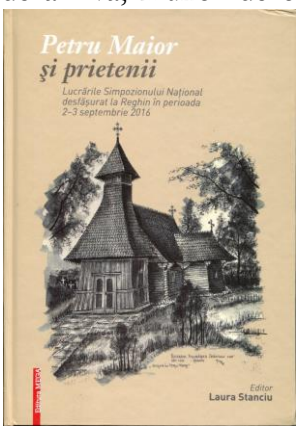

Acest volum cuprinde o serie de studii şi articole extrem de valoroase şi bazate pe o muncă de cercetare asiduă. Este un volum amplu, masiv, plin de informaţii, care au menirea de a reliefa noi aspecte legate de viaţa şi activitatea lui Petru Maior, precum şi de a contura pe deplin vasta personalitate a acestuia. Acest volum reprezintă o lucrare fundamentală, o lucrare extrem de importantă pentru istoriografia românească contemporană, care scoate la lumină o serie de fapte şi lucruri poate necunoscute până acum. Îi felicităm pe toţi cei care au publicat studii şi

articole în acest volum, îi felicităm pe toţi cei care au trudit pentru ca această carte să vadă lumina tiparului, pentru că o astfel de carte nu se face uşor, apariţia ei necesită o muncă asiduă, constantă şi mai ales să fie făcută cu suflet.

Aproape două secole s-au scurs de când s-a stins din viaţă Petru Maior, personalitate marcantă, ce şi-a dăruit întreaga lui capacitate pentru dezrobirea socială, spirituală şi naţională a poporului nostru. Dintre toţi reprezentanţii Şcolii Ardelene - pe care Kogălniceanu şi Bălcescu îi numesc „*cei dintâi apostoli ai românismului*" -, lui Maior îi revine marele merit de a fi „*deşteptat duhul naţional şi lui îi suntem datori cu o mare parte a pulsului patriotic ce de atuncea s-a pornit în trustrele provincii ale vechii Dacii.*"

Într-adevăr, în lucrarea sa ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia***, apărută la Buda, în anul 1812, nu numai că a răsturnat argumentele celor care ne denaturau istoria, dar totodată a trezit şi „*pe românul carele mai înainte zăcea aruncat în adâncul întunericului au învăţat a-şi cunoaşte trupina şi fiinţa sa şi a deşteptat în sine iubirea de naţie şi patrie.*" Scopul apariţiei celei dintâi istorii este mărturisit de însuşi autorul ei, Maior: „*cu arsă sete dorea toţi românii împreună cu mine ca să vadă vreo istoriuţă ţi în partea lor după atâtea hule vărsate de la cei streini asupra românilor.*"

O altă lucrare istorică de o importanţă deosebită este ***Istoria Bisericii Românilor, atît a acestor din coace, precum şi a acelor din colo de Dunăre***, apărută la Buda în anul 1813.

De la catedra şcolii din Blaj, Maior este trimis ca protopop la Reghin, unde un sfert de veac, între anii 1784-1809, avea să desfăşoare o susţinută activitate pe planuri multiple. Maior nu este valoros numai prin activitatea pastorală la Reghin, ci şi prin zelul lui pe plan social naţional. Preocupat de binele obştesc, tânărul protopop, cu vaste cunoştinţe dobândite la Roma şi Viena, se va angaja în acţiuni şcolare şi politico-sociale pentru a ridica sufletul românului. Văzând că „*aproape nemica nu ştia*" mulţimea, s-a avântat - cu timp sau fără timp în a-i învăţa - şi acest lucru îl cere şi preoţilor după îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „*propovăduieşte cuvântul, mustră, ceartă, îndeamnă cu toată răbdarea şi învăţătura.*" Prin îndrumările date dascălilor şi preoţilor „*să dea pildă sănătoasă cu portarea lor*" (exemplul fiind stimulator),

Maior ne apare ca un adevărat pedagog şi păstor de suflete. În felul acesta a contribuit în bună măsură la alfabetizarea celor mulţi, dar în acelaşi timp şi la stârpirea unor superstiţii.

Mergea Petru Maior prin sate, unde adunând pruncii făcea cu ei şcoală şi examen, pe cei ce ştiau îi lăuda, pe ceilalţi părinteşte îi dojenea şi rânduia mijlociri ca să înveţe, mărturisindu-ne astfel un aspect al misiunii lui extrabisericeşti. Când nu era prins cu problemele parohiale, se ocupa de inspecţia şcolilor. Mustră pe părinţii care nu-şi trimiteau copiii la şcoală. Cât de mult l-a preocupat pe Maior buna creştere şi educare a tineretului reiese şi din aceea că prima lui Didahie o dedică pruncilor, tinerilor care trebuie să stea în atenţia conducerii politice, bisericeşti şi a părinţilor îndeosebi. Imperativul lui Maior şi al vremii, era acesta: „*faceţi din copiii voştri oameni buni, cetăţeni buni, creştini buni!*"

Pe tărâm omiletic şi pastoral, Maior a căutat să planteze idei sănătoase, să sădească virtuţi creştineşti şi civice, a căutat să stabilească un echilibru perfect al omului în cadrul societăţii. Predicile lui Maior, foarte moralizatoare, fondate pe exemplul propriu, convingător, tindeau spre stimularea săvârşirii binelui, a datoriei şi a asemănării cu Hristos. El atacă în cuvântări, necruţător, unele vicii generale, nedreptăţi sociale, de aceea omiletica lui Maior, dublată de un talent oratoric deosebit a avut şi are un ecou ce se prelungeşte până astăzi.

Cunoscutele lui predici la înmormântare au fost adunate şi publicate în lucrarea ***Propovedanii*** (Buda, 1809), ***Prediche sau învăţături la toate duminicile şi sărbătorile anului*** (Buda, 1810). Ciclul de ***Didahii*** sunt adevărate îndrumătoare omiletice şi îndreptare etico-sociale.

Din opera lui socială şi scrisă reiese limpede cât de strâns s-a împletit la el activitatea de slujitor al altarului şi al patriei. El singur o mărturiseşte când ne spune că: „*într-o mână ţinea condeiul şi molitvenicul pentru treburile parohiei şi în cealaltă sapa pentru a se întreţine*," delimitând oarecum cele trei sectoare în care Maior s-a dăruit cu ce a avut mai bun: cărturăresc, pastoral-misionar şi social. Prin tot ceea ce a făcut, Maior va rămâne o pildă vie în conştiinţa neamului.

Pentru protopopul de la Reghin predicarea constituia una dintre obligaţiile categorice ale slujitorilor Domnului. Predica nu este legată însă exclusiv de biserică, sau de ziua de sărbătoare. Ea se poate săvârşi în orice împrejurare prielnică unei cucernice manifestări. Nu toţi preoţii sunt competenţi însă a răspunde unei asemenea obligaţii.

Cărţile de predici ale lui Petru Maior au cucerit un întins orizont de influenţă, având un puternic ecou printre clerici. Susţinea în 1921 diaconul dr. Gheorghe Comşa, viitorul episcop ortodox al Aradului, că predicile învăţatului profesor de la Blaj şi protopop au avut cea mai mare răspândire nu numai în biserica unită cu Roma, ci şi în Biserica Ortodoxă românească.

Predicile lui Petru Maior veneau în primul rând din partea unui autor ce întrecea în cultură şi forţă stilistică proprie pe toţi înaintaşii săi în ogorul omileticii româneşti. Doctor de Roma, unde stătuse cinci ani studiind filosofia şi teologia, Petru Maior cunoştea mai multe limbi decât oricare dintre contemporanii săi din orizontul Şcolii Ardelene: latina, greaca, italiana, franceza, germana, maghiara şi chiar şi unele dialecte sârbeşti. Artele şi literatura nu l-au atras în oraşul Columnei lui Traian; disciplinele teologice, filosofice, istorice şi pedagogice i-au stat însă aproape de inimă. Ecouri din cele mai neaşteptate şi o puternică logică se remarcă astfel în predicile sale, o simplitate aspră şi profundă, o emoţionantă putere de sugestie în avântul căreia se deschideau mari aripi retoriceşti.

În concluzie, putem spune că Petru Maior, ca şi ctitor de cultură românească, se înscrie în acea vastă galerie de mari bărbaţi ai neamului românesc, luptători şi apărători ai drepturilor poporului român.

Dr. Florin Bengean
Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin

PERSONALITATEA LUI IUSTIN HANDREA, RELIEFATĂ ÎN PAGINI DE CARTE

Gheorghe Dărăban, *Iustin Handrea - istorie şi destin*, Tîrgu Mureş, Editura Vatra Veche, 2018, 201 p.

Amintirea unei personalităţi de primă mărime în cultura şi istoriografia românească îşi are importanţa ei cu totul deosebită, atât pentru instituţia care a dat o asemenea personalitate creatoare de valori, pentru comunitatea în care s-a ridicat şi lucrat, pentru cei cu care a activat, cât şi pentru toţi cei care au beneficiat şi beneficiază de roadele muncii de excepţie a acestei personalităţi. Ca o memorabilă aducere aminte, apare în anul 2018 cartea ***Iustin Handrea - istorie şi destin*** a distinsului profesor dedean Gheorghe Dărăban, care de ordinul zecilor de ani slujeşte cu pasiune, acribie şi dăruire învăţământul românesc şi elementul cultural autentic.

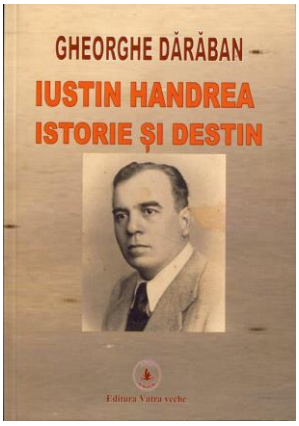

Aducerea în centrul atenţiei a unui mare om de cultură este un lucru frumos, mai ales când este vorba de o personalitate de excepţie a culturii române, cum este Iustin Handrea. Alături de Vasile Netea, Miron Cristea, Andrei Ghidiu, Teodor Ceontea, Simion Mândrescu etc., Iustin Handrea face parte din pleiada marilor oameni de cultură pe care i-a dat Valea Mureşului Superior în îndelunga sa existenţă de-a lungul timpului. Prin această carte, prof. Gheorghe Dărăban aduce în actualitate figura lui Iustin Handrea cu convingerea deplină că activitatea şi importantele realizări ale acestuia trebuie să fie cunoscute cât mai mult, nu numai de cei de azi, ci mai ales de generaţiile care vor veni după noi, căci, după cuvântul episcopului-cronicar Macarie al Romanului (secolul al XVI-lea), avem datoria morală ca „*lucrurile întâmplate în vremile şi domniile trecute*" să nu fie „*acoperite de mormântul uitării*." Într-adevăr, o viaţă de neîncetate strădanii, desfăşurate pe parcursul

multor ani, nu poate să fie uitată, ci trebuie să fie „*pusă în sfeşnic*," ca „*să lumineze*" celor de azi şi de mâine. Iustin Handrea este un fiu distins al neamului nostru românesc, neam care a dat de-a lungul secolelor atâţia cărturari luminaţi care şi-au avut rostul lor în ridicarea culturală a poporului român. Un luminător pentru poporul său a fost şi învăţătorul, astristul, publicistul, marele luptător pentru binele neamului românesc Iustin Handrea.

Lucrarea de faţă despre Iustin Handrea este extrem de bine structurată, pe şapte capitole: ***Copilăria şi şcoala***, ***Învăţător la Bozed şi Vălenii de Mureş***, ***Maioreştii şi culturalizarea maselor***, ***Şcoala ţărănească de la Grid - Făgăraş***, ***Căminul Cultural „Avram Iancu" al refugiaţilor ardeleni din Bucureşti***, ***După eliberare***, ***Iustin Handrea - publicistul***. În partea finală, lucrarea cuprinde şi o serie de anexe extrem de interesante, utile şi edificatoare, care au menirea de a aduce un plus de valoare şi de a scoate în evidenţă cercetarea intensă care a stat la baza acestei cărţi.

Iustin Handrea, originar din localitatea Maioreşti, de pe frumoasa vale a Mureşului Superior, pe care Nicolae Iorga o denumea atât de frumos „*cea mai frumoasă natură*," a fost învăţător, a fost un ilustru membru al ASTREI, a fost un reputat publicist, un militant pentru propăşirea poporului român, luptător pentru drepturile acestuia, om de cultură complex, ale cărui realizări stau mărturie şi vor constitui pentru viitorime un exemplu şi un model.

Iustin Handrea a fost un dascăl cu vocaţie şi pasiune. El a fost un autentic element al instruirii şi educaţiei, misionar al transmiterii valorilor culturii şi civilizaţiei, răspunzător de calitatea umană a urmaşilor, animator al transmiterii valorilor culturii şi civilizaţiei, modelator al personalităţii, îndrumător al emancipării, socializării, coautor al formării tinerei generaţii. Constantin Rădulescu-Motru a subliniat faptul că vocaţia dascălului ca dominantă asigură temeiul exprimării personalităţii prin performanţe creatoare, originale. Învăţătorul Iustin Handrea a dovedit tot timpul seriozitate, acrivie pentru nobila misiune la care a fost chemat, şi anume aceea de luminare a poporului, transmitere de învăţăminte tinerelor generaţii, formarea personalităţilor şi caracterelor celor care reprezintă

societatea de mâine, lucruri greu de realizat şi care atrag o maximă responsabilitate. Dascălul Iustin Handrea reprezintă acel chip luminos, acel apostol al învăţământului românesc care a transmis permanent bunele învăţături. El a luminat ca o făclie cărările vieţii celor din jurul său, a luminat şi în vremuri de întuneric. „*De învăţământ depinde viitorul ţării*" spunea Vasile Netea. Învăţătorii erau cei care aveau rolul principal în formarea oamenilor. De modul în care sunt formaţi aceşti oameni depinde felul în care ei vor acţiona mai departe în societatea românească şi implicit de acest lucru depinde şi viitorul ţării.

Gândire originală, creatoare, îndrăzneaţă, capacitate de adâncire până la epuizarea tuturor posibilităţilor de explorare a unui gând, a unui fapt, a unei prezenţe a adevărului istoric în lume, în cuvânt, în om, în univers - iată ce şi cine a fost şi rămâne Iustin Handrea. Nimeni ca dânsul n-a descoperit sensuri noi acolo unde nimeni nu le bănuia, n-a elaborat mai pe înţeles şi cu noi înţelesuri adevăruri şi realităţi din timpuri mai îndepărtate sau mai apropiate. Înzestrat de Dumnezeu cu o minte ageră şi pătrunzătoare, cu orizonturi largi, cu o sete neostoită de cunoaştere, stăpân pe o cultură temeinică, cu o putere de muncă puţin obişnuită, învăţătorul Iustin Handrea a pus, la rândul său, toţi talanţii cu care a fost dăruit de Dumnezeu în pregătirea temeinică a elevilor săi. El a izbutit ca, împreună cu colegii săi, să facă din elevii lor ceea ce se impunea, şi anume: călăuze luminoase pe calea adevărului şi a dreptăţii, oameni integri, conştiincioşi, muncitori, care să poată constitui, la rândul lor, pilde vrednice de urmat pentru cei de după ei.

Chipul luminos şi activitatea prolifică a lui Iustin Handrea fac parte din acele figuri şi momente din istoria poporului român care sunt mereu actuale şi ale căror mesaje sunt permanente în conştiinţa tuturor generaţiilor fiindcă el este unul dintre apărătorii templului unităţii noastre naţionale. El lasă o puternică dâră de lumină în viaţa poporului român din Transilvania. Felul cum a slujit el valorile româneşti transilvănene, activitatea lui multilaterală şi consecventă pe această linie, pilda vieţii lui, toate acestea constituie un exemplu viu pentru toate timpurile. Iustin Handrea, prin viaţa şi activitatea sa, este şi rămâne şi pe viitor un model mereu prezent şi viu, cu adevărat vrednic de urmat, nu numai pentru cei care l-au cunoscut şi au fost

contemporani cu el, ci şi pentru toţi care iubesc din suflet neamul românesc. Pentru noi toţi, el este şi rămâne un apostol al neamului românesc, un dascăl de mare prestigiu, un titan al culturii române, o figură înălţătoare şi impunătoare, care va radia permanent lumină şi căldură.

Din întreaga activitate a lui Iustin Handrea reiese imaginea pilduitoare a unei vieţi de om, trăită în necontenită şi stăruitoare muncă. Iustin Handrea intră în istorie, scriind, cu sufletul, cu viaţa şi cu faptele sale măreţe, pagini de o neîntrecută frumuseţe, care se vor impune posterităţii ca o comoară scumpă, vrednică să fie păstrată şi cinstită. Pentru activitatea şi realizările sale, se cuvine să-l cinstim pe Iustin Handrea, unul dintre fiii minunaţi ai Văii Mureşului Superior, aşa cum se cuvine. Trebuie să subliniem aici importanţa meritorie a activităţii sale, precum şi profundul patriotism de care a fost însufleţit tot timpul zilelor vieţii sale. Cu toate că au trecut deja mai bine de patru decenii de la trecerea sa în eternitate, Iustin Handrea continuă să vieţuiască în amintirea şi cinstirea noastră. Într-adevăr, el va trăi de-a pururi şi va fi prezent în conştiinţa generaţiilor următoare.

Considerăm că această lucrare a prof. Gheorghe Dărăban reprezintă o contribuţie extrem de importantă la cunoaşterea vastei personalităţi a lui Iustin Handrea, precum şi un frumos prinos de cinstire şi recunoştinţă adus celui care, de-a lungul vieţii sale, prin truda şi osârdia sa, a realizat lucruri măreţe, contribuind astfel la dezvoltarea şi consolidarea societăţii româneşti.

Aducem cuvânt de felicitare, însoţit de omagiul nostru de profundă cinstire şi aleasă preţuire autorului acestei cărţi, prof. Gheorghe Dărăban din Deda, care s-a preocupat ca acest volum să poată vedea lumina tiparului în condiţii dintre cele mai bune. Îl felicit pentru seriozitatea şi rigurozitatea de care a dat dovadă şi de data aceasta, ca şi cu alte multe ocazii similare şi îi urez mult succes în activitatea viitoare a domniei sale.

Dr. Florin Bengean
Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin

Românii mureşeni pe fronturile Marelui Război. Documente, ediţie, studiu introductiv şi note de dr. Virgil Pană, Tîrgu Mureş, Editura Ardealul, 2018, 1.272 p.

Volumul apărut în cadrul Programului Naţional „*Centenarul Marii Uniri*" (1914-1918) cu sprijinul Ministerului Culturii şi Identităţii Naţionale şi al Consiliului Judeţean Mureş aduce în istoriografia europeană importanţa experienţelor de pe front şi, mai ales, a celor din spatele frontului, reliefând şi scoţând în evidenţă subiecte mai puţin cunoscte, mai puţin cercetate despre traumele fizice şi psihice neconsolate ale celor aflaţi în război.

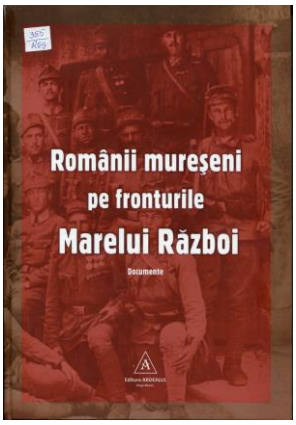

Războiul din 1914-1918 a reprezentat „*intrarea dezastruoasă*" în tragicul secol XX, iar contextul istoric l-a constituit retragerea la Iaşi a guvernului român de atunci, încercând să găsească soluţii pentru ca statul român să nu dispară de pe hartă. Principalele cauze ale acelui dezastru militar şi naţional au fost vechile hibe ale politicienilor, nepotismul, corupţia şi, drept consecinţă, soldatul român a fost trimis pe front deficitar echipat, prost înarmat, fără o logistică corespunzătoare şi, în cele mai multe cazuri, conduşi de indivizi incapabili.

Referitor la numărul soldaţilor români participanţi la Primul Război Mondial şi mai ales la victimele înregistrate în rândul acestora, nu există un consens general. O sursă importantă, totuşi, o reprezintă revista ***ASTRA***, care la vremea respectivă oferea informaţii privind unităţile militare din care au făcut parte combatanţii români. ***Foaia poporului*** din 2/15 august 1914, ce apărea doar duminica, insera o ştire conform căreia Ministerul de Război a instituit o comisie care să se îngrijească de listele celor căzuţi pe front, liste care urmau să fie trimise comitatelor, oraşelor cu magistrat şi comunelor, redactate în limbile care se vorbeau în zonele respective.

Pentru strângerea datelor şi elaborarea lucrării a fost desemnat Teodor V. Păcăţian, autorul ***Cărţii de Aur sau luptele politico-naţionale ale***

românilor sub coroana ungară, acesta întocmind un nou tablou nominal în care au fost incluse şi evenimentele din anul 1918, datele fiind culese prin intermediul primarilor şi secretarilor comunali şi orăşeneşti. A rezultat astfel un material imens despre soarta celor mobilizaţi pe front, morţi, răniţi sau dispăruţi, despre condiţia socială a acestora pe diferitele fronturi. Potrivit majorităţii istoricilor, sfârşitul Imperiului nu a venit pe front, ci din interior, sub impactul mişcărilor naţionale, odată cu intrarea României în război, în anul 1916. Jertfa eliberării, a sacrificiului pentru naţiune ducând la sfârşitul războiului, toate regiunile româneşti ale fostului Imperiu Habsburgic şi Basarabia, anexată Rusiei, s-au unit cu România, împlinindu-se visul generaţiei războiului de a avea o Românie mare, prin unirea teritoriilor istorice cu regatul Român.

Pentru fostul judeţ Mureş-Turda, statistica generală înregistrează 204 comune, la care se adaugă şi localităţi care au intrat în componenţa actualului judeţ la ultima reorganizare administrativă a ţării (care au aparţinut în trecut fostelor judeţe: Târnava Mică, Târnava Mare, Turda-Arieş, Odorhei, Trei Scaune, Bistriţa-Năsăud, Cojocna, Alba Inferioară), astfel cifra rezultată a fost de 273.

Conform acestei statistici, din rândul celor 151.090 de români, 22.363 au luat parte la război (mobilizaţi pe front, mobilizaţi pe loc, arestaţi sau internaţi sau chiar refugiaţi). S-au înregistrat 711 decese pe câmpul de luptă, care au lăsat în urmă 1.972 de văduve şi 41.989 de copii orfani.

Contribuţiile benevole pentru armată au fost de 450.266 lei, iar pagubele de război de 3.441.100 lei.

Referitor la apartenenţa socială din actualul judeţ Mureş - conform datelor statistice adunate din cele 22 de comitate, cu 40 de comune urbane şi 4.183 comune rurale - 249 de militari au fost intelectuali, 448 meseriaşi şi 21.681 agricultori. Adică 96,8%. Numărul mic al intelectualilor explică şi numărul mic al ofiţerilor inferiori români din armata austro-ungară, ştiut fiind faptul că, fără studii liceale, cel mai mare grad care se putea obţine era cel de ajutor de sublocotenent.

Războiul a produs în rândul românilor din actualul judeţ Mureş sacrificii umane, cărora li s-au adăugat numeroasele drame din rândul

populației civile, foamete, boli. Pe lângă aceste lipsuri, la care se adaugă și cele materiale, firești de altfel, românii au avut de suportat și constrângerile de ordin național, care s-au agravat în timpul conflictului, îndeosebi între anii 1916-1918.

Ramona Bândilă
Biblioteca Județeană Mureș

VIAȚA ȘI CARIERA STRĂLUCITĂ A LEONTINEI POP, CUPRINSE ÎNTR-O CARTE MEMORABILĂ

Leontina Pop, *Am plecat copil în lume, Cântecu' mi-a dat un nume*, ed. a II-a, Tîrgu Mureş, Casa de Editură „Mureş," 2018, 301 p.

Din spațiul mirific al Ardealului, dintr-o comună de munte - Hodac, avea să răsară pe lume cea care va deveni peste timp o regină a muzicii populare românești, distinsa doamnă Leontina Pop. Mult îndrăgita noastră interpretă de muzică populară românească a încântat de-a lungul anilor sufletele românilor de pretutindeni prin originalitatea, acuratețea și măiestria cu care a știut să modeleze folclorul românesc ducându-l până la rang de virtute. Glasul reputatei artiste Leontina Pop a răsunat în chip divin pe marile scene ale lumii întregi aducând faimă și cinste locurilor sale natele din Hodac, plaiurilor mureșene, țării noastre și folclorului nostru românesc.

În anul 2010, doamna Leontina Pop a realizat cartea autobiografică ***Am plecat copil în lume, Cântecu' mi-a dat un nume***. Iată, domnia sa vine acum, în anul 2018, în fața inimilor și sufletelor noastre cu ediția a doua a acestei cărți, revizuită și mult adăugită. Această carte este una cu caracter aniversar, pentru că distinsa interpretă a

cântecului popular românesc a împlinit 60 de ani de viaţă şi aniversează totodată şi 40 de ani de carieră artistică de foarte mare succes. Distinsa doamnă Leontina Pop a dorit să mai facă o bucurie publicului care o îndrăgeşte enorm. S-a gândit să-şi deschidă sufletul şi să dezvăluie amănunte din viaţa domniei sale precum şi din culisele strălucitoarei sale cariere. Şi a reuşit cu deplin succes şi profund profesionalism. Interpreta Leontina Pop este autoarea acestei lucrări memorabile, aş zice o autobiografie-album. Este scrisă în această carte viaţa şi cariera sa în cuvinte şi imagini. Autoarea a reuşit să surprindă cele mai importante momente din viaţa sa, precum şi din cariera sa deosebită, carieră în care a îmbrăţişat cântecul şi l-a propovăduit cu mare artă publicului iubitor de frumos.

Referindu-ne la prima parte a cărţii, cea care a fost tipărită în anul 2010 şi care cuprinde activitatea domniei sale de până atunci, constatăm că artista a cântat în paginile cărţii în primul rând leagănul copilăriei sale, mirifica localitate Hodac de pe Valea Gurghiului. Artista îşi aminteşte cu emoţie de frumoşii ani de liceu pe care îi prezintă în mod deosebit. Vorbeşte apoi despre începutul carierei sale care s-a dovedit a fi una de mare succes. Distinsa doamnă alocă pagini importante din lucrare familiei sale, de care se bucură cu totul şi cu totul în mod deosebit. Căsătorită cu alesul inimii sale, soţul Alexandru şi având un fiu - Alexandru Bogdan, mult îndrăgita noastră interpretă a îmbinat în mod armonios viaţa de familie cu aceea de artistă celebră. Pagini importante din această lucrare sunt dedicate turneelor în ţară şi în străinătate (extrem de multe) pe care artista le-a avut de-a lungul timpului. Apoi sunt prezentate apariţiile discografice ale domniei sale, apariţiile la diferite posturi de televiziune, aniversări şi spectacole extraordinare cu ocazia lansării albumelor sale, sunt prezentate diplomele şi premiile pe care le-a primit, de asemenea artista îşi exprimă bucuria că Dumnezeu a binecuvântat-o şi a înzestrat-o cu darul cântării pricesnelor şi colindelor. O aplecare deosebită dovedeşte autoarea şi asupra anilor de facultate. Apar în acest volum şi cântece din repertoriul Leontinei Pop. Sunt menţionate de asemenea gânduri despre artistă exprimate de cei dragi şi apropiaţi: membrii familiei, colegii de cântec, realizatori de emisiuni de televiziune, prieteni, cunoscuţi.

Referindu-ne la partea a doua a acestei cărţi, care întregeşte volumul, apărut în 2018, care cuprinde activitatea sa din anii 2010-2018, o vedem pe Leontina Pop şi mai fericită, pentru că, iată, acum este şi soacră şi bunică. I-a dat Dumnezeu o noră nemaipomenită - Andra, şi o nepoată fără de egal - Alessia Maria.

În această parte a doua a cărţii, Leontina Pop vorbeşte, tot prin cuvinte şi imagini, de evenimente extrem de importante din viaţa şi cariera sa, precum: lansarea cărţii autobiografice (partea I), momentul fericit când a devenit soacră şi apoi bunică, botezul nepoatei Alessia Maria, aniversarea a 35 de ani de carieră artistică, împliniri şi neîmpliniri, poezie dedicată mamei sale Rusanda, vizita la Madrid-Spania în 2016, momentele decernării distincţiilor *Ordinul şi Crucea* (Credinţă şi Unire) şi *Fibula de la Suseni*, Crăciunul şi Revelionul cu toată familia reunită la Kleve-Germania şi multe altele. Sunt cuprinse, de asemenea, foarte multe imagini, pozele diplomelor şi distincţiilor primite, texte ale cântecelor folclorice.

Autoarea acestui volum a ţinut ca în cadrul fiecărei etape a vieţii prezentată, aceasta să fie ilustrată cu fotografii color. Astfel că prezentul volum conţine un număr foarte mare de ilustraţii, cum rar se poate vedea într-o carte. Lucrarea se încheie cu câteva gânduri ale autoarei, din care reies încă o dată valoarea umană şi profesionalismul desăvârşit întruchipate în chip armonios în personalitatea doamnei Leontina Pop. Cu mare drag invităm publicul iubitor de cântec, admiratorii doamnei Leontina Pop să citească această carte pentru a afla mai multe lucruri despre îndrăgita noastră artistă.

Stimată doamnă Leontina Pop, vă felicităm din suflet pentru realizarea acestei cărţi, precum şi pentru toată activitatea desfăşurată de-a lungul anilor, pentru cariera strălucită, plină de realizări multiple şi succese remarcabile şi vă dorim multă sănătate şi ajutor de la Dumnezeu în toate demersurile viitoare şi să încântaţi mulţi, mulţi ani de acum înainte sufletele românilor cu muzica dumneavoastră extraordinară.

Dr. Florin Bengean
Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin

UN ROMAN PENTRU BUCURIA SUFLETULUI ŞI ÎNTREGIREA MINŢII

Alina Csatlos, *Cartea cu aripi*, Bistriţa, Editura Charmides, 2017, 228 p.

Cartea cu aripi este un roman neobişnuit, şi jucăuş, cu inserţii filosofice şi profunzimi mitologice, conceput ca un jurnal de călătorie imaginar, care sfidează spaţiul şi timpul, deoarece personajul principal, înzestrat cu puteri magice, este capabil să străbată imense spaţii geografice, îşi schimbă destinaţia, de la o clipă la alta, aflându-se când în Ţara Faraonilor, când dincolo de Bosfor, când în Sinai, când pe platoul Tibetului, când pe malul Volgăi, trece în Grecia, ajunge în Austria, face ocolul pământului, însoţindu-l pe Jules Verne în balonul plutitor sau poposeşte în Ţara Minunilor lui Alice, parcurgând un traseu numai de el ştiut, o traiectorie situată la limita oniricului, în care epocile se dau peste cap iar timpul mitic, timpul istoric şi clipa reală se amestecă într-o fermecătoare armonie.

Eroul principal al cărţii este un povestitor prin excelenţă, un aventurier năzdrăvan, un idealist, un înţelept „*a toate cunoscător*,” care nu putea fi botezat altfel decât L.A. sau Liberul Arbitru. Într-adevăr, eliberat de orice fel de constrângeri, chiar şi de cele spaţiale şi temporale, istorice ori mitologice, L.A. se dovedeşte un mare pasionat de istorie, un veşnic îndrăgostit de lectură, un admirator al Zeilor, dar şi un tovarăş de călătorie plăcut şi săritor, un om cu inimă extrem de mare şi cu o minte extrem de curioasă. L.A. iubeşte Orientul şi savurează cu plăcere o cafea turcească, este un admirator constant al femeilor înflăcărate care dansează tangou, îi plac dinastiile, adoră „*gâlcevile ştiinţifice*,” se încumetă să zboare pe o rază de

lumină pentru a-i ţine de urât Micului Prinţ, îi este accesibilă Calea Lactee şi se mişcă cu dezinvoltură prin întreg Universul.

„*Mi-am aşezat Universul pe pânză* - îşi aminteşte personajul principal din roman - *în propria-mi piele, şi i-am dat un acasă binevoitor. Secretul este un modus vivendi. Noi dăm semnificaţii lucrurilor. Dacă le validăm, în oricare ar fi direcţia, acel lucru ne va răspunde la fel, ne învaţă legea bumerangului în fundamentul natural al mecanismului de supravieţuire*." (p. 96).

Într-adevăr, mecanismele de supravieţuire sănătoase şi vieţuirea în dimensiunile pozitive ale existenţei îl fac pe eroul nostru să se desfete în pielea oricărui personaj şi îl ajută să se simtă bine pretutindeni. El reuşeşte să atingă această performanţă tocmai fiindcă se simte bine atunci când se reflectă în propria-i oglindă şi iubindu-se pe sine a reuşit să adune suficientă iubire pentru a o împărţi şi celorlalţi : indivizi obişnuiţi sau geniali, oameni de ieri, de azi sau de mâine, profeţi, personaje de poveste şi zei. „*Să stai faţă în faţă cu tine presupune în primul rând să te poţi întâlni şi întovărăşi, să poţi urca, rămâne, iar mai apoi, coborî cu picioarele pe pământ. Însă nu în sens scriitoricesc, ci în sens personal. În propriu pământ, propria sevă roditoare, acasă la tine, acolo unde rădăcinile tale îşi au obârşia pentru a putea rodi*." (p. 95)

Extravertit prin excelenţă, L.A. nu se sfieşte să intre în vorbă şi să dea sfaturi mai marilor conducători ai lumii, eroilor mitologici, personajelor de el inventate, geniilor din domeniul artei, literaturii şi istoriei şi chiar personajelor de poveste. Acasă la el, adică pretutindeni, în lumea propriilor gânduri şi legănat de propriile năzuinţe, Liberul Arbitru îşi scrie jurnalul şi intră în povestea Faraonului fără Chip, a lui Isus, a Vânzătorului din Medina, a Vraciului Alb, a Margaretei lui Bulgakov (din romanul ***Maestrul şi Margareta***), a Ciaunului cu o mie de feţe, a Fluturelui Monarh, a Aurorei Boreale. Între timp, îi cunoaşte sau îi recunoaşte pe Einstein, Niels Bohr, Dvorak, Mozart, Joyce, Winfried Otto Schumann.

Fără îndoială, personajului principal al romanului îi place să povestească, să descrie, să dea poveţe delicate. El se dăruieşte cititorilor ***Cărţii cu aripi*** şi încearcă să se strecoare în povestea vieţii fiecăruia dintre noi, ca dascăl, prieten, confesor, poet, ca model de viaţă ori înger păzitor. El este, dacă vreţi, prietenul imaginar al fiecăruia dintre noi, un prieten uitat

într-un colt de copilărie dar care, invocat cu bucurie, te poate însoţi, chiar şi după închiderea paginilor cărţii, pe drumul de adult al vieţii presărat, potrivit sugestiilor lui L.A., cu dragoste, cu buchete de speranţă, cu înţelepciune, înţelegere şi visuri îndrăzneţe.

În final, nu îmi rămâne decât să îi mulţumesc scriitoarei pentru lectura diafană a acestui roman scris cu talent, construit în jurul unui personaj năzdrăvan, idealist, „*neîncercat în treburi lumeşti*," dar, cum recunoştea autoarea însăşi, „*bun ca Pâinea caldă*."

Liliana Moldovan
Biblioteca Judeţeană Mureş

Ioan David Legman, *Impactul serviciilor în creşterea şi dezvoltarea economică a României în context european*, Tîrgu Mureş, Editura Media Image, 2018, 100 p.

Cartea se constituie ca o analiză pe o perioadă de 10 ani a impactului serviciilor în economia românească, modul de constituire a principalilor indicatori macroeconomici, precum şi ponderea acestora în cadrul sectorului de servicii. Autorul şi-a împărţit cartea în trei capitole şi a folosit, ca sursă de inspiraţie, o bogată bibliografie.

În primul capitol, autorul vorbeşte despre rolul serviciilor în procesul de creştere şi dezvoltare economică. Capitolul doi ne prezintă o analiză a sectorului serviciilor în România în context european. Capitolul al treilea este dedicat impactului serviciilor în creşterea şi dezvoltarea economică a României. Acest capitol arată care este ponderea principalilor indicatori în dezvoltarea economică a ţării, care este poziţia serviciilor în dezvoltarea economică a UE, dar şi legătura dintre

productivitate şi salarii în sectorul serviciilor.

Creşterea economică, afirmă autorul, îşi are rădăcinile în procesul de industrializare început de acum două secole în ţările astăzi dezvoltate. Creşterea economică presupune modificările cantitative care au loc pe o perioadă mai lungă de timp. Principalele elemente de creştere economică sunt: investiţiile, exporturile, consumul. Astăzi, ţări în curs de dezvoltare - precum Nigeria, Polonia, Indonezia, Brazilia, Mexic - cunosc o creştere economică remarcabilă.

Dezvoltarea economică durabilă presupune un proces de utilizare a resurselor regenerabile într-o măsură mai mică decât capacitatea lor de regenerare. Acest proces de dezvoltare economică contribuie la îmbunătăţirea condiţiei umane, a calităţii vieţii, iar progresul economic devine şi un progres social.

Autorul e de părere că serviciile reprezintă o componentă deosebit de importantă a sistemului economiei contemporane, al cărei rol este în continuă creştere şi că întreaga dezvoltare economică şi socială stă sub emblema serviciilor. Serviciile sunt recunoscute drept o forţă economică a societăţii, un factor de progres şi de stimulare a creşterii economice. Serviciile sunt responsabile de creşterea nivelului de trai, contribuie, de asemenea, la creşterea calităţii forţei de muncă, iar acest lucru se realizează prin creşterea gradului de calificare, de pregătire a personalului, având în mare măsură un rol economic.

Autorul demonstrează contribuţia serviciilor la procesul de creştere economică, prin faptul că PIB-ul pe locuitor în România a crescut, ajungând în anul 2017 la 43.693 ron/locuitor, însă se află la o diferenţă mare faţă de media UE, care s-a situat în anul 2017 la nivelul de 41.119$/locuitor. Şi în servicii este nevoie de schimbări structurale importante care să conducă la accelerarea utilizării tehnologiilor, creşterea ponderii capitalului intangibil, diversificarea surselor de inovare şi a instrumentelor de utilizare şi aplicare practică a cunoştinţelor. În servicii, este nevoie şi de investiţii în oameni, care să asigure specializarea capitalului uman, astfel încât să se realizeze o creştere continuă a competitivităţii economiei româneşti. De altfel, creşterea competitivităţii este esenţială.

Conform opiniei autorului, generaţia actuală consumă mult mai mult decât generaţiile anterioare, la asta contribuie şi oferta mare de servicii, de produse. Se poate observa foarte uşor creşterea consumului doar privind în cadrul familiei, cum era generaţia bunicilor, a părinţilor noştri şi cum suntem noi. Bineînţeles, consumul diferă de la o familie la alta, deoarece venitul şi nevoile sunt diferite.

Cartea este aşadar o analiză a sectorului serviciilor la nivel naţional şi internaţional pentru a observa impactul pe care serviciile îl au asupra creşterii şi dezvoltării sectoriale la nivel naţional şi modul în care acestea afectează bunul mers al economiei.

Aurica Mureşan
Biblioteca Judeţeană Mureş

În îngrijirea Bibliotecii Judeţene Mureş au apărut:

❖ ***Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai = Catalogul incunabulelor din Biblioteca Teleki-Bolyai***, 1971.

❖ Dimitrie Poptămaş, Mészáros Iosif, ***Biblioteca Judeţeană Mureş*** [*Ghid*], 1979.

❖ ***Bibliotheca Telekiana***, [*Ghid ilustrat, limbile: română, maghiară, germană, franceză şi engleză*], [1994].

❖ ***Ţara Fagilor***, vol. 3 - 13. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. Întocmit de Dumitru Covalciuc, Cernăuţi, 1994-2004.

❖ ***Bibliografia publicaţiilor periodice 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994 - Időszaki kiadványok bibliográfiája***, 1995. (Bibliografii mureşene, 1).

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor, hărţilor editate în judeţul Mureş = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1990-1995***, 1997. (Bibliografii mureşene, 2).

❖ ***Biblioteci, Arhive & Centre de informare în secolul XXI***. Lucrările conferinţei Braşov, 18-22 august 1997, Braşov - Târgu-Mureş - Austin, Texas, SUA, 1997.

❖ Tereza Periş Chereji, ***Interferenţe teatrale româno-maghiare***, 2000.

❖ Ana Cosma, ***Scriitori români mureşeni***: dicţionar biobibliografic, 2000.

❖ Dimitrie Poptămaş, Mózes Júlia, ***Publicaţiile periodice mureşene 1795-1972 = Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája 1795-1972***, 2000.

❖ ***Aurel Filimon - consacrare şi destin***, 2001.

❖ ***Bibliografia publicaţiilor periodice 1995-2000 = Időszaki kiadványok bibliográfiája***, 2001.

❖ ***Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai. Novum Forum Siculorum***, vol. 1 - 2, 2001.

❖ ***Biblioteca Judeţeană Mureş.*** *Caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş, 1802-2002*, 2002.

❖ ***Libraria***: *Anuar. Lucrările simpozionului naţional „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş,"* 1, 2002.

❖ Fülöp Mária, ***Judeţul Mureş în cărţi = Maros megye a könyvekben, 1990-1999***: ***Bibliografie - Bibliográfia***, 2002. (Bibliografii mureşene, 5).

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor şi hărţilor editate în judeţul Mureş = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1996-2000***, 2003. (Bibliografii mureşene, 6).

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 2, 2003.

❖ Dimitrie Poptămaş, ***Philobiblon mureşean***: o viaţă printre oameni şi cărţi, 2003. (Caiete mureşene; 14).

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 3, 2004.

❖ Ana Todea, Fülöp Mária, Monica Avram, ***Oameni de ştiinţă mureşeni***: *dicţionar biobibliografic: medicină, farmacie, biologie, botanică, zoologie, economie, matematică, fizică, chimie, geologie, astronomie, tehnică, agricultură*, 2004.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 4, 2005.

❖ Fülöp Mária, Ferencz Klára, ***Bibliografia locală retrospectivă a judeţului Mureş: Cărţi editate până în anul 1944 - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek***, 2 vol., 2005. (Bibliografii mureşene, 7).

❖ ***Bibliotheca Marisiana***, nr. 1, 2006.

❖ ***Bibliotheca Marisiana***, nr. 2, 2006.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 5, 2006.

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor şi hărţilor editate în judeţul Mureş = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 2001-2005***, 2008. (Bibliografii mureşene, 8).

- ***Libraria***: Anuar, nr. 6, 2007.
- ***Bibliotheca Marisiana***, nr. 1, 2009.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 7, 2008.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 8, 2009.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 9, 2010.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 10, 2011.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 11, 2012.
- Ana Todea, ***Portrete mureşene***: *dicționar biobibliografic*, 2013.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 12, 2013.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 13, 2014.
- ***Libraria***: Anuar, nr. 14-15, 2015-2016.

*

Publicațiile se pot solicita la sediul Bibliotecii Județene Mureş,
540052, Tîrgu Mureş, str. George Enescu, nr. 2,
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384,
E-mail: directorbjm@bjmures.ro ; secretariat@bjmures.ro ;
itbjm@bjmures.ro ;
Adresa web: www.bjmures.ro

Responsabilitatea pentru materialele publicate revine în întregime autorilor